

מסכת סנהדרין (מ)

• [פרק ראשון - דיני ממונות בשלשה](#) • [פרק שני - כהן גדול](#) • [פרק שלישי - זה בורר](#) • [פרק רביעי - אחד דיני ממונות](#) • [פרק חמישי - היו בודקין](#) • [פרק שישי - נגמר הדין](#) • [פרק שביעי - ארבע מיתות](#) • [פרק שמיני - בו סורר ומורה](#) • [פרק תשיעי - הנשרפין](#) • [פרק עשירי - אלו הן הנחנקין](#) • [פרק אחד עשר - חלק](#)

פרק ראשון - דיני ממונות בשלשה

[ב](#) [ב](#) [ג](#) [ג](#) [ד](#) [ד](#) [ה](#) [ה](#) [ו](#) [ו](#) [ז](#) [ז](#) [ח](#) [ח](#) [ט](#) [ט](#) [י](#)
[י](#) [יא](#) [יא](#) [יב](#) [יב](#) [יג](#) [יג](#) [יד](#) [יד](#) [טו](#) [טו](#) [טז](#) [טז](#) [יז](#)
[יז](#) [יח](#).

פרק שני - כהן גדול

[יח](#) [יט](#) [יט](#) [כ](#) [כ](#) [כא](#) [כא](#) [כב](#) [כב](#) [כב](#).

פרק שלישי - זה בורר

[כג](#) [כג](#) [כד](#) [כד](#) [כה](#) [כה](#) [כו](#) [כו](#) [כז](#) [כז](#) [כח](#) [כח](#) [כט](#)
[כט](#) [ל](#) [ל](#) [לא](#) [לא](#).

פרק רביעי - אחד דיני ממונות

[לב](#) [לב](#) [לג](#) [לג](#) [לד](#) [לד](#) [לה](#) [לה](#) [לו](#) [לו](#) [לז](#) [לז](#) [לח](#)
[לח](#) [לט](#) [לט](#).

פרק חמישי - היו בודקין

[מ](#) [מ](#) [מא](#) [מא](#) [מב](#).

פרק שישי - נגמר הדין

[מב](#) [מג](#) [מג](#) [מד](#) [מד](#) [מה](#) [מה](#) [מו](#) [מו](#) [מז](#) [מז](#) [מח](#) [מח](#) [מ](#)
[מט](#).

פרק שביעי - ארבע מיתות

מט נו : נ : נא : נב : נב : נב : נג : נג : נד : נד : נה : נה : נו .
נו : נו : נז : נח : נח : נט : נט : ס : ס : סא : סא : סב : סב : ס :
ג סג : סד : סד : סה : סה : סו : סו : סז : סז : סח .

פרק שמיני - בן סורר ומורה

סח : סט : סט : ע : ע : עא : עא : עב : עב : עג : עג : עד : עד :
עה .

פרק תשיעי - הנשרפין

עה : עו : עו : עז : עז : עח : עח : עט : עט : פ : פ : פא : פא :
פב : פב : פג : פג : פד .

פרק עשירי - אלו הן הנחנקין

פד : פה : פה : פו : פו : פז : פז : פח : פח : פט : פט : צ .

פרק אחד עשר - חלק

צ : צא : צא : צב : צב : צג : צג : צד : צד : צה : צה : צו : צו :
צז : צז : צח : צח : צט : צט : ק : ק : קא : קא : קב : קב : ק :
ג קג : קד : קד : קה : קה : קו : קו : קז : קז : קח : קח : קט :
קט : קי : קי : קיא : קיא : קיב : קיב : קיג : קיג :

פרק ראשון - דיני ממונות בשלשה

א - ב דף

מתני' דיני ממונות בשלשה גזילות וחבלות בשלשה נזק וחצי נזק תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה בשלשה האונס והמפתה והמוציא שם רע בשלשה דברי ר"מ וחכמים אומרים מוציא שם רע בעשרים ושלשה מפני שיש בו דיני נפשות מכות בשלשה משום רבי ישמעאל אמרו בעשרים ושלשה עיבור החדש בשלשה עיבור השנה בשלשה דברי ר"מ רבן שמעון בן גמליאל אומר בשלשה מתחילין ובחמשה נושאים ונותנים וגומרין בשבעה ואם גמרו בגי מעוברת: סמיכת זקנים ועריפת עגלה בשלשה דברי ר' שמעון ר' יהודה אומר בחמשה החליצה והמיאונים בשלשה נטע רבעי ומעשר שני שאין דמיו ידועין בשלשה ההקדשות בשלשה הערכין המטלטלים בשלשה ר' יהודה אומר אחד מהן כהן והקרקות תשעה וכהן ואדם כיוצא בהן דיני נפשות בעשרים ושלשה הרובע והנרבע בעשרים ושלשה שנאמר **ויקרא כ-טז** והרגת את האשה ואת הבהמה ואומר ואת הבהמה תהרוגו שור הנסקל בעשרים ושלשה שנאמר **שמות כא-כט** השור יסקל וגם בעליו יומת כמיתת בעלים כך מיתת השור הזאב והארי הדוב והנמר והברדלס והנחש מיתתן בעשרים ושלשה רבי אליעזר אומר כל הקודם להורגן זכה רבי עקיבא אומר מיתתן בעשרים ושלשה: אין דנין לא את השבט ולא את נביא השקר ולא את כהן גדול אלא על פי בית דין של שבעים ואחד ואין מוציאים למלחמת הרשות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא על פי בית דין של שבעים ואחד אין עושין סנהדריות לשבטים אלא על פי בית דין של שבעים ואחד אין עושין עיר הנדחת אלא על פי בית דין של שבעים ואחד אין עושין עיר הנדחת בספר ולא שלש אבל עושין אחת או שתים סנהדרין גדולה היתה של שבעים ואחד וקטנה של עשרים ושלשה מנין לגדולה שהיא של שבעים ואחד שנאמר **במדבר יא-טז** אספה לי שבעים איש מזקני ישראל ומשה על גביהן ר' יהודה אומר שבעים ומנין לקטנה שהיא של עשרים ושלשה שנאמר **במדבר לה-כד** ושפטו העדה והצילו העדה עדה שופטת ועדה מצלת הרי כאן עשרים ומנין לעדה שהיא עשרה שנאמר **במדבר יד-כז** עד מתי לעדה הרעה הזאת יצאו יהושע וכלב ומנין להביא עוד שלשה ממשמע שנאמר **שמות כג-ב** לא תהיה אחרי רבים לרעות שומע אני שאהיה עמהם לטובה אם כן למה נאמר אחרי רבים להטות לא כהטייתך לטובה הטייתך לרעה הטייתך לטובה על פי אחד הטייתך לרעה על פי שנים

רפ"י מתני' דיני ממונות בשלשה. בגמ' ילפינן להו: גזילות. כופר צפקדון דמשלח צו יד הוי גזלן וכן החוטף מיד חבירו הוי גזלן כגון ויגזול את החנית מיד המכרי (שמואל צ כג) אצל לוח ולא שילם לא מיקרי גזלן דמלוה להואלא ניתנה: וחבלות. החובל בחבירו חייב בחמשה דברים כדאמרין בצבא קמא (דף פד). ואיך כי יתן מוס בעמיתו וגו' כן יעשה לו בממון ובגמ' פריך היינו דיני ממונות: נזק. לשור המועד או אדם שהזיקו ובגמ' פריך היינו חבלות: תשלומי כפל. דגניבה שנמלא בידו דכתיב (שמות כב) אם המלא תמלא בידו וגו': ותשלומי ארבעה וחמשה. לשור או שה שטבחו או מכרו: האונס ומפתה. נערה בתולה חמשים כסף: מוליא שם רע. לא מלאתי לבתך בתולים וגו' וענשו אותו מאה כסף וגו' (דברים כב): דיני נפשות. לאם אמת היה שזינתה תחתיו היא בסקילה ודיני נפשות בעינן כ"ג (לקמן בפירקין) (דף טו.). מכות. מלקות ארבעים טעמא דר' ישמעאל ורבנן מפרש בגמרא (דף י.) מקראי: עיבור החדש. בגמרא מפרש: עיבור השנה. שהיו צ"ד יושבין ורואין אם כריכין לעבר מפני האביב והתקופה כדאמרין בגמרא מילתיה דר' שמעון מיפרשא בגמרא צברייתא (דף י:) סמיכת זקנים. על ראש פר העלם דבר של כבוד: חליצה בשלשה. ביצמות יליף לה בפרק מצות חליצה (דף קא.). מיאונין. יתומה קטנה שהשיאוה אמה ואחיה לדעתה יולאה בלא גט במיאון כל זמן שלא גדלה תחתיו ובשלשה בעינן דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון ומיאונין דרבנן דמדאורייתא אפילו מיאון לא בעיא דאין קדושי קטנה כלום אלא אם כן קדשה אביה דכתיב (דברים כב) את בתי נתתי לאיש הזה: נטע רבעי. אם בא לחללו על המעות וכן מעשר שני: שאין דמיהן ידועין. כגון פירות והרקיבו שאין להם שער בשוק: וההקדשות. הבא לפדותן כריך שלשה לשומן: הערכין המטלטלין. בגמרא מפרש (דף יד.): אחד מהם כהן. דכתיב כהן בפרשה כערכך הכהן וגו' (ויקרא כז): והקדעות. של הקדש כריך ט' והעשירי כהן לשומן אם בא לפדותן בגמ' (דף טו.) מפרש ויליף להו מקראי: ואדם. הבא לפדות עצמו מיד הקדש כריך עשרה לשומו ובגמרא (שם) פריך אדם מי קדיש: דיני נפשות. בעשרים ושלשה לקמן יליף לה במתני': הרובע והגרבע. שור שרבע אשה ובהמה שגרבעת לאיש נידונית הבהמה ליסקל: צ"ג. כאדם הרובע דאיתקוש להדדי והרגת את

האָסָה וְאֵת הַבְּהֵמָה בַּהֵמָה הָיִינוּ רוֹצֵעַ וְאֵיתְקוּשׁ בַּהֵמָה לְאָסָה מֵהָ אָסָה בְּכ"ג אָרְץ
בַּהֵמָה בְּכ"ג: וְאוֹמֵר וְאֵת הַבְּהֵמָה תִּהְיוּ. בְּנִרְבַּע כְּתִיב: שׂוֹר הַנֶּסֶקֶל. שְׁנֵי אֲדָמָה
וּמֵת: כְּמִיתָת בְּעֵלִים. אִם הִיא נִידוּן בְּחִיּוֹב מִיתָת בֵּית דִּין דְּבַעֵי עֲשָׂרִים וְשָׁלֹשׁ כֶּךָ
מִיתָת הַשׂוֹר דֵּהֲאִי בְּעֵלָיו יוֹמֵת קֵרָא יִתִּירָא לְהַךְ דְּרִשָּׁה וְלֹא לְנִתְחִיבֵי קִטְלָא
כְּדַמְפָּרֵשׁ טַעְמָא בְּגַמ' (סָם): הַזֶּה וְהָאֵרִי כו'. שְׁהִמִּיתוּ אֲדָם וְנִידוּנֵי בְּסִקִּילָה כְּשׂוֹר
לְאִמְרֵינֵי בְּכ"ק אֶחָד שׂוֹר וְאֶחָד כו' בְּשׂוֹר שְׁנֵי אֵת הַפָּרָה (דָּף נד:): בְּרִלָם. חֵיהָ
הִיא: וְאִין דְּנִין לֹא אֵת הַשְּׂבִט. רוֹבּוּ שֶׁל שְׂבִט שְׂעִבְדוּ ע"ז בְּמִזִּיד: נְבִיא הַשְּׂקָרָה.
בְּחִנֵּק בְּגַמ' (דָּף טז:). בְּעֵי מִנְלָן דְּבַעֵי שְׂבִעִים וְאֶחָד: בְּמִלְחַמַת הַרְשָׁוָה. כָּל מִלְחָמָה
קָרִי רְשָׁוָה לְבָד מִמִּלְחַמַת יְהוֹשֻׁעַ שְׁהִיתָה לְכַבּוֹשׁ אֵת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: עַל הָעִיר.
יְרוּשָׁלַיִם: סְנֵהֲדָרִיּוֹת. שְׁהִיוּ מוֹשִׁיבִים סְנֵהֲדָרִי קְטָנָה שֶׁל כ"ג כָּל עִיר וְעִיר כְּדִכְתִּיב
(דְּבָרִים טז) תָּתֵן לָךְ כָּל שְׂעָרֶיךָ וְכָרִיכֶיךָ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שְׂבִלְשָׁכַת הַגִּזִּית לְאֵת
וְלְהוֹשִׁיבֵם וְכו' יִלְיָף בְּגַמ' (דָּף טז:): בְּסִפְרָה. כְּרֵךְ הַמְּבַדֵּל בֵּין יִשְׂרָאֵל לְנִכְרִים וְכַלְע"ז
מִרְק"א וּבְגַמְרָא (בָּם) מִפְּרָשׁ טַעְמָא: עֵדָה שׁוֹפְטָה. עֲשָׂרָה מַחֲיִיבִין: וְעֵדָה מִלְכָּה.
עֲשָׂרָה מוֹזְכִּין אֲשַׁמְעִינָן קֵרָא לְכָרִיךְ עֲשָׂרִים שָׂאֵם יִחְלְקוּ יְהִיו עֲשָׂרָה מַחֲיִיבִין וְעֲשָׂרָה
מוֹזְכִּין: לְעֵדָה הַרְעָה. בְּמַרְגְּלִים כְּתִיב: לְרַעוֹת. אִם הַרּוֹב מַחֲיִיבִין לֹא תִלְךְ אַחֲרֵיהֶם
לְהַרּוֹג: שׁוֹמֵעַ אֲנִי. לְטוֹבָה לְזָכוֹת הַלֵּךְ אַחֲרֵיהֶן שְׂאִפִי מִיַּעוֹט הַמּוֹזְכִּים וְרַבִּים
הַמַּחֲיִיבִין כְּתִיב לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרַעוֹת אִם כֵּן לְמָה נֹאמֵר אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטּוֹת
מִשׁוֹם זָכוֹת לֹא אֵינְטֵרִיךְ לִי אֲלֹא אֲפִילוֹ לְחִיבֵי הַלֵּךְ אַחֲרֵיהֶן: לֹא כִּהְטִייתָךְ. אַחֲרֵי
רַבִּים לְזָכוֹת אֲנִי אוֹמֵר לָךְ לְנִטּוֹת אַחֲרֵי רַבִּים לְחוֹבָה אֲלֹא לְזָכוֹת עַל פִּי אֶחָד אֲפִילוֹ
אִין יִתִּירִין מוֹזְכִּין עַל הַמַּתְחִיבִין אֲלֹא אֶחָד זָכָה אֲבָל לְחוֹבָה עַד שִׁיְהוּ מַחֲיִיבִין
עוֹדִפִּין עַל הַמּוֹזְכִּין שְׁנִים וְהַכִּי קֹאמֵר לֹא תִהְיֶה אַחֲרֵי רַבִּים לְרַעוֹת עַל פִּי אֶחָד
אֲבָל אַחֲרֵי רַבִּים בְּשָׁנִים אֲפִי לְרַעוֹת הַלֵּכְךָ עַל כְּרַחֵךְ כ"ב בְּעִינֵן דְּבִלִיר מַעֲשָׂרָה
מוֹזְכִּין לִיכָא לְמִימַר דֵּהֲאִי כְּתִיב וְהִלְלוּ הָעֵדָה וְתוֹ לֹא מִשְׁכַּחַת חוֹבָה בְּלִיר מִי"ב:

(כָּס"י)

תוספות מתני' דיני ממונות בשלשה. אחר ששנה דינים בתלתא בבי משמיענו
בכמה דנין אותם הא דלא תנא כופר ושלשים של עבד כדתנן שאר קנסות י"מ
משום דשור מיתתו בכ"ג ובזמן שהשור בסקילה בעלים משלמין כופר ושלשים
של עבד (ב"ק דף מג.) ודלא כר"א דמחייב ע"פ עד אחד וע"פ הבעלים בפרק

ובגמרא (דף יז.) פריך כיון דאין ז"ד שקול ומרככת עשרים ושלשה הטייה לרעה על פי פנים לא משכחת לה: מאה ועשרים. בגמ' (סס) מפרש כנגד מי: מאתים ושלשים. דהיינו כ"ג עשיריות שיהא כל אחד מבית דין שר על עשרה דבציר מעשרה לא אשכחן שררה: גמ' מה הן קתני. האי גזילות וחבלות פירושא דדיני ממונות הוא דלא תימא כל דיני ממונות במשמע ולמעוטי הלוואות והודאות שהן באין על גמילות חסדים ואיכא נעילת לית בפני לוינן כדאמרין לקמן הלכך מעטינהו ולקמן מפרש ממאי מעטינהו: הודאות והלוואות. שניהן על עסקי מלוה הן הודאות שבה לדון בעדי הודאה שמציא עדים שאומרים בפנינו הודה לו הלוואות שבה לדון בעדי הלוואה שמעידין בפנינו הלווה והלה כופר בשתייהן וכי האי ליסנא טובא איכא בהך מכילתא הודאה אחר הודאה הלוואה אחר הלוואה מלטרפין בפרק ג' (לקמן דף ל.) גבי עדים זוממין ואית דמפרשי הודאות שמודה במקצת הלוואות שכופר הכל וראשון עיקר דמכדי שניהן על עסקי מלוה הם כדאוקימנא טעמא לקמן משום נעילת לית בפני לוינן מאי שנא דהא קרי הלוואה והא לא קרי הלוואה הודאות וכפירות איבעי ליה למיתני: תנא גזילות וחבלות. לפרושא: ונקרב בעל הבית אל האלהים. מדכתב בפרשה אלהים ג' זימני נפקא לן דבעינן שלשה והאי קרא כתיב בשומר חנם וזה טוענו ששלח יד בפקדונו דהיינו גזילות: מה לי חבל בממונו. ממשמע שנאמר שלשה בחובל בממונו אף חובל בגופו בכלל הלכך בהא נמי כתיב ביה ואי לא תנא דיני ממונות הוה אמינא הנך משום דבגווייהו כתב נקט להו ולעולם הוא הדין לדיני מלוה להכי תנא דיני ממונות ותנא ומה הן דיני ממונות גזילות וחבלות למעוטי הודאות והלוואות דאם כן דכולן במשמע כיון דתנא דיני ממונות נישתוק: ולמאי. הלכתא שיירינהו תנא לדיני מלוה למעוטינהו מאי: דברי הכל. לקמן (דף ו.) קאי דפליגי בפשרה ואשמעינן ר' אבהו דבדין כולהו מודו דבעינן ג': מומחין. סמוכין ונטלו רשות מנשיא לדון כדאמרין לקמן בפירקין (דף ה.). ומאי קסבר. תנא לידן דמעטינהו: אי קסבר עירוב פרשיות כתיב כאן. דאיכא למאן דאמר בהגוזל עמים (ז"ק דף קז.) שהפרשיות הכתובות באלה המשפטים מעורבבות הן שיש מקרא כתוב בפרשה זו שאינו יכול לעמוד בה אלא מפרשה אחרת הוא כגון אשר יאמר כי הוא זה (שמות כב) דילפינן מיניה מודה

במקלאת הטענה ישצע כו' שכתב בשומר חנם לאו אשומר חנם קאי לשומרין אע"פ שלא הודו במקלאת חייבין לישצע דהולאה מקלאת הטענה אפרסת לאס כסף תלוה קאי (בס) דהתם הוא דבעינן הולאה במקלאת ואי לא מודה כלום חזקה אס טענת התובע אמת לא היה יכול זה להעיז פניו ולומר לא הלויתני הלכך אפי' שבועה לא בעי אצל בפיקדון דליכא גמילות חסדים מעיז פניו וכופר הכל ובעי שבועה והאי תנא דמתניתין אי סבירא ליה נמי דהאי אקר יאמר כי הוא זה בהלואה משתעי הרי נאמר אלהים בהאי קרא דמשמע מומחין לשון שררה ורצנות כדמתרגמינן ראה נתתיך אלהים לפרעה (שם ז) לשון רצנות וליבעי מומחין: ואי קסבר. דהאי קרא לאו בהלואה משתעי: שלשה מנלן. בהלואה הא מתלתא אלהים נפקא לן לקמן (דף נ:) ואלהים בהלואה לא כתיב: משום דר' חנינא. ותקנתא דרבנן הוא: בדרישה וחקירה. כריך לדוק את העדים באיזה יום באיזו טעה הלוהו: (רש"י)

תוספות מה לי חבל בגופו מה לי חבל בממונו. ממונו הי"ל למנקט ברישא שכן דרך בכל מקום בלשון מה לי להקדים הפשוט כדאשכחן בהמפקיד (ב"מ דף לו:): מלאך המות מה לי הכא מה לי התם וכן מה לי קטלא כולה מה לי קטלא פלגא ובאיזהו נשך (שם דף סג.). השתא דאמר רבי ינאי מה לי הן מה לי דמיהן מה לי דמיהן מה לי הן נמי אמרינן וי"ל דחבלא שייכא בגוף טפי ופשיטא לכך נקט ברישא חבל בגופו: דברי הכל אין דיניהן דין. דרבי אבהו אדרבי אבהו פריך דשמואל ושאר אמוראי סברי דיניהן דין וא"ת היכי קאמר ד"ה הא איכא ברייתא דרמי בר חמא בהגוזל קמא (ב"ק דף קז.). דאמר ארבעה שומרין צריכין כפירה במקצת דלית ליה עירוב פרשיות ומאן דלית ליה עירוב פרשיות לא בעי שלשה כדמוכח בשמעתין וי"ל דרבי אבהו לא חשיב לה להאי ברייתא דלא מתניא בי ר' חייא ור' אושעיא וע"ק דרבי יוחנן אית ליה בהגוזל (שם:): דרמי בר חמא ובירושל' דריש מכילתין אמרינן רבי יוחנן וריש לקיש אמרי תרווייהו שנים שדנו אין דיניהם דין ובהחולץ (יבמות דף מו:): נמי קאמר רבי יוחנן גר צריך שלשה משפט כתיב ביה וי"ל דאפי' מאן דאית ליה אין עירוב פרשיות כתוב כאן בעי שלשה משום דכתיב (ויקרא כד) משפט אחד יהיה לכם והאי דקאמר הכא מאי קסבר כו' הי"ק אי קא סבר אין עירוב פרשיות כתוב כאן ולכך לא בעינן מומחין דלא דריש משפט אחד להשוות הודאות והלואות לגזילות וחבלות שלשה מנא ליה וכי קאמר לעולם קסבר עירוב פרשיות כתוב כאן ובדין הוא דבעי מומחין כו' המ"ל דאפי' אין עירוב פרשיות כתוב כאן בדין הוא דליבעו ג' מומחין

ממשפט אחד אלא שאינו רוצה לחזור מדברי המקשה דקאמר אי אין עירוב פרשיות כתוב כאן לא שמעינן ג' ומומחין ממשפט אחד וא"ת כי היכי דילפינן דרישה וחקירה ממשפט אחד נילף נמי לענין ג' ומומחין אפי' מאן דלית ליה עירוב פרשיות וי"ל דמשפט אחד להשוות דיני ממונות לדיני נפשות קאתי ולא להשוות דיני ממונות אהדדי דאקרא דלעיל קאי דכתיב (שם) מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת וכתיב בתריה משפט אחד וגו' ותדע דלקמן (דף מ.) בעי גזירה שוה דהיטב היטב ולא ילפינן דיני נפשות מהדדי לענין דרישה וחקירה מדכתב משפט אחד ומיהו ע"כ אין ראייה משם דא"כ תיקשה לרמי בר חמא אליבא דרבי אבהו ולרבי יוחנן דאית להו משפט אחד אפי' להשוות דיני ממונות אהדדי אלא איצטריך היטב מטעם דלקמן דליכתבינהו רחמנא בחדא וא"ת אכתי לענין מומחין מיהא נילף דיני ממונות מדיני נפשות כמו לענין דרישה וחקירה וי"ל מדכתב רחמנא מומחין גבי גזילות ש"מ דלגבי הכי לא ילפינן דיני ממונות מדיני נפשות אבל קשה למאן דאית ליה עירוב פרשיות מומחין דכתב רחמנא גבי דיני ממונות למ"ל ושמא לענין מומחין אין ללמוד דיני ממונות מדיני נפשות כיון דסגי בשלשה וצ"ע כל הנך מילי דחשיב לקמן בפי' אחד דיני ממונות (דף לב.) מה בין דיני ממונות לדיני נפשות אמאי לא משוינן להו ממשפט אחד יהיה לכם: אי קסבר עירוב פרשיות כתוב כאן ליבעי נמי מומחין. מפורש בהגוזל קמא (ב"ק דף קז.): ליבעי נמי מומחין. תימה דמשמע הכא דממעטינן הדיוטות מדכתיב אלהים ובפרק המגרש (גיטין דף פח.): ממעט להו מדכתיב לפניהם ולא לפני עכו"ם ולא לפני הדיוטות וי"ל דהתם ממעטינן מלפניהם משום דלפניהם קאי אאלהים דהכא כלומר לפני הדיינין המפורשין במקום אחר ומיהו בגיטין (שם) פירש בקונטרס משום דקאי אשבעים זקנים הכתובים בסוף פרשת משפטים שעלו עמו להר כו' שהן סנהדרין ונראה לפרש דבגיטין לענין מילי דכפייה איירי דאהכי מייתי לה דאביי אשכח לרב יוסף דהוה יתיב וקא מעשה אגיטין אמר ליה והאנן הדיוטות אנן אבל אלהים לאו אמילי דעשוי מיירי אלא בדין בעלמא והא דמשמע ליה מילי דעשוי מלפניהם משום דדרשינן לקמן (דף ז.) מאשר תשים אלו כלי הדיינין דשייך בהן שימה: (תוספות)

לא בעינן דרישה וחקירה כדי שלא תנעול דלת בפני לווין אלא מעתה טעו לא ישלמו כל שכן אתה נועל דלת בפני לווין אי הכי תרתי קתני דיני ממונות בשלשה הדיוטות גזילות וחבלות בשלשה מומחין ועוד שלשה שלשה למה לי אלא אמר רבא תרתי קתני משום דרבי חנינא רב אחא בריה דרב איקא אמר מדאורייתא חד נמי כשר שנאמר [ויקרא יט-טו](#) בצדק תשפוט עמיתך אלא משום יושבי קרנות אטו בתלתא מי לא הוו יושבי קרנות אי אפשר דלית בהו חד דגמיר אלא מעתה טעו לא ישלמו כ"ש דנפיש יושבי קרנות מאי איכא בין רבא לרב אחא בריה דרב איקא איכא בינייהו דאמר שמואל שנים שדנו דיניהן דין אלא שנקראו בית דין חצוף לרבא לית ליה דשמואל לרב אחא בריה דרב איקא אית ליה דשמואל: נזק וחצי נזק וכו': נזק היינו חבלות משום דקא בעי למיתנא חצי נזק תני נמי נזק שלם חצי נזק נמי היינו חבלות תנא ממונא וקתני קנסא הניחא למאן דאמר פלגא ניזקא קנסא אלא למאן דאמר פלגא ניזקא ממונא מאי איכא למימר אלא אידי דקא בעי למיתנא תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה דממון

רפ"י **שנאמר משפט אחד יהיה לכם.** ממונות כנפשות וכיון דכתיב דרישה וחקירה דדיני נפשות דכתיב (דברים יג) ודרכת וחקרת הוא הדין לדיני ממונות: שלא תנעול דלת. שימנעו מלהלוות שמה יכפור והעדים יטעו ולא תהא עדותן מכוונת ויפסיד והכא נמי שמה לא ימצא מומחין לכופו לדין: אלא מעתה טעו. הדיוטות דדיני ממונות לא ישלמו דכיון דברשות רבנן קא נחתי הוו להו כמומחין וכל המומחה לב"ד אם טעה פטור מלשלם כדלקמן באחד דיני ממונות (דף לג.) הא שאינו מומחה חייב: כל שכן שאתה נועל דלת. דסבר דלמא טעו בי דינא ופטרי ליה ומפסידנא: אי הכי. דבהודאות והלואות שלשה בעינן למה ליה לרבי אבהו לאוקומה למתניתין במה הן קתני: תרתי קתני. מצי למימר דיני ממונות דהיינו הודאות והלואות בשלשה כל דהו וגזילות וחבלות בג' מומחין ומשום דחלוקין דדיניהן לא כללינהו בחד כללא: ועוד. אי חדא קתני למה לי למיתני תרי זמני שלשה הכי איבעי למיתני דיני ממונות שהן גזילות וחבלות בג': תרתי קתני. דודאי ג' בעינן דעירוב פרסיות כתיב כאן ומיהו בהדיוטות סגי משום דרבי חנינא והכי קאמר דיני ממונות דהיינו הודאות והלואות בשלשה הדיוטות וגזילות וחבלות

בשלישה מומחין: מדאורייתא חד נמי כשר. בהודאה והלואה לכתוב תשפוט לשון יחיד ואין עירוב פרטיות כאן ומתניתין ודאי תרתי קתני כדאמרן ומיהו שלישה בהודאות והלואות לאו מדאורייתא אלא מדרבנן: גזירה משום יושבי קרנות. תגרין שאין בקיאות בטיב דינין ויזכה את החייב ויחייב את הזכאי: דגמיר. ששמע מחכמים ומדיינין הלכות דין מלוה: טעו לא ישלמו. דהא ברשות נחתי אפי' מדאורייתא: כל שכן דנפישי יושבי קרנות. ללא איכפת להו למיגמר: לרבא. דאמר מדאורייתא תלתא בעינן לית ליה דשמואל דאמר דיניהן דין: בית דין חרוף. שעברו על תקנת חכמים: היינו נזק היינו חבלות. מאי קרי נזק ומאי קרי חבלות הא נזק אחד מחמשה דברים של חבלות הוא וליתני חבלות ולא בעי נזק: חזי נזק נמי היינו חבלות. דקור תס שחבל אינו משלם אלא חזי נזק וכיון דתנא חבלות אף חזי נזק במשמע: חבלות ממונא הוא דאפחתיא לדמי'. חזי נזק קנסא הוא דסתם שורים אינם נוגחים ולא היה לבעלים לשמרו כל זמן שלא הועד ולא בעי לשלומי מידי אלא קנסא הוא דקנסיה רחמנא כדי שירצה בשמירת שורים: פלגא נזקא ממונא. בפרק ארבעה אבות (ב"ק דף טו.) פליגי בה דקסבר סתם שורים נגחנים הם ומדינא כולהו בעי לשלומי דהוה ליה למינטריה ורחמנא הוא דחס עליה: (כ"ז)

תוספות **שנאמר** משפט אחד וגו'. ואם תאמר ת"ל דעיקר דרישה וחקירה בעדים זוממין כתיב בפרשת שופטים בדיני ממונות ובדיני נפשות וי"ל דמכל מקום לא הוה מצרכינן דרישה וחקירה בשאר דיני ממונות אלא דווקא בעדים זוממין אי לאו דכתיב משפט אחד: **שלא** תנעול דלת בפני לווין כו'. גזילות וחבלות וכתובת אשה וירושות ומתנות בכולהו נמי לא בעינן דרישה וחקירה כדי שתנעול דלת בפני גזלנין ואם תאמר מהאי טעמא לא ניבעי מומחין בגזילות וחבלות כמו בהודאות והלואות ויש לומר דלגבי מומחים לא שייך למיחש ביה כמו זה דבחששא מועטת אדם נמנע מלהלוות לחבירו אם לא ימצא דיינין מזומנים לגבות חובו אבל גזילות וחבלות יודע הגזלן שיטריח הנגזל אחר המומחין עד שימצא לדון עם הגזלן ועי"ל דגזילות וחבלות נמי בעו דרישה וחקירה ולא ממעטינן אלא הודאות והלואות והא דמוקי בריש אחד דיני ממונות (לקמן דף לב:) מתניתין דמצרכה דרישה וחקירה בדיני קנסות לאו דווקא דיני קנסות קאמר דגזילות וחבלות קרי להו נמי קנסות כדאשכחן לקמן (דף יג:) גבי שאלמלא הוא בטלו דיני קנסות דמיירי בכל הנהו דבעי שלשה מומחין מיהו

כתובת אשה וירושות ומתנות ונזקי שור בשור הוי בכלל הודאות והלואות וכל הנהו דמסקינן בהחובל (ב"ק דף פד:) דעבדינן שליחותייהו וגובין אותו בבבל ולא בעי מומחין ואם תאמר והא אשכחן בכמה דוכתינן שהיו דנין בבבל גזילות וחבלות בפ"ב דב"ק (דף כא.) גבי ההוא גברא דבנה אפדנא אקילקלתא דיתמי וחנן בישא (שם דף לז.) דתקע ליה לחבריה וכן בכמה מקומות ויש לומר דבכל הנהו אפשר שדחקו זה את זה ע"י דתפסי או דאמר אקבעיה לדינא בארץ ישראל כדאיתא בסוף פרק קמא דב"ק (דף טו.) וי"מ דוקא גזילות שעל ידי חבלות כמו דמינצו בי תרי ומחו אהדדי עד שתוקף אחד וגוזל את חברו דכי האי גוונא לא שכיח ולא עבדינא שליחותייהו וא"ת והיאך היו דנין דיני גזילות ובאיזהו נשך (ב"מ דף סא:) היאך היו דנין דיני ריבית הא אמרינן ריש הגוזל קמא (דף צד:) הגזלנים ומלוי בריבית שהחזירו אין מקבלין מהם וי"ל דהא אמרינן בימי רבי נשנית משנה זו ומפרש רבינו תם דווקא בימיו ולא לפניו ולאחריו משום עובדא דהתם ולהכי לא פריך התם מכמה משניות אלא מברייתות ששנאן רבי לרבי חייא: **אלא** מעתה טעו לא ישלמו. פירש בקונטרס כיון דברשות קא עבדי הוי שאינו מומחה כמומחה ולשון כ"ש שאתה נועל כו' אין מתיישב דלא ה"ל למימר כ"ש אלא ה"ל למימר א"כ אתה כו' אלא משמע מלשון כ"ש דמכח נעילת דלת הוה פריך וה"פ כיון דחיישת לנעילת דלת הוה לן למימר טעו לא ישלמו דאי מחייבת להו לשלם לא יתרצו להתמצע בדין ואם תאמר מאי קושיא הא לא מחייב לשלם אא"כ נטל ונתן ביד כדאמר באחד דיני ממונות (לקמן דף לג.) ויש לומר דפריך למאן דמחייב בלא נטל ונתן: **ועוד** שלשה שלשה למה לי. איכא דוכתי דדייק הכי ואיכא דוכתי דלא דייק: **ומדאורייתא** חד נמי כשר. פירש בקונטרס דקסבר אין עירוב פרשיות כתיב כאן וקשה דא"כ בצדק תשפוט למה לי לכך נראה דאפי' למאן דאית ליה עירוב פרשיות קאמר: **אי** אפשר דלית בהו חד דגמיר. דמאן דלא גמיר פסול לדינא כדמוכח בזה בורר (לקמן דף כג.) דנתן זה פוסל דינו של זה ופריך בגמרא כל כמיניה דפסיל לדיינים ומשני בערכאות דסוריא ופירש שם בקונטרס שהם יושבי קרנות ואע"ג דפליגי רבנן ואמרי אימתי בזמן שמביא עליהם ראייה שהם קרובים או פסולים הא לאו הכי לא מצי פסיל היינו דווקא בערכאות שנתמנו להיות דיינים: **כ"ש** דנפיש יושבי קרנות. גם כאן פריך מכח זה כיון דחיישת ליושבי קרנות הוה לן למימר טעו לא ישלמו כדי שלא יתרחקו הנהו דגמירי ואז אי אפשר דליכא חד דגמיר ומשני כ"ש דנפיש לכן ישלמו כדי שילמדו דיני ממונות שלא יטעו פן יתחייבו לשלם: **לרבא** לית ליה דשמואל. בה"ג פוסק כשמואל אע"ג דרבא פליג עליה משום דרב נחמן קאי כוותיה לקמן (דף ה.) והא דאמר בפרק ב' דכתובות (דף כב. ושם) גבי ג' שישבו לקיים את השטר ומת אחד מהן ודילמא רבנן דבי רב אשי כשמואל סבירא להו דמשמע דאין הלכה כשמואל ה"פ כשמואל בעלמא סבירא להו בקיום ובזה אין הלכה כמותם דאפילו רב נחמן דקאי כשמואל דשנים שדנו

דיניהם דין מודה דקיום שטרות בגי' כדאמר בחזקת הבתים (ב"ב דף מ. ושם) וכן
הא דאמר בזה בורר (לקמן דף ל. ושם) גבי אודיתא ודילמא רבנן דבי רב אשי
כשמואל סבירא להו התם נמי ה"פ כשמואל בעלמא סבירא להו באודיתא וכתבו
בהודאה בפני שנים בלא קנין ובזה אין הלכה כמותו כדאמר התם בפני שנים
וקנו מידו כותבין ובפני שלשה כותבין ואפילו לא קנו מידו וכדמפרש התם דקבעי
דוכתא ושלחי ומזמני ליה: נזק היינו חבלות. לאו בשור שהזיק שור קאמר דהא
איתא בהחובל (ב"ק דף פד: ושם) דגובין אותו בבבל ולא בעי מומחין אלא בשור
שהזיק אדם והא דקאמר משום דקבעי למיתני ח"נ דלא כר"ע דקאמר (שם לג.)
אף תם שחבל באדם משלם במותר נ"ש ומיהו נראה דאיירי בכל ענין אף בשור
דאזיק שור דהא מסיק בהחובל (שם דף פד:) דהא דגובין בבבל נזקי שור בשור
היינו דווקא נזקי שן ורגל דמועדין מתחלתן אבל נזקי קרן אמרינן התם דאין
מועד בבבל: (תוספות)

דף ג - ב

שאינו משתלם בראש הוא תנא נמי חצי נזק דממון שאינו משתלם בראש
הוא ואידי דקא בעי למיתנא חצי נזק תנא נמי נזק: שלשה מנלן דתנו
רבנן [\[שמות כב-ז\]](#) ונקרב בעל הבית אל האלהים הרי כאן אחד [\[שמות כב-ח\]](#)
[\[ח\]](#) עד האלהים יבא דבר שניהם הרי כאן שנים [\[שמות כב-ח\]](#) אשר ירשיעון
אלהים הרי כאן שלשה דברי רבי יאשיה ר' יונתן אומר ראשון תחילה
נאמר ואין דורשין תחילות אלא עד האלהים יבא דבר שניהם הרי כאן
אחד אשר ירשיעון אלהים הרי כאן שנים ואין בית דין שקול מוסיפין
עליהן עוד אחד הרי כאן שלשה נימא בדורשין תחילות קמיפלגי דמר סבר
דורשין תחילות ומר סבר אין דורשין תחילות לא דכולי עלמא אין דורשין
תחילות אמר לך ר' יאשיה אם כן נימא קרא ונקרב בעל הבית אל השופט
מאי אל האלהים ש"מ למניינא ורבי יונתן לישנא דעלמא נקט כדאמרי
אינשי מאן דאית ליה דינא ליקרב לגבי דיינא ור' יאשיה לית ליה ב"ד
נוטה והתניא רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר מה תלמוד לומר
[\[שמות כג-ב\]](#) לנטות אחרי רבים להטות התורה אמרה עשה לך ב"ד נוטה

סבר לה כרבי יהודה דאמר שבעים דתנן סנהדרי גדולה היתה של שבעים ואחד ר' יהודה אומר שבעים אימר דשמעת ליה לרבי יהודה בסנהדרי גדולה דכתיבי קראי בשאר בי דינא מי שמעת ליה וכי תימא לא שנא והתנן סמיכת זקנים ועריפת עגלה בשלשה דברי ר' שמעון ר' יהודה אומר בחמשה ואמרינן מאי טעמא דרבי יהודה [\[ויקרא ד-טו\]](#) וסמכו שנים זקני שנים ואין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי כאן ה' דרבי יאשיה עדיפא מדרי יהודה דאילו ר' יהודה בסנהדרי גדולה הוא דלית ליה הא בשאר בי דינא אית ליה ור' יאשיה בשאר בי דינא נמי לית ליה ואלא האי לנטות מאי עביד ליה מוקים לה בדיני נפשות אבל בדיני ממונות לא אלא הא דתנן שנים אומרים זכאי ואחד אומר חייב זכאי שנים אומרים חייב ואחד אומר זכאי חייב נימא דלא כרבי יאשיה אפילו תימא רבי יאשיה מייתי לה בקל וחומר מדיני נפשות ומה דיני נפשות דחמירי אמר רחמנא זיל בתר רובא דיני ממונות לא כל שכן: תנו רבנן דיני ממונות בשלשה רבי אומר בחמשה כדי שיגמר הדין בשלשה אטו בתלתא מי לא גמר דינא בתרי הכי קאמר מפני שגמר דין בשלשה אלמא קסבר תלתא כי כתיבי בגמר דינא כתיבי מגדף בה רבי אבהו אלא מעתה תהא סנהדרי גדולה צריכה מאה וארבעים ואחד כדי שיגמר הדין בשבעים ואחד ותהא סנהדרי קטנה צריכה ארבעים וחמשה כדי שיגמר הדין בשלשה ועשרים אלא [\[במדבר יא-טז\]](#) אספה לי שבעים איש אמר רחמנא משעת אסיפה שבעים [\[במדבר לה-כד\]](#) ושפטו העדה והצילו העדה נמי משעת שפיטת העדה הכי נמי [\[שמות כב-ז\]](#) ונקרב בעל הבית אל האלהים משעת קריבה שלשה אלא היינו טעמא דרבי [\[שמות כב-ח\]](#) אשר ירשיעון אלהים תרי נאמר אלהים למטה ונאמר אלהים למעלה מה למטה שנים אף למעלה שנים ואין בית דין שקול מוסיפין עליהם עוד אחד הרי כאן חמשה

רפ"י שאינו משתלם צראש. שמשלם יותר מן הקרן וחזי נזק משלם פחות מן הקרן צראש היינו קרן דכתיב (ויקרא ה) ושלם אותו צראשו: אין דורשין תחלות. למניין דלגופיה אתא דלצעי מומחין דאלהים לשון גדולה ורצנות: ואין צ"ד שקול. אין עושין צ"ד זוגות דלכריך לקיים צו אחרי רבים להטות ואם יתחלקו לחלאין אין כאן רבים: א"כ. דלא למידרשיה אתא לכתוב אל השופט: לגבי דיינא. אלל דיין הרגיל ולא אלל הדיוט: ור' יאשיה. דצעי קרא לחתויי שלישי מי לית ליה צ"ד נוטה שצריך שלא יהא בית דין שקול כדי שיתקיים צו הטייה אחרי רבים ולדידיה

ארכבעה או ששה כשרין דאי בעי בית דין נוטה קרא לאיתווי שלישי למה לי: והתניא כו'. והא קרא דריק: סבר לה. רבי יאשיה כרבי יהודה דאמר סנהדרי גדולה שבעים דהווי להו זוגות וקרא מוקי לה לקמן לדרכה אחריתי: דכתיבי קראי. לקמן (דף יז.) בשילהי פירקין: סמיכת זקנים. על ראש פר העדה: ואין צ"ד שקול. וסתם זקנים בית דינא משמע: עדיפא מדר' יהודה כלומר ר' יאשיה חיזק את דבריו יותר מדר' יהודה: אלא האי לנטות מאי עביד ליה. בשלמא לר' יהודה מוקי לה בשאר בית דין: צדיני נפשות. שתתקיים צו הטייתך לטובה על פי אחד כדאמרה במתניתין ואי הווי זוגות ליכא הטייה בפחות משנים: לימא ללא כר' יאשיה. דאי כר' יאשיה כיון דשלישי מקראי יליף להו ולאחא משום נוטה כריך שתהא דעת שלשתן שוה: אפי' תימא ר' יאשיה. מודה דהיכא דחלוקין אזלינן. בתר רובא: כדי שיגמר הדין. אם יחלקו שיהא שלשה רוב ונלך אחריהם: אטו. כי הווי תלתא מעיקרא מי לא גמיר דינא בתרי: מפני גמר דין. שצריך שלשה בגמר דין: אלא מעתה. דקראי בגמר דין קיימי: תהא סנהדרי גדולה כו'. אלא מאי טעמא לא אמרת הכי: לאספה לי כו'. ר' אבהו קאמר לה לכולה מילתא ובלשון קושיא: ופטו העדה. וילפינן מיניה במתניתין כ"ג לסנהדרי קטנה: ונקרב בעל הבית אל האלהים. וילפינן מיניה משעת קריבה קאמר: ירשיעון. לשון רבים: למטה. וירשיעון אלהים: למעלה. עד האלהים יבא וההוא דונקרב לא קחשיב דקסבר אין דורשין תחילות: (רפ"ו)

תוספות אין דורשין תחילות. פי' בקונטרס משום דאיצטריך למומחין וקשה דמסיק דכ"ע אין דורשין תחילות ור' יאשיה אמר לך אם כן נכתוב קרא אל השופט דהא משופט לא ידעינן מומחין כמו שפירש בקונטרס עצמו ור' יונתן לישנא דעלמא נקט כדאמרי אינשי מאן דאית ליה דינא ליקרב לגבי דינא הרגיל ולא אצל הדיוט לכך נראה דה"ק אין דורשין תחילות למניינא ואע"ג דלא איצטריך למומחין וכן משמע בפלוגתא דרבי שמעון ורבנן דלקמן (דף ד.) דבסכת בסכת בסכות מפרש בפ"ק דסוכה (דף ו:) בחד לישנא דכ"ע יש אם למסורת ופליגי בדורשין תחילות ומשמע דלכ"ע סככא לא בעי קרא ואפ"ה מדלינן חד לגופיה ולא מוקמינן למניינא למאן דלא דריש תחילות וצריך לדקדק בכל הנהו דלקמן (דף ד.) קרנת קרנת קרנות לטטפת לטטפת לטוטפות וי' כהנים דסוף פירקין (דף יד:) דדרשינן כולהו למניינא ולא אמרינן אין דורשין תחילות: **רבי**

בזכר בנקבה כפלים אף כשטימא בזכר בנקבה כפלים לאחר שיצאו יצא ומחזיר אחריהם אמר להן אי אתם זקוקים לכך שבועיים קרינן ויש אם למקרא ב"ש דתנן ב"ש אומרים כל הניתנין על מזבח החיצון שנתנן במתנה אחת כיפר (שנאמר [\[דברים יב-כז\]](#) ודם זבחיך ישפך) ובחטאת שתי מתנות ובית הלל אומרים אף בחטאת שנתנן במתנה אחת כיפר ואמר רב הונא מ"ט דב"ש [\[ויקרא ד-ז\]](#) קרנות קרנות קרנות הרי כאן שש ארבע למצוה ושתיים לעכב ובית הלל אומרים קרנות קרנות קרנות הרי כאן ארבע ג' למצוה ואחת לעכב ואימא כולהו למצוה כפרה בכדי לא אשכחן ר"ש דתניא שתיים כהלכתן ושלישית אפילו טפח ר"ש אומר שלש כהלכתן ורביעית אפילו טפח במאי קמיפלגי רבנן סברי יש אם למסורת ור"ש סבר יש אם למקרא רבנן סברי יש אם למסורת בסכת בסכת בסוכות הרי כאן ארבע דל חד קרא לגופיה פשו להו תלת אתאי הלכתא גרעתא לשלישית ואוקימתא אטפח ור"ש סבר בסוכות בסוכות בסוכות הרי כאן שש דל חד קרא לגופיה פשו להו ארבע אתאי הלכתא גרעתא לרביעית ואוקמיה אטפח ר"ש דתניא ר"ש אומר מניין לרביעית דם שיצאה משני מתים שמטמא באהל שנאמר [\[ויקרא כא-יא\]](#) על כל נפשות מת לא יבא שתי נפשות ושיעור אי' ורבנן נפשת כתיב מתקיף לה רב אחא בר יעקב מי איכא דלית ליי יש אם למקרא והתניא [\[שמות כג-יט\]](#) בחלב אמו יכול בחלב

רש"י יש אם למקרא. בתר קרייה אזלינן דהיא עיקר: הא דאמרן. ירשיעון קרינן: אקרא אני. יכולני לקרות וטמאה שבעים כנדתה (ויקרא יב) דהא לא כתיב שבועיים מלא: טמא בזכר. שבעת ימים: וטיהר. שלשים ושלשת ימים: וטימא בנקבה. לשבועיים: וטיהר. ששים יום ושלשת ימים: כפלים. וטמאה דיוולדת זכר שבעה הלכך דנקבה שבועיים: כל הניתנין. עולה ושלמים ואשם הטעונין שתי מתנות שהן ד' שנתנס במתנה אחת: כיפר. דכתיב ודם זבחיך ישפך שפיכה אחת במשמע: קרנות קרנות קרנות. (ויקרא ד) בחטאת. של מזבח החיצון כתיב בשעיר דנשיא כתיב קרנת חסר וכבשקה דיחיד כתיב (שם) קרנות מלא וכשעיר' דיחיד כתיב (שם) קרנת חסר אבל הנך דפר כהן משיח והעלם דבר במזבח הפנימי כתיב (שם) והתם כולהו מודו דמתנה אחת מעכבת בהן וב"ש אזלי בתר קרייה: ואימא. לב"ה כולהו למארה דהא כולהו לריכי למכתב למארה ועיכוב דחדא מנא להו אימא אע"פ שלא נתן כלום כיפר: כדני. בלא כלום: שתיים. דפנות של סוכה: כהלכתן.

שלימות: אפילו טפה. זרוס י' טפחים: למסורת. שנמסרה כתיבתו לכתבו חסירה: אחאי הלכתא. לאמרינן התם מחילות הלמ"מ ומוקמינן לה לגרוע לדופן אחיא: נפשות. היינו דם לאיקרי נפס: רביעית. היא שיעור חיותו של אדם ובלא"ה לא איקרי מת עד שיהא זו שיעור מיתה: שתי נפשות. משמע משני ז"א וכתב מת כדי מיתה היינו רביעית: ורצנן פליגי עליה ואמרי עד שיהא השיעור מאדם אחד דנפשת חסר כתיב: **בחלז אמו**. יכול בחלז אמו אכל בחלז מותר לזקל: (רפ"י)

תוספות **ורבנן** ירשיען כתיב. וישכבן כתיב דפרק במה בהמה (שבת דף נה:) אפי רבי מודה משום דקרא מוכח דפנחס לא חטא שייחסו הכתוב: **כולהו** סבירא להו יש אם למקרא. הא דלא חשיב הכא רבי יוחנן בן ברוקא דמסכת סוכה פרק לולב וערבה (דף מה:) דאמר חריות של דקל היו מביאין ומפרש בגמרא משום דכתיב כפות אחת ללולב ואחת (לערבה) למזבח ורבנן מפרשי' כפת כתיב משום דרבי לוי מפרש התם טעמא אחרינא ונראה דדוקא הכא שמקרא ומסורת מכחשי אהדדי אית להו יש אם למקרא אבל היכא דלא מכחשו אהדדי דרשי תרווייהו דהא רבי ורבי עקיבא ור' שמעון דסברי הכא יש אם למקרא מחייבין בפרק ספק אכל (כריתות דף יז:) ובפרק דם שחיטה (שם דף כב:) בחתיכה אחת ספק של חלב ספק של שומן אשם תלוי משום דמצות כתיב אלא היינו משום דקרא ומסורת דהתם לא מכחשי אהדדי ואפשר לקיים שניהם שבא המקרא דמצוות קרינן לחייב אשני מצות דהיינו ב' חתיכות והמסורת בא לחייב על כל מצוה אחת ובפרק כל שעה (פסחי דף לו. ושם) נמי דריש ר"ע גבי לחם עוני מקרא ומסורת ובפרק לולב הגזול (סוכה דף לד:) תנא נמי ר"ע אומר כשם שלולב אחד כו' ומפרש בגמרא לולב אחד משום דכתיב כפת וכן ר"ש דריש בפ"ק דקדושין (דף יח:) גבי בבגדו בה מקרא ומסורת ומיהו קשה מר' עקיבא דלא דריש התם אלא מקרא לחוד ואמאי לא דריש התם תרווייהו כמו גבי לחם עוני וע"ק דמסקינן בפרק קמא דסוכה (דף ו:) לחד לישנא דכ"ע רבי שמעון ורבנן יש אם למסורת ובפרק כיצד צולין (פסחים דף פו:) גבי בבית אחד יאכל קסבר יש אם למקרא וע"ק דפ"ק דסוכה (ד' ט:) פסלינן לכ"ע סוכה תחת סוכה מדכתיב בסכת ולא אמרינן יש אם למקרא: **אקרא** אני שבעים. ה"מ לשנויי כדמשני בפ' ב"ש (זבחים ד' לח:) משום דכתיב כנדתה פירוש כך יש להוסיף בנקבה על ימי שבע טומאה דזכר: **מה** כשטיהר בזכר. ה"מ למימר מה בזכר ימי טהרה מרובים על ימי טומאה אף בנקבה ימי טהרה מרובים על ימי טומאה: **כל** הניתנין על המזבח החיצון שנתנו במתנה אחת כיפר. בזבחים בריש ב"ש (דף לו:) תניא מניין לניתנין על מזבח החיצון שנתנו במתנה אחת כיפר תלמוד לומר ודם זבחיך ישפך ונראה דהך דרשה אתיא אליבא דבית שמאי דלבי"ה לא צריך קרא דלא עדיפי מחטאת

וכן משמע התם בסוף הסוגיא דקאמר דלהנך תנאי דמפקי האי דם זבחיך ישפך לדרשה אחרינא כל הניתנין על המזבח החיצון שנתנו במתנה אחת כיפר מנא להו ומשני סברי להו כבית הלל דאמרי אף חטאת שנתנו במתנה אחת כיפר וילפי כולהו מחטאת ותימה למי"ל קרא דמהי תיתי דמעכבי הא אפילו לבי"ש לא ילפי מחטאת דאיכא למיפרך שכן חטאת וד' קרנות ועוד דמשמע התם דאפילו לבי"ה ה"א דמעכבי אי לאו דילפי מחטאת ונראה לפרש דהיינו טעמא משום דמתנות של קרנות נפקא לן בפרק איזהו מקומן (שם דף נג:) מדכתיב סביב והוה חשבינא כולה במתנה אחת א"נ משום דכתיב סביב טובא ושינה הכתוב לעכב להכי איצטריך קרא בין לבי"ש בין לבי"ה: **ושתים** לעכב. וא"ת הוה ליה למימר שלש לעכב דכי לא כתיב נמי אלא ד' הוה ידעינא אחת לעכב דכפרה בכדי לא אשכחן כדאמרי בית הלל ואכתי מייתרי תרי לרבות שנים וי"ל דבית שמאי לית להו ההיא סברא א"נ קסברי כיון דאיכא שפיכות דמים ליסוד לאו כפרה בכדי הוא: **מניין** לרביעית דם כו'. תימה למי"ל קרא להכי מ"ש משני חצאי זיתים מב' מתים שמטמא ובפרק בהמה המקשה (חולין דף עב:) נמי דבעי רבי ישמעאל קרא לרביעית דם הבא מן המת שמטמא למה לי קרא תיפוק ליה מידי דהוה אבשר המת דדם חשוב כבשר כדמוכח בהמוציא יין (שבת דף עז ושם:) ובהמנחות והנסכים (מנחות דף קד. ושם) גבי דם נבלה דמטמא ברביעית הואיל ויכול לקרוש ולעמוד על כזית מטמא מידי דהוה אבשר ויש לומר דשאני מת דאפי' בשר עצמו לא היה מטמא אי לאו משום דמקומו נעשה צלקת כדאמר במסכת נדה בפרק דם הנדה (דף נה.) דבעי אין גזעו מחליף הלכך דם כיון דגזעו מחליף אי לאו דרבי קרא הייתי מטהר והא דנקט מניין לרביעית דם הבא משני מתים שהוא מטמא לאו משום שיהיה פשוט לו במת אחד בלאו האי קרא דאי במת אחד היה טמא ה"ה בשני מתים אי ליכא מיעוטא דהא תנן בפרק קדשי מזבח (זבחים דף יז. ושם) כל שטומאתו ושיעורו שוה מצטרפין זה עם זה והא דמטהרי רבנן דפליגי אר"ע משום דמעטיה קרא כדאמר נפשת כתיב והא דאיצטריך קרא בדם השרץ בפרק קדשי מזבח (שם) אע"ג דחשיב כבשר מכל מקום איצטריך לדם צלול דמטמא בכעדשה אף על גב דכי מיקריש מפחית טובא ולהכי תנן התם (שם) דם השרץ ובשרו מצטרפין דשיעורן שוה אבל דם נבלה ובשרה לא וכן מוכח בירושלמי בריש המוציא יין דאמר דם הנבלה טמא והתנן דם השרץ ובשרו מצטרפין ואין לנו כיוצא בו ומיהו קשה דבפרק כל שעה (פסחים דף כב. ושם) לא משני אקושיא דדם כשהותרה נבלה היא ודמה הותרה כדמשני אקושיא דחלב וגיד משמע דדם לא חשיב כבשר לכך צ"ל שיש שום ריבוי דמרבין ביה דם נבלה ולבתר דמרבין מסתבר לאוקמי ברביעית שיכול לקרוש ולעמוד על כזית אבל קשה דאם כן דם שרץ נמי דאית ביה ריבויא נבעי מיניה כל כך שיכול לקרוש ולעמוד על כעדשה: **ורבנן** נפשת כתיב. תימה דרבי ישמעאל סבר לקמן יש אם למסורת והיינו כרבנן דדרשי נפשת ואם כן בפרק בהמה המקשה (חולין

דף עב.) דפליגי ר' ישמעאל ור"ע דדריש ר' ישמעאל הנוגע במת בנפש דרביעית
דם מטמא וקאמר ר"ע לטעמיה דאמר אף משני מתים מטמא לרבי ישמעאל
למה לי תרי קראי בדם המת דמטמא: (תוספות)

דף - ד - ב

אמרת יש אם למקרא אלא דכ"ע יש אם למקרא ורבי ורבנן בהא קמיפלגי
רבי סבר [\[שמות כב-ח\]](#) ירשיעון אלהים אחריני ורבנן סברי ירשיעון דהאיך
והאי ור"י בן רועץ לא פליגי רבנן עליה ב"ה דתניא [\[ויקרא ד-כ\]](#) וכפר
[\[ויקרא ד-כו\]](#) וכפר [\[ויקרא ד-לא\]](#) וכפר מפני הדין והלא דין הוא נאמר דמים
למטה ונאמר דמים למעלה מה דמים האמורים למטה שנתנן במתנה
אחת כיפר אף דמים האמורים למעלה שנתנן במתנה אחת כיפר או כלך
לדרך זו נאמר דמים בחוץ ונאמר דמים בפנים מה דמים האמורים בפנים
חיסר אחת ממתנות לא עשה ולא כלום אף דמים האמורים בחוץ חיסר
אחת ממתנות לא עשה כלום נראה למי דומה דנין חוץ מחוץ ואין דנין
חוץ מפנים או כלך לדרך זו דנין חטאת וד' קרנות מחטאת וארבע קרנות
ואל יוכיח זה שאין חטאת וד' קרנות תלמוד לומר וכפר וכפר מפני
הדין כיפר אע"פ שלא נתן אלא שלשה כיפר אף על פי שלא נתן אלא שתיים
כיפר אע"פ שלא נתן אלא אחת ור"ש ורבנן בהא פליגי ר"ש סבר סככא
לא בעי קרא ורבנן סברי סככא בעי קרא ור"ע ורבנן בהא פליגי ר"ע סבר
[\[ויקרא כא-יא\]](#) נפשות תרתי משמע ורבנן סברי נפשות דעלמא משמע
ודכולי עלמא יש אם למקרא והתניא [\[שמות יג-טז\]](#) לטטפת [\[דברים ו-ח\]](#)
לטטפת [\[דברים יא-יח\]](#) לטוטפות הרי כאן ארבע דברי ר' ישמעאל ר"ע
אומר אינו צריך טט בכתפי שתיים פת באפריקי שתיים אלא לעולם פליגי
והני מילי כי פליגי היכא דשני קרא ממסורת אבל האי חלב וחלב דכי
הדדי נינהו יש אם למקרא והרי [\[שמות כג-יז\]](#) יראה יראה דכי הדדי נינהו
ופליגי דתניא יוחנן בן דהבאי אומר משום רבי יהודה בן תימא הסומא
בא' מעיניו פטור מן הראיה שנא' יראה יראה כדרך שבא לראות כך בא

ליראות מה לראות בשתי עיניו אף ליראות בשתי עיניו אלא אמר רב אחא בריה דרב איקא אמר קרא שמות כג-יט לא תבשל גדי דרך בישול אסרה תורה תנו רבנן דיני ממונות בשלשה

ר"י אמרת יש אם למקרא. וליכא מאן דפליג דאי פליגי צר בחלצ מנא לן לאסור: ירשיעון אלהים אחריני. לצד מאלהים האמור למעלה בעינא תרתי ולמעלה דומיא למטה הרי ד': דהיאך והאי. ירשיעון אלהים האמור למעלה ואלהים האמור כאן ולעולם לשון רבים משמע: וכפר וכפר וכפר. בצעיר נשיא ובצעירה דיחיד ובכבשה דיחיד כתיב (ויקרא 7) ומשמע דסגי בכפרה אחת כדמפרש: מפני הדין. הולכנו ליכתב כולן דאי לא הוה כתיבי הוה מיינתנא מדינא דכולהו מתנות מעכבי שיכול לא גרסינן: והלא דין הוא. דלא ליעכבו למה לי לרבווי דכפרה אחת סגי: נאמרו דמים. בפרשה למטה גבי חטאת העוף דשמיעת הקול דכתיב (זיקדא ה) והזה מדם החטאת על קיר המזבח: ונאמרו דמים למעלה. בחטאת בהמה: שנתנו במתנה אחת כיפר. דהא לא כתיב קרנות. לשון אחר נאמרו דמים למטה מחוט הסיקרא בעולה ושלמים ואשם ונאמר דמים למעלה למעלה מחוט הסיקרא דהיינו חטאת בהמה דכתיבי בה קרנות (ויקרא 7) מה דמים האמורים למטה שנתנן במתנה אחת כיפר דהא אפי' ב"ש מודו בשאר קרבנות דכתיב (דברים יב) ודם זבחך יספך. לשון אחר למטה בפרשה תחתונה דויקרא באשמות כתיבי לשון אמלעי עיקר: בפנים. חטאות הפנימיות דפר כהן משיח והעלם דבר הטעונון שבע הזיות על הפרוכת ועל מזבח הזהב ותנן בהו מתנה אחת מהן מעכבת באיזהו מקומן (זבחים מז). ונפקא לן מקראי בהקומץ רבה (מנחות דף כז). ועשה כאשר עשה מה ת"ל לכפול בהזאות מלמד שאם חסר אחת מכל המתנות לא עשה כלום: דנין חטאת. ונאמרו בה קרנות מחטאות הפנימיות שהן חטאות ונאמרו בה (ויקרא 7) קרנות המזבח קטורת הסמים: ואל יוכיח זה. דם האשם שאינו חטאות ולא נאמרו בה קרנות אלא סביב וללישנא דחטאת העוף נמי אינו חטאת וארבע קרנות כלומר אע"פ ששמן חטאות לא נאמרו בו קרנות וכולן שמעתייה דחטאת העוף לא סלקא לו: ור"ש ורצנו. כולהו יש אם למקרא סבירא להו וכי מדלית חד בסוכות לגופיה פשו להו ארבעה אבל

רבנן סברי סככא זעי קרא פסו להו ג' דפנות וגרעתא הלכתא לשלישית ור"ע
סבר סככא לא זעי קרא דמקרא למדלינן לגופיה נפקא דהא כלל סככא לא
מיקרי' סוכה: נפשות דעלמא. ולעולם חדא משמע אלל הכי קאמר על אחת מכל
נפשות מת שזעולם לא יזא: צפרשת שמע וצפרשת כי יציאך כתיב לטטפת חסר
וי"ו אזל צפרשת והיה אם שמוע כתיב לטוטפות מלא הרי כאן ד' בתים לתפילין
של ראש אזל של יד אינה אלל אחת: כתפי. שם מקום כשרואים לומר שתיים אומר
טט: ואפריקי. נמי מקום וקורין לשתיים פת: דשני קרא ממסורת. באותיות הקריה
יתירות על המסורת כמו לטוטפות בסוכות קרנות לאיכא למימר מדשני ודאי
תרווייהו דרשינן: אזל חלב וחלב דכי הדדי נינהו. כולי עלמא מודו דיך אם
למקרא: יראה כל זכורך כתיב. וקרינא יראה תרווייהו דרשינן יראה כל זכורך
שיראו פני השכינה יראה משמע שיתראו לפניו שהוא זא לראותו היקיש ראיתך
לראיתו כדרך שהקב"ה זא לראותך כך זא לראות לו מה הוא רואה אותך כשהוא
שלם שנאמר (דברים יא) עיני ה' אלהיך זה מראשית אף אתה רואה אותו בשתי
עיניך אלמא אע"ג דכי הדדי נינהו דרשינן מסורת וגזי חלב אמו מאן לימא ללא
לידרש חלב אמו זתר מסורת: דרך זישול. חלב כלול כמים ואיכא זישול אזל.
חלב אינו זישול אלל טגון: (רש"י)

תוספות דנין חטאת וארבע קרנות. תימה הא אפי' פנים מפנים לא גמרינן בפרק
ב"ש (זבחים דף לט:) דבעי קרא לפר כהן משיח ולפר העלם דבר של ציבור
ולשעירי ע"ז אף על גב דכולהו חטאות נינהו וכ"ש דלא אתו חיצונות מפנימיות
ושמא כיון דאשכחן דלא פליג קרא התם מהשתא לא מחלקינן אפי' חיצונות
מפנימיות: **לטטפת** לטטפת לטוטפות. תימה דלא כתיב וי"ו בין פ"א לת"י
בכולהו ויש מפרשים משום דכתיב ולטוטפת וגורעין וי"ו דבריש התיבה
ומוסיפין בסוף התיבה ודורשין כדאשכחן בפרק ב' דזבחים (דף כה.) ולקח מדם
הפר דם מהפר יקבלנו ובריש יש נוחלין (ב"ב דף קיא:) דרשינן ונתתם את נחלתו
לשאר נחלת שארו לו וקשה דבפרק הזהב (ב"מ דף נד:) אמר גבי הקדש כתיב
ויסף חמישית אע"ג דכי שקלת לוי"ו דויסף ושדית ליה אחמישית סוף סוף הו
ליה חמישיתו ולא נימא לשדיה בין יו"ד לת"י דהוה חמישיות משמע דבאמצע
תיבה אין מוסיפין ומיהו אשכחן בפרק מומין אלו (בכורות ד' מד:) גבי מרוח
אשך דתנן ר' חנינא בן אנטיגנוס אומר שמראיו חשוכין ומפרש בגמרא דגורעין
ח' ממרוח. ושדינן אשך ואל"ף דאשך שדינן אמרוח וקרי ביה מראו חשך

ובירוש' איכא פלוגתא דר' אמי בשם ר' יוחנן אמר גורעין לדרוש מתחלת הפרשה לסופה פירוש מתחלת התיבה לסופה ור' יוחנן בשם ר' ירמיה אמר אפי' באמצע תיבה ור' מפרש דוי"ו דולטוטפת דריש וה"ג לטטפת לטטפת ולטוטפת הרי כאן ד' ואע"ג דר"ש לא דריש וי"ו וי"ו למ"ד דריש כדאמר' בהערל (יבמות דף עב:) גבי והנותר: טט בכתפי שתיים. פי' בתיבה אחת רמז הכתוב ארבע בתים בין שתי הלשונות כתפי ואפריקי ומכיון דאשכחין ליה בחד תיבה לית לן לרבויי טפי א"נ הא דלא דרשינן בתים טובא משום דלא מצינו בתורה כתובים אלא בד' פרשיות וי"מ דלרבי עקיבא דל חד לגופיה ומשני טוטפות דריש ד' בתים לכל לשון שני טוט ושני פת: כדרך שבא לראות. פי' בקונטרס כדרך שבא לראותך כן אתה בא לראות לו מה הוא רואה אותך שלם אף אתה רואה אותו בשתי עיניך ולפי זה קאי יראה אקדוש ברוך הוא וקאי יראה אזכורך ואין הלשון משמע כן אלא תרווייהו משמע אזכורך לכך מפרש רבינו תם איפכא כדרך שזכורך בא לראות את פני השכינה שהקדוש ברוך הוא רואה בשתי עיניו כך זכורך רואה בשתי עיניו שלו וניחא השתא לשון בא דשכינה תמיד בבית המקדש: דרך בישול אסרה תורה. ובחלב אינו בישול אלא טיגון כדפירש בקונטרס והאי דקרי לצלי קדר בישול בפרק כל שעה (פסחים דף מא. ושם) שאני התם דכתיב ובשל מבושל מ"מ וי"מ דרך בישול אסרה תורה דבלא בישול שרי וע"י בישול אסור לאפוקי חלב דבלאו הכי אסור וקשה לפי זה דחלב ומתה אסרינן בחלב בפרק כל הבשר (חולין דף קיג: ודף קטו.) למ"ד איסור חל על איסור וקאמר התם חלב ומתה לא צריכא קרא:

(תוספות)

א

-

ה

דף

ואם היה מומחה לרבים דן אפילו יחידי אמר רב נחמן כגון אנא דן דיני ממונות ביחידי וכן אמר ר' חייא כגון אנא דן דיני ממונות ביחידי איבעיא להו כגון אנא דגמירנא וסבירנא ונקיטנא רשותא אבל לא נקיט רשותא דיניה לא דינא או דילמא אע"ג דלא נקיט רשותא דיניה דינא ת"ש דמר זוטרא בריה דר"נ דן דינא וטעה אתא לקמיה דרב יוסף א"ל אם קיבלוך עלייהו לא תשלם ואי לא זיל שלים ש"מ כי לא נקיט רשותא דיניה דינא ש"מ אמר רב האי מאן דבעי למידן דינא ואי טעה מיבעי למיפטר

לישקול רשותא מבי ריש גלותא וכן אמר שמואל לשקול רשותא מבי ריש גלותא פשיטא מהכא להכא ומהתם להתם (מהני) ומהכא להתם (נמי) מהני דהכא שבט והתם מחוקק כדתניא [\[בראשית מט-י\]](#) לא יסור שבט מיהודה אלו ראשי גליות שבבבל שרודין את ישראל בשבט ומחוקק מבין רגליו אלו בני בניו של הלל שמלמדין תורה ברבים מהתם להכא מאי ת"ש דרבה בר חנה דן דינא וטעה אתא לקמיה דרבי חייא א"ל אי קיבלוך עלייהו לא תשלם ואי לא זיל שלים והא רבה בר חנה רשותא הוה נקיט ש"מ מהתם להכא לא מהני ש"מ ולא מהני והא רבה בר רב הונא כי הוה מינצי בהדי דבי ריש גלותא אמר לאו מינייכו נקיטנא רשותא נקיטנא רשותא מאבא מרי ואבא מרי מרב ורב מרי חייא ורי חייא מרבי במילתא דעלמא הוא דאוקים להו וכי מאחר דלא מהני רבה בר חנה רשותא דנקט למה לי לעיירות העומדים על הגבולין מאי רשותא כי הוה נחית רבה בר חנה לבבל אמר ליה רבי חייא לרבי בן אחי יורד לבבל יורה יורה ידן ידן יתיר בכורות יתיר כי הוה נחית רב לבבל אמר ליה רבי חייא לרי בן אחותי יורד לבבל יורה יורה ידן ידן יתיר בכורות אל יתיר מ"ש למר דקא קרי בן אחי ומ"ש למר דקא קרי בן אחותי וכי תימא הכי הוה מעשה והאמר מר איבו וחנה ושילא ומרתא ורבי חייא כולהו בני אבא בר אחא כרסלא מכפרי הו רב בר אחוה דהוה בר אחתיה רבה בר חנה בר אחוה דלאו בר אחתיה ואי בעית אימא

רפ"י דן אפילו ביחיד. דכתיב (ויקרא יט) כלדק תשפוט וקסבר אין כאן עירוב פרסיות: דגמירנא. שמועות דינין מרבותי: וסבירנא. יודע אני להוסיף וליישב טעמים מדעתי: ונקיטנא רשותא. מריש גלותא דייננא דיני ממונות ביחיד: דיניה לאו דינא. והדר דינא לגמרי: דן דינא. ביחיד: אי קבלוך עלייהו. לגמרי לילך אחריד אם לדין אם לטעות ולא יתבעוך לא תשלם: ואי לא זיל שליט. ואי לא קבלו טעותך עליהם דאמרו כך דיינת לן דין תורה זיל שלים ומיהו מיהדר דינא לא אלמא גמיר וסביר וכי לא נקיט רשותא דיניה דינא ולא מהדר: לישקול רשותא. דכיון דברשות נחת לא משלם: מהבא להכא. מריש גלותא לצבל למידן דינא בצבל: ומהתם להתם. מנשיא דארץ ישראל לדון בארץ ישראל: שצט. לשון שררה ויש להן רשות להפקיר להפקר צ"ד הפקר דכתיב (עזרא י) וכל אשר לא יבא וגו' ביצמות בהאשה רבה (דף פט:): מחוקק. שררה מועטת: שרודים את העם. שיש להם כח

ורקות מאת מלכי פרס: בני בניו של הלל. הלל נשיא היה כדאמר בפסחים באלו דברים (דף קו.) הוסיפוהו בראש ומינוהו נשיא עליהם: דן דינא. בצבל וטעה: אתא. לא"י לקמיה דרבי חייא: ש"מ מהתם להכא לא מהני. דהא רבה בר חנה רשותא הוה נקיט מרבי דנשיא דא"י היה כדאמרן לקמן בשמעתין בן אחי יורד לצבל וכו': לא מינייכו נקיטנא רשותא. ואיני כפוף לכם: על הגבולין. הגמטות אחר ארץ ישראל: מאי רשותא. דרבה בר חנה: יורה. איסור והיתר אמר להם רבי יורה ולקמן פריך אי גמיר למה ליה רשותא בהוראה: ידן. ברקות ופטור מלשם: יתיר בצכורות. יראה במומין ואם קבוע הוא יתירנו לשוחטו דביומיה דרבי אין לצכור תקנה עד שיפול בו מוס דאחר חורבן היה: אל יתיר. לקמן מפרש טעמא: איבו. אצוה דרב הוה כדאמרינן באור לארבעה עשר (פסחים דף קז.) אל איבו קיים כו': וחנה. אצוה דרבה: מכפרי. מקום: (רש"י)

תוספות ואם היה מומחה לרבים כו'. פירש הקונטרס דכתיב בצדק תשפוט וקסבר אין עירוב פרשיות כתיב כאן וקשה דא"כ תקשה ליה הך ברייתא לר' אבהו דאמר שנים שדנו אין דיניהם דין לד"ה וע"ק דמשמע לפי הקונטרס דלמאן דאית ליה עירוב פרשיות אין יכול לדון יחידי והא רב יוסף ס"ל בפי המגרש (גיטין דף פח:) דבהודאות והלואות עבדינן שליחותיהו אלמא אית ליה עירוב פרשיות ואפי"ה משמע בסמוך מעובדא דמר זוטרא דאית ליה לרב יוסף דיחיד מומחה דן ואפי"ה יחידי ועוד מדקאמר בסמוך אבל לא נקיט רשותא דיניה לאו דינא משמע דסבר כר' אבהו ואפי"ה הכי יחיד מומחה דן דלשמואל אפילו יחיד שאינו מומחה דינו דין דלאו דוקא נקט שמואל שנים כמו שאפרש לקמן בע"ה ודוחק לפרש דיניה לאו דינא לכתחלה לכך נ"ל דאפי"ה למאן דבעי ג' מומחין מדאורייתא תקנתא דרבנן היא דיחיד מומחה לרבים דן אפי"ה יחידי והשתא הא דקאמר דיניה לאו דינא לאו אכגון דרב נחמן קאי דאיהו סבר לה כשמואל לקמן דשנים שדנו דיניהן דין אלא אכגון אנא דר' חייא קאי דלית ליה דשמואל ולהאי פי"ה הא דפריך לקמן (דף קז.) לר' אבהו מדן את הדין ה"מ לשנויי דמיירי ביחיד מומחה לרבים ומיהו קשה דבפרק ראווה בית דין (ר"ה דף כה:) משמע דמדאורייתא קאמר דמומחה לרבים דן ביחידי דתנן התם שאין היחיד נאמן ע"פ עצמו ומפרש בגמרא דאיצטריך למיתני דלא תימא דנאמן מידי דהוה איחיד מומחה דהכא ופריך ואימא ה"נ ומשני אין לך מומחה יותר ממשה ואי מדרבנן מאי מייתי ממשה וי"ל דהתם פריך ומשני למי"ד לעיל דבר תורה חד נמי כשר: **מומחה** לרבים כו'. אע"ג דהאי מומחה לרבים היינו גמירנא וסבירנא כדמסיק מ"מ הא דקאמר לקמן בזה בורר (דף קג.) לעולם פוסל והולך עד שיקבל עליו

בפני ב"ד שמומחה לרבים לאו דניבעי גמיר וסביר כר' חייא ורב נחמן דהתם ב"ד קאמר וכיון שהם ג' אפ"י סתם בני אדם מומחין לרבים אבל יחיד לא חשיב מומחה לרבים עד דגמיר וסביר: דן אפ"י יחידי. ויכול לכוף את האדם בעל כרחו דאי בדקבליה עילויה אפ"י שאינו מומחה נמי ומכאן דסתם ג' יכולין לדון את האדם בעל כרחו כשאינו רוצה לבא לב"ד דהא ג' במקום יחיד מומחה קיימי ואפ"י שנים נמי דנין את האדם בעל כרחו אלא דאיקרו בית דין חצוף דאי בדקבלו עלייהו מיירי שמואל אמאי הוי ב"ד חצוף והא דתנן (לקמן דף כג.) זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד משמע דמדעתו אין בעל כרחו לא הני מילי כשאומר לא אדון לפני זה אלא לפני זה אבל אם אמר שלא יבא כלל לב"ד או אם הוה לווה ואינו רוצה לדון כלל בעירו כופין אותו ודנין אותו בעל כרחו: כגון אנא דן דיני ממונות ביחידי. והא דתנן במסכת אבות (פ"ד מ"ח) אל תהי דן יחידי שאין דן יחידי אלא אחד הקב"ה עצה טובה קמ"ל שלא יטעה והא דאמר כגון אנא כו' היינו כלומר יכול לדון ולא שהיה דן אי נמי רגיל היה בדינין ואין לחוש שמא יטעה: ואי לא זיל שלים. פירש בקונטרס ואי לא כגון דאמרי ליה דיינת לן דין תורה וקשה דאם כן מאי דייק מהכא דהא אפילו לא גמיר וסביר נמי מה שעשה עשוי וישלם מביתו כדמוכח לקמן (דף ו.) דפריך לרבי אבהו מדן את הדין ומוקי לה בדקבלה עילויה ובשאינו מומחה איירי דהא קתני סיפא ואם היה מומחה לרבים פטור לכך נראה ואי לא דלא קבלוך עלייהו כלל: דהכא שבט והתם מחוקק. משמע דשבט עדיף והא דאמר בפרק מקום שנהגו (פסחים דף נא. ושם) אבל מבבל לא"י כיון דאנן כייפינן להו עבדינן כוותייהו ואומר רבינו תם דה"מ במילתא דאיסור והיתר דבני א"י חכימי טפי דאורא דא"י מחכים כדאמר הכא דאיקרו מחוקק שמלמדין תורה ברבים אבל לענין הפקעת ממון ליפטור דהפקר בית דין הפקר עדיפי בני בבל דאיקרו שבט שרודין את העם במקל והיינו טעמא משום דראש גולה מזכרים ונשיא שבא"י מנקבות כדאמר בירושלמי: רבה בר חנה. גרסינן דאי רבה בר בר חנה א"כ היה בן בנו של חנה והכא משמע דבן אחיו של ר' חייא היה וחנה אחיו של ר' חייא היה כדלקמן אבל רבה ב"ב חנה דבכולי הש"ס היה בימי ר' יוחנן ובן בנו של חנה להכי קאמר בר בר וי"מ דשם אביו בר חנה ולא יתכן כדאמר בהמוכר את הספינה (ב"ב דף עד.) כל בר חנה סיכסא: נקיטנא רשות מאבא מרי ואבא מרי מרב. פי' ואבא מרי נטל רשות מרב דמי שיש לו רשות יכול ליתן רשות כענין שמצינו (לקמן דף יג.): לענין דיני קנסות דמי שהוא סמוך יכול לסמוך ויהיב ליה רשותא למידן דיני קנסות כדאמרינן (שם) ברם זכור אותו האיש לטוב שאלמלא הוא בטלו דיני קנסות ואע"פ שהוצרך רבי חייא ליטול רשות מרבי בשביל רבה בר חנה ורב שמא בעירו של רבי היה ובעירו לא היה רשאי אדם ליתן רשות אלא רבי אבל אין סברא לומר דרבה בר הונא היה בימי רבי: (תוספות)

על שם חכמתו דכתיב [\[משלי ז-ד\]](#) אמור לחכמה אחותי את יתיר בכורות אל יתיר מאי טעמא אילימא משום דלא חכים הא קא אמרינן דחכים טובא אלא משום דלא בקיע במומי והאמר רב שמונה עשר חדשים גדלתי אצל רועה בהמה לידע איזה מום קבוע ואיזה מום עובר אלא לחלק לו כבוד לרבה בר חנה ואיבעית אימא משום הא גופיה דרב בקיע במומי טפי ושרי מומי דלא ידעי אינשי ואמרי כי האי גוונא שרא רב ואתו למשרי מום עובר יורה אי גמיר רשותא למה לי למישקל משום מעשה שהיה דתניא פעם אחת הלך רבי למקום אחד וראה בני אדם שמגבלין עיסותיהם בטומאה אמר להם מפני מה אתם מגבלין עיסותיכם בטומאה אמרו לו תלמיד אחד בא לכאן והורה לנו מי בצעים אין מכשירין והוא מי ביצים דרש להו ואינהו סבור מי בצעים קאמר וטעו נמי בהא מי קרמיון ומי פיגה פסולין מפני שהן מי (בצעים) ואינהו סבור מדלגבי חטאת פסילי אכשורי נמי לא מכשרי ולא היא התם לענין חטאת בעינן מים חיים הכא אכשורי כל דהו מכשרי תנא באותה שעה גזרו תלמיד אל יורה אלא אם כן נוטל רשות מרבו תנחום בריה דרבי אמי איקלע לחתר דרש להו מותר ללתות חיטין בפסח אמרו לו לאו ר' מני דמן צור איכא הכא ותניא תלמיד אל יורה הלכה במקום רבו אלא אם כן היה רחוק ממנו שלש פרסאות כנגד מחנה ישראל אמר להו לאו אדעתאי רבי חייא חזייה לההוא גברא דהוה קאי בבית הקברות אמר ליה לאו בן איש פלוני כהן אתה אמר ליה אין אבוה דההוא גברא גבה עינים הוה נתן עיניו בגרושה וחיללו פשיטא לפלגא הא קאמר דמהני על תנאי מאי תא שמע דאמר ליה רבי יוחנן לרב שמן הרי אתה ברשותינו עד שתבא אצלנו גופא אמר שמואל ב' שדנו דיניהם דין אלא שנקרא ב"ד חצוף יתיב רב נחמן וקאמר להא שמעתא איתיביה רבא לרב נחמן אפילו שנים מזכין או שנים מחייבין ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינין ואי איתא להו כשנים שדנו

שאני התם דמעיקרא אדעתא דתלתא יתיבי הכא לאו אדעתא דתלתא יתיבי איתיביה רבן שמעון בן גמליאל אומר הדין בשלשה ופשרה בשנים ויפה כח פשרה מכח הדין ששנים שדנו בעלי דינין יכולין לחזור בהן ושנים שעשו פשרה אין בעלי דינין יכולין לחזור בהן

רש"י על סם חכמתו. שהיה רב חכם ביותר קרי ליה בן אחרותו: הא קאמר לחכים טובא. דהא תרלתא דעל סם חכמתו קריה בן אחרותו: לחלק כבוד לרבה. כדי שניהגו בו בני צבל כבוד שזק ליה האי חשיבותא דאילו לרב הוו נהגי ציה יקר צלאו הכי: אי בעית אימא. הא דקאמר אל יתייר: משום היא גופא. משום הא מילתא דקאמר שמונה עשר חדשים גדלתי וכו': ללא ידעי אינשי. אינו ניכר לרבים שהוא מוס: בטומאה. לא הוו מקפידין לטהר כליהם: מי צלעים. אגם מריס"ק צלע"ז: אין מכשירין. וממימי צלעים אנו לשין הלכך לא מקבלה עיסה טומאה: מי ציאים. הלך עיסה ציאים של תרנגולת ואווז: קרמיון ופיגה. נהרות של אגמים: פסולין. למי חטאת מפני שהן מי צלעים ואנו מים חיים אל כלי בעינין: נוטל רשות מרבו. וכי יהיב ליה רבו רשותא מידק דייק ציה שיהא לשונו פתוח ולא יטעו השומעין את דבריו: לחתר. מקום: מותר ללחות. לשרות מעט צמים ולכותשן צמכתשת ולא חיישינן לחימוץ הואיל וכותשן מיד: כנגד מחנה ישראל. דכל מאן דבעי מילתא אזיל לגבי משה דכתיב (שמות לג) והיה כל מצקס ה' וגו' אע"ג שהמחנה ג' פרסאות ואתו לגבי משה רבותא דמשה שאני מחנה ישראל ג' פרסאות דכתיב (צמדבר לט) ויחנו על הירדן מצית הישימות עד אל הצל השטים ואמר רבה צר צר חנה לדידי חזי לי ההוא אתרא והוא תלתא פרסי צעירובין (דף נה:) וציומא (דף עה:): רבי חייא חזייה כו'. לא איתפרש לן מאי צעיא הכא ונראה צעיני דהא אתא לאשמעינן אף על גב דרבי חייא תלמידו דרבי הוה וצמקומו דר' הוה לא חלק לו כבוד לרבי מלהפריש זה מן האיסור דלענין אפרושי מאיסורא אין כאן מורה הלכה לפני רבו כדאמרינן פרק הדר עם הנכרי (עירובין סג.) וצמס' צביעית ירושלמי צפרק שלש ארלות מלאתי בהוא עובדא דהוא לקאי צבית הקצרות דלא גרסינן ציה רבי חייא אללא רבי הוה ושני דצרים הללו ראה רבי צעכו דמי ציאים אין מכשירין והאי ולא גרסינן דהוה קאי צבית הקצרות אללא צעכו צבה

ארץ ישראל ויש זה ארץ העמים וראה אותן העומדים בגבול ארץ ישראל שהיו מגבלין עיסותיהן בטומאה ותמה עד שאמרו לו תלמיד אחד בא לכאן כו' וחזר וראה אותו כהן עומד בקצת העיר שחוץ לגבול ארץ ישראל אמר לו והרי הוא זה ארץ העמים שגזרו עליה טומאה כבית הקברות ואמר ליה לאו בן איש כהן פלוני אתה כו' ולכך נשנו מעשים הללו זה אלל זה: גבה עינים. הלך אחר עיניו: נתן עיניו בגרושה. ונשאה וממנה נולדתי והריני חלל: לפלא. כגון רב דיהיבי להו רשותא למידן ולא להתיר בכורות: על תנאי. כגון עד שנה או עד שנתים ולא יותר: מאי: מהני בתוך הזמן או לא: לרב שמן. כשהיה פורש ממנו וירד לבבל: ברשותינו. רשות נתונה לך לדון: אפילו שנים מזכין כו'. משנה היא [בזה בורר] (לקמן דף כט.). יוסיפו הדיינין. דהוה ליה כמאן ללא הוה התם ואיפתח דתרי הוא דהוה ואתן בעינן מעיקרא תלתא דאי נמי גמר דינא בתרי דהוה רובא שפיר דמי: שנים שעשו פשרה אין בעלי דינין יכולין לחזור בהן. שהרי נתרכו ועל פיהן עשו: (כ"י)

תוספות אי גמיר למה ליה רשותא למשקל. הא דלא משני לענין ליפטר דבפרי' אחד דיני ממונות (לקמן דף לג.) מוכח שצריך רשות ליפטר באיסור והיתר משום דאי ליפטר גרידא לא היה צריך למשקל רשותא בתרתי בהוראות ודין דבחד מינייהו סגי דהוה בכלל כל דבר שמתחייב לשלם: ואינהו סבור מי בצעים. תימה היאך טעו בין ביצים לבצעים ואר"ת דאינהו סבור דמי ביצים דקאמר דהיינו מי בצים דכתיב (איוב ח) היגאה גמא בלי בצה וטעו בין בצים לביצים: פסולין למי חטאת. וא"ת דבפרק המוכר את הספינה (ב"ב דף עד:) משמע שהם נהרות דדרשינן ועל נהרות יכוננה אלו ד' נהרות ירדן ירמוך קרמיון ופיגה ואר"ת דודאי נהרות הן ולפי שאין המים צוללין ועפר וטיט מעורב בהן פסולין למי חטאת דהוה חציצה בין מים לכלים וכתוב מים חיים אל כלי (במדבר יט): אלא אם כן רחוק ממנו כו'. והא דאמר בפרק הדר (עירובין דף סב: ושם) דאפילו ביעתא בכותחא בעא מיניה מרב חסדא כולי שני דרב הונא ולא אורי התם בפניו ממש איירי דהא קאמר התם רב חסדא אורי בכפרי בשני דרב הונא ומיהו קשה מהא דקאמר התם (שם דף סג.) דרב המנונא לא אורי בחרתא דארגיז בשני דרב הונא לפי שתלמידו היה והכא משמע דחוץ לשלש פרסאות יכול להורות וליכא למימר דהכא איירי בתלמיד חבר ולכך שרי נמי חוץ לשלש פרסאות כמו רב חסדא דהתם דהא כיון דממשה גמרינן כדפירש בקונטרס משמע דבתלמיד גמור איירי ודוחק לומר דחרתא דארגיז תוך ג' פרסאות היה ועוד דאמרינן התם (שם) בפניו

אסור וחייב מיתה ושלא בפניו אסור ואין חייב מיתה משמע התם מתוך הסוגיא דתוך שלש פרסאות חשוב בפניו וחוף של ג' שלא בפניו ונראה דהתם מיירי בלא נטל רשות מרבו : רבי חזייה גרסינן. ולא רבי חייא כדפי' בקונטרס שאלו מעשים מביא בירושלמי על רבי שראה אותם בעכו ודייק מיניה דעכו יש בה מארץ ישראל מדבעי למיכל בה טהרות ויש בה מחוצה לארץ מדכעס על אותו כהן שהיה עומד בצד דבחוצה לארץ וגרס התם דרבי חזייה לההוא גברא דהוה קאי בארץ העמים ולעיל נמי גרס ואינהו סבור מי שלק בצים קאמר : שנים שדנו כו'. הא דנקט שנים משום דאפילו שנים הוו ב"ד חצוף אבל ה"ה דחד נמי דיניה דין מדפריך בסמוך (דף ו.) לר' אבהו מדן הדין ולשמואל לא פריך ועוד יש לדקדק מדתניא לקמן (שם) וחכמים אומרים פשרה ביחיד ובעי לפרושי טעמא דרבנן משום דמקשי פשרה לדין : יפה כח פשרה כו'. תימה במאי יפה כח דין נמי דומיא דפשרה שהיה מדעת שנים שדנו אין בעלי דינן יכולין לחזור בהן כיון דקיבלו עליהו ונראה דמיירי כגון דאתו לבי תרי ואמרי להו דונו אותנו כמו שרגילים לעשות הדין או עשו לנו פשרה כמו שרגילין לעשותה דבכה"ג יפה : (תוספות)

א

-

ו

דף

וכי תימא פליגי רבנן עליה דרשב"ג והאמר רבי אבהו שנים שדנו לדברי הכל אין דיניהם דין גברא אגברא קא רמית גופא א"ר אבהו שנים שדנו דיני ממונות לדברי הכל אין דיניהם דין איתיביה רבי אבא לרבי אבהו דן את הדין וזיכה את החייב וחייב את הזכאי טימא את הטהור טיהר את הטמא מה שעשה עשוי ומשלם מביתו הכא במאי עסקינן דקיבלוהו עליהו אי הכי אמאי משלם מביתו דאמרו ליה דיינת לן דין תורה א"ל רב ספרא לרבי אבא דטעה במאי אילימא דטעה בדבר משנה והאמר רב ששת א"ר (אמי) טעה בדבר משנה חוזר אלא דטעה בשיקול הדעת היכי דמי בשיקול הדעת אמר רב פפא כגון תרי תנאי ותרי אמוראי דפליגי אהדדי ולא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר וסוגיין דעלמא אליבא דחד מינייהו ואזל איהו ועבד כאידך היינו שיקול הדעת לימא כתנאי ביצוע בשלשה דברי ר"מ וחכ"א פשרה ביחיד סברוה לכ"ע מקשינן פשרה לדין

מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר דין בשלשה ומר סבר דין בשנים לא דכ"ע דין בשלשה והכא בהא קמיפלגי דמר סבר מקשינן פשרה לדין ומר סבר לא מקשינן פשרה לדין לימא תלתא תנאי בפשרה דמר סבר בשלשה ומר סבר בשנים ומר סבר ביחיד אמר רב אחא בריה דרב איקא ואיתימא רבי יימר בר שלמיא מאן דאמר תרי אפילו חד נמי והאי דקאמר תרי כי היכי דליהוו עליה סהדי אמר רב אשי ש"מ פשרה אינה צריכה קנין דאי סלקא דעתך צריכה קנין למ"ד צריכה תלתא ל"ל תסגי בתרי וליקני מיניה והלכתא פשרה צריכה קנין תנו רבנן כשם שהדין בשלשה כך ביצוע בשלשה

רש"י גברא אגברא. רבי אבהו אדשמואל שמואל סבר פליגי רבנן עליה דרבנן שמעון בן גמליאל: דן את הדין. במומחה ליכא למימר מדקתני סיפא אם היה מומחה לב"ד: דן את הדין. יחידי משמע: ומשלים מציתו. בפירקין דלקמן (דף לג.) מוקי לה שנסא ונתן ביד מדקתני מה שעשה עשוי אלמא דיניה דינא דאי לא דינא ליהדר: דין תורה. וכיון דטעה לאו דין תורה דן: בדבר משנה. שמשנה מפורשת שטעה בה: חוזר. מחזיר את הדין ואינו משלים מציתו דכיון דדבר מפורש הוא אין דינו דין: וסוגיא דעלמא. הילוך דינא כחד מינייהו ואזל איהו ועבד כאידך הלכך דיניה לא הדר וכיון דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר האי בעל דין דנקט לא בעי לשלומי דאמר ליה פסקת לי לדינאי ומיהו איהו בעי שלומי כיון דסוגיין דעלמא כאידך: לימא כתנאי. הא דאמרין דשמואל ור' אבהו פליגי: ביצוע. פשרה: סדרה. רבנן אמוראי בני הישיבה ובעו למימר מהכא דבדשמואל ורבי אבהו פליגי: דכולי עלמא. רבנן ורבי מאיר: מקשינן פשרה לדין. דכתיב (שמואל ב ח) משפט ולדקה ואמרין לקמן דזהו ביצוע אלמא דאיתקוש למשפט: תלתא תנאי. פליגי בפשרה ר"מ סבר בשלשה רבן שמעון בן גמליאל סבר לעיל (דף ה:) בשנים ורבנן דפליגי אדרבי מאיר סברי ביחיד: מאן דאמר תרי אפילו בחד. מכאן דכיון דלא מקשינן ליה לדין מה לי תרי מה לי חד: תיסגי בתרי וליקני מיניה. דכיון דקנו מיניה למה לי בית דין לא תהא אללא מתנה בעלמא ומדעתו והיא מתקיימת אללא להכי בעינן תלתא לייפות כח בית דין דאף על גב דלא קנו מיניה לא ניהדרו: והלכתא פשרה צריכה קנין. ואפילו נעשית בשלשה: (רש"י)

תוספות וכי תימא פליגי רבנן עליה כו'. למאי דפיי בקונטרס לעיל (דף ג.) דמאן דדריש בצדק תשפוט לאכשורי חד לית ליה עירוב פרשיות תימה מאי קאמר וכ"ת הא ודאי פליג עליה מאן דלית ליה עירוב פרשיות ומאי קאמר נמי ר' אבהו שנים שדנו לד"ה אין דיניהן דין אין זה ד"ה דהא איכא דלית ליה עירוב פרשיות דסבירא ליה דיניהם דין על כן נראה כדפרי' לעיל (שם) דההיא דרשה דבצדק תשפוט אפילו למאן דאית ליה עירוב פרשיות והשתא שמואל ורבי אבהו פליגי אליבא דמאן דאית ליה עירוב פרשיות וד"ה דקאמר רבי אבהו ה"ק לד"ה דאית להו עירוב פרשיות שנים שדנו אין דיניהם דין אי נמי כדפירש לעיל (דף ב:): דאפילו למאן דלית ליה עירוב פרשיות קסבר ר' אבהו שנים שדנו אין דיניהם דין ממשפט אחד וברייתא דלעיל דאם היה מומחה לרבים דן אפילו יחידי סברא נמי שפיר דאין דיניהן דין כדפירש לעיל (דף ה.): **ביצוע** בגי'. אע"ג דמקשי פשרה לדין לאו לכל דבר מקשינן דבדין אזלינן בתר רובא אם שנים אומרים זכאי ואחד אומר חייב או איפכא ובפשרה לא אזלינן בתר רובא עד שיסכימו שלשתן לדעת אחד כדאמר בפ' בתרא דמסכת ע"ז (עב.) כדשיימי בי תלתא אפי' תרי מגו תלתא כדאמרי בי תלתא עד דאמרי בי תלתא: **דכולי** עלמא מקשינן פשרה לדין. פי' דכ"ע ר' מאיר וחכמים אבל רשב"ג דלעיל ודאי לא מקיש: **מקשינן** פשרה לדין. פירש בקונטרס מדכתיב (שמואל ב ח) ויהי דוד עושה משפט וצדקה וגוי' ותימה דהא תניא לקמן כשם שהדין בגי' כך הפשרה בגי' משמע דמקיש פשרה ומוכח לקמן דההוא תנא אית ליה דרשות לבצוע ורבי יהושע בן קרחה סבר מצוה אלמא לא דריש ת"ק משפט וצדקה לענין ביצוע דאי מקרי צדקה אם כן הוה מצוה ומההוא קרא נמי דכתיב (זכריה ח) אמת ומשפט שלום ליכא למידרש ביצוע דאיתקש שלום למשפט דאם כן הוי מצוה לבצוע דשלום נמי מצוה הוא: **לא** דכ"ע כו'. תימה דלא קאמר לשמואל ודאי תנאי הוא לרבי אבהו מי לימא תנאי היא דכי האי גוונא אורחא דהש"ס בכל דוכתא: **תיסגי** בתרי וליקני מיניה. אע"ג דמפרש בירושלמי טעמא דר' מאיר משום דפשרה נמי צריכה הכרע דעת מ"מ מתוך דברי ר"מ משמע דתרי נמי שעשו פשרה כמו שהיו רגילין שלשה לעשות לא עשו ולא כלום ובעלי דינין יכולין לחזור בהן: **והלכתא** פשרה צריכה קנין. והא דלא סגי בתרי משום דהוי כמו קנין בטעות דלא בקיאי בפשרה שפיר: **צריכה** קנין. אם נפרש דקנין של פשרה עושין קודם הפשרה וקונין זה מזה לעשות כמו שיאמרו הדיינין הן לשלם הן למחול אין לדקדק מכאן דבעלמא מחילה צריכה קנין דמה שצריך הכא קנין על המחילה משום דאי לאו הוי קנין הוי כמו מחילה בטעות שלא היה יודע שיאמרו למחול כל כך ואף על גב דהשתא דאיכא קנין הוי כמו קנין בטעות מיהו אלימא מילתא טפי בקנין מבלא קנין ואפילו אם נפרש שהקנין הוא לאחר הפשרה אכתי אין ראייה מכאן דמצי למימר דהקנין על אותו שיש לו לאחר לפרוע אבל להאי דמחיל אין צריך קנין ומיהו בהלכות גדולות פירש בהלכות דינין דצריך קנין על המחילה אף על פי שעושין

הקנין אחר הפשרה ומכל מקום אין ללמוד מכאן על שאר מחילה שתהא צריכה קנין דמחילה שעל ידי פשרה אף על פי שיודע מה מוחל דומה למחילה בטעות לפי שמוחל על פי עצתם של דיינין שהשיאו אותו למחול לפיכך צריך לאלם הדבר ע"י קנין ונראה להביא ראיה דמחילה אינה צריכה קנין מהא דאמר בפרק המקבל (ב"מ דף קיב. ושם) גבי שכיר המחיהו אצל חנווני ואצל שולחני אינו עובר עליו ופליגי התם רב ששת אמר אינו חוזר עליו (רבא) אמר חוזר דמשמע דבלא קנין איירי דאי בקנין מאי טעמא דמאן דאמר חוזר אבל בלא קנין פליגי בהכי דמר סבר כשהמחהו לא לגמרי פטרו לבעל הבית שלא יחזור עליו ומר סבר לגמרי פטרו אלמא מחילה לא צריכה קנין ועוד ראיה דפריך בפ"ק דקדושין (דף טז.). גבי עבד עברי קונה עצמו בשטר למה לי שטרא לימא ליה באפי תרי זיל ובלא קנין איירי דאי בקנין מאי משני עבד עברי גופו קנוי אכתי תקשה לן שטרא למ"ל יפקירנו לשמואל דאמר המפקיר עבדו יצא לחירות ואין צריך גט שחרור אלא על כרחך לא פריך אלא מלשון הכתוב בשטר כלומר למה לי שטר אותו לשון עצמו שכותב בשטר הרי את לעצמך יאמר לו בעל פה עוד ראיה מהא דתנן בסוף הנושא (כתובות דף קד.). שאם שהתה כ"ה שנים ולא תבעה כתובתה מסתמא מחלה ובלא קנין איירי כדמוכח מעובדא דחמתיה דרבי חייא ומטענו חטין והודה לו בשעורים דפטור אף משעורים דמודה הוי בהו אין ראיה דהתם על כרחך לאו משום דאמרינן מדלא תבע להו סתמא אחלינהו הוי פטור אלא היינו טעמא מדלא תבע שעורים מודה הוא דלא מיחייב ליה שעורים מדפריך עלה בסוף המניח (ב"ק דף לה : ושם) מהא דתנן היו הניזקין שנים כו' הניזק אומר גדול הזיק את הגדול ומזיק. אומר לא כי אלא קטן הזיק את הגדול וגדול הזיק את הקטן ומסיק דאפילו כדאמר מזיק לית ליה והתם אי אפשר להיות הטעם כלל משום מחילה שהרי הוא עומד וצווח ומבכור שנטל חלק כפשוט דאמר ויתר (ב"ב דף קכו.) אין לדקדק נמי כלל מכאן חזר רבינו יצחק בר' מרדכי שהיה רגיל (תוספות)

ב

-

ו

דף

נגמר הדין אי אתה רשאי לבצוע : סרמ"ש בנק"ש סימן : ר"א בנו של רבי יוסי הגלילי אומר אסור לבצוע וכל הבוצע ה"ז חוטא וכל המברך את הבוצע הרי זה מנאץ ועל זה נאמר [\[תהילים י-ג\]](#) בוצע ברך נאץ ה' אלא

לעשיר מניין שלא ישתוק שנאמר לא תגורו מפני איש רבי חנין אומר לא תכניס דבריך מפני איש ויהו עדים יודעים את מי הן מעידין ולפני מי הן מעידין ומי עתיד ליפרע מהן שנא' [\[דברים יט-יז\]](#) ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' ויהו הדיינין יודעין את מי הן דנין ולפני מי הן דנין ומי עתיד ליפרע מהן שנא' [\[תהילים פב-א\]](#) אלהים נצב בעדת אל וכן ביהושפט הוא אומר [\[דברי הימים ב יט-ו\]](#) ויאמר אל השופטים ראו מה אתם עושים כי לא לאדם תשפטו כי (אם) לה' שמא יאמר הדיין מה לי בצער הזה ת"ל עמכם בדבר משפט אין לו לדיין אלא מה שענינו ראות היכי דמי גמר דין אמר רב יהודה אמר רב איש פלוני אתה חייב איש פלוני אתה זכאי אמר רב הלכה כרבי יהושע בן קרחה איני והא רב הונא תלמידיה דרב הוה כי הוה אתו לקמיה דרב הונא אמר להו אי דינא בעיתו אי פשרה בעיתו מאי מצוה נמי דקאמר רבי יהושע בן קרחה

רש"י נגמר הדין. שאמרו איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב: אסור לצנוע. משבאו לדין אסור לדיינים לצנוע: המצרך. המשבח: אבל אהרן אהב שלום ורודף שלום. וכיון שהיה שומע מחלוקת ביניהם קודם שיבואו לפניו לדין היה רודף אחריהן ומטיל שלום ביניהן: תורת אמת וגו'. משתעי בזהרן כי שפתי כהן ישמרו דעת וגו' (מלאכי ב): הרי שגזל כו'. וזונו לשון גזילה דכתיב (משלי א) כן ארחות כל זנוע זנוע את נפש בעליו יקה: כנגד יהודה. שהיה לו לומר נחזירנו לאזינו אחרי שהיו דבריו נשמעין לאחיו: אתאן לתנא קמא. תנא קמא דאמר אסור לצנוע דריש ליה להאי משפט ולדקה שהיה דוד דן את הדין וחייב את החייב וראה שהיה עני מחויב ממון והיה משלם לבעל דינו מתוך ביתו: פוטר מים ראשית מדון. אם זאת לפטור ולהקליף המריבה המשולה כמים כדלקמן ולקום שלום ביניהן: ראשית מדון. קודם שתשא ותתן דין פטור אותה: נטשהו. ורדוף אחר השלום: קשה. בעל מריבה מטריח דיינין: ה"ג שמא יתחייב חזק ונמלא רודפו. רודף את הדיין להפך את הדין: שיושב לפני רבו. ובא דין לפני רבו ולא לפניו וראה התלמיד זכות לעני וחובה לעשיר ורבו טועה דדין מניין שלא יחלוק כבוד לרבו וישתוק תלמוד כו' ולקמן (דף ז). מפרש מאי משמע דלא תגורו לשון כינוס הוא: את מי הן מעידין. כאילו הן מעידין בהקב"ה כדאמר לקמן (דף ה.) שמטריחין אותו להחזיר ממון לבעליו: ועמדו שני האנשים אשר להן הריב.

ואוקמינן במסכ' שבועות (דף ל.) בעדים הכתוב מדבר: מה לי לזער הזה. שאם חטעה איענש: תלמוד לומר. ביהושפט עמכם בדבר המשפט לפי מה שעם לזככם שלזככם נוטה בדבר כלומר בטענותיהם עמכם במשפט לפי אותן דברים תשפטו ולא תיענשו: דאין לו לדיין. לירא ולמנוע עצמו מן הדין: אלא לפי מה שענינו רואות. לידון ויתכוין להוציאו לדקו ולחמיתו ושוב לא יענש: היכי דמי גמר דין. לחמיתו לעיל שוב אין אתה רשאי לזנוע: (רש"י)

תוספות לפרש דדוקא נקט בחזקת הבתים (ב"ב דף מ. ושם) קנין בפני שנים אבל אי ליכא ב' אין הקנין קנין דהא מסקינן הכא דפשרה צריכה קנין ואפילו הכי קאמרי רבנן פשרה ביחיד והא דנקט התם בפני ב' משום דאין צריך לומר כתובו ואין ראייה מכאן כלל דיכול להקנות בפני שנים לקיים הפשרה שעשה ביחיד ור"ת היה מדקדק מדאמרינן בפרק הזהב (ב"מ דף מו. ושם) היה עומד בגורן ואין בידו מעות כו' ואי אמרת מטבע ניקנה בחליפין ניקני ליה מעות אגב סודר ופשוט מיניה דאין ניקנית בחליפין דדוחק היה ליה לאוקמי בגברא ערטילאי והשתא אמאי לא משני כגון דליכא תרי ואין קנין מועיל אלא בפני שנים אלא ש"מ דודאי מהני ויש דוחין משום דסתם גורן מצויין בה בני אדם: **נגמר** הדין אי אתה רשאי לבצוע. כגון שכבר דקדקו בדין היטב וכמו גמרו את הדין דלא מיחסר אלא איש פלוני אתה חייב דכיון דנתברר כל כך אין להטעותו לעשות פשרה שאילמלא היה יודע שנתברר דינו לזכות לא היה מתרצה לפשרה בשום ענין ופירש בקונטרס שכבר אמרו איש פלוני אתה זכאי ואיש פלוני אתה חייב ולשון הש"ס מוכח כן בודאי אבל קשה מאי ביצוע שייך השתא אחר שנפסק הדין לגמרי ובדוחק י"ל שלא יטעו אותו לומר לו יראים אנו שמא טעינו בדין ומיהו כשמתחייבין שבועה זה או זה שרי למימר להו לעשות הביצוע כדי ליפטר מעונש שבועה: **אבל** אהרן. פי' כיון שלא היה דיין ולא היה הדין בא לפניו אלא לפני משה ודאי לדידיה שרי: **טחנה** ואפאה. להכי נקט ואפאה לפי שיש דברים שאין מתחייבין בחלה עד לאחר אפייה ומייתי לה פרק כל שעה (פסחים דף לו.). הסופגנין והדובשנין והאיסקריטין עשאן באילפס חייבין בחמה פטורין: **אלא** כנגד יהודה. והא דכתיב (בראשית מט) מטרף בני עלית על מעשה דתמר שיבחו הכתוב כדמתרגמינן את אודיתא ולא בהיתתא: **ונמצא** חזק רודפו. פירוש לדיין כדמוכח בתר הכי הא דנקט אחד רך שאם היו שניהם חזקים השני היה מסייעו: **לא** תכניס את דבריך. גבי רש ועשיר לא שייך לשון יראה שאינו ירא מפניהם אלא כלומר אל תכניס את דבריך כדי לחלוק לו כבוד: (תוספות)

מצוה למימרא להו אי דינא בעיתו אי פשרה בעיתו היינו תנא קמא איכא בינייהו מצוה רבי יהושע בן קרחה סבר מצוה ת"ק סבר רשות היינו דר"ש בן מנסיא איכא בינייהו משתשמע דבריהן ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר להן צאו ובצעו ופליגא דרבי תנחום בר חנילאי דאמר רבי תנחום בר חנילאי לא נאמר מקרא זה אלא כנגד מעשה העגל שנאמר [\[שמות לב-ה\]](#) וירא אהרן ויבן מזבח לפניו מה ראה א"ר בנימין בר יפת א"ר אלעזר ראה חור שזבוח לפניו אמר אי לא שמענא להו השתא עבדו לי כדעבדו בחור ומיקיים בי [\[איכה ב-כ\]](#) אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא ולא הויא להו תקנתא לעולם מוטב דליעבדו לעגל אפשר הויא להו תקנתא בתשובה והני תנאי [\[משלי יז-יד\]](#) פוטר מים ראשית מדון מאי דרשי ביה כדרב המנונא דאמר רב המנונא אין תחילת דינו של אדם נידון אלא על דברי תורה שנאמר פוטר מים ראשית מדון אמר רב הונא האי תיגרא דמיא לצינורא דבידקא דמיא כיון דרווח רווח אביי קשישא אמר דמי לגודא דגמלא כיון דקם קם : שמע"י ושת"י שב"ע זמירו"ת הו"א סימן : ההוא דהוה קאמר ואזיל טוביה דשמע ואדיש חלפיה בישתיה מאה א"ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב פוטר מים ראשית מדון ריש מאה דיני ההוא דהוה קאמר ואזיל אתרתי תלת גנבא לא מיקטל א"ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב [\[עמוס ב-ו\]](#) כה אמר ה' על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו ההוא דהוה קאמר ואזיל שב בירי לשלמנא וחדא לעביד ביש א"ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב [\[משלי כד-טז\]](#) כי שבע יפול צדיק וקם (ורשע יפול באחת) ההוא דהוה קאמר ואזיל דאזיל מבי דינא שקל גלימא ליזמר זמר וליזיל באורחא א"ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב [\[שמות יח-כג\]](#) וגם כל העם הזה על מקומו יבא בשלום ההוא דהוה קאמר ואזיל היא ניימא ודיקולא שפיל אמר ליה שמואל לרב יהודה קרא כתיב [\[קהלת י-יח\]](#) בעצלתים ימך המקרה וגו' ההוא דהוה קאמר ואזיל גברא דרחיצנא עליה אדייה לגזיזיה וקם א"ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב [\[תהילים מא-י\]](#) גם איש שלומי אשר בטחתי בו וגו' ההוא

דהוה קאמר ואזיל כי רחימתין הוה עזיזא אפותיא דספסירא שכיבן השתא דלא עזיזא רחימתין פוריא בר שיתין גרמידי לא סגי לן אמר רב הונא קראי כתיבי מעיקרא כתיב [\[שמות כה-כב\]](#) ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת ותניא ארון תשעה וכפורת טפח הרי כאן עשרה וכתיב [\[מלכים א ו-ב\]](#) והבית אשר בנה המלך שלמה לה' ששים אמה ארכו ועשרים רחבו ושלשים אמה קומתו ולבסוף כתיב [\[ישעיה סו-א\]](#) כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי איזה בית אשר תבנו לי וגו' מאי משמע דהאי לא תגורו לישנא דכנושי הוא אמר רב נחמן אמר קרא [\[דברים כח-לט\]](#) ויין לא תשתה ולא תאגור רב אחא בר יעקב אמר מהכא [\[משלי ו-ח\]](#) תכין בקיץ לחמה אגרה בקציר מאכלה רב אחא בריה דרב איקא אמר מהכא [\[משלי י-ה\]](#) אוגר בקיץ בן משכיל: אמ"ת ממוי"ן ירא"ה סימן: אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן כל דיין שדן דין אמת לאמיתו משרה שכינה בישראל שנאמר [\[תהילים פב-א\]](#) אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט וכל דיין שאינו דן דין אמת לאמיתו גורם לשכינה שתסתלק מישראל שנאמר [\[תהילים יב-ו\]](#) משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה' וגו' ואמר רבי שמואל בר (נחמן) אמר רבי יונתן כל דיין שנוטל מזה ונותן לזה שלא כדין הקדוש ברוך הוא נוטל ממנו נפשו שנאמר [\[משלי כב-כב\]](#) אל תגזול דל כי דל הוא ואל תדכא עני בשער כי ה' יריב ריבם וקבע את קובעיהם נפש ואמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן לעולם יראה דיין עצמו כאילו חרב מונחת לו בין ירכותיו וגיהנם פתוחה לו מתחתיו

רפ"י מלוא למימר להו. ברישא אי דינא צעיתו אי פשרה צעיתו דפתחינן להו בצפורה: היינו ת"ק. לאמר נגמר הדין אי אתה רשאי לצווע הא מקודם גמר דין רשאי לצווע וה"נ רשות הוא: איכא צינייהו מלוא. להזכיר פשרה לת"ק ליכא מלוא: איכא צינייהו משתשמע דצריהם. לת"ק אפילו שמע דצריהם רשאי לצווע עד שיגמר הדין ויאמר זה זכאי וזה חייב לר"ש צן מנסיא משתשמע את דצריהם וידעת להיכן נוטה אע"ג דלא נגמר אין רשאי לצווע: מקרא זה. וצווע צדק: אלא כנגד מעשה העגל. שפעה אהרן פשרה צינו לצין עצמו והורה היתר לעצמו לעשות להם את העגל: ויצן מזבח. הצין מהצבוח לפניו שהרגו את חור על שלא עשה להם: אהרן. כהן ונביא היה: ולא הויא להו תקנתא. דהא סופן לעשות כן בצרכיה

בן יהוידע ויחרב בית המקדש על כד: והני תנאי. דלית להו משתשמע דצריהם
אי אתה רשאי לצווע: האי פוטר מים מאי דרסי ביה: תחילת דינו. לעתיד לבא:
על דברי תורה. שלא עסק בתורה: פוטר מים. שפוטר התורה מעליו הוא ראשית
מדונו תורה נמשלה למים דכתיב (ישעיה נה) הוי כל אמא לכו למים: לצינורא.
דצידקא. כשהנהר גדל פעמים שהוא יולא לשדות שעל אגפיו כעין ניגרים וצינורות
קטנים ואם אינו סותמו מיד הולך ומרחיב וקוב אינו יכול לסותמו והיינו דקאמר
קרא פוטר מים ראשית מדון כלומר ראשית מדון ומריבה דומה לפוטר מים פוטר
פותח כמו פטר רחם (שמות יג): לגודא דגמלא. דפין של גשר בתחילה כשדורסין
עליהם מנענעות וסוף מתחזקות ונקבעות במקומן והכי נמי כשאדם מרבה
בקטטה מתחזקת וזאה ולא מקרא נפקא: טוביה דשמע ואדיש. אשריו ששומע
חרפתו ושותק ומרגיל בכך ואדיש כמו דדש דש (גיטין דף נ"ג): חלפיה בישתיה
מאה. הלכו להם בשתיקתו מאה רעות שהיו באות עליו על ידי התגר: פוטר מים.
המתחיל (מדון) ופותח בקטטה הוא תחילת מאה דיני: מדון. נוטריקון מאה דני
ל"א מדון בגימטריא מאה: אחרי תלת גנבא לא מיקטיל. כלומר אם עובר אדם
עבירה פעמים ושלש ולא באה עליו פורענות אל יתמה דאחרי תלת גנבא לא
מיקטיל וסופו ללקות באחרונה: שב צירי לשלמנא. שבע בורות כרויות לרגלי איש
שלום ומכולם ינצל: וחד צירא לעביד ביש. לעושה רעה: יפול. בתקלה ראשונה
הבאה לו: דמצי דינא שלקוה גלימאי. מי שנטלו ב"ד טליתו לפורעה לאחר. ליזמר
וליזל. הואיל ודין אמת דנו לא הפסיד כלום אלא גזילה הואיאו מדו: כל העם
הזה. ביתרו כתיב ומשמע לא שנא זכאי ולא שנא חייב כולן במשמע: היא ניימא
ודיקולא שפיל. כשהאשה מנמנמת הסל שעל ראשה שהיא נותנת בו פילכה
ומלאכת ידיה בו שפיל כלומר מתוך שהיא עזילה אין מלאכתה ניכרת וכולן משלות
הן: אדייה לגזיזיה וקם. הרים אגרופו עלי ועמד לנגדי: רחימתין הוה עזיזא.
כשאהבתינו היתה עזה ביני לאשתי: אפותיא דספסירא שכיבן. על רוחב הסיוף
היינו שוכבים שנינו: לא סגי לן. לא די לנו: הרי כאן עשרה. גובה מן הקרקע הרי
שהקב"ה משרה שכינתו בעשרה טפחים סמוך לקרקע ועוד באורך הכפורת
באמתה וחלי: ולבסוף בבהמ"ק היה גובה שלשים אמה ואורכו ששים וכשחטאו

דומה לכהן שמחזר בבית הגרנות יהרסנה דבי נשיאה אוקמו דיינא דלא הוה גמיר אי"ל ליהודה בר נחמני מתורגמניה דריש לקיש קום עליה באמורא קם גחין עליה ולא אי"ל ולא מידי פתח ואמר [\[חבקוק ב-יט\]](#) הוי אומר לעץ הקיצה עורי לאבן דומם הוא יורה הנה הוא תפוש זהב וכסף וכל רוח אין בקרבו ועתיד הקב"ה ליפרע ממעמידין שנאמר [\[חבקוק ב-כ\]](#) והי' בהיכל קדשו הס מפניו כל הארץ אמר ריש לקיש כל המעמיד דיין (על הציבור) שאינו הגון כאילו נוטע אשירה בישראל שנאמר [\[דברים טז-יח\]](#) שופטים ושוטרים תתן לך וסמיד ליה [\[דברים טז-כא\]](#) לא תטע לך אשירה כל עץ אמר רב אשי ובמקום שיש תלמידי חכמים כאילו נטעו אצל מזבח שנאמר [\[דברים טז-כא\]](#) אצל מזבח ה' אלהיך כתיב [\[שמות כ-כג\]](#) לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב אלהי כסף ואלהי זהב הוא דלא עבדי הא דעץ שרי אמר רב אשי אלוה הבא בשביל כסף ואלוה הבא בשביל זהב רב כי הוה אתי לבי דינא אמר הכי ברעות נפשיה לקטלא נפיק וצבי ביתיה לית הוא עביד וריקן לביתיה עייל ולואי שתהא ביאה כיציאה כי הוי חזי אמבוהא (דספרי) אבתריה אמר [\[איוב כ-ו\]](#) אם יעלה לשמים שיאו [וגוי] כגללו לנצח יאבד (וגוי) מר זוטרא חסידא כי הוו מכתפי ליה בשבתא דריגלא אמר הכי [\[משלי כז-כד\]](#) כי לא לעולם חוסן ואם נזר לדור ודור דרש בר קפרא מנא הא מילתא דאמרו רבנן הוו מתונין בדין דכתיב [\[שמות כ-כו\]](#) לא תעלה במעלות וסמיד ליה [\[שמות כא-א\]](#) ואלה המשפטים אמר ר' אליעזר מניין לדיין שלא יפסע על ראשי עם קודש שנא' לא תעלה במעלות וסמיד ליה ואלה המשפטים אשר תשים אשר תלמדם מיבעי ליה אמר רבי ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא אלו כלי הדיינין רב הונא כי הוה נפק לדינא אמר הכי אפיקו לי מאני חנותאי מקל ורצועה ושופרא וסנדלא [\[דברים א-טז\]](#) ואצוה את שופטיכם בעת ההיא אמר רבי יוחנן כנגד מקל ורצועה תהא זריז [\[דברים א-טז\]](#) שמוע בין אחיכם ושפטתם אמר רבי חנינא אזהרה לבית דין שלא ישמע דברי בעל דין קודם שיבא בעל דין חבירו ואזהרה לבעל דין שלא יטעים דבריו לדיין קודם שיבא בעל דין חבירו קרי ביה נמי שמע בין אחיכם רב כהנא אמר מהכא [\[שמות כג-א\]](#) מלא תשא לא תשיא [\[דברים א-טז\]](#) ושפטתם צדק אמר ריש לקיש צדק את הדין ואחר כך חתכהו [\[דברים א-טז\]](#) בין איש ובין אחיו (ובין גרו) אמר רב יהודה אפילו בין בית לעלייה ובין גרו אמר רב יהודה אפילו בין תנור לכירים [\[דברים א-יז\]](#) לא תכירו פנים במשפט רבי יהודה אומר לא תכירהו רבי אלעזר אומר לא תנכרהו אושפיזכניה דרב אתא לקמיה

לדינא אמר לו לאו אושפיזכני את אמר לו אין אמר ליה דינא אית לי אמר ליה

הש"י מטתו שלשלמה. שכנו של מקום: ששים גבורים. תלמידי חכמים וששים לאו דוקא: מלומדי מלחמה. מלחמתה של תורה: אם ברור לך: הדין כבקר שהוא מאיר: אומר. והכי משמע דינו לבקר הוליאור לאור משפט: קולר תלוי. עונשה של הטוייה: לתלמיד היושב לפני רבו. ובא דין לפני רבו והוא לא נזקק לדבר. נענש אם שתק והוא מבין ברבו שטועה: דנמטיין שיבא מכשורא. שיגיענו נסורת קטנה מן הקורה כלומר שאם נטעה ישתלש העונש בין כולנו ויקלו מעלי: שיבא. נסורת כמו (הושע ח) כי שבבים יהיה עגל שומרון ומתרגמינן לניסרי לווחין: טבחי. בקיחין בטריפות: אם דומה הדיין למלך. שבקי בטיב דינין ומלא חכמה כמלך זה שהוא עשיר: שמחזר על הגרנות. לשאל תרומותיו ואף זה צריך לחזר לשאל ב"ד: קום עליה באמורא. להשמיע דרשה לציבור מה שילחוש לך: וה' בהיכל הדשו. סמוך להאי קרא דהוי אומר לעץ הקיאה עורה לאבן וגו' הוא יורה הנה הוא תפוש וגו' כתב הס מפניו כל הארץ יכלה על עון הזה את כל הארץ: כל עץ. משמע דיין דכתיב (דברים כג) כי האדם עץ השדה ומוקמינן ליה בתלמיד: אלל מזבח. ות"ח מכפריין ומגינין כמזבח: אלזה הבא בשביל כסף. דיין שהעמידוהו ע"י שנתן ממון למלך על כך: לדינא. לדון: לקטלא. לישא עליו חטא ועל עצמו היה אומר: ולכי ביתיה לית הוא עבד. לרכי ביתו אינו עושה כאן: וריקן לביתיה עייל. שאינו משתכר כאן כלום: ולואי שתהא ביאה. שאחזור לביתי כיאיאה שיאלתי מביתי בלא חטא שלא אטעה ואענש: אמצוהא. סיעת אנשים: אם יעלה לשמים וגו'. כדי שלא תזוח דעתו עליו היה אומר כך: כגללו. גלל רעי: מכתפי להו. נושאין אותן על הכתף שהיו זקינים ואינם יכולין לרוץ ומטריחין את הציבור לעמוד בפניהם לפיכך היו עבדיהם נושאין אותם מהר: בשבתא דרגלא. שבת ששאלין בו בהלכות הרגל והיינו שלשים יום קודם הרגל: מתונים. רגילין בהמתנה כדי לעיין בה יפה קודם שתתכווהו: במעלות. בחזקה ובמרובה: על ראשי עם קדש. שכשהיה המתורגמן דורש היו הציבור יושבין לארץ והמפסיע ביניהן לילך ולישב במקומו נראה כמפסיע על ראשן: וסמיד ליה ואלה המשפטים. כלומר אף

לְשׁוֹפְטִים אֲנִי מִזְהִיר: כְּלֵי הַדְּיִינִים. דְּשִׁיכָא בְּהוּ שְׂמֵה דְבַר הַמְטַלְטֵל: רְאוּעָה. לְמַלְקוֹת: מַקֵּל. לְמַכַּת מִרְדּוֹת עַד שְׂיַחְזוֹר בּוֹ: שׁוֹפֵר. לְשִׁמְתָא וְנִידוּי: סַנְדֵּל. לְחַלְיָנָה: וְאַלּוּהָ. כֹּל לְוָאָה לְשׁוֹן זִירוּז הוּא דְתַנְיָא (קְדוּשָׁין דְּף כְּטוֹ): כֹּל מַקּוּם שְׁנֵאמַר כּוֹ אִינוּ אֲלֵא לְשׁוֹן זִירוּז וְעַל מַה זִירוּז עַל הַמַּקֵּל וְעַל הַרְאוּעָה שְׂיָהוּ מְטִילִין אִימָה עַל הַלְּיָבוֹר לְשֵׁם שְׁמַיָּם: שְׁמוּעָ בֵּין אַחִיכֶם. כְּשִׂיְהִי שְׁנֵיָהֶם יַחַד שְׁמַעוּ דְבַרְיָהֶם וְלֹא תִשְׁמַעוּ דְבַרְיָה זֶה בְּלֹא זֶה שְׁמַסְדֵּר דְבַרְיָה שְׁקֵר כְּדַבְרֵי אִמַּת לְפִי שְׂאִין מְכַחֲשִׁין וּמְכִוִּין שְׁלֵב הַדְּיִין נוֹטָה לּוֹ לְזַכּוֹת שׁוֹב אִין לְבוֹ מֵהַפֶּךְ בְּזַכּוֹת הַשְּׁנִי כֹל כַּד: שְׁמַע. דְּבַרְיָה בֵּין אַחִיכֶם כְּשִׂתְּהִי שְׁנֵיכֶם יַחַד מִשְׁמַע: לֹא תִשְׂאֵל. לֹא תִקְבֹּל שְׁמַע שׁוֹא אֲזַהֲרָה לְדִיִּין וְקָרִי בִּיה נְמִי לֹא תִשְׂאֵל אֲזַהֲרָה לְבַעַל דִּין: בֵּין אִישׁ וּבֵין אַחִיו. שְׁנַפְלָה לְהַם בֵּית בִּירוּשָׁה אֵל תִּאמַר טוֹל אֶתְּהָ בֵּית וְאַחִיךְ עֲלִיָה וּמַה בְּכַךְ הָרִי לְכֹל אֶחָד יֵשׁ לּוֹ דִּירָה אֲלֵא הַעֲלָה אֹתָן בְּדַמַּיִם וְהַשְׁוֶה חֲלוּקָתָן עֲ"י מַעוֹת: בֵּין גְּרוֹ. לְשׁוֹן מַגּוֹר תִּשְׁמִיִּי דִירָה אֵל תִּאמַר יְטוֹל זֶה תְּנוֹר וְזֶה כִּירָה שְׁהָרִי תְּנוֹר עוֹדֶף עַל הַכִּירָה וְלָרִיךְ לְהוֹסִיף דַּמַּיִם: לֹא תִכִּירָהוּ. אִם הוּא אֲוַהֲבֶךָ: לֹא תִנְכַרְהוּ. אִם הוּא שׁוֹנֵאֲךְ לֹא תַעֲסָה לּוֹ כְּנַכְרֵי לְחַיִּיבּוֹ: אִמַּר לִיָּהּ. הַהוּא גְּבַרְא לְרַב: וְלֹא אֲוַשְׁפִּיזְכְּנִי אֶתְּ. כְּלוּמַר אִין אֶתְּהָ זְכוּר שְׁעַשִׂיתִי עִמָּךְ חֶסֶד: אֲ"ל. רַב אִין: אִמַּר לִיָּהּ הַהוּא גְּבַרְא דִּינָא אִית לִי. וְרוּחָה אֲנִי שְׁתַּהֲא דִיִּין: (כֶּש"י)

תוספות שאינו צריך לכלום. כלומר דגמיר וסביר וכן מוכח מדמייתי עלה דבי נשיאה אוקמו דיינא דלא גמיר ומיהו בפייג דכתובות (דף קה:) מייתי לה על דין שאינו מקבל שוחד ומשמע שאין צריך לכלום שהוא עשיר: **תהא** זריז. שלא להטיל אימה על הציבור לרדותם יותר מדאי וכן מוכח לקמן (דף ח.). דדרשינן מהאי קרא אזהרה לדיין שיסבול את הציבור: (תוספות)

פסילנא לך לדינא אמר ליה רב לרב כהנא פוק דייניה חזייה דהוה קא גאיש [ביה] אייל אי צייתא צייתא ואי לא מפיקנא לך רב מאונך [\[דברים א-יז\]](#) כקטן כגדול תשמעון אמר ריש לקיש שיהא חביב עליך דין של פרוטה כדין של מאה מנה למאי הלכתא אילימא לעיוני ביה ומיפסקיה פשיטא אלא לאקדומיה [\[דברים א-יז\]](#) לא תגורו מפני איש (אייר חנן אל תכניס דבריך מפני) [\[דברים א-יז\]](#) כי המשפט לאלהים הוא אייר חמא ברבי חנינא אמר הקב"ה לא דיין לרשעים שנוטלין מזה ממון ונותנים לזה שלא כדין אלא שמטריחין אותי להחזיר ממון לבעליו [\[דברים א-יז\]](#) והדבר אשר יקשה מכם אייר חנינא ואיתימא רבי יאשיה על דבר זה נענש משה שנאמר [\[במדבר כז-ה\]](#) ויקרב משה את משפטן לפני ה' מתקיף לה רב נחמן בר יצחק מי כתיב ואשמיעכם [\[דברים א-יז\]](#) ושמעתיו כתיב אי גמירנא גמירנא ואי לא אזלינא וגמירנא אלא כדתניא ראויה פרשת נחלות שתיכתב על ידי משה רבינו אלא שזכו בנות צלפחד ונכתב על ידן ראויה היתה פרשת מקושש שתיכתב ע"י משה רבינו אלא שנתחייב מקושש ונכתבה על ידו ללמדך שמגלגלין חובה ע"י חייב וזכות על ידי זכאי כתיב [\[דברים א-טז\]](#) ואצוה את שופטיכם בעת ההיא וכתיב [\[דברים א-יח\]](#) ואצוה אתכם בעת ההיא אמר רבי אלעזר אמר רבי שמלאי אזהרה לציבור שתהא אימת דיין עליהן ואזהרה לדיין שיסבול את הציבור עד כמה אמר רבי חנן ואיתימא רבי שבתאי [\[במדבר יא-יב\]](#) כאשר ישא האומן את היונק כתיב [\[דברים לא-ז\]](#) כי אתה תבוא וכתיב [\[דברים לא-כג\]](#) כי אתה תביא אמר רבי יוחנן אמר לו משה ליהושע אתה והזקנים שבדור עמהם אמר לו הקב"ה טול מקל והך על קדקדם דבר אחד לדור ואין שני דברין לדור תנא זימון בשלשה מאי זימון אילימא ברכת זימון והתניא זימון וברכת זימון בשלשה וכי תימא פרושי קמפרש מאי זימון ברכת זימון והתניא זימון בשלשה ברכת זימון בשלשה אלא מאי זימון אזמוני לדין כי הא דאמר רבא הני בי תלתא דייני דיתבי ואזיל שליחא דבי דינא ואמר מפומא דחד לא אמר כלום עד דאמר משמיה דכולהו הני מילי בלא יומא דדינא אבל ביומא דדינא לית לן בה : תשלומי כפל כו' : שלח ליה רב נחמן בר רב חסדא לרב נחמן בר יעקב ילמדנו רבינו דיני קנסות בכמה מאי קמיבעיא ליה הא אן תנן בשלשה אלא יחיד מומחה קמיבעיא ליה דאין דיני קנסות או לא אמר ליה תניתוה תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה בשלשה מאי שלשה אילימא שלשה הדיוטות האמר אבוה דאבוך משמיה דרב אפילו עשרה והן הדיוטות פסולין לדיני קנסות אלא מומחין

וקאמר שלשה: וחכמים אומרים מוציא שם רע בעשרים ושלשה: וכי יש בו דיני נפשות מאי הוי אמר עולא בחוששין ללעז קמיפלגי רבי מאיר סבר אין חוששין ללעז ורבנן סברי חוששין ללעז רבא אמר כולי עלמא ללעז לא חיישינן והכא בחוששין לכבודן של ראשונים קמיפלגי והביי' כגון דאיכניף בי עשרין ותלתא למידן דיני נפשות ואיבדור ואמר להו דיינו לי מיהא דיני ממונות

רפ"י פסילנא לך. שהזכרתי טובתך: חזייה. רב כהנא ליהווא גברא: דהוה גאים ביה. ברב סומך ובוטח עליו ומדבר גבוהות: מפיקנא לך רב מאונך. אודיעך שאין רב יכול לסייעך דמשמתנא לך: אילימא לעיוני ביה ומיפסקיה. לאמיתו: לאקדומיה. אם בא לפניך דין של פרוטה וחזר וצא דין אחר של מנה הקודם לפניך הקדם לחתוך: כי המשפט לאלהים הוא. כאילו אתה דן ומוציא ממון מיד הקב"ה שהרי עליו להחזיר ממון לבעליו: על דבר זה. שנטל שררה לעצמו לומר תקריבון אלי (דברים א) שהיה לו לומר תקריבון לפני השכינה: נענש משה. שלא זכה שלא נאמר לו פרשת נחלות עד שצא מעשה לפניו ולא ידע מה להשיב: כתיב ואלוה את שופטיכם. משמע את חכמיהם הזהיר להדריך ליצור במשפט והחקים על כרחם: וכתיב ואלוה אתכם. לליצור עצמם הזהיר ומה הולך להזהיר: כי אתה תבוא את העם. משמע גם אתה כאחד מהן: כי אתה תביא. משמע (לשון) שררה נוהג עליהן: משה אמר לו זקנים שצדור עמהם. על פיהם עשה מעשה ולא תשתרר עליהם דהווא קרא דכי אתה תבוא משה אמרו כדכתי' ביה אל הארץ אשר נצבע ה' וגו' ובמקרא דכי אתה תביא כתיב אל הארץ אשר נצבעתי לאבותיכם וגו' אלמא דהקב"ה בעצמו אמרו: דבר אחד. מנהיג אחד: יומא דדינא. שני וחמישי תקנת. עזרא היא צב"ק (דף פב:): אזמוני לדינא. ב"ד ששולחין שלוחם לבעל דין שרועקים עליו לצא ולדון לפניהם כריך השליח להזמיןנו בשם שלשתן: ואמר משמיה דחד. פלוני דיין מזמינך לא אמר כלום ואי לא אזיל לא משמתין ליה: דיני הנסות. זה שמשלם יותר מדינו: המוציא שם רע. לא מצאתי לכתב בתולים וצא להפסידה כתובתה ולא להרגה שאינו מביא עדים שזינתה תחתיו דאי אנפשות קאתי לא אמר ר"מ בשלשה: וחכמים אומרים כו'. מפני שיש בו דיני

נפשות קס"ד דהכי קאמרי מקום לאיכא מוליא קס רע דשייך ביה דיני נפשות וכגון שמציא עדים ובגמרא פרכינן וכי יס צו דיני נפשות מאי הוי השתא מיהא לאו דיני נפשות הוא דליכא עדים: ור"מ סבר אין חוששין ללעז. אין חוששין שמא כשיבואו לב"ד ויאל הקול ישמעו עדים ויבואו ויעידו שזינתה תחתיו ועכשיו אין הבעל יודע בהן ותצעי כ"ג דשמא יבא לידי דיני נפשות ורבנן סברי חוששין: דכ"ע לא חיישינן ללעז. ואם תחילת תביעתו של בעל לא בא לידון על פי עדים אלא על ידי עצמו ולהפסידה כתובתה מודו רבנן דבשלשה: והכא כגון לאיכניף עשרים ושלשה. שאמר הבעל להביא עדים שזינתה תחתיו ולא מלא: ואיבדור. הדיינין והלכו להם: ואמר. הואיל ואין לי עדים לנו לי מיהת בשלשה דיני ממונות להפסידה כתובתה ע"י עצמו דקיי"ל (כתובות דף י.). חכמים תיקנו להם לבנות ישראל לבתולה מאתים ולא למנה מנה והם האמינוהו להפסידה על פיו חזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה רבי מאיר סבר בשלשה לאין חוששין לכבוד הראשונים ודין אפילו בשלשה ורבנן סברי חוששין לכבוד הראשונים ובעי כולהו: (כ"ז)

תוספות פסילנא לך. מרחיק היה עצמו אבל מן הדין לא מיפסיל וכן ההוא דשני דייני גזירות (כתובות קה:): דאייתי ליה צנא דפירי: מפיקנא לך רב מאונך. דמשמתינא לך והא דקאמר במו"ק (דף יז.). מנודה לתלמיד אינו מנודה לרב הני מילי כשמנדה אותו לכבוד עצמו אבל לשם שמים לא: מוציא שם רע. פי בקונטרס שהבעל טוען פתח פתוח מצאתי להפסידה כתובתה וקשה לר"ת חדא דגבי אונס ומפתה קתני לה שהן קנסות ועוד דבכל דוכתא שמזכיר מוציא שם רע הוי לענין ק' סלעים ועוד דג' דמתניתין מומחין הן ובכמה דוכתי אשכחן שדינן דיני כתובה בבבל וכן נוהגין עכשיו ועוד מה שמפרש נמי חוששין ללעז מתוך שיטעון פתח פתוח מצאתי חיישינן שמא ישמעו עדים ויבואו ויעידו שזינתה אין לשון לעז נופל על זה אלא על דבר שהוא שקר כמו (גיטין דף ה:): נמצאת אתה מוציא לעז על גיטין הראשונים ועוד דקאמר דונו לי מיהא דיני ממונות מי דוחקו כל זמן שאין האשה תובעת אותו כתובתה ועוד דקאמר תבעו ממון בשלשה תבעה מיבעיא ליה ועוד מה שייך תביעה שאינו בא אלא לפטור את עצמו מכתובתה ועוד ובמקום דאיכא נפשות משמע דבהיא ממון איירי ועוד שמעתי מהר"ף דלר' מאיר דאית ליה כתובה דאורייתא בפרק אף על פי (כתובות דף נו:): אינו נאמן להפסידה כתובתה דדוקא למ"ד כתובה דרבנן נאמן כדמוכח בפ"ק דכתובות (דף י.). דאמר רב נחמן חכמים תיקנו לבנות ישראל

לבתולה מאתים ולאמנה מנה והם האמינוהו כו' ומפר"ת דכולה שמעתי איירי לענין ק' סלעים שהאב תובע לבעל וחוששים ללעז היינו לעז הדיינים כגון שהביא הבעל עדים שזינתה והוכחשו דמיחייב הבעל השתא ק' סלעים דרבנן סברי בעי כ"ג דאי בג' חיישינן שמא אח"כ יבואו עדים שזינתה ויצטרך להוסיף עד כ"ג ואתי להוציא לעז על הראשונים לומר שלפי שלא ידעו לדון הוסיפו עליהן ודוקא הוכחשו אבל הוזמו תו לא חיישינן לסהדי אחריני דמוכחא מילתא דאסהדי שקרי מהדר הבעל אבל בהוכחשו או לא כווננו עדותן אכתי אפשר להיות דקושטא הוה קאמרי ואיכא למיחש טפי דילמא אתו אחריני ור' מאיר לא חייש ללעז הדיינין ואין לדמות ליוסיפו הדיינים דלקמן (דף כט.). דלא חיישינן ללעז הדיינין :

דף ח - ב

מיתיבי וחכמים אומרים תבעו ממון בשלשה תבעו נפשות בעשרים ושלשה בשלמא (לרבא) תבעו ממון תחלה בשלשה תבעו נפשות תחלה אפילו ממון בעשרים ושלשה אלא לעולא קשיא אמר רבא אני וארי שבחבורה תרגימנא ומנו רב חייא בר אבין הכא במאי עסקינן שהביא הבעל עדים שזינתה והביא האב עדים והזימום לעדי הבעל בא לגבות ממון מבעל בשלשה ובמקום נפשות בעשרים ושלשה אביי אמר דכולי עלמא חיישינן ללעז ומשום כבודן של ראשונים הכא במאי עסקינן כגון דאתרו בה סתם והאי תנא הוא דתניא ושאר כל חייבי מיתות שבתורה אין ממיתין אותם אלא בעדה ועדים והתראה ועד שיודיעוהו שהוא חייב מיתה בבית דין ר' יהודה אומר עד שיודיעוהו באיזה מיתה הוא נהרג רב פפא אמר הכא באשה חבירה עסקינן וקמיפלגי בפלוגתא דרבי יוסי בר יהודה ורבנן דתניא ר' יוסי בר יהודה אומר חבר א"צ התראה לפי שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד רב אשי אמר כגון

כ"ז וחכ"א תבעו ממון כו'. צרייתא היא: תבעו ממון תחילה. ללא צא לידון בעדים אלא על פיו ולהפסידה כתובתה מודינן דצטלסא: תבעו נפשות תחילה.

לדאמר להביא עדים: אפילו ממון. כגון אם לא מלא עדים ואמר דונו לי מיהא להפסידה כתובה אעפ"כ בעינן עשרים ושלשה משום כבוד ראשונים: אלא לעולא. לדאמר רבנן ללעז חיישי שמא ישמעו עדים ויבואו תבעו ממון בשלשה היכי מסכחת לה לעולם עשרים ושלשה לרבנן בעינן משום דחוששין ללעז: והזימום. דתו ליכא למיחש ללעז דאוגלי מילתא דאהני סהדי סמיך והני סהדי שקרי נינהו ואפילו להפסידה כתובתה לא מהימני דהשתא בטר סהדי שקרי קא מהדר וקקורי קמסקר ובעי למיתב מאה סלע לאב ולו תהיה לאשה ותבעו ממון דקאמרי רבנן אתביעת מאה סלע שהאב תובע קאי והכי קאמר בא האב לגבות ממון מצעל שנמלא כבר שקרן בשלשה דהזמנה אחריתי היא ואפילו כבוד ראשונים ליכא למימר הכא דדינא אחרתא הוא דמעיקרא בעל הוא תובע והשתא אב קא תבע: ובמקום דאיכא דיני נפשות. כלומר וכל היכא דאיכא למיחש לנפשות כגון בתחילת הדין אפילו אין לו עדים יך לחוש שמא ישמעו ויבואו עדים עשרים ושלשה בעי ואית דמפרשי כל תביעת ממון דהא שמעתתא אמאה כסף לאב תבע לבעל ואי אפשר לומר כן דהא לא מחייב בעל מאה סלעים אלא"כ הביא עדים והוזמו דכל זמן שלא הביא עדים נאמן אף להפסידה כתובה כדפרישית לעיל ואי בשהוזמו עדיו מיירי מתניתין תו ליכא למימר חוששין ללעז ועוד מדגרסינן בתירוצא דרב חייה בר אבין בא לגבות ממון מצעל דפריש דרבי חייה להאי תבעו ממון אמאה סלע מכלל דעד השתא הוא שמעינן תבעו ממון אבעל ואיהו תבע להפסיד כתובה: אביי אמר. אי בשלא הביא עדים דכולי עלמא חוששין ללעז ובעינן עשרים ושלשה דילמא שמעי סהדי ואתו ומדבעינן עשרים ושלשה ברישא אפילו ממון בעשרים ושלשה דחוששין לכבודן של ראשונים והכא בפלוגתא דמתניתין כגון שהביא עדים בתחילת הזמנתו לדין דתו ליכא למיחש סהדי אחרוני והני אמרי באפי תלתא דהתרו בה מיתה סתם ולא הזכירו לה סקילה כדין נערה המאורסה רבי מאיר סבר תו ליכא הכא דיני נפשות ובהני שלשה סגי למידן דיני ממונות דכתובה דכי נמי יוזמו ישלם מאה כסף ורבנן סברי כיון דאתרו ביה מיתה דיני נפשות איכא ומיקטלא והאי תנא הוא וכו' וברייתא דקתני לרבנן תבעו ממון בשלשה כדתרצה רב חייה בר אבין: ופאר כל חייבי מיתות כו'. גבי מסית קאי דרחמנא אמר (דברים יג) לא תחמול

ולא תכסה ונהרג צלי התראה על ידי הכמנת עדים: עדה. כ"ג: ועל שיודיעוהו. עדיו צשעת התראה שהוא חייב מיתה צבית דין אם יעבור עזירה זו ומיהו אע"ג ללא מזכרי ליה איזו מיתה התראה היא ומחייב כרבנן: רב פפא. כדלכזיי נמי סבירא ליה דחוששין ללעז ולכבודן של ראשונים והכא דאמר רבי מאיר בג' כגון שהביא עדים עמו בתחלת הזמנתו לדין ואמרו שלא התרו בה לפי שהאשה חזירה היא ולא הורכנו להתרות בה רבי מאיר סבר אף על גב דחזירה היא לא מיקטלא הלכך לא צריכין לאיכנופי תו עשרים ושלשה אלא שלשה לדון דיני ממונות דכתובה ורבנן סברי כרבי יוסי בר' יהודה: אלא להבחיין. שלא יכול לומר סבור הייתי שמותר: (רפ"י)

תוספות רבה אמר דכ"ע כו' כגון דאיכניף כ"ג למידן דיני נפשות. שהביא האב עדים להזימום עדי הבעל ולא הספיקו לקבלם עד דאיבדור מחמת אונס או מחמת פחד או להקביל פני המלך או למדידת עגלה ערופה ונשאר רק שלשה ואין לומר שקיבלו ואח"כ איבדור דלא א"ש דונו לי מיהת: **מיתבי כו'** בשלמא לרבה תבעו ממון תחלה. כלומר דלא איכניף לדיני נפשות: **והביא האב עדים והזימום.** קודם גמר הדין דהשתא ליכא מיתה בזוממין בא לגבות ממון בג' דליכא למיחש ללעז שמא יבואו עדים אחרים ויצטרכו להוסיף דכיון דהוזמו ודאי סהדי שקרי נינהו ובמקום דאיכא נפשות כלומר שיכול לבא לידי נפשות שלא הוזמו אלא הוכחשו בעי כ"ג ותבעו נפשות ה"פ תבעו ממון שיכול לבא לידי נפשות וניחא לפירוש רבינו תם הא דאיצטריך לאביי למימר דכ"ע חוששין ללעז דכולה סוגיא איירי כשהוכחשו עדי הבעל או לא כווננו עדותן ומשום דחוששין ללעז הוי בכ"ג לרבנן דאיכא חששא דלעז דשייכא מיתה בהתראה סתם דשמא יצטרכו להוסיף אבל לפירוש הקונטרס הכי נמי הוה מצי למימר דכ"ע אין חוששין ללעז אפי"ה הוי לרבנן בעשרים ושלשה וי"מ לפי הקונטרס דלהכי נקט דכ"ע חוששין ללעז משום רבותא דר' מאיר דאע"ג דחוששין ללעז הוי לר' מאיר בשלשה כיון דליכא למיחש לסהדי אחריני ומיהו קשה לפר"ת למאי דמסיק פלוגתא דמתניתין בפלוגתא דבן זכאי דהשתא מוציא שם רע דרבי מאיר דאמר בשלשה הוי תביעת מאה כסף דקתבע אב ומוציא שם רע בעשרים ושלשה דרבנן היינו בחיוב מיתת האשה ולא בתביעת ממון דאין עדותן בטלה בהכחשת בדיק' לרבנן ועוד דמשמע דקאי אהא דאמר דכולי עלמא חוששין ללעז ואי חוששין ללעז כי איתכחוש נמי ליהוי בכ"ג לרבי מאיר שמא יבואו עדים אחרים ויצטרכו להוסיף ויהיה לעז ומיהו יש ליישב כדמוקי כגון דאיתכחיש בבדיקות איירי נמי שהכחישו אח"כ עדי האב הכחשה גמורה דהשתא לא מקטלא נמי לרבנן ואפי"ה

הוא בכ"ג דאיכא למיחש לסהדי אחריני ואע"ג דהני אחריני נמי יהיו מוכחשין בבדיקות מ"מ מיקטלא לרבנן דהכחשה דבדיקות לאו הכחשה היא ולר"מ הוה הכחשה ואין להקשות לפר"ת לאביי ולכולהו אמוראי דלקמן דלא מיחייב מיתה לר"מ היכי מיחייב ק' כסף הא קיי"ל בכתובות דלא מיחייב ק' סלע היכא דלא מצי למיתי לידי חיוב סקילה דאמר בפרק נערה (כתובות דף מד:): המוציא שם רע על הקטנה פטור כיון דלא מצי למיקיימא אם אמת היה הדבר וסקלו ויש לומר דמהאי טעמא לא ממעטינן אלא קטנה דלאו בת עונשין כלל אבל נראה דוחק מה שפירש ר"ת דהכחשה בלא הזמה מחייב ק' סלעים וצ"ל לפר"ת שהיא מותרת לבעלה כשלא כווננו עדותן או כשהוכחשו דאי לאו הכי היכי מחייב ק' סלעים הא לא קרינן ביה (דברים כב) ולו תהיה לאשה ויש ללמוד מכאן דאי אתו עדים ואמרו אשת פלוני זנתה דבעי דרישה וחקירה לאוסרה על בעלה וסברא הוא דלא גרע מגזלות וחבלות ובירושלמי מצא רשב"א פלוגתא דאמוראי דאיכא דמפרש פלוגתא לענין כתובה כדמפרש בקונטרס ואיכא דמפרש לענין ק' סלע כדמפרש רבינו תם: **חוששין** ללעז וחוששין לכבודן של ראשונים. אע"ג דחוששין ללעז אכתי נפקא לן במאי דחוששין לכבודן של ראשונים שהביא הבעל עדים שזינתה והביא האב עדים והזימום וה"ה דהוה מצי למימר אין חוששין לכבודן של ראשונים אבל אין לפרש מדחוששין ללעז כ"ש דחוששין לכבוד של ראשונים כדמוכח מדרבא חדא מה ענין זה אצל זה ועוד דהא לעולא דחוששין רבנן ללעז ולכבודן של ראשונים לא חיישין דהיכא דהבעל הביא עדים והביא האב עדים והזימום אמרי רבנן בא לגבות ממון בגי' וא"ת אביי ושאר אמוראי דלקמן היכי מוקמי שתבעו ממון בשלשה דלדידהו ליכא לאוקמי כגון שהביא הבעל עדים שזינתה והביא האב עדים והזימום כדמוקי לעיל כיון דסברי רבנן דכולי עלמא חוששין לכבודן של ראשונים ויש לומר דלדידהו תבעו ממון היינו שלא התרו בה כלל דליכא מיתה אלא ממון ובקונטרס פירש דמוקי לה כרבא ורבי חייא שהביא הבעל עדים שזינתה והאב הביא עדים והזימום וליכא למיחש לכבודם של ראשונים דדינא אחרינא הוא דמעיקרא הוה בעל תובע ונראה דוחק: **בעדה** ועדים ובהתראה. ומסית נמי צריך עדה אלא משום דכתיב (במדבר לה) והצילו העדה ומסית אין מהפכין בזכותו שאין טוענין למסית אבל לענין עשרים ושלשה דרשינן מהאי קרא דאין סברא לחלק בין מסית לשאר חייבי מיתות ועדים והתראה נמי צריך במסית אלא משום שמכמינין לו עדים וגם אין מתרין בו בפירוש אלא אומרים לו היאך נניח אבינו שבשמים ונעבוד עצים ואבנים כדתניא פרק ד' מיתות (לקמן דף סז.): **באשה** חבירה. וכגון דאמר שבעל וחזר ובעל דאי לאו הכי מתוך שאין נהרגין שיכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו אף היא אינה נהרגת כדאמרינן בריש היו בודקין (לקמן דף מא.): (תוספות)

דאתרו ביה מלקות ולא אתרו ביה קטלא וקמיפלגי בפלוגתא דרבי ישמעאל ורבנן דתנן מכות בשלשה משום רבי ישמעאל אמרו בעשרים ושלשה רבינא אמר כגון שנמצא אחד מן העדים קרוב או פסול וקמיפלגי בפלוגתא דרבי יוסי ורבי אליבא דר' עקיבא דתנן רבי עקיבא אומר לא בא שלישי אלא להחמיר עליו לעשות דינו כיוצא באלו א"כ ענש הכתוב את הניטפל לעוברי עבירה כעוברי עבירה על אחת כמה וכמה שישלם שכר את הניטפל לעושה מצוה כעושה מצוה ומה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה אף שלשה נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה ומניין שאפי' מאה ת"ל עדים א"ר יוסי בד"א בדיני נפשות אבל בדיני ממונות תתקיים עדות בשאר רבי אומר אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות ואימתי בזמן שהתרו בהן אבל בזמן שלא התרו בהן

רפ"י דאתרו ביה מלקות ולא אתרו ביה קטלא. דהא ודאי לא מיקטלא אללא לוקה דאין לך מיתת בית דין שלא נאמר בה לאו וקסבר לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין לוקין עליו כי אתרו בה מלקות ולא קטלא: משום ר' ישמעאל אמרו בעשרים ושלשה. טעמא מפרש לקמן (דף י.): אחד מן העדים. והיו שם שלשה או ארבעה שיכולה עדות להתקיים בשאר: הא דרבי עקיבא. במסכת מכות: לא בא שלישי כו'. דממשמע שנאמר (דברים יט) על פי שנים עדים (יקום) כל שכן שלשה למה נאמר או שלשה עדים אללא להחמיר עליו ליתן חומר בעדי שקר ששלישי זה אע"פ שלא היה זה נידון על פיו למיתה שהרי בשנים שהעידו תחלה נמי היה נידון אפילו הכי עשה הכתוב את דינו כיוצא באלו שאם הוזמו יהרג אף השלישי מפני שניטפל לעוברי עבירה: קל וחומר שישלם שכר וכו'. דקיימא לן מדה טובה מרובה ממדת פורענות הלכך קל וחומר הוא: כמה דברים אמורים. דעדותן בטלה: בדיני נפשות. דרחמנא אמר (במדבר לה) והגילו העדה דמהדרינן בתר זכותא לבטל העדות ולא יהרג לא הוא ולא הם: רבי אומר אחד דיני ממונות

ואחד דיני נפשות. שוין בכך לעדותן בטלה: ואימתי. דיני נפשות עדותן בטלה: בזמן שהתרו. הקרוב או הפסול בעוצרי עצירה שגילו לעתם שאף הם נעשים עדים והרי הכתוב הקיש שלשה לבטל העדות אם יש קרוב או פסול אבל לא התרו הקרוב והפסול בעוצרי עצירה אלא שתקו והכשרים התרו בהן אין אלו נעשים עדים ותתקיים העדות בשאר: (ק"י)

תוספות דאתרו ביה למלקות. ואתיא כמ"ד (מכות יג): לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לוקין עליו ואם היינו יכולין לפרש במלקות של מוציא שם רע היה מתיישב ותימה דמשמע הכא דסבר ר' מאיר מכות בגי' אם כן הוה דריש קרא והצדיקו לענין עדים זוממין דלקו כדלקמן (דף י). ומה הוה משני מהא דפריך תיפוק ליה מלא תענה דלא מצי לשנויי כדמשני לקמן משום דהוי לאו שאין בו מעשה מ"מ הוה לקי דהא ר' מאיר גמר בפ"ק דמכות (דף ד: ושם) דעדים זוממין לוקין ומשלמין ממון ממוציא שם רע וה"נ דגמר לענין דלוקין דאע"ג דהוי לאו שאין בו מעשה וכ"ת דהוה משני משום דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד חדא דאית ליה דלוקין עליו לפי סברת רב אשי ועוד דר"מ אית ליה אזהרה לעדים זוממין מקרא אחרינא בפ"ק דמכות (גי' שם) וי"ל דאע"ג דגמר עדים זוממין ממוציא שם רע ה"מ לענין דלא דרשינן כדי רשעתו להכי אלא מוקמינא לה לדרשה אחריתי באלו נערות (כתובות לב:) אבל גבי האי אי לאו דגלי קרא דלקי לא הוה גמרינן כיון דכתיב לעשות דדרשינן מינה באלו הן הלוקין (מכות דף יג:) דבעינן לאו שיש בו מעשה אי נמי י"ל דמוציא שם רע גופיה לא נפקא לן דלקי אלא מוהיה אם בן הכות הרשע כדאמר פרק נערה (כתובות דף מו.). למדנו ויסרו מויסרו ויסרו מבן ובן (מבן) מוהיה אם בן הכות הרשע: לא בא השלישי להקל עליו אלא להחמיר עליו. אדר"ש קאי דקתני בפ"ק דמכות (דף ה: ושם) לעיל מהך ר"ש אומר מה שנים אין נהרגין עד שיהו שניהם זוממין אף שלשה וכו' ומצי למימר דפליג אדר"ש וס"ל דנהרגין אע"פ שאין שלשתן זוממין דקסבר דאין להקיש שלשה לשנים לענין זה דכיון דכתיב (דברים יט) ועשיתם לו כאשר זמם הרי זממו שנים שיש כח בידיהם להרוג בפני עצמם ובקונטרס פירש במכות (שם) לא בא השלישי להקל עליו דלהקל עליו לא צריך קרא דכתיב (שם) והנה עד שקר העד דמשמע כל העדות ואינן נהרגין עד שיוזמו כולן ולא בא הכתוב אלא להחמיר עליו אבל אין לפרש לא בא השלישי להקל עליו גרידא אלא גם להחמיר עליו אע"ג דר"ש מודה דשלשתן נהרגין ה"מ כשבאו בתוך כדי דיבור כדמפרש התם בגמרא אבל רבי עקיבא סבר שנענש אע"ג שבא אח"כ מדנקט נטפל דהא כיון דאית ליה לרבי עקיבא היקישא דעד שיהו שלשתן זוממין בבאו בבת אחת בבאו זה אחר זה נמי יקישם להכי כי היכי דמקיש לענין לענש כמותם: **בזמן** שהתרו בהן. מפרש בפ"ק דמכות (דף ו. ושם) הכי אמרינן להו לאסהודי אתיתו

או למיחזי אתיתו אי אמרי לאסהודי אתינא נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה ואי אמרי למיחזי אתינא מה יעשו שני אחים כו' ונראה לר"י דמשום שנתכוונו להעיד לא אמרינן נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה אלא שהולכים ומעידים כולן בב"ד אבל משום ראייה לחוד שנתכוונו להעיד לא דאי לא תימא הכי כל גיטין כשנותנין אותן בפני קרובים או פסולים יהיו פסולים אם יתכוין האי ולר' יוסי אפילו לא יתכוין והאי דקאמר מה יעשו ב' אחים ודאי יכולין לתקן שלא ילכו שניהם להעיד אבל פעמים שלא ידע זה בזה ויעיד האחד אע"פ שהעיד אחיו כבר בב"ד אע"פ שהשני העיד לאחר כדי דיבור מ"מ עדותן בטלה דשייך שפיר לאקושי להך מילתא שלשה לשנים אפילו בזה אחר זה כיון דבשעת ראייה רואין יחד ומתכוונין להעיד לכך עדותן בטלה אפילו העידו זה אחר זה אע"ג דלענין שלשתן זוממין לא הוקשו אלא כשהעידו בתוך כדי דיבור דהתם הזמה משעת העדאת עדים קא אתיא ואע"ג דפריך במכות (שם) הרוג יציל אע"פ שאינו הולך להעיד בב"ד ה"מ מעיקרא דאכתי לא אסיק אדעתיה יקום דבר במקיימי דבר הכתוב מדבר אבל לבסוף דמסיק יקום דבר במקיימי דבר לא צריכי לשנויי קמאי דממעטי' הרוג וההורג מיקום דבר דבעינן שילכו לקיים דבר בב"ד וכן (לקמן דף לד:) לענין אין עד נעשה דיין נראה לר"י דדוקא בעד המעיד אין עד נעשה דיין אבל במתכוין להעיד לא דהא דטעמא דאין עד נעשה דיין נראה או משום דבעינן עדות שאתה יכול להזימה וכיון שהעדים בעצמם דנין לא ירצו לקבל הזמה על עדותן או משום דכתיב (דברים יט) ועמדו שני האנשים וגו' שני האנשים אלו העדים לפני השם אלו הדיינין דבעינן שיעידו העדים לפני הדיינין ולא שיהו בעצמן דיינין והנך טעמי לא שייכי אלא בעד המעיד בפיו ולא במתכוין להעיד ולא כפי' רבינו שמואל שפי' בעלמא (ב"ב קיג): ד"ה ג' שנכנסו כו') שנתכוון להעיד אמרינן נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה וכן לענין שאינו נעשה דיין ודקדק מדאמרינן בפרק אחד דיני ממונות (לקמן דף לד:) שלשה שנכנסו לבקר את החולה כו' משמע דווקא שנכנסו לבקר ולא נתכוונו להעיד אמרינן רצו עושין דין אבל נתכוונו להעיד אין עושין דין ועוד נראה לר"י לדקדק דלא אמרינן אין עד נעשה דיין אלא עד המעיד דאי לא תימא הכי קשיא דרב יהודה אדרב יהודה דהא בפ"ק דמכות (דף ו. ושם) פסיק רב יהודה הלכה כרבי יוסי דבראייה בעלמא נעשה עד אע"פ שאינו מכוין להעד ורב יהודה קאמר (ב"ב דף קיג:) גבי ג' שנכנסו לבקר את החולה וכו' רצו עושין דין ואמאי הא בראייה בעלמא נעשה עד ועוד להאי פירוש לית ליה לרבי יוסי לא תהא שמיעה גדולה מראייה לא בעדות החדש (ר"ה דף כה: ושם) בראוהו שלשה והן ב"ד ולא בסנהדרין באחד שהרג את הנפש שראוהו אע"פ שראוהו ביום ומיהו נראה לרשב"א דהני לא פרכי נינהו דרבי יוסי על כרחך לית ליה שיעשה עד בראייה ואפי' יעיד לבסוף דהא ר' יוסי הוא דאמר עד שיהיו פי שני עדים מתרים בו כדאמר בסמוך וכמו ששנים אין יכולין להעיד אא"כ התרו בו כך

שלשה וכו' אלמא אותן יהו חשובין עדים אבל השאר לא וכן נראה הדברים דאם
הוזמו כולן לא היו נהרגין אותן שלא התרו בו דלא מהני סהדותיהו בלא
סהדותא דאחריני ולא אמרינן נמצא אחד מהן קרוב או פסול אלא באותן
שהותרו והא דקאמר רבי בזמן שהתרו בהן לאו משום דרבי יוסי לא בעי התרו
דאכתי טפי מרבי בעינן דלרבי בנתכוונו להעיד בעלמא סגי כדמוכח במכות (דף
ו.) ור' יוסי בעי התראה ממש אלא דיני ממונות אתא לאוסופי והא דמשמע הכא
דלר' יוסי בראייה בעלמא אמרינן נמצא אחד מהן קרוב או פסול כו' מדקאמר
וקמיפלגי בפלוגתא דרבי ור' יוסי היינו במה שנחלקו במשנה זו אבל מתוך משנה
אחרת יש ללמוד דבעי ר' יוסי התראה ושמה רב יהודה פסק לגמרי כר' יוסי אי
נמי לא פסק כוותיה אלא במאי דקאמר אבל בדיני ממונות תתקיים העדים
בשאר גרידא אבל בכוונת עדות סבר כרבי והאי דקאמר במכות (שם) היכי
אמרינן להו לרבי קאי וכן מוכח דקאמר אי אמרי למיחזי אתינא מה יעשו שני
אחים כו' וה"פ היכי אמרינן להו דעל כרחך התראה לאו דווקא דבדיני ממונות
לא שייכא התראה אלא ודאי לא בעי אלא שנדע שנתכוונו להעיד והיכי אמרינן
להו וכו' : (תוספות)

דף ט - ב

מה יעשו שני אחים ואחד שראו באחד שהרג את הנפש ואיבעית אימא
כגון שהתרו בה אחרים ולא התרו בה עדים וקמיפלגי בפלוגתא דרבי יוסי
ורבנן דתנן רבי יוסי אומר לעולם אינו נהרג עד שיהו פי שני עדיו מתרין
בו שנאמר [\[דברים יז-ו\]](#) על פי שנים עדים ואיבעית אימא כגון דאיתכחוש
בבדיקות ולא איתכחוש בחקירות וקמיפלגי בפלוגתא דבן זכאי ורבנן
דתנן מעשה ובדק בן זכאי בעוקצי תאנים אמר רב יוסף הביא הבעל עדים
שזינתה והביא האב עדים והזימום לעדי הבעל עדי הבעל נהרגין ואין
משלמין ממון חזר והביא הבעל עדים והזימום לעדי האב עדי האב נהרגין
ומשלמין [ממון] ממון לזה ונפשות לזה ואמר רב יוסף פלוני רבעו לאונסו
הוא ואחר מצטרפין להרגו לרצונו רשע הוא והתורה אמרה אל תשת רשע
עד רבא אמר אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע אמר רבא

רפ"י דא"כ מה יעשו שני אחין ואחד. כשר עמהם: שראו באחד שהרג את הנפש. ופלוגתא דר' מאיר ורבנן נמי כגון שנמלא אחד מן השלשה קרוב או פסול וראה ושתק ולא התרה ר' מאיר סבר לה כר' יוסי דאמר בדיני נפשות לא שגא התרה ולא שגא שתק עדותן בטלה ורבנן סברי כרבי דהיכא דשתק תתקיים העדות בשאר ומיקטלא: בצדיקות. זה אומר כליו של בועל שחורים וזה אומר לבנים: חקירות. איזה יום ואיזו שעה וכיוצא בהם שהעדים באים על ידיהם לידי הזמה ורבי מאיר סבר הכחשת צדיקות שמה הכחשה ולא מיקטלא ורבנן סברי כיון דבחקירה נמלאו מכוונים הכחשה דצדיקות לאו הכחשה היא ללא רמו סהדי אדעתיהו למיבדק כולי האי: בעוקאי תאנים. שאמרו העדים תחת תאנה נעשה מעשה אמר לו תאנה זו עוקאיה דקין או עוקאיה גסין עוקאין זנבות תאנים כמו (סוכה דף 77:) ניטל עוקאו: עדי הבעל נהרגין. שבאו להורגה: ואין משלמין ממון. אע"פ שהיו מפסידין אותה כתובה אין משלמין טובת הנאת כתובתה כדין שאר זוממי כתובה במסכת מכות (דף 77:) לכיון דבשצילה הן נהרגין אין משלמין לה ממון דמתחייב בנפשו פטור מן התשלומין דכתיב (שמות כא) לא יהיה אסון ענוש יענש ואי משום מאה סלע דהווי בעו לאפסודיה לאב והוה ליה מיתה לזה לאשה ותשלומין לזה לאב לאו עלייהו רמו לשלומי אלא על הבעל שהרי על ידן הבעל בא לשלם לאב דכל זמן שלא הביא הבעל עדים שזינתה תחתיו אינו מתחייב לשלם מאה סלע על ידי עצמו כדאמרין בכתובות (דף 77 מו.) ללא קרינא ציה ואם אמת היה וגו' דבלאו עדים לא מיקטלא הלכך איהו נמי לא מיחייב אלא אם כן הביא עדים שזינתה והוזמו: והזימום לעדי האב. היאך אתם מזימים את אלו לומר שעמכם היו במקום פלוני והלא אתם עמנו הייתם במקום פלוני: עדי האב נהרגין. שראו להרוג עדי הבעל: ומשלמין ממון. מאה כסף לבעל שבאו לחייבו כשהזימו את עדיו: ממון לזה. לבעל: ונפשות לזה. ונהרגין בשביל העדים דקסבר רב יוסף כי פטר רחמנא מתחייב בנפשו מן התשלומין היכא דמיתה וממון משום חד קאתו עליה: פלוני רבעו. במשכב זכור: לאונסו. על כרחו: הוא ואחר. הנרבע הזה כשר להעיד עליו ואם יש אחר עמו נהרג הרובע על פיהם: אל תשת רשע עד. דכתיב (שמות כג) אל תשת ירך וגו': רבא אמר. אין אדם נפסל לעדות בהודאת פיו דאדם

קרוב אלל עצמו הלכך אין אדם יכול לקום עצמו רשע כלומר על עדות עצמו
אינו נעשה רשע שהרי תורה פסלה קרוב לעדות ונהרג הרובע דפלגין ליצורא
ומהימנין ליה לגבי חזריה ולא מהימנין ליה לגבי ידיה לפסול לעדות: (רש"י)

תוספות רבי יוסי אומר לעולם אינו נהרג עד שיהיו פי שני עדיו מתרין בו. וא"ת
והא תנן באלו הן הגולין (מכות דף ט:): רבי יוסי אומר השונא נהרג מפני שהוא
כמועד ומותרה בפרק קמא דמכות (דף ו:): פריך לה ומשני דההוא היינו כרבי
יוסי בר יהודה: **בפלוגתא** דבן זכאי. תימה דמשמע דקאי אאביי דאמר דכ"ע
חוששין ללעז א"כ לרבי מאיר יהא נמי בכ"ג אע"ג דאיתכחיש בבדיקות דהא
חיישין שמא יבואו עדים אחרים שזינתה בין לפ"ה בין לפר"ת וי"ל דמיירי כגון
דאמרי הנך סהדי לא היה שם עד אחר וטעמא דרבנן בעשרים ושלשה לפר"ת
דאיירי כשהכחישו עדי האב הכחשה גמורה אע"ג דליכא למיחש לסהדי אחריני
מ"מ איכא למיחש שמא יזים את עדי האב כגון דלא הוכחשו ויצטרך נמי כ"ג
אי נמי איירי דיש לבעל שני כתי עדים המכחישים זו את זו בבדיקות דתו ליכא
למיחש לר' מאיר לעדים אחרים דאפילו יבאו יהיו מוכחשים מאלו בבדיקות
ולרבנן איכא למיחש לעדים אחרים דהכחשה דבדיקות לאו כלום אי נמי דעדי
האב הזימו לעדי הבעל דלכולי עלמא ליכא למיחש לאחריני וטעמא דרבנן דבכ"ג
משום כבוד ראשונים אפילו הזימו קודם גמר דין כל שכן לאחר גמר דין דאתי
טפי שפיר דהוי בכ"ג ולרבי מאיר לא שייך כבוד ראשונים דלא היה כאן חיוב
מיתה דהוכחשו בבדיקות: **עדי** האב נהרגין ומשלמין ממון. תימה דאמאי נהרגין
דמצו אמרי לא לחייב עדי הבעל באנו אלא לחייב הבעל ממון קאתינא כיון שלא
התרו בהן דעדים זוממין לא בעו התראה וכה"ג אמרינן לקמן בפרק היו בודקין
(דף מא:): למאן דאמר חבר א"צ התראה עדי נערה המאורסה אין נהרגין מתוך
שיכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו וי"ל דהכא שאני כיון שיודעים דבאים
להרוג את האשה יודעים שיהרגו אותן אם יוזמו דאי אפשר להיות זה בלא זה
אבל התם לא ידעי שהיתה חבירה אי נמי לא ידעי דחבר א"צ התראה והא דפריך
התם אלא אשה חבירה דקיימא לן (כר"י) יוסי ב"ר יהודה דמיקטלא היכי
משכחת לה הוה מצי לשנויי כגון דידעי שהיא חבירה וידעי שחבר א"צ התראה:
ממון לזה ונפשות לזה. הא דמקשה בפרק כיצד הרגל (ב"ק דף כב: ד"ה בגדי)
דפטר התם אפילו בגדי דחד ועבדא דחד מפורש במקום אחר: **לרצונו** רשע הוא.
ואע"ג דרבא בעי רשע דחמס בפרק זה בורר (לקמן דף כז.). האי כמו רשע דחמס
הוא דומיא דאוכל נבילות לתיאבון כיון שעובר להנאתו על דעת קונו כמו כן היה
עושה בשביל הנאת ממון ומעיד שקר והא דאמר התם (דף כו:): החשוד על
העריות כשר לעדות פירש בקונטרס לאו דאיכא סהדי שבא על הערוה אלא
שהוא גס בעריות ומתייחד עמהן והאי דקאמר ארבעים בכתפיה וכשר היינו

משום דמלקין על ייחוד כל העריות חוץ מאשת איש דמלקין על לא טובה השמועה אי נמי התם כשר משום דיצרו תוקפו כ"כ וחשוב כאנוס אבל ארביעה אין יצרו תוקפו כ"כ א"נ ה"נ יצרו תוקפו וכשר לעדות אחרת ולא ארביעה דחשוד על הדבר לא דנו ולא מעידו והא דפריך בפ"ק דמכות (דף ו. ושם) נרבע יציל אין לפרש יציל לפי שהוא פסול מחמת ששונא הרובע שרבעו לאונסו שכך היה נראה לפרש דומיא דהרוג יציל דהכי מוכח דלאונסו כשר ואין שונאו כמו הרוג ועוד דהרוג גופיה מצינא לפרש דלא מיפסל מחמת שנאה אלא מחמת שהוא טריפה ואינו ראוי להעיד ונראה לפרש דהתם מנרבע לרצונו פריך ואע"ג דלרבא כשר התם איירי שיש עדים שנרבע לרצונו דאז אינו ראוי להעיד והוי נמצא עד אחד מהן פסול ועדותן בטלה וק"ק כיון דבנרבע לרצונו איירי בחנם נקט לבסוף הורג ורובע יציל פירוש יצילו על עצמם דמנרבע לרצונו דמיירי ביה הוי מצי למיפרך אכתי שיציל את עצמו וי"מ דמהרוג ונרבע כשהם קרובים פריך דיציל וכ"ת ה"נ הא כתיב ביה (שמות כא) מכה אביו ואמו וגו' אף על פי שהוא קרוב ונרבע נמי כתיב ערות אביך ואיכא למאן דדריש לקמן (דף נד.) ערות אביך ממש : ואין אדם משים עצמו רשע. הקשה ר"י בר' מרדכי מדקאמר בפ"ב דכתובות (דף יח : ושם) העדים שאמרו כתב ידינו הוא זה אבל אנוסים היינו קטנים היינו פסולי עדות היינו נאמנים ואמר רמי בר חמא בגמרא לא שנו אלא שאמרו אנוסים היינו מחמת נפשות אבל אנוסים מחמת ממון אין נאמנים מ"ט אין אדם משים עצמו רשע ורבא הוא דמסיק התם הכי והשתא אמאי לא פלגינן דיבורא ונהימנינהו במאי דקאמרי שהיו אנוסין אבל לא מחמת ממון ונראה דההיא דכתובות אתיא כמאן דאמר ביש נוחלין (ב"ב דף קלא : ושם) דלא פלגינן דיבורא בחד גופא פי' בחד גופא כמו גירשתי את אשתי דלא פלגינן דיבורא בחד גופא לומר דלא מהימן לשעבר ומהימן להבא וכן אנוסין היינו מחמת ממון שעל עצמו הוא מעיד כן דאי מהימנת ליה שהוא אנוס ניהמניה שהוא מחמת ממון נאנס וכן פלוני רבעו לרצונו אין לפרש דלא מהימן במאי דקאמר לרצונו אלא פלגינן דיבורא לומר שרבעו לאונסו דא"כ הוה פלגינן דיבורא בחד גופא ובמקצת מהימן אהאי גופא ובמקצת לא מהימן אלא פלגינן לומר שרבע אבל לא שרבעו וכן מוכח מפלוני רבע שורי דאי הוה אמרי' אדם קרוב אצל ממונו ה"א דמהימן לומר שרבע שור אחר אבל לא שורו דבשורו אין שייך לחלק בין אנוס לרצון וכן מוכח ההוא דזה בורר (לקמן דף כה.) דחד אמר לדידי אוזפן ברביתא דמהימן שהלוח ברבית אבל לא לדידיה ותדע דאם היה כהן נשוי אחותו והוא ואחר מעידין שפלוני בא עליה סברא היא לרבא דמצטרפין להורגו אבל לא להרגה אפילו לאוסרה על בעלה אע"פ שנאסרת באנוס ואע"ג דבההיא דכתובות (דף יח : ושם) פלגינן דמהימנינן להו במאי דאמרי כתב ידינו הוא זה היינו אפי' בלא טעמא דפלגינן ועוד יש לומר דהתם בכתובות כיון דקיום שטרות דרבנן דעדים שחתומין על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד לא פלגינן דיבורא לומר

שאנוסיין היו מחמת נפשות ואע"ג דאשכחן (גיטין דף ח:) פלגינן דיבורא גבי עבד שהביא גיטו וכתוב בו עצמד ונכסיי קנויין לך דאמר רבא עצמו קנה ונכסיו לא קנה לא דמי דהתם כך הוא נוהג בכל שטרות דעלמא דבגט אשה ובגט שחרור הימנוהו רבנן על ידי בפני נכתב ובפני נחתם ובשאר שטרות הצריכו קיום: (תוספות)

א

-

י

דף

פלוני בא על אשתי הוא ואחר מצטרפין להורגו אבל לא להורגה מאי קא משמע לן דמפלגינן בדיבורא היינו הך מהו דתימא אדם קרוב אצל עצמו אמרינן אצל אשתו לא אמרינן קא משמע לן ואמר רבא פלוני בא על נערה המאורסה והוזמו נהרגין ואין משלמין ממון בתו של פלוני והוזמו נהרגין ומשלמין ממון לזה ונפשות לזה ואמר רבא פלוני רבע השור והוזמו נהרגין ואין משלמין ממון שורו של פלוני והוזמו נהרגין ומשלמין ממון ממון לזה ונפשות לזה הא תו למה לי היינו הך משום דקא בעי בעיא עלויה דבעי רבא פלוני רבע שורי מהו מי אמרינן אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם קרוב אצל ממונו או דילמא אמרינן אדם קרוב אצל ממונו בתר דבעיא הדר פשטה אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם קרוב אצל ממונו: מכות בשלשה כו': מנהני מילי אמר רב הונא אמר קרא [\[דברים כה-א\]](#) ושפטום שנים ואין בית דין שקול מוסיפין עליהם עוד אחד הרי כאן שלשה אלא מעתה [\[דברים כה-א\]](#) והצדיקו שנים והרשיעו שנים הרי כאן שבעה ההוא מיבעי ליה כדעולא דאמר עולא רמז לעדים זוממין מן התורה מניין רמז לעדים זוממין והא כתיב [\[דברים יט-יט\]](#) כאשר זמם אלא רמז לעדים זוממין שלוקין מניין דכתיב [\[דברים כה-א\]](#) והצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע משום דהצדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע אלא עדים שהרשיעו את הצדיק ואתו עדי אחריני והצדיקו את הצדיק דמעיקרא ושוינהו להנך רשעים והיה אם בן הכות הרשע ותיפוק ליה [\[שמות כ-טז\]](#) מלא תענה משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו: משום ר' ישמעאל

אמרו בעשרים ושלושה: מ"ט דרבי ישמעאל אמר אביי אתיא רשע רשע מחייבי מיתות כתיב הכא [\[דברים כה-ב\]](#) והיה אם בן הכות הרשע וכתיב התם [\[במדבר לה-לא\]](#) אשר הוא רשע למות מה להלן בעשרים ושלושה אף כאן בעשרים ושלושה רבא אמר מלקות במקום מיתה עומדת אמר רב אחא בריה דרבא לרב אשי אי הכי אומדנא למה לי למחיייה ואי מאית לימות אי"ל אמר קרא [\[דברים כה-ג\]](#) ונקלה אחיך לעיניך כי מחית אגבא דחיי מחית אלא הא דתניא אמדוהו לקבל עשרים אין מכין אותו אלא מכות הראויות להשתלש וכמה הן תמני סרי

ר"י פלוני בא על אשתו אצל לא להורגה. לפי שקרוב הוא אכלה ואע"ג דמהימנין ליה בהאי סהדותא לגבי חזריה לא מהימנין ליה לגבי אשתו והיינו פלגינן דיבורא דהא חד דיבורא הוא ולגבי האי מהימן ולא מהימן לגבי האי: אכל אשתו לא אמרינן. אדם קרוב לענין פלגינן דיבורא והואיל ומהימן אהוא דיבורא למיקטליה לחזריה ליקטלוה נמי לדידה קמ"ל נהרגין. משום פלוני: ואין משלמין ממון. טובת הנאת כתובתה שרצו להפסידה מאי טעמא שהרי לא הזכירו שם האשה ולמאן מפסדי: בא על בתו של פלוני נהרגין. משום שניהם שבאו להרוג אותו ואותה: ומשלמין ממון. שבאו להפסידה כתובתה מן האירוסין ומשלמין טובת הנאת כתובה כדן כל זוממי כתובה ולא פליגא דרבא אדרב יוסף דאמר לעיל עדי הבעל נהרגין ואין משלמין ממון דהתם כיון דניסת הנך תשלומין דכתובה לידה צעו מיהוי וכיון דעלה מקטלי לא משלמי לה ממון אכל היכא דלא ניסת הנך תשלומין דהזמה לאב נינהו דכל שבח נעוריה לאביה והוא ליה ממון לזה לאב ונפשות לזה משום דבעל ונערה מיקטלי: רבע השור. ולא הזכירו שור של מי: ואין משלמין. דמי השור דלא ידעינן מנו: ממון לזה. לבעל השור: ונפשות. בשביל פלוני הרובע: פלוני רבע שורי. הוא ואחר מאטרף עמו: מהו. פלוני ודאי מיקטיל אלא שור מי מיקטיל: מי אמרינן אדם קרוב אכל ממון. ופלגינן דיבורא להימוני אחזריה ולא אשור או דילמא לא אמרינן לענין פלגי דיבורא אדם קרוב אכל ממוןו אע"פ דפלגינן ליה לעיל אכל עצמו: הדר פשטה. לא אמרינן אדם קרוב אכל ממוןו לענין פלגי דיבורא והשור יסקל וכי אמרינן בתמורה (דף כח.) רובע או נרבע על פי הבעלים אסור לגבוה ומותר להדיוט דאינו נסקל הגי מילי

היכא דלכא העידו הצעלים על הרובע מי הוא או העידו ולא היה עד שני עמהם אבל הכא דגברא מיקטיל על פי בעל השור לא פלגינן דיבורא משום ממון: ופפטוס. גבי מלקות כתיב: רמוז לעדים זוממין שְׁלוֹקִין. היכא דאין הזמה יכולה להתקיים בהם כגון מעידין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה ונמלאו זוממין והרי הם כהגנים אין אומרים יעשה זה בן גרושה תחתיו אלא סופג את הארבעים מנלן: משום. דכ"ז הלדיקו את הלדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות את הרשע לדיק לדיק למה הוזכרה כאן וכי משום לדיק מתחייב רשע מלקות אלא ודאי עדים (זוממין) רמיזי הכא דלעדים קאי האי והיה אם בן הכות והכי קאמר עדים שהרשיעו לדיק והוזמו והלדיקו עדים אחרונים את הלדיק והרי נעשו רשעים אלו העדים הראשונים וילקו ואם אינו ענין לעדות ממון דהא אין לוקין ומשלמין תניהו ענין לבן גרושה וכיוצא בו: לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו. מאם לא תשמור לעשות וגו' והפלא ה' את מכותך וגו' באלו הן הלוקין (מכות דף ינ:): מלקות במקום מיתה עומדת. לכיון דעבר על אזהרת בורא ראו הוא למות ומיתה זו קנס עליו הכתוב והרי הוא כאחת מן המיתות וכי היכי דסקילה בפני עצמה ושריפה בפני עצמה והרג בפני עצמה הוי נמי מלקות כאחת מן המיתות: אי הכי. דהוא גופיה מיתה הוא: אומדנא למה לי. דקתני באלו הן הלוקין (שם דף כב.) דאומדין אותו אם אינו יכול לקבל ארבעים מלקין אותו לפי מה שיכול לקבל: ונקלה. בשעת שְׁלוֹקָה יהא אחיך שיכה את החי ולא את המת וכיון דמית ליה בפלגא כי מחי על אידך פלגא לאו על החי הוא: אמדוהו לקבל עשרים. וראו שאין יכול לקבל עשרים ואחת ואם יכוהו עשרים ואחת ימות בה: אין מכין אותו אלא. שמונה עשרה דמכות הראויות להשתלש לשלשה חלקים בעינן שמכה שתי ידות מאחוריו וסליש מלפניו ומקרא נפקא לן באלו הן הלוקין (שם דף כג.):

(כ"ז")

תוספות אצל אשתו לא אמרינן. אע"ג דמתני' היא בזה בורר (דף כז:): דבעל כאשתו לענין עדות ס"ד הכא דמחמת מגו דמהימן להורגו מהימן להורגה: משום דהוי לאו שאין בו מעשה. וה"ה דה"מ למימר משום דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואפ"ה גלי לן והיה אם בן הכות הרשע דלקי ובלבד שלא יוכל לבא לידי חיוב מיתה אבל אם אפשר לו לבא לידי חיוב מיתה לא לקי

כדאמר במרובה (בבא קמא דף עד : ושם) תסתיים דרבי אלעזר דאמר הוכחשו בנפש ולבסוף הוזמו אין נהרגין דא"ר אלעזר עדים שהוכחשו בנפש לוקין ואי ס"ד הוכחשו ולבסוף הוזמו נהרגין הוה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואם תאמר דהכא משמע דלוקין אלאו דלא תענה משום דגלי לן קרא דוהיה אם בן הכות וכן בפ"ק דמכות (דף ב : ושם) גבי מעידים אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה משמע דלכ"ע לקי ובמעידין אנו באיש פלוני שחייב לחבירו מאתים זוז (שם ד.) הוה נמי לקי לכ"ע אי לאו משום כדי רשעתו ובפ"ק דמכות (שם) גבי מעידים אנו באיש פלוני שחייב מלקות מ' ונמצאו זוממין קאמרי רבנן דאין לוקין אלא מ' ואמרינן בגמרא (שם) האי לא תענה רבנן מאי עבדי ליה מיבעי ליה לאזהרת עדים זוממין וי"ל דהתם ודאי כיון דלקו מ' מכאשר זמם ואי אפשר להלקותם בלא אזהרה דלא ענש הכתוב אא"כ הזהיר והיינו מלא תענה ונמצא הך דלקי מכאשר זמם הוי משום אזהרה דלא תענה ולכך אי אפשר להלקותו פ' על לאו אחד אבל בבן גרושה או בן חלוצה שפיר לקי מלא תענה וכן גבי מאתים זוז אי לאו כדי רשעתו הוי לקי מלא תענה דממון לא בעי אזהרה : **וכל** לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו. אפי' לרבי יהודה דאית ליה בכל דוכתא לוקין עליו אתי האי שינויא דהא מעדים זוממין יליף לה לר' יהודה בפ"ק דמכות (דף ד :) ואי לאו והיה אם בן הכות הרשע דגלי לן בעדים זוממין ה"א בכל דוכתא לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו : **רבא** אמר מלקות תחת מיתה עומדת. משמע דלית ליה ג"ש דרשע רשע ובמקום אחר מפורש (לקמן דף לג : ושם ד"ה אתיא) : **מלקות** תחת מיתה עומדת. י"מ משום דבני נח אזהרתן זו היא מיתתן וניתנת לישראל מלקות על אזהרתו תחת מיתה דבני נח ועוד י"ל משום דזימנין מתים ע"י מלקות כדתנן באלו הן הגולין (מכות דף ח :) ומת זה תחת ידו ופטור וקשה לשני הפירושים הללו דמאי פריך אי הכי אומדנא למה לי ופי' הקונטרס עיקר :

(תוספות)

דף † - **ב**

למחייה עשרים וחדא וכי מיית בהך חדא לימות דהא כי מחית אגבא דחייא קא מחית אמר ליה אמר קרא **{דברים כה-ג}** ונקלה אחיך לעיניך אחר שלקה אחיך בעינא וליכא : עיבור החדש בשלשה : חישוב לא קתני

קידוש לא קתני אלא עיבור לא ליקדשא וממילא לעבר אמר אביי תני קידוש החדש תניא נמי הכי קידוש החדש ועיבור השנה בשלשה דברי רבי מאיר אמר רבא והא עיבור קתני אלא אמר רבא קידוש ביום עיבור בשלשה אחר עיבור ליכא קידוש ומני רבי אלעזר (בן) צדוק היא דתניא רבי אלעזר (בן) צדוק אומר אם לא נראה בזמנו אין מקדשין אותו שכבר קידשוהו בשמים רב נחמן אמר קידוש אחר עיבור בשלשה ביום עיבור ליכא קידוש ומני פלימו היא דתניא פלימו אומר בזמנו אין מקדשין אותו שלא בזמנו מקדשין אותו רב אשי אמר לעולם חישוב קתני ומאי עיבור חישוב דעיבור ואיידי דקבעי למיתני עיבור שנה תנא נמי עיבור חודש חישוב חודש אין קידוש חודש לא מני ר' אליעזר היא דתניא ר' אליעזר אומר בין בזמנו בין שלא בזמנו אין מקדשין אותו שנאמר [\[ויקרא כה-י\]](#) וקדשתם את שנת החמשים שנה שנים אתה מקדש ואי אתה מקדש חדשים: רבן שמעון בן גמליאל אומר בשלשה כו': תניא כיצד אמר רבן שמעון בן גמליאל בשלשה מתחילין ובחמשה נושאים ונותנים וגומרין בשבעה אחד אומר לישיב ושנים אומרים שלא לישיב בטל יחיד במיעוטו שנים אומרים לישיב ואחד אומר שלא לישיב מוסיפין עליהם עוד שנים ונושאים ונותנים בדבר שנים אומרים צריכה ושלשה אומרים אינה צריכה בטלו שנים במיעוטן שלשה אומרים צריכה ושנים אומרים אינה צריכה מוסיפין עליהם עוד שנים שאין המנין פחות משבעה הני שלשה חמשה ושבעה כנגד מי פליגי בה רבי יצחק בר נחמני וחד דעימיה ומנו רבי שמעון בן פזי ואמרי לה רבי שמעון בן פזי וחד דעימיה ומנו ר' יצחק בר נחמני חד אמר כנגד ברכת כהנים וחד אמר שלשה כנגד שומרי הסף חמשה מרואי פני המלך שבעה רואי פני המלך תני רב יוסף הני שלשה וחמשה ושבעה שלשה כנגד שומרי הסף חמשה מרואי פני המלך שבעה רואי פני המלך א"ל אביי לרב יוסף עד האידנא מאי טעמא לא פריש לן מר הכי אמר להו לא הוה ידענא דצריכיתו מי בעיתו מנאי מילתא ולא אמרי לכו: זמן נשיא צריך גדי סימן: ת"ר אין מעברין את השנה אלא

כ"י למחיייה עשרים וחדא. להא אכתי חי הוא ולאגבא לחיי מחי: חישוב לא קתני. דנימא שצריך שלשה לחשב אם יעברו את החודש דצחושבנא תליא לע"פ שצריך לעברו כגון מקום ירקיא ומקום מתיא אפילו הכי חושבנא צעי כדתנן במסכת ערכין (דף ה:): אין פוחתין מארבעה חדשים המעוברין צנה ולא נראה

לעבר יותר על שמנה אבל תשעה מעוברין לא עבדיןן לאם כן קדים ואתי סיהרא תלתא יומי ומחזי שיקרא הלכך כריך לחשב תולדות הלכנה אם תקדום שלשה ימים או שנים לקביעות החדש לא מעברינן ליה לתמהי זה אינשי: קידוש לא קתני. דנימא דכריך ג' לקבל עדות החדש מפי העדים ולומר מקודש החדש: אלא עיבור החדש. משמע שכריך שלשה לומר מעובר החדש אמירה זו למה: לא ליקדשה ביום שלשים. וממילא כי מקדשין ליה למחר מיעבר החדש שעבר דיום שלשים בתריה קדית ליה: תני קידוש. ועל כל חדשי השנה קאי: והא עיבור קתני. דרך תנא טועה בגירסא לחסר תיבה על ידי שכחה אבל אין נחלף לתנא בין גירסת קידוש לגירסת עיבור: ביום עיבור. יום עיבור הוא יום שלשים שממנו נעשה החדש מעובר כשרויין לעברו: קידוש ביום עיבור. כגון בחדש חסר שעבר כריך שלשה לקדש ראש חדש הבא ביום ל' לחדש שעבר: לאחר עיבור. אם עשו חודש שעבר מלא וקבעו ר"ח ביום ל' ואחד אין אומרין בו מקודש מקודש: בזמנו. ביום ל' תולדתו ביום ל' הוא דאין חדש לבנה פחות מכ"ט יום ומחלה ותשל"ג חלקים: שכבר קידשוהו בשמים. ב"ד שלמעלה מאתמול: פלימו אומר בזמנו אין מקדשין אותו. שא"ל לעשות חיזוק לדבר שהרי בזמנו בא: חישוב דעבור. לחשב אם יעברוהו דאילו קידוש סבר תנא דידן דלא כריך לקדשי לא מלא ולא חסר וכר"א בר' שמעון לקמן ואידי דתני עיבור השנה דהוי נמי חישוב דעיבור השנה והתם לא סגי דלא תני עיבור דאמירה בעי שיקדשו אדר השני לשם אדר דאי שתקי ממילא לשם ניסן מיקבע תנא נמי גבי חדש עיבור החדש וקרייה נמי לחישוב עיבור ואשמעינן דחישוב בעינן אבל קידוש לא בעינן לא למלא ולא לחסר כר"א: שנים אתה מקדש. שנת של כל יובל ויובל מקדשין ב"ד לשם יובל: א' אומר לישב. א' מן השלשה אומר כריך לישב ולעיין אם כריכה לעבר שנה זו מפני האביב או התקופות או פירות האילנות כדלקמן (דף יא:): ושנים אומרים. אינו כריך להוסיב ב"ד על כך שאין כאן ספק דודאי אינה כריכה לעבר: בטל יחיד במיעוטו. ולא יסבו החמשה עוד לעיין בדבר: שנים אומרים לישב ואחד אומר שלא לישב. הולכין אחר השנים ויושבין לישא וליתן אם כריכה לעבר אם לאו ומשא ומתן של עיבור כריך חמשה לפיכך מוסיפין עוד שנים ולקמן מפרש שלשה וחמשה ושבעה

כנגד מי: שנים אומרים כריכה. לעצב ושלשה אומרים אין כריכה בטלו שנים
במיעוטן ועומדין והולכין להם: שנים אומרים אינה כריכה ושלשה אומרים
כריכה. הולכין אחר הרוב ומוסיפין עוד שנים להשלמת המנין ומעברין: כנגד
ברכת כהנים. בפסוק ראשון ג' תיבות והשני ה' ושלשי ז' תיבות: שלשה כנגד
שומרי הסף כו'. כלומר אשכחנא למלכותא דארעא שלשה ממונין וחמשה ממונין
ושבעה ממונין ג' כנגד שומרי הסף בלדקיהו (מלכים ב כד:): גזי גלות נבזרחאין
והתם נמי משכחת חמשה מרואי פני המלך ובאחשורוש (אסתר א) אשכחן שבעה
שרי פרס ומדי ועיבור שנה מטכסיסי מלכות שמים הוא ליישב סדר השנים על
מכוון: (כ"ז)

תוספות שכבר קידשוהו בשמים. י"מ דב"ד של מעלה מקדשין אותו לעולם
בשעת המולד ואין נראה דאם כן בזמנו נמי כבר קדשו בשמים אלא נראה
כפירוש הקונטרס בפ"ב דר"ה דביום שלשים ממתנינים ב"ד של מעלה לב"ד של
מטה שמא יעברו אבל יום שלשים ואחד שאי אפשר שלא קדשו היום מקדשין
אותו בשמים מן השחר והא דאמר בירושלמי רבא בר זבדא בשם רב טעמא דר'
אלעזר בר' צדוק בשעה שב"ד שלמעלה רואין שאין מקדשין אותה מקדשין הן
יש ליישבו כפירוש הקונטרס דהכי פירש בשעה שב"ד שלמעלה רואין שאין
מקדשין אותו מלמטה ביום ל' מקדשין אותו הן מן הבוקר ביום ל"א דאין כאן
ספק דודאי יקבע היום: ואידי דתנא עיבור שנה. פירש בקונטרס דהתם לא סגי
דלא תני עיבור דאמירה בעי שיקדשו אדר השני לשם אדר דאי שתקי ממילא
מיקבע לשם ניסן מה שפירש שיקדשו אדר השני לשם אדר לא דק דלשון קידוש
אין להזכיר להאי תנא דלא בעי קידוש לא מלא ולא חסר ואין אומר בו מקודש
מקודש והיה לו לומר שקובעין אותו לשם אדר ומה שמשמע מתוך פי' דביום
שלשים קובעין אותו לשם אדר שני אין נראה דאמרינן לקמן (דף יב.) אין מעברין
את השנה ביום שלשים של אדר הואיל וראוי לקובעו ניסן אלא צריך לומר
דאמירה של עיבור היינו בשעה שגומרין השבעה שתהא השנה מעוברת קודם
שלשים של אדר ובשעה שבאו עדים שראו את החדש אפילו יקבעו אותו סתם
לית לן בה וממילא הוי אדר השני: **חשוב** חדש אין קידוש חדש לא מני ר"א.
תימה אי"כ תיקשי דר' מאיר אדר' מאיר דבמתני קתני עיבור החדש בשלשה
ועיבור השנה בג' דברי ר"מ ולעיל קתני בברייתא קידוש החדש ועיבור השנה בג'
דברי ר"מ ואין לומר דברי ר"מ דמתניתין אעיבור שנה קאי ולא אעיבור החדש
מדקאמר דאידי דבעי למיתני עיבור שנה תנא נמי עיבור חדש משמע דחד תנא
תני תרווייהו: **שבעה** רואי פני מלך. פירש בקונטרס דאחשורוש קאי ואין נראה

שתקנו כנגד שרי העו"ג ומפרש ר"ת דהם שרי ישראל דאשכחן בסוף מלכים (ב כה) דהגלה נבוזראדן ג' שומרי הסף וה' רואי פני המלך ובסוף ירמיה (נב) כתיב ושבעה אנשים מרואי פני המלך וכן מוכח בירושלמי ומונה אותן גבי סנהדרי גדולה והכי איתא התם אית תנא תני ע"א שנאמר ויקח רב הטבחים את שלשה שומרי הסף הרי שלשה ושבעה אנשים מרואי פני המלך הרי עשר וששים איש מעם הארץ הרי שבעים ומן העיר לקח סריס אחד אשר הוא פקיד על אנשי המלחמה הרי שבעים ואחד ולמה קרא אותו סריס שיושב ומסרס בהלכה כתוב אחד אומר ה' וכתוב אחד אומר שבעה להביא שני סופרי הדיינין: (תוספות)

א

-

יא

דף

במזומנין לה מעשה ברבן גמליאל שאמר השכימו לי שבעה לעלייה השכים ומצא שמונה אמר מי הוא שעלה שלא ברשות ירד עמד שמואל הקטן ואמר אני הוא שעליתי שלא ברשות ולא לעבר השנה עליתי אלא ללמוד הלכה למעשה הוצרכתי אמר לו שב בני שב ראויות כל השנים כולן להתעבר על ידך אלא אמרו חכמים אין מעברין את השנה אלא במזומנין לה ולא שמואל הקטן הוה אלא איניש אחרינא ומחמת כיסופא הוא דעבד כי הא דיתבי רבי וקא דריש והריח ריח שום אמר מי שאכל שום יצא עמד רבי חייא ויצא עמדו כולן ויצאו בשחר מצאו רבי שמעון בר' לרבי חייא אמר ליה אתה הוא שציערת לאבא אמר לו לא תהא כזאת בישראל ורבי חייא מהיכא גמיר לה מרבי מאיר דתניא מעשה באשה אחת שבאתה לבית מדרשו של ר"מ אמרה לו רבי אחד מכם קדשני בביאה עמד רבי מאיר וכתב לה גט כריתות ונתן לה עמדו כתבו כולם ונתנו לה ור"מ מהיכא גמיר לה משמואל הקטן ושמואל הקטן מהיכא גמיר לה משכניה בן יחיאל דכתיב [\[עזרא י-ב\]](#) ויען שכניה בן יחיאל מבני עילם ויאמר לעזרא אנחנו מעלנו באלהינו ונושב נשים נכריות מעמי הארץ ועתה יש מקוה לישראל על זאת ושכניה בן יחיאל מהיכא גמר לה מיהושע דכתיב [\[יהושע ז-י\]](#) ויאמר ה' אל יהושע קום לך למה זה אתה נופל על פניך חטא ישראל אמר לפניו רבש"ע מי חטא אמר לו וכי דילטור

אני לך הטל גורלות ואיבעית אימא ממשה דכתיב {שמות טז-כח} עד אנה מאנתם ת"ר משמתו נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוח הקודש מישראל ואף על פי כן היו משתמשין בבת קול פעם אחת היו מסובין בעליית בית גוריה ביריחו ונתנה עליהם בת קול מן השמים יש כאן אחד שראוי שתשרה עליו שכינה (כמשה רבינו) אלא שאין דורו זכאי לכך נתנו חכמים את עיניהם בהלל הזקן וכשמת אמרו עליו הי חסיד הי עניו תלמידו של עזרא שוב פעם אחת היו מסובין בעליה ביבנה ונתנה עליהם בת קול מן השמים יש כאן אחד שראוי שתשרה עליו שכינה אלא שאין דורו זכאי לכך נתנו חכמים את עיניהם בשמואל הקטן וכשמת אמרו עליו הי חסיד הי עניו תלמידו של הלל אף הוא אמר בשעת מיתתו שמעון וישמעאל לחרבא וחברוהי לקטלא ושאר עמא לביזא ועקן סגיאן עתידן למיתי על עלמא ועל יהודה בן בבא בקשו לומר כן אלא שנטרפה שעה שאין מספידין על הרוגי מלכות ת"ר אין מעברין את השנה אלא אם כן ירצה נשיא ומעשה ברבן גמליאל שהלך ליטול רשות אצל שלטון אחד שבסוריא ושהה לבא ועיברו את השנה על מנת שירצה רבן גמליאל וכשבא ר"ג ואמר רוצה אני נמצאת שנה מעוברת תנו רבנן אין מעברין את השנה אלא אם כן היתה צריכה מפני הדרכים ומפני הגשרים ומפני תנורי פסחים ומפני גליות ישראל שנעקרו ממקומן ועדיין לא הגיעו אבל לא מפני השלג ולא מפני הצינה ולא מפני גליות ישראל שלא עקרו ממקומן ת"ר אין מעברין את השנה לא מפני הגדיים ולא מפני הטלאים ולא מפני הגוזלות שלא פירחו אבל עושין אותן סעד לשנה כיצד רבי ינאי אומר משום רבן שמעון בן גמליאל מהודעין אנחנא לכוון דגוזליא רכיכין ואימריא דערקין וזימנא דאביבא לא מטא ושפרת מילתא באנפאי ואוסיפית על שתא דא תלתין יומין מיתבי כמה עיבור השנה שלשים יום רבן שמעון בן גמליאל אומר חדש אמר רב פפא רצו חדש רצו שלשים יום תא חזי מאי איכא בין

רפ"י במזומנין לה. שהזמין הנשיא מצערב: השכימו לי. מחר ז' לעלייה המיוחדת ליפס זה בית דין: ולא לעצר שנה עליתי. להאטרף עמכם עכשיו: אלא ללמוד. תורה מכם היאך תעשו: מחמת כיסופא הוא דעבד. שלא יכירו מי היה העולה שלא ברשות וילבינו פניו: שציערת. לאבא. שאכלת השום ונדף הריח: חס ושלום. שאוכל השום צבואו לבית מדרשו אלא כדי שלא להלבין פניו של אוכל

השום יראתי כדי שיאלאו כולם ולא יצינו מי הוא: משמואל הקטן. כדאמרן: אנחנו מעלנו. והוא לא נשא נכרית והכנים עצמו בכלל שלא להלצין פניהם: מיהושע. ממעשה דיהושע שלא ראה הקדוש ברוך הוא לגלות לו מי הוא החוטא והכנים את כולן בכלל שנאמר חטא ישראל במעשה דעכן: דילטור. רכיל: מאנתם. כולן בכלל והרי כולן לא ילאו ללקוט אלא מקאת דכתיב (שמות טז) ילאו מן העם ללקוט וגו': משמתו נביאים כו'. משום שמואל הקטן נקט לה הכא: אף הוא. הוכיח סופו ששרתה עליו שכינה שנתנבא בשעת מיתתו: שמעון ושמעאל לחרבא. רשב"ג הנשיא ורבי ישמעאל בן אלישע כ"ג יהרגו בחרב: וחציריו. כגון ר"ע ורבי חנניא בן תרדיון: לקטלא. לשאר מיתות ר"ע במסרקות של ברזל בפרק הרואה (ברכות 77 סא): ר' חנניא בשריפה במסכת ע"ז (77 יח.): לומר כן. אותו הספד: אלא שאין מספידין על הרוגי מלכות. מפני יראת המלך מיהרו לקוברן: ליטול רשות. לדבר על עסקי ליבור: מפני הדרכים. שנתקלקלו בימות החורף ומפני הגשמים ועדיין לא נתקנו ולא יוכלו עולי רגל לבא: תנורי פסחים. שאלוין בהם פסחיהם ונמוקו בגשמי החורף ורכיכין חמה להתייבש: ומפני גלויות ישראל. בני הגולה הרחוקים ונשמע לבית דין שנעקרו ממקומן לעלות לרגל לעשות פסחיהם ועדיין לא הגיעו שאם לא יעברו לא ירגילו לבא בפסח: לא מפני השלג. שלא יחדלו בכך מלבוא: גדיים וטלאין. שהן דקין אין מעברין עליהן כדי שיגדלו ויעשו מהם פסחים שהרי יכול להקריב קטנים: גוזלות. שרכיכין לקיני יולדות שזכל א"י וכן זבין וזבות שכולן משהין קיניהם עד עלותן לרגל אעפ"כ אין מעברין על כך שיכולין להביא בני יונה שכשרים כשהם קטנים: אבל עושין אותן סעד. סייג וסמך לדבריהם לעבר את השנה אם כריכה לעבר מפני א' מן הדברים שמעברין עליהן כגון על האביב ועל פירות האילן ואמרי' לקמן על שחיס מהן מעברין ועל א' מהן אין מעברין הללו גדיים וטלאים וגוזלות נעשו סעד ומאטרפין לאחד מהן ומעברין: וזימנא דאביבא לא מטא. הוא אחד מן הסימנים שמעברין עליהם כדלקמן: חדש. כ"ט ימים: (רש"י)

תוספות בת קול יש אומרים שלא היו שומעין קול היוצא מן השמים אלא מתוך אותו קול יוצא אחר כמו פעמים שאדם מכה בכח ושומע קול אחר היוצא

ממנו למרחוק ואותו קול היו שומעין לכך קורין אותו בת קול: **מפני** הדרכים והגשרים. והאי דלא חשיב ג' סימנין דלקמן משום דעל שנים מהן מעברין אבל הני אפילו אחד מהני מעברין ובברייתא דבסמוך גבי גדיים וטלאים וגוזלות שלא פרחו נמי לא חשיב להו משום דאהנך דבסמוך אפי' אשנים מהם אין מעברין עליו אלא שעושין אותו סעד עם אחד מג' סימנים: **ומפני** גליות ישראל שנעקרו ממקומן. משום דהנך דיתבי בא"י אין צריך לעבר דאפי' האחרון יכול להגיע מר"ח ניסן עד פסח כדתניא פ"ק דתענית (דף י.). גבי שאלת גשמים ט"ו יום אחר החג כדי שיגיע האחרון שבישראל לנהר פרת: **רשב"ג** אומר חדש. הכא משמע חדש סתם הוא חדש חסר וכן בפרק המדיר (כתובות דף עא.). גבי חדש מלא וחדש חסר איכא בינייהו וקשה דבסוף החולץ (יבמות דף מח: ושם) אמרינן ירח שלשים ימים שלשים וכן בפרק קמא דנזיר (ה. ושם) פריך ואימא שלשים כדכתיב עד חדש ימים וי"ל דלשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד אי"נ הכא ובהמדיר דקאמר ת"ק שלשים מוכתא מילתא דאיך תנא חדש חסר (ועי' תוס' כתובות עא. ד"ה רבי): (תוספות)

ב

-

יא

דף

תקיפאי קדמאי לעינוותני בתראי דתניא מעשה ברבן גמליאל שהיה יושב על גב מעלה בהר הבית והיה יוחנן סופר הלז עומד לפניו ושלש איגרות חתוכות לפניו מונחות אמר לו טול איגרתא חדא וכתוב לאחנא בני גלילאה עילאה ולאחנא בני גלילאה תתאה שלומכון יסגא מהודעין אנחנא לכון ביעורא מטא לאפרושי מעשרא ממעטנא דזיתא וטול איגרתא חדא וכתוב לאחנא בני דרומא שלומכון יסגא מהודעין אנחנא לכון דזמן ביעורא מטא לאפרושי מעשרא מעומרי שיבליא וטול איגרתא חדא וכתוב לאחנא בני גלוותא בבבל ולאחנא דבמדי ולשאר כל גלוותא דישראל שלומכון יסגא לעלם מהודעין אנחנא לכון דגוזליא רכיכין ואימריא ערקין וזמנא דאביבא לא מטא ושפרא מילתא באנפאי ובאנפי חביריי ואוסיפית על שתא דא יומין תלתין דילמא בתר דעברוהו: תנו רבנן על שלשה דברים מעברין את השנה על האביב ועל פירות האילן ועל

התקופה על שנים מהן מעברין ועל אחד מהן אין מעברין ובזמן שאביב אחד מהן הכל שמחין רבי שמעון בן גמליאל אומר על התקופה איבעיא להו על התקופה שמחין או על התקופה מעברין תיקו: ת"ר על שלשה ארצות מעברין את השנה יהודה ועבר הירדן והגליל על שתיים מהן מעברין ועל אחת מהן אין מעברין ובזמן שיהודה אחת מהן הכל שמחין שאין עומר בא אלא מיהודה ת"ר אין מעברין את השנים אלא ביהודה ואם עיברוה בגליל מעוברת העיד חנניה איש אונו אם עיברוה בגליל אינה מעוברת א"ר יהודה בריה דרבי שמעון בן פזי מאי טעמא דחנניה איש אונו אמר קרא [\[דברים יב-ה\]](#) לשכנו תדרשו ובאת שמה כל דרישה שאתה דורש לא יהיו אלא בשכנו של מקום ת"ר אין מעברין את השנה אלא ביום ואם עיברוה בלילה אינה מעוברת ואין מקדשין את החדש אלא ביום ואם קידשוהו בלילה אינו מקודש א"ר אבא מאי קרא [\[תהילים פא-ד\]](#) תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו איזהו חג שהחדש מתכסה בו הוי אומר זה ראש השנה וכתוב כי חוק לישראל הוא משפט לאלהי יעקב מה משפט ביום אף קידוש החדש ביום ת"ר אין מעברין את השנה

רפ"י תקיפי קמאי. רבן גמליאל שהיה נוהג שררה וזרק מורא בתלמידים כלאשכחן בצכורות (דף לו.) ובצרכות (דף כז:) ובראש השנה (דף כה.) ללעריה לר' יהושע ואפ"ה קתני ביה וספרא מילתא באנפאי ובאנפי חבראי ורבן שמעון בריה דהוה מעינותני בתראי כלאמרינן בהשוכר את הפועלים (ב"מ דף פה.) לא אמר באנפי חבראי: לזמן ביעורא מטא. שנה שליטת או ששית לשמיטה כל מי ששיהה מעשרותיו של שנה ראשונה ושניה חייב לבערן עכשיו תרומה ניתן לכהן ומעשר ראשון ללוי ומעשר עני לעני ומעשר שני מתבער בכ"מ שהוא שאם לא העלהו לירושלים קודם פסח היה מבערו ערב פסח ומתודה בערתי הקודש: ממעטני זיתא. מקום קיבוץ הזיתים להתחמם זה על זה בגליל הוי זיתים מרובין ודכרום חטים מרובין גליל ודרום מא"י הן ואין כריך להודיען על העיבור שקרובים הן לב"ד אבל לבני גולה שרחוקים מא"י כריך להודיעם על העיבור שלא יאכלו חמץ בפסח: דילמא בתר דעברוהו. לרבן גמליאל מנשיאותו נעשה עניו: על האציב. אם לא ביטלה התבואה מעברין דקרא כתיב (שמות יג) בחדש האציב ואית דמפרשים לפי שאין להם מהיכן להקריב העומר וקשה לי דלאמרינן לקמן על שלש

ארכות מעברין את השנה על שתיים מהן מעברין ואם בישראל תבואה ביהודה ולא בישראל בעבר הירדן ובגליל מעברין השנה ואי טעמא משום עומר הוא הרי בישראל התבואה ביהודה: ועל פירות האילן. אם מתאחר ביסולס יותר מזמן העלאת מעברין שעלאת זמן הבאת ביכורים דכתיב (במדבר כח) וזיום הביכורים ואם לא יביאם צבאו לרגל כריך לטרוח ולעלות פעם אחרת: ועל התקופה. בין על תקופת תמוז שמתעכבת ונמשכת שאין תקופת תשרי נופלת עד עבור החג מעברין דנפקא לן לקמן מקרא בין על תקופת טבת שנמשך זמנה עד ט"ז בניסן שהבאת העומר לילה בתוך תקופת טבת מעברין לדחות את המועדות כדלקמן (דף יג:): ובזמן שאביב אחד. מן השנים שמתעברת שנה עליהן הכל שמחין שאין חוששין בדחיית הפסח לפי שאין התבואה ראויה ואין איסור חדש נאריך עליהם אבל כשאביב ראוי ליקרר והשנה מתעברת על הפירות והתקופות עליבין שזמן איסור חדש נאריך עליהן: ה"ג רשב"ג אומר על התקופה ול"ג אף: איבעיא להו על התקופה שמחין. שאם התקופה נופלת כתיקונה בתחלת תשרי והם מעברין השנה בצביל דברים אחרים ודוחין את החג בתוך ימות החורף חודש נמצאו עולי רגלים מלטערין בגשמים לפי שהעיתים הולכין אחר תקופת החמה לפיכך כשהיא לריכה לעבר על פירות האילן וזה מלטערף עמו היו שמחין או דילמא על התקופה לחודה מעברין ומפני שעיבורה מן התורה אתא רשב"ג למיפלג: על שלש ארכות. שלא הגיע אביב שלהן או שרואין צ"ד שמתאחר בהן זמן ביסול פירות האילן מעברין שלשתן מא"י הם: על שתיים מהן. אפילו על עבר הירדן והגליל מעברין דהואיל וברובא דא"י לא מטא אביב לא קרינן ביה חדש האביב ועל אחת מהן אין מעברין אפילו לא הגיע ביהודה והגיע בעבר הירדן והגליל אין מעברין דהואיל ומביאין עומר מעבר הירדן או מגליל לתנן במנחות (דף סד:) כרמל רך ומלא בעינן מיכן אמרו אין מביאין עומר אלא מן הקרוב לירושלים דהיינו יהודה לא ביכר הקרוב לירושלים מביאין אותו ממקום רחוק ומעשה שצא עומר מגנות כריפין כו' ושתי הלחם מבקעת עין סוכר: ובזמן שיהודה אחד. מן המאוחרות הכל שמחין לפי שאין עומר צא להיות מראה מן המוצא אלא מיהודה הלכך אם בישראל ביהודה ועיבורה בצביל השתיים כשמגיע זמן העומר כבר יבשו תבואות שביהודה ואנו רך ומלא בעינן

ולריך להביאו משאר ארצות ועוד שאם זיכר יהודה ורואין ליבור שראוי להביא העומר וז"ל מעברין בצביל השתים מאריכין עליהם זמן איסור חדש קשה להם הדבר אבל בצלל ביכר יהודה ובאחת מהשתים אין קשה להם לע"פ שראוי להביא מהג' לפי שמלותו להביא מיהודה: אין מעברין את השנה אלא. זכ"ל הקבוע ביהודה: שכן של מקום. ירושלים והוא ביהודה: שהחדש מתכסה בו. שהלכנה אינה נראית בעליל לכל העולם לכתוב חדש בכסה: הוי אומר זה ראש השנה. שחגה בראש חדש הוא אבל שאר חגים באמצע החדש הם וכתוב כי חק כלומר חק שישראל עושין באותו חג דהיינו קידוש החדש הרי הוא כמשפט ומשפט ביום לכתוב ביום הגחילו את בניו כדלרשין באחד דיני ממונות (לקמן דף לז:): (ר"י)

תוספות ממעטני דזיתא. מה שהקשתי על פירוש הקונטרס בסוף כירה (שבת מז. ד"ה בגלילא) והמוציא יין (שם עח.) מפורש שם: **מן** עומרי שיבליא. והא דתניא בפרק בתרא דמעשר שני (מ"ח) אמר ר' יהודה בראשונה היו שולחין אצל בעלי הבתים שבמדינות מהרו והתקינו פירותיכם עד שלא הגיע שעת ביעור עד שבא ר' עקיבא ולימד כל פירות שלא באו לעונות מעשרות פטורים מן הביעור הכא ר"ג קודם לרבי עקיבא היה: **בתר** דעברוהו. פירוש והיה לו חבר ר' אלעזר בן עזריה שהיה נשיא עמו לכך אמר באנפי חברה: **או** דילמא מעברין. פירש בקונטרס משום דתקופה דאורייתא כדכתיב (שמות לד) חג האסיף תקופת השנה וקשה דאביב נמי דאורייתא כדכתיב (דברים טז) שמור את חדש האביב וכן פירות האילן (שמות כג) וחג הקציר בכורי מעשיך ונראה דהיינו טעמא דתקופה משום דאי אפשר לטעות בה אבל בפירות האילן ובאביב עבידי דטעו בהו: **אין** מעברין השנה אלא ביהודה. והא דר' עקיבא עיבר השנה בנהרדעא בריש פרק האשה שלום (יבמות דף קטו. ושם) ונהרדעא מחוצה לארץ שאני רבי עקיבא שלא הניח כמותו בארץ ישראל כדאמרינן בסוף ברכות (דף סג.) וא"ת והא אמרינן בזה בורר (לקמן דף כו. ושם) ר' חייא בר זרונקי ור"ש בן יהוצדק הוו קאזלי לעבר השנה בעסיא ועסיא חוצה לארץ כדמוכח בחזקת הבתים (ב"ב דף מו. שם) דאמר כל שהראה הקב"ה למשה חייב במעשר למעוטי עדרסקים עסיא ואספמיא ואין לומר דלא הניחו כמותם דהא ר"ל קרי להו רועי בקר ויש לומר דעיבורא דהתם היינו חישוב בעלמא כמו ועיבר ג' שנים זו אחר זו דרבי עקיבא לקמן (דף יב.) דחזרו ב"ד וישבו וקבעו בארץ ישראל תדע דהתם שנה שביעית היתה ותניא לקמן דאין מעברין בשביעית וא"ל דר' עקיבא חושבנא בעלמא עבד בנהרדעא אלא דאדרבי עקיבא שלא הניח כמותו סמכו ואדר"ש בן יהוצדק לא סמכו והדור עבוד חושבנא דבברכות (דף סג.) משמע מעובדא דחנניה

דקביעות ממש עבד ובירושלמי אמרינן בהדיא דכשאין יכולין לעבר אותה בארץ ישראל מעברין אותה בחוצה לארץ ירמיה יחזקאל ברוך בן נריה עיברו בחוץ לארץ והדר מייתי עובד' דחנניה וקשה קצת דבברכות (שם): נפקא לן מדכתיב כי מציון תצא תורה וגו' והכא מייתי מלשכנו תדרשו: (תוספות)

דף יב - א

בשני רעבון תניא רבי אומר [\[מלכים ב ד-מב\]](#) ואיש בא מבעל שלישה ויבא לאיש האלהים לחם בכורים עשרים לחם שעורים וגו' ואין לך קלה בכל ארץ ישראל לבשל פירותיה יותר מבעל שלישה ואף על פי כן לא בכרה אלא מין אחד שמא תאמר חטים תלמוד לומר שעורים שמא תאמר לפני העומר תלמוד לומר [\[מלכים ב ד-מב/מג\]](#)

דף יב - ב

[\[דברי הימים ב ל-יח\]](#) כי אכלו את הפסח בלא ככתוב כי התפלל חזקיהו עליהם לאמר ה' הטוב יכפר בעד רבי שמעון אומר אם מפני הטומאה עיברה מעוברת אלא מפני מה ביקש רחמים על עצמו שאין מעברין אלא אדר והוא עיבר ניסן בניסן ר' שמעון בן יהודה אומר משום ר"ש מפני שהשיא את ישראל לעשות פסח שני: אמר מר רבי יהודה אומר מעברין אלמא אית ליה לרבי יהודה טומאה דחוויה היא בציבור והא תניא ציץ בין שישנו על מצחו ובין שאינו על מצחו מרצה דברי רבי שמעון ר' יהודה אומר עודו על מצחו מרצה אין עודו על מצחו אינו מרצה א"ל ר' שמעון כהן גדול ביום הכיפורים יוכיח שאינו על מצחו ומרצה אמר לו רבי יהודה הנח ליום הכיפורים שטומאה הותרה בציבור וליטעמיך תיקשי לך היא גופה ר' יהודה אומר מעברין ואמר ר' יהודה מעשה בחזקיה מלך יהודה שעיבר את השנה מפני הטומאה וביקש רחמים על עצמו אלא חסורי מחסרה והכי קתני אין מעברין את השנה מפני הטומאה ואם עיברה מעוברת רבי יהודה אומר אינה מעוברת ואמר רבי יהודה וכו' אי הכי ר' שמעון אומר אם מפני הטומאה עיברה מעוברת היינו תנא קמא אמר רבא לכתחלה איכא בינייהו תניא נמי הכי אין מעברין את השנה

מפני הטומאה לכתחילה ר' שמעון אומר מעברין אלא מפני מה בקש רחמים על עצמו שאין מעברין אלא אדר והוא עיבר ניסן בניסן אמר מר שאין מעברין אלא אדר והוא עיבר ניסן בניסן ולית ליה לחזקיה **[שמות יב-ב]** החדש הזה לכם זה ניסן ואין אחר ניסן טעה בדשמואל דאמר שמואל אין מעברין את השנה ביום שלשים של אדר הואיל וראוי לקובעו ניסן ואיהו סבר הואיל וראוי לא אמרינן תניא נמי הכי אין מעברין את השנה ביום שלשים של אדר הואיל וראוי לקובעו ניסן: רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי שמעון מפני שהשיא את ישראל לעשות פסח שני היכי דמי אמר רב אשי כגון שהיו ישראל מחצה טמאים ומחצה טהורים ונשים משלימות לטהורים ועודפות עליהם מעיקרא סבר נשים בראשון חובה דהוו מיעוטן טמאים ומיעוטן מידחו לפסח שני ולבסוף סבר נשים בראשון רשות דהוו להו טמאים רובא ורובא לא מדחו לפסח שני: גופא אמר שמואל אין מעברין את השנה ביום שלשים של אדר הואיל וראוי לקובעו ניסן עיברוה מאי אמר עולא אין מקדשין את החדש קידשו מאי אמר רבא בטל העיבור רב נחמן אמר מעובר ומקודש א"ל רבא לרב נחמן מכדי מפוריא לפיסחא תלתין יומין הווי ומפוריא דרשינן בהלכות הפסח דתניא שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום רשב"ג אומר שתי שבתות וכי מטי ריש ירחא מרחקין ליה אתי לזלזולי בחמץ אמר ליה מידע ידיעי דשתא מעברתא בחושבנא תליא מילתא אמרי חושבנא הוא דלא סליק להו לרבנן עד השתא אמר רב יהודה אמר שמואל אין מעברין את השנה אלא א"כ היתה תקופה חסירה רובה של חודש וכמה רובה של חודש ששה עשר יום דברי רבי יהודה

רש"י כי אכלו את הפסח בלא ככתוב. פעיבר את השנה מפני הטומאה שלא כדה: ניסן בניסן. לאחר שקידשו לשם ניסן חזר ונמלך ועשאו אדר השני: ר"פ בן יהודה אומר. לא עיברה אלא השיאן לפסח שני שלא כדין לפיכך ביקש רחמים על עצמו: דחוייה בליבור. כלומר בקושי הותרה טומאה בליבור וכל כמה דאפשר להדורי לעשותו בטהרה מהדרין ולכך מעברין כדי שיעשו בטהרה: איך מרלה על טומאת זבחים לעלות לראון: בין שישנו על מצח. כהן גדול בשעת טומאה בין שאינו על מצחו מרלה: כהן גדול. בבואו לפני לפני ביום הכיפורים יוכיח שאינו לובש בגדי זהב ואם אירע טומאה בקדשים מרלה הרי: אמר לו. הנח ליום הכיפורים שכולו עבודת ליבור הוא וטומאה הותרה בקרבן ליבור כטהרה גמורה ואין כריך איך לרעות אלמלא היתר גמור הוא: רבי יהודה אומר אינה מעוברת. לפי שהטומאה היתר היא בליבור ושלא לכורך עיברוה: לכתחילה א"כ. דת"ק קאמר אין מעברין לכתחילה ולרבי שמעון מעברין לכתחילה ואידי דקאמר רבי יהודה אינה מעוברת אמר איהו מעוברת והוא הדין לכתחילה: ואין. אחר ניסן. משקבעתו זה ניסן אין אתה יכול לעשות זה אדר והאחר ניסן: ביום שלשים של אדר. אם לא ישבו עד הנה בעיבור שנה לא יעברוה עוד הואיל והיום ראוי לקבוע ניסן אם היה אדר חסר: ואיהו. מעיקרא סבר הואיל וראוי לא אמרינן ועיברה ולבסוף הודה לשמואל וביקש רחמים על עצמו: היכי דמי. דמעיקרא השיא ולבסוף חזר בו: מחלה. לאו דווקא אלא כדמפרש ואזיל שהזכרים היו טמאים יותר מן הטהורים ונשים היו רובן טהורות עד שהנשים טהורות משלימות את מחלה טהורים ועודפות עליהן שכשאתה מונה אנשים ונשים כאחת בטמאים ובטהורים נמלאו טהורים יתירים ופלוגתא בפרק האשה (פסחים דף לא:): לאיכא למאן דאמר נשים חובה בהבאת הפסח ראשון ואיכא למאן דאמר נשים רשות וחזקיה מעיקרא סבר

נשים בפסח ראשון חוצה ומיטרפו הלכך היו טמאים מיעוטא ומידחו ולכסוף סבר נשים בפסח ראשון רשות ולא מיטרפי והו לכו טמאים רובא ואיש נדחה לפסח שני ואין ליבור נידחין: אין מקדשין את החדש. לומר מקודש הוא לאדר השני דכיון דראוי לקבוע ניסן קרינא ביה זה ניסן ואין אחר ניסן אלא שתקי וכי מטי ריש ירחא אחרינא מקדשי ליה לניסן: ומפוריא דרשין בהלכות הפסח. וכיון דלא עיברה קודם הפורים ושמעו דרשה של הלכות הפסח כי הדר מעברי בית דין לשהא ומודעי לעלמא לא מהימני להו לשלוחי ב"ד ומזלזלי בחמץ: בחושבנא תליא מילתא. שהקיץ והחורף לפי חשבון תקופת החמה הם מתגלגלין וכשרבין ימי שנות החמה על שנות הלכנה יותר מדאי מתאחר האביב אחר הפסח שהמועדות אנו קובעין אחר תולדות הלכנה: אין מעברין את השנה. על התקופה אח"כ חישבו ומלאו שתקופת תמוז חסירה מהשלמת תשעים וא' יום שלה רובו של חדש תשרי: שנה עשר יום. ותקופת תשרי נופלת ב"ז אצל אם היתה תקופת תשרי נופלת בשנה עשר אין מעברין ולקמיה יליף טעמא: (רש"י)

תוספות כהן גדול ביום הכפורים יוכיח. משאר קרבנות לא מצי למידק דתמיד היה על מצחו כדמשמע בפ' האומר (קדושין סו.) הקם להם ציץ שבין עיניך משמע שהיה על מצחו אפי' שלא בשעת העבודה: שטומאה הותרה בציבור. אין הדבר תלוי בציבור כדאמרינן בפ' הוציאו לו (יומא דף נ.) שהרי פר יוה"כ וחביתי כהן גדול ופסח דקרנן יחיד הוא ודוחין שבת וטומאה ופר העלם דבר של ציבור ושעירי ע"ז וחגיגה דקרנן ציבור הם ואין דוחין אלא נקוט האי כללא בידך כל שזמנו קבוע דוחה ואפילו דיחיד וכל שאין זמנו קבוע אינו דוחה ואפילו דציבור: ונשים משלימות לטהורים ועודפין עליהן. תימה דבפ' כיצד צולין (פסחים דף עט. ושם) פליגי כשהיו ישראל מחצה טהורים ומחצה טמאין דרב אמר הללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן ורב כהנא אמר טהורים עושין את הראשון וטמאין עושין את השני ואיכא דאמר רב כהנא אמר טהורים עושין את הראשון וטמאין אין עושין לא את הראשון ולא את השני והשתא סוגיא דהכא כמאן אי כרב אי כלישנא בתרא דרב כהנא למה לי משלימות בעדיפות סגי ואי כלישנא קמא דרב כהנא למה לי עדיפות במשלימות סגי וי"ל דנקט משלימות בעדיפות דהשתא לכולהו לישיני עשה שלא כתורה ולכך ביקש רחמים על עצמו וה"מ לשנויי דלבסוף סבר נשים בראשון חובה ובשני רשות ולכך ביקש דלאו שפיר עבד דעביד פסח שני אלא אליבא דר"ש קיימינן דאית ליה בפ' האשה (שם צא:) דנשים בראשון רשות: מכדי מפוריא לפסחא כו'. אמתני' דעדיות (פ"ז מ"ז) דמייתי בפרק הנחנקין (לקמן דף פז. ושם) הם העידו שמעברין את השנה כל אדר הוה מצי לאקשווי: (תוספות)

רבי יוסי אומר אחד ועשרים יום ושניהם מקרא אחד דרשו **[שמות לד-כב]** חג האסיף תקופת השנה מר סבר כוליה חג בעינן בתקופה חדשה ומר סבר מקצת חג בעינן בתקופה חדשה מאי קא סברי אי קסברי יום תקופה גומר בלאו הכי נמי לא למ"ד כוליה חג איכא

ולא למאן דאמר מקצת חג איכא אלא קסברי יום תקופה מתחיל מיתבי יום תקופה גומר דברי רבי יהודה רבי יוסי אומר יום תקופה מתחיל ועוד תניא אין מעברין את השנה אלא א"כ היתה תקופה חסירה רובו של חודש וכמה רובו של חדש ששה עשר יום ר' יהודה אומר שתי ידות בחודש וכמה שתי ידות בחדש כ' יום ל' יוסי אומר מחשבין ששה עשר לפני הפסח מעברין ששה עשר לפני החג אין מעברין ר"ש אומר אף ששה עשר לפני החג מעברין אחרים מיעוטו וכמה מיעוטו ארבעה עשר יום קשיא אמר מר רבי יהודה אומר שתי ידות בחודש עשרים יום רבי יוסי אומר מחשבין ששה עשר יום לפני הפסח מעברין היינו רבי יהודה יום תקופה גומר ויום תקופה מתחיל איכא בינייהו אמר מר ששה עשר לפני החג אין מעברין אלא לרבי יוסי ששה עשר לפני החג הוא דלא הא שיבסר ותמניסר מעברין והאמר ששה עשר לפני הפסח אין בציר לא לא אידי ואידי אין מעברין ואידי דתנא רישא ששה עשר לפני הפסח תנא נמי ששה עשר לפני החג ר"ש אומר אף ששה עשר לפני החג מעברין היינו תנא קמא

ר"י רבי יוסי אומר אחד ועשרים יום. אם לריך להשלים כ"א יום מחודש תשרי על תקופת תמוז שתקופת תשרי נופלת בכ"ב מעברין ומוסיפין חודש אחד ודוחין את המועדות כדי שתקדים תקופת תשרי לחג אבל אם היתה תקופת תשרי נופלת בכ"א דהיינו יום אחד בתוך חולו של מועד אין מעברין; חג האסיף. זמן האסיף שבחג דהיינו חולו של חג שיכול לאסוף בו דבר האבד השמר שיהא בתקופת שנה הנכנסת ולא בתוך תקופת תמוז שהיא משנה שעברה ר' יהודה סבר כולו חג בעינן כלומר כל חולו של מועד בעינן בתקופה חדשה הלכך כשתקופת תמוז חסירה ששה עשר הרי יום אחד מחולו של מועד נמשך לתוכה דחמשה עשר יום טוב ויום ששה עשר חולו של מועד אבל אם היתה תקופת תשרי נופלת ביום ט"ז הרי כל חולו של מועד בתקופה חדשה ואין מעברין ר' יוסי אומר מקלת חולו של מועד בעינן בתקופה חדשה הלכך כשתקופת תשרי נופלת ביום כ"ב שהוא יום טוב האחרון מעברין את השנה ודוחין את המועדות כדי להקדים תקופה לחג אבל אם רואין בית דין באדר שתפול תקופת תשרי ביום כ"א שהוא שביעי של ערבה דאיכא מקלת חולו של מועד בתקופה חדשה אין מעברין ולמיעבריה לאלול ולדחייה למועד חד יומא ואיכא לר' יהודה כוליה חג ולרבי יוסי מקלת חג כדפרכינן לקמן גבי תקופת ניסן ליעבריה לאדר לא אפשר משום דלא מיקלע לן תשרי ביומא דחזיח אי מיעברין לאלול דהא מעיקרא מסדרינן לירחא דסיתוא כי היכי דלא ליקלע תשרי באד"ו משום דאתו תרי שבי בהדדי ומשום שביעי של ערבה דלא ליקלע בשבת וכדאמרינן ההם (ר"ת דף יט:): מימות עזרא ואילך לא מצינו אלול מעובר דלא איכטריד דמעיקרא סדרינן לירחי דלא ליקלע באד"ו ואי ניכטריד לעבורי מיקלקל ראש השנה כדאמרינן בראש השנה (שם ובמסכת סוכה (דף מג:)) נמי גבי שביעי של ערבה אמרינן לא מיקלע אלול בשבת אלמא אנו הוא דמעיינינן במילתא מעיקרא ומסדרינן לירחי כי היכי דלא מיקלע באד"ו הלכך כיון דיום שלשים של אלול מיקלע בשלשה או בה' או בז' אי דחית ליה חד יומא בין על ידי עיבור אלול בין על ידי עיבור חדש אחר מיקלע ראש השנה באד"ו ואי מיקלע בשני בשבת דאפשר למידחייה למחר הואיל וברוב השנים לא שכיח לא פרכינן ליה ולעבורי תרי ירחי ולדחייה תרי יומי לא אפשר דקיימא לן במס' ערכין (דף ר:)) דלא נראה לחכמים לעבר שמונה חדשים בשנה אלא אם כן היתה שנה

שלפניה מעוברת וכיון דבסדר החדשים אחד מל"א ואחד חסר מיקלע לן תקופה ביום י"ז לרבי יהודה או בכ"ב לרבי יוסי אי מעברין עוד תרי ירחי הוה להו שמנה מעוברין הלכך מעברין את השנה: אי קסברי יום תקופה גומר. יום שהתקופה נופלת בו הוא גמר תקופה שעברה ואינה מתקופה חדשה למה לי לרבי יהודה ששה עשר חסירה ולרבי יוסי כ"א בלאו הכי אפילו לא חסרה אל"א חמשה עשר לר' יהודה ותפול חדשה בששה עשר או עשרים לרבי יוסי ותפול ב'אחד ועשרים לא לר' יהודה איכא כוליה חג ולא לר' יוסי איכא מקל"ת חג דהא יום שביעי של ערבה שנופלת בו תקופה מאותה שעברה הוא ולר' יהודה נמי יום ט"ז מתקופה שעברה וליכא כוליה חג: מתחיל. הוא ראשון לימי תקופה הבאה הלכך לר' יהודה אם תפול בששה עשר שהוא ראשון לחולו של מועד איכא כוליה חג ולר' יוסי אם תפול בשביעי של ערבה איכא מקל"ת: מיתבי יום תקופה גומר דברי רבי יהודה. וכיון דיום תקופה גומר למה לי חסירה ששה עשר: ועוד הניח. לר' יהודה עשרים דשמעין מינה דר' יהודה מקל"ת חג הוא דבעי וקשיא לשמואל ב'תתי: ששה עשר. ונופלת בשבעה עשר: עשרים. ונופלת בכ"א ואל"ג דהוא יום אחרון לחולו של מועד ליכא מקל"ת חג לר' יהודה יום תקופה גומר ואינו מן החדשה: ששה עשר לפני הפסח מעברין. אם תקופה שלפני הפסח דיינו תקופת טבת חסירה ששה עשר בניסן ותקופה נופלת בשבעה עשר מעברין את השנה שכשאתה מונה משבעה עשר בניסן ל"א יום לתקופת ניסן ול"א יום לשל תמוז הרי הם כלים בכ"א בתשרי ותקופה נופלת בכ"ב ואל"ג לרבי יוסי מיום תקופה מתחיל ליכא מקל"ת חג בתקופה חדשה כילד טול י"ד דניסן שהוא מל"א ואייר וסיון נ"ט ותמוז ואל"ט הרי קל"ב ואלול כ"ט שהוא חסר הרי קס"א וכ"א בתשרי הרי קפ"ב ימי שתי תקופות ושל תשרי נופלת בכ"ב משום הכי מעברין אבל נפלה תקופת תשרי ביום כ"א אין מעברין דיום תקופה מתחיל ואיכא יום אחד מחולו של מועד בתקופה חדשה: ששה עשר לפני החג. אם חסרה תקופת תמוז שהוא לפני החג ששה עשר מימי תשרי ונפלה של תשרי ב"ז אין מעברין דאיכא מחולו של מועד בתקופה חדשה טובא ולקמן פריך אמאי אמר שיתסר אפילו חסרה שיבסר ותמניסר וי"ט ועשרים קאמר נמי ר' יוסי לאין מעברין דהא ששה עשר לפני הפסח הוא דמעברין דיינו משום דמטית תקופת תשרי בכ"ב: אף ששה עשר לפני החג מעברין. דקסבר כוליה חג בעינן ולקמן פריך דיינו תנא קמא: אחרים. מפרש טעמייהו לקמן: היינו ר' יהודה. דתרוייהו מקל"ת חג בעי: (רש"י)

תוספות ורבי יוסי סבר מקצת חג בעינן. פי' בקונטרס דליכא למיפרך וליעברוהו לאלול דא"כ מיקלע תשרי באד"ו ודוקא לאחרים דקיימי בתקופת ניסן הוא דפריך לקמן וליעברוהו לאדר משום דמצינן בקייטא לחסר חד ירחא טפי מכסדרן ויחזור תשרי לדוכתיה ביום הגון ור"ת מפרש דלקמן פריך לכולהו תנאי דאשכחנא כמה תנאי דלא חיישי לאד"ו כי ההיא דס"פ אלו קשרים (שבת דף קיג.). דחלבי שבת קריבים ביום הכפורים דפליגי בה רבי (שמעון) ור"ע וכי משני מלמעלה למטה קא חשיב ה"ה נמי לכולהו תנאי ת"ק ורבי יהודה ור' יוסי ור"ש וקשה דלא יתכן לפרש כן מילתא דר' יוסי דקתני ט"ז לפני הפסח מעברין ט"ז לפני החג אין מעברין ועוד דבס"פ החליל (סוכה דף נד:): לא אשכח תנא דאתיא כוותיה מתניתין דחלבי שבת קריבים ביום הכפורים אלא אחרים ועוד דרבינא דמשני לעולם אחרים בתשרי קיימי משמע דאתא לשנויי דלא תיקשי וליעברו לאדר ולא צריכתו למימר מלמעלה למטה קחשיב ומיהו גם לפירוש הקונטרס צ"ל ע"כ דרבינא לא תירץ כלום מקושיא דליעבריה לאדר דהא אליבא דאחרים קיימא דלא חיישי לאד"ו וצריך נמי לומר

לדידיה דמלמעלה למטה קחשיב ומהאי טעמא נמי בחנם דחק בקונטרס לפרש דמעברין לאדר שפיר משום דאפשר לתקוני תשרי בחד מירחי קייטא דלא צריך לטעם זה כיון דאליבא דאחרים קיימי' ואין להקשות דהשתא נמי כי נעבר חדש שלם מיקלע תשרי באד'ו למאן דאמר דחודש העיבור כ"ט יום דהא אפשר לתקוני מחד ירחי קייטא למלאות חד טפי מכסדרן וכן למאן דאמר ל' יום לחסר חד מירחי קייטא: ט"ז לפני הפסח מעברין. פירוש ט"ז ונופלת בי"ז משום תשרי דתקופה נופלת בכ"ב וליכא אפילו מקצת החג ואפילו נופלת תקופת ניסן בט"ז בניסן או בתחילת היום או בשש שעות ביום מיקלע נמי תקופת תשרי בכ"ב שהרי יש בין תקופה לתקופה צ"א יום וז' שעות ומחצה אלא דכי נפלה תקופת ניסן בי"ז פסיקא ליה דלעולם מעברין אבל בט"ז אם בתחילת הלילה נופלת או בחצי הלילה אין מעברין ומשם ואילך מעברין: (תוספות)

דף יג - ב

איכא בינייהו יום תקופה מתחיל ויום תקופה גומר ולא מסיימי אחרים אומרים מיעוטו וכמה מיעוטו ארבעה עשר יום מאי קסברי אי קסברי יום תקופה גומר וכוליה חג בעינן האיכא אמר רב שמואל בר רב יצחק אחרים בתקופת ניסן קיימי דכתיב [\[דברים טז-א\]](#) שמור את חדש האביב שמור אביב של תקופה שיהא בחדש ניסן וליעבריה לאדר אמר רב אחא בר יעקב תנא מלמעלה למטה קחשיב והכי קאמר עד מיעוטו מעברין וכמה מיעוטו ארבעה עשר יום רבינא אמר לעולם אחרים בתשרי קיימי וקסברי אחרים כוליה חג בעינן ויו"ט ראשון יום טוב ראשון חג האסיף כתיב חג הבא בזמן אסיפה: סמיכת זקנים: ת"ר [\[ויקרא ד-טו\]](#) וסמכו זקני יכול זקני השוק ת"ל עדה אי עדה יכול קטני עדה ת"ל העדה מיוחדין שבעדה וכמה הן וסמכו שנים זקני שנים ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהם עוד אחד הרי כאן חמשה דברי רבי יהודה רבי שמעון אומר זקני שנים ואין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי כאן שלשה ור' שמעון הכתיב וסמכו ההוא מיבעי ליה לגופיה ורבי יהודה לגופיה לא צריך דאם כן דלא אתי וסמכו לדרשה ליכתוב זקני העדה ידיהם על ראש הפר ור' שמעון אי כתיב הכי הוה אמינא מאי על בסמוך ורבי יהודה גמר ראש מעולה ור"ש לא גמר ראש מעולה תנא סמיכה וסמיכת זקנים בג' מאי סמיכה ומאי סמיכת זקנים א"ר יוחנן מיסמך סבי א"ל אביי לרב יוסף מיסמך סבי בשלשה מנלן אילימא מדכתיב [\[במדבר כז-כג\]](#) ויסמוך את ידיו עליו אי הכי תסגי בחד וכי תימא משה במקום שבעים וחד קאי אי הכי ליבעי שבעים וחד קשיא אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי בידא ממש סמכין ליה אמר ליה סמכין ליה בשמא קרי ליה רבי ויהבי ליה רשותא למידן דיני קנסות וחד לא סמיך והא אמר רב יהודה אמר רב ברם זכור אותו האיש לטוב ורבי יהודה בן בבא שמו שאילמלא הוא נשתכחו דיני קנסות מישראל נשתכחו נגרוסינהו אלא

רש"י איכא בינייהו. דלר' יהודה יום תקופה גומר ואפילו לא חסרה אלא עשרים ונפלה בכ"א ליכא מקלח חג ולר' יוסי יום תקופה מתחיל ואם נפלה בכ"א איכא מקלח חג עד שתחסר כ"א ותפול חדשה בכ"ב והוה ששה עשר לפני הפסח והוי ההיא לפני החג חסירה כ"א הוא דמעברין אצל חסירה בציר מהכי לא. ולא מסיימי. אין סימן איזה מהן קאמר ששה עשר חסירה ובי"ז תפול מעברין אצל נפלה בט"ז אין מעברין דיום תקופה מתחיל ואיכא כוליה חג וחד מינייהו קאמר אפילו נפלה בט"ז מעברין דיום תקופה גומר וליכא כוליה חג ואע"ג דתרווייהו אמרי כחדא ששה עשר חד קאי אחיסרון וחד קאי אנפילה ולא ידעינן הי מינייהו: שמור את חודש האביב שמור אביב של תקופה שיהא בחודש ניסן. שמור תקופת חדש ניסן של חמה שיהא בתוך חידושה של לבנה אביב הוא ניסן של חמה שאין ניסן קרוי אביב אלא על פי ביטול התבואה שמתבכרת בו וכל ביכור התבואה ועתי הקיץ והחורף לחשבון החמה הם ואמר רחמנא שמור שיהא חדש ניסן של חמה נמשך לתוך ימי חידושה של לבנה דכתיב חדש ואין לשון חידוש נופל אלא על לבנה המתחדשת ואשמועינן שיהא ניסן של חמה נמשך בתוך ימי חידוש הלבנה במקלח וכמה הן ימי חידושה י"ד ימים מכאן ואילך היא ישנה: וליעברה לאדר. ולידחייה לפסח חד יומא ואי נמי מיקלע פסח בצד"ז לא איכפת לן דהא ללא עבדינן פסח בצד"ז טעמא משום השרי הוא והיכא ללא אפשר מוטב דלעבריה לאדר וליקלע בצד"ז וניעבר בקייטא חד ירחא חסר טפי מכסדרן וניהדר לתשרי בדוכתא ביום הגון ולא ניעברה לשחא למידחינהו לכולהו מועדות חדש שלם: תנא. לאחרים מלמעלה למטה קחשיב וה"ק מעברין עד מיעוטה ולא מיעוטה בכלל כלומר אם תחסר תקופת טבת י"ח ימים או י"ז או ט"ז או ט"ו ותפול תקופת ניסן ביום ט"ז מעברין אצל אם חסרה י"ד ונפול תקופת ניסן בט"ז אין מעברין דמעברין לאדר ותפול תקופת ניסן בי"ד ויום תקופה מתחיל ויעשה פסח בתקופה חדשה: לעולם בתשרי קיימי. ומשום הכי ליכא לתקוני מילתא בעבורי ירחי ומדחייא חד יומא למועד כדמפרש לעיל דתשרי לא מידחי חד יומא הוא ודאמרינן הא איכא כולה חול המועד בתקופה חדשה קסברי אחרים כוליה חג בעינן ואפילו יו"ט ראשון בתקופה חדשה ויום תקופה גומר הלכך כי נפלה תקופה בט"ז מעברין: חג האסיף כתיב. חולו של מועד משמע ומשנינן אחרים הכי משמע להו קרא חג האסיף חג הבא בזמן אסיפה דהיינו סוכות יהא בתקופה חדשה: זקני השוק. שאינן מסנהדרין: קטני עדה. מסנהדרי קטנה: מיוחדין שבעדה. סנהדרי גדולה: על בסמוך. ולא כריך למיסמך ממש כתב רחמנא וסמכו ממש: ולר"י משום סמיכה ממש לא איצטריך וסמכו אלא ליכתוב את ידיהם על ראש ואנא גמיר ראש ראש מוסמך ידו על ראש העולה (ויקרא א): מיסמך סני. לקרות להם רבי: במקום שבעים וחד קאי. לפי שהיה משה ראש להם וקול ככולם: בידא ממש סמכי ליה. כלשון בעיא גרסינן ליה כלומר מי בעו לאתנוחי ידיהו על רישיה דסבא: למידן דיני קנסות. דאלהים כתיב (שמות כב) דמשמע דיני מומחין והיינו סמוכין ובשאר דיני ממונות לא בעינן מומחין כדאוקימנא בריש פירקין (דף ב:) משום נעילת דלת והיכא דליכא נעילת דלת כגון בד' שומריין וגזילות דיינינן בצבל אע"ג דליכא סמוכין דשליחותיהו קא עבדינן כדמפרש בהחובל (ב"ק דף פד:) אצל בקנסא לא עבדינן שליחותיהו משום דלא שכיחא ולית בה חסרון כיוס: (רש"י)

תוספות: איכא בינייהו יום תקופה גומר ויום תקופה מתחיל ולא מסיימי. לא שייך כאן תנא בתרא לטפויי אתא כיון דמפסיק שאר תנאי דקאתי לטפויי עלייהו וכן איתא בפרק במה מדליקין (שבת כד.) גבי איכא בינייהו דרב ברונא ולא מסיימי: שמור את חדש כו' שמור אביב של תקופה שיהיה בחדש ניסן. פי' בקונטרס אביב של תקופת ניסן היינו ניסן של חמה שיהא בתוך ימי חידוש של לבנה במקצת וכמה ימי חידוש י"ד ומכאן ואילך היא ישנה וקשה דאם כן מאי קשה ליה וליעברוה לאדר לימא דקסברי יום תקופה גומר דאי נמי מעברי' לאדר ונדחייה חד יומא נופל תקופה בי"ד ומתחיל ניסן של חמה בט"ו ולא הוי בתוך ימי חידושה של לבנה ועוד משמע בפרק היו בודקין (לקמן דף מא:) דחידושה של לבנה ממשיך עד ט"ו דא"ר יוחנן עד מתי מברכין על החדש עד שתתמלא פגימתה ומפרשי נהרדעי עד ט"ז ונ"ל דקסברי אחרים יום תקופה גומר וחידושה של לבנה עד ט"ו הלכך כשנופלת תקופת ניסן בט"ו מעברין דליכא תקופת ניסן של חמה בחידוש של לבנה כלל ופריך לעברוה לאדר כדי שתפול תקופה בי"ד וביום ט"ו מתחיל ניסן של חמה דאיכא יום אחד בחידוש של לבנה והא דאמר בשילהי פ"ק דראש השנה (ד' כא.) כי חזית דמשכה תקופת טבת עד שיתסר בניסן לעברה להאי שתא ולא תיחוש לה דכתיב שמור את חדש האביב שמור אביב של תקופה כו' נ"ל אפילו בנופלת ביום ט"ז גופיה קאמר וקסבר יום תקופה גומר אפי' דכי מעברת לאדר ונופל בט"ו ליכא אביב של תקופה בחידוש דניסן אבל אי משכה עד ט"ו מעברין לאדר ולא מעברין ליה לשתא והא דקאמר לא תיחוש לה היינו לומר דאחרים היא יחידאה היא ואין הלכה כמותו כדפי' שם בקונטרס ומיהו התם קשה למה לי טעמא משום אביב של תקופה תיפוק ליה משום תקופת תשרי דכשנופלת תקופת ניסן ביום ט"ז נופלת תקופת תשרי פעמים בכ"א פעמים בכ"ב ואפילו תפול תקופת תשרי בכ"א ליכא אפילו מקצת חג בתקופה חדשה דהא סבר יום תקופה גומר ולפר"ת אתי שפיר דכי משכה תקופת טבת עד שיתסר בניסן ונפלה בתחלת הלילה או בו' שעות בלילה א"צ לעבר משום תקופת תשרי דסגי דנעבר יום א' אדר או אלול ותפול תקופת תשרי בכ' בו ומיהו לפירוש הקונטרס נמי י"ל דאתא למימר דהתם דוקא כי משכה עד שיתסר עברה אבל אם נופלת בחמיסר לא תעברה אפילו נופלת בתחלת היום או בו' שעות ביום אלא ניעבריה לאדר אף על גב דתקופת תשרי נופלת בכ"א לא תיחוש דקיימא לן כאחרים דלא חיישינן לתקופת תשרי דלא דריש חג האסיף: וליעבריה לאדר. אפילו לפר"ת דפריך לכולהו תנאי מוכח מתוך תירוצו של רב אחא בר יעקב דלאחרים נמי פריך ותימה מאי קושיא הא רבה בר שמואל תני בסוף פ"ק דר"ה (דף כ.) יכול כשם שמעברין את השנה לצורך כך מעברין את החדש לצורך ת"ל החדש הזה כזה ראה וקדש ואמר רבא האי דתנא רבה בר שמואל אחרים היא דתניא אחרים אומרים אין בין עצרת לעצרת ואין בין ר"ה לר"ה אלא ד' ימים בלבד: רבינא אמר לעולם אחרים בתשרי קיימי. לאו לשנויי קושיא דליעבריה לאדר קאתי כדפרישית לעיל: (תוספות)

בטלו דיני קנסות מישראל שפעם אחת גזרה מלכות הרשעה גזירה על ישראל שכל הסומך יהרג וכל הנסמך יהרג ועיר שסומכין בה תיחרב ותחומין שסומכין בהן יעקרו מה עשה יהודה בן בבא הלך וישב לו בין שני הרים גדולים ובין שתי עיירות גדולות ובין שני תחומי שבת בין אושא לשפרעם וסמך שם חמשה זקנים ואלו הן ר' מ' ור' יהודה

ור' שמעון ור' יוסי ור' אלעזר בן שמוע רב אויא מוסיף אף ר' נחמיה כיון שהכירו אויביהם בהן אמר להן בניי רוצו אמרו לו רבי מה תהא עליך אמר להן הריני מוטל לפנייהם כאבן שאין לה הופכים אמרו לא זזו משם עד שנעצו בו שלש מאות לונביאות של ברזל ועשאוהו ככברה רבי יהודה בן בבא אחריני הוו בהדיה והאי דלא חשיב להו משום כבודו דרבי יהודה בן בבא ור' מ' ר' יהודה בן בבא סמכיה והא אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן כל האומר ר' מ' לא סמכו ר' עקיבא אינו אלא טועה סמכיה ר' עקיבא ולא קיבלו סמכיה ר' יהודה בן בבא וקיבלו אמר רבי יהושע בן לוי אין סמיכה בחוצה לארץ מאי אין סמיכה אילימא דלא דייני דיני קנסות כלל בחוצה לארץ והא תנן סנהדרין נוהגת בין בארץ ובין בחוצה לארץ אלא דלא סמכינן בחוצה לארץ פשיטא סומכין בחוצה לארץ ונסמכין בארץ הא אמרינן דלא אלא סומכין בארץ ונסמכין בחוצה לארץ מאי ת"ש דרבי יוחנן הוה מצטער עליה דרב שמן בר אבא דלא הוה גבייהו דליסמכיה ר"ש בן זירוד וחד דעימיה ומנו ר' יונתן בן עכמאי ואמרי לה רבי יונתן בן עכמאי וחד דעימיה ומנו ר"ש בן זירוד חד דהוה גבייהו סמכוהו וחד דלא הוה גבייהו לא סמכוהו ר' חנינא ורבי הושעיא הוה קא משתקיד רבי יוחנן למיסמכינהו לא הוה מסתייעא מילתא הוה קא מצטער טובא אמרו ליה לא נצטער מר דאנן מדבית עלי קאתינן דא"ר שמואל בר נחמן א"ר יונתן מניין שאין נסמכין לבית עלי שנאמר [\[שמואל א ב-לב\]](#) לא יהיה זקן בביתך כל הימים מאי זקן אילימא זקן ממש והכתיב [\[שמואל א ב-לג\]](#) כל מרבית ביתך ימותו אנשים אלא סמיכה רבי זירא הוה מיטמר למיסמכיה דאמר רבי אלעזר לעולם הוי קבל וקיים כיון דשמעה להא דא"ר אלעזר אין אדם עולה לגדולה אלא א"כ מוחלין לו על כל עונותיו אמצי ליה אנפשיה כי סמכוהו לר' זירא שרו ליה הכי לא כחל ולא שרק ולא פירכוס ויעלת חן כי סמכוהו לרבי אמי ולרבי אסי שרו להו הכי כל מן דין כל מן דין סמוכו לנא לא תסמכו לנא לא מסרמיטין ולא מסרמיסין ואמרי לה לא מחמיסין ולא מטורמיסין ר' אבהו כי הוה אתי ממתבתא לבי קיסר נפקי מטרוניתא דבי קיסר ומשריין ליה רבה דעמיה מדברנא דאומתיה בוצינא דנהורא בריך מתייך לשלם: עריפת עגלה בשלשה: ת"ר [\[דברים כא-ב\]](#) ויצאו זקניך ושופטיך זקניך שנים שופטיך. שנים ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי כאן חמשה דברי ר' יהודה רבי שמעון אומר זקניך שנים ואין ב"ד שקול מוסיפין עליהם עוד אחד הרי כאן שלשה ור"ש האי שופטיך מאי עביד ליה ההוא מיבעי ליה למיחדין שבשופטיך ור' יהודה מזקני זקניך נפקא ור"ש אי מזקני הוה אמינא זקני השוק כתב רחמנא זקניך ואי כתיב זקניך הוה אמינא סנהדרין קטנה כתב רחמנא ושופטיך ממיוחדין שבשופטיך ורבי יהודה גמר זקני זקני מוסמכו זקני העדה את ידיהם מה להלן מיוחדין שבעדה אף כאן מיוחדין שבזקניך אי יליף לילף כולה מהתם זקניך ושופטיך למה לי אלא וי' ושופטיך למנינא ורבי שמעון וי' לא דריש אלא מעתה ויצאו שנים ומדדו שנים לרבי יהודה הרי תשעה לרבי שמעון שבעה ההוא מיבעי ליה לכדתניא ויצאו הן ולא שלוחן ומדדו שאפילו נמצא

רש"י בטלו דיני קנסות. דכיון דליכא סמיכה בטלו: בין שתי עיירות גדולות. ולא בתוך העיר שאם יודע שלא יחריבו את העיר: לונביאות. חניחות: ולא קבלו. לפי שעדיין היה בחור: אילימא דלא דיינינן דיני קנסות בחו"ל לארץ. והכי קאמר אין סמיכה מועלת בחו"ל לארץ ואפילו סמכוהו לארץ: פשיטא סומכין בחו"ל לארץ ונסמכין בארץ. אם בני בכל נותנין רשות לאחד שבא"י לדון

קנסות: הא אמרן ללא. דאין סמיכה בחו"ה לארץ וכיון דאי הוה גבן הכא לא מצינו למסמיכה כל שכן היכא דליתיה גבן: סומכין בארץ ונסמכין בחו"ה לארץ מאי. אם הסומך עומד בארץ והנסמך עומד בבבל וליתיה גבי סומך מי מהני כאילו איתיה גביה בשעת סמיכה ומאי למידן בחו"ה לארץ כדתנן סנהדרין נוהגין בחו"ה לארץ או דילמא כיון דליתיה גבייהו בשעת סמיכה לא מהניא ליה: לא הוה מסתייע מילתא. כשהיו אלכו לא היה מולא שנים שיטרפו עמו לסומכו ואנו תלחא בעינן: משתקיד. מחזר ומלפא לסומכו כמו (ירמיה א) כי שוקד אני: מנין שאין נסמכין לבית עלי. שאין זוכין להיות נסמכין: זקן ממס. בא בימים: הכתיב כל מרבית ביתך ימותו אנשים. כשבאין לכלל אנשים בן שמונה עשרה שנה למה לי למיהדר ומכתביה: אלח סמיכה. שאפילו חכמים הבאים לכלל זקנה כגון על ידי תורה וגמילות חסדים כדאמרין בראש השנה (דף יח.) בזבח ומנחה אינו מתכפר אבל מתכפר הוא בתורה ובגמילות חסדים מכל מקום לא תהא תורת זקנה עליהם להיות ראויים לסנהדרין: הוי קבל. אפל: וקיים. ותחיה כלומר הרחק מן הרבנות שמקברת את בעליה אפילה מתרגם קבלה (שמות י): כחל. לעינים: שרק. לפני: פירכוס. לשיער שיר הוא לכלה נאה שמעלת חן בלא קישוט: כל מן דין. כל כמו אלו וכיוצא בהן היו סומכין לנו שראויים הם לסמיכה: סומכין. לשון הפכנים כמו סרס את המקרא מסופו לראש (ב"ב דף קיט:) שמהפכין את טעמי תורה: סומכין. לשון סמרטוט כלומר שאין נוהגים טעם הגון לדבריהם: חסכין. חסכין שמונעין מלומר טעמי תורה: טורמסין. לא איתפרש: רבה דעמיה. נשיא בעמיו: מדברנא. מנהיג על פס שהיה פרנס וקרוז למלכות: בוינא דנהורא. על פס שהיה גדול בנוי כדאמרין בהשוכר את הפועלים (ב"מ ד' פד:) שופריה דר' אבהו מעין שופריה (דר' יוחנן): בריך מתייד. ברוך בואך: מיוחדים שבשופטיך. שיהו מזקני סנהדרי גדולה: מה להלן מיוחדין שבעדה. כדפרישית לעיל (דף יח:): ליגמרה לכולה מילתא. ואפילו מניינא דחמשה מהתם תיפוק דהא תניא לעיל (פס) וסמכו שנים זקני שנים: אלח. לעולם לא גמר גזירה שוה ושופטיך למיוחדין איטרקיד ומניינא מרבויא דוי"ו: ה"ג אלח וי"ו דושופטיך למניינא ורבי שמעון וי"ו לא דריש: (כ"ז)

תוספות ועריפת עגלה בג'. עריפה לאו דוקא דמדידה הוא דהויא בג' כדתנן בפ' עגלה ערופה (סוטה דף מד:) ג' מב"ד הגדול שבירושלים היו יוצאין וכו' והדר קתני נפטר זקני ירושלים והלכו זקני אותה העיר ומביאין עגלה ערופה והתם לא קתני ג' וקראי נמי דמיייתי בגמרא במדידה כתיבי: יכול זקני השוק. כאן מוכח דזקני משמע הדיוטות וכן לקמן גבי עריפה אמרינן אי כתב זקני ה"א זקני השוק וכן בריש מצות חליצה (יבמות דף קא. ושם) מרבים הדיוטות מדכתיב זקני עירו וקשה דבפ' עגלה ערופה (סוטה דף מד:) תנן נמצא סמוך לעיר שאין בה ב"ד לא היו מודדין ומפרש בגמרא דזקני העיר בעינן וליכא וי"ל דזקני העיר שאני דמשמע המיוחדים שבעיר כדדרשינן הכא העדה המיוחדים שבעדה: לא שרק ולא פירכוס. משמע דתרי מילי נינהו ודלא כפי' הקונטרס (פ"ב) דכתובות שפירש דפוקסת היינו מעברת שרק על פניה והתם מוכח דפוקסת היינו פירכוס ואין להאריך: ורבי שמעון לא דריש וי"ו. וכן בפ' קמא דסוטה (דף ו:) גבי וטהורה דקאמר ר"ש אין זכות תולה במים המרים וכן בשלהי התכלת (מנחות דף נא:) גבי ומחציתה ותימה דבריש מרובה (ב"ק דף סה:) דריש ר"ש וי"ו ואת אשמו ובפרק (על אלו מומין) האסורים (בכורות כח:) גבי ומן הצאן לרבות הנוגח לקרבן ובריש פ' ד' מיתות לקמן (דף נא:) דריש ר"ע בת ובת אני דורש ורבי שמעון קאי התם כוותיה וכן קשה מרבי יהודה דדריש הכא וי"ו ובפרק אלו מציאות (ב"מ דף כז.) גבי ומצאתה דאתא לידו משמע וקשה דבריש תמורה (דף ב:) גבי ואם המיר ימיר אמרינן ור' יהודה

וי"ו לא דריש וכן בשלהי טרף בקלפי (יומא ד' מה.) גבי והאש וי"ל דהא דקאמר לא דריש לא משמע ליה לאו משום דלא דרשי ליה כלל אלא דווקא לההיא דרשה קאמר: (תוספות)

דף - יד - ב

בעליל לעיר צריך לעסוק במדידה מתניתין דלא כי האי תנא דתניא רבי אליעזר בן יעקב אומר [דברים כא-ב] ויצאו זקניך ושופטיך זקניך זו סנהדרין ושופטיך זה מלך וכהן גדול מלך דכתיב [משלי כט-ד] מלך במשפט יעמיד ארץ כהן גדול דכתיב [דברים יז-ט] ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט איבעיא להו רבי אליעזר בן יעקב בחדא פליג או בתרתי פליג במלך וכהן גדול פליג אבל בסנהדרי אי כר' יהודה אי כרבי שמעון או דילמא בסנהדרי נמי פליג דאמר כולה סנהדרי בעינן אמר רב יוסף ת"ש מצאן אבית פגי והמרה עליהן יכול תהא המראתו המראה ת"ל [דברים יז-ח] וקמת ועלית אל המקום מלמד שהמקום גורם דנפוק כמה אילימא מקצתן דילמא הנך דאיכא גואי קיימי כוותיה אלא פשיטא דנפוק כולהו למאי אילימא לדבר הרשות מי מצו נפקי והכתיב [שיר השירים ז-ג] שררך אגן הסהר אל יחסר המזג אלא פשיטא לדבר מצוה היכי דמי לאו למדידת עגלה ורבי אליעזר בן יעקב היא דאמר כולי סנהדרי בעינן אמר ליה אביי לא כגון שיצאו להוסיף על העיר ועל העזרות כדתנן אין מוסיפין על העיר ועל העזרות אלא בבית דין של שבעים ואחד תניא כוותיה דרב יוסף מצאן אבית פאגי והמרה עליהן כגון שיצאו למדידת עגלה ולהוסיף על העיר ועל העזרות יכול שתהא המראתו המראה ת"ל וקמת ועלית אל המקום מלמד שהמקום גורם: נטע רבעי ומעשר שני שאין דמיו ידועין בשלשה: תנו רבנן איזהו מעשר שני שאין דמיו ידועין פירות שהקייבו ויין שהקרים ומעות שהחלידו תנו רבנן מעשר שני שאין דמיו ידועין פודין אותו בשלשה לקוחות אבל לא בשלשה שאין לקוחות אפילו נכרי אחד מהן אפילו אחד מהם בעלים בעי רבי ירמיה שלשה ומטילין לתוך כיס אחד מהו תא שמע איש ושתי נשיו פודין מעשר שני שאין דמיו ידועין דילמא כגון רב פפא ובת אבא סוראה: ההקדשות בשלשה: מתניתין דלא כי האי תנא דתניא ר' אליעזר בן יעקב אומר אפילו צינורא של הקדש צריכה עשרה בני אדם לפדותה א"ל רב פפא לאביי בשלמא לרבי אליעזר בן יעקב דאמר כשמואל דאמר שמואל עשרה כהנים כתובין בפרשה אלא לרבנן שלשה מנא להו וכי תימא דכתיב בהו שלשה קרקעות דכתיב בהו ארבעה תיסגי בארבעה וכי תימא הכי נמי אלמה תנן הקרקעות תשעה וכהן אלא מאי דמשלמי בהו עשרה הקדשות דמשלמי בהו שיתא ליבעו שיתא קשיא: הערכין כו': מאי ערכין המטלטלין א"ר גידל אמר רב באומר ערך כלי זה עלי דא"ר גידל אמר רב

רש"י בעליל לעיר. במפורסם לכל שקרוב הוא לעיר זו מכל עיירות: בית פגי. מקום לפניו מן חומת העיר ונדון כירושלים לכל דבריו: מלאן. זקן ממרח לסנהדרין חוץ ללשכת הגזית שהיתה בהר

הבית: יכול תהא המרצתו המרצה. לידון בחנק: אילימא. דנפוק מקצתו והורו אותן שצחוץ והמרה על דבריהם מאי איריא מקום גורם חיפוק לזי לפטור משום דילמא הנך דבלישכה כוונתה סבירא להו: שררך אגן הסהר. כתיב ודרשינן בחד דיני ממונות (ד' לז.) אל יחסר המזג אם נלךך אחד מהן ללאת אם יש שם עשרים ושלשה כנגד סנהדרי קטנה ואלא ואם לאו אינו יולא: על העיר. על ירושלים ולריך לקדש התוספת בשתי תודות ובשיר כדלמרינן בשבועות (ד' יז.): הקרים. החמיץ: החלילו. דרוייל"א בלע"ז: לקוחות. קוחרים בקיאים בשומא: בת אבא סוראה. אשת רב פפא כדלמר בכתובות פ' אלו נערו (ד' לט.) אמר רב פפא אמרה לי בת אבא סוראה כו' והיתה עושה לעלמה: אינורא. מזלג קטן שטוין בו זהב: כשמואל. לקמן בשמעתין: עשרה כהנים כתובין. בפדיון הקדישות שלשה בפרשת ערכין שהיא ראשונה ושלשה בפדיון בהמה וארבעה בקרקעות: אילימא משום דכתיב בהו. שלשה כהנים בפדיון בהמה דהיינו פדיון הקדש והוא הדין לשאר הקדשות: תסגי בארבע אלמה תנן הקרקעות תשעה וכהן. אללא משום הכי בעי קרקעות עשרה משום דפרשה אחרונה היא וכדשלים פרשת הקרקעות כבר נשלמו י' כהנים ותלמד תחתונה מעליונה לכהן תהיה אחוזתו לא ממניינן דלאו בשומא כתב אללא והעריכו הכהן כערכך הכהן וחשב לו הכהן וכיואלא בהו: הקדשות. דהיינו פדיון בהמה טמאה שהיא אמלעית ומשלמי בה שיתא כהנים דהא איכתיבאל לה פרשת ערכין גבה ניבעי שיתא: ערך. לא שייך גבי כלים אללא באדם ונותן לפי פניו כמו שכתוב בפרשה: (רש"י)

תוספות מתני' דלא כי האי תנא. תימה אי משום דמתני' לא חשיבא מלך וכהן גדול ה"ג אשכחן גבי אין מוסיפין על העיר דבעינן מלך ונשיא ואורים ותומים וב' תודות ושיר כדתנן בפ"ב דשבועות (דף יד.) וכן גבי מוציאין למלחמת הרשות דבעינן מלך ומשוח מלחמה כדאמר בגמ' (דף טז.) וי"ל דבכל הנהו לא חשיב כולהו מילי אלא שבעים וא' לחודיהו אבל הכא דסגי בג' או בה' אם איתא דצריך מלך וכהן גדול הוה ליה למיתני בהדיא: מלמד שהמקום גורם. ואע"ג דבמעשר שני כתיב נמי מקום ומעשר שני נאכל בכל העיר הכא גבי סנהדרין לא מקרי מקום אלא לשכת הגזית סמוך למחנה שכינה כדאמר באיזהו מקומן (זבחים דף נד:) גמירי דסנהדרין בחלקו של יהודה ושכינה בחלק בנימין אבל בית פגי אע"ג דדינו כירושלמי כדאמר בהשוכר את הפועלים (ב"מ דף צ.) והא בעי חומה כגון דדשו לפנים מחומת בית פגי ובפרק התודה (מנחות דף עח:) אמרינן השוחט את התודה ולחמה חוץ לבית פגי לא קדש את הלחם ולא דווקא אבית פגי אלא אפי' בירושלים אין שם מקומו וכדאמר בפ"ק דשבת (דף: טו.) מ' שנה קודם שחרב הבית גלתה סנהדרין וישבה לה בחנות ומפרש התם שלא דנו דיני נפשות ואמרינן בפרק בתרא דראש השנה (דף לא.) עשר גלויות גלתה סנהדרין מלשכת הגזית לחנות ומחנות לירושלים: אילימא לדבר הרשות מי נפקי. ואחר תמיד של בין הערבים שהיו הולכין לביתם כדאמרי' בהנחנקין (לקמן פח:) היה הולך כל אחד ואחד לבדו ולא מתרמי שימצאו כולן ביחד: אל יחסר המזג. כדאמר שאם הוצרך אחד מהן לצאת אם יש בה כ"ג יוצא ואם לאו אינו יוצא והיינו כמזיגה דעל חד תרי ואע"ג דסתם מזיגה על חד תלת כדאמרינן בריש המוציא יין (שבת דף עז. ושם) היינו דווקא רבא שהיה רגיל למזוג כן שהוא כמשפט המזיגה על חד תלת אבל שאר בני אדם האוהבין יין חזק אין מוזגין אלא על חד תרי כדמשמע בשילהי הזהב (ב"מ דף ס. ושם) שהיתה מזיגתו משונה דאמר רבא מזיגה דידי מידע ידיע ואמר נמי בכיצד מעברין (עירובין דף נד.) דמיא האי מזיגה למזיגה דרבא בריה דרב יוסף בר חמא וי"מ אל יחסר המזג שלא יחסר בגימטריא מז"ג שהוא חמשים אבל אי חסר מ"ט אין לחוש דמשתיירי כ"ב ואין ב"ד שקול ומוסיפין עליהם אחד הרי כאן כ"ג: נטע רבעי ומעשר שני כו' שאין דמיו ידועין כו'. לא קאי אנטע רבעי וכן מוכח בגמרא דקתני בברייתא איזהו מעשר שני שאין דמיו ידועין אבל רבעי לא קתני והיינו טעמא מתוך שאדם להוט לאכול פירות נטיעה זו חיישינן אפי'

בדמיו ידועין ומיהו בזמן הזה שאין מחללין בשויין לא בעי שלשה: בשלשה לקוחות. יש מפרשים שרוצין לקנותו ויקח מי שיתן יותר ופי' הקונטרס עיקר דאיש ושתי נשיו היכי דמי ודוחק לומר דנתנו לה על מנת שאין לבעלה רשות בה: צינורא של הקדש. פירש בקונטרס שטוין בה זהב והוה כי ההיא דכלים (פ"ט מ"ו) דתנן כוש שבלע את הצינורא ומלמד שבלע את הדרבן כוש הוא הפלך שהנשים טוות בו ועוד איכא צינורא אחר דאמרין שילהי ר' עקיבא (שבת צ.). ובפ' בתרא [דמנחות] (דף קז.) דמחטטין בה את הפתילות ומקנחין בה את הנרות ועוד יש צינורא אחר דאמר בפ"ק דיומא (דף יב.) כהן גדול לובש ומהפך בצינורא משמע שהיינו מזלג שמהפך בו איברי תמיד ורבינו חננאל פירש צינורא עצי נורא: (תוספות)

א

-

טו

דף

האומר ערך כלי זה עלי נותן דמיו מ"ט אדם יודע שאין ערך לכלי וגמר ואמר לשום דמים משום הכי נותן דמיו האי ערכין המטלטלין ערכין של מטלטלין מיבעיא ליה תני ערכין של מטלטלין רב חסדא אמר אבימי במתפיס מטלטלין לערכין האי ערכין המטלטלין מטלטלין של ערכין מיבעי ליה תני מטלטלין של ערכין רבי אבהו אמר באומר ערכי עלי בא כהן לגבות ממנו מטלטלין בשלשה קרקעות בעשרה אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא בשלמא לאפוקי מהקדש בעינן שלשה אלא לעילוי להקדש שלשה למה לי א"ל סברא הוא מה לי עילוי מה לי אפוקי אפוקי מ"ט דילמא טעי עילוי נמי דילמא טעי: רבי יהודה אומר כו': א"ל רב פפא לאביי בשלמא לר' יהודה היינו דכתיב כהן אלא לרבנן כהן למה להו קשיא: הקרקעות תשעה וכהן: מנהני מילי אמר שמואל עשרה כהנים כתובין בפרשה חד לגופיה הנך הוי מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות דאפילו ט' ישראל ואחד כהן מתקיף לה רב הונא בריה דרב נתן אימא חמשה כהנים וחמשה ישראלים קשיא: ואדם כיוצא בהן: אדם מי קדוש אמר ר' אבהו באומר דמי עלי דתניא האומר דמי עלי שמין אותו כעבד הנמכר בשוק ועבד אתקש לקרקעות בעי רבי אבין שער העומד ליגזוז בכמה כגזוז דמי ובשלשה או כמחובר דמי ובעשרה ת"ש המקדיש את עבדו אין מועלין בו רשב"ג אומר מועלין בשערו וקיימא לן דבשערו העומד ליגזוז פליגי ש"מ נימא הני תנאי כהני תנאי דתנן ר"מ אומר יש דברים שהן כקרקע ואינן כקרקע ואין חכמים מודים לו כיצד עשר גפנים טעונות מסרתי לך והלה אומר אינן אלא חמש ר' מאיר מחייב וחכ"א כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע ואמר רבי יוסי בר חנינא בענבים העומדות ליבצר עסקינן מר סבר כבצורות דמיין ומר סבר לאו כבצורות דמיין לא אפילו תימא ר' מאיר עד כאן לא קאמר רבי מאיר התם כל כמה דשבקה להו מיכחש כחשי אבל שערו כל כמה דשבקה להו אשבוחי משבח: דיני נפשות כו': קא פסיק ותני ל"ש רובע זכר ול"ש רובע נקבה בשלמא רובע נקבה דכתיב [ויקרא כ-טז](#) והרגת את האשה ואת הבהמה אלא רובע זכר מנא לן דכתיב [שמות כב-יח](#) כל שוכב עם בהמה מות יומת אם אינו ענין לשוכב תניהו ענין לנשכב ואפקיה רחמנא בלשון

שוכב לאקושי נשכב לשוכב מה שוכב הוא ובהמתו בעשרי' ושלשה אף נשכב הוא ובהמתו בעשרים ושלשה: שור הנסקל בעשרים ושלשה: שנא' [שמות כא-כט] השור יסקל וגם בעליו יומת כמיתת הבעלים כך מיתת השור: א"ל אביי לרבא ממאי דהאי וגם בעליו יומת לכמיתת בעלים כך מיתת השור הוא דאתא

רש"י האומר ערך כלי זה עלי נותן דמיו. כמו שהוא שזה דיודע הוא שאין לומר לשון ערך לכלי ואין ערכו קצוב וגמר ואמר לשם דמים דאין אדם מוציא דבריו לבטלה: ערכין המטלטלין. משמע שהערכין מיטלטלין: במתפיהם מטלטלין לערכו. שאומר ערכי עלי ונתחייב ערך הקצוב לפי שניו והיה לו מטלטלין ואמר הרי אלו לערכי וחלה עליהן קדושה וזא לפדותן כריך ג' להוציאן מיד הקדש: ר' אבהו אומר באומר ערכי עלי. ואינו פורע וזא . כהן למשכנו ומזא לו מטלטלין והכי קאמר הערכין דהיינו ערך אדם וזא ליתן מטלטלין נגבין בשלשה שמאין: בשלמא לאפוקי מהקדש. כגון דרב גידל ורב חסדא הוא דבעי שלשה דכיון דחל עליו הקדש לא ניפוק עד שיפדנו בשויו: אלא לעיולי. כגון דר' אבהו: עיולי נמי דילמא טעו. ויקחנו להקדש ביותר משויו: חד לגופיה. דניבעי כהן: מיעוט אחר מיעוט. דכולהו ממעטי ישראל דמשמע כהן ולא ישראל: ואימא חמשה כהנים וחמשה ישראל. בעינן דקמא לגופיה ושני לו הוי מיעוט אחר מיעוט ושלשי הדר איכטריך לגופיה דניהוי כהן דכיון דאיתרבי ליה ממיעוט אחר מיעוט דאפילו ישראל כי הדר כתב כהן דוקא כתביה דלאו מיעוט אחר מיעוט הוא דהא שני לאו מיעוט הוא אלא ריבוי וכן כולם חד דווקא וחד הוי מיעוט אחר מיעוט: ואדם כיוצא בהן. כקרקעות דבעי נמי תשע וכהן לשומו: ועבד איתקש לקרקעות. והתנחלתם אותם (ויקרא כה): שער העומד לייגוז. והקדישו וזא לפדותו בשויו שעושין משער אדם נפה וקילקלי וחזק: כגוזז דמי. והו ליה מטלטלין ובשלשה: אין מועלין בו. דעבד הרי הוא כקרקע ואין מעילה בקרקע ובמסכת מעילה (דף יח:) גמר חטא חטא מתרומה בפרק הנהנה: מועלים בשערו. דשערו לאו כגופו והוה ליה כשאר מטלטלין: העומד לייגוז. שכבר שילח פרע וראוי להסתפר: ש"מ. פלוגתא דתנאי הוא לתנא קמא דאמר ליה בהו מעילה סבר כמחובר דמי ולענין פדייה נמי בעי עשרה ולרבן שמעון כגוזז דמיא: דברים שהן כקרקע. מחוברין לקרקע: ואין כקרקע. אלא כמטלטלין: ר"מ מחייב. לישבע על השאר שהודה מהקנת הטענה אע"ג דאין נשבעין על הקרקעות כדילפינן בשבועת הדיונים (שב עוח דף מב.). הכא כיון דאין כריכין לקרקע דעומדות ליבצר הן כדמוקי ר' יוסי בר חנינא לפלוגתיה ככורו' דמיין ונשבעין: לא. התם בענבים כל כמה דשבתה ליה מיכחש כחשי אבל שערו אשבוחי משבח הלכך אפי' ר' מאיר בשער כרבנן סבירא ליה: קא פסיק ותני. מתני' רובע סתמא בכ"ג: לא שנא. שור שרבע אדם זכר ולא שנא שור שרבע אשה נקבה דנפקא לן תרוייהו מהראי בפרק ארבע מיתות (לקמן נד:) שהן בסקילה ותנא דמתני' מרבי ליה לכ"ג: בשלמא רובע נקבה. כתיב ביה כ"ג דכתיב והרגת את האשה ואת הבהמה איתקש בהמה לאשה ודיני נפשות נפקינן לקמן בעשרים ושלשה: אלא רובע זכר. מנלן דבעי כ"ג: דכתיב כל שוכב וגו'. ומהאי נפקא לן בארבע מיתות לרובע זכר: דאם אינו ענין. לאדם הבא על הבהמה דהא קרא אחרתנא כתיב (ויקרא כ) איש אשר יתן שכבתו וגו': תניהו ענין לנשכב. למביא בהמה עליו ומדאפקיה

בלשון שוכב לידון כשוכב מה בא על הבהמה הוא והיא ככ"ג כדילפינן מואת הבהמה תהרוגו (פס)
לחיתקש בהמה לאדם אף מביא בהמה עליו שניהם ככ"ג: (רש"י)

תוספות האומר ערך כלי עלי נותן דמיו. בפ"ק דערכין (דף ה.). מוקי לה כר' מאיר דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה ותימה דבפרק השולח (גיטין דף לח: ושם) אמר רב המקדיש עבדו יצא לחירות מאי טעמא גופיה לא קדיש כו' משמע התם דהיינו דלא כר"מ דלדידי' קדוש לדמיו ונראה דההיא דערכין אליבא דר' מאיר קאמר רב וליה לא סבירא ליה וכן משמע התם (ערכין דף ה.). דפריך לר"מ פשיטא ואי אתא למימר דסבר כר' מאיר מאי פריך פשיטא אלא משמע דלא סבר כרבי מאיר אלא קאמר דלר"מ נותן דמיו א"נ איכא ב' לישני דרב בגיטין (דף לח:): חד במקדיש וחד במפקיר: אדם מי קדוש. וא"ת ולוקמא בעבד דקדוש כדאמרינן בסמוך דמועלין בשערו ואמר בהשולח (שם) המקדיש נכסיו והיו בהם עבדים אין הגזברים רשאים להוציאם לחירות וי"ל דאדם לא משמע ליה דקאי אעבד אי נמי הכא פריך אליבא דרב דאמר (שם) המקדיש עבדו יצא לחירות: שער העומד ליגזוז. אף על גב דמעילה ילפינן מתרומה ולענין תרומה לא אמרינן כל העומד לקצור כקצור דמי דלענין האי לא ילפינן מתרומה דתמעול מעל ריבה כדדרשינן במעילה (דף יח:): לגבי כמה דברים: אין מועלין. כאן משמע דאין מעילה במחובר ובהדיא אמרי' הכי במסכת מעילה (דף יד:): וקשה לפי' רשב"ם דבפ' המוכר את הספינה (ב"ב דף עט. ושם) גבי מקדיש דקתני מועלין בבור ופי' כגון שהצניע חפצים בבור ולא יתכן דהיינו מחובר. אלא שעקר חוליא מן הבור ונהנה ממנה: בענבים העומדים ליבצר. תימה דבפרק נערה (כתובות דף נא: ושם) פריך גבי זיל הב ליה מתמרי דעל בודיא סוף סוף כל העומד לגזוז כגזוז דמי דצריכי לדיקלא קאמינא ומאי פריך והא רבנן דהכא לית להו הך סברא וי"ל דגבי בעל חוב מודה דלא גבי מדבר העומד לגזוז דלא סמכא דעתיה ועוד פר"ח דהתם פריך משום דבפרק הכונס (ב"ק דף נט:): פסיק רב כרבי שמעון דאמר אכלה פירות גמורים משלמת פירות גמורים ואין שמין אותן אגב שדה משמע דכבצורות דמיין: אם אינו ענין לשוכב כו'. ומהכא נמי בפ' ד' מיתות (לקמן דף נד:): ילפינן אזהרה לנשכב מה שוכב ענש והזהיר כו' ותימה ר' אבהו דפליג עלה התם כ"ג מנא לן וכן רבי שמעון דדריש מיניה התם (ד' ס.). דבני נח מזהירים על כישוף מדאיתקש לשוכב עם בהמה וכן לבן עזאי דגמר מיניה דמכשף בסקילה בהוא פירקא (דף סז:): וי"ל דאי משום הקיש הל"ל קרא דאיש כי יתן את שכבתו בבהמה גבי מכשפה הלכך קרא דכל שוכב מיותר לנשכב כדדרשינן: (תוספות)

דף טו - ב

אימא לקטלא הוא דאתא א"כ ליכתוב וגם בעליו ולישתוק אי כתב רחמנא הכי הוה אמינא בסקילה בסקילה ס"ד קטל איהו בסייף ממונו בסקילה ודילמא האי דכתב רחמנא יומת לאקולי עילויה לאפוקי מסייף לחנק הניחא למאן דאמר חנק חמור אלא למאן דאמר חנק קיל מאי איכא למימר לא ס"ד דכתיב שמות כא-ל אם כופר יושת עליו ואי ס"ד בר קטלא הוא והכתיב במדבר לה-לא לא תקחו כופר לנפש רוצח אדרבה משום היא גופה קטל איהו לא תיסגי ליה בממונא אלא בקטלא קטל שורו ליפרוק נפשיה בממונא אלא אמר חזקיה וכן תנא דבי חזקיה אמר קרא במדבר לה-כא מות

יומת המכה רוצח הוא על רציחתו אתה הורגו ואי אתה הורגו על רציחת שורו איבעיא להו שור סיני בכמה מי גמר שעה מדורות או לא תא שמע דתני רמי בר יחזקאל שמות יט-יג אם בהמה אם איש לא יחיה מה איש בכ"ג אף בהמה בכ"ג: הארי והזאב כו': אמר ר"ל והוא שהמיתו אבל לא המיתו לא אלמא קסבר יש להן תרבות ויש להן בעלים רבי יוחנן אמר אע"פ שלא המיתו אלמא קסבר אין להם תרבות ואין להם בעלים תנן רבי אליעזר אומר כל הקודם להורגן זכה בשלמא לר' יוחנן למאי זכה זכה לעורן אלא לר"ל למאי זכה כיון שהמיתו שוינהו רבנן כמאן דגמר דינייהו ואיסורי הנאה נינהו מאי זכה זכה לשמים תניא כוותיה דר"ל אחד שור שהמית ואחד בהמה וחיה שהמיתו בכ"ג ר' אליעזר אומר שור שהמית בעשרים ושלושה ושאר בהמה וחיה שהמיתו כל הקודם להורגן זכה בהן לשמים: ר"ע אומר כו': ר"ע היינו ת"ק איכא בינייהו נחש: אין דנין כו': האי שבט דחטא במאי אילימא שבט שחלל את השבת אימר דפליג רחמנא בין יחידים למרובין לענין עבודת כוכבים בשאר מצות מי פליג אלא בשבט שהודח למימרא דבדינא דרבים דיינינן ליה כמאן לא כרבי יאשיה ולא כרבי יונתן דתניא עד כמה עושין עיר הנדחת מי' ועד ק' דברי רבי יאשיה רבי יונתן אומר מק' ועד רובו של שבט ואפילו ר' יונתן לא קאמר אלא רובו אבל כולו לא אמר רב מתנה הכא

רפ"י אימא לקטלא. לחייב מיתה לבעליו וניחייביה מיתה והיכי מפקינן לה מפשטיה לגמרי: אי כתב הכי. קושיא היא כלומר אינטריך יומת לדונו במיתה האמורה בתורה סתם דאינו אלא חנק ללא תימא גם בעליו יסקל: קטל איהו בסייף. דק"ל לקמן (ד' נב) רוצח בסייף: קטל שורו נימא בסקילה. דחמירה מכולן בתמיה: הניחא. הא דעקרת ליה לקרא מפשטיה ולא מוקמינן ליה למיתה חנק ממנש: למ"ד חנק חמור. מסייף ב' ד' מיתות (לקמן נ:): הלכך איכא למיפדך קטל איהו בסייף קטל שורו בחנק: אלא למ"ד חנק קל. אימא למיתה חנק אחא: משום היא גופה. משום הך קשיא גופא ללא תימא לא תקחו כופר כתב רחמנא וליקטול כתב רחמנא ונתן פדיון נפשו למימר דהיכא דקטל איהו לא תסגי ליה בממונא כו' אכל קטל שורו סגי ליה בממונא ואי לא יהיב כופר חייב חנק: שור סיני. בהמה שקרבה להר בעוד שהשכינה שם דכתיב אם בהמה אם איש לא יחיה: בכמה דיינים נידון: מה איש בכ"ג. דאי שפטיא לן דכבר הוקבעו לישראל סנהדראות מיתרו ואילך: ברדלס. חיה היא ובלע"ז קורין אות' פוטויו"ש: אמר ריש לקיש. הא דאמר ר' אליעזר כל הקודם להורגן זכה והוא שהמיתו נפש ואמילתא דת"ק דאיירי כשהמיתו קאי ר' אליעזר: יש להם תרבות. מותר לגדלן לפי שאדם יכול ללמדן שלא יזיקו הלכך שם בעלים נקרא עליהן ולא הוי כהפקר ואסור להורגן אם לא המיתו אבל אם המיתו סופן מוכיח על תחילתן שלא אלו בני תרבות ואין כריכין לדונן: ר' יוחנן אמר אע"ג שלא המיתו. א"ר אליעזר כל הקודם להרגן זכה וה"ק ליה לת"ק דקאמרת כשהמיתו כריכי כ"ג דיינין אני אומר אפילו לא המיתו מותר להורגן כל הקודם וכ"ש אם המיתו: ואין להם בעלים. כלומר אין שם הבעלים חל עליהם ולא הוו אלא כהפק':. לפי שלא היה לו לגדלן: זכה. משמע נשחכר: זכה בעורן. העור שלו כיון דאין להם בעלים: כיון דהמיתו. ואמור רבנן דאין כריך לדונן בכ"ד הוה להו כמאן דגמר דינייהו ואסירי בהנאה כדק"ל שאם שחטו לאחר שנגמר דינו אסור בפרק שור שנגח (ב"קמא): זכה לשמים. לדיקה עשה: איכא בינייהו נחש. דת"ק

חשיב ליה בהדי הנך ובעי כ"ג ור"ע באינך סבירא ליה כוותיה בר מנחש כדאמרין בארבעה אבות נזיקין (סס דף טו): נחש מועד לעולם דברי הכל: לענין ע"ז. חלק בין יחידים למרובים דעיר הנדחת בעי סנהדרי גדולה כדיליף לקמן (דף טז). ויחיד נידון בכ"ג דכתיב (דברים יז) והולאת את האיש ההוא וגו' אל שערך ב"ד שבשעריך: למימרא. דשבת שלם שהודח דינא דרבים דיינינן ליה כדינא דעיר הנדחת דמיקרי מרובין דיינינן ליה בסייף ובסנהדרי גדולה: מעשרה ועד מאה. כלל מעשרה לא מקרי עיר וטפי ממאה נפקא מתורת עיר והווי להו איבור ובאיבור לא כתיב סייף הלכך כל א' נידון בפני עצמו ובסקילה: (רס"י)

תוספות אימא לקטלא הוא דאתא. תימה דמשמע דאי לקטלא אתא תו לא דרשינן מיניה כמיתת בעלים כך מיתת השור ותימה הא גבי רובע דדריש לעיל מדאיתקיש וכ"ת משום דחדא מיתה כתיב אתרווייהו דכתיב והרגת את האשה ואת הבהמה הא גבי שוכב דרשינן מדאיתקיש אע"ג דכתיב מיתה בכל חד באפי נפשיה ואיש כי יתן שכבתו בבהמה מות יומת וגו' וי"ל דהתם בהמה כתיב בתריה לאקשוויי בהמה לאיש אבל הכא כתיב שור ברישא והדר בעלים לאקשוויי בעלים לשור ולא שור לבעלים אי לאו משום דמייתר דלא איצטריך לגופיה וא"ת והא אכתי אצטריך יומת למיתה בידי שמים כדדרשינן באלו נערות (כתובות לז: ושם) לפי שמצינו מומתין בידי שמים נותנין ממון ומתכפר להם שנאמר ואם כופר יושת עליו וי"ל דאי למיתה בידי שמים לחוד אתא הל"ל יומת אבל יומת משמע בב"ד לכך מוקמי ליה למיתה ממש או לכמיתת בעלים כך מיתת השור ומ"מ כי מוקמינן ליה לכמיתת בעלים כו' דרשינן נמי מיתה בידי שמים דאין מקרא יוצא מידי פשוטו דמשמע דבעלים חייבין מיתה ועי"ל דה"פ ואימא לקטלא נמי הוא דאתא ולא למעוטי דרשה דכמיתת בעלים כך. מיתת השור קא אתי דקדרשינן ליה נמי מדאיתקיש: שור סיני בכמה. איש סיני לא קמיבעיא ליה כדמוכח בסמוך דדריש אם בהמה אם איש מה איש בכ"ג משמע דאיש פשיטא ליה אע"ג דאכתי לא מכתב קרא דושפטו העדה והצילו העדה (במדבר לה) מ"מ כיון דתקון יתרו סנהדראות סתמא דמילתא סנהדרי קטנה נמי לדיני נפשות תקון וא"ת ומאי קמיבעיא ליה משור סיני דמ"נ מינה מאי דהוה הוה וכן קשה בפ"ב דמסכת ע"ז (דף לד.) במה שימש משה כל ז' ימי המילואים ושמא מיבעי ליה למיסבר קראי כדאשכחן פ"ק דיומא (ד' ה. ושם) גבי כיצד הלבישן: מי גמרי' שעה מדורות או לא. תימה הא אפילו דורות מדורות לא ילפינן לעיל דמיבעי לן קרא לרובע ונרבע ושור הנסקל וי"ל דהכא אית לן למילף טפי משום דכל דיני סקילה ילפינן לקמן מסיני בפרק נגמר הדין (דף מה.) מניין שבדחיה הוא ת"ל ירה מניין שבסקילה ת"ל סקול: והברדלס. פ"ה פוטיי"ש ולא משמע כן דאותו אינו עז כל כך וכאן משמע שהוא עז ביותר ודרכו להמית את האדם וכן בפרק אלו מציאות (ב"מ דף כד.) אמרי' המציל מן הארי ומן הדוב כו' ובפ"ק דב"ק (טו: ושם) תנן הרי אלו מועדים ואפשר שהוא מין נחש דהא מפרש התם בגמ' (טז: ושם) דברדלס היינו אפא וצבוע זהו אפא וצבוע זהו אפעה שהרי גיא הצבועים מתרגמינן מישר אפעיא (שמאל א יג) וכתוב אפעה ושרף מעופף (ישעיה ל) ומיהו יש עדיין ברדלס אחר דהא בפ"ק דבכורות (דף ח.) חשיב אפעה לע' שנה ברדלס לג' שנים ואע"ג דחשיב לה התם בהדי זאב וארי ע"כ לאו היינו ההוא דהכא ודב"ק דהא מפרש התם דהיינו אפא דהוא אפעה ויתכן דההוא דבכורות הוא פוטיי"ש שפ"ה בכאן וכן ההיא דפ"ק דפסחים (דף ט.) אם חולדה וברדלס מצויין שם משמע שהיא חיה קטנה כעין חולדה: ור' יוחנן אמר אע"פ שלא המיתו. אדר"א דמתני' קאי דקסבר (אית) להם תרבות ואין להם בעלים ותימה דבפ"ק דב"ק (דף טו:) תנן ר"א אומר בזמן שהם בני תרבות אינן מועדים ואומר ר"ת דהתם גרס ר' אלעזר שמזכירו אחר ר"מ התם בגמרא והכא . ר' אליעזר שהוא קודם ר"ע ומיהו אכתי קשה דהתם תנן והנחש מועד לעולם אליבא דכ"ע והכא קאמר ריש לקיש והוא שהמיתו אבל לא המיתו לא דיש להם תרבות ויש להם בעלים אפי' נחש ושמא יש לחלק דלענין דאין להורגן כל הקודם קאמר הכא דיש להם תרבות אפי' נחש אבל לא לענין נזק שלם ועוד אר"ת תרבות דהתם הוא שגידלם בביתו ותרבות דהכא היינו בקשורים

בשלשלאות כגון ארי בגוהרקי שלו דאין להורגם אלא כשהמיתו אפי' נחש: מאי זכה זכה לעורן. במרובה (ב"ק דף פ: ושם) גבי חתול כולהו מודו דזכה לעורו: תניא כוותיה דר"ל. הא דלא חשיב הך בריש החולץ (יבמות דף לו. ושם) בהדי תלת דהלכה כר"ל משום דהכא אליבא דר"א פליגי: מעשרה עד ק'. הא דלמר חשיב עיר בק' ולמר בעשרה נראה דפליגי בקרא דעמוס ה' דכתיב העיר היוצאת אלף תשאר. מאה והיוצאת מאה תשאר עשרה: (תוספות)

א

-

טז

דף

בנשיא שבט שחטא עסקינן מי לא אמר רב אדא בר אהבה [\[שמות יח-כב\]](#) כל הדבר הגדול יביאו אליך דבריו של גדול האי נמי גדול הוא עולא אמר רבי אלעזר בבאין על עסקי נחלות וכתחילתה של ארץ ישראל מה תחילתה שבעים ואחד אף כאן שבעים ואחד אי מה תחילתה קלפי אורים ותומים וכל ישראל אף כאן קלפי אורים ותומים וכל ישראל אלא מחוורתא כדרב מתנה רבינא אמר לעולם בשבט שהודח ודקא קשיא לך בדינא דרבים דיינינן ליה אין אע"ג דקטלינן ביחיד בי דינא דרבים דיינינן ליה מי לא א"ר חמא בר' יוסי א"ר אושעיא [\[דברים יז-ה\]](#) והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא וגו' איש ואשה אתה מוציא לשעריך ואי אתה מוציא כל העיר כולה לשעריך הכא נמי איש ואשה אתה מוציא לשעריך ואי אתה מוציא כל השבט כולו לשעריך: לא את נביא השקר: מנהני מילי א"ר יוסי בר' חנינא אתיא הזדה הזדה מזקן ממרא מה להלן בשבעים ואחד אף כאן בשבעים ואחד והא הזדה כי כתיבא בקטלא הוא דכתיבא וקטלא בעשרין ותלתא הוא אלא אמר ריש לקיש גמר דבר דבר מהמראתו ולהדר זקן ממרא ולגמר הזדה הזדה מנביא השקר דבר דבר גמיר הזדה הזדה לא גמיר: ולא את כהן גדול: מנהני מילי אמר רב אדא בר אהבה דאמר קרא [\[שמות יח-כב\]](#) כל הדבר הגדול יביאו אליך דבריו של גדול מיתבי דבר גדול דבר קשה אתה אומר דבר קשה או אינו אלא דבריו של גדול כשהוא אומר [\[שמות יח-כו\]](#) את הדבר הקשה יביאון אל משה הרי דבר קשה אמור הוא דאמר כי האי תנא דתניא דבר גדול דבריו של גדול אתה אומר דבריו של גדול או אינו אלא דבר הקשה כשהוא אומר הדבר הקשה הרי דבר קשה אמור הא מה אני מקיים דבר גדול דבריו של גדול והאי תנא תרי קראי למה לי חד לצואה בעלמא וחד לעשייה ואידך א"כ לכתוב או גדול גדול או קשה קשה מאי גדול ומאי קשה שמע מינה תרתי בעי רבי אלעזר שורו של כהן גדול בכמה למיתת בעלים דידיה מדמינן ליה או דילמא למיתת בעלים דעלמא מדמינן ליה אמר אביי מדקא מבעיא ליה שורו מכלל דממונו פשיטא ליה פשיטא מהו דתימא הואיל וכתב כל הדבר הגדול כל דבריו של גדול קא משמע לן: אין מוציאין כו': מנהני מילי אמר ר' אבהו דאמר קרא [\[במדבר כז-כא\]](#) ולפני אלעזר הכהן יעמוד הוא זה מלך וכל בני ישראל אתו זה משוח מלחמה וכל העדה זה סנהדרי ודילמא לסנהדרי הוא דקאמר להו רחמנא דלישיילו באורים ותומים אלא כי הא דאמר רב אחא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא כנור היה תלוי למעלה ממטתו

של דוד כיון שהגיע חצות לילה רוח צפונית מנשבת בו והיה מנגן מאליו מיד היה דוד עומד ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר כיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אצלו אמרו לו אדונינו המלך עמך ישראל צריכין לפרנסה אמר להן לכו והתפרנסו זה מזה אמרו לו אין הקומץ משביע את הארי ואין הבור מתמלא מחולייתו אמר להם לכו פשוטו ידיכם בגדוד מיד יועצין באחיתופל ונמלכין בסנהדרין ושואלין באורים ותומים אמר רב יוסף מאי קרא

רפ"י בנשיא שבט שחטא. ובאחת מכל מיתות צ"ד: דרב אלא בר אבהו. לקמן: וכתחילתה של א"י. כך דינה לעולם אם נפלה מחלוקת נחלה בשבט: קלפי אורים ותומים. ביט נחלוין (ב"ב דף קכב). מפורש: אע"ג דקטלינן ביחיד. דינא של שבט בסקילה אפ"ה דינא דרבים דיינינן ליה דבעי ע"א ולא דינא דיחיד ככ"ג: לשעריך. לב"ד שבשעריך דהיינו סנהדרי קטנה ואי אתה מו"א כולה אלא בסנהדרי גדולה: דרבי חמא בר' יוסי. לקמן: אחיא הזדה הזדה. בנשיא השקר כתיב (דברים יח) אך הנביא אשר יזיד ובזקן ממרא כתיב (שם יז) והאיש אשר יעשה בזדון מה זקן אינו נהרג אלא"כ המרה על פי צ"ד הגדול דכתיב (שם) וקמת ועלית אף נביא אינו נידון אלא בבית דין הגדול: והא הזדה. דזקן ממרא: כי כתיב בקטל כתיבא. וקטל דידיה בעשרים ושלשה דכי כתיב וקמת ועלית בהוראה כתיב שבאין לשאלו מה יורו וחוזר לעירו ואם הורה לעשות ככתחילה נידון כשאר המומתין ככ"ג דהא לא תני במתניתין (דף ב.ו.) ולא את זקן ממרא: דבר דבר מהמראתו. בנשיא בקטליה כתיב (דברים יז) אשר יזיד לדבר דבר וגו' ובהמראת זקן כתיב (שם) ועשית ע"פ הדבר: וליהדר זקן ממרא וניגמר. קטלי' בסנהדרי גדולה הזדה הזדה מנביא דהא בקטל דתרווייהו כתיב הזדה ונימא מה נביא בסנהדרי גדולה דהא גמרינן מהמראת זקן אף מיתת זקן בסנהדרי גדולה וניתני במתני' (דף ב.ו.) ולא את הזקן ממרא אלא כב"ד של ע"א: דבר דבר. הך גזירה שוה דדבר דבר גמיר ליה האי תנא מרביה אבל הך דהזדה הזדה לא גמיר ליה מרביה וקל וחומר אדם דן מעצמו ואין אדם דן גזירה שוה מעצמו אלא אם כן קיבל מרבו הלכה למשה מסיני דאיכא למימר קרא למילתא אחריתא אתא וכן הלכה רוחת בישראל: יביאו אליך. ומשה במקום שבעים ואחד קאי: דבריו של גדול. דינו של בעל שררה כגון נשיא וכהן גדול: והאי תנא. דדרש דבר גדול דבר קשה למה לי תרי קראי: שורו של כהן גדול. אם המית איש: מדקא מיבעיא ליה שורו. שמע מינה שורו הוא דמספקא ליה משום דכתיב (שמות כא) וגם בעליו יומת כמיתת בעלים אבל שאר ממונו פשיטא לן דבשלשה ככל דיני ממונות: כל דבריו. ואפילו ממונו ליבעי סנהדרי גדולה: ודילמא. הא דקא מדכר קרא בסנהדרי גדולה משום שאילת אורים ותומים הוא אתא לאשמעינן דנשאלין לסנהדרין באורים ותומים וכן למלך וכן למשוח מלחמה אבל לא להדיוט ולעולם לענין לאת למלחמה יולאין בלא רשות סנהדרי: כנור. נקב שלו כלפי כפון היה ובלילה רוח צפונית מנשבת דקיימא לן (בבבא בתרא ד' כה.) ארבע רוחות מנשבות בכל יום מזרחית בבקר ורוח דרומית בחצי היום ומערבית בתחילת לילה וצפונית בחצי לילה כמהלך חמה שמהלכת ממזרח לדרום ומדרום למערב וממערב לאפון ותניא ביבמות (דף עב.) כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר אף על פי שנזופים היו ולא נשבה להם רוח צפונית ביום לא היה יום שלא נשבה להם רוח צפונית בחצי

הלילה אלמלא חלות לילה עת נשיבתה לעולם ופעמים שהיא מנשבת אף ביום והיא רוח נוחה ויפה
לבריות והיום מאיר בה: והיה דוד עומד ועוסק בתורה. כלכתיב חלות לילה אקום (ההלים קיט):
קומץ. פרנסה מועטת: ואין הבור מתמלא מחולייתו. עוקר חוליא מזכר עמוק וחוזר והשלכה
לתוכו אינו מתמלא בכך כלומר אין סיפק בדינו לפרנס עניים שבתוכנו: ונמלכין בסנהדרין. נוטלין
קטת מהן והיינו מתני': (רש"י)

תוספות מה תחילתה קלפי אורים ותומים. הא דאמר בריש הדר (עירובין דף סג.) גבי יהושע דלא
אשכחן דאיצטריך ליה לאלעזר לשאול באורים ותומים לאו אחלוקת הארץ קאמר דגזירת הכתוב
היא אלא בשאר דברים הצריכים לשאול באורים ותומים שהיה נגלה לו בנבואה: איש ואשה אתה
מוציא לשעריך. הכא לא חשיב עיר איש ואף על גב דבפ' אלו דברים (פסחים דף סו: ושם ודף עו.)
גבי פסח בטומאה אמר איש נדחה ואין ציבור נדחים ואפילו כל העיר טמאה נדחים לפסח שני עד
דאיכא רוב ישראל שאני הכא משום דמצינו שחילק הכתוב בין יחידים למרובים כמו בין עיר
הנדחת ליחיד: אין הבור מתמלא מחולייתו. פ"ה כגון אם עקר חוליא מבור עמוק וחזר והשליכו
לתוכו אין הבור מתמלא ממנה ולא יתכן דאמרינן בפ' הרואה (ברכות דף נט.) כשנטל הקב"ה ב'
כוכבים מכימה והביא מבול לעולם ומילא הנקב מעש ופריך ולימלייה מדידיה ומשני אין הבור
מתמלא מחולייתו וי"מ דקרקע שרגילין להניח על שפת הבור קורין חוליא כי היא דתנן (עירובין
דף פג:) חוליית הבור והסלע שהם גבוהים עשרה וקאמר אין הבור מתמלא מאותה חוליא ור"ת
פירש מחולייתו היינו ממקורו דאין מתמלא הבור מים ממקור נביעתו וכן מוכח במדרש דאמר אין
הבור מתמלא מחולייתו אלא אם כן ממשיכין לו מים ממקום אחר: (תוספות)

ב

-

טז

דף

[דברי הימים א כז-לד] ואחרי אחיתופל בניהו בן יהוידע ואביתר ושר צבא למלך יואב
אחיתופל זה יועץ וכן הוא אומר **[שמואל ב טז-כג]** ועצת אחיתופל אשר יעץ וגו' ובניהו בן
יהוידע זו סנהדרין אביתר אלו אורים ותומים וכן הוא אומר **[דברי הימים א יח-יז]** ובניהו
בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי ולמה נקרא שמן כרתי ופלתי כרתי שכורתין דבריהן
ופלתי שמופלאין מעשיהן ואחר כך שר הצבא למלך יואב א"ר יצחק בריה דרב אדא
ואמרי לה א"ר יצחק בר אבודימי מאי קרא **[תהילים נז-ט]** עורה כבודי עורה הנבל וכנור
אעירה שחר: ואין מוסיפין על העיר: מנהני מילי אמר רב שימי בר חייה אמר קרא
[שמות כה-ט] ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן וכן תעשו לדורות הבאין
מתלב רבא כל הכלים שעשה משה משיחתן מקדשן מיכן ואילך עבודתן מחנכתן ואמאי
נימא וכן תעשו לדורות הבאין שאני התם דאמר קרא **[במדבר ז-א]** וימשחם ויקדש אותם
אותם במשיחה ולא לדורות במשיחה ואימא אותם במשיחה ולדורות אי במשיחה אי
בעבודה אמר רב פפא אמר קרא **[במדבר ז-יב]** אשר ישרתו בס בקודש הכתוב תלאן
בשירות אלא אותם למה לי אי לאו אותם הוה אמינא לדורות במשיחה ובעבודה דהא

כתיב וכן תעשו כתב רחמנא אותם במשיחה ולא לדורות במשיחה: ואין עושין סנהדראות כו': מנא לן כדאשכחן במשה דאוקי סנהדראות ומשה במקום שבעים וחד קאי תנו רבנן מניין שמעמידין שופטים לישראל תלמוד לומר [\[דברים טז-ח\]](#) שופטים תתן שוטרים לישראל מניין תלמוד לומר שוטרים תתן שופטים לכל שבט ושבט מניין תלמוד לומר שופטים לשבטיך שוטרים לכל שבט ושבט מניין ת"ל שוטרים לשבטיך שופטים לכל עיר ועיר מניין ת"ל שופטים לשעריך שוטרים לכל עיר ועיר מניין ת"ל שוטרים לשעריך רבי יהודה אומר אחד ממונה על כולן שנאמר תתן לך רשב"ג אומר לשבטיך ושפטו מצוה בשבט לדון את שבטו: ואין עושין עיר הנדחת: מנה"מ אמר ר' חייא בר יוסף אמר רבי אושעיא דאמר קרא [\[דברים יז-ה\]](#) והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא איש ואשה אתה מוציא לשעריך ואי אתה מוציא כל העיר כולה לשעריך: אין עושין עיר הנדחת בספר: מ"ט [\[דברים יג-ו/יד\]](#)

א

-

יז

דף

עמד עמד ואת בהדיהו ורבי יהודה עמד משום שכינה ורבנן אמר קרא [\[במדבר יא-יז\]](#) ונשאו אתך במשא העם אתך ואת בהדיהו ורבי יהודה אתך בדומין לך ורבנן [\[שמות יח-כב\]](#) מוהקל מעליך ונשאו אתך נפקא וילפא סנהדרי גדולה מסנהדרי קטנה ת"ר [\[במדבר יא-כז\]](#) וישארו שני אנשים במחנה יש אומרים בקלפי נשתיירו שבשעה שאמר לו הקב"ה למשה אספה לי שבעים איש מזקני ישראל אמר משה כיצד אעשה אברור ששה מכל שבט ושבט נמצאו שנים יתירים אברור חמשה חמשה מכל שבט ושבט נמצאו עשרה חסרים אברור ששה משבט זה וחמשה משבט זה הריני מטיל קנאה בין השבטים מה עשה בירר ששה ששה והביא שבעים ושנים פיתקין על שבעים כתב זקן ושנים הניח חלק בללן ונתנן בקלפי אמר להם בואו וטלו פיתקים כל מי שעלה בידו זקן אמר כבר קידשך שמים מי שעלה בידו חלק אמר המקום לא חפץ בך אני מה אעשה לך כיוצא בדבר אתה אומר [\[במדבר ג-מז\]](#) ולקחת חמשת שקלים לגולגולת אמר משה כיצד אעשה להן לישראל אם אומר לו תן לי פדיונד וצא יאמר לי כבר פדאני בן לוי מה עשה הביא עשרים ושנים אלפים פיתקין וכתב עליהן בן לוי ועל שלשה ושבעים ומאתים כתב עליהן חמשה שקלים בללן ונתנן בקלפי אמר להן טלו פיתקים מי שעלה בידו בן לוי אמר לו כבר פדאך בן לוי מי שעלה בידו חמשת שקלים אמר לו תן פדיונד וצא רבי שמעון אומר במחנה נשתיירו בשעה שאמר לו הקב"ה למשה אספה לי שבעים איש אמרו אלדד ומידד אין אנו ראויין לאותה גדולה אמר הקב"ה הואיל ומיעטתם עצמכם הריני מוסיף גדולה על גדולתכם ומה גדולה הוסיף להם שהנביאים כולן נתנבאו ופסקו והם נתנבאו ולא פסקו ומה נבואה נתנבאו אמרו משה מת יהושע מכניס את ישראל לארץ אבא חנין אומר משום רבי אליעזר על עסקי שליו הן מתנבאים עלי שליו עלי שליו רב נחמן אמר על עסקי גוג ומגוג היו מתנבאין שנאמר [\[יחזקאל לח-ג/י/יד/יז\]](#)

ומה נחש שממית ומרבה טומאה טהור שרץ שאינו ממית ומרבה טומאה אינו דין שיהא טהור ולא היא מידי דהוה אקוף בעלמא אמר רב יהודה אמר רב כל עיר שאין בה שנים לדבר ואחד לשמוע אין מושיבין בה סנהדרין ובביתר הוו שלשה וביבנה ארבעה רבי אליעזר ורבי יהושע ור"ע ושמעון התימני דן לפנייהם בקרקע מיתבי שלישיית חכמה רביעית אין למעלה הימנה הוא דאמר כי האי תנא דתניא שניה חכמה שלישיית אין למעלה הימנה למידין לפני חכמים לוי מרבי דנין לפני חכמים שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא וחנן המצרי וחנניא בן חכינאי רב נחמן בר יצחק מתני חמשה שמעון שמעון ושמעון חנן וחנניא רבותינו שבבבל רב ושמואל רבותינו שבארץ ישראל רבי אבא דייני גולה קרנא דייני דארץ ישראל רבי אמי ורבי אסי דייני דפומבדיתא רב פפא בר שמואל דייני דנהרדעא רב אדא בר מניומי סבי דסורא רב הונא ורב חסדא סבי דפומבדיתא רב יהודה ורב עינא חריפי דפומבדיתא עיפא ואבימי בני רחבה אמוראי דפומבדיתא רבה ורב יוסף אמוראי דנהרדעי רב חמא נהרבלאי מתנו רמי בר ברבי אמרי בי רב רב הונא והאמר רב הונא אמרי בי רב אלא רב המנונא אמרי במערבא רבי ירמיה שלחו מתם ר' יוסי בר חנינא מחכו עלה במערבא ר' אלעזר והא שלחו מתם לדברי רבי יוסי בר חנינא אלא איפוך שלחו מתם ר' אלעזר מחכו עלה במערבא רבי יוסי בר חנינא: וכמה יהא בעיר ויהא ראויה לסנהדרין מאה ועשרים וכו': מאה ועשרים מאי עבידתיהו עשרים ושלשה כנגד סנהדרין קטנה ושלש שורות של עשרים ושלשה הרי תשעים ותרתין ועשרה בטלנין של בית הכנסת הרי מאה ותרי ושני סופרים ושני חזנין ושני בעלי דינין ושני עדים ושני זוממין ושני זוממין הרי מאה וארביסר ותניא כל עיר שאין בה עשרה דברים הללו אין תלמיד חכם רשאי לדור בתוכה בית דין מכין ועונשין וקופה של צדקה נגבית בשנים ומתחלקת בשלשה ובית הכנסת ובית המרחץ וביהכ"ס רופא ואומן ולבלר (וטבח) ומלמד תינוקות משום ר' עקיבא אמרו אף מיני פירא מפני שמיני פירא מאירין את העינים: ר' נחמיה אומר וכו': תניא רבי אומר

רש"י ומה נחש שממית. אדם ובהמה ומרבה טומאה נבילות וטומאת מת בעולם הרי הוא טהור כשהוא מת שאינו בכלל שמה שרצים: ולא היא. לאו קל וחומר הוא דלוי זה חומר אס הוא ממית ומרבה טומאה שהרי כמו כן יש קואים שהן ממיתין ומרביין טומאה והן טהורין: שנים לדבר. בשבעים לשון ואחד לשמוע שיהא מביין בשבעים לשון אע"פ שאינו יודע להשיב: שמעון התימני. תלמיד היה ולא נסמך שלא בא לכלל זקנה: שלישיית חכמה. סנהדרין שיש בה שלשה מדברים בשבעים לשון חכמה היא וכסירה אלמא שלשה בעינן לדבר: למידין לפני חכמים. כל היכא דאיתמר למידין לפני חכמים היינו לוי שהיה למד לפני רבי: רב נחמן. מוסף שמעון התימני והמשתתף לא באו לזקנה ויושבין בקרקע ומשיבין תשובות קושיות לזקנים והיינו דנין בהלכה: והא שלחו מתם לדברי רבי יוסי בר חנינא. מוציא [חנין] מכלל רבנן בפ' א' דיני ממונות (לקמן לד.) אלמא שלחו מתם לאו ר' יוסי ברבי חנינא היא: שלש שורות. לקמן תנינן להו באחד דיני ממונות (דף לו.) שאם הולכין לסמוך ולהוסיף על הדיינין סומכין מהו: ועשרה בטלנין. עשרה בני אדם בטלנין מכל מלאכה להיות מזומנין לבית הכנסת שחרית וערבית דאמרין דברכות (דף ו:) כיון שבא הקב"ה לבית הכנסת ולא מלא שם עשרה מיד כועס דקיימא לן (מגילה דף נ:) כל כרך שאין בו עשרה בטלנין נידון ככפר הלכך אי ליתנהו לא חזיא לסנהדרין: שני סופרים. ליכתוב דברי המזכין ודברי המחייבין וכל שעה יושבין לפני הדיינין לקמן בפרק היו בודקין (דף מ.) ושני חזנין. שמש ב"ד להלקות החייב ולהזמין בעלי דינים לדון: ושני בעלי דינין. שאם לא כן את מי הם דנין: ושני זוממין. שיהייראו העדים להעיד שקר שלא יזמו: ושני זוממין זוממין. שמה יתחייב בעל דין על פי עדים וישכיר שנים להזמין לפיכך כריך שנים אחרים בעיר שיהייראו אלו מהם אס נבוא להזים העדים יבאו אלו השנים ויזימו אותנו: עשרה דברים. ב"ד והגבאין מחלקין להם והוי להו תלת מייל: רופא. למוול תינוקות: אומן. מקיז דם: לבלר. לכתוב ספרים: קופה נגבית בשנים ומתחלקת בשלשה. טעמא מפ' בהשותפין (ב"ב ח:): בית דין מכין וחובשין. הא חשבינן להו לעיל דאיכא סנהדרין גובין ומחלקין הוי להו חמשא משיחא דלכרי לעיל רופא ואומן ולבלר ומלמד חד גברא הוי לכל הגוי (רש"י)

תוספות ק"ו לא מיתוקם אלא לענין מגע וקשה על פירוש רבינו תם דלא. אשכחן אותה דרשה בתורת כהנים שמעינן נחש ומכל הולך על גחון ועוד דבהדיא ממעט מקרא בתורת כהנים שרץ מטומאת משא דבעי למילף שיטמא במשא מק"ו דבהמה שאינה מטמא במגע בכעדה מטמא במשא וקאמרין אמר קרא אותם אותם במשא ואין שרצים במשא וכו"ת מילתא דאתא בק"ו טרח וכתב לה קרא מ"מ קשה דאדילפינן מנחש בק"ו שאינו מטמא במשא נילף מבהמה בקל וחומר דתורת כהנים דמטמא במשא ועוד מה לנחש שכן טהור מכלום ויש למצוא דין לטהר את השרץ מנבלת עוף טהור שמטמא במשא בבית הבליעה ואין לה טומאה בחוץ שרץ ונבילה שאין לה טומאה בפנים כדאמרין פ' יוצא דופן (נדה דף מב:) בה ולא באחרת אינו דין שאין להם טומאה בחוץ ודכוותיה דייק התם ק"ו איפכא: אלא רב המנונא. פי' הקונטרס אלא אמרי בי רב היינו רב המנונא וקשה דבשילהי הערל (יבמות דף פג:) ושם קאמר אמרי בי רב היינו רב הונא ורב הונא אין הלכה קאמר ודחק שם בקונטרס לפרש דהא דמסקינן הכא דקאמר אמרי בי רב היינו רב המנונא היינו רב הונא אלא אמרי בי רב וקשה דא"כ למה דחק גבי שלחו מתם לדברי רבי יוסי ברבי חנינא דמשני איפוך ה"נ לימא היכא דמוכח שאני ועוד איך יתכן דרב הונא יאמר בשם רב המנונא הא רב חסדא תלמיד דרב הונא הוה כדמוכח בסוף פרק אלו מציאות (ב"מ לג.) ובריש הדר (עירובין סב:) ושם) ורב המנונא תלמיד דרב חסדא הוה כדמוכח בפ"ק דקדושין (דף כה.) גבי סבי דנוניא דלא אתו לפירקיה דרב חסדא א"ל לרב המנונא זיל צנעניהו ואומר ר"ת דהכא גרס אימא רב המנונא ולא גרסינן אלא ואפילו גרס אלא יש ליישב כלומר לא תימא אמר רב הונא אמרי בי רב אלא אמר

רב המנונא אמרי בי רב והא דאשכחן בפרק ארבע מיתות (לקמן דף נז:) גבי מצות שבן נח נהרג דפליגי אמרי בי רב אדרב הונא ורב יהודה וכולהו אמוראי תלמידי דבי רב יש לומר דהא דידיה והא דרביה דסתם אמרי בי רב הוי משמיה דרב כדמוכח בסוף פ' השואל (ב"מ דף קב: ושם) ובפ' בית כור (ב"ב דף קה:): דמצריך לדרב ולאמרי בי רב אע"ג דבכמה דוכתינן אשכחן אמרי בי רב משמיה דרב וניחא השתא גירסא דסוף פרק מרובה (ב"ק דף עה. ושם) דאמר ליה רבא לרב המנונא קפחתינהו לסבי דבי רב כלומר נצחת לסבי דבי רב שהוא רב הונא שאמר בטוב יותר ממנו ואם כן רב הונא היה קורא סבי דבי רב ובקונטרס מפרש התם בע"א ורבינו שמואל מגיה שם הספרים ושם מפורש ומיהו מצינו רב המנונא שלמד לפני רב בפ' חלוץ (עירובין דף עז:): גבי סולם המצרי לא שמיע לך הא דאמר רב אחאב ריה דרב אדא אמר רב המנונא אמר רב ובפרק כיצד מעברין (שם דף נד.) אמר ליה רב לרב המנונא ברי מדאית לך אוטיב לך ובהגוזל קמא (ב"ק דף קו.) קאמר מכדי רב המנונא תלמידי דרב הוה כו': מחכו עלה במערבא רבי יוסי בר רבי חנינא. תימה דבפרק שלשה מינין בנזיר (דף מב:): אשכחן דמחכו עלה במערבא אדרבי יוסי בר רבי חנינא: (תוספות)

א

-

יח

דף

מאתים ושבעים ושבעה והתניא רבי אומר מאתים שבעים ושמונה לא קשיא הא רבי יהודה הא רבנן תנו רבנן [שמות יח- כא] ושמת עליהם שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרות שרי אלפים שש מאות שרי מאות ששת אלפים שרי חמשים שנים עשר אלף שרי עשרות ששת ריבוא נמצאו דייני ישראל שבעת ריבוא ושמונת אלפים ושש מאות:

רס"י מאתים ושבעים ושבעה. מאתים ושלושים כרבי נחמיה ועוד מ"ז שאם יתחלקו ב"ד י"ח מזכין ואחד עשר מחייבין ואחד אומר איני יודע ויסיפו מאלו מ"ז עד שבעים כדלמרי' בהיו בודקין (לקמן דף מ.) שמוסיפין שנים על הכ"ג אם יזכוהו שניהם הרי י"ג מזכין ואחד עשר מחייבין זכאי ואם יחייבוהו חייב לאיכא הטויה לרעה על פי שנים ואם יחלקו כריד עוד להוסיף שנים וכן לעולם עד שיהיו שבעים לרבי יהודה ושבעים ואחד לרבנן: שרי אלפים שש מאות. היו שהרי שש מאות אלף רגלי: (רס"י)

תוספות נמצאו דייני ישראל ז' ריבואות וח' אלפים ושש מאות. תימה הא חסרי להו טובא דכי מפקת מס' ריבואות ששה מאות לשרי אלפים לא משכחת בתר הכי ו' אלפים לשרי מאות וכי הדר מפקת (כל) הני לא משכחת בתר הכי לשרי חמשים י"ב אלף וכ"ש דלא משכחת בתר הכי שרי עשרות שש ריבואות וי"מ דבכל הני שרים אפשר דהוו זקנים יתירים מבני ס' דאמר ביש נוחלין (ב"ב דף קכא:): דלא נמנו פחות מבני עשרים ויתירים מבני ששים ובשרי עשרות לא חיישינן אפילו היו מבני עשרים שהם עצמם היו מן החשבון וכל אחד שר על תשעה והוא עשירי וי"מ דחשבון השררות קחשיב דתחילתן נימנו שרי עשרות ומהחשובין שבהם נתמנו לשרי חמשים והחשובין משרי חמשים נתמנו לשרי מאות ומשרי מאות בירר החשובים לשרי אלפים: (תוספות)

פרק שני - כהן גדול

מתני' כהן גדול דן ודנין אותו מעיד ומעידין אותו חולץ וחולצין לאשתו ומייבמין את אשתו אבל הוא אינו מייבם מפני שהוא אסור באלמנה מת לו מת אינו יוצא אחר המטה אלא הן נכסין והוא נגלה הן נגלין והוא נכסה ויוצא עמהן עד פתח שער העיר דברי ר"מ רבי יהודה אומר אינו יוצא מן המקדש משום שנאמר **[ויקרא כא-יב]** ומן המקדש לא יצא וכשהוא מנחם אחרים דרך כל העם עוברין בזה אחר זה והממונה ממצעו בינו לבין העם וכשהוא מתנחם מאחרים כל העם אומרים לו אנו כפרתך והוא אומר להן תתברכו מן השמים וכשמברין אותו כל העם מסובין על הארץ והוא מיסב על הספסל המלך לא דן ולא דנין אותו לא מעיד ולא מעידין אותו לא חולץ ולא חולצין לאשתו לא מייבם ולא מייבמין לאשתו רבי יהודה אומר אם רצה לחלוץ או לייבם זכור לטוב אמרו לו אין שומעין לו ואין נושאין אלמנתו ר' יהודה אומר נושא המלך אלמנתו של מלך שכן מצינו בדוד שנשא אלמנתו של שאול שנאמר **[שמואל ב יב-ח]** ואתנה לך את בית אדוניך ואת נשי אדוניך בחיקך: **גמ'** כהן גדול דן פשיטא דנין אותו איצטריכא ליה הא נמי פשיטא אי לא דיינינן

ליה איהו היכי דיין והכתיב [\[צפניה ב-א\]](#) התקוששו וקוששו ואמר ר"ל קשט עצמך ואחר כך קשט אחרים אלא אידי דקא בעי למיתני מלך לא דן ולא דנין אותו תנא נמי כה"ג דן ודנין ואי בעית אימא הא קמ"ל כדתניא כהן גדול שהרג את הנפש במזיד נהרג בשוגג גולה ועובר על עשה ועל לא תעשה והרי הוא כהדיוט לכל דבריו במזיד נהרג פשיטא בשוגג גולה איצטריכא ליה הא נמי פשיטא איצטריך ס"ד אמינא הואיל וכתוב [\[במדבר לה-כה\]](#) וישב בה עד מות הכהן הגדול אימא כל דאית ליה תקנתא בחזרה ליגלי דלית ליה תקנתא בחזרה לא ליגלי דתנן

רש"י מתני' כהן גדול אינו יולא אחר המטה. דילמא אחא למינגע והיינו לחזרה קרא ומן המקדש לא ילא מקדושתו לא ילא כלומר יתרחק מן הכיעור שלא יבא לידי עומאה והאי קרא ככה"ג אונן כתיב דכתיב לעיל מיניה לרבינו ולחמו לא יטמא: הן נכסין והוא נגלה. כשהן יולאין ממזבין זה ונכסין למזבין אחר ונכסין ממזבין הראשון שאליו רואה אותן הוא נגלה ונכנס למזבין הראשון והן נכסין ממזבין השני והוא נגלה ונכנס לתוכו: רבי יהודה. דריש מן המקדש דווקא: וכשהוא מנחס. בשורה כשחזרין מקבור את המת שאין שלו דרך כל העם עוברין זה אחר זה ומנחמין את האבל שעומד במעמדו: והממונה. סגן הכהנים ממלעו לכהן גדול כינו לזין העם שהממונה בימינו וכל העם בשמאלו והוא באמצע: אנו כפרתך. בנו תכפר אתה ולאנחנו תחתיך לכל הראוי לזבא עליך: וכשמזבין אותו. כדקיימא לן (במו"ק דף קז:) אבל סעודה ראשונה אסור לאכול משלו: מסובין על הארץ. הן מזבין ומתאבלין על כערו והוא מייסב בכבוד על הספסל: גמ' דנין אותו איצטריכא ליה. סלקא דעתך אמינא לא ליזלזל למיתני קמי בי דינא: ועובר על עשה. לקמן פריך לא סגי ללא עבר: והרי הוא כהדיוט. לקמיה מיתוקמא שפיר: (רש"י)

תוספות מתני' כהן גדול דן פשיטא. כלומר למה לי למיתני דן ומשני דנין איצטריכא ליה דס"ד דמתוך גדולתו אין דנין אותו ודן קתני אגב דנין ופריך הא נמי פשיטא כלומר כיון דפשיטא לן דדן פשיטא נמי דדנין דאי לאו דדנין וכו' ולא משני דסד"א דאין דנין אותו ומתוך שאין דנין אותו הוא אינו דן משום דאכתי הוה פריך ליה ליתני דן לבד ומינה ידעינן דדנין אותו ומיהו קשה גבי. מלך ליתני לא דנין וידעינן שפיר דאינו דן משום התקוששו וי"ל דלא דמי דודאי גבי כהן כיון דתנא דן לא הוה ליה למתני דנין בחנם אבל גבי מלך אין קושיא אמאי קתני לא דן כיון דתנא ליה מקמי לא דנין ועוד אגב דתני כהן גדול דן ודנין תנא גבי מלך תרווייהו לא דן ולא דתני דתני נמי קתני מעידין אותו גבי כהן גדול ולא מעידין גבי מלך אע"ג דלא צריכי דבכלל דנין אותו אלא משום דתנא גבי דן דנין תנא נמי מעיד ומעידים והא דלא שקיל וטרי בהש"ס הכי משום דהא פשיטא דתני בסיפא אגב רישא כך מצאתי בפרישה הר"ר טרווי"ש בשמו ובחנם דחק לדקדק כך דודאי לעולם בין גבי מלך בין. גבי כהן גדול אי יש חידוש או מדן או מדין אין להקשות שום דבר דלמה לו למיתני גבי כהן גדול דנין אותו וגבי מלך לא דן דכיון דיש שום חידוש במילתיה תני זה אגב זה ותדע דהכי פשיטא ליה להש"ס דפריך הכא פשיטא כלומר למה לן למתני דן ומשני דנין אותו איצטריכא ליה ואגב דנין אותו תני דן אפ"ה אין להקשות אמאי לא משני דמשום הכי תני דן ודנין אותו משום דאי לא תני שום דבר הוה סלקא דעתך דאין דנין אותו ומתוך כך אינו דן משום התקוששו דאדרבה לאידך גיסא אי לא הוה תני שום דבר בכ"ג הוה אמינא מסברא דדן שפיר דאטו משום חשיבותו מגרע גרע וכיון דדן איהו נמי דיינינן ליה משום התקוששו ולא קשיא מידי: והא דתנן כהן גדול בתר פ"ק משום דאידי דתניא בפ"ק מילי דכ"ג פסיק ושיירי ליה והדר תני ליה מעלות של מלך דחשיב מיניה ואחר כך חוזר לעניינו להלכות דינין: (תוספות)

דף יח - ב

ההורג כהן גדול או כהן גדול שהרג את הנפש אינו יוצא משם לעולם אימא לא ליגלי קמ"ל ואימא הכי נמי אמר קרא [\[דברים יט-ג\]](#) לנוס שמה כל רוצח אפי' כ"ג במשמע: עובר על עשה ועל לא תעשה: לא סגי דלא עבר הכי קאמר אם עבר על עשה ועל לא תעשה הרי הוא כהדיוט לכל דבריו פשיטא סלקא דעתך אמינא הואיל ותנן אין דנין לא את השבט ולא את נביא השקר ולא את כהן גדול אלא על פי ב"ד של שבעים ואחד ואמר רב אדא בר אבהו [\[שמות יח-כב\]](#) כל הדבר הגדול יביאו אליך דבריו של גדול אימא כל דבריו של גדול קמ"ל ואימא הכי נמי מי כתיב דברי גדול הדבר הגדול כתיב דבר גדול ממש: מעיד ומעידין אותו: מעיד והתניא [\[דברים כב-א\]](#)

ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה אלא מן האירוסין אמאי יבא עשה וידחה לא תעשה גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שניה תניא נמי הכי אם קדמו ובעל ביאה ראשונה קנו ואסור לקיימן בביאה שניה: מת לו מת כו': ת"ר **[ויקרא כא-יב]** ומן המקדש לא יצא לא יצא עמנה אבל יוצא אחריהן כיצד הן נכסין והוא נגלה הן יגלילן והוא נכסה: ויוצא עד פתח כו': שפיר קאמר ר' יהודה אמר לך רבי מאיר אי הכי לביתו נמי לא אלא ה"ק מן המקדש לא יצא מקדושתו לא יצא וכיון דאית ליה הכירה לא אתי למינגע ורבי יהודה אגב מרירה דילמא מקרי ואתי ונגע: כשהוא מנחם: ת"ר כשהוא עובר בשורה לנחם את אחרים סגן ומשוח שעבר בימינו וראש בית אב ואבלים וכל העם משמאלו וכשהוא עומד בשורה ומתנחם מאחרים סגן מימינו וראש בית אב וכל העם משמאלו אבל משוח שעבר לא אתי גביה מ"ט חלשא דעתיה סבר קא חדי בי א"ר פפא ש"מ מהא מתניתא תלת שמע מינה היינו סגן היינו ממונה ושמע מינה אבליים עומדין וכל העם עוברין ושמע מינה אבליים לשמאל המנחמין הן עומדין ת"ר בראשונה היו אבליים עומדין וכל העם עוברין והיו ב' משפחות בירושלים מתגרות זו בזו זאת אומרת אני עוברת תחלה וזאת אומרת אני עוברת תחלה התקינו שיהא העם עומדין ואבליים עוברין: (חזר והלך וסיפר סימן): אמר רמי בר אבא החזיר רבי יוסי את הדבר ליושנו בציפורי שיהיו אבליים עומדין וכל העם עוברין ואמר רמי בר אבא התקין רבי יוסי בציפורי שלא תהא אשה מהלכת בשוק ובנה אחריה משום מעשה שהיה ואמר רמי בר אבא התקין ר' יוסי בציפורי שיהיו נשים מספרות בבית הכסא משום ייחוד אמר רב מנשיא בר עות שאילית את רבי יאשיה רבה בבית עלמין דהוצל ואמר לי אין שורה פחותה מעשרה בני אדם ואין אבליים מן המנין בין שאבליים עומדין וכל העם עוברין בין שאבליים עוברין וכל העם עומדין: כשהוא מתנחם כו': איבעיא להו כי מנחם הוא אחריני היכי אמר להו ת"ש והוא אומר תתנחמו היכי דמי אילימא כי מנחמי אחריני לדידיה אמר להו איהו תתנחמו נחשא קא רמי להו אלא כי מנחם לאחריני אמר להו תתנחמו ש"מ: מלך לא דן כו': אמר רב יוסף לא שנו אלא מלכי ישראל אבל מלכי בית דין דן ודין אותן דכתב **[ירמיה כא-יב]** בית דוד כה אמר ה' דינו לבקר משפט ואי לא דיינינן ליה אינהו היכי דייני והכתב **[צפניה ב-א]** התקוששו וקושו ואמר ר"ל קשט עצמך ואחר כך קשט אחרים אלא מלכי ישראל מ"ט לא משום מעשה שהיה דעבדיה דינאי מלכא קטל נפשא אמר להו שמעון בן שטח לחכמים תנו עיניכם בו ונדונוו שלחו ליה עבדך קטל נפשא שדריה להו שלחו ל' תא אתת נמי להכא **[שמות כא-כט]** והועדו בבעליו אמרה תורה יבא בעל השור ויעמוד על שורו ויתב א"ל שמעון בן שטח ינאי המלך עמוד על רגליך ויעידו בך ולא לפנינו אתה עומד אלא לפני מי שאמר והיה העולם אתה עומד שנאמר **[דברים יט-יז]** ועמדו שני האנשים אשר להם הריב וגו' אמר לו לא כשתאמר אתה אלא כמה שיאמרו חבריך

ר"פ ואין עשה. יבמה יבא עליה (דברים כה): ביאה ראשונה. לייבום מקיימא מלכות עשה ביאה שניה לאו מלכות יבום הוא: ומן המקדש לא יבא. ככהו גדול אוגן כתיב (ויקרא כה) דהא כתיב לעיל מינה ללבו וללמנו לא יטמא: מקדושתו לא יבא. כלומר יעשה חיזוק לדבריו שלא יגרסו ללכת מקדושה וליטמא: מרייה. מריכות לבו: משוח שעבר. כגון שאירע בו פסול ככהו גדול ומינו אחר תחתיו וכשעבר פסולו של ראשון חוזר לעבודתו וקני קרנא ליה משוח שעבר: הלשה דעתיה. דכהו גדול: חדי בי. שמה כבבל: ש"מ. מדקתני סגן מיכן והעם מיכן וכהו בלמלע היינו סגן היינו ממונה דמתני' דקתני הממונה ממלכו לכהו ונתנוו בינו לבין העם: אבליים לשמאל המנחמים. מדקתני וכל העם משמאלו והרי הוא היה מן המנחמין וקתני אבליים לשמאלו: וס"מ. כן מנהג תנחומין שורה שיהו אבליים עומדין במקומו וכל העם עוברין איש איש כשמועיה אלל האבל מנחמו ועובר מדקתני כשהוא עובר לנחם וגבי מנחמה קתני כשהוא עומד בשורה להתנחם: ובנה אחריה. בנה הקטן לא היך אחריה אלל לפניו: משום מעשה שהיה. שגנבהו פריאים מלחריה ונתטרוו בבית וכשחזרה וכל ראתהו התחילה לועקת וזוכה בא אחד מהם ואמר בואו ואלמנו ליד ונכסה אחרינו ועינו ארוחה: מספרות. זו עס זו: משום ייחוד. שמה ילך אדם עם ואם לא יסמע קול אדם יכנס ויתייחד עם ותגן (קידושין דף פז) לא יתייחד אדם עם ב' נשים ובניה הכסא ששקדו קמייני שהיה בית הכסא שלהם בקדה חוץ לעיר והכל נפינים עם: בין אבליים עומדין עם כו'. וכך הורה לי שאין שניו מנהג דכבר בין שאין אבליים עומדין בין אבליים עוברין אין כאלו קלקול: והוא אומר התנחמו. כתייהת היא: נחשא קא רמי. סימן הוא מטיול להם להרע שיזכרכו לנחומים בתמיה: תנו עיניכם. לדנוו בדיון ולא תחניפו ולא תשאו פניו ויעידו בך. שעבדך הרג את הנפש דעבדו כחמורו והפסד ממון הוא לו לפיכך כריך לדנוו בפניו: (ר"פ)

תוספות היינו סגן היינו ממונה. וליכא למימר משוח שעבר דפשיטא דלא מיקרי ממונה והר"ר יעקב בר' יהוצדק פירש דמשמע ממתני' גם כשהוא מתנחם מאחרים דממונה ממצעו ומסיף הוא כל העם אומר לו וכו' ובריי' וקאמר משוח שעבר לא אתי גביה: ושמע מינה אבליים משמאל וכו'. פירוש דתגן ממצעו בינו לבין העם בברייתא קתני ראש בית האב ואבליים משמאלו וכל העם אלמא שיהו העם ראשונים משמאלו ואם כן האבליים היו משמאל העם: אבל מלכי בית דין דן ודין אותו. וא"ת וכי איך יכול לדון והא אמרינן לעיל אין מושיבין מלך בסנהדרין משום דכתב לא תענה על ריב וי"ל דהכא מיירי דוקא לדון דיני ממונות דלא איכפת לן אם לא יוכלו לענות אחרי כדאמר' (לקמן לב): דיני ממונות מתחילין מן הגדול ומיהו קשה דאפילו דיני נפשות נמי אשכחן כדכתב (ש"א כה) ויחגור [גם] דוד [את] חרבו דהא לקמן (דף לו): ילפינן מיניה דיני נפשות מתחילין מן הצד וכיון שהיה. חושב דוד עצמו למלך היאך היה דן עמהם וי"ל כיון שהיה אותו הדין לכבודו על שמרד נבל בו לא היה לו בושות אם דיברו האחרים לפניו אבל בשאר מלכי בית דוד ודאי אין דיני נפשות כדפרישית: ינאי המלך עמוד על רגליך ויעידו בך. ואם תאמר והא אמרינן התם אפי' ת"ח א"צ לעמוד משום דהאי עשה והאי עשה. ועשה דכבוד תורה עדיף כדאמר בפרק שבעות העדות (דף ל: ושם) וכיון דחכם אינו צריך לעמוד כ"ש מלך דטפי עדיף מלך מת"ח כדקאמר לקמן דאפי' למ"ד הרב שמחל על כבודו כבודו מחול מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול שנאמר שום תשים עליך מלך וכו' וי"ל דודאי עשה דכבוד תורה עדיף וא"כ אעפ"י שאין ת"ח היה צריך לעמוד ינאי היה צריך לעמוד והאי דת"ח יכול למחול על כבודו משא"כ מלך הוא משום קרא דקאמר שום וגו' שתהא אימתו עליך כי כבודו בא לו משום דמצות המקום כך הוא ואין יכול להפקיע מצות המקום אבל ת"ח תורתו דיליה ויכול למחול ליטב על כבודו דשלו היא כדאמר' במס' ע"ז (דף יט). בתחלה נקראת על שמו של הקב"ה ולבסוף נקראת על שמו שנאמר אם בתורת ה' הפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה: ינאי המלך עמוד על רגליך וכו'. והא דאמרינן פרק שבעות העדות (דף ל: ושם) שאם רצו להושיב שניהם מושיבין דאינו אסור אלא אחד עומד ואחד יושב ואם כן לא היה המלך צריך לעמוד ובלבד שישב (תוספות)

נפנה לימנו כבשו פניהם בקרקע נפנה לשמאלו וכבשו פניהם בקרקע אמר להן שמעון בן שטח בעלי מחשבות אתם יבא בעל מחשבות ויפרע מכם מיד בא גבריאל וחבטן בקרקע ומתו באותה שעה אמרו מלך לא דן ולא דינו אותו לא מעיד ולא מעידין אותו: לא חולץ ולא חולצין וכו': איני והאמר רב אשי אפילו למאן דאמר נשיא שמחל על כבודו כבודו מחול מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול שנאמר **[דברים יז-טו]** שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך מצוה שאני: ואין נושאין כו': תניא אמרו לו לר' יהודה נשים הראויות לו מבית המלך ומאי יגנהו מירב ומיכל שאלו תלמידיו את ר' יוסי היאך נשא דוד שתי אחיות בחייהן אמר להן מיכל אחר מיתת מירב נשאה ר' יהושע בן קרחה אומר קידושי טעות היו לו במירב שנאמר **[שמואל ב ג-יד]** תנה את אשתי את מיכל אשר ארסתי לי במאה ערלות פלשתים מאי תלמודא אמר רב פפא מיכל אשתי ולא מירב אשתי מאי קידושי טעות דכתב **[שמואל א יז-כה]** והיה האישי אשר יכנו

לפי שנצטרע כדאמרינן בחלק (לקמן דף קז.) והא דלא חשיב חצי שנה זאת בחשבון בטול מלכות ישראל (בחלק) היינו לפי שלא היתה סמוך לה' שנים ולא היה הבטול יחד: (תוספות)

ב - כ דף

סירונו מתוכו מטה סירונו מעל גבה מיתבי כלי עץ מאימתי מקבלין טומאה המטה והעריסה משישופם בעור הדג ואי מטה מסורגת (היא) מעל גבה למה לי שיפת עור הדג אלא הא והא מתוכו מטה אעולי ואפוקי בבזיוני דרגש אעולי ואפוקי באבקתא אמר ר' יעקב אמר ר' יהושע בן לוי הלכה כרשב"ג אמר רבי יעקב בר אמי מטה שנקליטיה יוצאין זוקפה ודיו: **מתני'** מוציא למלחמת הרשות על פי בית דין של שבעים ואחד ופורץ לעשות לו דרך ואין ממחה בידו דרך

המלך אין לו שיעור וכל העם בוזזין ונותנין לו והוא נוטל חלק בראש: **גמ'** תנינא חדא זימנא אין מוציאין למלחמת הרשות אלא ע"פ ב"ד של שבעים ואחד

אידי דתנא כל מילי דמלך תנא נמי מוציאין למלחמת הרשות אמר רב יהודה אמר שמואל כל האמור בפרשת מלך מלך מותר בו רב אמר לא נאמרה פרשה זו אלא לאיים עליהם שנאמר **[דברים יז-טו]** שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך כתנאי ר' יוסי אומר כל האמור בפרשת מלך מלך מותר בו ר' יהודה אמר לא נאמרה פרשה זו אלא כדי לאיים עליהם שנאמר שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך וכן היה רבי יהודה אומר ג' מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ להעמיד להם מלך ולהכרית זרעו של עמלק ולבנות להם בית הבחירה רבי נהוראי אומר לא נאמרה פרשה זו אלא כנגד תרעומתן שנאמר **[דברים יז-יד]** ואמרת אשימה עלי מלך וגו' תניא ר"א אומר זקנים שבדור כהוגן שאלו שנאמר **[שמואל א ח-י]** תנה לנו מלך לשפטנו אבל עמי הארץ שבהן קלקלו שנאמר **[שמואל א ח-ב]** והיינו גם אנחנו ככל הגוים ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו תניא רבי יוסי אומר שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ להעמיד להם מלך ולהכרית זרעו של עמלק ולבנות להם בית הבחירה ואינו יודע איזה מהן תחילה כשהוא אומר **[שמות יז-טז]** כי יד על כס ייה מלחמה לה' בעמלק הוי אומר להעמיד להם מלך תחילה ואין כסא אלא מלך שנאמר **[דברי הימים א כט-כג]** וישב שלמה על כסא ה' למלך ועדיין אינו יודע אם לבנות להם בית הבחירה תחלה או להכרית זרעו של עמלק תחלה כשהוא אומר **[דברים יב-י]** והיחית לכם מכל אויביכם וגו' והיה המקום אשר יבחר ה' וגו' הוי אומר להכרית זרעו של עמלק תחלה וכן בדוד הוא אומר **[שמואל ב ז-א]** ויהי כי ישב המלך דוד בביתו וה' הניח לו מסביב וכתוב **[שמואל ב ז-ב]** ויאמר המלך אל נתן הנביא ראה נא אנכי יושב בבית ארזים וגו' אמר ריש לקיש בתחילה מלך שלמה על העליונים שנאמר **[דברי הימים א כט-כג]** וישב שלמה על כסא ה' ולבסוף מלך על התחתונים שנאמר **[מלכים א ה-ד]** כי הוא רודה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה רב ושמואל חד אמר תפסח בסוף העולם ועזה בסוף העולם וחד אמר תפסח ועזה בהדי הדדי הוי יתבו וכשם שמלך על תפסח ועל עזה כך מלך על כל העולם כולו ולבסוף לא מלך אלא על ישראל שנאמר **[קהלת א-יב]** אני קהלת הייתי מלך על ישראל וגו' ולבסוף לא מלך אלא על ירושלים שנאמר **[קהלת א-א]** דברי קהלת בן דוד מלך בירושלים ולבסוף לא מלך אלא על מנתו שנאמר **[שיר השירים ג-ז]** הנה מטתו שלשלמה וגו' ולבסוף לא מלך אלא על מקלו שנאמר **[קהלת ב-י]** זה היה חלקי מכל עמלי רב ושמואל חד אמר מקלו וחד אמר גונדו הדר או לא הדר רב ושמואל חד אמר הדר וחד אמר לא הדר מאן דאמר לא הדר מלך והדיוט ומאן דאמר הדר מלך והדיוט ומלך: פורץ לעשות לו דרך: ת"ר אצרות מלכים למלך ושאר ביזה שבוזזין מחצה למלך ומחצה לעם אמר ליה אביי לרב דימי ואמרי לה לרב אחא בשלמא אצרות מלכים למלך אורחא דמלאתא אלא שאר ביזה שבוזזין מחצה למלך ומחצה לעם מנלן דכתיב

רש"י סירונו: קשירתו: מתוכו: שיש נקבים בארכבוותו ותוחזין בהן ראשי רצועות התלויות בעור ועונבים ואין מרכיבין הרצועה על גבי ארוכות המטה: סירונו מעל גבה: החבלים מרכיבין על ארוכות המטה מיכן ומיכן ואורג והוא סירונו: העריסה: עריסת חתונות כד"ל: משקופם בעור הדג: משקופם בעור הדג כדי להחליק הארוכות לפניהם: למה לי שיפת עור הדג: הלא אין יופיה ניכר שהרי מכופות הן תמיד בראשי החבלים המסורגין על גבן: מטה אעולי ואפוקי בבזיוניה: בצועים ונקבים שז ארוכות מכניס ומנולא ראש החבל ומסרג: באבקתא: לולאות התלויות בנקבי ארכבוותיו ובהן מנסיסין ראשי רצועות התלויות בשפת העור: שנקליטיה יוצאין: נקליטין שני עלים ארוכים ומעמידין אותן באמצע דופני המטה אחד מראשיתה ואחד מרגלותיה ומפוללין הן בראשיתה ומניחין קנה מזה לזה ועליו פורסין הכילה וש שמתכסין אותן נקליטין למטה והיינו יוצאין שמתכסין ויוצאין מן המטה ואין יכול לפתוחה מפני נקליטיה: זוקפה: על מראשיתה או על מרגלותיה וארכבוותיה למעלה ודיו: מתני' ופורץ: גדרות אחרים: לעשות לו דרך: לטקו ולכרמו: חלק בראש: חלק היפה צורך ראשון וטובל מחמה: גמ' בפרשת מלך: כספר שמואל (א ח) בניסם ובנחיתים יקח וכיוצא בהם: רב אמר לא נאמרה פרשה: דשמואל אלא לאיים עליהם שהיא אימת מלכם עליהם אבל אינו מותר לעשותה: ה"ג רבי יהודה אומר לא נאמרה פרשה זו אלא לאיים עליהם: ולא גרס לירחם ובהללם דהא לרבי יהודה יפה כיוונו שהרי נצטוו שיראל על כך והכי גרס לה בתוספתא: שלם מורה: להכי נקט שלם הללו שהן תלויות זו בזו לעשותן כסדרן כמפתח לקמן בתחלה מלך ואחריה עמלק ואחריה בית הבחירה: כניסתה לארץ: דכנולו כתיב ירושה וישקה וישקה בה ואמרת אשימה עלי מלך (דברים יז) בעמלק כתיב (שם כה) והיה בהניה ה' וגו' ובגנין בית הבחירה כתיב (שם יב) ועברתם את הירדן וישבתם בארץ וגו' והלך כתיב והיה המקום וגו': לא נאמרה פרשה זו: דקום תשים עליך מלך משום מורה אלא כנגד תרעומתם שגבוי לפניו שעתידים להתרעם על כך ולומר והיינו גם אנחנו ככל הגוים שנאמר ואמרת אשימה עליהם חסם לומר כן: ר' נהוראי אמר כו' לא גרסינן ליה בתוספתא ותעד דשיבוש הוא דהא ק"ל בעירובין (דף יג) דהוא רבי נחמיה הוא רבי נהוראי: עמי הארץ קלקלו: לחלו זקנים שאלוהו לשופטם ולכרותם הסרבנים שבהם אבל עמי הארץ חלו עליו מלחמותיהם שאמרו ואלו בראשיתו ונלחם את מלחמתנו: בתחילה: קודם שנקא שלמה נשים נכריות מלך אף על עליונים: וכשם שמלך על תפסח ועזה כך מלך על כל העולם כולו: והכי קאמר קרא כי הוא רודה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה: על מקלו: שהשליכו אשמדאי מנסאו כדאמרינן במסכת גיטין (דף סה:) וגו': עליו ובעשר טהרות (כלים: פרק טז) פירש רב האי מקייה הוא מקייה שז חש ודומה לו חז אמר קודו וחד אמר מקלו (ויקרא כה פרשה אחרי) והוא מקייה ששמה בה מים: מלך והדיוט: ושוב לא חזר למלכותו: (רש"י)

תוספות מלך מותר וכו'. תימה למה נענש אחאב על נבות כיון שלא רצה למכור לו כרמו ועוד דבפרק הכונס צאן לדיר (ב"ק דף ס.) קאמר דדוד שאל אם היה יכול להחליף גדישין של שעורין מישראל לתת בפני בהמתו וי"ל דבפרשת המלך כתיב (שמואל א ח) יקח נתן לעבדיו ולא לעצמו ועוד וי"ל דבחנום היה יכול ליקח אם היה רוצה אבל כשהיה שואל אחאב שימכרו לו חשב נבות שרשות בידו לומר לא אמכור ועי"ל דנענש לפי ששאל הכרם. לעשות ע"ז דכתיב (מלכים א כא) והיה לי לגן ירק כמו המתקדשים והמטהרים אל הגנות (ישעיה סו) והנקדן תירץ דאינו מותר רק בשדות הרחוקים מן העיר דלא מעלי כל כך אבל כרם נבות היה אצל היכל אחאב בשומרון ועי"ל דדוקא בשדה מקנה אבל שדה אחוזה שירש מאבותיו לא כמו שהשיב נבות חלילה לי מתני נחלת אבותי לך אי נמי דפרשת המלך לא נאמרה רק על המלך שנמלך על כל ישראל ויהודה ומאת המקום ואחאב לא מלך על יהודה וגם לא מלך מאת המקום: (תוספות)

על הייחוד ועל הפנויה יחוד דאורייתא הוא דאמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחזקד רמז לייחוד מן התורה מניין שנאמר **[דברים יג-ז]** כי יסיתך אחיך בן אמך וכי בן אב מסית בן אב אינו מסית אלא לומר לך בן מתייחד עם אמו ואין אחר מתייחד עם כל עריות שבתורה אלא אימא גזרו על ייחוד דפנויה **[מלכים א-ה]** ואדיניה בן חגית מתנשא לאמר אני אמלוך אמר רב יהודה אמר רב מלמד שביקש להולמו ולא הולמתו **[מלכים א-ה]** ויעש לו רכב ופרשים וחמשים איש רצים לפניו מאי רבותא אמר רב יהודה אמר רב כולן נטולי טחול וחקוקי כפות רגלים היו: **מתני'** לא ירבה לו סוסים אלא כדי מרכבתו וכסף זהב לא ירבה לו מאד אלא כדי ליתן אספניא וכותב לו ס'ת לשמו יוצא למלחמה מוציאה עמה נכנס הוא מכניסה עמו יושב בדין היא עמו מיסב היא כנגדו שנאמר

[דברים יז-טז] והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו: **גמ'** תנו רבנן **[דברים יז-טז]** לא ירבה לו סוסים יכול אפילו כדי מרכבתו ופרשיו תלמוד לומר לו לו

אינו מרבה אבל מרבה הוא כדי רכבו ופרשיו הא מה אני מקיים סוסים סוסים הבטלנין מניין שאפילו סוס א' והוא בטל שהוא בלא ירבה ת"ל **[דברים יז-טז]** למען הרבות סוס וכי מאחר דאפילו סוס אחד והוא בטל קאי בלא ירבה סוסים למה לי לעבור בל"ת על כל סוס וסוס טעמא דכתב רחמנא לו הא לאו הכי ה"א אפילו כדי רכבו ופרשיו נמי לא לא צריכא לאפוש: וכסף זהב לא ירבה לו אלא כדי ליתן אספניא: ת"ר **[דברים יז-ז]** וכסף זהב לא ירבה לו יכול אפילו כדי ליתן אספניא ת"ל לו לו אינו מרבה אבל מרבה הוא כדי ליתן אספניא טעמא דכתב רחמנא לו הא לאו הכי הוה אמינא אפילו כדי ליתן אספניא נמי לא לא צריכא להרווחה השתא דאמרת לו לדרשה **[דברים יז-ז]** לא ירבה לו נשים מאי דרשת ביה למעוטי הדיוטות רב יהודה רמי כתיב **[מלכים א-ה-ו]** ויהי לשלמה ארבעים אלף ארוות סוסים למרכבתו וכתוב **[דברי הימים ב ט-כה]** ויהי לשלמה ארבעת אלפים (ארוות) סוסים הא כיצד אם ארבעים אלף איצטבלאות היו כל אחד ואחד היו בו ד' אלפים ארוות סוסים ואם ד' אלפים איצטבלאות היו כל אחד ואחד היו בו ארבעים אלף ארוות סוסים (רבי) יצחק רמי כתיב **[דברי הימים ב ט-כ]** אין כסף נחשב בימי שלמה למאומה וכתוב **[מלכים א י-כז]** ויתן שלמה את הכסף בירושלים כאבנים לא קשיא כאן קודם שנשא שלמה את בת פרעה כאן לאחר שנשא שלמה את בת פרעה אמר רבי יצחק בשעה שנשא שלמה את בת פרעה ירד גבריאל ונעץ קנה בים והעלה שירטון ועליו נבנה כרך גדול שברומי ואמר ר' יצחק מפני מה לא נתגלו טעמי תורה שהרי שתי מקראות נתגלו טעמן נכשל בהן גדול העולם כתיב **[דברים יז-ז]** לא ירבה לו נשים אמר שלמה אני ארבה ולא אסור וכתוב **[מלכים א יא-ד]** ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו וכתוב **[דברים יז-טז]** לא ירבה לו סוסים ואמר שלמה אני ארבה ולא אשיב וכתוב **[מלכים א י-כט]** ותצא מרכבה ממצרים בשש וגו': וכותב ספר תורה לשמו: תנא ובלבד שלא יתנאה בשל אבותיו אמר (רבא) אף על פי שהניחו לו אבותיו לאדם ספר תורה מצוה לכתוב משלו שנאמר **[דברים לא-טז]** ועתה כתבו לכם את השירה איתיביה אביי וכותב לו ספר תורה לשמו שלא יתנאה בשל אחרים מלך אין הדיוט לא לא צריכא לשתי תורות וכדתניא **[דברים יז-ח]** וכתב לו את משנה וגו' כותב לשמו שתי תורות אחת שהיא יוצאה ונכנסת עמו ואחת שמונחת לו בבית גזויו אותה שיוצאה ונכנסת עמו (עושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו שנאמר **[תהלים טז-ח]** שויתי ה' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט) אינו נכנס בה לא לבית המרחץ ולא לבית הכסא שנאמר **[דברים יז-טז]** והיתה עמו וקרא בו מקום הראוי לקראות בו אמר זוטרא ואיתימא מר עוקבא בתחלה ניתנה תורה לישראל בכתב עברי ולשון הקודש חזרה וניתנה להם בימי עזרא בכתב אשורית ולשון ארמי ביררו להן לישראל כתב אשורית ולשון הקודש והניחו להדיוטות כתב עברית ולשון ארמי מאן הדיוטות אמר רב חסדא כותאי מאי כתב עברית אמר רב חסדא כתב ליבונאה תניא רבי יוסי אומר ראוי היה עזרא שתינתן תורה על ידו לישראל אילמלא (לא) קדמו משה במשה הוא אומר **[שמות יג-ג]** ומשה עלה אל האלהים בעזרא הוא אומר **[עזרא ז-ו]** הוא עזרא עלה מבבל מה עלייה האמור כאן תורה אף עלייה האמור להלן תורה במשה הוא אומר **[דברים ד-יד]** ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם חקים ומשפטים בעזרא הוא אומר **[עזרא ז-י]** כי עזרא הכין לבבו לדרוש את תורת ה' (אלהי) ולעשות וללמד בישראל חוק ומשפט ואף על פי שלא ניתנה תורה על ידו נשתנה על ידו הכתב שנאמר

רש"י על הייחוד. לאשה איש ועל הפנויה: שבקש להולמו ולא הולמתו. שחשב בראשו כחר מלכותו ולא הולמתו לפי שהיה שרביט של זהב בתוך חללה מדופן לזופו ואינה מתיישבת בראשו אלא למי שיש לו חריץ בראשו והיא עדות לבית דוד שכל הראוי למלכות הולמתו ומי שאינו ראוי למלכות אינו הולמתו: מאי רבותיה. דחמשים איש לבן מלך: נטולי טחול וחקוקי כפות רגלים. נטולי טחול על ידי סם שהטחול מכבידו לאלהם וחקוקי כפות רגלים חין גזר בפרכויהם ורלים על הקואים ועל הכרקוין ואינו נזוקין: מהני' אספניא. שכן חיילות מדי שנה בשנה הנכנסין והיוצאין עמו כל השנה: גמ' לו. משמע להרחיב דעתו ולהגדיל גרבו סוסים: הסוסים באים ממזכרים לארץ ישראל וקרין גלגול שגוחים לקנות לו סוסים ועובדים בלל תוספתו לראוהם עוד עד עולם (שמות יד): בעשה ולא תעשה לך גרסין: הוה אמינא אפילו כדי רכבו לא. בתמיה מלכות בלל רכב ופרשים מי חשיבא: לאפוש. רכב ופרשים וסוסים לרכוב בהרווחה ולא בלמנוס. ל"א לאפוש גרסין כקרויב סוס אחד ומושך סוס אחד אללו ביד ורכב פעם על זה ופעם על זה להרגיע את חבירו: להרווחה. שלא ללמנוס ואם ילמדך לטכור עוד חיילות שיהיה מלוי בידו: למעוטי הדיוטות. דמותרין להרבות נשים: אטצטבלאות. בית גדול למזור הסוסים: ארוות. הבדלה בין שורה לשורה על פני הבית: כאבנים. חשיב מיהא פורתא: לא נתגלו טעמי תורה. כגון למה נאסרה לבישה שטענו ואכילה חזיר וכו' וכו' לשתי תורות: הא דשאני מלך מהדיוטות לחלו היה הדיוט סגי ליה בחדא ומלך בעי תרתי: משנה. שהם במשמע: כתב עברי. של בני עבר הנהר: ליבונאה. אריות גדולות כעין אריות שכותבין בקמיעות ומזוזות: (רש"י)

תוספות סוסים למה לי. פי' דמשמע תרי הכי גרסינן אי לא כתיב אלא סוס ה"א לכמה סוסים חד לאו הוא דאיכא כתב רחמנא סוסים והדר סוס לחלק על כל אחד פי' אי כתיב סוס גבי לא ירבה הוה אמינא על סוס אחד בטל הוא עובר כדמוכח קרא דהרבות סוס ומ"מ לכמה סוסים ליכא אלא חד לאו לכך שינה הכתוב לעבור על לא תעשה על כל סוס וסוס ויש ספרים משוברים דגרסי לעבור בעשה ולא תעשה פי' לא ירבה סוסים למה לי כלל ולא יתכן דלמען הרבות סוס לאו עשה הוא אף קאי אלאו דלא ישיב: כתב ליבונאה. י"מ כזה שהאות נעשית מן הלבן שממלאין החלק דיו והכתב נעשית ממאיליו מנייר חלק ולא נהירא דאין זה כתב דהוי חק תוכות וחק ירכות דאמרינן בגיטין (דף ב.) אין כתב לגבי גט וכי היכי דגבי גט אינו כתב גבי ספר תורה נמי אינו כשר ועוד אמאי לא כהלן כתבא למקרי (דניאל. ה) הרי לא נשתנה כתיבת האותיות כלל ור"ת פי' דשם מקום רישמא ליבונאה וכותבין בו כתב משונה: (תוספות)

עזרא ד-ז | וכתב הנשטון כתוב ארמית ומתורגם ארמית וכתוב **דניאל ה-ח** | לא כהלן כתבא למיקרא ופשרא להודעא למלכא וכתוב **דברים יז-יח** | וכתב את משנה התורה הזאת כתב הראוי להשתנות למה נקרא אשורית שעלה עמהם מאשור תניא רבי אומר בתחלה בכתב זה ניתנה תורה לישראל כיון שחטאו נהפך להן לרועץ כיון שחזרו בהן החזירו להם שנאמר **זכריה ט-יב** | שובו לביצרון אסיירי התקוה גם היום מגיד משנה אשיב לך למה נקרא שמה אשורית שמאשורית בכתב רש"א אומר משום ר' אליעזר בן פרטא שאמר משום רבי אלעזר המודעי כתב זה לא נשתנה כל עיקר שנאמר **שמות כז-כ"א**

נעוריד אמר לו כגון מאן אמר לו כגון אמך איני והא מקרי ליה רב יהודה לרב יצחק בריה **קהלת ז-כ** | ומוצא אני מר ממות את האשה אשר היא מצודים וחרמים ואמר לו כגון מאן וא"ל כגון אמך מיתקף עיבורי מעברא במלה אמר רב שמואל בר אבוןא משמיה דרב אשה גולם היא ואינה כורתת ברית אלא למי שעשהא כלי שנאמר **ישעיה נד-ה** | כי בועליך עושיד ה' צבאות שמו תנא אין איש מת אלא לאשתו ואין אשה מתה אלא לבעלה אין איש מת אלא לאשתו שנאמר **רות א-ג** | וימת אלימלך איש נעמי ואין אשה מתה אלא לבעלה שנאמר **בראשית מח-ז** | ואני בבאי מפדן מתה עלי רחל: אין רואין אותו כו': ת"ר מלך מסתפר בכל יום כהן גדול מערב שבת לערב שבת כהן הדיוט אחד לשלשים יום מלך מסתפר בכל יום שנאמר **ישעיה לג-ז** | מלך ביפיו תחזינה עיניך: כהן גדול מע"ש: אמר רב שמואל בר נחמן א"ר יוחנן הואיל ומשמרות מתחדשות כהן הדיוט אחד לשלשים יום דכתיב **יחזקאל מד-כ** | וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו כסום יכסמו את ראשיהם ויליף פרע מנזיר כתיב הכא פרע לא ישלחו וכתוב התם **במדבר ו-ה** | גדל פרע שער ראשו מה להלן שלשים אף כאן שלשים ותנן נמי סתם נזירות שלשים יום והתם מנא לן אמר רב מתנה דאמר קרא קדש יהיה בגימטריא תלתין הווי אמר ליה רב פפא לאבביי אימא לא לירבו כלל אמר ליה אי כתיב לא ישלחו פרע כדקאמרת השתא דכתיב ופרע ליהוי שלוחי לא לישלחו אי הכי האידינא נמי דומיא דזין מה יין בזמן ביאה הוא דאסור שלא בזמן ביאה שרי אף פרועי ראש בזמן ביאה אסור שלא בזמן ביאה שרי ויין שלא בזמן ביאה שרי והתניא רבי אומר אומר אני כהנים אסורין לשתות יין לעולם אבל מה אעשה שתקנתו קלקלתו ואמר אבביי כמאן שתי כהני חמרא האידינא כרבי מכלל דרבנן אסרי התם היינו טעמא מהרה יבנה בית המקדש ובעינין כהן הראוי לעבודה וליכא ה"ג בעינא כהן הראוי לעבודה וליכא הכא אפשר דמספר ועייל התם נמי אפשר דנייני פורתא ועייל דאמר רב אחא דרדך מיל ושינה כל שהוא מפיגין את היין ולא איתמר עלה אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוב לא שנו אלא ששתה כדי רביעית אבל יותר מכדי רביעית כ"ש דדרך טורדתו ושינה משכרתו רב אשי אמר שתיי יין דמחלי עבודה גזרו בהו רבנן פרועי ראש דלא מחלי עבודה לא גזרו בהו רבנן מיתניב ואלו. שבמיתה פרועי ראש ושתיי יין בשלמא שתיי יין דכתיב **ויקרא יט-ט** | יין ושכר אל תשת אתה ובניך ולא תמותו אלא פרועי ראש מנא לן דאיתקש שתיי יין לפרועי ראש כתיב וראשם לא יגלחו ופרע לא ישלחו (וכתיב) ויין לא ישתו וגו' מה שתיי יין במיתה אף פרועי ראש במיתה ומינה מה שתיי יין דמחלי עבודה אף פרועי ראש דמחלי עבודה קשיא אמר ליה רבינא לרב אשי האי עד דלא אתא יחזקאל מאן אמרה וליטעמיך הא דאמר רב חסדא דבר זה מתורת משה רבינו לא למדנו עד שבא יחזקאל ולימדנו **יחזקאל מד-ט** | כל בן נכר ערל לב וערל בשר לא יבא אל מקדשי לשרתני עד דלא בא יחזקאל מאן אמרה אלא גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא ה"ג גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא (וכי גמירי הלכה למיתה לאחולי עבודה לא גמירי) מאי כסום יכסמו את ראשיהם תנא כמין תספורת לוליינית מאי תספורת לוליינית אמר רב יהודה אמר שמואל תספורתא יחידאה ה"ד אמר רב אשי ראשו של זה בצד עיקרו של זה שאלו את רבי אזהו תספורת של כ"ג אמר להן צאו וראו מתספורת של בן אלעשה תניא רבי אומר לא על חנם פיזר בן אלעשה את מעותיו אלא כדי להראות בו תספורת של כהן גדול:

רש"י | עבדו מעברא במלה. מעברת על מזוהיה: גולם היא. קודם שנבעלה: גולם. כלי שלא נגמר קרוי גולם כהתנן גולמי כלי עץ טמאין: משמרות. מהחלפיה ומהחלפות בשבת זו יולאה וזו נכנסת ולכיד להםהפר מפני משמרת חדשה זו הנכנסת שיראוהו ביופי: לא לירבו כלל. ואפי' עד שלשים: אמר ליה. פרע מקרי בשלשים יום: אי היה כתיב לא יגלחו פרע. הוא משמע לא יגדלו פרע עד שיעור פרע השתא דכתיב ופרע לא ישלחו דקאמר פרע והדר לא ישלחו משמע פרע דשלשים יום ליהוי אכל שזחי טפי לא לשלחו: דומיא דזין. דסמוך ליה ויין לא ישתו צבואס וגו' מקוש פרועי ראש לשתיי יין וכתבי ביין צבואס: רבי אומר אומר אני כהן אסור לשתות יין לעולם. רישא דכתיבה קהני כהן המכיר משמרתו ומשמרת בית אב שלו אסור ציין כל אותו היום אף בזמן הזה מכיר משמרתו ואינו מכיר בית אב שלו אסור כל אותו שבת אינו מכיר כל משמרתו ולא משמרת בית אב שלו אסור לשתות יין לעולם שמה שמא יבנה בית המקדש: רבי אומר אומר אני. אם באנו לחוש שמא יבנה אסור ציין לעולם ואפילו הוא מכיר שאינו עכשיו זמן משמרתו שמה יבנה וכל הקודם ואישתכח עייל ועביד: אכל מה אעשה שתקנתו קלקלתו. חורבן הבית שקלקלן ועיבר סדר' משמרתיהוה שהיה אוסרן ציין בזמן משמרתו ומתירן שלא בזמן משמרתו הוא חיתקן עכשיו לשתות יין לעולם דלא חייש שמא יבנה פתאום: כמאן שנו האידינא כהני חמרא כרבי. שהרי רוב כהנים אינן בקיאיין בזמן משמרתיהוה ואסורין לעולם לרבנן: התם היינו טעמא כו'. שינויא היא וצניחאחא גרסינן לה כלומר מלאוויי' שרי ורבנן הוא דגזרו: ופרכינן הכא נמי מהרה יבנה וכו': שתיי יין דמחלי עבודה. דכתיב (ויקרא ז) יין ושכר וגו' וסמיך ולהבדיל בין הקדש ובין החול משמע ציין עבודה קדושה לעבודה מוחללת גזרו בהו רבנן בזמן הזה משום מהרה יבנה: ה"ג אף פרועי ראש מחלי עבודה קשיא: הא עד דלא אתא יחזקאל. ואקשינא: מאן אמרה. פירוש מהיכא נפקא לן פרועי ראש במיתה: הא דאמר רב חסדא. צבואס כפי' דבר זה דהוה ערל פסול לעבודה: כל בן נכר. כהן שנחנכו מעשו ללבוזי שבשים וערל לבו או ערל שפך שמתו אחיו מחמת מילה: יחידאה. נאה ואין דוגמתה: בן אלעשה. חתנו של רבי היה ונתן ממון ולמדו לו אותה תספורת: (רש"י)

תוספות | ואימא לא לירבו כלל. תימה דפרע במאי מוקי לה אלא נראה לומר דה"פ אימא לא לירבו שלשים דהיינו שיעור פרע אלא יגלחו ב"ט ומשני אי כתיב לא ישלחו פרע משמע לא ישלחו שיעור פרע אבל השתא דכתיב פרע קמא לא ישלחו משמע טפי מפרע לא ישלחו: אלא גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא. וקשה הרי רב אשי עצמו סותר דבריו ומיישב הך הקישא ד"חזקאל שסותר דבריו הראשונים דאמר רב אשי לעיל פרועי ראש דלא מחלי עבודה וי"ל ממה שרב אשי אמר גמרא גמירי ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא מתרצי שתי הקושיות דעד דאתי יחזקאל מאן אמרה ומתרצה קושיא דלעיל דכיון דגמרא היא מציינו למימר הכי גמירי הלכתא למיתה ואחולי עבודה לא גמירי ויחזקאל אסמכה אקרא מענין ההלכה אסמכה וא"כ לא אסמכינן לעשות ההקישא רק לענין מיתה אבל לעיל דלא ידע דגמירי הלכה סבר הוא לעשות הקישא מפרועי ראש לשתיי יין מכל וכל דאין היקש למחצה: כסום יכסמו. פי' כעין כוסמת הגדל כך שבלין ראשו של זה בצד עיקרו של זה: (תוספות)

מתני' דיני ממונות בשלשה זה בורר לו אחד ושניהן בוררין להן עוד אחד דברי ר' מאיר וחכמים אומרים שני דיינין בוררין להן עוד אחד זה פוסל דיינו של זה זה פוסל דיינו של זה דברי ר' מאיר וחכמים אומרים אימתי בזמן שמביא עליהן ראייה שהן קרובין או פסולין אבל אם היו כשרין או מומחין מפי בית דין אינו יכול לפסולן זה פוסל עדיו של זה דברי רבי מאיר וחכמים אומרים אימתי בזמן שמביא עליהן ראייה שהן קרובין או פסולין

אבל אם היו כשרין אינו יכול לפסולן: **גמ'** מאי זה בורר לו אחד זה בורר לו אחד בתלתא סגי הכי קאמר כשזה בורר לו ב"ד אחד זה בורר לו ב"ד אחד שניהן בוררין להן עוד אחד ואפילו לזה מצי מעכב והאמר ר' אלעזר לא שנו אלא מלוה אבל לזה כופין אותו ודן בעירו כדאמר רבי יוחנן בערכאות שבסוריא שנו הכא נמי בערכאות שבסוריא שנו אבל מומחין לא רב פפא אמר אפילו תימא מומחין כגון בי דינא דרב הונא ודרב חסדא דקאמר ליה מי קא מטרחנא לך תנן וחכ"א שני דיינין בוררין להן עוד אחד ואי ס"ד כדקאמרינן ב"ד בית דין בתר דפסלי להו אזלו ובררו להו בי דינא אחריני ועוד מאי זה בורר לו אחד זה בורר לו אחד אלא ה"ק כשזה בורר לו דין אחד זה בורר לו דין אחד שניהן בוררין להן עוד אחד מאי שנו דעבדי הכי אמרי במערבא משמיה דר' זירא מתוך שזה בורר לו דין אחד זה בורר לו דין אחד ושניהן בוררין להן עוד אחד יצא הדין לאמיתו: וחכמים אומרים כו': נימא בדרב יהודה אמר רב קמיפליגי דאמר רב יהודה אמר רב אין העדים חותמין על השטר אלא א"כ יודעין מי חותם עמהן רבי מאיר לית ליה דרב יהודה אמר רב ורבנן אית להו דרב יהודה אמר רב לא דכולי עלמא אית להו דרב יהודה אמר רב ודעת הדיינין כ"ע לא פליגי דבעינן כי פליגי דעת בעלי דינין ר"מ סבר דעת בעלי דינין נמי בעינן ורבנן סברי דעת הדיינין בעינן דעת בעלי דינין לא בעינן גופא אמר רב יהודה אמר רב אין העדים חותמין על השטר כו' תניא נמי הכי כך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין לא היו חותמין על השטר אלא א"כ יודעין מי חותם עמהן ולא היו יושבין בדין אלא א"כ יודעין מי יושב עמהן ולא היו נכנסין בסעודה אלא אם כן יודעין מי מיסב עמהן: זה פוסל דיינו כו': כל כמיניה דפסיל דייני א"ר יוחנן בערכאות שבסוריא שנו אבל מומחין לא הא מדקתני סיפא וחכ"א אימתי בזמן שמביא ראייה שהן קרובין או פסולין אבל אם היו כשרין או מומחין מפי ב"ד אינו יכול לפסולן מכלל דר' מאיר מומחין נמי קאמר ה"ק אבל אם היו כשרין נעשו כמומחין מפי ב"ד ואינו יכול לפסולן ת"ש אמרו לו לר"מ לא כל הימנו שפוסל דין שמומחה לרבים אימא לא כל הימנו שפוסל דין שהמוחה רבים עליהם תניא נמי הכי לעולם פוסל והולך עד שיקבל עליו ב"ד שמומחה לרבים דברי ר"מ והא עדים כמומחין דמי ואמר ר"מ זה פוסל עדיו של זה זה פוסל עדיו של זה הא איתמר עלה אמר ריש לקיש פה קדוש יאמר דבר זה תני עדו עמו אילימא לממון רחמנא פסליה אי לשבויה הימוני מהימן כבי תרי לעולם לממון לא צריכא דקבליה עליה כבי תרי מאי קמ"ל דמצי הדר ביה תניא אמר לו נאמן עלי אבא נאמן עלי אביך נאמנין עלי ג' רועי בקר ר"מ אמר יכול לחזור בו וחכ"א אינו יכול לחזור בו

רש"י מתני' זה בורר לו אחד. משמע זה בורר לו ב"ד אחד שהן ג' וזה אחד הכי קשה ושניהם בוררין להם עוד אחד הכי ט' והיינו דקא מתמה מאי זה בורר כו' הא בתלתא סגי: גמ' הכי קאמר כשזה בורר לו ב"ד אחד זה בורר לו ב"ד אחד. וכל אחד פוסל אותו ב"ד שביכיר חבירו ואינו רואה לזון לפניו: שניהן בוררין להם אחד. כלומר אין יכולין לטוף זה את זה אלא בוררין ב"ד שיתרלו בו שניהם: ואפי' לזה מצי מעכב. בתמיה: והאמר ר"א. לקמן בסוף פירקין (דף ל"א:): לא שנו. אחד אמר נידון כאלו ואחד אמר נלך לבית הוועד וזהו הולך לבית הוועד: ולא קאמר מלוה נלך לבית הוועד. דעבד לזה לזכר מלוה: כדאמר ר' יוחנן. לקמן בשמעתין: בערכאות שבסוריא. ש"ל היו בקיאות בדיו תורה הלכך אפי' לזה מצי מעכב: כי דינא דרב הונא ורב חסדא. דתרווייהו בחד מקום: ועוד מאי זה בורר. דמשמע דהכי דינא: יא' דין אמת לאמיתו. ליתיה בעלי דינין דסבר החייב הכי אפי' בעלמי ביכרתי האחד ואם היה יכול להפך בזכותי היה מהפך והדיינין בעלמא נוחה דעתן להפך בזכות שניהן מפני ששניהם ביכרו: א"כ יודעין מי חותם עמהן. שמה יחתמו עמהם עד אחד פסול ומטבטל עזות כולם ונמאלו רלו בנשים: ורבנן אית להו דרב יהודה. הלכך דעת הדיינין בעינן שיכירו מי ישב עמהם אדם הגון: ואין נכנסין לסעודה כו'. שגנאי הוא לתלמידי חכמים ליטב אלל עם הארץ בסעודה: זה פוסל דיינו של זה זה פוסל דיינו של זה. יכול לומר לו לא אדון לפניו. (ע"כ): הכי קאמר אבל אם היו כשרין. שאינם קרובין ולא פסולין אף ע"פ שהן יושבי קרנות נעשו כמומחין: עד שיקבל עליו בפני ב"ד מומחה. אלמא כמומחין מודה ר"מ: והא עדים כמומחין דמו. אם אינם קרובים או פסולים: דקבלו עליו בחי. בתחלת דכיהיה קבלוהו עליהם בשנים: נאמן עלי וכו'. בדיינין קמיידי מדקתני ג' רועי בקר: (רש"י)

תוספות מתני' מאי זה בורר לו אחד זה בורר לו אחד. פ"ה דמשמע דלהו ט' כיצד זה בורר לו ב"ד אחד הרי ג' וזה בורר לו ב"ד אחד הרי ששה ושניהם בוררים להם ב"ד אחר הרי ט' ולהכי מתמה בתלתא סגי ולא נהירא שהרי משמעות הלשון אינו כן דא"כ ה"ל להקשות בהדיא הא גופא קשיא רישא אסיפא אמרת דיני ממונות בשלשה אלמא בג' סגי והדר קאמר דצריך ט' ונ"ל דאף בתחילה היה יודע כמו שמפרש אה"כ שזה פוסל ב"ד של חבירו זה פוסל ב"ד של חבירו ולא ישבו ב"א ג' אחרונים כדקאמר המתוך ולא פריך אלא מלישנא דמתני' דקתני זה בורר ב"ד וחבירו כן ולהכי פריך מאי זה בורר לו אחד כלומר לא סגי בלאו הכי ומשני כשזה בורר כלומר אין חובה ודאי לעשות כן אלא מתני' מיידי אם אירע כך: כגון בי דינא דרב הונא ורב חסדא דאמר ליה מאי קמטרחנא לך וכו'. פירש הקונטרס שהיו במקום אחד ולא נהירא דהא אמרי' (עירובין סב:) דרב חסדא לא היה מורה לפני רב הונא אפי' ביעתא בכוחתא וכ"ש דדין לא היה עושה בפניו ונ"ל שהיו סמוכים זה לזה חוץ לג' פרסאות: כדי שיצא הדין לאמיתו. פירש הרשב"ץ שאפילו החייב יפרע ברצון ויאמר קושטא דייני שאני בעצמי ביררתי האחד ואם היה יכול להפך בזכותי היה מהפך לפום ריהא משמע כך הפירוש שמתוך שביירר זה שלו זה שלו השלישי יצא הדין לאמיתו בלא עוות שיחא הענין שקול ולא ירבו מהפכין לחובה על מהפכין לזכות ולא להפך: (תוספות)

ואמר רב דימי בריה דרב נחמן בריה דרב יוסף כגון דקבליה עליה בחד צריכא דאי תנא אבא ואביך בהא קאמרי רבנן דלא מצי הדר ביה משום דאבא ואביך חזו לעלמא אבל חד כבי תרי דלעלמא לא חזי אימא מודו ליה לר"מ ואי אשמעינן בהא בהא קאמר ר"מ אבל בההיא אימא מודו להו לרבנן צריכא הא מדקתני רישא דיינו וסיפא עדין אלמא דוקא קתני אמר ר' אלעזר בבא הוא ואחר לפוסלן כל כמיניה נוגע בעדותו הוא אמר רב אחא בריה דרב איקא כגון שקרא עליו ערער ערער דמאי אילימא ערער דגזלותא כל כמיניה נוגע בעדותו הוא אלא ערער דפגם משפחה ר' מאיר סבר הני אמשפחה קמסהדי ואיהו ממילא קפסיל ורבנן סברי סוף סוף נוגע בעדותו הוא כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן מחלוקת בשתי כיתי עדים דר' מאיר סבר צריך לברר ורבנן סברי אינו צריך לברר אבל בכת אחת דברי הכל אין יכול לפוסלן אמרו לפניו רב אמי ורב אסי אין שם אלא כת אחת מהו אין שם אלא כת אחת והאמרת אבל בכת אחת דברי הכל אין יכול לפוסלן אלא נמצאת כת שניה קרובין או פסולין מהו אמר להן כבר העידו עדים הראשונים איכא דאמרי אמר רב אשי כבר העידו עדים הראשונים נימא בפלוגתא דרבי ורבן שמעון בן גמליאל קמיפלגי דתניא הבה לידון בשטר ובחזקה נידון בשטר דברי רבי רשב"ג אומר נידון בחזקה והוינן בה בחזקה ולא בשטר אלא אימא אף בחזקה וקיי"ל בצריך לברר פליגי לא אליבא דרשב"ג כ"ע לא פליגי כי פליגי אליבא דרבי דר"מ כרבי ורבנן אמרי לך עד כאן לא קאמר רבי התם אלא בחזקה דמכח שטרא קאתי אבל הכא דהני עדים לאו מכח עדים אחריני קאתו אפילו רבי מודה דא"צ לברר כי אתא רבין אמר רבי יוחנן רישא

רש"י ואמר רב דימי. הא דקתני נאמן עלי אבא כגון דקבליה עליה בחד דיון ויש שנים כשרין עמו ואפילו הכי כיון דפסול מדאורייתא מצי הדר ביה הכל נמי כיון דחד לממן לא מהכשר מצי הדר ביה: אלא דזוקא קתני. מדשני במילתיה דדעינין נקט לשון יחיד ובעדים נקט לשון רבים וליתא דלריש לקיש דהדרה קושין לדוכתא והא עדים כמזמחין דמו: א"ר אלעזר. הוסיף גבי עדים בבא הוא ואחר לפוסלן דהוה ליה תרי דמסהדי אפסולה ומיהמינן ודינין בערכאות צבאוריאל כדלוקימנא ולא פסול ממש קאמר אלא בעינא די כינא מעליה: נוגע בעדותו הוא. האי בעל דין דמשום דלא ליהסוד עליה קאתי למיפסליה: שקרא עליו ערער. בעל דין אומר לפניו על מה הוא פסול ויש אחר עמו: ערער. שמך של פסול: דגזלותא. מעיד עליו הוא ואחר גזלן הוא: נוגע בעדותו הוא. משום דלא נסהיד עליה קאתי: דפגם משפחה. עבד הוא ממשפחה עבד של נסתהרר בל ופסול הוא ומשפחתו: אמשפחה קמסהדי. ולאו משום האי לחודיה מסהדי הלכך סהדותא אחרינא הוא ולא כגוגע בעדות דמי: מחלוקת בשתי כיתי עדים. שאמר בעל דין בפניו יש לי שתי כיתי עדים בדבר זה הביא כת ראשונה ועמד הלכה ואחר ואמר פסולין הן השתא לאו כגוגע בעדות הוא שהרי אמר מלוה שיש לו כת אחת ואם ביקש ולא מנא יפסוד דקסבר ר"מ כריך בעל דין לבדד ולהעמיד על האמת כל דבריו שטוען בבית דין והני מיפסלי אף לעדות אחרות ואם ביקש ומנא כת אחרת כשריה אף ע"פ שראשונה נפסלה הרי בידך דבריו שאמר להביאם והביא הוא לא דק דפסול כשרים היו: ורבנן סברי אין כריך לבדד. ויכול לומר אין לו עדי ומנא זה נוגע בעדותו הוא ולא מיפסלי אפי' בעדות זו: נמצאת כת שניה קרובין או פסולין. ע"י עדים גמורים מהו לר' מאיר מי ארמינן השתא ולאי נוגע בעדות הוא דליו להביא כת אחרת כשרה או דילמא מעיקרא מיהא כי אסהיד בעל דין ואחר עמו אקמאי למיפסליהו לאו נוגע בעדות הוא דלכתי לא אשתכח כת שנייה פסולין הכי גרסין לה כמו שפירשתי ולא נהירא חדא דליו זה בירור דבריה לר' מאיר הואיל וכת האמת נפסלין ועדיין נוגע בעדות הוא ועוד דליו נמי הוה בירור דבריה כגוגע בעדות הוא דלס לא ימנא כת אחרת כשרה אלא כת פסולה נמנא מפסיד בפסול של ראשונים דליו לא נפסלו ראשונים היה מנאיה ממונו על פיהם ודבריו נכריין ע"י שניה ארע"פ פסולין ועכשיו הוא מפסיד הלכך אומר חני דגרסינן הכי והוא עיקר דר"מ סבר א"צ לבדד וזה שאמר להביא שתי כיתי עדים והביאם והאמת נפסלת אין בכך כלום שא"צ לבדד דבריו ודיו בכת אחת הכשרין ואלו נפסלין לעדות אחרת ע"פ בעל דין ואחר דליו נוגע בעדות ורבנן סברי כריך לבדד ונמצא זה נוגע בעדות ולא מפסיד נמצאת כת שניה קרובין או פסולין לר' מאיר מהו נהי דל"צ לבדד מ"מ עכשיו אין כאן עדות ואל"כ נוגע בעדות למפרע או דילמא כי אסהיד מיהא לאו נוגע בעדות הוא דלכתי לא מנא כת שנייה פסולה: כבר העידו הראשונים. (כת ראשונה) כשנמצאת כת שניה פסולה כבר נתקבלה בכשרות עדותן של אלו המעידים על הפסול ועדיין לא היה נוגע בעדות ומאחר שנתקבלה בהכשר נמנא לפסול את הראשונים. ל"א כבר העידו העדים הראשונים כת ראשונה שהעידו בעדותן של בעלי דינין ומיהמינן כיון דשניה פסולה הוה לא מפסלי קמאי דה"ל נוגע בעדות ולשון ראשון נראה מדנקט בהאי ליגנא כבר העידו: הבה לידון בשטר ובחזקה. מחזיק בקרקע ואמר לו בחירו מה כך בכאן וא"ל אהא מכרתיה לי ואלכתינה שני חזקה ועדיין שטר מכירה בידי נידון בשטר על כרחו כריך להביא השטר ויבדד דבריו ואם לא מנא שטר יפסיד דלא מהניא ליה חזקה ארע"פ חזקה במקום שטר קיימא כדאמרי רבנן עד הלכה שנין מזדהר איניש בשטרי' טפי לא מזדהר האי כיון דאמר ישנו בידי כריך לבדד: נידון בחזקה. משמע על כרחו יביא עדי חזקה ושטר לא מהני להכי פריך בחזקה ולא בשטר והא שטר עיקר ראה הוא וכיון דיש לו שטר אין בחזקה אפי' משום בירור דבריה דבמקום שטר לא הוצרכה חזקה היא גופא לא אחיא אלא מכח השטר דאמר על ידי השטר החזקה בו ואבד ממני לאחר ג' שנים: אף בחזקה. בלחיה מהן שיראה ואם יש לו עדי חזקה א"צ לבדד דבריו על השטר והיינו דאמר ר' מאיר כרבי ורבנן כר' שמעון: אפי' תימא רבנן כרבי סבירא ליה דעד כאן לא קאמר רבי ההם כריך לבדד אלא משום חזקה לאו עיקר ראה הוא דמכח השטר הוא דלתיא דליו הוה טעין ברישא החזקה בה מעממי שלא אמר לי אדם דבר מעולם אין זו חזקה וכי אמר לו אהא מכרתיה לי דהיינו בשטר ואבדתיו לאחר ג' שנים הויה חזקה הלכך האי הואיל ואמר ישנו בידי כריך לבדד אמר לי ב' כיתי עדי והביא אחת כיון דהני לאו מכח הני אהו א"צ לבדד דבריו ולחזר אחר כת שניה ולליגנא בתרא ה"ק אפי' תימא תרווייהו חלובא דרבי פלוגי ור"מ אמר כך אלא דאמר אפי' לרבי ומשום דהלכה כרבי מחבריו מהדרינן לאוקומא לפלוגתיהו חלוביה: (רש"י)

תוספות ואמר רב דימי כגון דקבליה בחד. תימה למה לי לאתויי הא דרב דימי ויש לומר דאי לאו דרב דימי לא הוה קשיא ליה תנינא דאי מהתם ה"א דמיירי דקביל עליה כבי תרי דהוה תרתי לריעותא והתם קאמר ר"מ דיכול לחזור אבל בחדא לריעותא לא אמר רבי מאיר דיכול לחזור בו ומשום הכי מיייתי מילתיה דרב דימי דקא משמע לן דאפילו בחדא לריעותא קאמר ר' מאיר יכול לחזור בו וקא מקשי שפיר תנינא: ורבנן סברי צריך לברר. ה"ג הקונטרס ללשון אחרון דרבנן סברי דצריך לברר בו אם יאמר אדם ב"ד/ב"ב אביא ב' כיתי עדים כשרים צריך לברר דבריו ולהביא שתי כיתי עדים כשרים יפסיד הלכך אינו יכול לפסול הראשונים שאם הראשונים פסולים זה לא יגבה חובו בעדים אחרונים שצריך לברר ולהביא כולם כשרים וקשה לר"ת דבפ' גט פשוט (ב"ב קסט: ושם) משמע דאפילו מאן דאמר צריך היינו לכתחילה יאמרו לו ב"ד ברר דברך אבל מכל מקום אם אין יכול לברר בכך לא יפסיד ונראה לר"ת כפ"ה ללשון ראשון ר"מ סבר צריך לברר הלכך יכול לפסול הראשונים לפי שלא יפסיד שום דבר אם הראשונים פסולים לפי שבת דין אומרים לו ברר דברך דמסתמא יעשה מה שב"ד יצוה עליו וא"כ לא יפסיד לפסול הראשונים (תוספות) שמתקיים העדות בשאר:

כי מתני ליה אדעתיה דלא יהיב ליה מתנה אתני ליה שהרי סבור הוא שלא יבא לידי כך אבל הכא לאו בידו ולא סמיך אמדיי דהא לא ידע אי נצח אי לא נצח ואפי' אתני ש"מ דמספיקא גמר ומקני ולא גזילה היא ומיהו הא (שפיר) דאם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא אסמכתא היא טעות סופרים הוא זה וזה לא דבר רש"י דהא אם אוביר אשלם במיטבא לאו אסמכתא כדאמרי' פ' איזהו נשך (ב"מ דף עד.) אלא היינו אם אוביר ולא אעביד אשלם אלפא זוזי דבפי' המקבל (שם דף קד.) קאמר אסמכתא היא ובפי' רש"י היה כתוב אם אוביר וכו' על כן טעו סופרים אבל ר"ת הקשה לפי' הקונט' משום דלפי פי' משמע דטפי חשיב אסמכתא (מה) שהיה בידו מלאו בידו ובפי' (תוספות) איזהו נשך (שם) דף עד. (ושם) משמע איכא (תוספות)

דף כה

אימתי ובמה אינו אלא לפרש דברי חכמים רבי יוחנן אמר אימתי לפרש ובמה לחלוק ודכולי עלמא אימתי לפרש הוא גברא ואגברא קא רמית מר סבר פליגי ומר סבר לא פליגי ולא פליגי והתניא בין שיש לו אומנות שלא הוא בין שאין לו אומנות אלא הוא הרי זה פסול ההיא רבי יהודה משום רבי טרפון היא דתניא רבי יהודה אומר משום רבי טרפון לעולם אין אחד מהן נזיר לפי שלא נתנה נזירות אלא להפלאה: מלוה ברבית: אמר רבא לוח ברבית פסול לעדות והאנן תנן מלוה ברבית מלוה הבאה ברבית בר ביניתוס אסהידו ביה תרי שהדי חד אמר קמי דידי אוזיף בריביתא וחד אמר לדידי אוזפי בריביתא פסליה רבא לבר ביניתוס והא רבא הוא דאמר לוח ברבית פסול לעדות והוה ליה רשע והתורה אמרה אל תשת רשע עד רבא לטעמיה דאמר רבא אדם קרוב אצל עצמו ואין אדם משים עצמו רשע ההוא טבחה דאישתכח דנפקא טריפתא מתותי ידיה פסליה רב נחמן ועבריה אול רבי מזיה וטופריה סבר רב נחמן לאכשוריה א"ל רבא דילמא איערומי קא מערים אלא מאי תקנתיה כדרב אידי בר אבין דאמר רב אידי בר אבין החשוד על הטריפות אין לו תקנה עד שילך למקום שאין מכירין אותו ויחזיר אבידה בדבר חשוב או שיוציא טריפה מתחת ידו בדבר חשוב משלו: ומפריחי יונים: מאי מפריחי יונים הכא תרומה אי תקדמיה יונך ליון רבי חמא בר אשעיא אמר ארא מאן דאמר אי תקדמיה יונך ליון מ"ט לא אמר ארא אמר לך ארא מפני דרכי שלום בעלמא ומאן דאמר ארא מאי טעמא לא אמר אי תקדמיה יונך ליון אמר לך היינו משחק בקוביא ואידך תנא תולה בדעת עצמו ותנא תולה בדעת יונו וצריכא דאי תנא תולה בדעת עצמו התם הוא דלא גמר ומקני דאמר

רש"י אימתי ובמה. אימתי כגון במתניתין דהכל לו במה דברים אמורים: גברא אגברא. דרבי יהושע בן לוי ארמי כר חמא רמי כר חמא סבר אימתי דרבי יהודה לחלוק בלא: ההיא דרבי יהודה היא משום רבי טרפון. לעולם אימתי לפרש הוא ורבנן דמתניתין לא פליגי עליה ומתניתא דקתני בין שיש לו כו' דמשמע עעמא משום אסמכתא ר' יהודה גופיה אמרה משמיה דרבי טרפון ופליגי ארבענן דמתניתין דלעמיהו משום יאשוו ובמתניתין ר' יהודה מילתיהו דרבנן קא מפרכי: אין אחד מהן נזיר. קנים יושבין ואחד עובר זה אומר פלוני העובר נזיר הוא זה אומר אינו נזיר ואמר אחד היינו נזיר אם כמותו הוא שהאז נזיר ואחזירו אומר היינו נזיר אם כמותו הוא שאינו נזיר וקניסה מהכונני לנזירות וגמלא כחמד מהם ואמר רבי טרפון אין אחד מהן נזיר שעל הספק אמר דבריו החילה ואין זו הפלאה דכי יפליא איש (ויקרא כז) ופרש משמע אלמא לר' טרפון דכי תלי תנאה במידי ללאו בידיה ולא ידע לה הפילו הכי הויה אסמכתא ולא אמרינן מספיקא גמר ואקני: לוח ברבית פסול לעדות. דקיי"ל (ב"מ דף עה:) המלוה והלוה עובדין בלא תעשה וכיון דחימוד ממון מעבידו על דת הוא ל' כרעק דחמס דעביד נמי על לא תעשה מפני חימוד ממון: מלוה הבאה ברבית. ומשמע אחריויהו: בר ביניתוס. אוזיף מלוה: והוה ליה. האי שהדי קרע דהא אודי ללוה ברבית: רבא לטעמיה. ע"ק דלוח אדם משים עצמו כו' אינו יכול לפסול עצמו על פיו דהא אין קרוב מעיד לא לזכות ולא לחובה והאם קרוב אלך עצמו: רבי מזיה וטופריה. הגדיל שעבר ואפרכו לטוב עצמו לעשות תשובה: שאין מכירין אותו. דתשובה דהתם לאו עירומי הוא: ויחזיר אבידה. אם ימלא אבידה חבירו לכיון דמחזיר אבידה הוא ודלוי הדך ביה מחמתה ממון: אם תקדמיה יונך ליון. ליוני אתן לך כך וכך: ארא. אשתלוי"ן מלומד להביא יונים ממקומן לבית בעלים על כרחו ויש בהן גזל: משני דרכי שלום בעלמא. דתניא (חולין דף קל"ט:) יוני שובך ויוני עלייה יש בהן גזל משני דרכי שלום ולא גזל גמור דלא זכה בהן בעל השובך דממילא קחתו ורבו להם ובגמרא דהשואל (דף קב.) גרס לה: תנא תולה בדעת עצמו. דהויה אסמכתא והדר תנא דתולה בדעת יונו: (רש"י)

תוספות דאמר התם האי מאן דמקבל זוזי מחבריה למזבין ליה חמרא ופשע ולא בזין משלם כדאזיל אפרוותא דזולשפטו וקאמר התם דאסמכתא היא כו' עד דמקשה הש"ס מאי שני מאם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא ומשני התם גבי אם אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא משום דהוי בידו לא הויה אסמכתא אלמא דלא הויה בידו הוי טפי אסמכתא ממה שהוא בידו על כן נראה לר"ת לפרש הכי כל כי האי גוונא לאו אסמכתא היא דלא הויה אסמכתא אלא היכא שאין יכול להרויח כגון משליש שטריו וכו' וגם פשוט (ב"ב דף קסח.) אבל הכא לא הויה אסמכתא משום דכיון דשנים הם כל אחד ואחד מקני לחבריה מוג דאי מרווח בעי איהו למקני בההיא הנאה גמר ומקני לחבריה ולפי זה כל שידוכין לא הויה אסמכתא משום דכל חד וחד בעי למקני גמר נמי ומקני ומיהו קשה על פי' ר"ת שהרי בפרק הזהב (ב"מ דף מח:) (ושם) אמרינן הנותן עירבון לחבירו ואמר לו אם אני חוזר בי עירבונך מחול לך והלה אומר אם אני חוזר בי אכפול לך ערבונך נתקיימו התנאים דברי רבי יוסי ומסיק התם לבסוף אליבא דר' יהודה דהויה אסמכתא ולא קניא אלמא אפי' בשנים חשיב אסמכתא ולא אמרינן מוג דאי בעי קנין העירבון אם חבירו חוזר בו מקנה נמי כנגד העירבון לחבירו כשהוא חוזר בו ועוד משמע לקמן גבי צריכותות דמפריחי יונים דהיכא שהוא סבור דבידו להרויח הויה אסמכתא בעלמא טפי כדפירש רש"י על כן נראה לר"ת עיקר כפירושו רש"י ואי קשיא לו מההיא דאיהו נשך כדפירש לעיל תריך הכי שאני התם דודאי דבר שהוא בידו ממש לגמרי כגון אם אוביר ולא איעביד אשלם במיטבא דהתם בידו לעשות ולא גזים נמי שסובר הוא שכך הפסיד חבירו אם לא ישלם תנאו כמו אי ישלם במיטבא ובההיא ודאי גמר ומקני ולא חשיב אסמכתא ואומר בלבו עלי לשלם ודאי מן הדין מה שבידי לעשות ולא עשייתו אבל היכא דגזים אע"ג דהוי בידו ממש לגמרי כגון אם אוביר ולא איעביד אשלם אלפא זוזי מכל מקום כיון דגזים ודאי הוי גזומא דמתנה לשלם אלף זוז בשביל קרקע אחת ודאי חשיב אסמכתא ומיהו קשה דהכא משמע דדבר דלא הוי בידו לאו אסמכתא הוא כגון משחק בקוביא דהכא ואע"ג דגזים ומאן שגא מההיא דחמרא דזולשפטו דחשיבנן אסמכתא טעמא ומכ"מ לא קשיא מידי דהתם ודאי הויה אסמכתא משום דהויה בידו ממש ע"ל משום דהוי דבר שבידו שמוצאין יין למכור ונראה כאסמכתא קצת אע"ג דלא גזים דשמא לא ירצו אחרים למכור לו והלכך אע"ג דלא גזים כיון דלאו בידו הוא לגמרי לא גמר ומקני לחבריה אבל הכא גבי משחק בקוביא דלאו בידו הוא כלל אע"ג דגזים בתנאי שחוק שלו מ"מ גמר ומקני דכיון שהוא יודע שאין בידו להרויח וידוע הוא שאחד מהם ירויח ודאי לא נתכוון להסמיך חבירו על דבר שאינו אלא גמר ומקנה לכך כי האי גוונא ודאי לאו אסמכתא היא אבל הא דאשלם אלפא זוזי דגזים גם בידו להשלים תנאו יש לנו למר דנתכוון להסמיך ולהטעות חבירו הויה אסמכתא משום דגזומא קאמר ולא גמר ומקנה ומסתברא דלהכי גזים שהוא סבור ודאי שיעבדה ועוד שבידו הוא ומשום הכי פסק דמשחק בקוביא כשר לעדות דפסקינן כו' יהודה לקמן דכיון שיש לו אומנות שלא הוא כשר והא דפסקינן דמשחק בקוביא קני דווקא כשמעות שניהם על פי הדין לפי שהדין והמקום קניו לאותו שירויח כדי לקנות המעות אשר עליו אבל המשחקים באמנה אפילו הקנו לא מהני אם לא הקנו בב"ד חשוב כדאי' בנדרים (דף כז:): ההיא ר' יהודה משום ר' טרפון. דאמר לא נתנה נזירות אלא להפלאה פ"ה אלמא כיון דמספקא ליה אי הוי נזיר אי לא מספיקא לא משעביד נפשיה הכא נמי מספיקא לא גמר ומקני והקשה הריב"ן מאי מדמה קנין לנזירות שאני נזירות דגלי קרא דכתיב כי יפליא וי"ל דמ"מ נילף מיניה בעלמא ור"י פי' דמ"מ מייית שפיר ואין להקשות שאני הכא דגלי קרא משום דהא לא מפרש בקרא מאי היא הפלאה אלא גלי לן קרא דבעינן הפלאה ולא ידעינן מה היא הפלאה אלא תיתי לן מסברא מה היא הפלאה והיינו דקאמר ההיא רבי יהודה היא דאמר משום רבי טרפון דכיון דלא חשיב ליה הפלאה א"כ ש"מ דעל כרחיך הוא דאמר לעיל בכי האי גוונא אסמכתא היא דאי לאו אסמכתא היא מילתא דלא ידע אם כן הויה נמי הך הפלאה אע"ג דלא ידע ומדקאמר ר' יהודה לעולם אין אחד מהם נזיר וכו' מכלל דלא הויה הפלאה כי האי

ב כה דף

קים לי בנפשאי דידענא טפי אבל תולה בדעת יונו אימא לא ואי תנא תולה בדעת יונו דאמר בנקשא תליא מילתא ואנא ידענא לנקושי טפי אבל תולה בדעת
עצמו אימא לא צריכא מיתיבי המשחק בקוביא אלו הן המשחקים בפיספסים ולא בפיספסים בלבד אמרו אלא אפילו קליפי אגוזים וקליפי רימונים ואימתי
זורתן משישברו את פיספסיהן ויחזרו בהן חזרה גמורה דאפילו בחנם לא עבדי מלוה בריבית אחד המלוה ואחד הלוח ואימתי חזרתן משיקראו את שטריהן
ויחזרו בהן חזרה גמורה אפילו לנכרי לא מוזפי ומפריחי יונים אלו שממרין את היונים ולא יונים בלבד אמרו אלא אפילו בהמה חיה ועוף ואימתי חזרתן
משישברו את מגמיהן ויחזרו בהן חזרה גמורה דאפי' במדבר נמי לא עבדי סוחרי שביעית אלו שנושאיין ונותנין בפירות שביעית ואימתי חזרתן משתגיע
שביעית אחרת ויבדלו וא"ר נחמיה לא חזרת דברים בלבד אמרו אלא חזרת ממון כיצד אומר אני פלוני בר פלוני כינסתי מאתים זוז בפירות שביעית והרי הן
נתונין במתנה לעניים קתני מיהת בהמה בשלמא למאן דאמר אי תקדמיה יונק ליון היינו דמשכחת לה בהמה אלא למ"ד ארא בהמה בת הכי היא אין בשור
הבר וכמאן דאמר שור הבר מין בהמה הוא דתנן שור הבר מין בהמה הוא רבי יוסי אומר מין חיה תנא הוסיפו עליהן הגזלנין והחמסנין גזלן דאורייתא הוא
לא נצרכא אלא למציאת חרש שוטה וקטן מעיקרא סבור מציתא חרש שוטה וקטן לא שכיחא אי נמי מפני דרכי שלום בעלמא כיון דחזו דחזו דחזו דחזו דחזו דחזו דחזו דחזו
דקא שקלי פסלינהו רבנן החמסנין מעיקרא סבור דמי קא יהיב אקראי בעלמא הוא כיון דחזו דקא חטפי גזרו בהו רבנן תנא עוד הוסיפו עליהן הרועים הגבאי
והמוכסין רועים מעיקרא סבור אקראי בעלמא הוא כיון דחזו דקא מכווני ושדו לכתחילה גזרו בהו רבנן: הגבאי והמוכסין: מעיקרא סבור מאי דקיף להו קא
שקלי כיון דחזו דקא שקלי יתירא פסלינהו אמר רבא רועה בהמה דקה ואחד רועה בהמה גסה ומי אמר רבא הכי והאמר רבא רועה בהמה
דקה בא"י פסולין בחוצה לארץ כשרין רועה בהמה גסה אפילו בא"י כשרין הווא במגדלים איתמר ה"נ מסתברא מדקתני נאמנין עלי שלשה רועי בקר מאי
לאו לעדות לא לדינא דיקא נמי דקתני שלשה רועי בקר ואי לעדות שלשה למה לי ואלא מאי לדינא מאי איריא שלשה רועי בקר כי בי תלתא דלא גמרי דינא
נמי הכי קאמר אפילו הני דלא שכיחי ביישוב א"ר יהודה סתם רועה פסול סתם גבאי כשר אבוה דר' זירא עבד גביותא תליטר שנין כי הוה אתי ריש נהרא
למתא כי הוה חזי רבנן א"ל [ישעיה כו-ב] לך עמי בא בחדריך כי הוה חזי אינשי דמתא אמר ריש נהרא אתא למתא והאידיא נכיס אבא לפום ברא וברא
לפום אבא

רש"י קים לי בנפשאי. וכל היתה ספיקא בידו וטעות הוא וכי אתני אלעתא דהוא נלח אתני ולא גמר ואתני אבל חוכה בדעת יונו ספיקא הוא בידו אי נלח ואפי' ה
אתני מספיקא הלכך גמר ומקני: בנקשא תליא מילתא. שיש לו דפון של עץ מנהשין זו לזו והיונה שומעת קולן ומכרת שעבלה מזרזה וממרתה לעוף: ה"ג אלא ידענא
בנקשא טפי: נקשא. הכהא זו על זוז: ספספון. שברי עגים וכן מהל"ש בלע"ז: אפילו קליפי אגוזים. שאין עשויין לכך ואקראי בעלמא הוא: דלפיו לנכרי. ששכתה שם
ריבית מפיסה דהו ודאי לא דקרי לקבלויהו: שממרים את היונים. מרגזים אותן זה על זה להלחם: אפילו בהמה וחיה. דלאו מילתא דשכיחא הוא: פגמיהן. אלו דפון
שמזרזים בהן: אפילו במדבר. ללא שכיחי יונים וישווב והאי פירושא ללשנא דלרע נקיש ליה ולא מוגופא דכרייתא היא וללשנא דלא תקדמה יונק ליון איכא לפשוני חזיה
גמורה דהא אפילו בחנם נמי לא עבדו כלפרישית גבי קוביא: ויבדלו. שלא יארו ויתנו בפירותיהן ויפקדו גטותיהן לעניים: לא חזרת דברים. לומר לא נוסף עוד אלא
חזרה הנכרת שפוזרו פירות שביעית שבגטותיהן לעניים: היינו דמשכחת לה בהמה. דלפך שמלמדה לרוץ כשתשמע קולו: בת הכי היא. שחפץ בהמות הבר לבניה עמה
והלך ורלפה החיות: שור הבר. זומה לחיה ואם מגדלו כביתו הולך למדברות ומטעה החיות לבא אחריו ושם בהן גזל מפני דרכי שלום שמביא אותן מן היבשין והא
דקרי ליה בהמה כמאן דלמר מין בהמה הוא ופלוגחיהו לענין התרת הלבו וכויו: חמסן. יהיב דמי ללא שאון רעון הבעלים למכור: דלורוי' הוא. אל תשת קשע
עד ובמסכת גיטין (דף נט): הן מילתא חרש שוטה וקטן ושם בהן גזל מפני דרכי שלום שלא יתקוטט אביו או קרוביו: סוף סוף ממונא שקלי. ועבדי התקנתא דרבנן
מחמת חימוד ממון: פסלינהו. דהשידי למשקל אנרעא וסבורי שקרא: כיון דחזו דחטפי. ושקלי כלומר דלפי' דמי קא יהיב אתי לזי גזלנות כלומר שהיה קשע לבעלים
למכור ובעל כרחן חוטפין וזרקין המעות לפניהם: גבאי. ממונין שהעמיקן המלך לנכות מס ומנת המלך וכרגא ותרונא מישארל חבייהו: אקראי בעלמא. מה שהבהמה
נכנסת לשדות של אחרים ורועה אקראי הוא ואין הרועה מחטין לכך: יתירא. יותר מן הקצנה: בארץ ישראל. חמימי טפי משום ישוב ארץ ישראל מגדלין איתמר.
שמגדלין אחסר בבתיהם ואפי' הכי בארץ ישראל פסולין מגדלי בהמה דקה דעבידא דמשמטא ורהטא לתוך השדות אבל גסה לא משמטא ואפשר לנטרטה אבל רועה
שמרען בחוף בארץ ישראל גסה פסול שנקנסת בשדה של אחרים: ה"נ מהסבורא. דרועה בהמה גסה פסול: נאמנין עלי שלשה רועי בקר. מכלל דאי לא
קבלוניה עליה לא מהימני: לא לדינא. לדינא מודינא דפסולין משום דלא גמרי דינא: ללא שכיחי ביישוב. ולא ראו ולא שמעו. עסקי דין בין אדם לחבירו אי קבלוניה
עלויה לא מלימודי: סתם רועה. דלכתי לא חזיקו דעילו בהמותיו בשדות אחרות: סתם גבאי כשר. עד דשמעין ביה דשקיל ויתירא: כי הוה חזי. אבוה דר' זירא:
רבנן. מיושבי העיר: אמר לך עמי בא בחדריך. ללא נחזינא כך ריש נהרא שהוא שר העיר ורואה שרבים יושבי העיר ורואל ממון הרבה לכל שנה והוא היה מיקל עליהם
המס ומלחה את שר העיר לאמר שישושיה מועטין ואין ממני לגבות: נכיס אבא לפום ברא. ישחוט את האב לפני הבן כלומר יגבה מהן ממון: מייגזו. מתחבאי: (רש"י)

תוספות אי נמי מפני דרכי שלום. תימה למ"ד מפריחי יונים ארא א"כ מעיקרא נמי פסולים מפני דרכי שלום וי"ל דהא דאמר' מפני דרכי שלום קאי אלישנא
דתקדמיה יונק ליון: מעיקרא סבור דמי קיהיב. וא"ת וליפסול מדאורייתא דקא עבר אלאו דלא תחמוד וי"ל דלא תחמוד משמע דלא יהיב דמי וכי יהיב דמי ליכא לאו
תחמוד כלל וא"ת והא אמרין בפי' דבבא מצינא (דף ה:) לא תחמוד בלא דמי משמע להו משמע לאינשי דווקא הוא דמשמע כך אבל הם טועים דלא תחמוד הוא אפי'
בדיהיב דמי וי"ל דמשמע להו דקאמר ר"ל נמי דכן הוא האמת וי"ל דהכא הכי קאמר דמי קא יהיב והיו מפייסים אותם עד שיאמרו רועה אני אם כן לא עברי אלאו
דלא תחמוד כיון דחזו דשקלי בעל כרחיהו ולא היו חוששין אם יתפייסו פסלינהו: מגדלי איתמר. פי בהמה דקה אסור לגדל אפי' בבית משום ישוב ארץ ישראל דילמא
אתי לרעותו בשדות ובהמה גסה מותר לגדל בבית ולא גזרו בה חכמים משום דצריך לחרישה ואין יכולין לעמוד בהאי גזירה וא"ת והא מהניתינן היא במרובה (ב"ק דף
עט: ושם) אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל משמע דווקא דקה אבל גסה מגדלין וי"ל דאי מההיא הוה אמינא ה"ה גסה ודקה נקט לשמוענין חידוש דסיפא דאמי'
דקה אינו אסור אלא בארץ ישראל דווקא אבל לא בסוריא דכיבוש יחיד לא הוי כיבוש קמ"ל: סתם גבאי כשר. פ"ה והא דהוסיפו הגבאי והמוכסין בדחזו דשקלי
יתירא וקא אתי לאשמוענין דאע"ג שהחזיר הגבאי והמוכס פסול דלא דמי לשאר גזלנים שהחזירו דכשרים דהאי לא ידע למאן נהדר ועוד כיון דעדיין הם עוסקין
בגבאות ובמסך חשודים לחזור לקולום: (תוספות)

ומיננו כולי עלמא כי אתי א"ל ממאן נבעי כי נוחא נפשיה א"ל שקולו תליסר מעי דציירי לי בסדינאי והדרו ליה לפלניא דשקלתניהו מיניי ולא איצטריכו לי: א"ר שמעון בתחילה היו קוראין אותן אוספי שביעית: מאי קאמר אמר רב יהודה ה"ק בתחילה היו אומרים אוספי שביעית כשרין סוחרין פסולין משרבו ממצאי מעות לעניים ואזלי עניים ואספי להו ומייתו חזרו לומר אחד זה ואחד זה פסולין קשו בו בני רחבה האי משרבו האנסים משרבו התגרין מיבעי ליה אלא בתחילה היו אומרים אחד זה ואחד זה פסולין משרבו האנסין ומאי נינהו ארנונא כדמכריז רבי ינאי פוקו וזרעו בשביעית משום ארנונא חזרו לומר אוספין כשרין סוחרין פסולין ר' חייא בר זרנוקי ור"ש בן יהוצדק הוו קאזלי לעבר שנה בעסיא פגע בהו ריש לקיש איטפיל בהדייהו אמר איזיל איזיל היכי עבדי עובדא חזייה לההוא גברא דקא כריב אמר להן כהן וחורש אמרו לו יכול לומר אגיסטון אני בתוכו תו חזייה לההוא גברא דהוה כסח בכרמי אמר להן כהן וזמר א"ל יכול לומר לעקל בית הבד אני צריך אמר להם הלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות הי אמר להו ברישא אילימא הא קמייתא אמר להו ברישא הא נמי לימרו אגיסטון אני בתוכו אלא הא אמר ליה ברישא והדר אמר להו הך מאי שנא כהן משום דחשידי אשביעית (דתנן) סאה תרומה שנפלה למאה סאין של שביעית תעלה פחות מיכן ירקבו והוינן בה אמאי ירקבו ימכרו לכהן בדמי תרומה חוץ מדמי אותה סאה ואמר רב חייא משמיה דעולא זאת אומרת נחשדו כהנים אשביעית אמרו טרודא הוא דין כי מטו להתם סליקו לאיגרא שלפוח דלרגא מתותיה אתא לקמיה דרבי יוחנן א"ל בני אדם החשודין על השביעית כשרין לעבר שנה הדר אמר לא קשיא לי מידי דהוה אשלשה רועי בקר ורבנן אחושבנייהו סמוך והדר אמר לא דמי התם הדור אימנו רבנן ועברוה לההוא שתא הכא קשר רשעים הוא וקשר רשעים אינו מן המנין אמר רבי יוחנן דא עקא כי אתו לקמיה דרבי יוחנן אמרו ליה קרי לן רועי בקר ולא אמר ליה מר ולא מידי אמר להו ואי קרי לכו רועי צאן מאי אמינא ליה מאי קשר רשעים שבנא הוה דריש בתליסר רבוותא חזקיה הוה דריש בחד סר רבוותא כי אתא סנחריב וזר עלה דירושלים כתב שבנא פתקא שדא בגירא שבנא וסיעתו השלימו חזקיה וסיעתו לא השלימו שנאמר [תהילים יא-ב] כי הנה הרשעים ידרכון קשת כוננו חצם על יתר הוה קא מסתפי חזקיה אמר דילמא חס ושולם נטיה דעתיה דקוב"ה בטר רובא כיון דרובא מימסרי אינהו נמי מימסרי בא נביא ואמר לו [ישעיה ח-יב] לא תאמרון קשר לכל אשר יאמר העם הזה קשר כלומר קשר רשעים הוא וקשר רשעים אינו מן המנין הלך לחצוב לו קבר בקברי בית דוד בא נביא ואמר לו [ישעיה כב-טז] מה לך מה ומי לך מה כי חצבת לך פה קבר הנה ה' מטלטלך טלטלה גבר אמר רב טלטולא דגברא קשי מדאיתתא [ישעיה כב-יז] ועטך עטה אמר רבי יוסי ברבי חנינא מלמד שפרחה בו צרעת כתיב הכא ועטך עטה וכתוב התם [ויקרא יג-מה] ועל שפם יעטה [ישעיה כב-יח] צנוף יצנפך צנפה כדור אל ארץ רחבת ידים וגו' תנא הוא ביקש קלון בית אדניו לפיכך נהפך כבודו לקלון כי הוה נפיק איהו אתא גבריא לאחדיה לדשא באפי משרייתיה

רש"י אוספין כשרין. דמאי למיכלניהו קודם זמן הביעור: ואזלי עניים אספי להו. בשביל המעות והוה להו סוחרין שביעית ורחמנא אמר לאכלה ולא לסחורה (ע"ז דף סב.) והכי משמע מהתנין בתחלה לאלו הפסולין עכשיו משום סוחרין שביעית היו קורין אותן אוספי שביעית וכשרין משרבו האנסין חזרו לקרות את האוספין סוחרין ופסולין: ארנונא. מס שגובה המלך מן התבואות כך וכך כורין מן השדה לשנה: פוקו זרעו בשביעית. שביעית בזמן הזה דרבנן דבעלה קדושת הארץ: כריב. חריש: אמר להו. ריש לקיש: כהן וחורש: זה כהן הוא שחורש בשביעית דלמרי' לקמן נחשדו כהנים על השביעית: אגיסטון. שכיר וקרקע של נכרי הוא א"ל משום ארנונא שכרו בעל הבית לחצוב: כסח. זומר כסח: עקל. דדורתא וזריכה לבית הבד לקשור את הפוח הזויסה כשעוצרין אותן בקויה: הלב יודע. לכו יודע אם לעקל נחשוין או לעקלקלות: לעקלקלות. לעבור על דת: העלה. דתרומה בטוילה באלה ומאה והשביעית יאכל ז' קודם זמן הביעור: לפחות. ממאה דהויא ליה מזומע ואסורה לזרים: ימכרו לכהן. דהא שרייה ל' תרומה: דמי תרומה. כלומר בזול דתרומה אין דמיה יקרים כחולין לפי שאינה ראויה אלא לכהנים כלומר ימכרנה בעליהם לכהנים במה שיכול חוץ מדמי התרומה שהוא חייב לתתם לכהן כהנס דמוחר למכור שביעית ע"מ לאכול היא ודמיה קודם הביעור: נחשדו כהנים. להשהות שביעית אחר זמן הביעור דמורו זה היה יתיירא משום דלשחורו תרומה וקדשי קדשים לגבייהו והשביעית נמי קדושת הארץ היא: אמרי. ר' חייא בר זרנוקי ור' שמעון גליה דריש לקיש: טרודא הוא דין. קנתרן הוא זה ומטריח דעבריו: כי מטי התם. לעליה שמעברין בה שנה כדאמרין בפ"ק (דף יא.) התשודין. על השביעית. שנעשו סניגורין לרשעים: שלשה רועי בקר. פפרק כהן גדול (לעיל דף י ויז): קשר רשעים הוא. והיאך אנו סומכין על מנין זה לעשות כדכרייהו ואפילו אי הו עושין עבור כיון וכדת און השנה מהעברת על ידיהו דבעינן ב"ד נימנין וזה אינו מנין: דא עקא. שאתה קורא אותן רשעים: שבנא. ממנה על ביהו של חזקיהו מלך יהודה: השלימו. לעובדך: ידרכון קשת כוננו חצם על שפם יעטה אמר רבי יוסי ברבי חנינא מלמד שפרחה בו צרעת כתיב הכא ועטך עטה וכתוב התם [ויקרא יג-מה] ועל שפם יעטה [ישעיה כב-יח] צנוף יצנפך צנפה כדור אל ארץ רחבת ידים וגו' תנא הוא ביקש קלון בית אדניו לפיכך נהפך כבודו לקלון כי הוה נפיק איהו אתא גבריא לאחדיה לדשא באפי משרייתיה

תוספות משרבו האנסין ומאי נינהו ארנונא. וא"ת ומשום ארנונא תירו לחרוש ולזרע דהויא איסורא מדאורייתא וי"ל דמייירי בשביעית בזמן הזה דרבנן אי נמי י"ל דפוקו נפש הוא ששואל להם המלך מס ואין להם מה יפרעו ומתים בתפיסת המלך והכי איתמר בירושלמי משום חיי נפש: לעבר השנה בעסיא. וא"ת היאך היו מעברין בעסיא הא עסיא חוצה לארץ היא כדאמרין פ' חזקת הבתים (ב"ב דף נו. ושם) עסיא ואספמיא וכו' וי"ל דלעבר ר"ל לחשוב והכי משמע מדקאמר כהן וחריש משמע שביעית היתה ואין מעברין השנה בשביעית כדאמרין (לעיל ד' יב.) : אגיסטון אני בתוכה. פ"ה לשון ראשון שכיר אני בתוכה וקרקע של נכרי הוא ולא נהירא דאמרין בגיטין (דף סב. ושם) אין עזרין עם הנכרי בשביעית ע"כ נראה כפירוש אחר שפירש הקונטרס משום ארנונא: לעקל בית הבד אני צריך. וקשה דמ"מ מה בכך מ"מ הוה משיב הכרם דהכי אמרינן פרק כלל גדול (שבת דף עג: ושם) הזומר וצריך לעצים חייב שתים משום קוצר ומשום נוטע הכא נמי לחייב משום עבודת נוטע וי"ל דעביד ליה פאותו ענין דזדאי קשה ליה דליכא לחייבו משום נוטע כדאמרין גבי שבת דשאני גבי שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה והא מתעבדא מחשבתו אבל גבי שביעית אין לאסור רק היכא דמשיב חרקע אבל הכא קשיא ליה וכה"ג שרי כדאיתא פרק המוכר את הספינה (ב"ב דף פ:) : ימכרו לכהנים בדמי תרומה. וא"ת והא אסור לעשות סחורה בפירות שביעית כדאמרין במסכת ע"ז (דף סב:) לאכלה ולא לסחורה וי"ל דסחורה היינו כשמוכרה בשוק כעין חנות דדמי לסחורה אבל פעם א' כעין אקרא בעלמא ליכא משום סחורה: כדור אל ארץ רחבת ידים. פ"ה כדור כשורה יסובבה חילות פ"ה כגו שהוא גולה ל' דירה כמו מדור באהלי רשע (תהלים פד) ל"א כדור פלוט"ה בלע"ז כמו הכדור והאמום (לקמן. דף סח:) ואע"ג דלא כתיב כדור מ"מ אשכחן כי האי דרשה דכתיב (קהלת יב) דברי חכמים כדרבנות ודרשינן (ירושלמי סנהדרין פ"י) כדורו של בנות שוורקין זו ליד חבירתה כך אדם מוסר דברי תורה לחבירו ולתלמידיו זה לזה ומתפקחין זה מזה ולא כתיב כדורבנות: (תוספות)

אמרו ליה משייריתך היכא אמר הדרו בי אמרו ליה אם כן אחוכי קא מחייבת בן נקבוהו בעקביו ותלאוהו בזנבי סוסייהם והיו מגררין אותו על הקוצים ועל הברקנין אמר רבי אלעזר שבנא בעל הנאה היה כתיב הכא **[ישעיה כב-טו]** לך בא אל הסוכן הזה וכתוב התם **[מלכים א א-ב]** ותהי לו סוכנת (ואומר) **[תהילים יא-ג]** כי השתות יהרסון צדיק מה פעל רב יהודה ורב עינא חד אמר אילו חזקיה וסיעתו נהרסים צדיק מה פעל וחד אמר אילו בית המקדש יהרס צדיק מה פעל ועולא אמר אילו מחשבותיו של אותו רשע אינן נהרסות צדיק מה פעל בשלמא למאן דאמר אילו מחשבותיו של אותו רשע היינו דכתיב כי השתות יהרסון ולמ"ד בית המקדש נמי דתנן אבן היתה שם מימות נביאים הראשונים ושתיה היתה נקראת אלא למ"ד חזקיה וסיעתו היכא אשכחן צדיקי דאיקרו שתות דכתיב **[שמואל א ב-ח]** כי לה' מצוקי ארץ וישת עליהם תבל ואיבעית אימא מהכא **[ישעיה כח-כט]** הפליא עצה הגדיל תושיה א"ר חנן למה נקרא שמה תושיה מפני שהיא מתשת כחו של אדם דבר אחר תושיה שניתנה בחשאי מפני השטן דבר אחר תושיה דברים של תוהו שהעולם משותת עליהם אמר עולא מחשבה מועלת אפילו לד"ת שנאמר **[איוב ה-יב]** מפר מחשבות ערומים ולא תעשינה ידיהם תושיה אמר רבה אם עסקין לשמה אינה מועלת שנאמר **[משלי יט-כא]** רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום עצה שיש בה דבר ה' היא תקום לעולם: אמר ר' יהודה אימתי: א"ר אבהו א"ר אלעזר הלכה כרבי יהודה וא"ר אבהו אמר רבי אלעזר כולן צריכין הכרזה בבית דין רועה פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר בעי הכרזה וחד אמר לא בעי הכרזה בשלמא למ"ד לא בעי הכרזה היינו דאמר רב יהודה אמר רב סתם רועה פסול אלא למ"ד בעי הכרזה מאי סתם רועה פסול דבסתמא מכרזינן עליה ההיא מתנה דהו חתימי עלה תרין גזלינן סבר רב פפא בר שמואל לאכשורה דהא לא אכרזינן עלייהו אמר ליה רבא נהי דבעינן הכרזה בגזלן דרבנן בגזלן דאורייתא מי בעינן הכרזה: סימן דבי' ויערו'ת גנ"ב: אמר רב נחמן אוכלי דבר אחר פסולין לעדות הני מילי בפרהסיא אבל בציניעה לא ובפרהסיא נמי לא אמרן אלא דאפשר ליה לאיתזוני בציניעה וקא מבזי נפשיה בפרהסיא אבל לא אפשר ליה חיותיה הוא אמר רב נחמן החשוך על העריות כשר לעדות אמר רב ששת עני מרי ארבעין בכתפיה וכשר אמר רבא ומודה רב נחמן לענין עדות אשה שהוא פסול אמר רבינא ואיתימא רב פפא לא אמרן אלא לאפוקה אבל לעיולה לית לן בה פשיטא מהו דתימא הא עדיפא ליה דכתיב **[משלי ט-יז]** מים גנובים ימתקו וגו' קמ"ל דכמה דקיימא הכי שכיחא ליה ואמר רב נחמן גנב ניסן וגנב תשרי לא שמיא גנב הני מילי באריסא ודבר מועט ובדבר שנגמרה מלאכתו איכריה דרב זביד חד גנב קבא דשערי ופסליה וחד גנב קיבורא דהאיני ופסליה הנהו קבוראי דקבור נפשא ביום טוב ראשון של עצרת שמתיהו רב פפא ופסלינהו לעדות ואכשרינהו רב הונא בריה דרב יהושע אמר ליה רב פפא והא רשעים נינהו סברי מצוה קא עבדי והא קא משמתינא להו סברי כפרה קא עבדי לן רבנן: איתמר

רש"י משייריתך היכא. שכחבת לנו שבנא וסיעתו השלימו: הדרו בי. חזרו ממנה שהטעונו: בעל הנאה. כמשמעו וי"א משכב זכור: סוכנת. מחמתו וחבירו וזוקע עליהם יסכן בס (הקלת ז): (ואומר) כי השתות יהרסון וגו'. בתריה לדי הנה הרשעים ידרכון קשת כתיב: לדיק מה פעל. הקב"ה מה שגר שהוא משלם ולקחון מפרש מאי משמע שתות לכוון סיעת קדיקים: אילו בית המקדש חרב. ע"י סנחריב בעצמו של שבעא לדיק מה פעל איה נפלאתו של הקב"ה: אילו מחשבות של שבעא הרשע אין נהרסות. והכי משמע קרא כי השתות יהרסון מחשבותיו של אותו רשע הכתוב לעולם כי הנה הרשעים ידרכון קשת ולגון שתות מחשבות שהיא משיית בקירות לבו יהרסון ראוותו הן ליהרס שאם לא כן לדיק מה פעל מה פעלו של חזקיהו והיכא שכרו כי השתות לכוון ולא שר לבו גם לזאת (שמות ז): אבן היתה שם. תחת הארון: ושהיה היא נקראת. שממנה נשתה עולם שנאמר (ההלים נ) דיבר ויקרא ארץ ואומר מליון מכלל יופי וגו' במסכת יומא (דף נד:) אומר עולם מליון נכרא: תושיה. על שם שהעולם משותת על התורה ולמומיה נקראת תושיה: משני השטן. שהוא מקטרג ואמר שהספק לעלוניו ולא ימסרו הלוותות ביד משה: דברים של תוהו. דיבור וקרייה בעלמא וכל דיבור אין בו נגישה ממש כתוהו הזה ואע"כ עולם משותת עליהם וטוטריון הוא תו"ו תוהו שיה משותת: מחשבה. לאגת הלכ על מזונותיו של אדם: מועלת. מהניא לשכח למודו: מפר מחשבות ערומים. נוהן להם מזונות ומבטל מחשבות מלבם שלא היו מניחין אותן לעשות תושיה ל"א מחשבה שאדם מחשב כך וכך אעשה כך וכך העלה בידי מועלת להשגית הדבר שאין מחשבתו מהקיימת אפילו לדבר תורה כגון האומר עד יום פלוני אסיים כך וכך מסכתות גירסא: מפר מחשבות ערומים. שאין מחשבותיו עולה בידו ואפילו לתושיה: הכרזה בב"ד. ואינו נפסולין לעדות עד שיכרזו בב"ד להודיע פסולו: לא בעי הכרזה. שעבדיה שלו מפורסמת לכל: דבסתמא מכרזינן עליה. אע"פ שלא עדים שהכניס עדרו לשהי אחר: גזלן דרבנן. הגך דמתני': גזלן דאורייתא. החוטף ממש כגון צניעה בן יהודיע דכתיב (שמואל ב) ויגזל את החנית מיד המלכי הכי מפרש במרובה (ב"ק דף עט:): אוכלי דבר אחר. מהבלי דקה מן הנכרים דהו חילול השם מחמת ממון והוה ליה כרשע לחמס: כשר לעדות. דבעינן רשע לחמס כדכתיב (שמות כג) אל תשא וגו' עד חמס: עני מרי. עניי אדוני: ארבעין בכתפיה. חייב מלקות הוא אע"פ שאין שם התראה דלאמר מר (קדושין דף פא.) מלקין על לא טובה השמועה שנאמר אל בני כי לא טובה השמועה: וכשר. בתמייה: לאפוקה. לומר מה בעלה או גירשה דניחא ליה לשוויה פניהו דתייהו שכיחא ליה: לעיולה. לומר פלוני קוששה: הא עדיפא ליה. דתייהו אסורה עליה ולא תיהו שכיחא ליה: דכתיב מים גנובים ימתקו. וקטורי משקת: ניסן. זמן קליר תשרי זמן בליד ואסיף: לא שמיא גנב. כדמפרש ואזיל: באריסא. דטרח בה ומורה היתורא לטובל דבר מועט ויחר על חלקו מפני טרחו: ודבר שנגמרה מלאכתו. דמשוויה נפשיה כפועל ומורי בה היתורא וסבר לא קפיד: איכר. לאו היינו אריס ואינו חולק בפירות: קיבורא דהאיני. כמין אשכול יש תמרים הרבה בענף אחד: קבוראי. קוברי מתים: ופסלינהו לעדות. דמשום שגר ממון עובדים על דת והוה להו כרשע לחמס: והא משמתינן להו. על הראשונה וחוזרין ועוברין ושונין בעבירה: סברי. האי דשמתין משום כפרה הוא על שעברנו ולא משום דנהדר בן אלא מותר לחלל יום טוב בשביל המורה ונשב בידינו משום כפרה: (רש"י)

תוספות מחשבה מועלת אפילו לדברי תורה. פירש ריב"א דאגת לב האדם על מזונותיו מהניא לשכח ממנו כל שאר מחשבות אף מחשבת דברי תורה שנאמר מפר מחשבות ערומים וגו' וקאי אנותן מטר על פני ארץ וגו' י"מ מועלת משקרת ולא תצלח כלומר אם אדם חושב הן להעשיר הן גם לדברי תורה לא יספיק אלא כשעשה לשמה כדמסיק: הלכה כרבי יהודה. דמכשיר בשיש לו אומנות בלא הוא וכן הלכה דמשחק בקוביא לאו אסמכתא היא ודוקא כשמעות שניהם על הדף שקורין אישקבי"ר בע"ז שהמקום קנוי למי שהרויח לקנות המעות אבל אותם המשחקים באמנה אפילו חזנו קנה לא קנה דאסמכתא גמורה היא ואין קנין מועיל בה: אוכלי דבר אחר פסולין להעיד. ליכא לפרושי אוכלי דבר אחר דהיינו אוכלי חזיר דאי באוכלי חזיר היכי מפליג בין צינעא לפרהסיא וכי גרע מאוכל נבלות לתיאבון דאמרינן לקמן (דף כז.) דפסול לעדות בכל ענין אלא נראה כפי' הקונטרס דהיינו מקבלי צדקה מן הנכרים: החשוך על העריות כשר לעדות. תימה מאי שגא מאוכל נבלות לתיאבון ומפלוני רבעני לרצוני דפסולין לעדות וי"ל דמיידי הכא בחשוד בעלמא בלא עדים דאין כאן כי אם שמועה ומי"מ הא דאמרינן ארבעים בכתפיה ניחא כדאמרינן מלקין על לא טובה השמועה אי נמי הכא משום דיצרו תוקפו ולא דמי לנבלה וגם להביעה דליכא יצרו תוקפו כל כך כמו בערוה: (תוספות)

עד זומם אביי אמר למפרע הוא נפסל ורבא אמר מיכן ולהבא הוא נפסל אביי אמר למפרע הוא נפסל מעידנא דאסהיד רשע הוא והתורה אמרה [שמות כג-א] אל תשת ידך עם רשע אל תשת רשע עד רבא אמר מיכן ולהבא הוא נפסל עד זומם חידוש הוא מאי חזית דסמכת אחני סמוך אחני אין לך בו אלא משעת חידושו ואילך איכא דאמרי רבא נמי כאביי סבירא ליה ומאי טעם קאמר מכאן ולהבא משום פסידא דלקוחות מאי בינייהו איכא בינייהו דאסהידו בי תרי בחד אי נמי דפסלינהו בגזלנותא ואמר ר' ירמיה מדיפתי עבד רב פפי עובדא כוותיה דרבא מר בר רב אשי אמר הלכתא כותיה דאביי והלכתא כותיה דאביי ביע"ל קג"ם מומר אוכל נבילות לתיאבון דברי הכל פסול להכעיס אביי אמר פסול רבא אמר כשר אביי אמר פסול דהוה ליה רשע ורחמנא אמר אל תשת רשע עד ורבא אמר כשר רשע דחמס בעינן מיתיבי אל תשת רשע עד אל תשת חמס עד אלו גזלנין ומועלין בשבועות מאי לאו אחד שבועות שוא ואחד שבועות ממון לא אידי ואידי שבועות ממון ומאי שבועות דעלמא מיתיבי אל תשת רשע עד אל תשת חמס עד אלו גזלנין ומלוי רביות תיובתא דאביי תיובתא נימא כותנאי עד זומם פסול לכל התורה כולה דברי רבי מאיר ר' יוסי אומר בד"א שהוים בדיני נפשות אבל הוים בדיני ממונות כשר לדיני נפשות נימא אביי כר"מ ורבא כר' יוסי אביי כר"מ דאמר אמרינן מקולא לחומרא ורבא דאמר כרבי יוסי דאמר מחומרא לקולא אמרינן מקולא לחומרא לא אמרינן לא אליבא דר' יוסי כ"ע לא פליגי כי פליגי אליבא דר' אביי כר"מ ורבא עד כאן לא קאמר ר"מ התם אלא גבי עד זומם דממון דרע לשמים ורע לבריות אבל הכא דרע לשמים ואין רע לבריות לא והלכתא כותיה דאביי והא איתותב ההיא רבי יוסי היא ותיהו נמי ר' יוסי ר"מ ור' יוסי הלכה כר' יוסי שאני התם דסתם לן תנא כרבי מאיר והיכא סתם לן כי הא דבר חמא קטל נפשא אמר ליה ריש גלותא לרב אבא בר יעקב פוק עינין בה אי ודאי קטל ליכהויהו לעיניהו אתו תרי שהדי אסהידו ביה דודאי קטל אזל איהו אייתי תרי שהדי אסהידו ביה בחד מהנך חד אמר קמאי דידי גבב קבא דחושלא וחד אמר קמאי דידי גבב

רש"י עד זומם. העיד בניסן והחם בתשרי על עדות זו: למפרע. כל עדיות שהעיד מניסן ואילך פסולין שהרי משהעיד עדות זו הוא רשע: מיכן ולהבא. משהחם: חידוש הוא. שנספלין שנים בשבילי. שנים שאומרים עמנו הייחם דמאי חזית דסמכת אחני סמוך אחני חלל גזירת הכתוב הוא הלכך אין לך בו חלל משעת חידושו ואילך משעת שהחם: פסידא דלקוחות. שלקחו עדות על פיו והחם בשטרך מניסן עד תשרי ועדיין לא היה ידוע שהוא פסול: מאי בינייהו. בין הני תרי טעמי דרבא: תרי בחד. תרי כיתות שהעידו בחד זו שנים אמרו לכל אחד עמנו הייחם במקום פלוני חידוש ליכא פסידא דלקוחות איכא: ח"נ דפסלינהו. להני תרי: בגזלנותא. שהעידו גזלנין הם על גזילה שגזלו בניסן חידוש ליכא דהא מילתא אחריני קמסהדי אבל פסידא דלקוחות איכא: יע"ל קג"ם. יאוש שלח מדעת באלו מילות (ב"מ ד' כ"א): עד זומם הכא לחי העומד מאיליו כפ"ד דעירובין (ד' טו). קידושין שלח נמסרו לביאה בהאיש מקדש (קדושין ד' נ"א). גילוי דעת בנטיין בהשולח גט (ניטוי ל' ד'). מומר אורכ נבילות להכעיס לקמן: ה"ג מומר אורכ נבילות לתיאבון דכרי הכל פסול. דכיון דמשום ממון קעביד דהא שכיחא בול טפי מדהיקורא הוא ליה כקשע דחמס ופסול לעדות: שבעה שוא. על העמוד של אבן שהוא של אבן שבעה שער על העמוד של אבן שהוא של אבן שבעה שער דלאו רשע דחמס הוא: ומלוי רביות. הני און אבל אורכ נבילות להכעיס לא ומיהו לתיאבון כגזלנין ומלוי רביות דמו דמשום ממון קעביד חשוד למיקבל שוחדא ואסהודי שקרא: בדיני נפשות. שכיון שהושך לחמור הוהשך לקב: אביי כר' מאיר. דהיינו נמי מקולא לחומרא דאורכ נבילות רע לשמים ואינו רע לבריות אבל מעיד שקר בממון רע לשמים ורע לבריות שהרי מפסידן בעדותו וקא פסיל ליה אביי משום נבילות לעדות ממון: אליבא דרבי יוסי דכ"ע לא פליגי. כלומר אביי ודאי לאו כרבי יוסי מאי לאוקומא למילתיה דכיון דלמחר רבי יוסי ממון נלפשהו לא מיפסל ואף על גב דממון הוא רע לשמים ורע לבריות וכל שכן דמנבלה לממון לא אפשר לרביא: על כרחיה תנאי היא: כי פליגי אליבא דר' מאיר. כלומר לרביא לא תוקמא כתנאי דרבא פסולא אליבא דר"מ אמר למילתיה: האי. דקתני אלו גזלנין ומלוי רביות דמשמע אבל אורכ נבילות כשרין: ר' יוסי היא. דלמחר מקולתא לחומרתא לא ויהידלהו: לכהויהו לעיניהו. ינקרו את עיניו דכטלו מיהות כ"ד והאי קנסא קא עבדינן ביה דכ"ד מנין ועונשין שלח מן התורה וי"א יטלו ממנו והנה לזושין ויש אומרים שמהא ורשאון עיקר: חושלא. שערין קלופין: (רש"י)

תוספות רבא אמר מכאן ולהבא הוא נפסל. תימה הא דאמר בפ' חזקת הבתים (ב"ב ד' לא. ושם) זה אומר של אבותי ואכלתיה שני חזקה זה אומר כו' האי אייתי שהדי דאבתתיה היא ואכלה שני חזקה והאי אייתי שהדי דאכלה שני חזקה וקאמר התם אוקי חזקה בהדי חזקה ואוקי ארעא בחזקת אבהתא ואמר רבא עדות מוכחשת היא והשתא מאי נפקא לן מינה כיון דאמר רבא מכאן ולהבא הוא נפסל ה"נ היה לו לומר למאי דאיתכחוש איתכחוש אבל לעדות של אבהתא שהיה קודם שהוכחשו לא וה"נ גבי הזמה קאמר רבא גבי טביחה ומכירה דהוזמו על הטביחה ולא על הגניבה למאי דאיתזום איתזום בהכחשה לא כ"ש וכ"ת דהתם מיירי שתוך כדי דבור הוכחשו והא מוכח אותה שמעתין דפרק מרובה (ב"ק דף עב: ושם) גבי טביחה ומכירה דאפילו תוך כדי דבור לא מיפסלי למפרע אליבא דרבא וי"ל כיון שאותם שתי עדיות בקרקע אחת הוי כעדות אחת כדמפליג התם אבל הכא אף על פי שהחזקו שקרינן על הטביחה על הגניבה לא הוחזקו: אין לך בו אלא חידושו. משמע דחידושו הוי ממה שאני פוסל את הראשונים תימה דהתם (ב"ב דף לא:) קאמר לימא רבא דאמר כרבי חסדא דאמר בהדי שהדי שקרי למה לי ומפסלי שתי העדות אפי' בהוכחשו בעלמא דמכחשי אהדי תרווייהו פסולי ואם כן מאי חידוש הוא גבי הזמה אי פסלינן עדים הראשונים ויש לומר דלמאי דבעי למימר התם מעיקרא דרבא סבירא ליה דרב חסדא היינו ללישנא דפסידא דלקוחות וי"מ דהא דקאמר הכא חידוש לאו אפסולא דקמאי קאי אלא אהכשירא דבתראי כלומר היה לנו לפוסלן כל שתי כיתות וכיון דאיכא חידוש לא ילפינן אף לגבי הפסול לפוסלן כלל הראשונים למפרע וכי הוי גוונא אמרינן פרק גיד הנשה (חולין דף עט ושם) דלא ילפינן דטעם כעיקר מבשר בחלב משום דאיכא בו חידוש בהתירו ודא אי תרו ליה בחלבא כולי יומא שרי ובבישול חדא שעה אסור: דאסהידו בי תרי בחד ותרי בחד. וקשה לר"ת חדא דמאי קאמר דאסהידו בי תרי בחד ותרי בחד ומשום הכי ליכא חידוש הא תרי כמאה ועוד דמאי קאמר דפסלינהו בגזלנותא הא לא הוי מעין פלוגתייהו כלל דפליגי בהזמה ולא שייך איכא בינייהו אלא מעין פלוגתייהו ועוד דעדים זוממין מבעי ליה לעיל למימר כיון דאמרת תרי בחד ותרי בחד זוממין נקט עד זומם ונראה לר"ת דגרסינן דאסהידו תרי [בחד] ותו לא שלא הוים כי אם האחד והשתא ניחא דלהכי נקט לעיל עד זומם לשון יחיד וניחא נמי הא דמהני תרי המזימים טפי מההוא חד ולא חידוש הוא וגרסינן נמי דפסלינן בגזלנותא פירוש דאחד נפסל בגזלנותא והשני הוים והשתא הוה מעין פלוגתייהו קצת: מאי שבועות שבועות דעלמא. תימה ליתבי אביי לרבא מפרק כל הנשבעין (שבועות דף מד:) דתנן ושכנגדו חשוד על השבועה נשבע ונטל וקא בעי למימר דאפי' שבועות שוא אלמא לא בעינן רשע דחמס מגו דחשוד אשבועות שוא דרע לשמים חשוד נמי אשבועות ממון דרע לשמים הוי רע לבריות וי"ל דלא דמי דהתם מן השבועה הוא רע לשמים ועכשיו שכופר ממון לחבירו הוה ליה נמי רע לבריות הלכך מיראת שבועה לא יודה דכבר רע לשמים הוא ובהאי שבועה נמי ליכא כ"א רע לשמים כדפרישית אבל הכא גבי עדות אע"ג דהוא רע לשמים משום שבועות שוא לא יעיד עדות שקר להיות רע לבריות רע לבריות [וע"ע תוס' שבועות מו: ד"ה ואפילו]: (תוספות)

יוסי אומר גיסו ותניא אידך גיסו לבדו ר' יהודה אומר חורגו מאי קאמר אילמא הכי קאמר חורגו לבדו והוא הדין לגיסו ואתא ר' יוסי למימר גיסו לבדו והוא הדין לחורגו אלא מתני' דקתני גיסו הוא ובנו וחתנו מני לא ר' יהודה ולא ר' יוסי ואלא הכי קאמר חורגו לבדו אבל גיסו הוא ובנו וחתנו גיסו לבדו וחתנו גיסו הוא ובנו וחתנו ואלא הא דתני ר' חייא שמונה אבות שהן עשרים וארבעה כמאן לא כר' יוסי ולא כר' יהודה אלא הכי קאמר חורגו לבדו אבל גיסו הוא ובנו וחתנו ואתא ר' יוסי למימר גיסו לבדו וכ"ש חורגו ומתני' ר' יהודה ברייתא ר' יוסי אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי יוסי והיא מתנתא דהוי חתמי עליה תרי גיסי סבר רב יוסף לאכשורה דאמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי אמר ליה אביי ממי דרבי יוסי דמתניתין דמכשר בגיסו דילמא רבי יוסי דברייתא דפסיל בגיסו לא ס"ד דאמר שמואל כגון אגא ופנחס דהוינן אחי וגיסי אבל גיסי דעלמא שפיר דמי ודילמא כגון אגא ופנחס משום דגיסו קאמר אמר ליה זיל קניה בעדי מסירה כר' אלעזר והאמר רבי אבא מודה רבי אלעזר במזויף מתוכו שהוא פסול א"ל זיל לא שבקי לי דאבותיניה לך: ר' יהודה אומר כו': א"ר תנחום א"ר טבלא אמר ר' ברונא אמר רב הלכה כרבי יהודה רבא אמר ר"נ אין הלכה כרבי יהודה וכן אמר רב בר חנה אמר רבי יוחנן אין הלכה כר' יהודה איכא דמתני לה להא דרבה בר בר חנה אהא את זו דרש רבי יוסי הגלילי: **[דברים יז-ט]** ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם וכי תעלה על דעתך שאדם הולך אצל שופט שלא היה בימיו אלא זה שהיה קרוב ונתרחק אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן הלכה כר' יוסי הגלילי בני חמוה דמר עוקבא

רס"י גיולי. קלפסי: באשת חורגו. על נכסי מלוג שלה בהשפטה עם אדם מן השוק ונכסי שאר קרובים לא חיביע להו דכיון דבניהם פסולין לו והוא להם פסול אף לנשים לפי שהבנים ראוין לירש את אמן אבל חורגו דבנו כשר מביעין לו באשתו: בעל כחשתו. ואשה כבעלה והיא הוא כחיוב חמיה ותנן (דף כז:) חמוי פסול קרוב הוא: אחי האם. בן שיש לבעל אמו מאשה אחרת פסול לו מפני שהוא אחי אחיו: אחי חתן ואחי כלה. בן רחובן שגאף בת שמעון לא נהקרב רחובן ושמעון כבד ופסקין להעיד זה לזה בכל עדיות ולא אחיניו כשפיל בנו שנתקרב רחובן לשמעון נפסל רחובן לשמעון: ולא דמו. רחובן ושמעון להדי: אלא כי אכלא ללנה. כמגופא שאינה דומה לחניה: לאפוקי מינה. לחוב לה ולזכות לבעל דינה דקרוב לא הוי כל זמן שלא נשאה ומיהו לעיולי לה לא מהימן דלדעתא דידיה קעביד: מאי דעתין. דלא חשבה ליה קרוב: לא חוון. אם מהה חינו נאכר בקדשים מתמת אניתה: ואין מטמא לה. אם הם הוא ואית ל"ג אינה מטמאה וכן היא אינה נאכרת באניתה מיתהו בקדשים ואינה מטמאה אינה מזהה להתעסק בו ואידי דתניא לא אוננת הנא ולא מיטמאת ולא דווקא נשים דהנהגה לא הוהיה על הטומאה: גופה כהוהה. כדכתב לה מן האירוסין מוקמינן לה בגיסי אוחזין (ב"מ דף ית.) והוא דקתני לא מטמא לה קא שמכת ואמרת לאו קרוב הוא: ההם. גבי טומאה וירושא: נשארין לה חמולא. כדכתוב (ויקרא כח) כי אם נשאר הקרוב ואמר מר (יבמות דף כב:) שארו זו שארו וכן בירושא הבעל נשארין הקרוב אליו ממשפחתו ויש אוחה מיכן שהבעל יורש את אשתו ביש נוהלין (ב"ב... ק"ט): גיסו. לבדו אבל בנו וחתנו כשרים לגיסו ורבי יוסי פליג אמתי' בחרתי חלף דקתני מהני' גיסו בן וחתן ופליג נמי אבעל אחות אמו דקתני מהני' דהוא קרוב וכן גם הוא קרוב לו והוי לו בן גיסו פסול הוא לו משום דליהו לדידיה בעל אחות אמו אבל משום קורבה דבן גיסו לא מפיסק אפוקא מינה דחתן גיסו כשר להעיד לו (והוא הדין לגיסו והיינו דקתני בבביתא דברייתא ר' יהודה אומר חורגו אף חורגו דמורה נמי בגיסו ואתא ר' יוסי למימר גיסו לבדו והוא הדין לחורגו) זה"ו נוס"ח אח"ר בפי' ויראה גיסו לבדו ורבי יוסי פליג אמתי' דקתני מהני' גיסו ובנו וחתנו (כשרים לגיסו) דאבעל אחות אמו דקתני מהני' דהוי קרוב וכן גם הוא קרוב לו והוי לו בן גיסו לא פליג רבי יוסי עלה ומודה הוא דבן גיסו פסול לו משום דליהו לדידיה בעל אחות אמו אבל משום קורבה דבן גיסו לא מפיסק אפוקא מינה דחתן גיסו כשר וחתנו ואתא רבי יוסי למימר גיסו לבדו אבל חורגו הוא ובנו וחתנו: אלא הא דתני רבי חייא כו' לא רבי יהודה ולא ר' יוסי. לר' יהודה ט' אבות ראוין במתני' בר מחורגו וכן לר' יוסי תשעה ראוין: אלא חורגו לבדו אבל גיסו הוא ובנו וחתנו ואתא ר' יוסי למימר גיסו לבדו וכל שכן חורגו: ומתני' רבי יהודה. דקתני בן וחתן גיסו: ברייתא ר' יוסי. אפיק גיסו וחורגו הוי ח' אבות ובנים וחתנים ואית דמוקמי להאי בן גיסו דקא מכשר ר' יוסי בבן שיש לו גיסו מאשה אחרת כי היכי דלא לפגול ר' יוסי אבעל אחות אמו ולא מיתוקמי' שפיר דכל בניהם דמתני' מאותה אשה קאמר ועוד אי מאשה אחרת מכשר ר' יוסי מכלל דהנא דידן מאשה אחרת נמי פסול משום קרוב מתמת קרוב תיקי' לרב חסדא דלכשר באחי האם דהשתא בן גיסו פסול משום אחי בן אחות אשתו אחי האם מיבעיא: הלכה כר' יוסי. ק"ס ד' כר' יוסי דמתני' דלא פסול אלא קרוב הראוי לירש וגיסו אינו ראוי לירשו: דפסיל גיסו דקתני גיסו לבדו: לא ס"ד. דהא בהדיא פריש שמואל לפסולו דגיסו כגון אגא ופנחס שהיה אחיו וגיסו מכלל דגיסו דלעלמא כשרין: משום גיסו. ושמאל פירושא דגיסו אחא לאשמעין: א"ל. למקבל מתנה: זיל קנייה בעדי מסירה. אם יש לך עדים אחריים שמסר לך שטר זה בפניהם הביאים ויעידו ותהיה שלך דסבר כרבי אלעזר דאמר' במסכת גיטין (ד' ג:) אפי' לא חתמו בו עדים אלא שנתנו לה בפני עדים כשר וגובה מנכסים משועבדים שאין העדים חותמים על הגט אלא מפני תקון העולם: במזויף מתוכו. שחתמו בו עדים פסולים שהוא פסול דבמאי קני ליה בהאי שטרא האי שטרא חספא בעלמא הוא: (רס"י)

תוספות גיסו לבדו וכ"ש חורגו. אינם שוים דחורגו לבדו למעוטי בנו וחתנו וגיסו לבדו לא למעוטי בנו דהא ברייתא ר' יוסי היא אלמא חשיב בעל אחות אמו והיינו בן גיסו ולא אתא למעוטי אלא חתנו כפי' הקונטרס ומדמסקי' דהלכה כר' יוסי דגיסו לבדו למעוטי חתנו יש לדקדק כ"ש שנים הנשואים שתי בנות אחיות או בנות שני אחים דכשרים: והא מודו רבי אלעזר במזויף מתוכו. מדמהדר ליה אביי הכי משמע דס"ל כרבי אלעזר דאמר עדי מסירה כרתי אלמא קסבר אביי כתב לאחד ומסר לאחר זה שמסר לו קנה דהכי א"ר אלעזר בסוף מי שהיה נשוי (כתובות דף צד: ושם) ותימה הא אביי הוא דאמר בפ"ק ד"ב (דף יג. ושם) עדי בחתומי זכין לו וי"ל דההיא דכתב לאחר מיירי בב' שטרות היוצאים ביום אחד שזמנם שוה דכיון דלא מוכח מתוך השטר איזה קדם לא שייך למימר עדי בחתומי זכין לו ואילו בתר מסירה אבל היכא דמתוך השטר מוכח איזהו קדם עדי בחתומי זכין לו ואפילו נמסר לבסוף: (תוספות)

א - **כט** **דף**

קרובים ונתרחקו הו אתו לקמיה לדינא אמר להו פסילנא לכו לדינא אמרו ליה מאי דעתך כר' יהודה אנו מיייתין איגרתא ממערבא דאין הלכה כרבי יהודה אמר להו אטו בקבא דקירא אידבקנא בכו דלא קאמינא פסילנא לכו לדינא אלא משום דלא צייתיתו דינא: אוהב זה שושבינו וכי: וכמה אמר ר' אבא אמר רבי ירמיה אמר רב כל שבעת ימי המשתה ורבנן משמיה דרבא אמרי אפילו מיום ראשון ואילך: השונא כל שלא דבר כו': ת"ר **[במדבר לה-כג]** והוא לא אויב לו יעידנו **[במדבר לה-כג]** ולא מבקש רעתו ודיננו אשכחן שונא אוהב מנלן קרי ביה הכי והוא לא אויב לו ולא אוהב לו יעידנו ולא מבקש רעתו ולא טובתו ודיננו מידי אוהב כתיב אלא סברא הוא אויב מאי טעמא משום דמרחקא דעתיה אוהב נמי מקרבא דעתיה ורבנן האי לא אויב לו ולא מבקש רעתו מאי דרשי ביה חד לדיין אידך כדתינא אמר רבי יוסי ברבי יהודה והוא לא אויב לו ולא מבקש רעתו מכלן לשני תלמידי חכמים ששונאין זה את זה שאין יושבין בדין כאחד: **[מתני'** כיצד בודקים את העדים היו מכניסין אותן לחדר ומאיימין עליהן ומוציאין את כל האדם לחוץ ומשיירין את הגדול שבהן ואומרים לו אמור

מדמהריא לרבינא מטלטלי ואיתנהו בעיניהו מאי אמר ליה כמקרקעי דמו רב אשי אמר כיון דמחסרי גוביינא לא הוה אודיתא דלא הוה כתוב בה אמר לנא כתבו וחתמו והבו ליה אביי ורבא דאמרי תרוייהו היינו דריש לקיש דאמר ריש לקיש חזקה אין העדים חותמין על השטר א"כ נעשה גדול מתקף לה רב פפי ואיתמא רב הונא בריה דרב יהושע מי איכא מידי דאנן לא ידעינן וספרי דבי דינא ידעי שאילינהו לספרי דאביי וידעי לספרי דרבא וידעי הוה אודיתא דהוה כתב ביה דוכרן פיתגמי

רש"י ל"ה היו דברים. ל"ה הודיתי לך והרי עדים ששמעו: הוחזק כפרו. ואינו נאמן עליו בשבועה: כל מיולי דכדי ל"ה דכרי אינשי. דברים של חנם כלומר האילן ואותה הודאה דכדי רוח היו שהשטה בו ל"ה דכרי אינשי ושכח אותה הודאה: כילתא. ידענה הפרוסה סביבות המטה: עירי ושכבי ליהו ערך סהלי. רואה אתה שיהו כל השומעין מעידין בין יעורין בין יסינים שהיה מכיר זה בו שלא יודה בפני עדים אמר בלבו שאל יהא סבור שכולם יסינים ויאמר הו: קב רש. מלא קב שטרות יש עליו: מאן מסיק בי. למי אני חייב כלום: אלם עשוי. לומר לבניות חייב אני מעות לפלוני להחזיק מעין הרע: שלא להשביע. שלא ליראות שבע מממון: עכברא דשכיב אלינרי. עשירי שלא נהנה מממונו עכברא זה שקובע על דינרי זהב ואינו נהנה מהן: ניוול וניהדר. נגלם החלי שקיבלנו: כבר הורה זקן. ר' שמעאל שקיבלתם על פיו ולא החלוקה על מה שעשה: וקנו מידו. כותבין שטר הודאה ורע"פ שלא אמר כתבו דסתם קנין לכתיבה עומד: ואם ללא חוץ כותבין. ורע"ג דלמך ליה חסם עדיי וחייב לשלם לו אפילו הכי ניחא ליה מלוה על פה ממלוה בשטר: שלשה. עשאו בית דין והפקינן הפקר ויכולין לשנותו לעשות מלוה בשטר ולהיות במקום המלוה לעשות שליח לכותבה: אודיתא. שטר הודאה בפני שלשה קנו מידו: כניפי וחתמי. שלשה שהיו יושבין וכל הוהיה לו בפניהם האילן ולא זימנו וקיבלום לכל כך נעשו ב"ד ללא עדים דלילמא אי ל"ה הוה אלף חרי הוה מודי ליה קמיייהו ולא הוה מהדר אחר ב"ד: כפניהו איהו כותבין. למדכניף חלתא דעתא חבי דינא: דקבעי דוכתא. כדכר דיינין: ושלחו. שלוח בשמיייהו ללוה למתיי קמיייהו לדינא ואודוי והואיל ועומד בדין נעשית כמלוה בשטר שגלויה לכל הלכך כותבין: במקרקעי. קרקע שהיה ראונו מוחזק בה והודה לשמעון שהיא שלו: כותבין. דהא כיון דלודי ליה דידיה הוה ולא מיחסרה גוביינא דשלמא מטלטלי מלוה להוצאה ניתנה וחוב בעלמא הוה ומלוה על פה ריעא ממלוה בשטר ולא ניחא ליה לאלומה אבל הכא גלויי מילתא בעלמא הוה: לדימריא. שם מקום: איתנהו בעיניהו. בשעת הודאה: מאי. מי אמרינן כיון דלכרינן ומונחין ואודי ליה כל היכא דאיתנהו דידיה הוה או לילמא כיון דמלוה להוצאה ניתנה שאל יוציאה ולא ניחא ליה למיהו שטרך עילויה ובהודאה בפני שני עדים קאמר: הוה אודיתא. שנים חתומים עליה: נעשה גדול. המוכר דקיימא לו (ב"ב דף קנו). ולמכור בנכסי אביו עד שיהא בן עשרים הכא נמי כיון דשנים לא מלי כתיב אלף בראשונה ודאי איהו אמר להו: דאנן לא ידעינן. כלומר יש דינין הרבה שאין בקיאות בהלכה זו שאמרנו דשנים שלא קנו מידו חוץ כותבין: דוכרן פיתגמי. ל"ה היה כתוב בה זכרון עדות כלשון עדים ללא כלשון זכרון. דברים והוא לשון דיינין: (רש"י)

תוספות כך אדם עשוי שלא להשביע את בניו. והא דאמר בגט פשוט (ב"ב דף קעה. ושם) שכיון שטרע שהודה אצ"ל אתם עדיי משום דאין אדם משטה בשעת מיתה ואמאי לא אמרינן כדאמר הכא שלא להשביע את בניו ו"ל דהתם מיירי שתבעוהו והודה דלא שייך טענה שלא להשביע אלא טענת משטה ואע"ג דאמרינן לעיל דטענת משטה לא טענינן ליה לבניו טענינן כדמשמע התם דאי לא דאין אדם משטה בשעת מיתה טענינן ליה וטענת שלא להשביע אמי לדידיה טענינן כמו שטרע רב נחמן להוה גרמא: הוה בפני ב' וקנו מידו כותבין. ואע"ג דלא אמר כתבו משום דסתם קנין לכתיבה עומד כדפ"ה מיהו אם רצה לחזור חוזר כדאמר בפ' המוכר את הספינה (שם דף עז. ושם) זכו בשדה זו לפלוני וכתבו את השטר חוזר בשטר ואינו חוזר בשדה והא דאמר בפ' אע"פ (כתובות דף נה.) אמר לעדים כתבו וחתמו והבו ליה קנו מיניה לא צריך לאימלוכי לאו דוקא כותבו דה"ה אע"ג דלא אמר כותבו והאי דאמר כותבו משום סיפא נקטי' דהיכא דלא קנו מיניה אף ע"ג דאמר כותבו צריך לאימלוכי והא דקאמר קנו מיניה לא צריך לאימלוכי ביה לאו משום שאינו יכול לחזור בשטר אלא מסתמא כל כמה דלא הדר ביה רוצה הוא שיכתבו תדע דהא לא קנו מיניה פשיטא דמצי הדר ביה ואיכא למ"ד א"צ לאימלוכי ביה וא"ת כיון דאינו חוזר בשדה מ"ט חוזר בשטר אי שטר מתנה הוא מאי נ"מ ואי שטר מוכר הוא ומשום משעבדי הא אמרינן בחזקת הבתים (ב"ב דף מא:) המוכר את שדהו בעדים גובה מנכסים משועבדים ו"ל דלא ניחא ליה דליפשו שטרא עילויה דקלא אית בהו וזיילי נכסיה כסבורים שהן שטרי חוב והא דאמר בהגוזל קמא (ב"ק דף צח.) גבי השורף שטרו של חברו דאי איכא שהדי ידיעי מאי כתב ביה ליכתוב שטרא אחרני התם שאני שכבר היה לו שטר דאין לו להפסיד כמו: מר בר רב אשי אמר כו'. בשבועות (דף מא.) ושם) פירש הריב"ן בשם רש"י ובשם רבינו גרשון דהלכה כמר בר רב אשי במיפך שבועה ואודיתא. אודיתא הך דהכא מיפך שבועה דפרק שבועת הדיינים (שם) דאפילו בדאורייתא מהפכינן וכן רב האי פסק כמותו במיפך שבועה והביא ראייה מדאמר התם האי מאן דמפיק שטרא על חבריה ואמר ליה אידך אישטבע לי דלא פרעתיך דאמרי' ליה אישטבע ליה ולא דמי כלל דהתם לא רמיא עליה שבועה דאורייתא ובסדר תנאים ואמוראים (סימן ל"ח) כתוב דבכולי הש"ס הלכתא כמר בר רב אשי בר ממפך שבועה ואודיתא וכן פסק בה"ג דאין הלכה כמותו במיפך שבועה ובערוך פסק וכן בתשובת האוונים דלא מהפכינן בשבועה דאורייתא ור"ח פסק כמר בר רב אשי בר ממפך שבועה וחיווי דפרק בהמה המקשה (חולין דף עו: ושם) ונתן עליו סימן כולו הפך לבן: (תוספות)

דף

וכל לישני דבי דינא ולא הוה כתב בה במותב תלתא הוינא וחד ליתויה סבר רבינא למימר היינו דריש לקיש א"ל רב נתן בר אמי הכי אמרינן משמיה דרבא כל כי האי הוונא חיישינן לב"ד טוענין אמר רב נחמן בר יצחק אי כתב בה בי דינא תו לא צריך ודילמא בית דין חצוף הוא דאמר שמואל שנים שדנו דיניהן דין אלא שנקראו ב"ד חצוף דכתב ביה בי דינא דרבנא אשי ודילמא רבנן דבי רב אשי כשמואל סבירא להו דכתיב בו (ואמרנא ליה לרבנא אשי) ואמר לו רבנא אשי ת"ר אמר להן אחד אני ראיתי אביכם שהטמין מעות בשדה תיבה ומגדל ואמר של פלוני הן של מעשר שני הן בבית לא אמר כלום בשדה דבריו קיימין כללו של דבר כל שבדו ליטלן דבריו קיימין אין בידו ליטלן לא אמר כלום הרי שראו את אביהן שהטמין מעות בשדה תיבה ומגדל ואמר של פלוני הן של מעשר שני הן אם כמותר דבריו קיימין אם כמערים לא אמר כלום הרי שהיה מצטער על מעות שהניח לו אביו ובא בעל החלום ואמר לו כך וכך הן במקום פלוני הן של מעשר שני הן זה היה מעשה ואמרו דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין: שנים אומרים זכאי כו': מילכתא היכי כתב ר' יוחנן אמר זכאי ריש לקיש אמר פלוני ופלוני מזכין (ופלוני ופלוני מחייבין) רבי (אליעזר) אמר מדבריהן נזדכה פלוני מאי בינייהו איכא בינייהו לשלומי איהו מנתא בהדייהו דלמאן דאמר זכאי משלם ולמאן דאמר פלוני ופלוני מזכין ופלוני מחייבין לא משלם לימא להו אי לדידי צייתיתון ואנו תמן לא שלמיתון אלא איכא בינייהו לשלומי אינהו מנתא דידיה למ"ד זכאי משלמי למ"ד פלוני ופלוני מזכין ופלוני מחייבין לא משלמי ולמאן דאמר זכאי משלמי ולימרו ליה אי לאו את בהדן לא הוה סליק דינא מידי אלא איכא בינייהו משום **[ויקרא יט-טז]** לא תלך רכיל בעמך רבי יוחנן אמר זכאי משום לא תלך רכיל ריש לקיש אמר פלוני ופלוני מזכין (ופלוני ופלוני מחייבין) משום דמיחזי כשיקרא ור' אלעזר אית ליה דמר ואית ליה דמר הלכך כתיב הכי מדבריהם נזדכה פלוני: גמרו את הדבר היו מכניסין כו': למאן אילימא לבעלי דינין התם קיימי אלא לעדים כמאן דלא כרבי נתן דתניא לעולם אין עדותן מצטרפת עד שיראו שניהן כאחד רבי יהושע בן קרחה אומר אפילו בזה אחר זה ואין עדותן מתקיימת בבית דין עד שיעידו שניהן כאחד רבי נתן אומר שומעין דבריו של זה היום וכשיבא חברו למחר ושומעין את דבריו של לעולם לבעלי דינין ורבי נחמיה היא דתניא רבי נחמיה אומר כך היה מנהגן של נקיי הדעת שבידו שלם מכניסין לבעלי דינין ושומעין דבריהן ומכניסין את העדים ושומעין דבריהם ומוציאין אותן לחוף ונושאין ונותנין דבבר (גמרו את הדבר מכניסין אותן כו') והתניא גמרו את

רש"י ודכוּלֵי עֲלָמָא. תנא קמא ור' נתן: כרבנן דפליגי אדר' יהושע בן קרחה. סבירא ליה דלאמרי בעינן שירא שנים כאלה וילפינן טעמא מוהוא עד לזיחוי כחד וגבי אגדה פליגי תנאי דסיפא דבאקוּסֵי אגדה לרביה כדכתיב (ויקרא ה) או ראה אם לא יגיד בחד קרא: מִשְׁקָרִי. מִלִּפְנֵי מוֹחַד וְאִקְוֵד לְסוֹמְכּוֹ: דין ידע. זה יודע ורבי יוסי בר' חנינא היה: שמונה ר' יהושע בר' נתן. דכי היכי דלא בעי ר' יהושע ראה כי הדדי אגדה נמי כי הדדי לא בעי: בין בקרקעות. זה אומר בפני הודה לו שרקע זה של זה אומר אף בפני הודה לו: בין במטלטלין. זה אומר בפני הלוואה מנה זה אומר בפני הלוואה מנה וע"פ דלמנה דקמסהיד האי לא משהיד האי מ"מ תרווייהו משהיד שחייב לו מנה: הלכה כמותו בקרקעות. שמוטל ההקדש בפניו ושניהם מעידין עליה: אבל לא במטלטלין. דלחן עדות שלימה לא על זה ולא על זה: מכלל דפליגי. עליה רבנן בקרקעות: בעדות כבוד. תנן בבבא מציעא (דף לה). כל מומין הראויין לבא בידי אדם רועים כהנים אין נאמנין לומר מאלו נפל בו מום זה לפי שנשדו כהנים להטיב מומין בבטורות בזמן הזה כדי להחזיק בשחיטה ואם הביא כבוד להראותו לחכם כריך שני עדים עמו שמאליו נפל בו מום זה אם הביא עד אחד על מום זה ועד אחד על מום אחר בבטור זה מטערפין ואית דלאמרי בעדות כבוד להעיד שחזרו חכם ולא מילתא היא דהא חד נאמן דעד אחד נאמן באיסורין ואפילו כהן שהוא בעליו נאמן דתנן (שם דף לו). נאמן כהן לומר הראיתי כבוד זה ובעל מום הוא דמילתא דעבידא לאוגלויי לא משקר: ובעדות חזקה. זה אומר בפני אכלה שלש שנים ראשונות של שמיטה זה אומר בפני אכלה שלש שנים אחרונות מטערפי לחדד קרקע משהיד חזקה מעליה: וכן. לענין שחי שערות שצבן ושצבת וכי פליגי בהלוואת מנה פליגי משום דלאו אחד מנה קמסיה: גברא אגברא. רבי אבא ור' אידא אדעולא: בגביה. בין קיסרי אלכזרותיה: חזי דבר וחזי עדות. עד א' הוא חזי עדות שיער אחת הוא חזי דברי: אלא אחד אומר שהים בגביה. דתרווייהו משהיד גדולה היא: בקרקעות אבל לא במטלטלין. הלכה כמותו דלא בעינן דחזו תרווייהו כחד בקרקעות משום כדי משהיד בדי דינא תרווייהו ידעי דלחדא מילתא משהיד וקרינא ביה והוא עד וע"פ דבשעתא דחזו לא ידע בחבריה אבל לא במטלטלין כדי משהיד קמן לאו אחד מנה משהיד: רב. דלאמר אבל לא במטלטלין משום דלאו כחד מנה משהיד: לטעמיה דלאמר רב הולאה אחר הולאה. זה אומר בפני הודה לו על מנה בחדא שצבת זה אומר בפני הודה לו עליו בשני שצבת: הולאה אחר הולאה. מנה אחרינא הוא ולא מטערפי אע"ג דתרווייהו אמרי שחייב לו מנה: הולאה אחר הולאה נמי. דלמלא מנא דלאודי ליה קמי האי לאו מנה דלאודי ליה קמי האי: ואכתי בתרא ידע. דלמנה דקא משהיד איהו משהיד אידך אבל קמא לא ידע דלחד מנה קמסיה הלכך לא קרינא ביה והוא עד דמשמע תרווייהו כחד: לאו היינו הולאה אחר הולאה. כיון דבעינן דידע סהלא בחבריה על כרחיך הולאה אחר הולאה נמי הכי מוקמת לה: . דלאמר ליה לבתרא מנה דמודינא קמך. יוזפי קמי פלגיא והדר אמר ליה לקמא מנה דיוזפי קמך אודאי ליה קמי פלגיא וחרתי למה לי לרב למומאי: היינו דשמיע לוי. על בני עירך: דמוינא דוקלי וחקיפיה ליה. שאתם משונים קולן דקלים וחזרין ונוטעין אותן כלומר בונים . וסותים שפירשתם לי קושיא וחזרתם וסותרתם: מטערפין. דמ"מ הן מעדין שחייב לו מנה: בבדיקות. שאינה משצב חקירות באיזו יום באיזו שעה שהזמה תלויה בהן אבל בכליו שחורין וכליו לבנים שאין דין הזמה תלויה בהן: מנה שחור. הלע יסנה: אין מטערפין. האולל ובעיקר גוף העדות מתכתשי: וארנקי שחורה. דלאו בעיקר גוף העדות מתכתשי דכותיה דביני נפשות לא בתמייה: באריקן. יושרמ"א בלע"ז: אין זה נכון. אין עדות זו מכוונת ולשנא דקרא נקט והנה אמת נכון הדבר (דברים יג) דמהאי קרא נפקא לן בדיקות (לחן ון מנ): (רש"י)

תוספות בעדות כבוד. פי' ששמעו מאביו זה אחר זה איש פלוני בן בכור הוא ודלא כפי' הקונטרס דפירש לענין מום הראוי לבא בידי אדם שנשדו הכהנים דנאמן זה לומר מעצמו נפל מום זה וחבירו על מום אחר דא"כ למה לי ב' עדים אפי' יחיד נאמן ואפי' עד מפי עד כדאי' בפ' כל פסולי המוקדשים (בבבא מציעא דף לו). ובפרק חבית (שבת

דף

קמה:):

לא **דף**

גברא אגברא קא רמית נהרדעי אמרי אפילו אחד אומר מנה שחור ואחד אומר מנה לבן מצטרפים כמאן כרבי יהושע בן קרחה אימר דשמעת ליה לרבי יהושע בן קרחה היכא דלא מכחשו אהדדי היכא דמכחשי אהדדי מי אמר אלא הוא דאמר כי האי תנא דתניא אמר ר' שמעון בן אלעזר לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על שתי כיתי עדים שאחת אומרת מאתים ואחת אומרת מנה שיש בכלל מאתים מנה על מה נחלקו על כת אחת שביט שמאי אומרים נחלקה עדותן ובית הלל אומרים יש בכלל מאתים מנה אחד אומר חבית של יין ואחד אומר חבית של שמן הוה עובדא ואתי לקמיה דרבי אמי חייביה רבי אמי לשלומי ליה חביתא דחמרא מיגו חביתא דמשחא כמאן כר"ש בן אלעזר אימר דאמר ר"ש [ב"א] היכא דיש בכלל מאתים מנה כי האי גוונא מי אמר לא צריכא לדמי אחד אומר בדיטא העליונה ואחד אומר בדיטא התחתונה אמר רבי חנינא מעשה בא לפני רבי וצירף עדותן: ומניין לכשיצא כו': תנו רבנן מניין לכשיצא לא יאמר הריני מזכה וחבירי מחייבין אבל מה אעשה שחבירי רבו עלי תלמוד לומר [ויקרא יט-טז] לא תלך רכיל בעמך ואומר [משלי יא-יג] הולך רכיל מגלה סוד ההוא תלמידא דנפיק עליה קלא דגלי מילתא דאיתמר בי מדרשא בתר עשרין ותרתינן שנין אפקיה רב אמי מבי מדרשא אמר דין גלי ריזא: **מתני'** כל זמן שמביא ראיה סותר את הדין אמר לו כל ראיות שיש לך הבא מיכן עד שלשים יום מצא בתוך שלשים יום סותר לאחר שלשים יום אינו סותר אמר רשב"ג מה יעשה זה שלא מצא בתוך שלשים ומצא לאחר שלשים אמר לו הבא עדים ואמר אין לי עדים אמר הבא ראיה ואמר אין לי ראיה ולאחר זמן הביא ראיה ומצא עדים הרי זה אינו כלום אמר רשב"ג מה יעשה זה שלא היה יודע שיש לו עדים ומצא עדים לא היה יודע שיש לו ראיה ומצא ראיה ראה שמתחייב בדין ואמר קרבו

פלוני ופלוני ויעידוני או שהוציא ראיה מתחת פונדתו הרי זה אינו כלום: **גמ'** אמר רבה בר רב הונא הלכה כרשב"ג ואמר רבה בר רב הונא אין הלכה כדברי חכמים כיון דאמר הלכה כרשב"ג ממילא ידענא דאין הלכה כחכמים מהו דתימא הני מילי לכתחילה אבל דיעבד שפיר דמי קמ"ל דאי עביד מהדרין ליה: אמר לו הבא עדים כו' אמר רשב"ג כו': אמר רבה בר רב הונא הלכה כדברי חכמים ואמר רבה בר רב הונא אמר רבי יוחנן אין הלכה כרשב"ג פשיטא כיון דאמר הלכה כדברי חכמים ממילא ידענא דאין הלכה כרשב"ג הא קמ"ל דבההיא אין הלכה כרשב"ג הא בבבליהו הלכה כרשב"ג לאפקוי מהא דאמר רבה בר רב חנה א"ר יוחנן כל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו חוץ מערב וצידן וראיה אחרונה ההוא ינוקא דתבעוהו לדינא קמיה דרב נחמן א"ל אית לך שהדי א"ל לא אית לך ראיה א"ל לא חייביה רב נחמן הוה קא בבי ואזיל שמעוהו הנך אינשי אמרו ליה אנן ידעינן במילי דאבון אמר רב נחמן בהא אפילו רבנן מודו דינוקא במילי דאבוא לא ידע ההיא איתתא דנפק שטרא מתותי ידה אמרה ליה ידענא בהאי שטרא דפריע הוה הימנה רב נחמן אמר ליה רבא לרב נחמן כמאן כרבי דאמר אותיות נקנות במסירה אמר ליה שאני הכא דאי בעיא קלתיה איכא דאמרי לא הימנה רב נחמן אמר ליה רבא לרב נחמן והא אי בעיא

רש"י גברא אגברא. דרב הסדא דלרב יהודה: כר' יהושע בן קרחה. דמכל מקום שניהם מעידים שחייב לו מנה: היכא דלא מכחשו אהדי. כגון זה מעיד על מנה שצוים שני וזה מעיד על מנה שצוים ראשון ושנייהו מודין קזה לא ראה בשל זה אבל היכא דשניהם מעידים על מנה אחד ומכחשין זה את זה מי אמר: הוא דלמר כי האי תנא. נהרדעי אמרו כי האי תנא דלמר זה אומר מנה וזה אומר מאתים דמכחשין זה את זה מלטרפין למנה שיש בכלל מאתים מנה ולא אמרינן שחייב שקרו אלא הכך אחר הפחות שבהם: נחלקה עדותן: שפיון שהאחד שקרו שוב אין כאלו עדות: יש בכלל מאתים מנה. שניהם מעידים על מנה ובאחרת מנה אין ומכחשין זה את זה: כי האי גוונא. דהרי מיני נינהו וכו' האי מיכחשי הדדי מי אמר: דלמי. זה אומר בפני הודה לו דמי חביה של יין וזה אומר בפני הודה דמי חביה של שמן דהרווייהו מסהדי אלמי חביה יין: בדיוטא עליונה. הבורה מנה: דיוטא. עלייה הכולטת לרשות הרבים על פני רוחב הבית ובני רשות הרבים עוברים החתיה: וזיורף עדותן. כר' יהושע בן קרחה דהרווייהו מנה מחייבי ואע"ג דמתכחשי בדקיות דרב יהודה: כה עשרין וחרתין שנין. דליתמר כי מדקשא אפקיה הווא תלמידא דרב לןון הרע היה: מתני' כל זמן שמביא ראייה. הבא לבית דין ולא היה שטר זכותו בידו ולא מבית דין חייב ולחאר זמן מלא שטר זכותו והביאו: סוחר את הדין. בית דין סוחרין לו דינו שפסקו ומחייבין את שכתבו: הבא ראייה. שטר זכותן: הרי זה אין כלום. שהרי אמר אין לי וחיישין שמה או שטר עדים: קרבו פלוני ופלוני כו'. אפילו רבן שמעון בן גמליאל מודה שפיון שהיה יודע בהן ואמר אין לי ודאי שקרנים הן: פונדו. חגורה: גמ' הלכה כרבן שמעון. אקמייתא קאי כיון דלא אמר אין לי אע"ג דלא מלא בתוך שלשים יום: דאי עבד. כרבן מהדר עובדא: ממילא ידעין אין הלכה כרבן שמעון. והכא ליכא למימר כדלעיל מיניה דאי עבד כו' דשכלמא תסא אי לאו דהדר ואמר אין הלכה כחכמים הוה תמינא אי עבד לא מהדרין דאלים כח דברי המרובין אבל הכל כיון דלמר הלכה כחכמים פשיטא דאי עבד כיחיד מהדרין להו: הא קא משמע לן דבהא. לחורא הוא דלון הלכה כרבן שמעון הא בכל מקום הלכה כמותו אפילו עבד וזיורף: עבד. בגט פשוט (ב"ב ד' קעג): זיורף. במסכת גיטין כמי שאלחו קורדיקוס (ד' עה). ראייה אחרונה. הך בתרייתא דמתני' דלילו בקמייתא היכתא כותיה: דנפק שטרא מתותי ידה. שהלמינה הלוה והמלוה לשומרו: דאיתא ניקנות במסירה. המוכר שט"ח לחבירו קנה החוב במסירת דאיתא ומילתיה דרבי בהמוכר את הספינה (ב"ב ד' עו). והכא נמי קתתו והוי כדירה ונלמנה לומר פרו: (רש"י)

תוספות הוא דאמר כי האי תנא. משמע הכא דרב יהודה דאמר במנה שחור ובמנה לבן אין מצטרפין לית ליה דרשב"א ותימא דבחקת הבתים (ב"ב דף מא. ושם) גבי עובדא דרב כהנא שקל בדיקא בארעיה משמע בהדיא דרב יהודה אית ליה דרשב"א ואין לומר דרב יהודה בכל ענין קאמר ואפילו במנה שחור ובמנה לבן והאי קאמר רבא מסתברא מילתיה דרב יהודה באחד אמר כו' רבא טעמא דנפשיה קאמר דא"כ הל"ל והאלהים אמר רב יהודה אפילו במנה שחור ובמנה לבן כדאשכחן בפ"ק דגיטין (דף יג: ושם) מסתברא מילתיה דרב בפקדון כו' דיש לומר דודאי אית ליה דרשב"א אלא שמחלק בין מנה למאתים למנה שחור ומנה לבן: שבת שמאי אומרים נחלקה עדותן ואם תאמר כיון דבכת אחת בית שמאי אומרים נחלקה עדותן אם כן בשתי כיתי עדים ה"ל נמצא אחד מהן קרוב או פסול ויש לומר דהיינו דווקא כשהפסול ידוע אי נמי כמ"ד תתקיים העדות בשאר אי נמי לא אמרינן נמצא אחד מהם קרוב או פסול אלא בבאו בבת אחת תוך כדי דיבור דאז חשיבי עדות אחת והכא שבאו שני כיתי עדים זה אחר זה ועי"ל דכי אמר נמצא אחד מהם קרוב או פסול ה"מ כי מיישיע אהדי אבל הכא דמכחשי אהדי לא: חייביה רב נחמן. לית ליה לרב נחמן הא דאמרינן אין נזקין לנכסי יתומים א"כ ריבית אוכלת בהן דאמר רב נחמן בפרק שום היתומים (ערכין דף כב.). מריש לא הוה מזקיקין לנכסי יתומים כיון דשמענא להא דאמר רב דיתמי דאלו דלדו דידהו לזילו בתר שיבקייהו ומאי טעמא נמי אע"ג דבעלמא אין מקבלים עדים אלא בפני בעל דין גבי קטן מקבלין א"כ לא קאמר נזקין אלא כשיש שטר דמקיימן את השטר שלא בפני בעל דין וכאן היה שטר: (תוספות)

ב - לא דף

קלתיה כיון דאיתחזק בבי דינא איבעיא קלתיה לא אמרינן איתיביה רבא לרב נחמן סימפון שיש עליו עדים יתקיים בחותמיו אין עליו עדים ויצא מתחת ידי שליש או שיצא אחר חיתום שטרות כשר אלמא שליש מהימן תיבתא דרב נחמן (תיבתא) כי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן לעולם מביא ראייה וסותר עד שיסתתם טענותיו ואמר קרבו פלוני ופלוני והעידוני הא גופא קשיא אמרת יסתתם טענותיו אתאן לרבנן והדר אמרת קרבו איש פלוני ופלוני והעידוני אתאן רב"ש"ג וכי תימא כולה רש"ג ופרושי קא מפרש מאי עד שיסתתם טענותיו עד שיאמר קרבו פלוני ופלוני והעידוני והא אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן כל מקום ששנה רבן שמעון בן גמליאל במשנתיו הלכה כמותו חוץ מערב וצידן וריאה אחרונה אלא כי אתא רב שמואל בר יהודה א"ר יוחנן לעולם מביא ראייה וסותר עד שיסתתם טענותיו ויאמרו לו הבא עדים ואומר אין לי עדים הבא ראייה ואומר אין לי ראייה אבל באו עדים ממדינת הים או שהיתה דיסקיא של אביו מופקדת ביד אחר הרי זה מביא ראייה וסותר כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן התוקף את חבירו בדין אחד אומר נדון כאן ואחד אומר נלך למקום הוועד כופין אותו וילך למקום הוועד אמר לפניו רבי אלעזר רבי מי שנושה בחבירו מנה ויציא מנה על מנה אלא כופין אותו ודן בעירו איתמר נמי א"ר ספרא (אמר רבי יוחנן) שנים שנתעצמו בדין א' אומר נדון כאן ואחד אומר נלך למקום הוועד כופין אותו ודן בעירו ואם הוצרך דבר לשאל כותבין ושולחין ואם אמר כתבו ותנו לי מאיזה טעם דנתוני כותבין ונתוני לו והיבמה הולכת אחר היבם להתירה עד כמה אמר רבי אמי אפילו מטבריא לצפורי אמר רב כהנא מאי קרא **דברים כה-ח**] וקראו לו זקני עירו ולא זקני עירה אמר אמימר הילכתא כופין אותו וילך למקום הוועד א"ל רב אשי לאמימר והא אמר רבי אלעזר כופין אותו ודן בעירו הני מילי היכא דקאמר ליה לוח למלוה אבל מלוה **[משלי כב-ז]** עבד לוח לאיש מלוה שלחו ליה למר עוקבא לדיו ליה כבר בתיה שלם עוקבן הבבלי קבל קדמנא ירמיה אחי העביר עלי את הדרך ואמרו לו השיאוהו ויראה פניו בטבריא הא גופא קשיא אמרת אמרו לו אלמא דיינוה אתון השיאוהו ויראה פניו בטבריא אלמא שדרוהו הכא אלא הכי קאמרי אמרו ליה דיינו אתון אי ציית ציית ואי לא השיאוהו ויראה פניו בטבריא רב אשי אמר דיני קנסות הוה ובבבל לא דיינו דיני קנסות והא דשלחו ליה הכי כדי לחלוק כבוד למר עוקבא:

רש"י קלתיה. שרפתו הלכך מה לה לשקר: דליתחזק בבי דינא. שכתוב בו הנפק לא אלימא איהי לאפקועי מעשה ב"ד: סימפון. שובר ויאלא מתחת יד לוח כמפסונו: יתקיים. השטר בחותמיו יעידו עדים על חתימות וידיו וכשר: אין עליו עדים. והרי הוא ויאלא מתחת יד שליש ולא מתחת יד הלוה הואיל ושניהם מודים קזה מיניה להיות שליש ביניהם כשר: או שאלא אחר חיתום שטרות. בתוך שטר המלוה נכתב השובר תחת העדים כשר שהרי המלוה עצמו מוחזק בשטר וחי לאו דפרעיה לא הוה שביק למיכתב תברא בגויה: עד שיסתתם טענותיו. משמע שאמר בבית דין אין לי לא עדים ולא ראייה וחזר ואמר קרבו פלוני ופלוני שהיו מזומנין שם ומתחילה סותר טענותיו לומר אין לי: הוא גופא קשיא. יסתתם טענותיו משמע מכיון שיסתמו שוב אין מביא ראייה ואפילו מלאם לאחר זמן כרבנן והדר קתני קרבו דמשמע דהאי הוא דלא מייחתי דאפי' רש"ג מודה בו אבל מלאם לאחר זמן מייחתי כרבן שמעון: ואמר אין לי עדים. ואפילו מלאם לאחר זמן אינו סותר כרבנן: דקתני. שק של עור שהיו שטרותיו של אביו מוחזקין בו: התוקף את חבירו דיון. בעל דין קשה ומטריח את חבירו ואין רוצה בחבירו לזון כאלו אלא למקום וועד תלמידי חכמים הרבה שיהיה זה בום מהם: נתעלמו. שנעשו קטין זה כזה: אפילו מטבריא לצפורי. אע"פ שישבת טבריא גדולה משל צפורי הך אחריו לצפורי: והאמר רבי אלעזר. והא חזינן דפלגי עלה ר' אלעזר לעיל ויהיב טעמא למילתיה דמסתבר טעמא: היכא דקאמר ליה. נלך למקום הוועד כופין אותו ודן בעירו כאלו יאלא רבי אלעזר. אב ב"ד הוה במסכת שבת

במה בהמה יולאה (דף נה): לדזו ליה כבר בתיה. כמשה שהוא בן בתיה למי שמקרוי עור פניו כמשה רבינו שגידולתו בתיה בת פרעה לשון אחר כבר בתיה כמשה שהוא בן בית דכתיב (במדבר יב) בכל ביתי נאמן הוא לדזו ליה. על שם שהיה חכם וכתיב (קהלת ח) חכמת אדם תאיר פניו ומלאכתו בספר הגדה שהיה מר עוקבא בעל תשובה שנתן עינו בחשך חמת והעלה לבו טיגא ונפל בחולי ואשת אוש היתה לימים נזרכה ללות ממנו ומתוך דוחקה נזרכה לו וכנש יצרו ופטרסא ללגום ונתרפא וכשהיה יולא לשוק היה נר דולק בראשו מן השמים ועל שם כך קרי ליה ר' נתן לולאה במסכת שבת (דף נו) הכל נמי להכי כתבו ליה הכי. על שם האור שהיה זורח עליו: עוקבן הכבלי ככל קדמנא. לעק לפינו ואמר יתמיה אחי העביר עלי את הדרך איבד ממני דרך בני אדם שסירכו כך שמעתי וי"א העביר עלי את הדרך לא נהג עמי כשורה ועל עסקי ממון היה טועק: אמרו לו. לירמיה להתפיים עמו: השיאוהו ויחאה פניו בטבריא. הכריחוהו והזקיקוהו לבוא כאן לדון עמו: דיני קנסות. אלהים כתיב בהן (שמות כב) ובעיני סמוכין ובבבל אין סמוכה כדאמרין בפרק קמא (דף קז) (כ"ט)

תוספות וכיון דאיתחזק בבי דינא. פי' הקונטרס שכתוב בו הנפק וקשה דמכל מקום ניהמנה במיגו דאי בעי קלתיה וי"ל דאיתחזק בבי דינא שראוהו בידה כי ההוא דשילהי מי שמת (ב"ב דף קנט): שהחזק כתב ידו בבית דין: סמפון שיש עליו עדים. פי"ה שובר ויוצא מתחת ידי לוח כמשפטו ור"ת פירש דביד הלוח קרוי שובר וכשהוא יוצא מתחת ידי המלוה קרוי סמפון ויתקיים בחותמיו היינו דשיילינא לשהדי אי פריע אי לא פריע כדאיתא שילהי פי"ק דב"מ (דף י) אין עליו עדים ויוצא השטר והסמפונות מתחת ידי שליש כשר משמע ליה אפילו איתחזק דומיא דיוצא אחר חיתום שטרות. א"נ יש לפרש לאו דאין עליו עדים כלל אלא יש עליו עדים ולא ידעי אי פריע אי לא פריע ויוצא הסמפונות מתחת ידי שליש: (ויוציא מנה על מנה. מאכן למתחייב בדון דלא משלם לאידך יציאותיו אע"פ שמזיקו לילך לו לדון בעיר אחרת): ואם אמר כתבו ותנו לי מאיזה טעם כו'. דוקא היכא דנתעצמו לדון כו' וכפו אותו לדון כאן אבל בעלמא לא וכן משמע באיזהו נשך (ב"מ דף סט. ושם) גבי תרי כותאי דעבדו עיסקא דא"ל חזינא דכל בתר ידידי קאזיל מר וקאמר כי האי דואי צריך לאודועי מיהא יש לדחות דהכי קאמר כי האי דואי צריך לאודועי אע"פ שאין שואל מאיזה טעם נתחייב צריך לאודועי אבל בעלמא אי שאיל אין אי לא לא: אי ציית ציית. אין לפרש אי לא ציית שלא תוכלו לכופו דכ"ש שלא יוכל נשיא לכופו דהכא שבת והתם מחוקק ומר עוקבא ריש גולה הוה אלא מפר"ת אי לא ציית כגון דאמר לב"ד הגדול קאזילנא: (תוספות)

פרק רביעי - אחד דיני ממונות

דף לב - א

מתני' אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה שנאמר **[ויקרא כד-כב]** משפט אחד יהיה לכם מה בין דיני ממונות לדיני נפשות דיני ממונות בשלשה ודיני נפשות בעשרים ושלשה דיני ממונות פותחין בין לזכות בין לחובה ודיני נפשות פותחין לזכות ואין פותחין לחובה דיני ממונות מטין על פי אחד בין לזכות בין לחובה ודיני נפשות מטין על פי אחד לזכות ועל פי שנים לחובה דיני ממונות מחזירין בין לזכות בין לחובה דיני נפשות מחזירין לזכות ואין מחזירין לחובה דיני ממונות הכל מלמדין זכות וחובה דיני נפשות הכל מלמדין זכות ואין הכל מלמדין חובה דיני ממונות המלמד חובה מלמד זכות והמלמד זכות מלמד חובה דיני נפשות המלמד חובה מלמד זכות אבל המלמד זכות אין יכול לחזור וללמד חובה דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה דיני נפשות דנין ביום וגומרין ביום דיני ממונות גומרין בו ביום בין לזכות בין לחובה דיני נפשות גומרין בו ביום לזכות וביום שלאחריו לחובה למיכך אין דנין לא בערב שבת ולא בערב יום טוב דיני ממונות הטמאות והטהרות מתחילין מן הגדול דיני נפשות מתחילין מן הצד הכל כשרין לדון דיני ממונות

נפשות אלא כהנים לויים וישראלים המשיאין לכהונה: **גמ'** דיני ממונות מי בעינן דרישה וחקירה ורמינהו שטר שזמנו כתוב באחד בניסן בשמיטה ובאו עדים ואמרו היאך אתם מעידין על שטר זה והלא ביום פלוני עמנו הייתם במקום פלוני שטר כשר ועדין כשרין חיישינן שמא איחרוהו וכתבוהו ואי סלקא דעתך בעינן דרישה וחקירה היכי חיישינן שמא איחרוהו וכתבוהו וליטעמך תיקשי לך מתני' שטרי חוב המוקדמין פסולים והמאוחרים כשרין ואי סלקא דעתך בעינן דרישה וחקירה מאחרין אמאי כשרין הא לא קשיא דעדיפא מינה קאמרין דאפי' אחד בניסן בשמיטה דלא שכיהי אינשי דמוזפי דליכא למימר שמא איחרוהו וכתבוהו דלא מרע לשטריה אפ"ה כיון דשביעית סופה משמטת מכשרין מ"מ קשיא: סימן חרפ"ש: א"ר חנינא דבר תורה אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה ובחקירה שנאמר משפט אחד יהיה לכם ומה טעם אמרו דיני ממונות לא בעינן דרישה וחקירה כדי שלא נתנוול דלת בפני לווין אלא מעתה

רש"י מתני' אחד דיני ממונות: בדרישה וחקירה. חקירות ודרישות שחוקרים את העדים שנאמר משפט אחד יהיה לכם ודיני נפשות כתיב ודקת וחקרת (דברים יג): דיני ממונות בשלשה. הא ילפינן בפרק קמא (דף כ): פותחין. החלה במשאו ומתנו של דין: בין לזכות בין לחובה. באיזה שירטו הכלל דיני נפשות פותחין לזכות ובגמרא ילף לה: מטין על פי אחד. מטין את הדיון אחר המדוכין על פי דיון אחד כגון שנים אומרים וזכאי ואחד חייב או איפכא: ודיני נפשות מטין על פי אחד לזכות. שנים עשר מוכים ואחד עשר מחייבים זכאי לחובה אין מטין אחר הרוב הכלל אם כן רבו המחייבים על המדוכין שנים כדאמרין בפרק קמא (דף כ). ללך ההיא אחי רבים לרעות ודיני ממונות ליכא לחוקמה כדאמר להון (דף לו): ללך הטעם משפט אפיונך הכלל חמה מטעם משפט שור הגסוקל וכל שכן שאר דיני ממונות: מחזירין. אתה דין לחזר שגמרוהו וידעו שטעמו מחזירין את הדבר בין לזכות בין לחובה: ואין מחזירין לחובה. בגמרא ילף לה: הכל מלמדין ואפי' הלמדיים היושבים לפני הדיון וכלל נהגו בית דין על כך: המלמד חובה. דיון שהתחיל החלה להביא ראיות לחובה יוכל לחזור בו ולזכות: אינו חוזר ומלמד חובה. סבירא היא דבעינן והלילו ובגמרא (דף לב). מוקים לה בשעת משא ומתן הוא דלא יחזור דמתוך שהיה אומר לו שלא לחזור הוא מחזר אחר ראיות להעמיד דבריו ושמה ימלא ראיות נכונות הכלל בשעת גמר דין שכבר חזר על כל דבריו ונראה לו שאין דבריו נכונים חוזר ומלמד חובה: דנין ביום. משא ומתן של דין: וגומרין בלילה. אם רלו וכו' ילף בגמרא: דיני נפשות גומרים בו

ביום לזכות וביום של אחריו לזכות. אם זיכורו ביום ראשון פוסקין את דינו מיד והלך לו אצל אם לא יכלו לזכורו ביום ראשון אין פוסקין את דינו לחובה אלא מלין את דינו עד למחר שמה ימלא בלילה זכות: לא בערב קנה. שאין יכולין לגומרו למחר אם יחייב שאין מיהת בית דין דוחה קנה ולקטורו אי אפשר מפני עינוי הדין משגמר הדין: הטהרות והטמאות. אם בא אדם לישאל על דבר טהרות מתחילין מן הגדול שאלוין תהלה לגדול שבדיינים מה הוא אומר בדבר: מן האל. מן הקטנים שמה יחייבו הגדול ולא ירט להלוק על דבריו משום לא תענה על ריב (שמונה כג) על דבריו של גדול רב כחוב בלא יו"ד: הכל כשרין. ואפילו ממזר: וישאלים המשיאין לכהונה. המיוחסין וראויין להשיא בנותיהם לכהנים: גם' באלה בניסן בשמיטה. לקמן מפרש אמאי נקט שמיטה: שאמנו כחוב. זמנו הויכח שכתב באלה בניסן בשמיטה והוליא בעל חוב על חבירו על ידי משכון או על ידי פרוצבול שלא משמטו שביעית או שהגיע זמנו לנכות קודם ראש השנה של שמיטת ושבועית בניסן אינה משמטת אלא בסופה כתיב (דברים טו) מקץ שבע שנים לסוף שביעית חיה הקם ותבעו: חיישין שמה איחורו וכתבוהו. וקודם לכן ראו המלוה במקום הכתוב בשטר והועל עליהם לכתוב שטר ואיחורו מלכתבו עד אחד בניסן וכתבוהו במקום שאומרים המזימין ולא כתבו שם המקום שכתב בו השטר אלא שם המקום שראו המלוה שם ואף על גב דלמרינן בגיטין (דף פ.) כי יחביתו בהיני כתובו בהיני ואף על גב דמימסרין לכו מילי בשלי מיהו אם כתבו בשלי לא מייסול בהיני והיה ענה טובה קמ"ל שלא יבוארו לדין הזמנה ללא לימור והלא ביום פלוני עמנו הייתם בהיני: היכי. אמר שמה איחורו מכדי דרישה וחקירה לכתובי קא אחיא והיכא דקא מיתבשחן קמן ניחו אמן מתרנין למיחיייהו בשמה: וליטעמין. דמותרת מברייתא אחריתא דלוימא ומלוה בפי כל: שטרי חוב המוקדמין. לכתב קודם המלוה: פסולין. דקא בעי למיטען לקוחות מזמן הכתוב שלא כדין וקנסין היתרא אטו איסורא ופסול אפי' מזמן שני כדלמרינן בלוימא נשך: והמאחרין. שבאו עדים ולאמרו אנו יודעים במלוה זו שקדמה לזמן הכתוב כגון: כשרין. דמעלוותא היא דקא מחיל ליה לשיעבודא עד השתא אלמא לא בעינן דרישה וחקירה דא"כ היכי מתרנין למיחיייהו דשטר אלא יודעים במלוה זופא הוא ולא ראו עדים החמומים בו את המלוה האת ואי משום הנך סהדי אחרני תהוי כמלוה על פה ולא יטרו לקוחות מלוה על פה לא טרפא ממשעבדי דלית לה קלא: הא. דמקתה לי לחביה ממחניהון לא קשיא לי דעדיפא מינה קלמרינן מתניתא דלוחיבנא מינה העדיפה והחזיקה כח בדבר יוחר מלוהה משנה דלמעינן רבואה דלפיו שמיטה דלי לאו דוקא קלמרי בו ביום לא הו מרעי למיחיייהו לכתוב שטר המלוה הנעשית קודם לכן בלוחיבן זמן: דלא שכיחי אינשי דמוצי. משום דמתיראין מן השמיטה שלא תשמט מעותיהם דליכא למימר איחורו וכתבוהו ללא מרעי לטערייהו שהכל מרננין אחריו לומר מזויף הוא שאין דרך להלוות בזמן שמיטה: אפי"ה כיון דשביעית. אינה משמטת אלא בסופה כתיב מקץ חלונין בלוימא ומשכרינן: מכל מקום. מהני' קשיין אהדדי: אמר רבי חנינא וכו'. ומתניתין דלורייתא קמי תקנתא וברייתא דרבנן בחר תקנתא: (ד"ף י)

תוספות מתני' אחד דיני ממונות. מה בין דיני ממונות לדיני נפשות אף על גב דשויס בחקירה ודרישה מדכתיב משפט אחד יהיה לכם לענין מילי דתלו בזכות וחובה אין להשוותם דלא שייך בדיני ממונות: חיישין שמה איחורו. פ"ה איחורו מלכתוב עד אחד בניסן וכתבוהו במקום שאומרים המזימין ועל חנם דחק אלא י"ל כי היה דגט פשוט (ב"ב דף קעא. ושם) שטר שזמנו כתוב בו בשבת או בעשרה בתשרי שטר מאוחר הוא וכשר וה"נ שטר זה נכתב לפני אחד בניסן של שמיטה במקום הכתוב בשטר ונמצא כשהגיע אחד בניסן של שמיטה שהוא זמנו של שטר לא היו באותו מקום שהלכו למקום אחר וא"ת מאי איריא משום דאיחורו כי לא איחורו נמי יש להכשיר כדאמר אי ידעיתו יומא דאקניתו ביה כתובו יומא דאקניתו ביה ושמה לא באחד בניסן נכתב אלא אחרי כן במקום הכתוב בו וי"ל דהכא בשטר מלוה איירי דאין לכתוב אלא יום שכתב השטר דלא ליגיבי ממשעבדי שלא כדין ומיהו משמע מהכא דתלינן מספק להכשיר את השטר וקשה לפ"ה דריש פ"ק ד"ר"ה (דף ב. ושם) ואין (תוספות)

ב - **לב** **דף**

טעו לא ישלמו כל שכן שתנעול דלת בפני לוויין רבא אמר מתניתין דהכא בדיני קנסות ואידך בהודאות והלוואות רב פפא אמר אידי בהודאה והלוואה כאן בדין מרומה כאן בדין שאינו מרומה כדריש לקיש דריש לקיש רמי כתיב **[ויקרא יט-טז]** בצדק תשפוט עמיתך וכתוב **[דברים טז-ב]** צדק צדק תרדף הא כיצד כאן בדין מרומה כאן בדין שאין מרומה רב אשי אמר מתניתין כדשינן קראי אחד לדין וא' לפשרה כדתינא צדק צדק תרדף אחד לדין ואחד לפרשה כיצד שתני ספינות עוברות בנהר ופגעו זה בזה אם עוברות שתיהן טובעות בזה אחר זה שתיהן עוברות וכן שני גמלים שהיו עולים במעלות בית חורון ופגעו זה בזה אם עלו שניהן שניהן נופלין בזה אחר זה שניהן עולין הא כיצד טעונה ושאינה טעונה תידחה שאינה טעונה מפני טעונה קרובה ושאינה קרובה תידחה קרובה מפני שאינה קרובה היו שתיהן קרובות שתיהן רחוקות הטל פשרה ביניהן ומעלות שכר זו לזו ת"ר צדק צדק תרדף הלך אחר ב"ד יפה אחר רבי אליעזר ללוד אחר רבן יוחנן בן זכאי לברור חיל תנא קול ריחים בבורני שבוע הבן שבוע הבן אור הנר בברור חיל משתה שם משתה שם ת"ר צדק צדק תרדף הלך אחר חכמים לישיבה אחר ר' אליעזר ללוד אחר רבן יוחנן בן זכאי לברור חיל אחר רבי יהושע לפקיעין אחר רבן גמליאל ליבנא אחר רבי עקיבא לבני ברק אחר רבי מתיא לרומי אחר רבי חנניא בן תרדיון לסיכני אחר ר' יוסי לצפורי אחר רבי יהודה בן בתירה לנציבין אחר רבי יהושע לגולה אחר רבי לבית שערים אחר חכמים ללשכת הגזית: דיני ממונות פותחין בו: היכי אמרינן אמר רב יהודה הכי אמרינן להו מי יימר כדקאמרינו א"ל עולא והא חסמינן להו ולחיסמו מי לא תניא רבי שמעון בן אליעזר אומר מסייעין את העדים ממקום למקום כדי שתיטרף דעתן ויחזרו בהן מי דמי התם ממילא קא מידחו הכא קא דחינן להו בידים אלא אמר עולא הכי אמרינן יש לך עדים להזימם א"ל רבה וכי פותחין בזכותו של זה שהיא חובתו של זה ומי היא חובתו והתנן אין עדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין הכי אמרינן אילו שתיק האי עד דמיגמר דיניה ומייתי עדים ומזים להו היא ליה חובתו של זה אלא אמר רבא אמרינן ליה יש לך עדים להכחישן רב כהנא אמר מדבריהם נזכה פלוני אביי ורבא דאמרי תרויהו אמר' ליה אי לא קטלת לא תדחל רב אשי אמר כל מי שידוע לו זכות יבא וילמד עליו תניא כוותיה דאביי ורבא רבי אומר **[במדבר היט]** אם לא שכב איש אותך ואם לא שטית וגו'

רש"י טעו. ב"ד דיני ממונות לא ישלמו דלילמא אי שקתה להו לדרוש ולחקור הוא רוחא למילתא ולא הו טעו: כל שכן שאתה נועל. דמתיראין להפסיק ע"י ב"ד טועין: רבא אמר. תרויהו בחר תקנתא דרבנן ומתניתין דיני קנסות דליכא למיחש לנעילת דלת אכל בהודאות והלוואות דליכא למיחש לנעילת דלת בהודאות והלוואות דיני מלוה חיה בל לידון בעדי הודאה שהודה לו בפניהם או בעדי הלוואה שהלווה בפניהם דליכא למיחש לנעילת דלת: מרומה. שבת דין מכיכין בחובע זה שהוא רמאי או מבינים טענה רמאי בדבריו: בצדק תשפוט. ולא כתיב בצדק לזהויר ב"ד לדקדק בו כל כך לדרוש ולחקור: מתניתא. שפיר איתרבו בחד מהני שינויי אי כבי חנינא אי כרבא אי כרב פפא: אכל קראי. דרמי להו ריש לקיש לא קשו לדקדק ללא לדישה ולחקירה אחי אלא דקד דין שלך ודקד פשרה שלך לפי ראות עיניך ולא תדרוף את האחד יותר מהשני: שתיהן טובעות. שתיהן זו את זו: ואם בזה אחר זה. משתכח אחת אל היבשה עד שתעבור חביתה ואח"כ תעבור היא: מעלות בית חורון. מקום כר ואין דרך לנטות ימין ושמאל וכידי הא' לנטות לאחוריו עד שמואל מקום לנטות: אם עולות שתיהן. כגון זה עולה מזד זה חיה עולה מזד זה ופוגעות בראש

דכי נמי מחייבת ליה מודע ליה אלא לר' יוחנן דאמר דבר תורה אחד שוגג ואחד מזיד פטור ומה טעם אמרו במזיד חייב שלא יהיה כל אחד ואחד מטמא טהרותיו של חבירו ואומר פטור אני הכא לא שייך לחייב מהאי טעמא מיהו למאי דמוקי במסקנא שנטל ונתן ביד י' לחייב כמו מזיד דלמה לו לאדם לטול וליתן ביד אבל למאי דסבירא ליה מעיקרא שיערבן בעה"ב קשה וי"ל דמכל מקום חשיב כמו מזיד שהיה לו לחכם לדקדק בהוראתו ולידע שבעה"ב יערב: אתיא רשע רשע תניא נמי הכי. תימה תקשה לרבא מבריי' דהכא דקאמר בפרק קמא (דף י.) דמלקות תחת מיתה עומדת ולית ליה ג"ש דרשע וכן בפרק קמא דמכות (דף ה.) גבי משלשין בממון ואין משלשין במכות אביי אמר אתיא רשע רשע ורבא אמר בעינן כאשר זמם וליכא ועוד אטו סתמא דהש"ס בפ"ק דמכות (שם): כאביי גבי אין העדים זוממין נהרגין עד שיגמר הדין ואמר חייבי מלקות מניין אתיא רשע רשע ויש לומר דרבא אית ליה ג"ש אלא דלהנך מילי קאמר דלא צריך מיהו קשה דבפי' אלו נערות (כתובות דף לה. ושם) גבי חייבי מלקות שוגגין דפטורין מן ממון קאמר אביי אתיא רשע רשע ורבא אמר אתיא מכה מכה ולרבי יוחנן קשה נמי אמאי מחייב. חייבי מלקות שוגגין בתשלומין ולא יליף ג"ש דרשע ועוד בההוא פירקא (דף לז.) קאמר והא מהכא נפקא מהתם נפקא כדי רשעתו ומסיק חדא במיתה וממון וחדא במלקות וממון והשתא במלקות וממון ל"מ"ל קרא תיפוק ליה מג"ש דרשע רשע ויש לומר דרבא ורבי יוחנן לא דרשי התם גזירה שוה דרשע משום דלא הוי בגוף המלקות אלא לפטור ממון דבהדי מלקות וקרא דרשע בגוף המלקות כתיב והיה אם בן הכות הרשע והא דדריש רבא מכה מכה משום דגבי תשלומים כתיב מכה נפש בהמה ישלמנה אבל אביי דריש ג"ש דרשע רשע בכל מקום וסוגין דההוא פירקין גבי כדי רשעתו אליבא דרבא אתיא דלאביי למלקות ולממון לא צריך קרא דאתיא ג"ש דרשע רשע ומוקי חדא למיתה ומלקות כר"מ: טעה בנוסף ונואפת מהו. פירש הקונטרס דבנוסף ליכא טעות לזכות ותימה דהא איכא מילי טובא כי ההיא דפליגי בשילהי פ"ק דמכות (דף ז.) אי אמרין במנאפין עד שיראו כמכחול בשמפופת או עד שיראו כמכחול בשמפופת או חבר בעי התראה או שיתיר עצמו למיתה או שיהיו שני עדין מותרין בו וי"ל דמבעיא ליה אם יש בנוסף ונואפת דבר שאין הצדוקין מודין בו וקאמר רבי יוחנן אדמוקדך יקיד קוף כו' בעוד שאתה עוסק בשמועתך שאמרת לך שיש חילוק בין דבר שצדוקין מודין בו לדבר שאין צדוקין מודין בו תן לו להבין מה הן מודין ומה אין הם מודין ועתה מפרש הש"ס ה"ד דבר שאין הצדוקין מודין בו: שטעה שלא כדרכה. פ"ה דלא מפרש חיובא בהדיא דילפינן ממשכב אשה שתי משכבות באשה ואין הצדוקין מודין וקשה דבדבר זה מודין כדמוכח בפ"ק דהוריות (דף ד.) דאמר שמואל אין ב"ד חייבין עד שיראו דבר שאין הצדוקין מודין בו ומסיק בגמ' דאמר' (שלא) בכדרכה וכו' ופריך והא משכב אשה כתיב ופי' דהצדוקין מודין בו וי"ל דהכא מיירי בהעראה דאמר בכדרכה אפי' בהעראה אסור שלא כדרכה בגמר ביאה אסור העראה שריא אע"ג דפריך התם אההיא שיינוא מכל מקום לפי המסקנא דהתם איתוקם ההיא שיינוא שפיר: אחד מן התלמידים. תימה הא אמר בספ"ק (דף יז.) דאי אמר איני יודע והדר אמר טעמא (למילתיה) לא שמעינן ליה ולא יאה אלא כאחד מן התלמידים וי"ל דהתם באומר טעמא לחובה והכא באומר טעמא לזכות: (תוספות)

דף **לד** **א**

מאי טעמא דר' יוסי בר יהודה דאמר קרא **[במדבר לה-ל]** עד אחד לא יענה בנפש למות למות הוא דאינו עונה אבל לזכות עונה ורבנן אמר ריש לקיש משום דמיחזי כנוגע בעדותו ורבנן האי למות מאי דרשי ביה מוקמי ליה באחד מן התלמידים כדתיניא אמר אחד מן העדים יש לי ללמד עליו זכות מניין שאין שומעין לו ת"ל עד אחד לא יענה מניין לאחד מן התלמידים שאמר יש לי ללמד עליו חובה מניין שאין שומעין לו ת"ל אחד לא יענה בנפש למות: דיני נפשות המלמד כו': אמר רב לא שנו אלא בשעת משא ומתן אבל בשעת גמר דין מלמד זכות חוזר ומלמד חובה מיתבי למחרת משכימין ובאין המזכה אומר אני המזכה ומזכה אני במקומי המחייב אומר אני המחייב ומחייב אני במקומי המלמד חובה מלמד זכות אבל המלמד זכות אינו יכול לחזור וללמד חובה והא למחרת גמר דין הוא וליטעמך למחרת משא ומתן מי ליכא כי קתני בשעת משא ומתן ת"ש דנין אלו כנגד אלו עד שיראה אחד מן המחייבין דברי המזכין ואם איתא ליתני נמי איפכא תנא אזכות קא מהדר אחובה לא קא מהדר ת"ש דאמר ר' יוסי בר חנינא אחד מן התלמידים שזיכה ומת רואין אותו כאילו חי ועומד במקומו ואמאי נימא אילו הוה קיים הדר ביה השתא מיהא לא הדר ביה והא שלחו מתם לדברי ר' יוסי בר חנינא מוצא מכלל רבינו אין מוצא איתמר תא שמע שני סופרי הדיינין עומדין לפנייהן אחד מן הימין ואחד מן השמאל וכותבין דברי המזכין ודברי המחייבין בשלמא דברי המחייבין למחר חזו טעמא אחרינא ובעו למבעד הלנת דין אלא דברי המזכין מאי טעמא לאו משום דאי חזו טעמא אחרינא לחובה לא משגיחין בהו לא כדי שלא יאמרו שנים טעם אחד משני מקראות כדבעא מיניה רבי אסי מרבי יוחנן אמרו שנים טעם אחד משני מקראות מהו אמר ליה אין מונין להן אלא אחד מנהני מילי אמר אביי דאמר קרא **[תהילים סב-יב]** אחת דבר אלהים שנים זו שמעתי כי עז לאלהים מקרא אחד יוצא לכמה טעמים ואין טעם אחד יוצא מכמה מקראות דבי ר' ישמעאל תנא **[ירמיה כג-כט]** וכפטיש ימוצץ סלע מה פטיש זה מתחלק לכמה ניצוצות אף מקרא אחד יוצא לכמה טעמים היכי דמי טעם אחד משני מקראות אמר רב זביד דתנן מוצא מקדש את הראוי לו רבי יהושע אומר כל הראוי לאשים אם עלה לא ירד שנאמר **[ויקרא ו-ב]** העולה על מוקדה מה עולה שהיא ראויה לאשים אם עלתה לא תרד אף כל שהוא ראוי לאשים אם עלה לא ירד רבן גמליאל אומר כל הראוי למזבח אם עלה לא ירד שנאמר היא העולה על מוקדה על המזבח מה עולה שהיא ראויה לגבי מזבח אם עלתה לא תרד אף כל שהוא ראוי למזבח אם עלה לא ירד ותרייהו מאי קמרו פסולין מר מיייתי לה ממוקדה ומר מיייתי לה ממזבח והא התם מיפגל פליגי דקתני סיפא אין בין דברי רבן גמליאל לדברי ר' יהושע אלא הדם והנשכים שר' ג' אומר לא ירדו ור' יהושע אומר ירדו אלא אמר רב פפא כדתיניא ר' יוסי הגלילי אומר מתוך שנאמר

רש"י ורבנן. לאמרי אפי' לזכות לא יענה משום דנוגע הוא בדבר שמתחרטו בו ודואג שמא יגמר הדין לחובה ויביא זה עדים להזמן ומיהרה לא מלי הדעי בהו לאחר כדי ליכור לכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד: מוקי לה באחד מן התלמידים. אבל בעדים לא מיתוקם משום נגיעת עדות דלאמרינן: ת"ל אחד לא יענה בנפש למות. למות הוא דאינו עונה כו': לא שנו אלא בשעת משא ומתן. דבעינן שיעמוד בדבריו לחזר אחר ראייתו שמא ימלא חיזוק לזכות דשמא לא טעה: אבל בשעת גמר דין. שחיפס כבר הכל ועכשו נראה שטעה חוזר ומלמד חובה: למחרת. משנה היא בפרק היו דוקין אותו (לקמן דף נז.) גבי הלנת דין: דנין אלו כנגד אלו. היכא דנחלקו דנין שלשים וששה מחייבין ושלשים ותמשה מזכין וקיימא לן (לעיל דף כז.) אין מטיין לחובה על פי אחד דנין דכרואותיהן אלו כנגד אלו עד שיחזור בו אחד מן המחייבין דהוו להו מזכין רובא אבל לחזור בו אחד מן המזכין לא קתני ואם איתא דבגמר דין יכול לחזור וללמד חובה ניהי נמי איפכא ונימא או אחד מן המזכין את דברי המחייבין לזכות הטייה לרעה על פי שנים: תנא דאזכורא. ניהא ליה לזהדורי ומיתני משום לישנא מעליא וה"ה נמי איפכא: רואין אותו. לענין המנין: והא שלחו מתם. כלומר היכי מלית לתרוצא להא דרבי יוסי בר חנינא כרב והא שלחו מתם לדברי ר' יוסי בר חנינא מוצא מכלל רבינו הא דר' יוסי כו' סבירא ליה דרב דלאמר בשעת גמר דין חוזר לחובה: ומשני אין מוצא איתמר. הכי שלחו ליה לדברי רבי יוסי ברבי חנינא אין מוצאין מכלל דברי ר' יוסי דטעמיה דר' יוסי משום דהשתא מיהא לא הדר ביה: דברי המחייבין. פלוגי חייב ומן הטעם הזה פלוגי זיכה ומן הטעם הזה: בשלמא דברי המחייבין. בעי למיכתב ביום ראשון ואע"ג דמאי למיהדר דבעינן לידע למחר הטעמים משום דאי הדר ביה חד מינייהו מטעמא קמא ומחייב ליה למחר מטעמא אחרינא בעי למיהדר ומיעבי הלנת דין בטעמא דבחר אולי יחזור בו הליכה: אלא דברי המזכין. אם איתא דיכול לחזור בו למה לי למכתבינהו או משום שעת משא ומתן דלמחר הא מילתא בעלמא היא כדי שיחזר אחר הזכות לכתוב פלוגי זיכה למה לי למכתב טעמא אלא לאו משום דאי חייבין ליה הלכך בעי למיכתב טעמא דלא נישפיה לטעמיה ונימא (ליה שמא) דבדכ שהצדוקין מודים בו הייתי טועה: טעם אחד משני מקראות. מפרש לקמן היכי דמי: אין מונין להן אלא אחד. דהא מהנך קראי לאו להכי אחת דקיימא לן לא נכתבו שני מקראות לטעם אחד הלכך חד מינייהו מטעמא טעמי: אחת דבר אלהים שנים זו שמעתי. אבל שנים לא דיבר אלהים לשמוע אחת: המזבח מקדש. פסולין שאם עלו לא ירדו: את הראוי לו. וכפלדא שיהא דבר שנראה כבר למזבח ובזבחים מפרש למעוטי המזבחים שלא קדשו בכלי אבל פיוגל ונשקף דמו ונשקט במחשבת פסול אם עלו לא ירדו והתם מפרש טעמא שיהא פסולין

בקדש כלומר שנפסלו בעזרה: רבי יהושע אומר כו'. קא סלקא דעתך דרבי יהושע לאו לאיפלוגי אחא אלח למילפא מקרה: כל הראוי לאשים גרסינו לאשים להקטרה על האש: העולה על מוקדה. ממוקדה דייק דהיינו אשים דלמחר קרא כל הלילה ההא קם דכיון שעלתה לא תרד ומשום כשירה לא איצטריך כל הראוי לאשים גרסינו ולא גרסינו כל העולה לאשים וטעמא דרבנן גמליאל מעל המזבח: ותרוייהו מרבו פסולין. שנפסלו בעזרה קאם עכו לא ירדו ולא פליגי אהדדי אלח מר ליוף ממוקדה כו': ופרינוי תם הא מיפליגי פליגי. ולא טעם אחד הוא: דם והסכים. שנפסלו לא ירדו להא נראו למזבח: לר' יהושע ירדו. דליון לאשים: (כ"ט)

תוספות אלא דברי המזכין מ"ט. פ"ה למה לי למיכתבינהו משום משא ומתן דלמחר הא מלתא בעלמא הוא כדי שיחזור אחר זכות. לכתוב פלוני זכה ל"ל טעמא אלא משום דאי הדר לא צייתי ליה הלכך צריך למיכתב טעמא דלא לימא בדבר שהצדוקין מודין בו הייתי טועה וא"ת ומהאי טעמא צריך ליכתוב טעמא אע"פ שיכול לחזור בשעת גמר דין משום דבשעת משא ומתן דלמחר שלא יאמר בדבר שצדוקין מודין הייתי טועה ויחזור וי"ל כיון דליכא נפקותא כולי האי לענין פסור וחובה של נידון אלא כדי שיחזור אחר זכותו לא היה להם לחוש לכתוב טעמא מאחר דבשעת גמר הדין יכולין לחזור בכל ענין אבל אם אינם יכולין לחזור בכל ענין אף בשעת גמר דין שיש נפקותא אז ראוי לכתוב: מה פטיש. זה. רבינו שמואל גריס מחלק שאין הפטיש מתחלק אלא הסלע וקשה דהוה ליה למימר מה הסלע מתחלקת וכן בפרק רבי עקיבא (שבת פח: ושם) גרס מה פטיש מתחלק למה ניצוצות אף כל דיבור ודבור שיצא מפי הקב"ה היה מתחלק לשבעים לשון והו"ל למימר נמי מה סלע מתחלקת ומפרש ר"ת וכפטיש ימוצץ סלע שהפטיש מתחלקת מן הסלע כדאמר' במדרש מעשה בא' שלקח סנפירין הלך לבדוקו נתנו על הסדן והכהו בקורנס ובקע הסדן ונחלק הקורנס וסנפירין עומד במקומו היינו הוא דכתב וכפטיש ימוצץ סלע: (תוספות)

ב ל ד

[שמות כט-לז] כל הנוגע במזבח יקדש שומע אני בין ראוי בין שאינו ראוי ת"ל **[שמות כט-לח]** כבשים מה כבשים ראויין אף כל ראוי ר' עקיבא אומר **[שמות כט-כה]** עולה מה עולה ראוי אף כל ראוי ותרוייהו מאי קא ממעטו פסולי מר מייתי לה מכבשים ומר מייתי לה מעולה והאמר רב אדא בר אבהו עלת העוף פסולה איכא בינייהו מאן דמייתי לה מכבשים אין אבל עלת העוף לא ומאן דמייתי לה מעולה אפילו עלת העוף נמי אלא אמר רב אשי כדתינא **[ויקרא יז-ד]** דם יחשב לאיש ההוא דם שפך לרבות את הזורק דברי רבי ישמעאל ר"ע אומר **[ויקרא יז-ח]** או זבח לרבות את הזורק ותרוייהו מאי קא מרבו זריקה מר מייתי לה מדם יחשב ומר מייתי לה מאו זבח והאמר רבי אבהו שחט זורק איכא בינייהו לדברי רבי ישמעאל אינו חייב אלא אחת לדברי ר"ע חייב שנים הא איתמר עלה אמר אביי אף לדברי ר"ע נמי אינו חייב אלא אחת דאמר קרא **[דברים יב-ד]** שם תעלה ועולותיך ושם תעשה ערביניהו רחמנא לכולהו עשיות: דיני ממונות דנין ביום וכו': (סימן משפ"ט מענ"ה מט"ה) מנהגי מילי א"ר חייא בר פפא דאמר קרא **[שמות יח-כז]** ושפטו את העם בכל עת אי הכי תחלת דין נמי כדרבא דרבא רמי כתיב ושפטו את העם בכל עת וכתביב **[דברים כא-טז]** והיה ביום הנחילו את בניו הא כיצד יום לתחלת דין לילה לגמר דין מתניתין דלא כר' מאיר דתינא היה ר"מ אומר מה ת"ל **[דברים כא-ה]** על פיהם יהיה כל ריב וכל נגע וכי מה ענין ריבים אצל נגעים אלא מקיש ריבים לנגעים מה נגעים ביום דכתיב **[ויקרא יג-ד]** וביום הראות בו אף ריבים ביום ומה נגעים שלא בסומין דכתיב **[ויקרא יג-ב]** לכל מראה עיני הכהן אף ריבים שלא בסומין ומקיש נגעים לריבים מה ריבים שלא בקרובים אף נגעים שלא בקרובים אי מה ריבים בשלשה אף נגעים בשלשה ודין הוא ממונו בשלשה גופו לא כל שכן ת"ל **[ויקרא יג-ב]** והוא אל אהרן הכהן או אל אחד וגו' הא למדת שאפילו כהן אחד רואה את הנגעים ההוא סמיא דהוה בשבבותיה דרבי יוחנן דהוה דאין דינא ולא אמר ליה רבי יוחנן ולא מידי היכי עביד הכי והא"ר יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן כל הכשר לדון כשר להעיד ויש שכשר להעיד ואין כשר לדון ואמר ר' יוחנן לאתויי סומא באחת מעיניו ר' יוחנן סתמא אחרייתא אשכח דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה מאי אולמיה דהאי סתמא מהאי סתמא אי בעית אימא סתמא דרביס עדיף ואי בעית אימא משום דקתני לה גבי הלכתא דדינא ורבי מאיר האי ושפטו את העם בכל עת מאי דריש ביה אמר רבא לאתויי יום המעונן דתנן אין רואין את הנגעים שחרית ובין הערבים ולא בתוך הבית ולא ביום המעונן מפני שכהן נראית עזה ולא בצהרים מפני שעזה נראית כהו ורבי מאיר האי ביום הנחילו את בניו מאי עביד ליה ההוא מיבעי ליה לכדתני רבה בר חנינא קמיה דרב נחמן והיה ביום הנחילו את בניו ביום אתה מפיל נחלות ואי אתה מפיל נחלות בלילה א"ל אלא מעתה מאן דשכיב ביממא ירתון ליה בניה ומאן דשכיב בליליא לא ירתון ליה בניה דילמא דין נחלות קאמרת דתינא **[במדבר כז-יא]** והיתה לבני ישראל לחקת משפט אורעה כל הפרשה כולה להיות דין כדרב יהודה אמר רב דאמר רב יהודה אמר רב שלשה שנכנסו לבקר את החולה רצו כותבין רצו עושין דין שנים כותבין ואין עושין דין ואמר רב חסדא לא שנו אלא ביום אבל בלילה כותבין ואין עושין דין משום דהוה להו עדים ואין עד נעשה דין אמר ליה אין הכי קאמינא: דיני נפשות דנין ביום וכו': מנהגי מילי אמר רב שמי בר חייא אמר קרא **[במדבר כד-ה]** והוקע אותם לה' נגד השמש א"ר חסדא מניין להוקעה שהיא תלייה דכתיב **[שמואל ב כא-ו]** והוקענום לה' בגבעת שאול בחיר ה'.

ר"ט כל הנוגע. אפי' פסולין: יקדש. ולא ירד: שומע אני. בין שנראה בין שלא נראה כגון שאור ודבש ואיל וכי וחולין: ת"ל כבשים. דסמך ליה זה אשר תעשה על המזבח כבשים בני שנה וגו': עולה. כההוא קרא נמי כתיב: ותרוייהו. קא ממעטו פסולין שלא נראו מעולם: לרבות את הזורק. דם קדשים בחוץ שהוא ככרת ומתכריז מדם שפך ובפרשת שחטו חוץ כתיב: או זבח. גבי מעלה בחוץ כתיב: שחט זורק. בהעלם אחד לרבי ישמעאל אינו חייב אלח חטאת אחת דמייתי ליה לזורק מכרת דכתיב בשחטו וכיון דחד כרת וחד לאו אהריויהו אין חילוק חטאת ביניהם כי עבדיניהו בהעלם אחת: ולרבי עקיבא. דילוף זורק מכרת דכתיב גבי מעלה הוה ליה שחט זורק שני כריתות וחייב קשים: אף לר' עקיבא אינו חייב אלח אחת. דלע"ג דלזכא שתי כריתות הואיל ואין בהן אלח אזהרה אחת אין חילוק חטאת ביניהם דלילו בעמלה כתיבא אזהרה בלפי נפשה (דברים יב) השמר לך פן תעלה עולותיך ואילו שחט זורק אין בהם אזהרה אלח מהיקאש דליתקאש למעלה דכתיב קם תעלה עולותיך וקם תעשה איתקאש שרר עשיות להעללה ומהכא נפקא לשחט זורק (זכרים דף קז:ו). ביום הנחילו. משפט נחלות דהיינו דיני ממונות ביום: לילה לגמר דין. דכתיב ושפטו ועיקר משפט היינו גמר דין: ריבים. אפי' גמר דין משמע: לאתויי סומא בזהת מעיניו. ורבי מאיר היא דמקיש ריבים לנגעים: סתמא אחרייתא אשכח. דמכשר סומין: בלילה. דומיא דסומא: סתמא דרביס עדיף. דההיא רבי מאיר היא וכיון דכדוכתא אחרייתא הדך רבי וסתם כרבינן עבדינא כותביה: משום דקתני לה. להא דלנין בלילה גבי הלכתא דדינא הכא בסנהדרין (דף לב.) הניא רבי גבי דיני ממונות שמע מינה עיקר היא למיפך מינה דלילו היא דכל הכשר במסכת נדה (דף מט:) הניא רבי אבב גררל דתינא תם כי הני מילי טובא בפי' בא סימן הלכך לאו אליבא דהלכתא תם אלח משום דמלכין ותני הגך דלמו אהדדי כגון כל שחייב בראשית הגז חייב במתנות ויש שחייב במתנות ואין חייב בראשית הגז ודכוותיה טובא: לאתויי יום המעונן. ר"ע א"ל לרראית נגעים לא חזו לשפוט חזו: שחרית ובין הערבים. אין כח אור החמה קיים: מפני שכהן נראית עזה. ומטמאנו ליה שלא כדון: ולא בזהרים. שאור החמה חזק ומגבלל את העינים ואתי לטהר את העומא: מאי עביד ליה. הא נפקא ליה מהיקאש: ואי אתה מפיל כו'. מפרש לה ואילו: דילמא דיני נחלות קאמרת. דביום היא לזאת מת דין פסוק ואין כריך עוד לדיינו ובלילה לא הוי דין פסוק וכריך לדיינו ואלו ששמו לזאת המת יעידו בפניהם: לחוקת משפט. בפרשת נחלות דלוי כי ימות וגו' כתיבא: אורעה. נסתיימה: להיות דין. דמשמע הפלת נחלות דין קלוב הוא בשעת המיתה הכל כמו שאמר המת ואין הדבר כריך לדינו אלח כל אחד מיוזרו יחוקרוהו שומעו האזנה בשלו: ראו כותבין בלשון עצות והיושבים יבאו לכ"ד וב"ד יעשו כפי

אין לאסור מטעם זה שכבר כתבו מאתמול דברי המזכין ודברי המחייבין: אין רציחה דוחה את השבת. בשריפה ניחא אפילו למ"ד מקלקל בהבערה פטור דיש בה חילול שבת משום פתילה דאמר (בבבא דף 10:) מה לי ביטול פתילה מה לי ביטול סממנים ובשאר חייבי מיתות נמי אפי' למ"ד (כתובות ה:): דמקלקל בחבורה פטור הכא חשיב תיקון דיש לו כפרה: לאביו ולאמו. לאמו דרשי' לכהן ונזיר ואע"ג דנזיר חמור דאין מיטמא לקרובים וכהן הדיוט מיטמא לקרובים מ"מ ס"ד דמיתסר טפי משום כהן הדיוט כיון דאיכא תרתי ועוד כהן הדיוט עדיף שזה קדושתו לעולם וזה אין קדושתו לעולם כדאמרין בנזיר ב' כהן גדול (דף 10:): הרי שהיה הולך לשחוט את פסחו. פ"ה הרי שהיה כהן גדול ונזיר והולך לשחוט את פסחו וקשה דפריך מינה ב' טבול יום (ובחים דף ק). אעובדא דיוסף הכהן שמתה אשתו בע"פ וטימאהו ומאי קושיא שאני הכא דאיכא מצות טובא ע"כ נראה לפרש דבהולך לשחוט הפסח לבד איירי או לטול את בנו ואינו לא כהן גדול ולא נזיר וכן משמע מדלא קתני הרי שהיה כ"ג ונזיר והולך לשחוט את פסחו כדתיני באחריו והא דתיני אמרת לא יטמא משום דלא התי עשה דטומאת קרובים וידחה עשה דפסח או דמילה שיש בו כרת ועוד יש ליישב פי' הקונט' דאי משום הולך לשחוט את פסחו לחודיה לא נמנע מלטמא כי הוי נמי בהדי אחריו אין בכך כלום דמי לכהן הדיוט כדפרישית לעיל דקדושתן קדושת עולם:

דף - לה ב

ושמע שמת לו מת יכול יטמא אמרת לא יטמא יכול כשם שאינו מטמא לאחותו כך אינו מטמא למת מצוה ת"ל ולאחותו לאחותו הוא דאינו מטמא אבל מטמא למת מצוה שבת שנידחת מפני עבודה אינו דין שתהא קבורת מת מצוה דוחה אותה א"ל רציחה תוכיח שדוחה את העבודה ואינה דוחה את השבת רציחה גופה תדחה את השבת מק"ו מה עבודה שדוחה את השבת רציחה דוחה אותה שנאמר [שמות כא-יד] מעם מזבחי תקחנו למות שבת שנידחת מפני עבודה אינו דין שתהא רציחה דוחה אותה אמר רבא כבר פסקה תנא דבי ר' ישמעאל דתנא דבי רבי ישמעאל [שמות לה-ג] לא תבערו אש מה ת"ל מה ת"ל אי לר' יוסי ללאו יצאת אי לרבי נתן לחלק יצאת כדתניא הבערה ללאו יצאת דברי ר' יוסי ר' נתן אומר לחלק יצאת אלא אמר רבא תנא מושבות קשיא ליה מושבות מה ת"ל מכדי שבת חובת הגוף היא וחובת הגוף נוהגת בין בארץ בין בחו"ל [שמות לה-ג] מושבות דכתב רחמנא למה לי משום רבי ישמעאל אמר תלמיד אחד לפי שנאמר [דברים כא-כב] כי יהיה באיש חטא משפט מות והומת שומע אני בין בחול בין בשבת והא מה אני מקיים [שמות לא-יד] מחלליה מות וימת בשאר מלאכות חוץ ממיתת בית דין או אינו אלא אפי' מיתת ב"ד ומה אני מקיים והומת בחול אבל לא בשבת או אינו אלא אפילו בשבת ת"ל לא תבערו אש בכל מושבותיכם ולהלן הוא אומר [במדבר לה-כט] והיו אלה לכם לחקת משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם מה מושבות האמור להלן ב"ד אף מושבות האמור כאן בית דין ואמר רחמנא לא תבערו אש בכל מושבותיכם אמר אביי השתא דאמרת אין רציחה דוחה את השבת אין רציחה דוחה את העבודה מקל וחומר ומה שבת שנידחת מפני רציחה דוחה אותה עבודה שהיא דוחה את השבת אינו דין שלא תהא רציחה דוחה אותה אלא הא דכתיב מעם מזבחי תקחנו למות ההוא לקרבן יחיד דלא דחי שבת אמר רבא (אי הכי) לא תהא רציחה דוחה קרבן יחיד מק"ו

רש"י ושמע שמת לו מת. קרובו: יכול יטמא אמרת לא יטמא. דהא נזיר הוא וכתיב (ויקרא כח) על נפשות וגו' ואורך דכריש הוא לשון המשנה זו יכול אף מה מלוא כן ת"ל ולאחותו דלא אינטיקיד אלף להאי וללמד דא"פ שיש עליו קדושה הרבה ועסקי מלוא לאחותו הוא דהאיכא הכתוב שכל לטמא חבל מיטמא למת מלוא: רציחה תוכיח שדוחה את העבודה. דכתיב מעם מזבחי תקחנו למות שאם היה כהן רוצח ורוצה לעבוד מביאין אותו לידן בב"ד ובלבד שלא יורידוהו מעל המזבח ממש אם כבר ההמיל דכתיב מעם מזבחי ולא מעל: כבר פסקה. ללא דחיא שבת: מה ת"ל. הא ס"ד דלאהבערה קאמר מה ת"ל הא כתיב (שמות כ) לא תעשה כל מלאכה: ופרכין מה ת"ל אי לר' יוסי ללאו כו'. ללאו יצאת מכלל שאר המלאכות לומר כך שאין בה כרת וסוקיה אלף לאו בעלמא: לחלק יצאת. מן הכלל ללמד על הכלל כוונתו יצא שכל תאמר עשאון לכל המלאכות בעלמא אחת אינו חייב אלף אחת לכך יצאת זו להקיש אליה את כל הכלל ולומר כך מה זו מיוחדת שהיא אב מלכאה ויחייב עליה בפני עלמא שהיא דהאיך עליה לאו בפני עלמא אף כל שהיא אב מלכאה חייבין עליה בפני עלמא: מושבות קא קשיא ליה. להנא ועלה קאמר מה ת"ל כל היכא דכתיב מושבותיכם דא ללמד בכל מקום שאדם יושבין ולהביא חוזה לארץ: חובת הגוף היא. חובה המוטלת על האדם ואינה מוטלת על הקרקע כגון מלוא שביעית ולא על פירות קרקע כגון ערלה וכללית ותעשרות ומעשרות ותנן בפ"ק דקידושין (דף 10:) כל מלוא החלויה דארץ כלומר על הקרקע ופירותיה אינה נוהגת אלף בארץ וכל שאינה תלויה בקרקע בין בארץ בין בחו"ל וילוף מע"ז: שומע אני. והומת בין בחול בין בשבת דחייב כך מק"ו מעבודה כדאמרין לעיל: או אינו אלף אפילו מיתת ב"ד. במשמע חילול והא מה אני מקיים והומת בחול ולא בשבת דק"ו פריכא הוא דאיכא למימר קבורת מת מצוה תוכיח שדוחה עבודה ואינה דוחה שבת: או אינו אלף אפי' בשבת. קאמר והומת ב"ד לאו פריכא הוא דהאי דקא אמרת מקבורת מת מצוה היא גופה תוקשי כן ונימא דהיחיד שבת מק"ו מעבודה ת"ל מושבותיכם והכי מפרש לה בפ"ק דיבמות: והו' אלה לכם. פסקת רוצחים כתיב גבי מיתות ב"ד: ואמר רחמנא לא תבערו. אפי' לשריפה מיתת ב"ד: השתא דאמרת. מלא תבערו ואין רציחה דוחה שבת על כרחיך מהשתא קא רציחה דוחה עבודה מק"ו: אמר רבא. אי האו ק"ו אחת למידעך הו' לא מיתוקם מעם מזבחי דחי בקרבן יחיד הא איכא למידעך נמי ק"ו שנתנה משני קרבן יחיד דקסבר נתיים ונדכות קריבים ביו"ט: (רש"י)

תוספות שבת שנידחת מפני העבודה. הקשה הר"ר יעקב דאורליינ"ש ונימא דיו מה עבודה לא מדחיא אלא בשב ואל תעשה אף שבת לא תדחה אלא בשב ואל תעשה ולמאן דלית ליה דין [ב"ק דף כה. ושם] היכא דמפריך קל וחומר ניחא וי"ל מ"מ איכא ק"ו דהשתא ומה עבודה שהיא קלה דוחה שבת קבורת מת מצוה לא כ"ש דלכל הפחות לא גרע מעבודה והא דאמר בסוף פרק כיצד הרגל (שם) ומה במקום שהקל על הנשן ועל הרגל ברה"ר שהוא פטור החמיר עליהם ברשות הניזק לשלם נזק שלם מקום שהחמיר על הקרן ברה"ר שהוא חייב אינו דין שנחמיר עליו ברשות הניזק לשלם נזק שלם ואמרין דיו מה ברה"ר חצי נזק אף ברשות הניזק חצי נזק ואמאי לא אמרין ומה שן רגל הקל משלם בחצי הניזק נזק שלם קרן חמור לא כ"ש וי"ל דשאני הכא כיון דגוף העבודה נדחית מפני מת מצוה אין לנו לומר שתהא חמורה הימנו בשום מקום: רציחה תוכיח. וא"ת וליעבד ק"ו ממילה ולא מצי פריך מרציחה וי"ל מ"מ מה מצי למימר רציחה תוכיח כי היכי דרציחה לא דחיא שבת אף פי שדוחה את העבודה דרציחה שבת ה"נ קבורת מת מצוה לא תדחה שבת אף על פי שראינו את המילה דחיי שבת: שנאמר מעם מזבחי. ואפי' אין שם כהן ראוי לעבוד את העבודה נידחית וא"ת דמה שרציחה דוחה את העבודה לאו משום דרציחה דוחה את העבודה אלא משום דגבירא לא חזי כדאמרין (ברכות דף לב:). כהן שחרג את הנפש לא ישא כפיו שנאמר (ישעיה א) ידיכם מלאו וכ"ש עבודה וי"ל דעל כרחיך חזי דהא לא מיחל לעבודה ונשיאות כפים חומרא בעלמא הוא ועוד וי"ל דשאני נשיאות כפים לפי שחרג בידיו ואין קטיגור נעשה כדכתיב בההוא קרא ובפרישכם כפיכם אעלים עיני וגו': מושבות מה ת"ל. והא דרשי' בספ"ק דשבת (דף כה.) בכל מושבותיכם אי אתה מבעיר אבל אתה מבעיר במדרות בית המוקד היינו משום דכתיב מושבותיכם ולא כתב מושבות וכי תימא כוליה להכי הוא דתנא א"כ לכתוב בכל גבולכם אלא מדכתיב לשון מושבות דרשינן ב"ד וא"ת כוליה למ"ד ולהיא דשבת הוא דתנא ומנא ליה לרבי יוסי ללא ולרבי נתן לחלק וי"ל מדכתיב לא תבערו ולא כתיב לא תעשו מלאכה בכל מושבותיכם דהוה דרשינן ב"ד והיא דשבת אבל אתה עושה מלאכה במדרות בית המוקד: אמר אביי השתא דאמרת. וא"ת ולאביי נילף מת מצוה מק"ו דריש לקיש כיון דליכא לימור רציחה תוכיח וי"ל היינו דקאמר אביי היכי פשיטא לר' יוחנן למימר רציחה תוכיח שדוחה את העבודה הא איכא לימור שאין דוחה מקל וחומר ואם כן הדרא קושיין לדוכותן קשיא דר"ל: אין רציחה דוחה אותה. וא"ת ונימא דיו ומה רציחה אינה דוחה שבת בקום ועשה אף עבודה לא תדחה בקום ועשה אבל שב ואל תעשה דחיא שפיר ולמאן דלית ליה דיו היכא דמפריך קל וחומר ניחא: לא תהא רציחה. רבא נמי פשיטא ליה דלא מצי למימר הכי דא"כ לא מיתוקם מעם מזבחי אלא קאמר לאביי אי בתר ק"ו אזלת לאקשווי לרבי יוחנן ומפקו ליה לקרא מקרבן ציבור א"כ גם בקרבן יחיד לא מיתוקם אלא ודאי לא אמרין קל וחומר:

כי קאמר רב כגון רב כהנא ורב אסי דלגמריה דרב הוה צריכי ולסבריה דרב לא הוה צריכי א"ר אבהו עשרה דברים יש בין דיני ממונות לדיני נפשות וכולן אין נוהגין בשור הנסקל חוץ מעשרים ושלושה מנא הני מילי אמר רב אחא בר פפא דאמר קרא **[שמות כג-ו]** לא תטה משפט אביונך בריבו משפט אביונך אתה מטה אבל אתה מטה משפט של שור הנסקל עשרה הא ט' הוה הא עשרה קתני משום דאין הכל כשרין ועשרים ושלושה חדא היא הא איכא אחריתי דתניא אין מושיבין בסנהדרין זקן וסריס ומי שאין לו בנים ר' יהודה מוסיף אף אכזרי וחילופיהן במסית דרחמנא אמר **[דברים יג-ט]** לא תחמול ולא תכסה עליו: הכל כשרין לדון דיני ממונות: הכל לאתויי מאי אמר רב יהודה לאתויי ממזר הא תנינא חדא זימנא כל הראוי לדון דיני נפשות ראוי לדון דיני ממונות ויש ראוי לדון דיני ממונות ואין ראוי לדון דיני נפשות והיונן בה לאתויי מאי אמר רב יהודה לאתויי ממזר חדא לאתויי גר וחדא לאתויי ממזר וצריכ' דאי אשמעינן גר דראוי לבא בקהל אבל ממזר אימא לא ואי אשמעינן ממזר דבא מטיפה כשרה אבל גר דלא בא מטיפה כשרה אימא לא צריכא: ואין הכל כשרין לדון דיני נפשות: מאי טעמא דתני רב יוסף כשם שב"ד מנוקין בצדק כך מנוקין מכל מום אמר אמימר מאי קרא **[שיר השירים ד-ז]** כולך יפה רעיתי ומום אין בך ודילמא מום ממש אמר רב אחא בר יעקב אמר קרא **[במדבר יא-טז]** והתיצבו שם עמך עמך בדומין לך ודילמא התם משום שכניה אלא אמר רב נחמן בר יצחק אמר קרא **[שמות יח-כב]** ונשאו אתך אתך בדומין לך ליהוי: **[מתני']** סנהדרין היתה כחצי גורן עגולה כדי שיהו רואין זה את זה ושני סופרי הדיינין עומדים לפניהם אחד מימין ואחד משמאל וכותבין דברי (מחייבין ודברי מזכין) ר' יהודה אומר שלשה אחד כותב דברי המזכין ואחד כותב דברי המחייבין והשלישי כותב דברי המזכין ודברי המחייבין

[רש"י] כי קאמר רב. דתלמידי נמנה לא אמר אלא כגון רב כהנא ורב אסי דלגמריה הוה צריכי למה ששמע מרבו אבל לסכריה למאורא ראויה וליישב הטעמים אין צריכין הלכך גברא בחפי נפשיה הוה דאי משום גמרא דשמע מוינה כל ישראל נמי ממשא קבלו ואין אלו טעמים הבנת לבו דנימא אס היתה חכמתו מפי רב אחר הוה אומר טעם אחר: עשרה דברים. תנן במתני' (דף. ל.ב.): וכולן אינן נוהגין בדון שור הנסקל. להיות שזה לדיני נפשות אף על פי שאמרנו בפ"ק (דף. ג.) לענין עשרים ושלושה כמיתה בעלים כך מיתה השור: חוץ מעשרים ושלושה. שצריך כ"ג כדיני נפשות: לא תטה. לרעה ע"פ אחד אבל אהה מטה לחובבה דין השור ע"פ אחד והמכה גמיר לכולהו מעלות ללא נהיגי חוץ מכ"ג ומסתברא דהיקש להכי אחי שהוא עיקר הדיון ותחילתו אבל כולו אינך להלכה אחי ומה לנו לחוס על שור המועד מוטב לקיים בו ובערת הרע (דברים יט): הא השעה הוה. והגר פקוין אלתקפתין והא י' תנן במתני' ואמר אחי דקשיא לן ט' הוה משום דאין הכל כשרין ועשרים ושלושה חדא היא דמאי טעמא ממזר פסול מדיני נפשות משום דבעינן כ"ג דהיינו סנהדרין וסנהדרין כתיב (במדבר יא) ונשאו אתך בדומין לך מיוחסין כמותך: זקן. שקכא ככר כעב גדול בנים ואינו רחמני וכן סריס: מטיפה כשירה. מזרע ושראלי: מכל מום. פגם משפחה: משום שכניה. הגך דבימי משה הוה דבעינן מיוחסין שיהו ראוי שהשקה שכניה עליהן: שכניה. דכתיב (שם) ואכלתי מן הרוח: ונשאו אתך. בסנהדרותא שחילקו לו יתרו לפשות את העם דאין כאלו משום שכניה דכתיב והקל מעליך ונשאו אתך ולא מן ונשאו אתך במשח העם (שם) וליף דההוא בצבעים זקנים שהלכו עמו להלכה מועד כתיב ומשום שכניה: מתני' סנהדרין. אף על כ"ג: כחצי גורן עגולה. בעגולה היו יושבין כדי שיהו כולן רואין זה את זה לפי שאם היו יושבין בצורה און פני הראשונים רואין זה את זה ובעגולה שלימה אין יושבין לפי שצריכין בעלי הדיון והעדים ליכנס לדבר בפני כולם שיהו כולן רואין את העדים ומדקדקין בדברים ולא שיהא פני העדים לשורה זו ואחוריהם לזו: וכותבין דברי המזכין והמחייבין. שניהם כותבין דברי המזכין ושניהם כותבין דברי המחייבין שאם יטעה האחד יוכיח כתבו על של שכניה: הוה שמתוך טורח הטעמים שירבה עליהן יטעו דבר אלא א' כותב דברי המזכין וא' כותב דברי המחייבין והא' כותב דברי כולם ומתוך שאין טורח רב עליהם לא יקלכו בדבר ואם יטעה אחד מהם יוכיח כתב של שלישי: יושבין לפניו. אף הן בעגולה אלא שהגדולים יושבין על הספסלן והתלמידים על הקרקע: (רש"י)

[תוספות] לאתויי ממזר. לאו אאין הכל כשרין לדון דיני נפשות קאי דאם כן הוה ליה למימר לאתויי חלל דהוה רבותא טפי דאמי' חלל דכשר לבא בקהל פסול לדון דיני נפשות משום דכתיב אתך בדומה לך ועוד הא בהדיא קתני לה אלא כהנים לויים וישראלים המשיאין לכהונה אלא אהכל כשרין לדון דיני ממונות קאי וכן מוכח הצריכותא דעביד דיני ממונות ואע"ג דבפרק בא סימן (נדה דף מט: ושם) קעביד צריכותא איפכא אדיני נפשות מ"מ נקט עיקר מילתא משום דיני ממונות וא"ת לימא לאתויי סומא דכשר לדון דיני ממונות לתנא דמתני' כדאמרין לעיל (דף לד:) ופסול לדיני נפשות כדאי' בריש מצות חליצה (יבמות דף קא. ושם) דממעט סומין מדתני רב יוסף כשם שב"ד מנוקין בצדק כך מנוקין מכל מום ומאהי טעמא נמי יש לפסול כל מומין כיון דקאמר קרא דמום אין בך. במום ממש איירי וי"ל דמשמע ליה מתני' בפסול יוחסין כדאמר' בזה בורר (לעיל דף כו:) אמתניתין דבא סימן תדע דקתני סיפא אלא כהנים לויים וישראלים המשיאין לכהונה: תנינא חדא זימנא. אמילתיה דרב יהודה קשה ליה אמאי איצטרך ליה למימר אתרתי מתניתין לאיתויי ממזר דאי אמתניתין מאי פריך הא קתני התם טובא כה"ג אע"ג דתני להו בשאר דוכתי וכה"ג אשכחן בפרק אלו דברים בפסחים (דף סט: ושם) גבי כלל גדול א"ר עקיבא כל מלאכה שאפשר לעשותה: חדא לאתויי גר. השתא משמע דסתם גר כשר לדיני ממונות וק' דבפרק החולץ (יבמות דף קה: ושם) אכשריה רבא לרב מרי בר רחל ומני' אפורסי דבבל דכיון דאמו מישראל מקרב אחיך קרינא ביה אלמא בביא אמו מישראל וי"ל דהכא מייירי לדון גר חבירו כדאמר' בפ' מצות חליצה (שם דף קב. ושם) גר דן חבירו דבר תורה ואם היתה אמו מישראל דן אפילו ישראל ולא כמו שפ"ה דלענין דיני נפשות איירי דון חבירו ולא ישראל אבל לדיני ממונות כשר ועוד דהתם מיייתי קרא דמקרב אחיך ואילו דיני נפשות מימעטי בסמוך מונשאו אתך וא"ת והא דאמר בפ' עשרה יוחסין (קידושין דף עו:) גבי מי שהוחזקו אבותיו משוטרי הרבים למימרא דלא מוקמינן פסולין ורמיניהו הכל כשרין לדון ואמר רב יהודה לאתויי ממזר ומאי קושיא היינו לדון חבירו וי"ל דשאני ממזר הואיל ואביו ואמו מישראל מקרב אחיך קרינא ביה והאי דקאמר צריכא אע"ג דגר וממזר חלוקין מ"מ נקט צריכותא דשיכא לפי המשנה השנויה סתם ואין חילוק זה מפורש בה וא"ת בריש מצות חליצה (דף קב: ושם) דא"ל שמואל בר יהודה לרב יהודה תנינא בישראל בב"ד של ישראל ולא בב"ד של גרים ורגיל ר"ת לומר אותו (רב) שמואל בר [רב] יהודה היה בנו של רב יהודה הינדוואה דאמר' בפ"ק דקידושין (דף כב:) דגר שאין לו יורשים הוה ונתגיייר הוא ובנו ואינו נראה דא"כ בלא ישראל נמי מיפסיל אפי' בשאר דינין כיון דלאו אמו מישראל ואין לומר דאיצטרך לפסול אפי' לחליצת בני גרים דבני גרים כיון שהורתן ולידתן בקדושה ישראל מעליא נינהו כדאמר' בפ' נערה (כתובות דף מד: ושם) לענין נערה המאורסה דהורתה ולידתה בקדושה ישראלית מעליא היא וצריך לומר דאיצטרך בישראל לפסול גר לחליצה אפילו אמו מישראל רב שמואל בר יהודה אמו מישראל הוה: אתך בדומין לך. אף על גב דמתוך נמי הוה שייך למעוטי בעל מום דמשה לאו בעל מום הוה כדאמרין בפרק אלו מומין (דף לו) אם כן עשיתו למשה בעל מום מכל מקום לא הוה מסתבר למידרש אתך להכי אי לאו משום דכתיב ומום אין בך: (תוספות)

ושלש שורות של תלמידי חכמים יושבין לפניו כל אחד ואחד מכיר את מקומו הוצרכו לסמוך סומכין מן הראשונה אחד מן השניה בא לו לראשונה אחד מן

השלישית בא לו לשניה בוררים להן עוד אחד מן הקהל ומושיבין אותו בשלישית ולא היה יושב במקומו של ראשון אלא יושב במקום הראוי לו: **גמ'** מנא

הני מילי א"ר אחא בר חנינא דאמר קרא **[שיר השירים ז-ג]** שררך אגן הסהר אל יחסר המזג וגו' שררך זו סנהדרין למה נקרא שמה שררך שהיא יושבת בטיבורו של עולם אגן שהיא מגינה על כל העולם כולו הסהר שהיא דומה לסהר אל יחסר המזג שאם הוצרך אחד מהם לצאת רואין אם יש עשרים ושלשה כנגד סנהדרי קטנה יוצא ואם לאו אינו יוצא: **[שיר השירים ז-ג]** בטנך ערימת חטים מה ערימת חטים הכל נהנין ממנה אף סנהדרין הכל נהנין מטעמייהן: **[שיר השירים ז-ג]** סוגה בשושנים שאפילו כסוגה של שושנים לא יפרצו בהן פרצות והיינו דאמר ליה ההוא מינא לרב כהנא אמריתו נדה שרי לייחודי בהדי גברא אפשר אש בנעורת ואינה מהבהבת אמר ליה התורה העידה עלינו סוגה בשושנים שאפילו כסוגה בשושנים לא יפרצו בהן פרצות ריש לקיש אמר מהכא **[שיר השירים ו-ז]** כפלח הרמון רקתך אפילו ריקנין שבך מלאין מצות כרמון ר' זירא אמר מהכא **[בראשית כז-כז]** וירח את ריח בגדיו אל תיקרי בגדיו אלא בוגדיו הנהו בריוני דהוה בשיבבותיה דר' זירא דהוה מקרב להו כי היכי דניהדרו להו בתיובתא והוה קפדי רבנן כי נח נפשיה דר' זירא אמרי עד האינדא הוה חריכא קטין שקיה דהוה בעי עלן רחמי השתא מאן בעי עלן רחמי הרירו בלבייהו ועבדו תשובה: שלש שורות כו': אמר אביי ש'מ כי ניידו כולהו ניידו ולימא להו עד האינדא הוה יתיבנא ברישא השתא מותביתו לי בדנבי אמר אביי דאמרי ליה הכי הוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים: **[מתנב]** כיצד מאיימין את העדים על עידי נפשות היו מכניסין אותן ומאיימין עליהן שמה תאמרו מאומד ומשמועה עד מפי עד ומפי אדם נאמן שמה אי אתם יודעין שסופנו לבדוק אתכם בדרישה ובחקירה הוה יודעין שלא כדניי ממונות דיני נפשות דיני ממונות אדם נתון ממון ומתכפר לו דיני נפשות דמו ודם זרעותיו תלוין בו עד סוף העולם שכן מציינו בקין שהרג את אחיו שנאמר **[בראשית ד-י]** דמי אחיך צועקים אינו אומר דם אחיך אלא דמי אחיך דמו ודם זרעותיו דבר אחר דמי אחיך שהיה דמו מושלך על העצים ועל האבנים לפיכך נברא אדם יחידי ללמדך שכל המאבד נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו איבד עולם מלא וכל המקיים נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא ומפני שלום הבריות שלא יאמר אדם לחבירו אבא גדול מאביך ושלא יהו המינים אמורים הרבה רשויות בשמים ולהגיד גדולתו של הקב"ה שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד כולן דומין זה לזה ומלך מלכי המלכים הקב"ה טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון ואין אחד מהן דומה לחבירו לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם ושמה תאמרו

רש"י ושלש שורות. כל אחת כמנין סנהדרי עשרים ושלשה שאם יחלקו הכ"ג רובן ממייבין ומיעוט מזכין והטייה לרעה און ע"פ אחד וכריך להוסיף שנים שנים עד שבעים ואחד הלכך כריך להוסיף לפניהם ארבעים ושמונה להשלמת שבעים ואחד ולאו אורח ארבעה לעשות שורות לתלמידים של כ"ד שהם מרובים משל דייגין ולא לעשות שורות קטנות ולא שהם של כ"ג ואחד של שנים תלמידים הלכך עבדי שלש שורות: וכל אחד מכיר את מקומו. לפי שבתחלה כסדר הושיבם שורה ראשונה גדולה משל שניה והיא גדולה מן השלישית וגם בכל שורה ושורה הושיבם כסדר הגדול כראש שני למטה הימנו וכן כולן זה למטה מזה לפיכך כריך כל אחד להכיר מקומו: הוצרכו לסמוך. כגון שמת אחד מן הדייגין סומכין לו מהראשונים שהם גדולים מכולן: אחד מהשנייה כל לו לראשונה כו'. ולא צידיאו מן הקהל לראשונה לפי שהרוב מן התלמידים שבשורות גדול מגדול שבהם: ולא היה. אותו שנבצר מן הקהל יושב במקומו של ראשון ראש בשורה שלישית אלא במקום הראוי לו בסוף השורה וכן אותו שבא מן השלישית לשניה וכן אותו שנאמר מן הראשונים לא היה יושב במקומו של ראשון אלא כולן בסוף השורות וכל בני השורה נמשכין איש איש למעלה ממקומו וממלאין זה מקומו של זה מפני שהקטן שבדייגין גדול מן הגדול שבתלמידי הראשונה והקטן שבראשונה גדול מן הגדול שבשניה הלכך כי ניידו כולהו ניידו כשמת אחד מהן ומושיבין אחר חליפיו כולן כריסין לרוב איש איש ממקומו: גמ' מה"מ. דבעגולה היו יושבים: סהר. עגול הוא: ציבורו של עולם. שבת המקדש בלחמיה של עולם: דומה לסהר. בעגולה: מזג. שני חלקי מים ואחד יין: אל יחסר המזג. אל יחסר מהלך השלישי שהוא כדי הראוי למזג: עשרים ושלשה. שלש של שבעים: ללכת לעסקיו. חוץ ללשכה: סייג. הוא גדר: סוגה בשושנים. גדרה בשושנים כלומר באזהרה קלה ובהבלה מועטת הם נפרשין מן העבירה וא"ל גדר אבנים להפסיקן שאפי' אין רחוקין מן העבירה אלא גדר שושנים מפסיק ביניהם לא יפרצו בה פרצות הגדל: מהבהבת. אוחזת ודולקת כמו (שכח דף כח) שקיפלה ולא הבהבה ובלע"ל "למ"ד: ציוני. פריאם לשון בורים: רבי זירא. גולא הוא ונחרכו שקויו ע"י מעשה דבדיק נפש" בתורה שגירא שהשוכר את הפועלים (ב"מ דף פה). וקרן ליה חריכא קטן שקי: ש"מ. מתקתני לא היה יושב במקומו של ראשון כי ניידו כולהו ניידו כדפריש' לעיל: בדנבי. בנבונה: מתני' מאיימין. שלל יעידו עדות שקרי: מאומד. בגמ' מפי: דיני ממונות. אם העיד שקר נותן ממון לזה שנפסד על ידו ומחזירו לו ומתכפר: לפיכך נברא אדם יחידי. כל זה אומר להם לפיכך נברא אדם יחידי להראותך שאלמלא א' נברא מלאוהו של עולם: הכנה רשויות בשמים. וכל א' ברא את שלו: ולהגיד גדולתו. ועוד לכך נברא יחידי להראות לדורות הבאים גדולתו של הקב"ה שבתורה הראשון כל הדורות טובעות שלל היה תחלה אלא חותם א': חותם. היינו אותו כרזל שהגורה חוקה בו: טובע כמה מטבעות בחותם א'. כל המטבעות שאדם טובע ע"י כרזל אחת כולן דומין: כשנילי נברא העולם. כל' חשוב אני כעולם מלא לא אטרד א"ע מן העול' בעביר' אחת וימאן ממנה: (רש"י)

תוספות התורה העידה עלינו סוגה בשושנים. לענין דם נדות נדרש כשאומרת דם כשושנה אדומה ראיתי מיד פורש וא"ת והא יחוד דאורייתא היא כדדרשינן (לעיל דף כא:) (מכ יסיתך אחיך בן אמן והיכי אתא קרא דדברי קבלה למישרי מאי דכתבי באורייתא וי"ל דלא אסרה תורה אלא כעין אמו דלא עבדי דמשתיירא אבל נדה סופה ליטור ומיהו היכא דלא בעל אפילו נדה אסורה להתייחד כדאמרי' בפ"ק דכתובות (דף ד.) לא בעל הוא ישן בין האנשים ואשתו ישינה בין הנשים וא"ת והא אמרי' בפ"ק דשבת (דף יג.) מקיש אשתו נדה לאשת רעהו מה אשת רעהו הוא בבגדו והיא בבגדה אסור כו' ופי' שם בקונט' משום ייחוד דאשת איש אף אשתו נדה והכא אמר סוגה בשושנים וי"ל דהוא בבגדו והיא בבגדה אסורה באשת איש אפי' בלא ייחוד משום איקרובי דעתה שנהנין ומתחממין זה מזה ויש תימה מ"ש דייחוד נדה שרייא מסוגה בשושנים והוא בבגדו והיא בבגדה אסרת מהיקש דאשת איש איפוך אנא וי"ל דמסתבר טפי לאסור הוא בבגדו והיא בבגדה לפי שמתקרבין יחד ונהנין זה מזה כדפרישית: וירח את ריח בגדיו. לשון ריש שייך בדם נדות כדאמרין בפ"ב כל היד (נדה דף כ:) (היא איתתא דאתיא דמא קמיה דר"א ארחיה אמר האי דם בשבילי נברא העולם. כל' חשוב אני כעולם מלא לא אטרד א"ע מן העול' בעביר' אחת וימאן ממנה: (רש"י)

מה לנו ולצרה הזאת והלא כבר נאמר **[ויקרא ה-א]** והוא עד או ראה או ידע אם לא יגיד וגו' ושמה תאמרו מה לנו לחוב בדמו של זה והלא כבר נאמר **[משלי**

יא-ג | באבוד רשעים רנה: **גמ'** ת"ר כיצד מאומד אומר להן שמה כך ראייתם שרץ אחר חבירו לחורבה ורצתם אחריו ומצאתם סייף בידו ודמו מטפטף

והרוג ומפרפר אם כך ראייתם לא ראייתם כלום תניא א"ר שמעון בן שטח אראה בנחמה אם לא ראייתו אחד שרץ אחר חבירו לחורבה ורצתו אחריו וראיתי סייף בידו ודמו מטפטף והרוג מפרפר ואמרתיו לו רשע מי הרגו לזה או אני או אתה אבל מה אעשה שאין דמך מסור בידי שהרי אמרה תורה **[דברים יז-ז]** על פי שנים עדים יומת המת היודע מחשבות יפרע מאותו האיש שהרג את חבירו אמרו לו אז משם עד שבא נחש והכישו ומת והאי בר נחש הוא והאמר רב יוסף וכן תני דבי חזקיה מיום שחרב בית המקדש אף על פי שבטלה סנהדרי ארבע מיתות לא בטלו והא בטלו אלא דין ארבע מיתות לא בטלו מי שנתחייב סקילה או נופל מן הגג או חיה ודרסתו מי שנתחייב שריפה או נופל בדליקה או נחש מכישו מי שנתחייב הריגה או נמסר למלכות או ליסטין באין עליו מי שנתחייב חנק או טובע בנהר או מת בסרונוכי אמרי ההוא חטא אחריתי הוה ביה דאמר מר מי שנתחייב שתי מיתות ב"ד נידון בחמורה: מאומד וכו': בדיני נפשות הוא דלא אמדינן הא בדיני ממונות אמדינן כמאן כר' אחא דתניא ר' אחא אומר גמל האוחר בין הגמלים ונמצא גמל הרוג בציודו בידוע שזה הרגו וליטעמך עד מפי עד דקתני בדיני נפשות הוא דלא אמרינן הא בדיני ממונות אמרינן והתנן אם אמר הוא אמר לי שאני חייב לו איש פלוני אמר לי שהוא חייב לו לא אמר כלום עד שיאמר בפנינו הודה לו שהוא חייב לו מאתים זוז אלמא אף על גב דפסיילי בדיני ממונות אמרינן להו בדיני נפשות הכא נמי אף על גב דפסיילי בדיני ממונות אמרינן להו בדיני נפשות: הו יודעים כו': אמר רב יהודה בריה דר' חייא מלמד שעשה קין בהבל אחיו חבורות חבורות פציעות פציעות שלא היה יודע מהיכן נשמה יוצאה עד שהגיע לצוארו וא"ר יהודה בריה דר' חייא מיום שפתחה הארץ את פיה וקיבלתו לדמו של הבל שוב לא פתחה שנאמר **[ישעיה כד-טז]** מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק מכנף הארץ ולא מפי הארץ איתביה חזקיה אחיו **[במדבר טז-לב]** ותפתח הארץ את פיה א"ל לרעה פתחה לטובה לא פתחה וא"ר יהודה בריה דרבי חייא גלות מכפרת עון מחצה מעיקרא כתיב **[בראשית ד-יד]** והייתי נע ונד ולבסוף כתיב **[בראשית ד-טז]** וישב בארץ נוד אמר רב יהודה גלות מכפרת שלשה דברים שנאמר (כה אמר ה' וגו') היושב בעיר הזאת ימות בחרב ברעב ובדבר והיוצא ונפל אל הכשדים הצרים עליכם יחיה והיתה לו נפשו לשלל ר' יוחנן אמר גלות מכפרת על הבל שנאמר **[ירמיה כב-ל]** (כה אמר ה') כתבו את האיש הזה עריגי גבר לא יצלח בימיו כי לא יצלח מזרועו איש יושב על כסא דוד ומושל עוד ביהודה ובת דגולה כתיב **[דברי הימים א-ג]** ובני יכניה אסיר (בנו) שלתיאל בנו אסיר שעירבתו אמו בבית האסורין שלתיאל ששתלו אל שלא כדרך הנשתלין גמירי שאין האשה מתעברת מעומד

רש"י | מה לנו ולכנה הזאת. להכניס ראשנו בדלגה הזאת אפי' על האמת: והלא כבר נאמר והוא עד. עליוס מוטל חובה ונשיאות עון אם לא תגידו מה שראיתם: ושמא תאמרו מה לנו לחוב. להיות מתחייבים מדמיו של זה נוח לנו לעמוד בלא לא יגיד: והלא כבר נאמר בחבור רשעים רנה. אם רשע הוא אין כלן עונש: גמ' או אני או אתה. שמעון בן שטח קא"ל הכי: דין ארבע מיתות. פורענות בידי שמים הדומה למיתה שהיא מחוייב בה: נחש מכישו. דקלי ליה זיהא חרס של נחש שרפוי: נופל מן הגג. דומיא דסקילה דכתנן לקמן (דף מה) בית הסקילה היתה גבוהה שתי קומות וקומה שלו הרי כלן שלש: ליסטין באין עליו. שדרכו להכניס בסיף וכן נמסר למלכות שמתחייב ראשו: חטא אחריונה הוא גביה. שהיה מחוייב שריפה שהיא חמורה דלוינו כולל בסיף הוא ומיתה סייף קלה כדאמרינן בברכע מיתות (לקמן דף מט): הא בדיני ממונות אמדינן. עדות מאומד מדתנן ליה גבי איום עידי נפשות ולא תנן ליה גבי איום עידי ממונות כדאמרינן בברכע מיתות (לקמן דף מט): שקרי אלוהוייהו זילי. האוחר. נשך שמעתי ולי ונראה כשהגמל הזכר מזדווג עם הנקבה קרי ל' אוחר דלמחר כדכתיב (דף ה) גמל אוחר כנגד אוחר: שיה. והיוגו. שדך סוסים מזויינים להכות סוסים כדכתיב (דף ט) גמל אוחר כנגד אוחר: שיה. והיוגו. שדך שחני חייב לו אבל לא בפני הטובע אמר לנו כן לא הויה הודאה: אוש פלוני אמר לנו. שזה חייב ליה שהוא ראה בהלואה היינו עד מפי עד: הודה לו. שניהם היו שם: אמרינן ליה דניני נפשות. להרבות הדברים ולפרש לאיים ובדיני ממונות לא אוכפת לן לאיים עליהם כל כך: פלעיס. מכת חרב קרי פלעיס: חבורות חבורות. לכך נאמר דמי: בחרץ נור. ולא כתיב נע כשיפיה לו גלותו דכתיב (בראשית ד) ויאל חון: שלש דברים. חרב ורעב ודבר: לא ילכל. שום הלכלכה ויכניה מלך יהודה כתיב: (רש"י)

תוספות | שאין דמך מסור בידי. מדמייתי האי עובדא אמתי' דכיצד מאומד משמע דדריש מהאי קרא דמאומד לא מיטקל דמשמע ע"פ שנים עדים שראו את המעשה ואחריו הוה עם ר"ש בן שטח והאי דלא חשיב להו משום כבודו והאי דקאמר או אני או אתה לאו דוקא לשון יחיד אלא אנו: מיום שחרב בית המקדש. תימה דהוה מצי למימר דאף בזמן שביית המקדש קיים כי עובדא דשמעון בן שטח א"נ שלא בעדים והתראה כדאמר במכות (דף י:) כאשר יאמר משל הקדמוני מרשעים יצא רשע בב' בני אדם שהרגו אחד הרג בשוגג ואחד הרג במזיד הקב"ה מזמינן לפונדק וי"ל דנקט משחרב בית המקדש משום דאז בטלי דיני נפשות לגמרי וא"ת והא אתאי הוה מצי למינקט מ' שנה קודם חורבן הבית כדאמר בפרק היו בודקין (לקמן דף מא). שגלתה סנהדרי וישבה לה בחנות ואמר שלא דנו דיני נפשות וי"ל מ"מ כשהיו רואים צורך שעה היו חוזרין ללשכת הגזית כי היא עובדא וכיוצא בו והא דפריך לקמן בפרק היו בודקין (שם) ור' יוחנן בן זכאי מי הוה בסנהדרי משום דמה שבדק בעוקצי תאנים בדין רוצח הוא והא דגלו משום דנפשי רוצחים הוה ומשום רציחה לא היו חוזרין וא"ת והא חזינא כמה כופרים בעיקר דמתים כדרכם וי"ל דזכות מילה תולה ושכר מצות שעשו משתלמין בעולם הזה כדכתיב (דברים ז) ומשלם לשונאיו ועובדא דריש הפועלים (ב"מ דף מג:) דאפקוה לגברא וזקפוה דהוה ובנו בעלו נערה המאורסה התם נמי זכות תולה לו שלא נעש בסקילה ונידון בקלה א"נ הוא ובנו לאו דוקא אלא בנו תחלה ואחר כך הוא דמיתתו בחנק וי"מ דנקט משחרב בית המקדש משום דבזמן בית המקדש גבדי כהונה היו מכפרין מיהו ה"מ כשעשו תשובה: כמאן כר' אחא. משמע דרבי אחא לית ליה אומר בדיני נפשות ותימה דבפרק שבעות העדות (שבעות דף לד. ושם) משמע דאית ל' גבי שבעות העדות דאינו חייב אלא בתביעת ממון ודריש ר' יוסי הגלילי מדכתיב או ידע בעדות המתקיים בידיעה בלא ראייה אמר רב פפא לימא ר' יוסי הגלילי לית ליה דרבי אחא דאי אית ליה בדיני נפשות משכחת לה כר"ש בן שטח ויש לומר דלמסקנא דהכא דמשני מתני' אמילו כרבנן אין צריך לאוקמי דרב אחא בדיני ממונות דוקא מיהו בדוחק יש למצוא דלחייב רבי אחא בההיא דר' שמעון בן שטח דמנא ידעו עדים שהרגו בתוך כדי דיבור של התראה כיון שלא ראו אלא מאומד ואי איירי בחבר ניחא וכו' יוסי דאמר לא בעי התראה (לעיל ד' ח:) מיום שפתחה כו'. כל דמים נבלעים בארץ אלא שישומן ניכר ושל הבל אין רישומן ניכר כלל: מכנף הארץ זמירות שמענו. כתוב בתשובת הגאונים שאין בני א"י אומרים קדושה אלא בשבת דכתיב (ישעיה ו) גבי חיות שש כנפים לאחד וכל כנף הוא אומר שירה אחת ביום בששת ימי החול וכשיגיע שבת אומרים החיות לפני המקום רבש"ע אין לנו עוד כנף והקב"ה משיב להם יש לי עוד כנף אחד שאומר לפני שירה שנאמר מכנף הארץ זמירות שמענו: לטובה לא פתחה. וא"ת והא כתיב (שמות טו) תבלעמו ארץ טובת המצרים אינה קרויה טובה: (תוספות)

דף לח

והיא נתעברה מעומד דבר אחר שלתיאל שנשאל על אלתו אל זרובבל שנזרע בבבל ומה שמו נחמיה בן חכליה שמו יהודה וחזקיה בני רבי חייא הוה יתבי בסעודתא קמי רבי ולא הוה קא אמרי ולא מידי אמר להו אנברו חמרא אדרקיק כי היכי דלימרו מילתא כיון דאיבסוס פתחו ואמרו אין בן דוד בא עד שיכלו שני בתי אבות מיראל ואלו הן ראש גולה שבבבל ונשיא שבארץ ישראל שנאמר **[ישעיה ח-יד]** והיה למקדש ולאבן נגף ולצור מכשול לשני בתי ישראל אמר להם בניי קוצים אתם משתלחין לי בעיניי א"ל רבי חייא רבי אל ירע בעיניך יין נתן בשבעים אותיות וסוד נתן בשבעים אותיות נכנס יין יצא סוד א"ר חסדא אמר מר עוקבא אמרי לה א"ר חסדא דרש מרי בר מר מאי דכתיב **[דניאל ט-ד]** ויושקד ה' על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה' אלהינו משום דצדיק ה' וישקד ה' על הרעה ויביאה עלינו אין צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שהקדים גלות צדיקיה ועוד גלות יכניה קיימת דכתיב ביה בגלות יכניה **[מלכים ב כד-**

טז החרש והמסגר אלף חרש כיון שפותחין הכל נעשו כחרשין מסגר כיון שסוגרין בהלכה שוב אין פותחין וכמה היו אלף עולא אמר שהקדים שתי שנים לנושנתם א"ר אחא בר יעקב שמע מינה מהרה דמרי עלמא תמני מאה וחמשיין ותרתין הוו: לפיכך כו': תנו רבנן אדם יחידי נברא ומפני מה שלא היה המינים אומרין הרבה רשויות בשמים דבר אחר מפני הצדיקים ומפני הרשעים שלא יהו הצדיקים אומרים אנו בני צדיק ורשעים אומרים אנו בני רשע דבר אחר מפני המשפחות שלא יהו משפחות מתגרות זו בזו ומה עכשיו שנברא יחיד מתגרות נבראו שנים על אחת כמה וכמה דבר אחר מפני הגזלנין ומפני החמסינין ומה עכשיו שנברא יחידי גזלנין וחמסינין נבראו שנים על אחת כמה וכמה: ולהגיד גדולתו כו': תנו רבנן להגיד גדולתו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד וכולן דומין זה לזה אבל הקדוש ברוך הוא טובע כל אדם בחותמו של אדם הראשון ואין אחד מהן דומה לחבירו שנא' **[איוב לח-יד]** תתהפך כחומר חותם ויתצבו כמו לבוש ומפני מה אין פרצופיהן דומין זה לזה שלא יראה אדם דירה נאה ואשה נאה ויאמר שלי היא שנאמר **[איוב לח-טו]** וימנע מרשעים אורם וזרוע רמה תשבר תניא היה רבי מאיר אומר בשלשה דברים אדם משתנה מחבירו בקול במראה ובדעת בקול ובמראה משום ערוה ובדעת מפני הגזלנין והחמסינין ת"ר אדם נברא בערב שבת ומפני מה שלא יהו המינים אומרים שותף היה לו להקדוש ברוך הוא במעשה בראשית דבר אחר שאם תזוח דעתו עליו אומר לו יתוש קדמך במעשה בראשית דבר אחר כדי שיכנס למצוה מיד דבר אחר כדי שיכנס לסעודה מיד משל למלך בשר ודם שבנה פלטרין ושיכללן והתקין סעודה ואחר כך הכניס אורחין שנא' **[משלי ט-א]** חכמת בנתה ביתה חצבה עמודיה שבעה **[משלי ט-ב]** טבחה טבחה מסכה יינה אף ערכה שולחנה **[משלי ט-ג]** שלחה נערוותיה תקרא על גפי מרומי קרת חכמת בנתה ביתה זו מידתו של הקב"ה שברא את כל העולם כולו בחכמה חצבה עמודיה שבעה אלו שבעת ימי בראשית טבחה טבחה מסכה יינה אף ערכה שולחנה אלו ימים ונהרות וכל צורכי עולם שלחה נערוותיה תקרא זה אדם וחווה על גפי מרומי קרת רבה בר בר חנה רמי כתיב על גפי וכתוב על כסא בתחלה על גפי ולבסוף על כסא **[משלי ט-ד/טז]**

דף לח

גופו מבלל ומארץ ישראל ואבריו משאר ארצות עגבותיו א"ר אחא מאקרא דאגמא א"ר יוחנן בר חנינא שתיים עשרה שעות היו היום שעה ראשונה הוצבר עפרו שניה נעשה גולם שלישיית נמתחו אבריו רביעית נזרקה בו נשמה חמישית עמד על רגליו ששית קרא שמות שביעית נזדווגה לו חוה שמינית עלו למטה שנים וירדו ארבעה תשיעית נצטווה שלא לאכול מן האילן עשירית סרח אחת עשרה נידון שתיים עשרה נטרד והלך לו שנאמר **[תהילים מט-יג]** אדם יבקך בל ילון אמר רמי בר חמא אין חיה רעה שולטת באדם אלא אם כן נדמה לו כבהמה שנאמר **[תהילים מט-יג/כא]**

דף לט

[יחזקאל יח-ב] אבות יאכלו בוסר ושיני בנים תקהינה **[ויקרא יט-לו]** מאזני צדק אבני צדק **[משלי יא-ח]** צדיק מצרה נחלץ ויבא רשע תחתיו א"ל כופר לרבן גמליאל אלהיכם גנב הוא דכתיב **[בראשית כ-כא]** ויפל ה' אלהים תרדמה על האדם וישן אמרה ליה ברתיה שבקיה דאנא מהדרנא ליה אמרה ליה תנו לי דוכוס אחד א"ל למה לך ליסטין באו עלינו הלילה ונטלו ממנו קיתון של כסף והניחו לנו קיתון של זהב אמר לה ולוואי שיבא עלינו בכל יום ולא יפה היה לו לאדם הראשון שנטלו ממנו צלע אחת ונתנו לו שפחה לשמשו אמר לה הכי קאמינא אלא לשקליה בהדיא אמרה ליה אייתו לי אומצא דבישרא אייתו לה אותבה תותי בחשא אפיקתה אמרה ליה אכול מהאי אמר לה מאיסא לי אמרה ליה ואדם הראשון נמי אי הות שקילה בהדיא הוה מאיסא ליה א"ל כופר לרבן גמליאל ידענא אלהיכו מאי קא עביד (והיכן יתיב) איתגנדד ואיתנח א"ל מאי האי א"ל בן אחד יש לי בכרכי הים ויש לי גיעגועים עליו בעינא דמחיות ליה ניהלי אמר מי ידענא היכא ניהו א"ל דאיכא בארעא לא ידעת דאיכא בשמיאי ידעת אמר ליה כופר לרבן גמליאל כתיב **[תהילים קמז-ד]** מונה מספר לכוכבים מאי רבותיה אנא מציינא למינא כוכבי אייתי חבושי שדינהו בארביאל וקא מהדר להו אמר ליה מנינהו א"ל אוקמינהו א"ל רקיע נמי הכי הדרא איכא דאמרי הכי א"ל מני לו כוכבי א"ל אימא לי ככין ושיניך כמה הוה שדא ידיה לפומיה וקא מני להו א"ל דאיכא בפומיך לא ידעת דאיכא ברקיעא ידעת א"ל כופר לרבן גמליאל מי שברא הרים לא ברא רוח שנאמר **[עמוס ד-יג]** כי הנה יוצר הרים ובורא רוח אלא מעתה גבי אדם דכתיב ויבא וייצר הכי נמי מי שברא זה לא ברא זה טפח על טפח יש בו באדם ושני נקבים יש בו מי שברא זה לא ברא זה שנאמר **[תהילים צד-ט]** הנוטע אוזן הלא ישמע ואם יוצר עין הלא יביט א"ל אין א"ל ובעת מיתה כולן נתפייסו א"ל ההוא אמנושא לאמימר מפלגך לעילאי דהורמיז מפלגך לתתאי דאהורמיז א"ל א"כ היכי שביק ליה אהורמיז להורמיז לעבורי מיא בארעיה אמר ליה קיסר לר' תנחום תא ליהו כולן לעמא חד אמר לחיי אנן דמהלינן לא מציינן מיהו כותייכו אתון מהליתו והוה כוותן א"ל מימר שפיר קאמרת מיהו כל דכבי למלכא לשדויה לביבר שדויה ולבא אכלוהו א"ל ההוא מינא האי דלא אכלוהו משום דלא כפיין הוה שדויה ליה לדיויה ואכלוהו א"ל כופר לר' אמריתו כל בי עשרה שכינתא שריא כמה שכינתא איכא קרייה לשמיעה מחא ביה באפתקא א"ל אמאי על שמשא בביתיה דכופר א"ל שמשא אכולי עלמא ניחא ומה שמשא דחד מן אלף אלפי רבוא שמשו דקמי קודשא בריך הוא ניחא לכולי עלמא שכינתא דקב"ה על אחת כמה וכמה א"ל ההוא מינא לרבי אבהו אלהיכם גחכן הוא דקאמר ליה ליחזקאל **[יחזקאל ד-ד]** שכב על צדך השמאלי וכתוב **[יחזקאל ד-ו]** ושכבת על צדך הימני אתא ההוא תלמידא א"ל מ"ט דשביעתא א"ל השתא אמינא לכו מילתא דשויה לתרווייהו אמר הקב"ה לישראל זרעו שש והשמיטו שבע כדי שתדעו שהארץ שלי היא והן לא עשו כן אלא חטאו וגלו מנהגו של עולם מלך בשר ודם שסרחה עליו מדינה אם אכזרי הוא הורג את כולן אם רחמן הוא הורג חצים אם רחמן מלא רחמים הוא מייסר הגדולים שבהן ביסורין אף כך הקב"ה מייסר את יחזקאל כדי למרק עונותיהם של ישראל א"ל ההוא מינא לרבי אבהו אלהיכם הן הוא דכתיב **[שמות כה-ב]** ויקחו לי תרומה כי קבריה למשה במאי טביל וכי תימא במיא והכתיב **[ישעיה מ-ב]** מי מדד בשעלו מים א"ל בנורא טביל דכתיב **[ישעיה סו-טו]** כי הנה ה' באש יבא ומי סלקא טבילותא בנורא א"ל אדרבה עיקר טבילותא בנורא הוא דכתיב **[במדבר לא-כג]** וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים אמר ליה ההוא מינא לרבי אבינא כתיב **[שמואל ב ז-כג]** מי כעמד כישראל גוי אחד בארץ מאי רבותייהו אתון נמי ערביתו בהדן דכתיב **[ישעיה מ-ז]** כל הגוים כאין נגדו אמר ליה מדידכו אסהידו עלן דכתיב

רש"י אבות יאכלו בוסר. משל הוא שרימה השועל את הזאב ליכנס לחצר היהודים בע"ש ולחנק עמהם לרכי סעודה ויאכל עמהם בשבת וכשבא ליכנס חבירו עליו במחלות בא להרוג את השועל אמר לא הלחך חלף בשבילי אכירי שפעם אחת התחיל לסייעני בסעודה ואכל את כל נחם טוב אמר לו ובשבילי אכתי אני לוקח אמר לו הן האבות יאכלו בוסר וגו' אבל בא עמי וארצה מקום לאכול ולשבע בא לו על הבאר ועל שפתו מוטל עץ והחבל מושכב עליו ובשני רגליו החבל שני דליות קאורים נכנס השועל דליו העליון והכבדו ויחד למטה ודלי התחתון עלה אמר לו הזאב למה אתה נכנס לשם אמר לו יש כאן צמר וגיבנה לאכול ולשבע והריאה לו דמות הלגנה במים כדמות עגול כמין גבינה עגולה אמר לו אני היאך חרד א"ל הכנס אתה דליו העליון נכנס והכבדו ויחד ודלי השאועל עליו ענה א"ל היאך אני עולה אמר לו לדיק מצרנה נחלץ ויבא רשע תחתיו לא כך כתיב מאזני צדק וגו': בוסר. ענבים קודם ביטולם ומקוהו את השניים: אמרה לו תנו לי דוכוס אחד. שופט נלקום נקמה: אחתיה

תחיה בחשף. תחת המרץ קליני" בלע"ז וכן דרך כליותה ומתוך שרצה אותה בגנותה נמאסת עליו: הוא מאים' ליה. שיראה בתוכה קודם גמר תקונה: אלהיכו מאי עביר. מתקף הוא וכסבור אין הוא יכול להכחישני: הוסיף. קדונו"ץ בלע"ז: ארכיבלא. קדונו"ץ בלע"ז. וקא מהדר ליה. סביב סביב בארכיבלא: מני לי כוכבי. מניין לי הכוכבים כלומר יודע אני מספרם: לא ידעת. שרירך אהה למנותם: לאיכא דקריע ידעת. בלא מנין ולמנותם אינך יכול: מי שברא הרים לא ברא רוח. שזה נקרא יוצר זה נקרא בורא ושני שמות הם: הכי נמי. מי שברא אבר זה לא ברא אבר זה ואם תאמר כן הוא הא תינת באברים המזוהקים מיהו טפה על טפה יך בו באלם ובאורו טפה יך בו שני נקבים האוון והעין קרי להאי טועה אוון ולהאי יוצר עין האמר שנתעסקו שנים באורו טפה אמר לו הן: וכי בשעת מיהה שניה נפייסו. הבעלים הנוטע והיוצר מסכימין להמיהה: אמגושא. מכסף ויודע אני על ידי כושוף דמחלייך למעלה: דאורמיז. עד כלארמ הורמיז בר לילתא ברא ברא (דף עג). דלאורמיז. הקדוש ברוך הוא קרי הכי: והכי שביק ליה. (אמר לו היאך שביק) אהורמיז להורמיז לאעברא מיה סרוחיס בארעיה א"כ היאך מניה אהורמיז להעביר מיה בראטו שכל מה שאדם מכניס דרך פיו מוזיא דרך הנקבים התחונים: לא מליין מיהו כוהתיכו. שאי אפשר להיות לנו ערלה. דזכי למלכא. נטאחו ומשחיקו דבכרו ומצייסו: לביבר. מקום חיות רעות של מלכות: קרייה. רבן גמליאל לשמעיה דכופר: מחייה בפתקיה. הכהו על זוארו: א"ל. כופר: . שמשא אכולא עלמא ניחא. שמשא חמה: גחנן. חופא דמשקח דנבואיו: מ"ט דשביעית. למה טה הקב"ה על השמיטה: דשוא לתרויהו. שמהא מועלת לשניהם כמו (אסתר ג) אין שווה להניהם: כדי שחדעו וכו'. ולא ידעם לבגסם בשבת אלאכס ועל משכחו ועל מלכותו: וכל אשר לא יעל וכו'. דחיייה דחיייה ודקש לאו הכי כל מי שאינו יכול לבא בשא משני שיקרף העבירו במים: כל הגויים כלון נגדו. גם התקם לא הוציא מן הכלל: מדידכו. נביאים שיאלו מכס דהיינו בלעם שהיה נכרי והעיד עלינו שאין אנו באורו כלל: (רש"י)

תוספות דהורמיז. בקונטרס גרס קמא בלא אל"ף ובתרא באל"ף ור"ת גריס תרוייהו בלא אל"ף אלא קמא הורמיז בזי"ן כמו (ב"ב דף ח. ושם) איפרא הורמיז שהוא לשון חן מאת המקום איפרא כמו (ב"מ דף ק"ט). אפריין נמטייה ובתרא הורמיז בנז"ל כמו הורמיז בר לילתא (ב"ב דף עג). במאי טביל. הא לא קשה ליה היאך נטמא דישראל **נקרא** **בנים** **למקום** **(תוספות)**

ב לט דף

[במדבר כג ט] ובגויים לא יתחשב רבי אלעזר רמי כתיב **[תהילים קמה ט]** טוב ה' לכל וכתוב **[איכה ג כה]** טוב ה' לקווי משל לאדם שיש לו מרדס כשהוא משקה משקה את כולו כשהוא עורך אינו עורך אלא טובים שבהם: לפיכך כל א' וא' כו': **[מלכים א כב לו]** ויעבר הרנה במחנה א"ר אחא בר חינינא **[משלי יג א]** באבוד רשעים רנה באבוד אחאב בן עמרי רנה ומי חדי קודשא בריך הוא במפלתן של רשעים הכתיב **[דברי הימים ב כ כא]** בצאת לפני החלוץ ואומרים הודו לו' כי לעולם חסדו ואמר רבי יונתן מפני מה לא נאמר בהודאה זו כי טוב לפי שאין הקדוש ברוך הוא שמח במפלתן של רשעים דאמר ר' שמואל בר נחמן אמר ר' יונתן מאי דכתיב **[שמות יד כ]** ולא קרב זה אל זה כל הלילה באותה שעה בקשו מלאכי השרת לומר שירה לפני הקב"ה אמר להן הקב"ה מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה לפני אמר ר' יוסי בר חינינא הוא אינו שש אבל אחרים משיש דיקא נמי דכתיב **[דברים כח טג]** ישיש ולא כתיב ישיש שמע מינה **[מלכים א כב לח]** והזנות רחצו וגו' אמר רבי (אליעזר) למרן שתי חזיונות אחת של מיכיהו ואחת של אליהו במיכיהו כתיב **[מלכים א כב כח]** אם שוב תשוב בשלום לא דיבר ה' בי באליהו כתיב **[מלכים א כא יט]** במקום אשר לקקו הכלבים את דם נבות רבא אמר זונות ממש אחאב איש מצונן היה ועשתה לו איזבל שתי צורי זונות במרכבתו כדי שיראה אותו ויתחמם **[מלכים א כב לד]** ואיש משך בקשת לתומו ויכה ר' אלעזר אמר לפי תומו רבא אמר לתמם שתי חזיונות אחת של מיכיהו ואחת של אליהו: סימן קר"א וזכ"ה באדו"ם: כתיב **[מלכים א יח ג]** ויקרא אחאב אל עובדיהו אשר על הבית ועובדיה היה ירא ה' מאד מאי קאמר קרא א"ר יצחק א"ל ביעקב כתיב **[בראשית ל כז]** נחשתי ויברכני ה' בגללך ביוסף כתיב **[בראשית לט ה]** ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף ביתא דההוא גברא לא הוה מיברך שמה לא ירא אלהים אתה יצתה בת קול ואמרה ועובדיה היה ירא את ה' מאד אבל ביתו של אחאב אינו מוזמן לברכה א"ר אבא גדול שנאמר בעובדיהו יותר ממה שנאמר באברהם דאילו באברהם לא כתיב מאד ועובדיהו כתיב מאד א"ר יצחק מפני מה זכה עובדיהו לנביאות מפני שהחביא מאה נביאים במערה שנאמר **[מלכים א יח ד]** ויהי בהכרית איזבל את נביאי ה' ויקח עובדיהו מאה נביאים ויחביאם חמשים איש במערה וגו' מאי שנא חמשים איש א"ר אלעזר מיעקב למד שנאמר **[בראשית ל כ]** והיה המחנה הנשאר לפליטה רבי אבהו אמר לפי שאין מערה מחזקת יותר מחמשים **[עובדיה א א]** חזון עובדיהו כה אמר ה' אלהים לאדם וגו' מאי שנא עובדיה לאדם אמר רבי יצחק אמר הקדוש ברוך הוא יבא עובדיהו הדר בין שני רשעים ולא למד ממעשיהם וינבא על עשו הרשע שדר בין שני צדיקים ולא למד ממעשיהם אמר אפרים מקשאה תלמידו של רבי מאיר משום רבי מאיר עובדיהו גר אדומי היה והיינו דאמרי אינשי מיניה וביה אבא נזיל ביה נרגא **[שמואל ב ח ב]** ויך את מואב וימדדם בחבל השכב אותם ארצה אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי היינו דאמרי אינשי מיניה וביה אבא נזיל ביה נרגא כי תאמר רב דימי אמר ירך מתוהב מסרחת **[מלכים ב ג כז]** ויקח את בנו הבכור אשר ימלך תחתיו ויעלהו עולה על החומה רב ושמואל חד אמר לשם שמים וחד אמר לשם ע"ז בשלמא למאן דאמר לשם שמים היינו דכתיב **[מלכים ב ג כז]** ויהי קצף גדול על ישראל אלא למאן דאמר לשם ע"ז אמאי ויהי קצף כדר' יהושע בן לוי דריב"ל רמי כתיב **[יחזקאל ה ז]** וכמשפטי הגויים אשר סביבותיכם לא עשיתם וכתוב **[יחזקאל יא יב]** וכמשפטי הגויים אשר סביבותיכם עשיתם כמתוקנין שבהם לא עשיתם כמקולקלין שבהם עשיתם **[מלכים ב ג כז]** ויסעו מעליו וישבו לארץ אמר רבי חינינא בר פפא באותה שעה ירדו רשעיהן של ישראל למדריגה התחתונה **[מלכים א א ד]** והנערה יפה עד מאד א"ר חינינא בר פפא עדיין לא הגיעה לחצי יופי של שרה דכתיב עד מאד ולא מאד בכלל:

רש"י ובגויים לא יתחשב. כל מקום שהזכיר שם נכרי לא הזכירו ישראל בכלל: כשהוא משקה. אינו מונע המים ליך לטובים ולרעים לפי שאינו אלא עורח אחד וכשהוא עורך דהוי עורח לכל אחד ואחד אינו עורך אלא הטובים: עורר. חופר כך הקב"ה זן טובים ורעים הכל דבור אחד ממלא את כל העולם כולו טובה שהכל שלו אכל כשכא להגין מן הפורעניות וכשם שכן אינו אלא לקווי: ויעבר הרנה. מדלל כתיב רנה משמע הרנה המיוחדת שהיתה עתידה לכל שבער הזכרה והיכן הזכרה: באבוד רשעים רנה. והיה העולם מופשט מתי תבא הרנה איבודו של אחאב וכשהנרג עברה והזכרה הרנה כפי הכל: בלאח לפני החלוץ. ביהושפט כתיב כשיצא להלחם בעמונים שברו עליו: כי טוב. משמע כי טוב בעיניו הודלחה ושמה: כן ישי' ה' עליכם להאביד וגו'. ישי' אחרים שונאים: והזנות רחצו. באתחב כתיב במיתה: למרן. ללשון ולהאי כלומר רחצו והוכירו השתי חזיונות שנאמרו עליו: לא היה חובס השמיש: דמות שתי זונות כו'. והיינו רחצו אותן שתי זונות נרחט מדמו: לתמם. להשליט: מאי קאמר קרא. מאי ענין עובדיהו היה ירא אלא ויקרא אחאב (כב) ירא אלהים אתה ולא כתיב מאה: מפני מה זכה לנביאות: שהיה גר והוא השכינה שורה אלא על המוחות והוא ששקל כדכתיב (בראשית יח) להיות כך לאלהים ולזרעך נבואה אחרת למה נבחר לו לזו משאר הנביאים: עני רשעים. אחאב ואיזבל: אין מערה מחזקת. מערות שלו לא היו מחזקות ויהי: מאי שנא עובדיהו לאדם. ולא נתבטל נבואה אחרת למה נבחר לו לזו משאר הנביאים: עני רשעים. אחאב ואיזבל: עני לרשעים. יתקן ורבה: מיניה וביה אבא נזיל ביה נרגא . אבא יער מענטשן כל יער יכנס בתוך הגרון להיות בית יד ויקצו לו את היער וכן עובדיהו לאדם וזו

למאכל והוא לא מרות המזאכיה: מתוכה מסרחת. מגופה ומחוד עוביה מתחיל הסרחון: כמתוקנים שבהם לא עשיהם. כמו עגלון מלך מואב שהיה מכבד את השם כשאמר לו יהוה דבר אלהים לי אליך המלך מיד ויקם מעל הכסא (שופטים ג): כמתוקנים שבהם. כגון מיסע מלך מואב שהקריב בנו לע"ז כך היו ישראל עושין ובלוחה שעה נזכר להם אותו עון שהיו רגילים גם הם בו: לארץ. מדלל כתיב לארסם הכי קאמר לשפלות ולתחתות שבו שנגזר עליהם פורענות: ולא מאל בכלל. ובשעה כתיב (בראשית יב) כי יפה היא מאל והאי קרא דאבישג נקט למדקס הכא משום דקסא דלעיל דדקס מאל דכתיב בעובדיהו: (רש"י)

פרק חמישי - היו בודקין

דף מ - א

מתני' היו בודקין אותן בשבע חקירות באיזו שבוע באיזו שנה באיזו חודש בכמה בחדש באיזה יום באיזה שעה באיזה מקום מכירין אתם אותו התרתם בו העובד ע"ז את מי עבד ובמה עבד כל המרבה בבדיקות הרי זה משובח מעשה ובדק בן זכאי בעוקצי תאנים מה בין חקירות לבדיקות חקירות אחד אומר איני יודע עדותן בטילה בבדיקות אחד אומר איני יודע ואפילו שנים אומרים אין אני יודעין עדותן קיימת אחד חקירות ואחד בבדיקות בזמן שמכחישין זה את זה עדותן בטילה אחד אומר בשנים בחדש ואחד אומר בשלשה בחדש עדותן קיימת שזה יודע בעיבורו של חדש וזה אינו יודע בעיבורו של חדש זה אומר בשלשה ואחד אומר בחמשה עדותן בטילה אחד אומר בשתי שעות ואחד אומר בשלש שעות עדותן קיימת אחד אומר בשלש ואחד אומר בחמש עדותן בטילה אחד אומר בחמש ואחד אומר בשבע עדותן בטילה שחמש חמה במזרח ובשבע חמה במערב ואח"כ מכניסין את השני ובודקין אותו גם מצאו דבריהם מכוונים פותחין בזכות אמר אחד מן העדים יש לי ללמד עליו זכות או אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו חובה משתקין אותו אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות מעלין אותו ומושיבין אותו ביניהם ולא היה יורד משם כל היום כולו אם יש ממש בדבריו שומעין לו ואפילו הוא אומר יש לי ללמד על עצמי זכות שומעין לו ובלבד שיש ממש בדבריו ואם מצאו לו זכות פטרוהו ואם לאו מעבירין אותו למחר ומזדווגין זוגות זוגות היו ממעטין ממאכל ולא היו שותין יין כל היום ונושאין ונותנין כל הלילה ולמחרת משכימין ובאין לב"ב המזכה אומר אני מזכה ומזכה אני במקומי והמחייב אומר אני מחייב ומחייב אני במקומי המלמד חובה מלמד זכות אבל המלמד זכות אינו יכול לחזור וללמד חובה טעו בדבר שני סופרי הדינין מזכירין אותו אם מצאו לו זכות פטרוהו ואם לאו עומדים למנין שנים עשר מזכירין ואחד עשר מחייבין זכאי שנים עשר מחייבין ואחד עשר מזכירין ואפילו אחד עשר מזכירין ואחד עשר מחייבין ואיני יודע ואפילו עשרים ושנים מזכירין או מחייבין ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדינין וכמה מוסיפין שנים שנים עד שבעים ואחד שלשים וחמשה מחייבין זכאי שלשים וששה מחייבין זכאי שלשים וחמשה מזכירין זכאי אלו כנגד אלו עד

שיראה אחד מן המחייבין דברי המזכירין: **גמ'** מנא הני מילי אמר רב יהודה דאמר קרא **[דברים יג-טו]** ודרשת וחקרת ושאלת היטב ואומר **[דברים יג-טו]** **ד** והגיד לך ושמעת ודרשת היטב ואומר **[דברים יט-יח]** ודרשו השופטים היטב

רש"י מתני' היו בודקין אותן. אסידרא דמתניתין דסליק מיניה קאי אחר שאיימו עליהן היו בודקין אותן: כשבע חקירות. בגמרא יליף להו מקראי: באיזה שבוע. של יובל: באיזה שנה. של שבוע: בכמה בחדש. בעשרים או בעשרים וחמשה: באיזה יום. של שבת אע"פ שאמרו בכך וכך בחדש אע"פ. שואלון להו באיזה יום בשבת היה לפי שכל השבע הללו באות להבדיל לדי הזמה ושמא יש עדים להזימן ואין מעלין על לבן השבוע של חודש אם היו אלו עמיהן אותו היום במקום אחר וכשאשאלון אותן באיזה יום והם אומרים ביום פלוני נזכרים עדי הזמה להזימם: באיזה שעה. של יום שמא אין עדים להזימן לכל היום ויש עדים להזימן אותה שעה: באיזה מקום. שזו היא המועלת להבדיל את כל החקירות להזמה דכלאו הכי לא מתזמין: רבי יוסי אומר כו'. טעמיה קאמר בבדיקתה בגמרא: מכירים אתם אותו. את ההרגו שמא נכרי הוא וזו אינה מן החקירות של הזמה אלא כל שאר בדיקות אינו אלא להכחיש שמא לא יאמר כדברי חבירו ותבטל עדותם והוא והם פטורין אבל מן החקירות של הזמה אי אתה מואב יותר משבעה כדאמרי' בגמ': העובד ע"ז: אם מעדין בכך שואלון את מי עבד פעור או מרקוליים: ובמה עבד. למרקוליים בשחיטה או בהשחוחה: בעוקצי תאנים. שהיו מעידים עליו שהרגו תחת תאנה ובדק בן זכאי תאנה זו עוקציה גסון או דקין. עוקץ זכ הפרי מקום חיבורו לאילן: חקירות אמר אחד איני יודע עדותן בטילה. דשבע חקירות מקראי נפקי בן זכאי ובעינין בטילה שמהא יכול להזימן להזמה כתיבא בהו וביון דאמר איני יודע אי אתה יכול להזימן באותה חקירה וכיון דלוי אפסק לקיים בה מלות הזמה באותו העד בטילה כל העדות ואפילו הן מלה דלוי עדים נעשין עד זוממין עד שזוממו כולן כדאמרינן במס' מכות (דף ה:) מניין שאפילו הן מלה תלמוד לומר עדים: בדיקות. אפילו אמרו כולם אין לנו יודעין מלות הזמה ראויה להקיים בהו דלוי הזמה תלויה אלא בחקירות לומר עמנו הייתה באותה שעה במקום אחר. כל עדותן בטילה כשגמרא הוא והן פטורין: שזה יודע בעיבורו של חודש. זה שאמר בשנים יודע שהדק שעבר מלא היה ויום ראשון של חדש שהוא יום (שג) שששים מחדש שעבר היה: אחד אומר בשתי שעות כו'. דטעי איניש בהבי: רבי יהודה אומר עדותן קיימת. דכולי האי טעי איניש: נמצאו דבריהם מכוונים. ומעתה כריכין לישא ויתון דדבר: פותחין לזכות. אי לא קטלת לא תדחול כדאמרן בפירקא דלעיל (דף נב:): אמר אחד מן העדים יש לי ללמד עליו זכות משתקין אותו. וכ"כ אם היה צא ללמד עליו חובה וטעמא אמר בפירקא דלעיל (דף נג.) דעד אחד לא יענה בנפש בין לזכות בין לחובה משום דמיחזי כנוגע בעדות: אמר אחד מן התלמידים. היושבים לפני הדיינים יש לי ללמד עליו חובה משתקין אותו כדאמרן בפירקא דלעיל (דף סג:): היו מזדווגין. ביום ראשון לאחר שהעבירוהו לרון ממקום הישיבה היו מזדווגין בעתהין או בשוק וגושאין ונותנין דדבר: כל הלילה. איש איש לעצמו: המזכה. התמול אומר אני הוא המזכה התמול ועדיין מזכה אני על כרחו שאינו יכול לחזור בו והמחייב אומר אם לא מצאו הלילה זכות אני המחייב ומחייב אני במקומי: המלמד. התמול חובה אם מלא לו הלילה זכות מלמד זכות אבל המלמד זכות כו': שנים עשר

מחייבין ואחד עשר מזכין. והטעם כי ע"פ אחד לרעה ליתא הלכך יוספו הדיינים לפילו עשרים ושלשים זכין או מחייבין ואחד אומר חזני יודע ויוספו הדיינים דהאי דאמר חזני יודע כמאן דליתיה דמי ואין דנין דיני נפשות לא לזכות ולא לחובה בפחות מעשרים ושלשים: שנים שנים. אם נחלקו השנים שהוספו זה לכלן וזה לכלן דלכתוב ליתא הטעיה לא לטובה ע"פ אחד ולא לרעה ע"פ שנים לריד להוסיף עוד שנים וכן עד שבעים ואחד: עד שיראה אחד מן המחייבין את דברי המזכין. דלכתב הטעיה לטובה ע"פ עד אחד וה"ה אם יראה אחד מן המזכין את דברי המחייבין דהוה ליה שאלים ובענה מחייבין ואיכא הטעיה לרעה ע"פ שלשה ובשעת גמר דין הא אוקימנא דלף המלמד זכות יכול לחזור וללמד חובה והא דתנן הכי משום לישנא מעליא דלזכות קא מהדר והכי תרימנא בפירקא דלעיל (דף לז. גמ') מנא חזני מילי. דעבדינן שבע חקירות: ודקת וחקרת. משמע יפה יפה (יפה). ושאלת לא משמע חקירה אלא עד דכתב היטב בהדיא הא הלתא ובעיר הנחתה חתיבי וביחיד העובד ע"ז כתיב ודקת היטב הא חזני דלזכות ודקת בלא היטב משמע דרישא מעליא ובעדים זוממין כתיב ודקתו האפטיס היטב והנה עד שקר העד מזהיך הכתוב לדרוש היטב את עדים האחרונים הזוממין את הראשונים הרי שבע חקירות: (כ"י)

תוספות מתינו' שבחמש חמה במזרח. בפ"ק דפסחים (דף יב:) פריך בו' נמי ניכול ומשני שית יומא בי קרנתא קאי וקשה כיון שאין היכר בין ו' לז' לאביי דאמר התם לר' יהודה אדם טועה חצי שעה ומשהו ותלינן טעות בשניהם א"כ א' אומר בה' ו' אומר בז' אמאי עדותן בטילה נימא האי דקאמר ה' סוף ה' והאי דקאמר ז' תחלת ז' ומעשה כי הוה בפלגא דשית והאי טעה פלגא שעתא קמיה והאי טעי פלגא לאחוריה וי"ל דהא דקאמר דשית יומא בי קרנתא קאי דטעו בין תחלת ו' לז' היינו דוקא לענין חמץ דלכל מסור אבל עדות מסורה לזריזין: (תוספות)

דף מ - ב

ואימא חדא חדא כדכתיבא דא"כ ליכתבינהו רחמנא בחדא כיון דכולהו בהדי הדדי כתיבא מהדדי ילפי וכיון דילפי מהדדי כמאן דכתיב בחדא דמי והא לא דמיא להדדי (סימן פל"ט סיי"ף התרא"ה) עיר הנדחת להנך תרתי לא דמיא שכן ממונן פלט ע"ז להנך תרתי לא דמיא שכן בסייף עדים זוממין להנך תרתי לא דמיא שכן צריכה התראה בהיטב היטב ילפינן מהדדי וגזירה שוה מופנה דאי לא מופנה איכא למיפריך לאיי אפנויי מופני מדהוה ליה למיכתב ודרשו וחקרו ושני קרא בדיבוריה בהיטב שמע מינה לאפנויי ואכתי מופנה מצד אחד הוא בשלמא הנך תרתי מופנה הוא משום דהוה ליה למכתב אלא עיר הנדחת מאי הוה ליה למכתב הא כתיבא כולהו התם נמי אפנויי מופנה מדהוה ליה למכתב דרוש ודרשו או חקרו וחקרו ושני קרא בדיבוריה בהיטב שמע מינה לאפנויי ואתו נחנין בק"ו מנסקלין ומנהרגין ואתו נשרפין בקל וחומר מנסקלים הניחא לרבנן דאמרי סקילה חמורה אלא לרבי שמעון דאמר שריפה חמורה מאי איכא למימר אלא אמר רב יהודה **[דברים יג-טו]** והנה אמת נכון והנה אמת נכון הא חד סרי שבע לשבע חקירות דל תלת לגזירה שוה פשא להו חדא לר"ש לאתויי נשרפין לרבנן מילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא מגדף בה רבי אבהו אימא לאתויי שמנה חקירות ושמנה חקירות מי איכא אלמא לא והאיכא לאתויי בכמה בשעה ותניא נמי הכי היו בודקין אותו בשמנה חקירות הניחא לאביי אליבא דר"מ דאמר אין אדם טועה ולא כלום ולהך לישנא נמי דאמר אדם טועה משהו שפיר אלא לאביי אליבא דר' יהודה דאמר אדם טועה חצי שעה ולרבא דאמר טעו אינשי טובא מאי איכא למימר אלא לאתויי בכמה ביובל היינו באיזה שבוע אלא לאתויי באיזה יובל ואידך כיון דאמר באיזה שבוע לא בעי באיזה יובל: רבי יוסי אומר: תניא אמר להם רבי יוסי לחכמים לדבריהם מי שבא ואמר אמש הרגו אומר לו באיזו שבוע באיזו שנה באיזו חדש בכמה בחדש אמרו לו לדברך מי שבא ואמר עכשיו הרגו אומר לו באיזה יום באיזה שעה באיזה מקום אלא אע"ג דלא צריך רמינן עליה כדרבי שמעון בן אלעזר ור' יוסי אמש הרגו שכחי ברוב עדיות עכשיו הרגו לא שכחי ברוב עדיות: מכירים אתם אותו: תנו רבנן מכירים אתם אותו נכרי הרג ישראל הרג התריתם בו קיבל עליו התראה חזיר עצמו למיתה המית בתוך כדי דיבור העובד ע"ז את מי עבד לפעור עבד למרקוליס עבד ובמה עבד בזיבוח בקיטור בנישך בהשתחואה אמר עולא מניין להתראה מן התורה שאמרו **[ויקרא כז-כט]** ואיש אשר יקח את אחותו בת אביו או בת אמו וראה את ערותה אטו בראייה תליא מילתא אלא עד שיראוהו טעמו של דבר אם אינו ענין לכרת

ר"ש ואימא. לא אמר רחמנא שבע חקירות בחד דינא אלא בכל חדא וחדא עבידה כדכתיב בה בעיר הנדחת הלתא בע"ז חזני ובעדים זוממין חזני: דלם כן. דעבינן שבע ליכתבינהו לכולהו בחדא ונימרו כל דיני נפשות מינה ומדפלגינהו ש"מ דווקא כתיבי: ומשני כיון דכולהו בהדי הדדי כתיבין מהדדי ילפינן. כלומר כיון דכולהו כתב בזה דעבו דרישא והשווה אותן הלא מילתא ע"כ מהדדי ילפינן ליתן את האמור ש"ל זה בזה: והא לא דמיין להדדי. והכי ילפינן מהדדי: עיר הנדחת להנך תרתי לא דמיא. למילף מינייהו חקירות הכתובות בהן דין הוא שיהו עדים זוממין ויחיד עובד ע"ז לריכס דרישת העדים המחייבין אותן משום דקולי שכן ממונן פלט אכל עיר הנדחת דחמירא שכן ממונן אכל לא הוה ביה אלא חקירות האמורות בה: שכן בסייף. עיר הנדחת בסייף ועדים זוממין דפרשתא משמע שמעדין על רוצח מדכתיב (דברים יט) נפש נפש עין בעין וגו' ואי נמי משמע כלל עדים זוממין דיך מהן בסקילה מהוה הואיל ויש מהם בסייף לא אחמיר קרא עלייהו להמתין עד שחקרו הזוממין אותן: שכן לריד התראה. הגר חרתי מה שאין כן בעדים זוממין דכתיב (שם) כלשך זמם זה חשב להרגו בלא התראה: בהיטב היטב ילפינן מהדדי וגזירה שוה מופנה: הא. כדמפרש ואזיל ואין משביע עליה שזו היא מדה בחורה גזירה שוה המופנה למידין ואין משביעין: איכא למיפריך. כדפרכינן: מדהוה ליה למיכתב. בעדים זוממין ודקת וחקרו: ושני בדיבוריה בהיטב ש"מ. שנייה דלישנא לאפנויי ועיקר קרא לרשע דמניניה: בשלמא הנך תרתי. ע"ז ועדים זוממין דלא כתיב בהו חקירה מלית למימר מדהוה ליה למכתב לשון חקירה וכתב היטב שנייה דלישנא הוא לאחוקי לשונות שהיון למיידך בה גזירה שוה: אלא עיר הנדחת. דכתיב בהו דקת וחקרת מאי הוא ליה למכתב במקום היטב למניניה: ש"מ לאפנויי. ליתן את האמור ש"ל זה בזה ואיכא שבע בכולהו: ואתו נחנין. שיהו עדיהו נדרשין ונחקרו בק"ו מנסקלין ומנהרגין מע"ז: שיהו בסקילה ומעדים זוממין שכן בסייף דעבינן דרישא וחקירה ובלאו הכי לא מיקטיל חנק הקל מכולן לכ"ש: ואתו נשרפין בק"ו מנסקלין. דסקילה חמורה משפירא אכל מנהרגין ליכא למיידך ק"ו לנשרפין דמה לנהרגין שכן מיתתן קלה: והנה אמת נכון הדבר. בע"ז כתיב וכתב נמי בעיר הנדחת ומשמע אמת ונכון דרישא וחקירה: הא חד סרי. שבעה לעיל וד' דהבא: ושמנה מי איכא. הש"ס מהדר חרדיי אבהו מי מלית משכחה שמה חקירות בדברים המביאין לזי אומה: ופרכינן אלמא לא וכי לא מלית משכחה חקירה שמינית הא איכא לאתויי בכמה בשעה ומשני הניחא לחזני כו' איכא למימר בכמה בשעה מייחיה לה לזי אומה דלי אמר בחזיה או בשלישית ואתו סהדי ואמרי אותו חלק עמנו הייתם הרי הן זוממין אלא לך לישנא דלמר אדם טועה בחצי שעה למה לי למימר בכמה בשעה הא אי אמר בחזיה ואתו סהדי מוזנו ליה לא מיתא בכל אותה שעה דלמר בתחלת השעה היה והוא טעה מתחלתה עד חזיה אי נמי אמרי ליה מתחלתה ועד חזיה עמנו הייתם לא מיתאמי דלמר שמה בסוף שעה היה והם טעו מסופה לחזיה גמגום לחזיו ורבא בפ"ק דפסחים (דף יא:): לא בעי בחזיה יובל. דליון עדים ממתנים עדותן מיובל על חבירו: כ"ש בן אלעזר. להטריחם דלמר (לעיל דף לז:) מסייעין היו את העדים ממקום למקום כדי שחטורף דעתן עליהו ויחזרו בהן: קיבל עליו התראה. יודע חזני שכן חזני

מוזרר קלל לעשות: החר עכמו למיתה. שקשהתריחם זו אל העבור קתה מתחייב מיתה פלונית הול לומר על מנת כן אני עוקה ללם לל הפקיר עכמו חינו נהרג כלקמק (ק מל): המית בתוך כדי דיבור. כדי קלילת שקום קלם קלה לחר התרלה יותר מכדי דיבור קיכל למיזמ שקבר קבת התרלה: קטו קרליה הליח. מקום דרלה קלה מתייב: קלל קולה עעמו קל דבר. קהיל ערוה לו והלי קרל גבי קרת קחוב ולם חינו ענין קחוב קרת דהל דין קמים הול קלל עעי התרלה קדמי קמיול קליח קם קונג הול קו מזיה: (קש"י)

תוספות שכן בסייף. מ"ה דעיר הנדחת בסייף ועדים זוממין דפרשתא משמע שמעידין על רוצח מדכתבי נפש בנפש ותימה דעל כל חייבי מיתות שיעידו שייך לומר נפש בנפש כשהוזמו ועוד דההוא נפש בנפש מוקמין ליה בפ"ק דמכות (דף ה:): דאין נהרגין עד שיגמר הדין ול"א שפ"ה עיקר דאי נמי מיירי בכל עדים זוממין דיש מהם בסקילה מיהו האיל ויש מהם בסייף לא אחמיר קרא עלייהו להמית עד שיחקרו המזימין אותן: מדהוה ליה למכתב. דרוש תדרוש וחקור תחקור. לאו דווקא דא"כ הו' להו' ד' אפילו הו' כתוב דרוש תדרוש וחקור (תחקור) הו' משמע ד' מדלא כתיב דרוש דרוש או תדרוש תדרוש כדאמר במרובה (ב"ק דף סה. ושמ) ליכתב המצא המצא או תמצא תמצא: מניין להתראה מן התורה. בחבר קמיעיא ליה למ"ד (לעיל דף ח:): חבר צריך התראה דאי בשאינו חבר הא לא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד אי נמי מיבעי ליה מנא לן דבעינן המית תוך כדי דיבור: (תוספות)

דף מא - א

תנהו ענין למלקות דבי חזקיה תנא **[שמות כא-יד]** וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה שהתרו בו ועדיין הוא מזיד דבי רבי ישמעאל תנא **[במדבר טו-לג]** המוצאים אותו מקושש עצים שהתרו בו ועדיין הוא מקושש דבי רבי תנא **[דברים כב-כד]** על דבר אשר ענה על עסקי דיבור וצריכא דאי כתב רחמנא אחותו הוה אמינא חייבי מלקות אין חייבי מיתות לא כתב רחמנא כי יזיד ואי כתב רחמנא וכי יזיד הוה אמינא הני מילי סייף דקיל אבל סקילה דחמורה אימא לא צריכא ותרתי בנסקלין למה לי לר"ש לאתויי נשרפין לרבנן מילתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא ולכתוב רחמנא בנסקלין וליתו הנך וליגמרו מיניה הכא נמי מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא: התייר עצמו למיתה: מנא לן אמר רבא ואיתימא חזקיה אמר קרא **[דברים יז-י]** יומת המת עד שיתיר עצמו למיתה אמר רב חנן עדי נערה המאורסה שהוזמו אין נהרגין מתוך שיכולים לומר לאוסרה על בעלה באנו והא אתרו בה דלא אתרו בה ואי לא אתרו בה היכי מיקטלא באשה חבירה ואלביא דרבי יוסי בר' יהודה דתניא רבי יוסי ברבי יהודה אומר חבר אין צריך התראה לפי שלא נתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד וכיון דאינהו לא מיקטלי איהי היכי מיקטלא הויה לה עדות שאי אתה יכול להזימה וכל עדות שאי אתה יכול להזימה לא שמה עדות הכי נמי קאמר מתוך שאין נהרגין שיכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו אף היא אינה נהרגת דהויה לה עדות שאי אתה יכול להזימה אלא באשה חבירה דקיימא לן דמיקטלא אליבא דר' יוסי בר' יהודה היכי משכחת לה כשיזינה וחזרה וזינתה והא יכולין לומר לאוסרה על בעלה שני באנו שזינתה מבעל ראשון אי נמי שזינתה מקרוביה מאי שנא נערה מאורסה דנקט אפילו נשואה נמי אין אלא אפילו האי דלא יתבא תותיה יכולין לומר לאוסרה על בעלה באנו אמר רב חסדא אחד אומר בסייף הרגו ואחד אומר בארירן הרגו אין זה נכון אחד אומר כליו שחורין ואחד אומר כליו לבנים הרי זה נכון מיתבי נכון שיהא נכון אחד אומר בסייף הרגו ואחד אומר בארירן הרגו אחד אומר כליו שחורין ואחד אומר כליו לבנים אין זה נכון תרגמה רב חסדא בסודר שחנקו בו דהיינו סייף וארירן ת"ש אחד אומר סנדליו שחורין ואחד אומר סנדליו לבנים אין זה נכון התם נמי כגון שבעט בו בסנדלו והרגו ת"ש מעשה ובדק בן זכאי בעוקצי תאנה אמר רמי בר חמא כגון שעקץ תאנה בשבת דעלה קא מיקטיל והא תניא אמרו לו תחת תאנה הרגו אלא אמר רמי בר חמא כגון ששפדו בייחוי של תאנה ת"ש אמר לן תאנה זו עוקציה דקין עוקציה גסין תאנים שחורות תאנים לבנות אלא אמר רב יוסף מן זכאי לותיב איניש שאני בן זכאי לבדיקות חקירות משוי ליה מאן בן זכאי אילימא רבי יוחנן בן זכאי מי הוה בסנהדרי והתניא כל שנותלו של רבי יוחנן בן זכאי מאה ועשרים שנה ארבעים שנה עסק בפרקמטיא מ' שנה למד ארבעים שנה לימד ותניא ארבעים שנה קודם חורבן הבית גלתה סנהדרי וישבה לה בחנות ואמר ר' יצחק בר אבדימי לומר שלא דנו דיני קנסות דיני קנסות ס"ד אלא שלא דנו דיני נפשות ותנן משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי אלא בן זכאי דעלמא הכי נמי מסתברא דאי ס"ד רבן יוחנן בן זכאי קרי ליה ר' בן זכאי והתניא מעשה ובדק רבן יוחנן בן זכאי בעוקצי תאנים אלא תלמיד היושב לפני רבו הוה ואמר מילתא ומסתבר להו טעמיה

רש"י תניהו ענין. להתרעה מלקות קייך בחחותו: וכי יזיד. מנא ידעינן קלל קתרו זו ועדיין הול מזיד ל"א וקם היזד לל נאמר קלל וכי יזיד משמע תמיד הול קללנו זה עיקר: המולאים אורו מקושש. שקישש עמים לל נאמר קלל מקושש לחר קרואו ומלואו היה מקושש ומה טעם תלוי בכך קלל קתרו זו ועדיין היה מקושש: על עסקי דיבור. התרלה: הול אמינא. אחותו דלינה מיתה קלל מלקות הול דבעינן התרלה קלל חייבי מיתות דחמירי אימול לל לביעי: ותרתי בנסקלין למה לי. מקושש ונערה המאורסה בקליה: לר' שמעון. דאמר קריפה חמורה ולל אחו נשרפין מנסקלין בהתראה משום דלי אמר בנסקלין קהו קלון קתב קרל אחרניח ללחויי נשרפין קלם חינו ענין: וליתו הנך. מלקות וסייף: המה. משמע קבר הול כמה קודם קבל לבית דין שחייב עצמו מיתה בפיו: עדי נערה המאורסה כו'. לקמיה פריך מאי שנא נערה המאורסה דנקט: לאוסרה על בעלה באנו. ולל להורגה: היכי מיקטלא. וכיון דליהי לל מיקטלא פשיטא דלינהו לל מיקטלי כקשר זמם קתיב (דברים יט): קשה חברה. דליהי מיקטלא קם. לל הזמו חלו וזינהו לל מיקטלי דיכולין לומר קבאנו לבית דין לל לחייבה מיתה נכתובו קבל לל אמרו התרינו אין התראה קלל להמית ותו לל מני למימר לל להורגה באנו: לל שמה עדות. האיל ואי אפשר לקיים זו ודקת וחקרת ודקש האופטים והנה עד שקר וגו' (שם): קלל קשה חבירה. דקיימא לן לר' יוסי בר יהודה דמיקטלא קלל התרלה היכי משכחת לה הא כיון דלינהו לל מיקטלי משום דיכולין לומר לאוסרה באנו אינה נמי לל מיקטלא: כשיזינה וחזרה וזינתה. דהנך עדי זנות שני אין יכולין לומר לאוסרה באנו שהרי כבר נאסרה מזנות ראשון ולל באו קלל להורגה: ופרכינן והא יכולין לומר לאוסרה על בעלה שני באנו. דקיימא לן במסכת סוטה (דף כו): מונטמאה ונטמאה שתי פעמים כשם שקוסרה לבעלה כך קוסרה לבעולה: קזינתה מצועל ראשון. וכבר נאסרה עליו: אי נמי קזינתה מקרוביה. קהיל קוסרה ללם משום ערוה: קפילו הא דלל יתבא תותיה. ואיכא למימר דלל חסרו אדעתיהו לאוסרה עליו שהרי לל היו רוחם חרות יושבת תחתיו קפילו הכי יכולין לומר: ארירן. יוסרמ"ח בלע"ז: אין זה נכון. ועלותו בעלה והוא הם פעורים מיד: הרי זה נכון. דלל קייבי בדקות להכחיש קלל בגופה קל עדות: כפודר שחנקו בה. שהעידו שחנק את חבירו כפודרו ועל הפודר היו נדקין שחור היה או לן היה: שקר. דקך וחתכה מעוקלה: תלינה. הפירי קרי תלינה: קשיפו. ללן קפוד: תאנים שחורות תאנים לבנות: דעל כרחק בתאנים עצמן אי אפשר להרוג: כחקירות משוי ליה. ללדוק בכל קשר יוכל כדי להכחיש ופי היכי דחקירות מתחשקי בדבר אחר זה אומר במקום פלוני זה אומר במקום פלוני דבר אחר דהמקום לל הרבו הכי נמי בדקות: מי הול בסנהדרי. קשעה קהיל לנין דיני נפשות: ארבעים קנה. ראשונים עסק בפרקמטיא אמצעיים למד אחרונים לימד ונעשה דין ומורה הוראות: בתנות. מקום היה צירופים וכן שמו: דיני קנסות קלל דעתך. וכי קלל בגזית גורמת לדיני קנסות: קלל דיני נפשות. קלל דיני נפשות בכל מקום קלל בעוד סנהדרי נהגת בקלל בגזית קלל (דברים יז) וקמת ועלית אל המקום

מלמד שהמקום גורם וכיון לחזו הנפיקי רוחמים ולא היו מספיקין לזון עמנדו וגלו משם: ותנן משתכר בית המקדש וכו'. וכיון דרבנן יוחנן בן זכאי היה קיים אחר חורבן נמלך להרבעים שנתיו האחרונים לא לנו נפשות דהא ארבעים קודם חורבן בעטו: ואמר מילתא. לפני הדיינין רבותיו ואיסתכר להו טעמיה: (ר"פ י)

תוספות תניהו ענין למלקות. ובג"ש דרשע רשע ליכא למילף (כדלעיל דף י). כיון דרשע בעדים זוממין כתיב ועדים זוממין גופייהו לא בעי התראה: ואי כתיב כי יזיד. תימה להתראה בעיר הנדחת מנ"ל דמהני לא אתיא שכן ממונן פלט ולעיל [דף מ:]: משמע דבעינן התראה: אבל סקילה דחמורה אימא לא. בכולה שמעתין הכא ולעיל לא ילפי חייבי מיתות מהדדי ותימה מנא לן דנסקלין ונשרפין פטורים מן התשלומין דלא יהיה אסון ברוצח כתיב (שמות כא): באשה הבירה. ולא בעי ר' יוסי שיתיר עצמו למיתה אי נמי חבר כאילו התיר עצמו: לאוסרה על בועלה שני באנו. הוה מצי למימר דאייירי שזינתה ולא ידעי מי הוא: אי נמי שזינתה מקרוביה. וא"ת אכתי מצי אמרי לפוסלו בעדות באנו דבא על הערה פסול לעדות וי"ל דא"כ הל"ל פלוני בא על נערה המאורסה: (תוספות)

ב - מא דף

וקבעו בשמיה כי הוה למד בן זכאי הוה קרי ליה כתלמיד היושב לפני רבו כי הוה לימד הוה קרי ליה רבן יוחנן בן זכאי כי קרי ליה בן זכאי על שם דמעיקרא וכי קרי ליה רבן יוחנן בן זכאי על שם דהשתא: מעשה ובדק כו'. מה בין חקירות כו': מאי אפילו שנים אומרים פשיטא כי אמר אחד איני יודע עדותן קיימת כי אמרי בי תרי נמי עדותן קיימת א"ר ששת ארישא קאי והכי קאמר בחקירות אפילו שנים אומרים ידענו ואחד אומר איני יודע עדותן בטילה כמאן כר"ע דמקיש שלשה לשנים אמר רבא והא עדותן קיימת קתני אלא אמר רבא ה"ק אפילו בחקירות שנים אומרים ידענו ואחד אומר איני יודע עדותן קיימת כמאן דלא כר"ע רב כהנא ורב ספרא תנו סנהדרין בי רבה פגע בהו רמי בר חמא אמר להו מאי אמריתו בה בסנהדרין דבי רבה אמרי ליה ומאי אמריתו בה בסנהדרין גרידתא ומאי קשיא לך א"ל מהא דקתני מה בין חקירות לבדיקות חקירות אחד אומר איני יודע עדותן בטילה בדיקות אמר אחד איני יודע ואפי' שנים אומרים אין אנו יודעים עדותן קיימת מכדי אידי ואידי דאורייתא היא מאי שנא חקירות ומאי שנא בדיקות א"ל הכי השתא בחקירות אמר אחד איני יודע עדותן בטילה דהויה לה עדות שאי אתה יכול להזימה בדיקות אמר אחד מהן איני יודע עדותן קיימת עדות שאתה יכול להזימה הוא אמר להו אי הכי אמריתו בה טובא אמריתו בה אמרי ליה מטיבותיה דמר אמריתו בה טובא מניחותיה דמר לא אמריתו בה ולא חדא: אחד אומר כו': עד כמה א"ר אחא בר חנינא אמר ר' אסי אמר רבי יוחנן עד רובו של חודש אמר רבא אף אנן נמי תנינא אחד אומר בשלשה ואחד אומר בה' עדותן בטילה ואמאי נימא שזא יודע בשני עיבורין וזה אינו יודע בשני עיבורין אלא לאו משום דברובה ידע לעולם אימא לך ברובה נמי לא ידע ובשיפורא ידע בחד שיפורא אמר דטעי בתרי שיפורא לא אמר דטעי וא"ר אחא בר חנינא אמר רב אסי אמר רבי יוחנן עד כמה מבכרין על החדש עד שתתמלא פגימתה וכמה אמר רבי יעקב בר אידי אמר רב יהודה עד שבעה נהרדעי אמרי עד ששה עשר

ר"פ י וקבעו בשמיה. והאי דקרי ליה בחדא מתני' בן זכאי ובהדא רבן יוחנן בן זכאי לא תיקשי מאן דקרי ליה בן זכאי על שם הדיא שעתא דלמחיה להא מילתא ומאן דקרי ליה רבן על שם סופיה קרי ליה: פשיטא. כיון דלמך אחד איני יודע אשמעינן תנא דעדותן קיימת: כי אמרי תרווייהו נמי קיימת היא. דלילו אמר האחד איני יודע מאי רבותיה כיון דלמך חבירו איני יודע זה לא מעלה ולא מוריד: וא' אומר כו'. שהיו שלשה: ר' עקיבא מקיש שלשה לשנים. במסכת מכות (ד' ה): מה שנים אינן זוממין עד שזימו שניהם אף שלשתן עד שזימו שלשתן וזה אי אפשר להזימן ואע"ג דל"ר קאמר לה להא מילתא התם דלילו ר' עקיבא מקשיננהו להכי מה שנים נמלך אחד מהן קרוב או פסול כו' מיהו ר"ע אית ליה נמי דר"ש ומוסיף איהו: רבא אמר. הא דקתני אפי' לאו ארבעות דבדיקות קאי אלא ארבעות דחקירות קאי והכי קאמר מה בין חקירות לבדיקות חקירות היכא דליכא אלא תרי סהדי אמר א' איני יודע עדותן בטילה בדיקות אמר אחד איני יודע עדותן קיימת והוא הדין לשניהם דהוה ליה עדות המזומנת בחקירות ואפי' בחקירות משכחה לה דלמך אחד איני יודע עדותן קיימת והכי דמי כגון דלילכא תלתא דלפטר לעדות שתקיים שנים ומשום שלשי לא מיפסלי הנך ולכא כר"ע: בסנהדרין דבי רבה. כלומר מה חידוש אהם אומרים בסנהדרין בבית אדם גדול כגון רבה יש לכס לחדש זה הרבה: ומאי אמריתו בסנהדרין גרידתא. מה יש לנו לומר אילו לא היינו למידיים מפי חכם כל כך היכא יש להקשות בה ומאי קשיא לך: הא דלורייתא. ודרשת וחקרת והא דלורייתא דכתיב לעיל נכון שיהא נכון אחד אומר כליו שחורים כו' דהיינו בדיקות נכון שיהו דכריהם מכוונים: שאי אתה יכול להזימן. ככולהו שבע חקירות הזמה כתיבי אכל בדיקות אפי' אומרים כולן אין אנו יודעין עדות שאתה יכול להזימה היא שהזמה אינה תלויה בכך אלא הכחשה דמאי שייך עמנו הייתה גבי בדיקות: טובא אמריתו בה. הרבה יש לכס טעמים בה: מטיבותיה דמר אמר' בה טובא. מהמת שאתה טוב ועניו ומודה לנו אנו אומרים בה הרבה: מניחותיה דמר. אם היית רואה להתרים בנו ולהקשות לא היינו יודעים נגדך כלום נזימה לזון המדכר בקושי ובחזקה לזון נזהר דלריה (פסחים דף קיב): אשכרנינו: עד כמה. יכנסו בחוץ החדש דלם יש ביניהם יום אחד נימא דטעו בעיבור החדש: עד רובו של חודש. אכל מכלן ואילך כגון אחד אומר בעשרים ואחד אחד אומר בעשרים ואחד לא תלינן בעיבור החדש דכבר שמע בימים הללו שהיה חדש מעובר: שזא יודע בב' עיבורים. שהיו שני חדשים מעוברים או ביחד או בילגו זה מנאן לכולן הסורין: אלא משום. דלמרי כדכור ידע כדור ימים שעברו כבר שמע מה היה: שיפורא. שופר היו חוקעין בקידוש החדש ביום שהוא מתחיל הן מלא הן חסר זה לא שמע את השופר: עד כמה מבכרין. אם לא בידך היום יבכר למחר: על החדש. על הלכנה בהתחלה: עד שתתמלא פגימתה. אכל בתר הכי לא שייך למימר מהחדש חדשים שהרי כבר נזכרת היא: (ר"פ י)

תוספות כמאן כו' עקיבא דמקיש שלשה לשנים. פ"ה ר' עקיבא מקיש שלשה לשנים במסכת מכות (דף ה): מה שנים אינן נהרגין עד שזימו שניהם אף שלשה עד שזימו כו' וזה אי אפשר להזימן ואע"פ דר"ש קאמר להך מילתא התם דאילו ר' עקיבא מקשיננהו להכי מה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטילה ומיהו אית ליה נמי דר"ש ומוסיף הוא וקשה לפי דה"ל למינקט הכא דר"ש היא דאמר הכי בהדיא ועוד דבתר הכי קאמר דלא כר"ע אלא כמאן ויש לפרש דהא דקאמר עד שזימו שלשתן היינו כשכוונת עדותן אבל אמר איני יודע כנמצא אחד מהם קרוב או פסול דמי דלרבי שמעון תתקיים העדות בשאר ור"ע עדותן בטילה והיינו דקאמר כר"ע והשתא ניהא דקאמר בתריה דלא כר' עקיבא אלא כר"ש: שזא יודע בעיבורו של חודש. כוונה אילו דייקין בהני סהדי. דתרווייהו ידעי בעיבורו של חודש והויה עדות מוכחשת ואנן ניקום ונימא דהכי קאמר וניקטליה מספיקא דכ"ג פרכין בפ"ק דפסחים (דף יא: ושם) לאביי דאמר דלברי ר' יהודה אדם טועה חצי שעה וי"ל דשפיר דייקין כיון דשיילין באיזה יום ומכוונים ליום אחד ש"מ זה ידע בעיבורו של חודש זה לא ידע ואם תאמר היכי דייק מהכא בריש בן סורר (לקמן דף סט). דבדיני נפשות אולינן בתר רובא דרובא דאינשי טעו בעיבורא דירחא שאני הכא דכוונת שניהם ליום אחד וי"ל דאם איתא דלא אולינן בתר רובא ה"ל כחזור ומגיד במאי דקאמר אחר כך דהרי כבר הוכחשו מידי דהוה אחד אומר בשלשה ואחד אומר בחמשה דאפי' כוונת ליום אחד עדותן בטילה ולא אמר חד טעה בשני עיבורי משום דבשני עיבורי לא טעו אינשי כדאמר בגמ': אחד אומר בשתי שעות. תימה אמאי קיימת אילו דייקין בהני סהדי דהאי דאמר שתי שעות בתחלת ב' דהוה ליה קודם הנך החמה ועדותן בטילה דהא תחלת ב' קודם הנך החמה כדמוכח בפרק מי שהיה טמא (פסחים דף צג:): דמעלות השחר עד הנך החמה ה' מילין והם שמינית היום דהיינו שעה ומחצה וי"ל דודאי כי דייקין בהנך לא טעו אינשי אבל הני לא דקדקו אלא בשעות ואין בני אדם בקיאים בשעות וסבורין שהשניה מתחלת אחר הנך החמה: אחד אומר בשלשה ואחד אומר בה'. הקשה ריב"א לרבא דאמר בפ"ק דפסחים (דף יב: ושם) אדם טועה שתי שעות חסר משהו אמאי עדותם בטילה נשיליה דילמא האי דקאמר ג' סוף ג'

דף מב א

ותרוייהו כ' יוחנן סבירא להו הא למיהו כי יתרא הא למיהו כי נפיא אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא וליבריך הטוב והמטיב אמר ליה אטו כי חסר מי מברכינן דיין האמת דלבריך הטוב והמטיב וליבריניהו לתרוייהו כיון דהיינו אורחיה לא מברכינן וא"ר אחא בר חנינא א"ר אסי א"ר יוחנן כל המברך על החדש בזמנו כאילו מקבל פני שכינה כתיב הכא [שמות יב-ב] החדש הזה וכתוב התם [שמות טו-ב] זה אלי ואנוהו תנא דבי רבי ישמעאל אילמלא (לא) זכו ישראל אלא להקביל פני אביהן שבשמים כל חדש וחדש דיים אמר אביי הלכך נימרינהו מעומד מרימר ומר זוטרא מכתפי (אהדדי) ומברכי א"ל רב אחא לרב אשי במערבא מברכי ברוך מחדש חדשים אמר ליה האי נשי דידן נמי מברכי אלא כדרב יהודה דאמר רב יהודה ברוך [וכו'] אשר במאמרו ברא שחקים וברוח פיו כל צבאם חוק וזמן נתן להם שלא ישנו את תפקידם ששים ושמחים לעשות רצון קונם פועלי אמת שפעולתן אמת וללבנה אמר שתתחדש עטרת תפארת לעמוסי בטן שהן עתידין להתחדש כמותה ולפאר ליוצרים על שם כבוד מלכותו ברוך אתה ה' מחדש חדשים [משלי כד-ו] כי בתחבולות תעשה לך מלחמה א"ר אחא בר חנינא א"ר אסי א"ר יוחנן במי אתה מוצא מלחמתה של תורה במי שיש בידו חבילות של משנה קרי רב יוסף אנפשיה [משלי יד-ד] ורב תבואות בכח שור: אחד אומר בשתי שעות כו': א"ר שימי בר אשי לא שנו אלא שעות אבל אחד אומר קודם הן החמה ואחד אומר לאחר הן החמה עדותן בטילה פשיטא אלא אחד אומר קודם הן ואחד אומר בתוך הן הא נמי פשיטא מהו דתימא הא בגילויא קאי וזהרורי בעלמא הוא דחזא קמ"ל: ואחר כך מכניסין כו': אותו היום ותו לא והתניא אם יש ממש בדבריו לא היה יורד משם לעולם ואם אין ממש בדבריו אין יורד כל היום כולו כדי שלא תהא עלייתו ירידה לו אמר אביי תרגומה אאם אין ממש בדבריו: מצאו לו זכות כו': יין מאי טעמא לא אמר רבי אחא בר חנינא אמר קרא [משלי לא-ד] ולרוזנים אי שבר העוסקין ברוז של עולם אל ישתכרו: (מצאו לו זכות כו'): לא ראו מאי א"ר אחא פוטרין אותו וכן א"ר יוחנן פוטרין אותו א"ל רב פפא לאביי וליפטריה מעיקרא א"ל הכי א"ר יוחנן כדי שלא יצאו מב"ד מעורבבין איכא דאמרי א"ל רב פפא לאביי ולמה לי ויסיפו ליפטריה מבי דינא קמא אמר ליה ר' יוסי קאי כוונתך דתני ר' יוסי אומר כשם שאין מוסיפין על ב"ד של שבעים ואחד כך אין מוסיפין על ב"ד של עשרים ושלושה ת"ר אומר בדיני ממונות נזדקן הדין ואין אומר בדיני נפשות נזדקן הדין מאי נזדקן הדין אילימא קש דינא איפכא מיבעיא ליה אמר רב הונא בר מנחם משמיה דרב אחא בריה דרב איקא איפוך רב אשי אמר לעולם לא תיפוך ומאי נזדקן הדין חכם דינא מיתבי גדול שבדיינין אומר נזדקן הדין אי אמרת בשלמא חכם דינא היינו דאמר גדול אלא אי אמרת קש דינא לא סגי דלא אמר גדול כסופי הוא דקא מייכסר נפשיה אין אינו דומה מתבייש מעצמו למתבייש מאחרים איכא דאמרי אי אמרת בשלמא קש דינא היינו דאיינו דומה מתבייש מעצמו למתבייש מאחרים אלא אי אמרת חכם דינא גדול אשבוחי משבח נפשיה והכתיב [משלי כז-ב] יהלך זר ולא פיך שאני מילתא דבי דינא דאגדול רמיא כדתנן גמרו את הדבר היו מכניסין אותן גדול שבדיינין אומר איש פלוני אתה זכאי איש פלוני אתה חייב:

רש"י ותרוייהו כ' יוחנן. במלתיא דכ' יוחנן פליגי ועד שנחמלא סבירא להו מיהו רב יהודה סבר מלוי פגימתה דקאמר ר' יוחנן למהו כי יתרא דהואי כמו יתר של קשה שהיא כל פגימת הקשת מליאה עד היתר דהיינו חלי העיגול והאי לסוף שבעה הוא והנהדעי סברי מלוי פגימתה דקאמר ר' יוחנן עד דהואי כי נפיש עגולה במילואתה: וליברך הטוב והמטיב. אדרב יהודה פריך נהי נמי דמשבעה ואיך ליהב למימר מחדש חדשים ליבריך מיהא הטוב והמטיב שכל שעה הוא מטיב לנו במילואתה תמיד שמוספת להאיר לעולם: אטו כי חסר. מי חשבינן לה רעה לגבן לברוכי דיון האמת דנחשב את מליאתה טיבותא לברוכי הטוב והמטיב: וגיבריך לתרוייהו. דיון האמת בחסרונה וטוב המטיב במילואתה: דהיינו אורחיה. ככל חודש כביאת עולם כמנהגו היא ואין כאן דין פועלות בחסרונה ולא הטבתה לנו חסד במילואתה: דיון זילוי לא זכו למלואה אחרת אלא לזו שמקבלין פני שכינה פעם אחת בחדש כדלמחר בג"ש: אמר אביי. הואיל ומקבל פני שכינה הוא מעומד בעי לברוכי משני כבוד שכינה שהוא מקבל: תפקידם. מלואה שאינה להתנהג בהלוך תפוקותיהם: ששים ושמחים. כדכתיב (תהלים יט) ישיש כגבור: פועלי אמת. הן שאינם משנים את סדרם: וללבנה אמר. הקב"ה שהתחדש בכל חדש: עטרת תפארת. היא זו לעמוסי בטן הוה אלא חסד שאלף הם שמונים להם עמודים להתחדש בגלותן כמותה ולפאר יוצרים: מלחמתה של תורה. הרוייתיה ולעמוד על בריה ועל עיקרה לא כאלה המפולפל ומחודד ובעל סברא ולא למד משניות וברייתות הרבה כי מהיכן יתגלה הסוד אלא בעל משניות הרבה שאם ילמדנו מתוך משנה אחרת או אם יקשה לו דבר על דבר יבין מתוך משניות הרבה שבידו הוא מני פלוני הוא ששמענוהו במקום אחר אומר כך: לא שנו אלא שעות. דמר סבר טעמי אינש הכי ומר סבר לא טעמי כולי האי: אב"ל. הגן החמה סימן מובהק הוא ואין לטעות בהגן החמה בתוך שהיא זרחתה: ירידה לו. שאם יורידוהו היום לעין כל בושא היא לו: לא ראו. האחד מאלו את טעמן של אלו והרי הן במחלוקתן מהו: וגיפטריה מעיקרא. משחסיפו עד שבעים ואחד ונחלקו למה לנו מאחרים הדבר לזון אלו כנגד אלו מי אית לן לזהדורי בתר חובה: כדי שלא יאלו מבית דין מעורבבים. גנאי לב"ד שיאלו במחלוקת ואין יודעין לגמור את הדיון: וליפטריה מבי דינא קמא. למה מוסיפין משנחלקו הראשונים ידונו אלו כנגד אלו אם ראה א' מאלו את דברי אלו הרי טוב ואם לאו יפטרוהו: קש דינא. זקן דין זה ועמוק וקשה וכריך להמתין בו: איפכא מצעי ליה. בדיני נפשות כריך לעיין יותר: חכם דינא. יפה העמדתנו על בוריי ואין אחד ממנו כריך להפך ולקדקק בו ואין אומרים כן בדיני נפשות שאף משגמרוהו אם ידקק האחד וממלא לו זכות מחזיקין את הדיון: אינו דומה כו'. טוב הוא לו שיהא הוא מבייש עצמו ואל יאמר אחד מחביריו קש דינא ויתבייש מאחרים: אגדול רמיא. ואפי' דברים של שכן הוא אומר: (רש"י)

תוספות פועלי אמת. מי הקונט' שאין משנין את סדרן ואית דגרס פועל אמת ואהב"ה קאי שבאמת ובדין מיעטה ולהכי קאמר בתר הכי ולבנה אמר שתתחדש: ורב תבואות. משום דיוסף איקרי בכור שור כדכתיב (דברים לג) בכור שורו חדר לו ובעל שמועות הוא בעל חטין כדאמר (הוריות ד' יד). הכל צריכין למרי חטיא ואמרינן בשילהי הוריות (שם) דרב יוסף סיני: העסקים ברוז של עולם. היינו דיני נפשות אבל לא דיני ממונות והא דאמר (עירובין ד' סד). שנת רביעית יין אל יורה היינו הוראה דאיסור והיתר: קש דינא. פירוש ואין יכול לעמוד עליו: (תוספות)

פרק שישי - נגמר הדין

דף מב - ב

מתני' נגמר הדין מוציאין אותו לסוקלו בית הסקילה היה חוץ לבית דין שנאמר **[ויקרא כד-יד]** הוצא את המקלל אחד עומד על פתח בית דין והסודרין בידו וסוס רחוק ממנו כדי שיהא רואהו אומר אחד יש ללמד עליו זכות מניף בסודרין והסוס רץ ומעמידן ואפילו הוא אומר יש לי ללמד על עצמי זכות מחזירין אותו אפילו ארבע וחמש פעמים ובלבד שיש ממש בדבריו: **גמ'** ובית הסקילה חוץ לב"ד הוה ותו לא והא תניא בית הסקילה היה חוץ לשלש מחנות אין כדקאמרת והא דקתני הכי נפקא מינה דאי נפיק בי דינא ויתבי חוץ לשלש מחנות עבדינן בית הסקילה חוץ לב"ד כי היכי דלא מיתחזי ב"ד רוצחין א"נ כי היכי דתיהוי ליה הצלה מנהני מילי דת"ר הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה חוץ לג' מחנות אתה אומר חוץ לג' מחנות או אינו אלא חוץ למחנה אחת נאמר כאן מחוץ למחנה ונאמר בפריש הנשרפין חוץ למחנה מה להלן חוץ לשלש מחנות אף כאן חוץ לשלש מחנות והתם מנלן דתנו רבנן **[ויקרא ד-יב]** והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה חוץ לשלש מחנות אתה אומר חוץ לשלש מחנות או אינו אלא חוץ למחנה אחת כשהוא אומר **[ויקרא ד-יב/כא]**

דף מג - א

[ויקרא כד-כג] ובני ישראל עשו כאשר צוה ה' את משה אלא מעתה **[ויקרא כד-כג]** וירגמו אותו אבן מאי עבדי ליה ההוא מבועי ליה לכדתניא וירגמו אותו באבן אותו ולא בכסותו אבן שאם מת באבן אחת יצא ואצטריך למיכתב אבן ואצטריך למיכתב אבנים דאי כתב רחמנא אבן הוה אמינא היכא דלא מת בחדא לא ניתי אחריתי ומיקטליה כתב רחמנא אבנים ואי כתב רחמנא אבנים הוה אמינא מעיקרא נייתי תרתי כתב רחמנא אבן והא האי תנא נאמר קאמר אילו לא נאמר קאמר וה"ק אילו לא נאמר קרא הייתי אומר גזירה שוה עכשיו שנאמר קרא גזירה שוה לא צריך רב אשי אמר משה היכא הוה יתיב במחנה לוייה ואמר ליה רחמנא הוצא את המקלל חוץ למחנה לוייה אל מחוץ למחנה חוץ למחנה ישראל ויוציאו את המקלל לעשייה עשייה בהדיא כתיב בהו ובני ישראל עשו כאשר צוה ה' את משה ההוא מיבעי ליה חד לסמיכה וחד לדחיה אמרו ליה רבנן לרב אשי לדידך כל הני הוציא דכתיבי בפריש הנשרפים מאי דרשת בהו קשיא: אחד עומד כו': אמר רב הונא פשיטא לי אחד אבן שנסקל בה ואחד עץ שנתלה בו ואחד סייף שנהרג בו ואחד סודר שחנק בו כולן משל צבור מ"ט דמדידה לא אמרין ליה זיל וליתיה וליקטול נפשיה בעי רב הונא סודר שמיניפין בו וסוס שרץ ומעמידן משל מי הוא כיון דהצלה דידיה מדידה הוא או דילמא כיון דבי דינא מחייבין למעבד בה הצלה מדידהו ותו הא דאמר ר' חייא בר רב אשי אמר רב חסדא היוצא ליהרג משקין אותו קורט של לבונה בכוס של יין כדי שתטרף דעתו שנאמר **[משלי לא-ו]** תנו שכר לאובד ויין למרי נפש ותניא נשים יקרות שבירושלים היו מתנדבות ומביאות אותן לא התנדבו נשים יקרות משל מי הא ודאי מסתברא משל צבור כיון דכתיב תנו מדידהו בעא מיניה רב אחא בר הונא מרב ששת אמר אחד מן התלמידים יש לי ללמד עליו זכות ונשתתק מהו מנפח רב ששת בידיה נשתתק אפילו אחד בסוף העולם נמי התם לא קאמר הכא קאמר מאי תא שמע דאמר רבי יוסי בר חנינא אחד מן התלמידים שזיכה ומת רואין אותו כאילו חי ועומד במקומו זיכה אין לא זיכה לא זיכה פשיטא לי אמר תיבעי לך: אפילו הוא כו': ואפילו פעם ראשונה ושניה והתניא פעם ראשונה ושניה בין שיש ממש בדבריו בין שאין ממש בדבריו מחזירין אותו ומכאן ואילך אם יש ממש בדבריו מחזירין אותו אין ממש בדבריו אין מחזירין אותו אמר רב פפא תרגומה מפעם שניה ואילך מנא ידעי אמר אביי דמסרינן ליה זוגא דרבנן אי איכא ממש בדבריו אין אי לא לא ולימסר ליה מעיקרא אגב דבעית לא מצי אמר כל מאי דאית ליה: **מתני'** מצאו לו זכות פטרוהו ואם לאו יצא ליסקל וכו' יוצא לפניו איש פלוני בן פלוני יוצא ליסקל על שעבר

עבירה פלונית ופלוני עדין כל מי שיודע לו זכות יבא וילמד עליו: **גמ'** אמר אביי וצריך למימר ביום פלוני ובשעה פלונית ובמקום פלוני דילמא איכא דידיע

דידיע	ואתו	ומזים	להו:	וכרוז	יוצא	לפניו:	לפניו	אין	מעיקרא	לא
-------	------	-------	------	-------	------	--------	-------	-----	--------	----

[השלמה מחסרונות הש"ס: והתניא בערב הפסח תלאוהו לישו והכרוז יוצא לפניו מ' יום קודם שהוא יוצא ליסקל על שכישף והסית והדיח את ישראל כל מי שיודע לו זכות יבא וילמד עליו ולא מצאו לו זכות ותלאוהו בערב הפסח אמר עולא ותסברא בר הפוכי זכות הוא מסית הוא ורחמנא אמר **[דברים יג-ט]** לא תחמול ולא תכסה עליו אלא שאני ישו דקרוב למלכות הוה: ת"ר חמשה תלמידים היו לו לישו ומתאי נקאי נצר ובוני תודה אתיוהו למתי אמר להו מתי יהרג הכתיב **[תהלים מב-ג]** מתי אבוא ואראה פני אלהים אמרו לו אין מתי יהרג דכתיב **[תהלים מא-ו]** מתי ימות ואבד שמו אתיוהו לנקאי אמר להו נקאי יהרג הכתיב **[שמות כז-ז]** ונקי וצדיק אל תהרוג אמרו לו אין נקאי יהרג דכתיב **[תהלים ח-י]** במסתרים יהרג נקי אתיוהו לנצר אמר להו נצר יהרג הכתיב **[ישעיה יא-א]** ונצר משרשיו יפרה אמרו ליה אין נצר יהרג דכתיב **[ישעיה יד-ט]** ואתה השלכת מקברך כנצר נתעב אתיוהו לבוני אמר להו בוני יהרג הכתיב **[שמות ד-כב]** בני בכורי ישראל אמרו ליי אין בוני יהרג דכתיב **[שמות ד-כג]** הנה אנכי הורג את בנך בכורך אתיוהו לתודה אמר להו תודה יהרג הכתיב **[תהלים ק-א]** מזמור לתודה אמרו ליה אין תודה יהרג דכתיב **[תהלים כג-ב]** זבח תודה יכבדני:]

רש"י ובני ישראל עשו. כההוא קרא כתיב והרי כלל את הכל למה לי ויוציאו שמע מינה למניינא: אלח מעתה. דרשה ויוציאו דריש נמי וירגמו כו': כלל כסותו. עבוס ובע"ז גנבי לוואה כתיב ורגמו אותו דש"מ כלל כסותו אידי דכתיב אבן לדרשה כתב נמי אותו: במקלל כתיב אבן ובמקושש כתיב אבנים: והא האי תנא. דלענין: נאמר קאמר. מגזיה שוה דפריש ילף לה והיכי אתה רב פפא לאופלוני עליה דתנא: והכי קאמר. תנא דכתיבא איבו לא נאמר כו' כלומר הא דילפי לה מגזיה שוה לאו דוקא

אלה הכי קאמר אי נמי לא הוה נפיק ממשעותא דקרא אחתי לא הוה יכילנא למימר חוץ למחנה אחת דמייחיתא שלג מחנות מגזירה שוה דפריס והשתא אפילו גזירה שוה לא לריד: הלא. גרילא משמע הולאו ממקומך וכי הדך כתיב מחוץ למחנה לאפוקי ממחנה ישראל קאמר: הלא. ובני ישראל: מצעו ליה. לסמוכה ולדחייא דכתיבי בלוחא ולא מיפרכי בעשייה הדך סיים קרא ובני ישראל עשו אף סמוכה ודחייא סמוכה וסמכו כל השומעים דחייא לאו הכא כתיבא אלא מסויני ירה יורה מכאן שאחד מן העדים בל ודוחו ומפילו מגובה בית הסקילה לארץ דבית הסקילה גבוה שמי קומות: לידך. דלרשת הולאה באפי נפשיה ואל מחוץ למחנה באפי נפשה כל הולאות דפריס הנשפטים מאי דרשת בהו: שטרף דעתו. ולא ידאג ויתמהמה בהייתה: ונשתתק. נאלם: מהו. מי אמר אי לא אישתתק הוה ממש בדבריו ונרדף לכתוב את הדיון ולהציא דייגון אחרים: מנפה רב שעת בידיה. כלומר רוח הוא זה שאמרת כיון שנשתתק מה רועיל אי להבי אחיה למיחש אפילו אחד בסוף העולם נמי אימא בכל הולאות ליהרג שמה יק אחד בסוף העולם שידע לו זכות: ופרכין מי דמי האם לא אמר הכא אמר: שזיכה. שהוליא דבריו וטעמו לאור: חיבני כך. מי אמר זיכה דוקא או דילמא ר' יוסי אורחא דמילתא קאמר שאין דרך להלמיד לומר יק לו ללמד זכות ומשתתק וכן מיהא דמסתמא מיד אומר ראוהו ומיהו היכא דאיקרמי אימא דסבירא ליה נמי הכי: ואפי' אפעס ראשונה ושניה. נמי קאמר ובלבד שיש ממש בדבריו ואי ליכא ממש לא מהדרינא: מנא ידעי. אם יק ממש או לאו וכי פלוגין דמייחיתא דעיינן שיהו סוקלין: דמסרינן ליה. מפעם שניה ואילך שני הלמידי חכמים ליך עמו: מעיקרא. בתחלת הליכתא ולא יחזירוהו אפילו פעם ראשונה א"כ יק ממש בדבריו: ונרדף למימר. נמי שעבר עבירה פלונית ביום פלוני ובשעה פלונית: לפניו אין. דמשמע בהליכתא: מעיקרא לא. ארבעים יום קודם:

והשלמה מחסרונות הש"ס: יהרג נקי – רוצח הוא נקי זה וראוי ליהרג שהרג במסתר. ותשובה בעלמא הוא מפני האומות שקרוב למלכות היה והיו לריבים להשיב על כל ראיות של הכל שלהם: זוכת תודה יכבדני. מי שיהרוג תודה יכבדני: (כ"ז)

תוספות לא ניתי אחרני. והא דכתיב (דברים יז) יד העדים תהיה בו בראשונה וכו' ה"א דהני מילי היכא דאתה האבן קיימת אבל אם נאבדה או נפלה לים ה"א דלא ניתי אחרני: פשיטא אחד אבן. הא דלא חשיב פתילה שנשרף בה משום דאברייא דלקמן (דף מה:): דקתני כולן נקברים עמו קאי והתם לא שייך למיתני פתילה שזרקה **פיו:** **לתוך** **שזרקה**

ב מג דף

אריב"ל כל הזבח את יצרו ומתודה עליו מעלה עליו הכתוב כאילו כיבדו להקב"ה בשני עולמים העולם הזה והעולם הבא דכתיב **[תהילים נ-בג]** זבח תודה יכבדני ואריב"ל בזמן שבית המקדש קיים אדם מקריב עולה שחר עולה ביזו מנחה שחר מנחה ביזו אבל מי שדעתו שפלה מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב כל הקרבנות כולן שנאמר **[תהילים נא-יט]** זבחי אלהים רוח נשברה ולא עוד אלא שאין תפלתו נאמסת שנאמר **[תהילים נא-יט]** לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה: **[מתני']** היה רחוק מבית הסקילה כעשר אמות אומרים לו התודה שכן דרך כל המומתין מתודין שכל המתודה יש לו חלק לעוה"ב שכן מצינו בעבן שאמר לו יהושע **[יהושע ז-יט]** בני שים נא כבוד [לה'] אלהי ישראל ותן לו תודה **[יהושע ז-כ]** ויען עבן את יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי וכזאת וכזאת וגו' ומנין שכיפר לו וידויו שנאמר **[יהושע ז-כה]** ויאמר יהושע מה עכרתו יעכרך ה' ביום הזה ביום הזה אתה עכור ואי אתה עכור לעולם הבא ואם אינו יודע להתודות אומרים לו אמור תהא מיתתי כפרה על כל עונותי ר' יהודה אומר אם היה יודע שהוא מזומם אומר תהא מיתתי כפרה על כל עונותי חוץ מעון זה אמרו לו א"כ יחיה לו כדאמר אומר כן כדי לנקות עצמו: **גמ'** ת"ר נא אין נא אלא לשון בקשה בשעה שאמר הקב"ה ליהושע **[יהושע ז-יא]** חטא ישראל אמר לפניו רבש"ע מי חטא אמר ליה וכי דילטור אני לך הפל גורלות הלך והפיל גורלות ונפל הגורל על עבן אמר לו יהושע בגורל אתה בא עלי אתה ואלעזר הכהן שני גדולי הדור אתם אם אני מפיל עליכם גורל על אחד מכם הוא נופל אמר לו בבקשה ממך אל תוציא אל תוציא לעז על הגורלות שעתידיה ארץ ישראל שתחלק בגורל שנאמר **[במדבר כו-נה]** אך בגורל יחלק את הארץ תן תודה אמר רבינא שחודי שחדיה במילי כלום נבקש ממך אלא הודאה תן לו תודה והיפטר מיד ויען עבן את יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי לה' אלהי ישראל וכזאת וכזאת עשיתי אמר רב אסי אמר רבי חנינא מלמד שמעל עבן בשלשה חרמים שנים בימי משה ואחד בימי יהושע שנאמר כזאת וכזאת עשיתי רבי יוחנן אמר משום ר' אלעזר בר' שמעון חמשה ארבעה בימי משה ואחד בימי יהושע שנאמר אנכי חטאתי וכזאת וכזאת עשיתי ועד השתא מאי טעמא לא איענוש א"ר יוחנן משום ר' אלעזר בר' שמעון לפי שלא ענש על הנסתרות עד שעברו ישראל את הירדן כתיבא **[דברים כט-כח]** הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם למה נקוד על לנו ולבנינו ועל עיני' שבעד מלמד שלא ענש על הנסתרות עד שעברו ישראל את הירדן דברי ר' יהודה א"ל ר' נחמיה וכי ענש על הנסתרות לעולם והלא כבר נאמר עד עולם אלא כשם שלא ענש על הנסתרות כך לא ענש על עונותיו שבגלוי עד שעברו ישראל את הירדן אלא

רש"י זוכה את יצרו. לאחר שהסיתו לחטוא הוא זוכה והורגו ושכ בתשובה ומתודה עליו שני עונותיו דריש לשני כבודים: זבחי אלהים. לשון רבים משמע: לא תבזה. אין דרכך לזכותו: מתני' כזאת וכזאת עשיתי. בגמרא מפרש שמעל בחרמים אחרים: שהוא מזומם. שהעדים שקרים ובמתשבתם הרעה הרגוהו: יהו כל אדם. אף החוטאים יהו אומרים כן לנקות את עצמן מן הדברות ויוליא לעז על העדים והדיינים: גמי' שים נא כבוד. נא בקשה: דילטור. רכיל: אמר לו. עבן: יהושע בגורל אתה בל. להורגני שלא צדיקים: בבקשה ממך. היינו דקאמר ליה נא: שחדיה במילי. השחידו בשוה דברים עד שהודה ששאתמר לו תן לו תודה סבור שאין מבקשין ממנו אלא הולאה ולא יתרגוהו: אנכי חטאתי. במעל זה: וכזאת וכזאת עשיתי. הרי שלשה: שנים בימי משה. אחת של כנעני מלך ערד דכתיב **[במדבר כא]** וידך ישראל נדר וגו' והתרחמי את עריהם אסרום עליהם בהנאה וכיוצא בזה עשה בעיירות אחרות ולא תתפרסמו: מאי טעמא לא איענוש. ישראל על מעילתו כי היכי דאיענוש השתא: לפי שלא ענש. המקום את לייקים ששאתמר. על הנסתרות. שביד עובדי עבייה אלא על העבירות הידועות: עד. שעברו את הירדן. ואמרו וקבלו עליהם ברכות וקבלו בהר גריזים והר עיבל ונעשו ערבים זה בזה כדלמרינן במסכת סוטה **(דף לו:)** מיד נענשו זה על זה ואפי' לא ידע זה בעצירות שביד חבירו ובימי עבן עברו את הירדן: מלמד שלא ענש על הנסתרות עד שעברו כו'. נראה לי דה"ג מלמד שענש על הנסתרות משעברו ולמאי נרמס נמי שלא ענש עד שעברו היא היא והכי קאמר מלמד שמה שלא ענש על הנסתרות לא נגא אלא עד שעברו אבל משעברו ענש והכי דרשינן להרא הנסתרות לה' אלהינו משמע עליו לבקש עלבון העבירה וליפטר מן העובדים ואין עליו עונש בדבר: והנגלות לנו. קורב תלוי בצואר טולט ואי לאו נקודה הוה אמינא כך היא המדה לעולם באתה הנקודה לדרוש דלון מדה זו טהגת לפוטרו מן הנסתרות אלא עד שעברו את הירדן והיה לו לנקוד את הנקודה הזאת על לה' אלהינו ללמד שלא עד עולם הן לה' אלהינו אבל לאו אורח ארעא לנקוד את הקס ונקוד על לנו ולבנינו לומר שאין כלן מקומו ממש אלא למעלה מן הגלות נמי ניתן לדרוש כך הנסתרות לה' אלהינו ולנו ולבנינו שאף אנו נענשים ומיהו אי הוה כתיב ליה הכי הוה משמע

לדף קודם שעברו את הירדן נמי להכי פלגיהו ונקד לומר ולכאן ולכאן הוא נדרש ולומר כך דעד הקתא בסוף ארבעים שנה שנאמר להם מקרא זה בעצמות מואב לא היו הנסתרות אלא לה' אלהינו אבל מכאן ואילך הם אף לנו ולבנינו ונקודה דע"ן שעבד לחלק באתה ללא חימה מעולם ועד עולם אלא מעתה מתחלת מדה זו ותנהו עד עולם וכי ענג על הנסתרות. האחרים לעולם: והיו כבר נאמר עד עולם. ואי לאו אפסורה נסתרות קאי לאשמעינן דעד עולם תנהו מדה זו ללא חימה משעברו את הירדן ויקבלו עליהם ערבות יענגו זה על זה למה לי דכתביה אי משום חיובא דנגלות פשיטא דענג הנגה עכשיו ינהו לעולם דלמה יפסוק: אלא. הנקודה לימדקן דהאי דכתבי הנגלות לנו ולבנינו לאו עד הנה נהגה מדה זו אלא מכאן ואילך דכל נקודה למעט דכך לא ענג את אחרים על עונשין שנגלוי עד שעברו את הירדן: אלא. לרבי נחמיה כיון דלף משעברו לא ענג על הנסתרות: (רש"י)

תוספות אל תוציא לעז. אף על גב דבחלוקת הארץ היו אורים ותומים: כזאת וכזאת. הא דלא מרבינן חרמים הרבה כדדריש (לעיל דף כא.) גבי כהנה וכהנה לפי שלא היו כ"כ מלחמות במדבר שנוכל לרבות משמעל בחרמים: מלמד שלא ענש על הנסתרות עד שעברו את הירדן. כך כתוב ברוב ספרים וקשה דהא אי לאו הנקודה ה"א דלא ענש אפילו אחר שעברו דהכי משמע פשיטה דקרא הנסתרות לה' אלהינו ולא לנו עונש ולדבר וא"כ באתה נקודה לדרוש דמשעברו ענש ולכך גריס בקונטרס מלמד שענש הקב"ה על הנסתרות משעברו ונקודה דע"ן שבעד פ"ה דלחלק באתה דלא תימא מעולם המה לנו ולבנינו אלא מעתה מתחלת מדה זו ותנהו עד עולם וקשה דבכאן נקודה דע"ן הייתי יכול לומר כן ד"כ לא נכתוב אלא הנסתרות והנגלות לנו ולבנינו עד עולם וע"כ מדכתיב לה' אלהינו וכתבי נמי נקודה יש לי לדרוש שתיהם וי"ל לפי שיתנו דע"ן שבעד נקוד כדי לנקד י"א אותיות כנגד י"א אותיות שבשם לאשמעינן שהנקודה ראויה להיות על השם למעט משום דמעתה גם הנסתרות לנו ולבנינו אלא שאין דרך לנקוד את השם: אמר ליה ר' נחמיה וכי ענש על הנסתרות את האחרים לעולם והלא כבר נאמר עד עולם. אפסורה דנסתרות קאי דעד עולם תנהו מדה זו דלחיובא דנגלות לא איצטרך דעונש הנהוג עתה פשיטא שיהנוג עד עולם אלא הנקודה למדתך דחיוב דנגלות לא נהגה אלא מכאן ואילך ולכך ניקדה י"א אותיות כמנין אותיות של השם לומר לך שאף הנגלות לשם דהיינו קודם שעברו את הירדן עד שלא קיבלו ערבות ור"ת מקיים גירסת הספרים והנסתרות לה' אלהינו לאו היינו פשיטה דקרא דאין לך עונש דבבר אלא כלומר הנסתרות שאין מכיר בהן אלא השם והנגלות שניהם לנו ולבנינו לענש עליהם ונקוד על לנו ולבנינו למימר שאין גזירת מדה זו נוהגת לעולם אלא משעברו את הירדן ולא קודם ואם היה נקוד על כל עד או לא היה נקוד על עד כלל ה"א דבין נסתרות ובין נגלות כך דינם לכך ניקד ע"ן שבעד חצי התיבה

דף מד

עכנ מאי טעמא איענוש משום דהו ידעי ביה אשתו ובניו **[יהושע ז-יא]** חטא ישראל אמר רבי אבא בר זבדא אע"פ שחטא ישראל הוא אמר ר' אבא היינו דאמרי אינשי אסא דקאי ביני חילפי אסא שמיא ואסא קרו ליה **[יהושע ז-יא]** וגם עברו את בריתי אשר צויתי אותם גם לקחו מן החרם גם גנבו גם כחשו גם שמו בכליהם אמר ר' אילעא משום ר' יהודה בר מספרתא מלמד שעבר עכן על המשח חומשי תורה שנאמר חמשה גם ואמר רבי אילעא משום רבי יהודה בר מספרתא עכן מושך בערלתו היה כתיב הכא וגם עברו את בריתי וכתבי התם **[בראשית יז-יד]** את בריתי הפר פשיטא מהו דתימא במצוה גופיה לא פקר קמ"ל **[יהושע ז-טו]** וכי עשה נבלה בישראל א"ר אבא בר זבדא מלמד שבעל עכן נערה המאורסה כתיב הכא וכי עשה נבלה וכתבי התם **[דברים כב-כא]** כי עשתה נבלה בישראל פשיטא מהו דתימא כולי האי לא פקר נפשיה קמ"ל רבינא אמר דיניה כנערה המאורסה דבסקילה אמר ליה ריש גלותא לרב הונא כתיב **[יהושע ז-כד]** ויקח יהושע את עכן בן זרח ואת הכסף ואת האדרת ואת לשון הזהב ואת בניו ואת בנותיו ואת שורו ואת חמורו ואת צאנו ואת אהלו ואת כל אשר לו אם הוא חטא בניו ובנותיו מה חטאו אמר ליה וליטעמיך אם הוא חטא כל ישראל מה חטאו דכתבי **[יהושע ז-כד]** וכל ישראל עמו אלא לרדותו ה"נ כדי לרדותו **[יהושע ז-כה]** וישרפו אותם באש ויסקלו אותם באבנים בתרתי אמר רבינא הראוי לשריפה לשריפה הראוי לסקילה לסקילה **[יהושע ז-כא]** וארא בשלל אדרת שנער אחת טובה ומאתים שקלים כסף רב אמר איצטלא דמילתא ושמאל אמר סרבאל דצריפא **[יהושע ז-כג]** ויציקום לפני ה' אמר רב נחמן בא וחבטם לפני המקום אמר לפניו רבש"ע על אלו תיהרג רובה של סנהדרין דכתבי **[יהושע ז-ה]** ויכו מהם אנשי העי כשלישים וששה איש ותניא שלשים וששה ממש דברי ר' יהודה אמר לו ר' נחמיה וכי שלשים וששה היו והלא לא נאמר אלא כשלישים וששה איש אלא זה יאיר בן מנשה ששקול כנגד רובה של סנהדרין אמר רב נחמן אמר רב מאי דכתבי **[משלי יח-כג]** תחנונים ידבר רש ועשיר יענה עזות תחנונים ידבר רש זה משה ועשיר יענה עזות זה יהושע מאי טעמא אילימא משום דכתבי ויציקום לפני ה' ואמר רב נחמן בא וחבטן לפני המקום אטו פנחס לא עביד הכי (דכתבי) **[תהילים קל-ל]** ויעמד פנחס ויפול ותעצר המגפה ואמר ר' אלעזר ויתפלל לא נאמר אלא ויפול מלמד שעשה פלילות עם קונו בא וחבטן לפני המקום אמר לפניו רבונו של עולם על אלו יפלו עשרים וארבעה אלף מישראל דכתבי **[במדבר כה-ט]** ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף ואלא מהכא **[יהושע ז-ז]** למה העברת העביר את העם הזה את הירדן משה נמי מימר אמר **[שמות ה-כב]** למה הרעתה לעם הזה אלא מהכא **[יהושע ז-ז]** ולו הוואלנו ונשב בעבר הירדן **[יהושע ז-י]** ויאמר ה' אל יהושע קום לך דריש ר' שילא א"ל הקב"ה שלך קשה משלהם אני אמרתי **[דברים כז-ד]** והיה בעברכם את הירדן תקימו ואתם ריחקתם ס' מיל בתר דנפק אוקים רב אמורא עליה ודרש **[יהושע יא-טו]** כאשר צוה ה' את משה עבדו בן צוה משה את יהושע וכן עשה יהושע לא הסיר דבר מכל אשר צוה ה' את משה א"כ מה ת"ל קום לך א"ל אתה גרמת להם והיינו דקאמר ליה בעי **[יהושע ח-ב]** ועשית לעי ולמלכה כאשר עשית ליריחו ולמלכה וגו' **[יהושע ה-ג]** ויהי בהיות יהושע ביריחו וישא עיניו וירא וגו' ויאמר לא כי אני שר צבא ה' עתה באתי **[ויפול יהושע אל פניו ארצה וישתחו]** היכי עביד הכי והאמר רבי יוחנן אסור לו לאדם שיתן שלום לחבירו בליה חיישין שמא שד הוא שאני התם דקאמר ליה **[יהושע ה-יד]** אני שר צבא ה' עתה באתי וגו' ודילמא משקרי גמירי דלא מפקי שם שמים לבטלה

רש"י עכנ מ"ע איענוש. ישראל עליה הלא מן הנסתרות היא: חטא ישראל. מדלא אמר חטא העם עדיין עס קדושתם עליהם: חילפי. אורטייא"ף: מושך בערלה. משך את עור אמתו תמיד עד שגשגה ויפסחה את ראש הגיד כדי שלא יראה מהו: פשיטא. הא ר' אילעא גופיה אמר דעבר על כל התורה: לא פקר. לא הפקיר עצמו. כל קד: כנערה המאורסה. כחיב כי עשתה נבלה בישראל: כולי האי. רע לשמים ורע לבשרים לבייש את משפחה ולאוסרה על בעלה: לוינה כנערה המאורסה. נעוון לסקלה: לרדותו. קיראו את קלקולו ויזיבו בעצמן ולא יוספו למעול בחרים: הראוי לשריפה. כפף וזהב ובגדים: הראוי לסקילה. הוא שורו ובהמותיו וקנס היה לרדות את האחרים: איצטנא למילתא. טלית של אמר נקי בן יומו שמכניזן אותו למילת מלכזשים לבוש שלל ויתלכך אמרו: סרבאל דצריפא. כבוע בצרי שקודין חלו"ם: זה משה. כשהיה כריך לבקש רחמים על ישראל היה מדבר בגשון רכה: פלילות. דין: ולו הוואלנו. ולווי אהוואלנו לישב ולא לעבור את הירדן משמע עטוב היה לנו שלא לקיים מצוותך שאמרת לנו קום עבור את הירדן: קום לך. משך ומידך היתה זאת להם שאף שבזיבך נענגו שלא קיימת את דברי: ריחקתם ששים מיל. הר גרזים והר עיבל: ריחקתם ששים מיל מן הירדן במסכת סוטה (דף לו.) ושם הקימו את האבנים: בן עשה יושע. מקרא כתוב בן ולא יפה דקש רבי שלא שישוע שניה: אתה גרמת להם. שלא היה כך לאסור עליהם ביחוד ויחוד: והיינו דקאמר להו בעי. רק שללה ובהמתה תבזו שלא תחרימום עוה: היכי עביד. דמשפחה לאדם בעליה דכיון דאמר לו הלנו

אתה אם ללכינו (יהושע ה) מכלל דלילה הוא דלוי ביממא וכי לא היה מכיר בין שרי ישראל לשרי אומות העולם: שמא קד הוא. ואין מולידין שם שמים על המזין ושם שם שמים הוא שנלמד (שופטים ו) ויהי רצונו ה' שגם וכו' שאין משתחוה דדומה כמשתחוה לשעירים: (כ"ט)

תוספות דנסתרות משעברו ונגלות לעולם אמר ליה רבי נחמיה וכי ענש על הנסתרות והלא כבר נאמר עד עולם ואי קאי עד עולם אנסתרות ע"כ יש להשוות דבאותו ענין דקאי אנגלות קאי אנסתרות דמסתמא קאי בשוה אם איתא דקאי אתרוייהו אלא ודאי לא קאי אנסתרות כלל שזו היא הסברא דלא מיענשי אחרני עלייהו לעולם ולא כתיב נסתרות אלא להקיש להו נגלות דכשם שלא ענש על הנסתרות קודם שעברו וזהו הסברא כך לא ענש על הנגלות ולהכי איתא היקש ונקודה דאי לאו נקודה ה"א דאהני היקש דלא מיענשי עונשא רבא אבל זוטא מיענשי לפי שהיה להם למחות קמ"ל נקודה דלא מיענשי כלל ולפי' נקודה דע"ג לא יתישב לר' נחמיה: ואתם ריחקתם ששים מילין. דהר גרזים והר עיבל היו רחוקים ששים מיל מן הירדן כדאיתא בפרק אלו נאמרין (סוטה דף לו.) ויש לתמוה והלא כדן עשה דהא כתיב והיה בעברכם את הירדן תקימו את האבנים האלה אשר אנכי מצוה אתכם היום בהר עיבל ומה היה יכול לעשות שלא מצא הר גרזים והר עיבל עד שם ובפרק אלו נאמרין פליגי תנאי דתניא הלא המה בעבר הירדן מעבר הירדן ואילך דברי ר' יהודה פירוש ברחוק מן הירדן היושב בערבה אלו הר גרזים והר עיבל שיושבו בהן כותים ר"א אומר הלא המה בעבר הירדן סמוך לירדן דאי מעבר הירדן ואילך והכתיב והיה בעברכם את הירדן וס"ל לר"א דהר גרזים והר עיבל שבסמוך לירדן דבר הכתוב ושנים היו ובירושלמי אמר מה מקיים רבי אליעזר הר גרזים והר עיבל ב' גבשושית עשו וקראו לאחת הר גרזים ולאחת הר עיבל עד דעתיה דר' יהודה ששים מיל הלכו באותו היום על דעתיה דר' אליעזר לא זזו ממקומן והשתא ר' שילא דהכא סבר דקראי כר' אליעזר והיה לו ליהושע לעשות כן והוא הלך להר גרזים והר עיבל שבין הכותים ורב דאמר כהא דיהושע שמיר עבד מצי סבר כרבי יהודה או כר' אליעזר: חיישנן שמא שד הוא. דוקא בשדות ובהרים מקום שאין בני אדם מצויין דשכיחי שם שדים אפי' ביום כדהיהא דפ' בתרא דיעבדות (דף קכב.) ושם שעלה להר אבל בעיר אפילו בלילה לא חיישנן דאי לאו הכי היאך אדם נותן שלום לחבירו בלילה והיאך אשה מתגרשת בלילה והא דלא משני הכא דחזו לה בבואה דבבואה כדמשני (ביבמות שם) משום דאין בבואה ניכרת בלילה: (תוספות)

דף מד - ב

א"ל אמש ביטלתם תמיד של בין הערביים ועכשיו ביטלתם תלמוד תורה על איזה מהן באת א"ל עתה באתי מיד **יהושע ח-ט** וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק ואמר רבי יוחנן מלמד שלן בעומקה של הלכה אמר שמואל בר אבונא משמיה דרב גדול תלמוד תורה יותר מהקרבת תמידין שנאמר **יהושע ה-יד** עתה באתי אמר ליה אביי לרב דימי האי קרא במערבא במאי מוקמיתו ליה **משלי כה-ח** אל תצא לריב מהר פן מה תעשה באחריתו בהכלים אותך רעך ריבך ריב את רעך וסוד אחר אל תגל בשעה שאמר לו הקב"ה ליחזקאל **יחזקאל טז-ג** לך אמור להם לישראל אינך האמורי ואמך חתית אמרה רוח פסקונית לפני הקב"ה רבש"ע אביו יבואו אברהם ושרה ויעמדו לפניך אתה אומר להם ומכלים אותם ריבך ריב את רעך וסוד אחר אל תגל ומי אית ליה רשותא כולי האי אין דא"ר יוסי ברבי חנינא שלש שמות יש לו פיסקון איטמון סיגרון פיסקון שפוסק דברים כלפי מעלה איטמון שאוטם עונותיהן של ישראל סיגרון כיון שסוגר שוב אינו פותח **איוב לו-ט** היערוך שועך לא בצר א"ר אלעזר לעולם יקדים אדם תפלה לצרה שאילמלא (לא) הקדים אברהם תפלה לצרה בין בית אל ובין העי לא נשתייר מרשעי ישראל שריד ופליט ריש לקיש אמר המאמץ עצמו בתפלה מלמטה אין לו צרים מלמעלה ר' יוחנן אמר לעולם יבקש אדם רחמים שיהו הכל מאמצין את כחו ואל יהו לו צרים מלמעלה: מנין שכיפר לו וידויו וכו': תנו רבנן מנין שכיפר לו וידויו שנאמר **יהושע ז-ב/ג/ד/ה/ו/ז/ח/ט/י/כ/כב/כג**

דף מה - א

גמ' תנו רבנן האיש מכסין אותו פרק אחד מלפניו ואשה שני פרקים בין מלפניה בין מלאחריה מפני שכולה ערוה דברי ר' יהודה וחכמים אומרים האיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה מאי טעמייהו דרבנן אמר קרא **ויקרא כד-יד** ורגמו אותו מאי אותו אילימא אותו ולא אותה והכתיב **דברים יז-ה** והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא אלא מאי אותו אותו בלא כסותה הא אותה בכסותה רבי יהודה אומר אותו בלא כסותו לא שנת איש ולא שנת אשה למימרא דרבנן חיישי להרהורא ורבי יהודה לא חייש להרהורא והא איפכא שמענא להו דתנן הכהן אוהז בבגדיה אם נקרעו נקרעו ואם נפרעו נפרעו עד שמגלה את לבו וסותר את שערות רבי יהודה אומר אם היה לבו נאה לא היה מגלהו ואם היה שערות נאה לא היה סותרו אמר רבה התם היינו טעמא שמא תצא מב"ד זכאה ויתגורו בה פירחי כהונה הכא הא מקטלא וכי תימא אתי לאיתגרוי באחרנייתא אמר רבה גמירי אין יצר הרע שולט אלא במי שעניו ראוות אמר רבא דר' יהודה אדר' יהודה קשיא דרבנן אדרבנן לא קשיא אלא אמר רבא דרבי יהודה אדר' יהודה לא קשיא כדשנין דרבנן אדרבנן נמי לא קשיא אמר קרא **יחזקאל כג-מח** ונסורו כל הנשים ולא תעשינה כזמתכניה הכא אין לך ייסור גדול מזה וכו' ליעביד בה תרתי אמר רב נחמן אמר רבה בר אבובא אמר קרא **ויקרא יט-ח** ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה לימא דרב נחמן תנאי היא לא דכולי עלמא אית להו דרב נחמן והכא בהא קמיפלגי מר סבר בזיוני דאיניש עדיפא ליה טפי מניחא דגופיה ומר סבר ניחא דגופיה עדיף מבזיוני: **מתני'** בית הסקילה היה גובה שתי קומות אחד מן העדים דוחפו על מתניו נהפך על לבו והפכו על מתניו ואם מת בה יצא ואם לאו השני נוטל את האבן ונותן על לבו אם מת בה יצא ואם לאו רגימתו בכל ישראל שנאמר **דברים יז-ז** יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה: **גמ'** תנא וקומה שלו הרי כאן שלש ומי בעינן כולי האי ורמינא מהו בר שהו כדי להמית עשרה טפחים אף כל כדי להמית עשרה טפחים אמר רב נחמן אמר רבה בר אבובא אמר קרא **ויקרא יט-ח** ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה אי הכי ליגבהיה טפי משום דמינוול: אחד מן העדים דוחפו: תנו רבנן מניין שבדחייה ת"ל **שמות יט-ג** ירה ומנין שבסקילה ת"ל סקל ומנין שבסקילה ובדחייה ת"ל **שמות יט-ג** סקל יסקל או יירה ומנין שאם מת בדחייה יצא תלמוד לומר או יירה יירה מניין שאף לדורות כן

כ"ט גמ' פרק אחד. כלומר מעט ממנו מלפניו ויש אומרים פרק החיכת כגד ונשון פרק כהנוייהו לשיני טורגליי: ולא אותה. דלון חשה נסקלת ערומה: ור' יהודה. אמר כך דוחפו למו מלפניו חשה אתה אלא לאוויי כן נסקל ערום דמאותו נפקא לן בלא כסותו: לא שנת הוא ולא שנת היא. שהרי אין כאן מיעוט והוא הכתוב אף

לחקה לכל. מיתות צתורה: להרהור. שמה יתנו בה עיניהם ויבואו ליד הרהור דלא לאו האי טעמא נהי דלרבנן לא ארצה קרא להפשיטה נעדי לה און כדי שתמות מה: דבגדיה. של סוטה: נהרעו. כדרך כל הנקראים: נפרמו. קרע מאונה לכלן ולכלן ולחתיכות קטנות: וסוחר את עשרה. קלעי עשרה: וסוחרו כל הנשים. ואם לאו היו מקלקלן אותה און כאן ייסור אם תלא זכאה ואנו מהכוונים לבישה ואפילו היא זכאה שלא נעמאה מכל מקום פרוצה היאה שהרי קינא לה ונסתרה: הכל. דמיקטלא און ייסור גדול מזה וטעמא לאו משום הרהור היא: מיתה יפה. ולא תבזה: בזויו דלינש עדיף ליה. כלומר גדול בעיניו טפי מניחא דגופיה הלכך נוח לה שהסקל בלבושה ותשאה למות ואע"ג דליכא ערפא דגופא ולא תבזה אותה להפשיטה הלכך זו היא כבידת מיתה יפה: נוחא דגופא עדיף ליה. גדול בעיניו טפי מבזויו הלכך כשהפשיטה זו היא יפה לה: מתני' היא גבוהה שחי קומות. ומפילו משם לארץ: הפכו על מתניו. כשהוא מושב פקדון הוא מגונה יותר: נמי תלא וקומה שלו. שהיא מפילו מעומד ולא מיושב: ומי בעיניו כולי האי. דלכלא הכי ליכא שיעור מיתה: מה בור שהוא כדי להמית. משנה היא בבבא קמא (דף נ:.) אחד החופר בור ואחד החופר שחי ומערה חייב שנפילת שור והמור אם כן למה נאמר בור מה בור שיש בו כדי להמית והיינו עשרה טפחים דהם בור אינו פחות מעשרה טפחים אף כל שיש בו כדי להמית ומאי ניהו עשרה טפחים היו פחותין ממלך ונפל לתוכן שור והמור ומה פטור אלמא עשרה היו שיעור להמית: מיתה יפה. שימות מה: מיוול. אם גבוה יותר מדלי ומתפור גופו ורצונו מתפרקן וכריסו ננקה: מניין שבדחיה. נידונו הנוגעים בשר סיני ת"ל ירה לא תגע וגו': יורה. לשון השלכה כמו (שמות טו) ירה בים ומשמעות דיש ולא ריבוי: מניין. שסקולת אבנים הוצרכה שם ת"ל סקול דהוא לשון אבנים כדכתיב (דברים כב) וסקולוה (כל) אנשי עירה באבנים: ומנין שבסקולה ובדחיה. אם הוצרך לשתייה כגון שדחפוה ולא מת: ת"ל כי סקול יסלק או ירה יורה. ריבוייה הוא דלי חלא מינייהו דווקא קאמר או הא לא ליכתוב כי סקול או ירה מדכתיב הני לרבויה כתיביה: שאם מת בדחיה ולא. לכך נאמר או לחלק: ומנין שאף לדורות. כל חייבי סקילה תהא דחיה שם: (רש"י)

תוספות הא אותה בכסותה. לאו מקרא דיש דהא ליכא מיעוט להכי דאותו איצטריך למידרש בלא כסותו אלא היינו טעמא דמפרש משום הרהור או משום בזויו: אלא במה שעיני ראות. והא דאמר סוף פ"ק דמגילה (דף טו:) כל האומר רחב רחב מיד נקרי האמר התם בירידה ומכירה: ברור לו מיתה יפה. "מ משום דלרעך כמון לא שייך מחיים דחיך קודמין ו"מ משום דכתיב ברישיה דקרא לא תקום ולא תטור ולשון נקימה היינו מיתה כדאמרין לקמן בפ' ארבע מיתות (דף נב:) גבי נקום ינקם כשהוא אומר והבאתי עליכם חרב כו': ורמינהי מה בור. הא דפריך משור אדם משום דהתם נמי דרשינן שור ולא אדם: מה בור שיש בו כדי להמית. בב"ק (דף נ:.) פ"ה משום דסתם בור עשרה וקשה לר"ת אדרבה סתם בור יותר מעשרה כדאשכחן ביוסף וירמיה שהושלכו לבור וכדאשכחן בבור שמילא ישמעאל בן נתניה חללים וכאן מירש דסתם בור אינו פחות מ' מיהו קשה דפריך בריש ב"ק (דף ג. ו.) ושם) אילמא א"י ותולדה ט' לא ט' כתיבי ולא עשרה כתיבי ומשני והמת יהיה לו אמר רחמנא וקמי להו לרבנן דעשרה מיתה עבדי תשעה ניזקין עבדי מיתה לא עבדי אלמא מהתם יליפנן ומפר"ת דסתם בור הוא יותר מעשרה ותרווייהו צריכי דאי כתב רחמנא והמת יהיה לו ה"א בכל ענין שימות אפילו בפחות מ' כתב רחמנא בור ואי כתב רחמנא בור ה"א בעמוק כ"כ דאי אפשר שלא ימות בו כתב רחמנא והמת יהיה לו בראוי למות בו דהיינו עשרה דקים להו לרבנן דעבדי מיתה והא דפריך התם סוף דף זה אב למיתה וזה אב לניזקין אע"ג דט' לא כתיבי כלל סברא הוא כי היכי דעשרה אב למיתה משום דיש בו כדי להמית תשעה נמי אב לניזקין דיש בו כדי להזיק אי נמי משום דכתיב תרי זימני בור כי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור (שמות כא) דדריש בירושלמי אחד בור למיתה ואחד בור לניזקין: מניין שבדחיה. סקילה נאמר תחילה בפסוק ואפילו הכי עבדינן לה לבסוף משום דאשכחן קראי דסמוך סקילה למיתה דכתיב (דברים יז) וסקלתם באבנים ומתו: מניין שאף לדורות כו'. אפילו לרב דיליף דורות משעה בריש הקומץ רבה (מנחות דף יט: ושם) איצטריך קרא לרבויה הכא לדורות דה"א סיני שאני והא דאמרין בפ' טבול יום (זבחים דף קא.) דאמר ליה אהרן למשה שמא לא שמעת שהותרה אנינות אלא בקדשי שעה ולא בקדשי דורות ה"ק שמה כך נאמר לך בפירוש וא"ת למאן דלא יליף בריש הקומץ רבה (שעה מדורות) האמר בזבחים בפ' קדשי קדשים (דף ס.) מזבח שנפגם אין אוכלים בגינו שירי מנחה שנאמר ואכלוה מצות אצל המזבח וכי אצל המזבח אוכלים אלא בזמן שהוא שלם ולא כשהוא חסר וההוא חסר וההוא קרא במילואים כתיב וי"ל התם יליף טפי משום דאשכחן גבי הקרבה לדורות כיצא בהן דרשינן התם לעיל מיניה מזבח שנפגם כל הקדשים שנשחטו עליו פסולין שנאמר וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך וכי עליו זבח אלא כשהוא שלם

ב מה דף

ת"ל סקל יסקל: ואם לאו עד השני נוטל את האבן: נוטל והתניא רבי שמעון בן אלעזר אומר אבן היתה שם משוי שני בני אדם נוטלה ונותנה על לבו אם מת בה יצא וליטעמיה תיקשי לך היא גופא משוי שני בני אדם נוטלה ונותנה על לבו אלא דמדלי לה בהדי חבירה ושדי לה איהו כי היכי דתייתי מרזיא: ואם לאו רגימתו כו': והתניא מעולם לא שנה בה אדם מי קאמינא דעביד דאי מיצריך קאמינא אמר מר אבן היתה כו' והתניא אחת אבן שנסקל בה ואחת עץ שנתלה עליו ואחד סייף שנהרג בו ואחד סודר שנחנק בו כולן נקברין עמו לא צריכא דמתקני וימייתי אחריני חלופייהו נקברין עמו והתניא אין נקברין עמו אמר רב פפא מאי עמו עמו בתפיסתו אמר שמואל נקטעה יד העדים פטור מאי טעמא דבעינא **[דברים יז-ז]**. יד העדים תהיה בו בראשונה וליכא אלא מעתה עדים גידמין דמעיקרא הכי נמי דפסילי שאני התם דאמר קרא יד העדים שהיתה כבר מיתבי כל מקום שיעידוהו שנים ויאמרו מעידין אנו באיש פלוני שנגמר דינו בב"ד פלוני ופלוני ופלוני עדי הרי זה יהרג תרגמא שמואל בהן הן עדי ומי בעינן קרא כדכתיב והתניא **[במדבר לה-כא]** מות יומת המכה רוצח הוא אין לי אלא במיתה הכתובה בו מנין שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו שאתה ממיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו ת"ל מות יומת המכה מכל מקום שאני התם דאמר קרא מות יומת וליגמר מיניה משום דהוה רוצח וגואל הדם שני כתובין הבאין כאחד וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין רוצח הא דאמרן גואל הדם מאי היא דתניא **[במדבר לה-כא]** גואל הדם ימית את הרוצח מצוה בגואל הדם ומניין שאם אין לו גואל שב"ד מעמידין לו גואל שנאמר **[במדבר לה-יט/כא]** ואמרו ולא אילמין **[דברים כא-ב]** בננו זה ולא סומין **[דברים כא-ב]** איננו שומע בקולנו ולא חרשין מאי טעמא לאו משום דבעינן קרא כדכתיב לא שאני התם דכוליה קרא יתירא הוא ת"ש אין לה רחוב אין נעשית עיר הנדחת דברי רבי ישמעאל ר' עקיבא אומר אין לה רחוב עושין לה רחוב עד כאן לא פליגי אלא דמר סבר רחובה דמעיקרא בעינן ומר סבר רחובה דהשתא נמי דמעיקרא דמי אבל כ"ע בעינן קרא כדכתיב תנאי היא דתנן אין לו בהן יד בהן רגל און ימינת אין לו סתירה עולמית רבי אליעזר אומר נותן על מקומו ויוצא רבי שמעון אומר נותן על שמאלו ויוצא: **מתני'** כל הנסקלין נתלין דברי רבי אליעזר וחכ"א אינו נתלה אלא המגדף והעובד ע"ז האיש תולין אותו פניו כלפי העם והאשה פניה כלפי העץ דברי רבי אליעזר וחכ"א האיש נתלה ואין האשה נתלית אמר (להן) רבי אליעזר והלא שמעון בן שטח תלה נשים באשקלון אמרו לו שמונים נשים תלה ואין דנין שנים ביום אחד: **גמ'** ת"ר **[דברים כא-כב]** והומת ותלית יכול כל המומתין נתלין ת"ל **[דברים כא-כג]** כי קללת אלהים תלוי מה מקלל זה שבסקילה אף כל שבסקילה דברי רבי אליעזר וחכ"א מה מקלל זה שכפר בעיקר אף כל שכפר בעיקר במאי קא מיפלגי רבנן דרשי כללי ופרטי רבי אליעזר דריש ריבויי ומיעוטי רבנן דרשי כללי ופרטי והומת ותלית כלל כי קללת פרט אי הוה מקרבי להדדי אמרינן אין בכלל אלא מה שבפרט הני אין מידי אחרינא לא

רש"י תלמוד לומר סקול יסקל. לשון עתיד ולא כתב כי סקל סקל או ירה ירה: ושדי ליה איהו. חל מינייהו: דתיחי מרזיא. מכה גדול דשנים און יוכלון לכונן כהם להשליך כאחד כשהו משליך זה מעצבו אבל היחיד משליך בכה: היה. משמע כל הימים היה לכך והוא נקברת עמו: כולם נקברים עמו. מקבור תקברו יחיאל נפחא

אשה: למעט בן סורר ומורה. דלע"ג דבסקילה אהא. קרא למעט דכתיב איש וכן סורר ומורה לא היו איש דלע"ג דהא ראו להוליד לא היה נידון דכתיב (דברים כח) בן: מתי עממא. כלומר היכי משמע מינה ריבוי: בן סורר ומורה. לא חטא כדתנן בפ' בן סורר ומורה (לקמן דף עב.) וכי מפני שאכל זה הרעיון בשר וזה חזי לוג וין אמרה תורה ויסקל אלא הגיעה תורה לסוף דעתו סופו מגמר נכסי אביו ומצדק לימודו ואינו מוצא ועומד בפני דרכים ומלכטס את הדברות כו': ואין מיעוט אחר מיעוט כו'. כלומר מדה היא בתורה: מיתה אחת דנין. דעממא משום דלא אפשר לעיניו בתרומתו הוא: מיתה אחת כעון שתי מיתות: כגון שתי עבירות שאין דומות והן מיתה אחת כגון שבת וע"ג וכו' שתי מיתות ממש: אבל מיתה אחת ועבירה אחת. כגון שתיים בחילול שבת שהיה בעברה המאורסה דנין וקמונים קאים לאו עבירה אחת היו דלכא כחוב ויכא ויעונו והכחוב חלקו בשתיים וקמונו בן שטח ללוד שעה עשה: ואפי' טרף ונאפת. דמיתה ועבירה אחת: תרגמא רב סהלא. להא דרב אדא: שבת כהן. ארוסה או נשואה: ובעולה. היא בקריפה אבל בעולה נידון כשאר בעול בה ישראל דבועל ארוסה בסקילה ובעול נשואה בחנק דכתיב (ויקרא כח) היא בלש שבת היא ולא בעולה היא ולא זוממיה: או שבת כהן וזוממי זוממיה. שהיא והן נהרגין ולא במיתה אחת היא בקריפה והן במיתה הבעול כגון בלא עדים והזינו את הראשונים וחיובם מיתה הבעול ולא מיתה דכתיב (דברים יט) כלשך זמם לעשות לחייו ולא לחיותו כלאמר באלו הן הנחנקין (לקמן דף טז.) ובאו שנים אחרים והזינו המזימים נמלאת היא חייבת שריפה ע"פ הראשונים והמזימים את הראשונים בחנק שהיו באין לחייב בה והיו מיתה הבעול: שמעתי. מרבתי: שב"ד. מותרין להיות מכין מלקות ועונשין עונש של מיתה שלא מן התורה. ולא. שיתונו לעבור על ד"ה לבד מלבס חייב מיתה לשאית חייב אלא מפני אורח השעה: לעשות סייג. גדר: לא שראוי לכך. דשבת בעלמא הוא מדרבנן: אלא שהשעה לריכה לכך. מפני שהיו פרוצים בעבירות שהיו רואין לוחץ של ישראל שהיונים הם גוזרים עליהם גזירות והיו מלות בזיוט בעיניהם: טעיה. כל עליה: חמת התאנה. מקום גלוי: מתני' משקעין. נועלי: והעץ יואל. ממנה כמין יחד הוא ענף יואל מן הקורה סמוך לראשה: ומקף. סומך לו זו אכל זו כמו (חולין דף ז.) שלא מן המוקף סמוך וכמו מקפת וקורא לה שם (טבול יום פ"ד מ"ב) לשון קירוב: ותולה אותו. בידו: מוטע על הכותל. לא היה נעולה בדרך אלא ראשה אחד על הארץ וראשה אחד סמוך על הכותל: שם שמים מתהלך. שמיכרין שזה בירכו: שאדם מטעור. שפרענות בלה עליו בעונו: מה לשון אומרת. באזהרה לשון היא קובלת ומתנודלת עליו: הלני מראשי. כמו שהאדם שניע ועיף אומר ראשי כבד עלי ורועי כבד עלי והיו קללת קל לית אני איני קל: ולא זו בלבד. בלא תעשה אלא כל מהים הלנתו בלא תעשה הוא כליף בדרייתא מריבויא דתקברנו: ולא היו קוברין אותו בקברות אבותיו. לפי שאין קוברין רשע אלא לדיק כך מפרש לה בגמ'. שתי קברות. גמ' מפרש טעמא דהלכה למשה מסיני שנים ולא ארבעה: נתעכל הבשר. כבר נתקבר במיתה ובזיוט מלקות את העלמות וקוברין בקברות אבותיו: (רש"י)

תוספות השתא דמרחקי מהדדי. והא דאמרי' מנחות (נה:) כלל ופרט המרוחקין זה מזה אין דנין אותו בכלל ופרט לאו דאין דנין כלל אלא דנין בכלל ופרט ואהני לרביי מדיי כי כאדא דרביי רבויי עבוי' אותו בלא כסותו. ואף על גב דמשעת סקילה היה ערום ס"ד שילבישוהו בשעת תלייה: שתי עבירות. ומעשה דשמעון בן שטח יש בעלת אוב וידעוני ויש חובר חובר ושאר מכשפות: (תוספות)

דף מו - ב

ולא היו מתאבלין אבל אוננין שאין אנינות אלא בלב: **גמ'** תנו רבנן אילו נאמר חטא ותלית הייתי אומר תולין אותו ואחר כך ממיתין אותו כדרך שהמלכות עושה תלמוד לומר **[דברים כא-כב]** והומת ותלית ממיתין אותו ואח"כ תולין אותו הא כיצד משהין אותו עד סמוך לשקיעת החמה וגומרין את דינו וממיתין אותו ואח"כ תולין אותו אחד קושר ואחד מתיר כדי לקיים מצות תלייה ת"י **[דברים כא-כב]** עץ שומע אני בין בתלוש בין במחובר ת"ל **[דברים כא-כג]** כי קבר מי שאינו מחוסר אלא קבורה יצא זה שמחוסר קציצה וקבורה ר' יוסי אומר מי שאינו מחוסר אלא קבורה יצא זה שמחוסר תלישה וקבורה ורבנן תלישה לאו כלום היא: כלומר מפני מה זה תלוי מפני שבידך כו': תניא אומר ר"מ משלו משל למה הדבר דומה לשני אחים תאומים בעיר אחת אחד מינוהו מלך ואחד יצא לליסטיות צוה המלך ותלאוהו כל הרואה אותו אומר המלך תלוי צוה המלך והורידוהו: אומר ר' מאיר כו': מאי משמע אמר אביי כמאן דאמר קל לית אמר ליה רבא א"כ כבד עלי ראשי כבד עלי זרועי מיבעי ליה אלא אמר רבא כמאן דאמר קיל לי עלמא האי מיבעי ליה לגופה א"כ נימא קרא מקלל מאי קללת ואימא כוליה להי הוא דאתא א"כ נימא קרא קלת מאי קללת ש"מ תרתי: ולא זו בלבד כו': א"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחי מנין למלין את מתו שעובר עליו בל"ת כו' כי קבר תקברנו מכאן למלין את מתו שעובר בלא תעשה איכא דאמרי אמר רבי יוחנן משום ר"ש בן יוחי רמז לקבורה מן התורה מניין ת"ל כי קבר תקברנו מכאן רמז לקבורה מן התורה א"ל שבור מלכא לרב חמא קבורה מה"ת מניין אישתיק ולא א"ל ולא מידי אמר רב אחא בר יעקב אימסר עלמא בידא דטפשא דיבעי ליה למימר כי קבור דליעבד ליה ארון תקברנו לא משמע ליה ונימא מדאיקבור צדיקי מנהגא בעלמא מדקבריה הקב"ה למשה דלא לישתני ממנהגא ת"ש **[מלכים א יד-יג]** וספדו לו כל ישראל וקברו אותו דלא לישתני ממנהגא **[ירמיה טז-ד]** לא יספדו ולא יקברו לדומן על פני האדמה יהיו דלישתנו ממנהגא איבעיא להו קבורה משום בזיונא הוא או משום כפרה הוא למאי נפקא מינה דאמר לא בעינא דליקבורה לההוא גברא אי אמרת משום בזיונא הוא לא כל כמיניה ואי אמרת משום כפרה הוא הא אמר לא בעינא כפרה מאי ת"ש מדאיקבור צדיקי ואי אמרת משום כפרה צדיקי לכפרה צריכי אין דכתיב **[קהלת ז-כ]** אדם אין צדיק אשך יעשה טוב ולא יחטא ת"ש וספדו לו כל ישראל וקברו אותו ואי אמרת כי היכי דתיהוי ליה כפרה הנך נמי ליקברו כי היכי דתיהוי להו כפרה האי דצדיק הוא תיהוי ליה כפרה הנך לא ליהוי להו כפרה ת"ש לא יספדו ולא יקברו דלא תיהוי להו כפרה איבעיא להו הספידא יקרא דחיי הוא או יקרא דשכבי הוי למאי נפקא מינה דאמר לא תספדוהו לההוא גברא אי נמי לאפוקי מיורשין ת"ש **[בראשית כג-ב]** ויבא אברהם לספד לשרה ולבכותה ואי אמרת משום יקרא דחיי הוא משום יקרא דאברהם משהו לה לשרה שרה גופה ניחא לה כי היכי דמייקר בה אברהם ת"ש וספדו לו כל ישראל וקברו אותו ואי אמרת משום יקרא דחיי הוא הנך בני יקרא נינהו ניחא להו לצדיקא דמייקרי בהו אינשי ת"ש לא יספדו ולא יקברו לא ניחא לצדיקא דמייקרי ברשיעיא תא שמע **[ירמיה לד-ה]** בשלום תמות ובמשרפות אבותיך המלכים הראשונים אשר היו לפניך כן ישרפו לך והוי אדון יספדו דחיי הוא מאי נפקא ליה מיניה הכי קאמר ליה לייקרו בידך ישראל

רש"י ולא היו מתאבלין. עליהן כדי שהאם בזיונו כפרה להן אלא אוננין. כלבד דאין זה כבוד להרוג ואין כפרתו נמנעת בכך שאין אנינות אלא כלבד כלבד: גמ' משהין אותו. את גמר דינו ואין תולין אותו שחיה שמה יתקבלו בקבורתו ויבא לידי שכתה אלא סמוך לשקיעת החמה כדי שיקברוהו מיד: אחד קושר ואחד מתיר. כלומר אין שרות ביניהם ת"ל קבור. מריבויא משמע ליה דלף עץ בעי קבורה: ילא זה. מחובר שמחוסר קליפה אבל נעוץ מיהא הוי: רבי יוסי אומר. אף נעוץ מתעמט מן המשמעות הא שמוסר תלישה וקבורה: לאו כלום היא. אין כאן חסרון מעשה: לשני תאומים כו'. אף אדם עשוי בדיוקנו של מקום: קל לית. איני קל: א"כ. דקלני דמתני' לאו כינוי הוא אלא קל איני כבד אני מיבעי ליה: קול לי עלמא (אני) מכנה ואינו רואה להזכיר כבודו בעלמא: גופה. לומר שהמגדף בתלמיה ומיניה יפיתו לאחריני: ה"ג

ח"כ כי קבר תקברנו. מריבויה דרוש כל המחוס: רמז לקבורה. שאלם חייב לקבור את מתו: דלעציד ליה ארון. אבל קבורה הארץ לא משתמע ליה מיניה ולהכי לא אמר ליה מהאי ופרכינן לימא ליה מריבויה תקברנו ומשני לא משמע ליה לעבו"ם למהוי דקסה מריבויה: ונימא מדלוקבור . דלוקי. אברהם יחוק ועיקב ומשני מנהג בעלמא הוא שנהגו כן קודם לכן: ונימא ליה מדקבר רחמנא למשה. אלמא דעתו הסכימה ומשני דילמא כי היכי דלא לישתני משה ממנהגא דעלמא: וספדו לו. באביה כן ירבעם כתיב ורחימי השילוני נתנבא עליו דבר זה לשבח יען כי נמאל בו דבר טוב שקיטל פרדסאות שהקבי אביו: ולא יקברו. ברשעים כתיב ומלטיט ליה הכי ש"מ קבורה משמיהו ארבינו: עלה: משום בזיונה הוא. שלא יתבזה לעין כל שיראוהו מת ונרקב ונבקע: או. כי היכי דתיבוי ליה כפרה בהעמנה וז' שמוריקים ומשפילין אותו בתחתיות: לאו כל כמיניה. בזיון הוא לקרוביו: הא אמר לא צעניא כפרה. ואי נמי קבריה ליה לא מהכפר: לא יקברו. ואי משום כפרה יקברו ומהכפר להם: ומשני לא ניתח להקב"ה דתיבוי ליה כפרה לפי שאף על פתח קברים לא היו חוזרין: א"י לאפוקי מיורשין. על כרחן קבר הספדנון אי יקרא דשכבי כי אמר לא הספדוהו לייחוינן ליה ואי לא אמר ואמרי ויושן לא ניתח לן כפינן ליה ואי יקרא דחיי הוא לדידיה לא לייחוינן ליה: ואי אכא בזיונה וכפרה מיבעי ליה הי עיקר וא"ת והא איכא כפרה טפי בשלא מכלל דההיא שעתא לא הוה ההס: הנך בני יקרא נינהו. בתמיה והלא כל בית ירבעם הנותרים רשעים היו: ולא יקברו. ואי יקרא דחיי הוא. והלא הנותרים יק' בהן דלוקים: והי ארון יספדו לך. ללוקיהו נאמר: (רש"י)

תוספות תלישה לאו כלום היא. והא דאמרי' בפ' כיסוי הדם (חולין דף פט.) דעפר הנדחת שרי דכתיב ואת כל שללה תקבון אל תוך רחובה ושרפת מי שאינו מחוסר אלא קביצה ושרפה יצא זה שמחוסר תלישה וקביצה ושריפה לא דמי דעפר חשיב טפי מחובר מעץ הנעוץ בארץ: קלילי עלמא. יש גורסין קלי משום דאמר בסמוך קלת ואין לחוש בכך דאשכחן נמי בפרק ד' מיתות (לקמן דף סו.) גבי אלהים לא תקלל דאמר לכתוב לא תקל: קבורה משום בזיונה או משום כפרה. ע"כ איכא כפרה כדאמרי' לקמן (דף מז): (בפ' ד' מיתות) כפרה מאימת הוי מכי חזו צערא דקברא פורתא אלא אפי' אי איכא בזיונה וכפרה מיבעי ליה הי עיקר וא"ת והא איכא כפרה טפי בשלא נקבר משנקבר כדתיבוי בשמעתין (לקמן דף מז.) סימן יפה לו למת שנפרעין ממנו לאחר מיתה מת לא נספד ולא נקבר וי"ל דלאו לא נקבר כלל קאמר אלא לא נקבר לפי כבודו והאי בזיונה דהכא לאו בזיונה דמת קאמר דאם כן אמאי לא כל כמיניה אלא בזיונה דמשפחתו אבל למת אית לו בזיון אם אינו שוכב על המטה בכבוד: לא תקברוהו להווא גברא. והא דאמר בריש פ"ט דתובות (דף פד.) דהמוכר קברו באים בני משפחה וקוברים אותו בע"כ משום פגם משפחה שאני התם דבעי דליקברוהו בחד דוכתא: הספידא יקרא דחיי. תימה הא דאמר בפ' הערל (יבמות דף עח.) אל שאלו את בית הדמים אל שאלו שלא נספד כהלכה ואי משום דחיי הרי מחלו ישראל על כבודן שלא הספידוהו וי"ל דיראים היו לסופדו להראות שמצטערין עליו מפני דוד ועוד דאפי' הוי יקרא דחיי שאני מלך דאיכא בזיון טפי לגביה שלא נספד כהלכה: (תוספות)

דף מז - א

ת"ש **[תהילים טו-ד]** נבזה בעיניו נמאס זה חזקיהו מלך יהודה שגירר עצמות אביו על מטה של חבלים ואי משום יקרא דחיי הוא מ"ט כי היכי דתיבוי ליה כפרה לזבחה ומשום כפרה דאבואה משהו ליה ליקרא דישאל ישראל גופייהו ניהא להו דמיחלי יקרייהו לגביה ת"ש אמר להן אל תספדונו בעיירות ואי אמרת יקרא דחיי מאי נפקא ליה מינה קסבר ליתייקרו ביה ישראל טפי ת"ש הלינו לכבודו להביא לו ארון ותכריכין אינו עובר עליו מאי לאו לכבודו של מת לא לכבודו של חי ומשום כבודו של חי מבית ליה למת אין כי אמר רחמנא **[דברים כא-בג]** לא תלון נבלתו על העץ דומיא דתלוי דאית ביה בזיון אבל הכא כיון דלית ביה בזיון לא ת"ש הלינו לכבודו לשמע עליו עיירות להביא לו מקוננות להביא לו ארון ותכריכין אינו עובר עליו שכל העושה אינו אלא לכבודו של מת ה"ק כל העושה לכבודו של חי אין בו בזיון למת ת"ש ר' נתן אומר סימן יפה למת שנפרעין ממנו לאחר מיתה מת שלא נספד ולא נקבר או שחיה גוררתו או שהיו גשמים מזלפין על מטהו זהו סימן יפה למת ש"מ יקרא דשכבי הוא שמע מינה: לא היו קוברין בו: וכל כך למה לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק דאמר ר' אחא בר חנינא מנין שאין קוברין רשע אצל צדיק שנאמר **[מלכים ב-ג-א]** ויהי הם קוברים איש והנה ראו את הגדוד וישליכו את האיש בקבר אלישע ויגע האיש בעצמות אלישע ויחי ויקם על רגליו אמר ליה רב פפא דילמא לאיקוימא **[מלכים ב-ב-ט]** ויהי נא פי שנים ברוח אליו אמר ליה אי הכי היינו דתיבוי על רגליו עמד ולביתו לא הלך אלא ויהי נא פי שנים היכי משכחת לה דאחייא א"ל רבי יוחנן שריפא צרעת נעמן שהיא שקולה כמת דכתיב **[מגדבר יב-ב]** אל נא תהי כמת וכשם שאין קוברין רשע אצל צדיק כך אין קוברין רשע חמור אצל רשע קל וליתקון ארבע קברות שני קברות גמרא גמרי לה אמר עולא א"ר יוחנן אבל חלב והפריש קרבן והמיר דתו וחזר בו הואיל ונדחה ידחה איתמר נמי א"ר ירמיה אמר ר' אבהו א"ר יוחנן אבל חלב והפריש קרבן ונשתטה וחזר ונשתפה הואיל ונדחה ידחה וצריכא דאי אשמעינן קמייתא משום דאיהו דחה נפשיה בידים אבל האי דממילא קא דחי אימא כישן דמי ואי אשמעינן הכא משום דאין בידו לחזור אבל התם דבידו לחזור אימא לא צריכא אמר רב יוסף אף אנן נמי תנינא היו בה קדשים קדשי מזבח ימותו קדשי בדיק הבית יפדו והוינן בה אמאי ימותו כיון דאיקטול הוא ליה כפרה וליסקו לגבוה לאו משום דאמרינן הואיל ונדחו ידחו א"ל אביי מי סדרת מת מתוך רשעו הויא ליה כפרה מת מתוך רשעו לא הויא ליה כפרה דתני רב שמעיה יכול אפילו פירשו אבותיו מדרכי ציבור יטמא ת"ל בעמיו בעושה מעשה עמי א"ל רבא מי קא מדמית נהרג מתוך רשעו למת מתוך רשעו כיון דכי אורחיה קמייתא לא הויא ליה כפרה נהרג מתוך רשעו כיון דלאו כי אורחיה מיית הויא ליה כפרה תדע דכתיב **[תהילים עט-א]** מזמור לאסף אלהים באו גוים בנחלתך טמא את היכל קדשך [וגו'] נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידך לחיתו ארץ מאי עבדיך ומאי חסידך לאו חסידך חסידך ממש עבדיך הנך דמחייבי דינא דמעינקא וכיון דאיקטול קרי להו עבדיך אמר ליה אביי מי קא מדמית

רש"י נבזה בעיניו נמאס. בתהלים (כד) כתיב מי יעלה בהר ה' נקי כפים ובר לבב וגו' וקחשיב נמי הא: על מטה של חבלים. דרך בזיון מפני שהיה אביו רשע וביזוי לטעמי כל כדי שיתייסרו האחרים ולכבוד עצמו לא חש ומפני כבוד אב נמי ליכא למיחש דנשיא בעמך כתיב (שמות כב) בעושה מעשה עמך נבזה בעיניו הוא עצמו נבזה ונמאס בפני עצמו שלא חש לכבודו במקום קדושה ה' ואי אמרת כבוד שעושים למת אינו שלו אלף של חיים מ"ט עביד הכי למה בינה את החיים: אל תספדונו בעיירות. רבינו הקדוש ז"ל את בניו בכתובות (דף קב.) בהגושא אל תספדונו כשחולכו את ארצו למקום קבורתו דהוא מת בליפודי וקבורתו בבית שערים אל תספדונו בעיירות קטנות שתעברו עליהן אלף בכרכים גדולים דלויכא אינשי טובא ומיכנפי מעיירות נמי להסם: מאי לאו לכבודו של מת. אלמא יקרא דעבדי ליה דיליה הוא: ומבית ליה למת. דתנאמו ש' מלפין: כי אמר רחמנא לא תלון. ורבינן נמי שאר כל המתים היינו כי משאוי ליה לדחוייה בעלמא דלא איכפת ליה ביה דהיינו בזיון ודומיא דתלוי דחלוו אבל האי דליתייקרו ביה קרוביו לאו בזיון הוא לדידיה: לשמע. כמו (שמואל ב' ל טו) וישמע שאלו לשון אסופיה להספדו: סימן יפה למת. כשנפרעין ממנו בעוה"ז לאחר מיתה דיש לו כפרה בכך: ש"מ יקרא דשכבי הוא. דלוי לאו יקרא דשכבי אמאי מיכפר בזיוניה: ויחי ויקם על רגליו. אותו הנקבר נביא השקר היה הוא הנביא אשר השיב את. עיזו לכבוד ולשחות בבית אל וענגש עיזו על ידו והמיתו אחרי וכשמת לאחר ימים קברוהו אלף אלישע ואלף הוכשר אלף המקום שיקבר אלכו והחיייה: נא פי שנים. אלויה החיה את המת והיה לו לאלישע לחיות שני מתים והוא לא החיה אלף בנה של שומנית: לא הלך. ואי משום דכתיב דלחיהו הוא היכי מקוויימה דכתיב: וכשם שאין קוברים בו. לפירושי טעמא דמתני' מהדר ללפיכך נתקנו שתי קברות שאין קוברים נסקלון ונשפדו שתי רשעים חמורים אלף נהרגו ונחנקו שתי רשעים קלים: ולחיתון

תוספות משיטתם הגולה. פי' הקונט' הוא דף הנתון לארון לכסוי ואתו שבדפנות קרוי. דופק והקשה ר"ת דאמרינן בפ' מי שמתו (ברכות דף יט:): דא"ר אלעזר ברבי צדוק מדלגין היינו על גבי ארוגות לקראת מלכי ישראל ואי כיסוי ארון הוא גולל הא קא מטמא דקא דרשינן בפ' בהמה המקשה (חולין דף עב.) וכל אשר יגע על פני השדה לרבות גולל דופק ואפי' הוא טמון בארץ דכיון דגולל מטמא באהל טומאה בוקעת ועולה ויש מפרשים אע"ג דגולל מטמא באהל מ"מ היי יכולים לדלג ולטמאות עצמן מגולל כדאמרינן במסכת ' שמחות (פ"ד) כל שאין הנזיר מגלח עליה אין כהן מזהר עליה ואומר ר"ת דמשבשתא היא דהא רביעית דם דאין הנזיר מגלח עליה וכהן מזהר עליה ואין זו קושיא דשם טומאה בעי למימר במסכת שמחות דעל חצי לוג דם נזיר מגלח ולא אתא למעוטי אלא כלים הנוגעים במת דאין נזיר מגלח ואין כהן מזהר ועוד קשה לר"ת דמדמרינן ליה מעל פני השדה משמע שהוא מגולה וסתם כיסוי ארון טמון הוא ויש מפרשים דלא מרבינן ליה כיסוי ארון לשם גולל אלא כשהוא מגולה ולא כשהוא טמון והשתא ניחא ההיא דמדלגין היינו ומיהו קשה דאמרי' בפ"ק דעירובין (דף טו:): כל דבר שיש בו רוח חיים אין עושין אותו גולל לקבר ואין דרך לעשות כיסוי ארון מבעלי חיים ומיהו אשכחן דמיירי הש"ס בדבר שאינו הוה בפ' בהמה המקשה (חולין דף ע.) הדביק שני רחמים יצא מזה ונכנס לזה ומפרש ר"ת דגולל היינו אבן גדול מלשון וגללו את האבן (בראשית כט) שמניחין על הקבר לסימן והיא מצבה דכתיב (שם לה) היא מצבת קבורת רחל ואותן האבנים שמניחין בצדדין שהאבן גדולה וישבת עליהם שלא תכבד על המת נקראין דופק ויש קושר בהמה לסימן עד שימצא אבן פן יאבד מקום הקבר וההיא דמדלגין לא היה שם מצבה וכ"ת היבא דליבא גולל מאימתי חיילא אבילות מ"מ חיילא משיטתום הקבר בהוייתו: איתניבא החוצב קבר. פ"ה דסלקא דעתך דהוא הדין לצורך אחר והיינו טעמא דלא בעי למימר משום כבוד אביו כדלקמן דאי במחובר לא מיתסר כלל בעלמא משום כבוד אביו אין לאסור: מאי טעמא לא גמר מעגלה ערופה. תימה כי גמר נמי מעגלה ערופה הא אמר ר' יוחנן בפרק אותו ואת בנו (חולין דף פב.) עריפתה אוסרתה ורבא פסיק כר' יוחנן בר משלש ועוד הקשה ריב"א אמאי לא קא אמר ורבא מ"ט לא אמר כאבי דבהאי לישנא רגיל הש"ס בכל דוכתא ויש לפרש דהכי קאמר מ"ט לא גמר מעגלה ערופה לטעמיה וכן אביי מאי טעמא לא גמר מעבודת כוכבים לטעמיה פי' מעבודת כוכבים עצמה שאסורה מיד מיהו פירש הקונטרס דעבדו שם לא איירי בעבודת כוכבים: (תוספות)

דף מח א

משמשין ממשמשין גמרינן לאפוקי עגלה ערופה דהיא גופה קדושה ואביי מ"ט לא גמר מעבודת כוכבים אמר לך מידי דאורחיה ממדי דאורחיה גמרינן לאפוקי עבודת כוכבים דלאו אורחא: (סימן כפ"ה נפשי"ה דחציב"א נכיס"א דאומנ"א) מיתביי כפה שהוא טמא מדרס ונתנתו לספר טהור מן המדרס אבל טמא (מגע מדרס) אימא נתנתו וכרכתו למה לי נתנתו וכרכתו כדרב חסדא דאמר רב חסדא האי טהורא דאומניה למיצר ביה תפילין וצר ביה תפילין אסור למיצר ביה פשיטי אומניה ולא צר ביה צר ביה ולא אומניה שרי למיצר ביה פשיטי ולאביי דאמר הזמנה מילתא היא אומניה אע"ג דלא צר ביה צר ביה אי אומניה אין אי לא אומניה לא ת"ש נפש שבנאו לשם חי מותר בהנאה הוסיף בו דימוס אחד לשם מת אסור בהנאה הכא במאי עסקינן דרמא ביה מת אי הכי מאי איריא הוסיף כי לא הוסיף נמי לא צריכא אע"ג דפנייה אמר רפרס בר פפא אמר רב חסדא אם היה מכירו חולצו ומותר ת"ש החוצב קבר לאביו והלך וקברו בקבר אחר הרי זה לא יקבר בו עולמית התם משום כבוד אביו הכי נמי מסתברא דקתני סיפא רבן שמעון בן גמליאל אומר אף החוצב אבנים לאביו והלך וקברו במקום אחר הרי זה לא יקבר בהן עולמית אי אמרת בשלמא משום כבוד אביו שפיר אלא אי אמרת משום הזמנה טווי לאריגה מי איכא למאן דאמר ת"ש קבר חדש מותר בהנאה הטיל בו נפל אסור בהנאה הטיל אין לאו ה"ה דאע"ג דלא הטיל ולאפוקי מדרבן שמעון בן גמליאל דאמר אין לנפלים תפיסת הקבר קמ"ל ת"ש מותר המתים למתים מותר המת לירשיו הכא במאי עסקינן שגבו מחיים הא לא תני הכי דנתן מותר המתים למתים מותר המת לירשיו ותני עלה כיצד גבו למתים סתם זהו מותר המתים למתים גבו למת זהו מותר המת לירשיו וליטעמיך אימא סיפא ר"מ אומר לא יגע בהן עד שיבא אליהו ר' נתן אומר יעשו דימוס על קברו או זילוף לפני מטתו אלא אביי מתרץ לטעמיה ורבא מתרץ לטעמיה אביי מתרץ לטעמיה דכ"ע הזמנה מילתא היא ת"ק סבר דחזי ליה תפיס דלא חזי ליה לא תפיס ור"מ מספקא ליה אי תפיס אי לא תפיס הלכך לא יגע בהן עד שיבא אליהו ור' נתן פשיטא ליה דודאי תפיס הלכך יעשה דימוס על קברו ורבא מתרץ לטעמיה לכ"ע הזמנה לאו מילתא היא תנא קמא סבר כי בזו ליה אחולי מחיל זילותיה גבי יורשיו ור"מ מספקא ליה אי מחיל אי לא מחיל הלכך לא יגע בהן כו' ורבי נתן פשיטא ליה דלא מחיל הלכך יעשה דימוס על קברו או זילוף לפני מטתו ת"ש היו אביו ואמו מזרקין בו כלים מצוה על האחרים להצילן

רש"י משמשין. של מה: ממשמשין. של עבודת כוכבים: גמרינן. ללא מיתסרי בהזמנה דהאי קרא אשך עבדו שם במשמשין עבודת כוכבים מוקמינן ליה במס' ע"ג (דף נא:): דתינא אבד האבדון את כל המקומות ככלים שנתמשו בהן לע"ז הכתוב מדבר לחזיו מוקומות ממש לא מיתסרי דכתיב אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם יוכלו יאחזקו מיד משעת הזמנה ת"ל אשך עבדו שם מתמשש ואיכ"ן: מידי דאורחיה. שדרך היהודים לעשות כן אבל ע"ז אסורה לעבוד אף לבני נח הלכך לא מיתסרא תשמיש דיה בהנאה אף בהזמנה דילמא מהדרי בהו ולא משמשין בהו עבודת כוכבים: כפה. ערופה: שהוא טמא מדרס. שאף הוא רחוי למדרס פעמי' שמקפלתו ויושבת עליו או שנגעת רגשה עליה: ונתנתו לספר. תורה: . טהור מן המדרס. בלא שום טעילה דכתיב ליה שם מדרס דאומריס לו עמוד ונעשה מלכתו ואינו טמא עוד אדם וכלים אבל שם כלי עליו שאף מטפחת הספרים מטמאות טומאה כמג עוה הרי נגע בעלמא בעמוד דאומריס שם מדרס וכשחבד שם מדרס ממנו מ"מ עדיין כלי הוא ונשאר עליו טומאת מגע שהרי הוא רחוי לה מדקתני טהור מן המדרס בהזמנה בעלמא אלמא הזמנה מילתא היא: ה"ג ל"ל נתנתו וכרכתו כדרב חסדא. כלומר למה לי תרתייהו תיבני כרכתו לחודיה דהא איכא מעשה ומשני כדרב חסדא דאמר תרתייהו בענין כרכתו דאקראי בעלמא הוא דהוא: אומניה ולא כר ביה. הזמנה לאו מילתא היא כר ביה ולא אומניה אקראי בעלמא הוא ואביי פליגי עליה דרב חסדא ואית ליה הזמנה מילתא היא הלכך אומניה אע"ג דלא כר ביה (וברייתא) נתנתו דוקא קאמר ולא בעני כרכתו: כר ביה אי אומניה אין לא אומניה לא. דאקראי בעלמא הוא: נפש. בנין שעל הקבר שגנאו לשם חי לכשימותו יקבר בו: דימוס. נדבך של אבנים: אסור. אלמא הזמנה מילתא היא: לא כריכא. האי הוסיף אלח לאשמועינן דאע"ג דפנייה למת לאחר זמן מתוך הקבר אסור בהנאה משום הוסיף דה"ל הזמנה ומעשה דאי לא הוסיף שרי אי פנייה דה"ל ככר ביה ולא אומניה: אם היה מכירו. לאותו דימוס: לא יקבר בו. אלמא הזמנה מילתא היא: משום כבוד אביו. יש לחוש אבל משום אסורי הגאה ליבא כגון אם חבדו לשם מת אחר מתחילה לא: החוצב אבנים. מן ההר לבנות בהן קבר לאביו ולא בנה הרי זה כו': טוי לאריג מי איכא למ"ד. אפי' אביי לא קאמר אלא צורג צורג אריג חזי למת אבל טויה פשקן לצורג בגד למת לא אמר דהיהו הזמנה: קבר חדש. השתא קמ"ד אפילו זימנו למת: לא הטיל לא. ואע"ג דהמנין: ה"ה אע"ג דלא הטיל. וקבר חדש דקאמר כשהכבד לאלס חי או סתם לכשיטערך והאי דקאמר הטיל משום דבעי לאשמועינן דנפל תופס קברו לאוסרו אף ע"ג שפיניה: ולאפוקי דר"ש כו' במסכת אהלות (פט"ז בתוספתא): מותר המתים. גבו דקדק למתי מלוה או לעניים מתים והתירו מהן יניחוס לצורך מתים אחרים: מותר המת. גבו לשם מת פלוני: לירשיו. ליהנות מהו אלמא הזמנה לאו מילתא היא: אימא סיפא. דאומניה לה מרישא סייעיה מסיפא: לא יגע בהן. כדמפרש טעמא לקמן: דימוס. בנין: זילוף. יין: מתרץ לטעמיה. לאוקומי טווי תנאי כותיה: דלא חזי ליה. שאינו כריך לחלוץ בו דהיינו מותר: מספקא ליה. הלכך בלא דעת יורשין לא יעשה דימוס דילמא לא תפיס ומפסדת לה לירשיו: לאו מילתא היא. וטעמייהו דר"מ ורבי נתן לאו משום אסורי הגאה הוא אלא לפי שנתבזה המת עליהן כשגבו אוחס בשמו: ת"ק סבר. מחיים אחליה לזילותיה וניחא ליה שיתבזה לאחר מיתתו להנחת יורשיו: מזרקין בו כלים. זרקין בגדיהם עליו וחר מן הצורך מפני חיבתו ומחמתו כערב התכווין לאסור

את כל ממונם עזבו: מזה עבד אחרים. הרוחץ אותם להיטלם ולעטוף מעליו לחן הקבת אביה גדול מזה הלמח הזמנה לחן מילתא היא דחי מילתא היא ליכא הלכה: (רש"י)

תוספות משמשין ממששין גמרינן. מיהו מת מצוה גופיה ילפינן מעגלה ערופה כדאיתא בפ"ב דמסכת ע"ג (דף כט: ושם) וא"ת ועורו של מת מי גרע מתכריכין דאמרי' בהעור והרוטב (חולין דף קכב). דבר תורה עור אדם טהור ומפני מה אמרו טמא מפני שלא יעשה אדם מעור אביו ואמו שטיחין לחמור אלמא ליכא איסורא דאורייתא ומפרש ר"ת דאע"ג דאסור מדאורייתא הוצרכו לגזור טומאה משום דחמירא להו לאינשי טומאה מאיסורא כדאשכחן בסוף כיצד צולין (פסחים דף פה). הפיגול והנותר מטמאין את הידים משום חשדי כהונה ומשום עצלי כהונה אע"ג דבלאו הכי איכא לאו דבל תותיר: נתנו לספר. תימה תקשה נמי לאביי דנקט האורג דמשמע אבל ייחד לא מהמ"ל הכא בדאיתא שינוי מעשה דהא אין כלי עולה מטומאתו אלא בשינוי מעשה וכן הוה דנפש שבנאו לשם חי והוסיף בו דימוס אחד לשם מת משמע דיחוד בלא הוסיף לא מהני מדפריך מיניה לרבא ולאביי ניחא וכן מדנקט כיוס שעשאו להניח תפילין ולא נקט יחוד וכופת שאור שייחדה לשיבה דפ' אלו עוברין (שם דף מה: ושם) וסדין שעשאו וילון דהקומץ רבה (מנחות דף כד: ושם) הן נמי בדאיתא שינוי מעשה מיהו קשה דא"כ בלא נתנו לספר נמי טהור מן המדרס אי איכא שינוי מעשה ומההיא דהיו אביו ואמו מזרקין בו כלים משמע דבזריקה בעלמא בלא שום מעשה מהני לאביי וצ"ל דייחוד דייבור בעלמא לא מהני אלא א"כ נטלו ואמר זה יהיה למת ולספר והא דנקט האורג לאו דוקא אלא משום רבותא דרבא דאפ"ה שרי: מותר המת לירשיו. תימה אי בגבו מעות טווי לאריג מי איכא למי"ד וזי בגבו בגדים היאך יעשה דימוס לקברו הא אי אפשר לקנותו דאסור בהנאה כי היא איצטלא דמילתא דאפרסיה אמיתא בפ' אלמנה ביבמות (דף סו:) וי"ל דפרסיהו שאני א"נ מעות עדיפי מטווי לאריגה משום דחוו למיקני בהו כל מילי: (תוספות)

דף מח ב

התם משום מרריהו אי הכי היינו דקתני עלה אמר רשב"ג במה דברים אמורים שלא נגעו במטה אבל נגעו במטה אסורין תרגמה עולא במטה הנקברת עמו דמחלמי בתכריכי המת ת"ש כיוס שעשאו להניח בו תפילין אסור להניח בו מעות הניח בו תפילין יניח בו מעות אימא עשאו והניח בו תפילין אסור להניח בו מעות כדבר חסידא ת"ש אמר לאומן עשה לי תיק של ספר או נרתיק של תפילין עד שלא נשתמש בהן קודש מותר להשתמש בהן חול נשתמש בהן קודש אסור להשתמש בהן חול תנאי היא דתניא ציפן זהב או שטלה עליהן עור של בהמה טמאה פסולות עור בהמה טהורה כשירות אע"פ שלא עיבדן לשמן ר"ש ב"ג אומר אף עור בהמה טהורה פסולות עד שיעבדו לשמן א"ל רבינא לרבא מי איכא דוכתא דרמו ביה מת וארגי בגד למת א"ל אין כגון שכבי דהרפניא דרש מרימר הלכתא כוותי' דאביי ורבנן אמרי הלכתא כוותי' דרבא והלכתא כוותי' דרבא ת"ר הרוגי מלכות נכסיהן למלך הרוגי ב"ד נכסיהן ליורשין ר' יהודה אומר אף הרוגי מלכות נכסיהן ליורשין אמרו ליה לרבי יהודה והלא כבר נאמר [מלכים א כא-יח] הנה בכרם נבות אשר ירד שם לרשתו אמר להן בן אחי אביו היה ורואי ליורשו היה והלא הרבה בנים היו לו אמר להן אותו ואת בניו הרג שגא' [מלכים ב ט-כו] אם לא את דמי נבות ואת דמי בניו ראייתו ורבנן ההוא בנים הראוין לצאת ממנו בשלמא למאן דאמר נכסיהן למלך היינו דכתיב [מלכים א כא-יג] בך נבות אלהים ומלך אלא למאן דאמר נכסיהן ליורשין למה לו ומלך ולטעמיך אלהים למה לי אלא לאפושי ריתחא ה"נ לאפושי ריתחא בשלמא למאן דאמר נכסיהן למלך היינו דכתיב [מלכים א ב-כח] וינס יואב אל אהל ה' ויחזק בקרנות המזבח וכתיב [מלכים א ב-ל] ויאמר לא (אצא) כי פה אמות אלא למאן דאמר נכסיהן ליורשין מאי נפקא ליה מינה לחיי שעה [מלכים א ב-ל] וישב בביתו את המלך דבר לאמר כה דיבר יואב וכה עניי אמר ליה זיל אימא ליה תרתי לא תעביד בהאי גברא אי קטילת ליה קבול לטותיה דלטייה אבון ואי לא שבקיה דליקו בלטותיה דלטייה אבון [מלכים א ב-לא]. ויאמר לו המלך עשה כאשר דבר ופגע בו וקברתו אמר רב יהודה אמר רב כל קללות שקילל דוד את יואב נתקיימו בזרעו של דוד [שמואל ב ג-כט] ויורו (המוריס) למלך יאשיהו ואמר רב יהודה אמר רב שעשו [מלכים א יב-יח] והמלך רחבעם התאמץ לעלות במרכבה לנוס ירושלים וכתיב [ויקרא טו-ט] וכל המרכב אשר ירכב עליו הזב יטמא מצורע מעוזהו דכתיב [דברי הימים ב כו-טז] ובחזקתו גבה לבו עד להשחית וימעל בה' אלהיו ויבא אל היכל ה' להקטיר על מזבח הקטרת וכתיב [דברי הימים ב כו-יט] והצרעת זרחה במצחו מחזיק בפלך מאסא דכתיב [מלכים א טו-כג] רק לעת זקנתו חלה את רגליו ואמר רב יהודה אמר רב שאחזו פודגרא א"ל מר זוטרא בריה דרב נחמן לרב נחמן היכי דמי א"ל כמחש בבשר החי מנא ידע אי בעית אימא מיחש הוה חייש ביה ואיבעית אימא מרביה הוה גמיר לה ואיבעית אימא [תהילים כה-יד] סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם נופל בחרב מיאשיהו דכתיב [דברי הימים ב לה-כג] ויורו (המוריס) למלך יאשיהו ואמר רב יהודה אמר רב שעשו כל גופו ככברה וחסר לחם מיכניה דכתיב [מלכים ב כה-ל] וארוחתו ארוחת תמיד נתנה לו אמר רב יהודה אמר רב היינו דאמרי אינשי

רש"י ההם מחמת מרריהו. מתוך לעגן הן עושין כן ואין זו הזמנה: אבל נגעו במטה אסורין. ואי משום מרריהו למה נאסרין בנגיעת המטה: במטה הנקברת עמו. שגשגין אותו בה לקבורה ורגילין היו לקבורה עמו הלכך אע"ג דמשום מרריהו הוא נאסרין בנגיעה ומדרבנן משום דמחלמי בתכריכי המת ואחיי למימר תכריכי המת מותרין אבל במטה שמת בה אין רגילין לכורכו עליה בתכריכי קבורה אין נאסרין דמשום הזמנה ליכא דהא מחמת לעגא הוא ומשום גזירה נמי ליכא דהא לא מחלמא בתכריכי המת: אסור להניח בו מעות. דהזמנה מילתא היא וקשיא לרבא: הניח בו תפילין כו'. בלקראי בעלמא: אימא הכי. כיוס שעשאו לתפילין והניח בו תפילין אסור להניח בו מעות ומשום סיפא ציטעריך למיתנייה לאשמועינן כרב הסדא דלך ביה וכל הזמנה לא הוה תשמישי מזהב: ציפן זהב. לתפילין: פסולות. הלכה למשה מסיני הוא: טלה עליהם. לשון טלחי כלומר חופן בעור בהמה טמאה: פסולות. דכתיב בהן (שמות יג) למען תהיה תורת ה' עיפך: אע"ג שכל עבדו. לעור זה לשמו דהזמנה לאו מילתא היא וכל איכפת לן בה: איכא דוכתא דרמו בה מיתו. שמת מוטל על בזיון כזה להשהותו עד שזכרו לו כגד ואת אביו במילתיה דליתיה פלגייתו: שכבי דהרפניא. ענינים היו ולאחר מיתה גובין להן ואורגין להן בגדים קלואים לאחר מיתה: הרוגי מלכות. שנחתיבו מיתה למלכי ישראל כגון שמרדו בו דכתיב (יהושע א) כל איש אשר ימרה את פיך וגו': לרשתו. משמע ירושה גמורה ומן הדיו: והלא הרבה בניו היו לו. לא ידענא מהיפא. ילפי: אינו דכתיב ומלך. העידוהו שמרד במלכות כדי שיתחייב מיתה למלכות והיו נכסיו למלך: למה לי ומלך. אי משום דבעי למיקטליה וירשט מחמת קורבה בכך נבות אלהים סגין: ולטעמיך. דמלך לחייבו מיתה למלכות נאמר: אלהים למה לי. הא מחייב ליה משום מלכות: לאפשי ריתחא. דיינין עליו שלא ירנו אחר אחאב למימר בשבילו הרגו ובלי פשע: כי פה אמות. ביוזבא כתיב לא אהיה נזון למלכות כדי שלא יהיו נכסי למלך: לחיי שעה. דחויי בעלמא עד שזיבו הדברים לשלמה ויבואו: כה דבר יואב וכה ענני. משמע דבר וענייה הרבה וקרא כי פה אמות הוא דכתיב ותו לא אלא הכי קאמר ליה תרתי לא תעביד ליה: כולן נתקיימו בזרעו של דוד: מפני שקיבולן שלמה עליו: לעלות במרכבה. וגבי זב כתיב נמי מרכב אסמכתא לגזירה שזה: מחזק בפלך. אוחז מקל לישען עליו מחמת חולי הרגלים: פודגרא. כן שם החולי אף בלשוננו: מנא ידע. רב נחמן: וארוחתו ארוחת תמיד. מזה נבוכדנצר היתה לו: (רש"י)

תוספות אע"פ שלא עיבדן לשמן. פי' הקונטרס דהזמנה לאו מילתא היא ולא איכפת לן בה וקשה לר"ת דקיימא לן בהזמנה הלכה כרבה ובעיבוד לשמה קיימא לן כרשב"ג דמכוח בפרק הניזקין (גיטין דף נד:) בההוא דאתא לקמיה דר' אמי אמר ליה ספר תורה שכתבתיו גיליין לא נעבדו לשמן אמר ליה נאמן אתה להפסיד שכרך

ואי אתה נאמן להפסיד ס"ת ואין לחלק בין עור של תפילין לגויל של ס"ת דהא שיי"ן של תפילין הלכה למשה מסיני ומפרש ר"ת דרבא דאמר הזמנה לאו מילתא היא סבר כרשב"ג דבעי עיבוד לשמה משום דלא סגי בהזמנה וקשה דא"כ אביי כת"ק דלא בעי עיבוד לשמה ובפ' התכלת (מנחות דף מב: ושם) א"ל אביי לרב שמואל בר יהודה האי תכלתא היכי צבעינו לה ודייק מינה דבעי צביעה לשמה והתם מדמי טווייה לשמה לעיבוד דהכא וה"ה צביעה וצ"ל דאביי לא קיבלה מיניה התם: בשלמא למ"ד נכסיו למלך. תימה דבסוף הגולין (מכות דף יב.) משמע דברח לפי שהיה סבור דמזבח קולט דאמר שלשה טעיות טעה יואב וי"ל דלהמלט אי אפשר דיכולין לשומרו שלא יברח וימות ברעב ולא נתכוון אלא להוריש נכסיו לבניו ובירושלמי איכא פלוגתא דאמוראי דאיכא מ"ד סבור היה יואב דקרנותיו של מזבח היו קולטין ואין לך קולט אלא גגו של בית עולמים אבל של שילה אינו קולט ואיכא מאן דאמר מאן דכתיב בה תחכמוני ראש השלישי היה טועה אלא לסנהדרין ברח אמר מוטב ייהרג בב"ד וירשו בניו וירשו את נכסיו ואל ייהרגו וירשו המלך וירשו המלך: (תוספות)

מט **דף**

תהא לוטא ולא תהא לאטה אתיוה ליואב דייניה אמר ליה מאי טעמא קטלתיה לאבנר אמר ליה גואל הדם דעשאל הואי עשאל רודף הוה אמר ליה היה לו להצילו באחד מאבירי אמר ליה לא יכיל ליה א"ל השתא בדופן חמישית כיון ליה דכתיב **[שמואל ב ב-כג]** ויכהו אבנר באחרי החנית אל החומש וא"ר יוחנן בדופן חמישית במקום שמרה וכבד תלוין בו באחד מאביריו לא יכיל ליה אמר ליה ניזיל אבנר מאי טעמא קטלתיה לעמשא אמר ליה עמשא מורד במלכות הוה דכתיב **[שמואל ב ב-ד]** ויאמר המלך לעמשא הזעק לי את איש יהודה שלשת ימים וגו' וילך עמשא להזעיק את יהודה ויוחר וגו' אמר ליה עמשא אכין ורקין דרש אשכחינהו דפתיה להו במסכתא אמר כתיב **[יהושע א-יח]** כל איש אשר ימרה את פיך ולא ישמע את דבריך לכל אשר תצוו יומת יכול אפילו לדברי תורה תלמוד לומר רק חזק ואמץ אלא ההוא גברא מורד במלכות הוה דכתיב **[מלכים א ב-כח]** והשמועה באה עד יואב כי יואב נטה אחרי אדניה ואחרי אבשלום לא נטה מאי לא נטה אמר רב יהודה שביקש לנטות ולא נטה ומאי טעמא לא נטה אמר רבי אלעזר עדיין ליחלוותיה של דוד קיימת רבי יוסי ברבי חנינא אמר עדיין איצטגניני של דוד קיימין דאמר רב יהודה אמר רב ארבע מאות ילדים היו לו לדוד כולן בני יפת תואר היו ומגדלי בלורית היו ומהלכין בראשי הגייסות היו והן גבעלי אגרופין של דוד ופליגא דרבי אבא בר כהנא דאמר רבי אבא בר כהנא אילמלא דוד לא עשה יואב מלחמה ואילמלא יואב לא עסק דוד בתורה דכתיב **[שמואל ב ח-טו]** ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו ויואב בן צרויה על הצבא מה טעם דוד עשה משפט וצדקה לכל עמו משום דיואב על הצבא ומה טעם יואב על הצבא משום דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו **[שמואל ב ג-כז]** ויצא יואב מעם דוד וישלח מלאכים אחרי אבנר וישבו אותו מבור הסירה מאי בור הסירה אמר רבי אבא בר כהנא בור וסירה גרמו לו לאבנר שיהרג **[שמואל ב ג-כז]** ויטהו יואב אל תוך השער לדבר אתו בשלי אמר רבי יוחנן שדנו דין סנהדרי א"ל מ"ט קטלתיה לעשאל עשאל רודף היה היה לך להצילו באחד מאביריו לא יכילי ליה השתא בדופן חמישית כוונת ליה באחד מאביריו לא יכלת ליה לדבר אתו בשלי אמר רב יהודה אמר רב על עיסקי שלו **[שמואל ב ג-כז]** ויכהו שם אל החומש אמר רבי יוחנן בדופן חמישית מקום שמרה וכבד תלוין בו **[מלכים א ב-לב]** והשיב ה' את דמו על ראשו אשר פגע בשני אנשים צדיקים וטובים ממנו טובים שהיו דורשין אכין ורקין והוא לא דרש צדיקים שחן בפה ולא עשו והוא באיגרת עשה **[שמואל ב ב-י]** ועמשא לא נשמר בחרב אשר ביד יואב אמר רב שלא חשדו **[מלכים א ב-לד]** ויקבר בביתו במדבר אטו ביתו מדבר הוא אמר רב יהודה אמר רב כמדבר מה מדבר מופקר לכל אף ביתו של יואב מופקר לכל דבר אחר כמדבר מה מדבר מנוקה מגזל ועריות אף ביתו של יואב מנוקה מגזל ועריות **[דברי הימים א יא-n]** ויואב יחיה את שאר העיר אמר רב יהודה אפילו מוניני וצחנתא טעים פריס להו:

רש"י תהא לוטא ולא לטה. נוח כך להיות מן המקוללים ולא מן המקללים לפי שסוף חללת חנם לשוב אל המקלל: היה לו. לאבנר להציל את עצמו באחד מאביריו של עשאל ולא יתנוגה דהכי אמרינן וכוון סוכר ומורה] [לחמן דף עז. רודף אחר חכירו להרנו ויכול זה להציל את עצמו באחד מאביריו של רודף ולא עשה כן אלא חזר כנגדו והרגו נהרג עליו: אמרו ליה לא יכיל ליה. אבנר כיוון באחד משאר אביריו: אמר להו. יואב השתא בדופן חמישית כנגד לכל חמישי: אמר ליה ניזיל לאבנר. דנין שך אבנר פטור חמה עליו: אכין ורקין דרש. אשכחן שמאלן שהיו עסוקין במסכתא ולא רעה לבטלן כדמפרש ואזיל דליתו מורד במלכות דכתיב רק חזק ואמץ רקין מיעשוין שאם בא המלך לבטל דברי תורה אין שומעין לו: והשמועה. כשנמשח שלמה בזה אל יואב ונחייא: כי יואב נטה אחרי אדוניו ואחרי אבשלום לא נטה. כשמרד כדוד אכין: מלא נטה. כולומר מה לנו להזכיר כאן וכי מה היה לו לירא שלם נטה אחרי אבשלום וכאן נטה אלא מגיד כך הכתוב שכתב לנטות גם אחרי אבשלום אלא שלם נטה ממחשבתו כדמפרש שעתין היה ליחלוותיה גבורתו של דוד קיימת אבל עכשיו שהיו יואב ומרכו ונטה אחרי אדוניו: איצטגניני דוד. בעלי אגרופי' שלו שעל ים הוא נלחם ויולא וכו' על פיהם איצטגנינות דכל הש"ס לשון מזלות וחזים כוכבים והגן קרי הכי משום שהיה דוד נסמך עליהם ועושה על פיהם והולך אחר דבריהם: ילדים. חסודים: ומגדלי בלורית. כמשפטי העובדי כוכבים כדי שימרו בעלי אומה ויפחדו מהן ובני יפת תואר נטי כוכבים שהיו לוחמים בשביל והתחין הכתוב כדכתיב (דברים כב) וראית בשביה וגו': אילמלא דוד. שהיה עוסק בתורה לא עשה יואב מלחמה אבל זכותו של דוד עומדת לו ליואב במלחמתו של דוד: בור וסירה נרמו לו לאבנר שנהרג. בור לפתח מים שלחה דוד מראשותיו של אבשלום כשהיה יאן כשעגל וכשארמר להם דוד מות אחם שלם שמרסתם את אדוניכם שכבר הייתי יכול להרוגו (שמואל ב כז) ראו נח איפוא חנית המלך ואיה לפתח המים וגו' היה לו לאבנר למחות בשאלו ולומר לו ראה כמה לדיק הוא שלם הרגך ולא מיחה אלא אמר שמא אחד ממני הגדל נהגם לו: וסירה קוף. כשכרת דוד את כנף מעיבו של אבשלום כשעברתהם אל הקואים והסודים נכנס אחד מן הקואים כנף מעיבך והוא היה עומן עם והתכו: דענו דין סנהדרי. כמו (דברים כא) אל קטנו עירו ואל עקר מקומו דסתם עבר לשון סנהדרי הוא שהיו דנין עם: על עסקי שלו. לשון של נעבך (שמות נ) שאל לו בערמה יבמה גדמת הידך חוללת החתול שוחה מלפניו ומראהו כך היא חוללת בשניה והוא שלף חרבו והרגו כדכתיב (מלכים א ב) כהגורוהו אשך במתניו ובעליו אשך ברגליו: שם דרשו אכין ורקין. שלם לקיים מלות המלך לעבור על דברי תורה עמשא כדלמרו אבנר כשארמר לו שאלו לעבדיו (שמואל ב כב) סובו והמיתו את כהני ה' וגו' וכתוב (שם) ולא אבו עבדי שאלו לשלוח ידם ולפגוע וגו': והוא לא היה דורש. והגן אוריה במצותו של דוד אע"ג שלם טה דוד חלה באיגרת כדכתיב (שם ב יא) ויכתב בספר לאמר הבו את אוריה וגו' ויקבר בביתו כמדבר. ביואב כתיב: מופקר לכל. לענינים להתפרנס מביית: אפי' מוניני וצחנתא טעים. אפילו דברים קדים ועטונים: טעים. שהיה טועם: פריס להו. משלם להם למזונות לעניים של עזי: פריס לשון פרס שנוטלין מבית המלך ופסוק זה דכדבי הימים כשכלך דוד את מלכותו: מוניני. דגיס קטנים וצחנתא מין דגיס קטנים: (רש"י)

הוספת מאי טעמא קטלתיה לעמשא. ואם תאמר היאך נתחייב יואב במאי דקטליה לעמשא הא בעי התראה ואפילו למ"ד חבר אינו צריך התראה הכא היה חבר בדבר זה שהיה חושבו מורד במלכות וה"ל שוגג וי"ל דלא נתחייב אלא משום הוא גופיה דהוה מורד במלכות: (תוספות)

פרק שביעי - ארבע מיתות

דף מט - ב

מתני' ארבע מיתות נמסרו לבית דין סקילה שריפה הרג וחנק רבי שמעון אומר שריפה סקילה חנק והרג זו מצות הנסקליון: גמ' אמר רבא אמר רב שחורא

אמר רב הונא כל מקום ששנו חכמים דרך מניין אין מוקדם ומאוחר חוץ משבעה סמיני דתנן שבעה סמיני מעבירין על הכתם רוק תפל ומי גריסי' ומי רגלים ונתר ובורית קמוליא (ואשלך) וקתני סיפא העבירן שלא כסידורן או שהעבירן שבעתן כאחד לא עשה ולא כלום רב פפא סבא משמיה דרב אמר אף ארבע מיתות מדקא מפליג רבי שמעון ש"מ דוקא קתני ואידך בפלוגתא לא קא מיירי רב פפא אמר אף סדר יומא דתנן כל מעשה יום הכפורים האמורים על הסדר אם הקדים מעשה לחבירו לא עשה ולא כלום ואידך ההוא חומרא בעלמא רב הונא בריה דרב יהושע אמר אף סדר תמיד דקתני עלה זהו סדר תמיד ואידך ההוא למצוה בעלמא ולאפוקי ממצות חליצה דתנן מצות חליצה בא הוא ויבמתו לפני בית דין היו נותנין לו עצה ההוגנת לו שנאמר **[דברים כה-ח]** וקראו לו זקני עירו ודברו אליו והיא אומרת **[דברים כה-ז]** מאן יבמי וגו' והוא אומר לא חפצתי לקחתה ובלשון הקדש היו אומרין ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים וחליצה נעלו וירקה בפניו רוק הנראה לדיינין וענתה ואמרה ככה יעשה לאיש וגו' ונקרא שמו בישראל וגו' ואמר רב יהודה מצות חליצה קוראה וקורא חולצת ורוקקת וקוראה והיונן בה מאי קמ"ל מתניתינן היא הא קמ"ל מצוה הכי ואי אפיך לית לן בה תניא נמי הכי בין שהקדים חליצה לריקקה או ריקקה לחליצה מה שעשה עשוי ולאפוקי מהא דתנן כהן גדול משמש בשמונה כלים והדייט בארבעה בכתונת במכנסים במצנפת ואבנט מוסיף עליהן כהן גדול חושן ואפוד ומעיל וציץ ותניא מנין שלא יהא דבר קודם למכנסים שנאמר **[ויקרא טז-ד]** ומכנסי בד יהיו על בשרו ותנא מאי טעמא אקדמיה לכתונת משום דאקדמיה קרא וקרא מאי טעמא אקדמיה משום דמכסיא כולה גופיה עדיפא ליה: סקילה שריפה כו': סקילה חמורה משריפה שכן ניתנה למגדף ולעובד ע"ג מאי חומרא שכן פושט ידו בעיקר אדרבה שריפה חמורה שכן ניתנה לבת כהן שזינתה ומאי חומרא שכן מחללת את אביה

רש"י מתני' ארבע מיתות. סקילה שריפה הרג וחנק. דווקא נקט סידרא סקילה חמורה משריפה ופתייהו מהרג ושלשתן מחנה ופקח מינה למתחייב שחי מיתות דק"ל לקמן (דף פא.) גי' נידון בהמורה: רבי שמעון כו'. פלוגתא מפרש בגמרא: זו מצות הנסקליון. שפירשנו בפרקין דלעיל (דף מה.) בית הסקילה היה גבוה שחי קומות כו' ומשום דבעי למתני מצות הגרפין והגהרגין והגתקין כייל הדך ונקט להאי גמ' כל מקום ששנו חכמים דרך מנין. וסידרו דבר אחר דכתיב: אין מוקדם ומאוחר. לא דקדקו להקדים במשנתן את המוקדם ולאחר את המאוחר איש מקום שהשנו מאוחר במשנה כר"ד להקדימו במעשה כגון סדר ח' בגדים של כהונה גדולה כדמפרש לקמיה דמכנסים קודמין וכלא הקדימו לשנתן בסדר לבישתן ויש מקום שהסדר שנו כמפתחו לכתחיל' אבל אי אפיך לית לן בה כגון דכתיב סדר חליצה כדלקמיה: חוץ מסדר שבעה סמיני. האמורים לענין הכתם של דם שבהו דיקדקו בסדר משנתן כל דבר המועיל לחבירו קרי ליה סם לגביה ואין סם לשון דבש ולא לשון מרפא אלא לשון דבר הרדיף לחייו חבירו: מעבירין על הכתם. לבדוקו אם דם נדה הוא ולטמא טהרות שנגע בהו או קצב הוא והטהרות טהרות ואם עבר באלו שבע סמינין כשיכנס אורו בהו כסדרן ביצוע שם היה ואם לא עבר ביצוע שבעה היה: רוק תפל. שלא טעם כלום כל אורו היום תפל ריקס ונגוב והסר כל טעם מאכל כגון דבר שלא נמלח דמיקרי תפל: ומי גריסי'. ומי לעיסת גריסין של פול שלועסין וכוססין אורו ומשפסין אורו בהו: ומי רגליס'. שהחמיצו והסריחו: נתר. מין אדמה הוא וקרוין לה ניתרא: ובורית. עשב הוא ומעביר כפתון וקרוין ליה איכב"ז' שבגרי"ו: קמוליא. הוא מפרש לה שלוף דוץ ולא ידענא מאי היא: אשלך. נמלח בנקבי מרגליות העולות מתוך היס: לא עשה ולא כלום. אין זה נסיון שאם לא עבר בכך חכמי איכא למימר דם הוא והאי דלא עבר היינו משום דאין גריסין מועילין אלא לאחר הדוק וכן כולם כסדר והא דרב שחורא קבוע' בהאי גמרא משום דמייחין להני ארבע מיתות ב"ד דמתני' עלה כדפליג רב פפא עליה ואמר אף ארבע מיתות דווקא ניטנו הקודם במשנה קודמת להכרתה אם נתחייב שחי מיתות: בפלוגתא לא קמיירי. רב שחורא נמי אית ליה דמתני' דוקא תנן ומיהו כי נקט איהו לא נקט מיילי דפלוגתא: אף סדר יומא. דעבודת יום הכפורים הסדורות במשנה במסכת יומא זו אחר זו דווקא קתני: ואידך. אמר לך ודלחי דוקא קתני ומיהו חומרא בעלמא הוא שהחמיר הכתוב בעבודת אורו היום שאם שניה בסידרו פסול ולא משום חשיבות דעבודות הוא שהיה זאת חמורה וחשובה מחבירתה אלא חומר היום שכתבה חוקה בסידורה לעבד וכי אמרינן אנו במידי דחשיבותה גרס ליה כגון ארבע מיתות דאמרינן לקמן דזו חמורה מזו וכן בשבע סמינין שזכרו וכוונו של כל אחד ואחד גרסו לו ליקדם וכן מכנסים שחשבו הכתוב להקדימן כדלקמן אבל יום הכפורים חומר היום בעלמא הוא שלא לשנתן בו ולא כח עבודות: ואידך. רב פפא דליירי נמי בחומרי אמר לך ההוא מצוה בעלמא ואי אפיך לית לן בה: ולאפוקי ממצות חליצה. האי כל מקום דקאמר רב שחורא ללא דיקדקו בו ולאפוקי מסדר השנוי במצות חליצה אחר דלא תימא דווקא הוא ואע"ג דמלוותיה הכי דקרא מסדר ואולי: היא אומרת. תחילה מאן יבמי והוא אומר לה לא חפצתי ואחר כך חולצת ואחר כך רוקקת ואחר כך קוראה ככה יעשה אפי' הכי אי אפיך לית לן בה כדקתני לקמן: עצה ההוגנת לו. שאם היה הוא זקן והיא ילדה הוא ילד והיא זקונה אומרינן לו כךך אכל שמותך ולא תכניס קטטה לתוך ביתך: ובלשון הקודש היו אומרינן. במסכת סוטה יליף לה בפרק אלו נאמרין בכל לשון (דף לב.). רוק הנראה. שיהא בו כדי לראות כשיצא מפייה דבעינן לעיני הזקנים וירקה: קוראה וקורא חולצת ורוקקת וקוראה. קוראה מאן יבמי וקורא לא חפצתי חולצת ורוקקת וקוראה ככה יעשה לאיש: ה"ג והיונן בה מאי קמ"ל משום דאקדמיה קרא ומיהו דרב יהודה שמעתינן דמתניתין לאו דווקא משום הכי נקט לה הכא: ולאפוקי. אהא דרב שחורא קא מהדר: על בשרו. משמע כשלבשן יהא בשרו מצלי לבוש דאי לא הא אחר לאשמעינן למה לי על בשרו: מאי טעמא אקדמיה לכתונת. האייל ומכנסים קודמין: דלקדמיה קרא. כתונת בד קדש ילבש ומכנסים בד וגו' (קרא טז): סקילה חמורה כו'. טעמא דמתניתין מהדר. לפרשאי מ"ט דרבען דאמרו סקילה קודמת לשריפה ושריפה להרג והרג לחנק: שכן נתנה למגדף. מבדך את השם והוא בסקילה כדכתיב (שם

חומרא זו דממונו אבד מיתתו נמי חמורה אבל כיון דידעינן דסייף קל איכא למימר שזה גורם לו שניתן למושט יד בעיקר משום חומרא דאיכא בהדיה דממונו אבד: סקילה חמורה מחנק. ה"ה דהמ"ל מק"ו משריפה או מסייף דחמורין מחנק וסקילה חמורה מהן דה"ה קאמר לקמן לר"ש: אדרבה חנק חמור שכן ניתן למכה אביו. ותימה סקילה נמי ניתנה למקלל אביו ואמו דהוקש כבודו לכבוד המקום ועוד וכי מפני שהוקש היא חמור מכבוד המקום עצמו ועוד דבכיצד הריגל (ב"ק דף כה). אמר ק"ו לשכינה י"ד יום וי"ל דלא קאמר שיהא חמור מסקילה אלא כלומר חמור כסקילה שכן הוקש: נאמר אביה בסקילה כו'. תימה אע"ג דמסברא סייף חמור אתיא ג"ש ומפיק ליה ואם כן לעיל נמי דמסברא סקילה חמורה משריפה כדפ"ה דמושט ידו בעיקר עדיף אמאי לא אתי גזירה שוה ומפקא מסברא ונימא אחת ארוסה ואחת נשואה יצאה לשריפה דמה אביה האמור בסקילה בארוסה אף אביה האמור בשריפה בארוסה: (תוספות)

ב - נ דף

הוי אומר כח המדיח וקל וחומר ומה חנק שחמור מסייף שריפה חמורה ממנו סייף הקל לא כ"ש סקילה חמורה מחנק שכן ניתנה למגדף ולעובד עבודת כוכבים ומאי חומרא כדאמרן אדרבה חנק חמור שכן ניתן למכה אביו ואמו ומאי חומרא שכן הוקש כו' מדאפקיה רחמנא בארוסה בת ישראל מכלל נשואה בת ישראל מחנק לסקילה שמע מינה סקילה חמורה סקילה חמורה מסייף שכן ניתנה למגדף כו' אדרבה סייף חמור שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת ומאי חומרא שכן ממונם אבד ותימה סקילה נמי ניתנה למקלל אביו ואמו דהוקש כבודו לכבוד המקום ועוד וכי מפני שהוקש היא חמור מכבוד המקום עצמו ועוד דבכיצד הריגל (ב"ק דף כה). אמר ק"ו לשכינה י"ד יום וי"ל דלא קאמר שיהא חמור מסקילה אלא כלומר חמור כסקילה שכן הוקש: נאמר אביה בסקילה כו'. תימה אע"ג דמסברא סייף חמור אתיא ג"ש ומפיק ליה ואם כן לעיל נמי דמסברא סקילה חמורה משריפה כדפ"ה דמושט ידו בעיקר עדיף אמאי לא אתי גזירה שוה ומפקא מסברא ונימא אחת ארוסה ואחת נשואה יצאה לשריפה דמה אביה האמור בסקילה בארוסה אף אביה האמור בשריפה בארוסה: (תוספות)

רש"י הוי אומר כח המדיח. ור"ש אית ליה מדיחי עיר הנדחת בחנק ויליף לה מהקרא באלו הן הנחנקין (לקמן דף פטו); ומדמדיחין בחנק ונדחין בסייף אלמא חנק חמור מסייף וכבר קיימא לן לנעיל דשריפה חמורה מחנק הלכך כ"ש דחמורה היא מסייף מק"ו מה חנק לחמור מסייף כו'; מרגלך בפומיה דרבי יוחנן. סודר היה הדבר הזה בפיו ולא שפנה במשנה ובכריתתא אלא כך קיבלה שמועה מרבו: בסקילה. לרבנן אית להו דלרוסה לא יאחז לשריפה דאם כן נמלך אתה מיקל בבת כהן: ר' שמעון אומר בשריפה. דשריפה חמורה הלכך לית לך דלפוקי מכלל סהם בת כהן דקרא סתמא כתיב: וינתה מאביה. ארוסה בת ישראל שפנה מאביה דלויכא שתי מיתות סקילה משום ארוסה ושריפה משום דלמדיחיה וינתה דבשריפה היא כדילפינן באלו הן הגשרפין (לקמן דף עה); בסקילה. לרבנן דסקילה חמורה: ר"ש אומר בשריפה. הא קמ"ל דלרבנן משום דלית להו סקילה חמורה סבירא להו דלרוסה לא יאחז לשריפה כדמפרש ואזיל וטעמא מאי כו'; ונפקא מינה. מהא דרבי יוחנן דלמיר דמשום דלרבנן סקילה חמורה הויא ארוסה בת כהן בסקילה ומשום דלר"ש שריפה חמורה מוקי לה בשריפה ש"מ המתחייב שתי מיתות נידון בחמורה דהכא נמי שתי מיתות איכא סקילה כדון ארוסה ושריפה כדון בת כהן הלכך לרבנן על כרחך ארוסה לא יאחז לשריפה ור"ש יאחז: מאי ר"ש. לעיל מהיר דלמיר לעיל ר"ש לטעמיה דלמיר ארוסה ארוסה ואחת נשואה יצאה לשריפה היכי שמעינן ליה: שני כללות נאמר בבת כהן. אחת בארוסה ואחת בנשואה כלומר כשכלל הכתוב בארץ ארץ (ויקרא כ) מות יומת הנואף והנואפת אף בת כהן משמע בחנק ובשהויא ארוסה לסקילה אף בת כהן משמע בבת כהן. ופריכין בבת כהן ולא בבת ישראל. האי קראי סתמא כתיבי: אימא אף בבת כהן. ור"ה שתי כללות שנאמרו בחורה בארוסה בסקילה ובנשואה בחנק אף בת כהן היתה תחילה במשמע ובה הכתוב והויא לך בת כהן לידון בשריפה וסתמא כתיבא ואחת ארוסה ואחת נשואה הויא לשריפה: ארוסה בת כהן מכלל ארוסה בת ישראל. מסקילה לשריפה: נשואה מכלל נשואה. מחנק לשריפה אל ולמד מיכן שהשריפה חמורה דמה כשהויא נשואה מכלל נשואה להחמיר עליה יאחז דהא שריפה הכל מודים דחמורה מחנק אף כשהויא ארוסה מכלל הארוסה להחמיר עליה הויא: וזמני נשואה בת כהן ככלל זמני נשואה בת ישראל. בחנק שפך הויא הכתוב אלא ארוסה לכהן דכתיב (ויקרא כ) הויא בארץ ארץ (ויקרא כ) מות יומת גבי זוממין גרם בכלל ולא גרם מכלל: בת כהן כי תחל. אי לא כתב לזנות משמע אפילו חיללה שבת: ת"ל לזנות. ולקמיה פריך חיללה שבת בת סקילה היא: ונאמר להלן. בנערה המאורסה מה להלן שזנתה בשעה שזקת הבעל עליה אף כאן זנות בשעה שזקת הבעל עליה ולא פנויה והאי דנקט תנא האי לישנא ולא נקט מה להלן ארוסה כו' משום דסופו נמי לאיתויי נשואה לשריפה כדיליף ואזיל: או אינו אומר אביה. לגזירה שוה זו אלא להויא את כל האדם שאם שפנה מאביה חמור דלמיר אבד משאר כל אדם. הוון כבת ישראל ולקמיה פריך היכי תיסק אדעתין הא מילתא א"כ מאי אריבא בת כהן ואפי' בת ישראל נמי מאביה בשריפה באלו הן הגשרפין (לקמן דף עה). כשהוא אומר היא מחללת אותו ולא הוא מחללת אתו ולא הוא מחללתה הוי מחללתה הוי על כרחיך כשזנתה משאר כל אדם חמור: הא מה אני מקיים את אביה. למה לי למיכתביה כלל אלא נאמר כאן כו' והאי תנא לית ליה האי דרשה דלקמן (דף נב). שאם היו נוהגין בו קודש כו' א"כ אית ליה ליתובא היא מחללת ולא ליתובא את אביה וליהוי משמע אפי' משפחתה ואביה יתיר מכולם: נערה. שהביאה שערות ולא הביאה סימני גברות כמס' נדה מפרש להו בפרק ויאלא דופן (דף מז). משנתמעת הדף: ת"ל ובה כהן מכל מקום. מריבויא דו"ו קא דריש וכר"ע סבר לה דדריש לה לקמן (דף נא). כי האי גוונא וליכא לפרושי דמדכתיב קרא סתמא יליף טעמא דהא דתנא גזירה שוה ומפקא ליה מסתמיה: (רש"י)

תוספות מה כשהוציא נשואה. הא דפשיטא ליה דנשואה להחמיר היינו בג"ש דלעיל דמה אביה האמור בסקילה חמורה מחנק אף אביה האמור בשריפה שריפה חמורה מחנק: נאמר כאן אביה. תימה א"כ לזנות למה לא דלא מיתוקם בחילול שבת מג"ש דאביה וי"ל מ"מ לא הוה ממעטינן חילול שבת דהוי אמינא דג"ש איצטרך למעוטי פנויה ומדכתיב כי תחל ה"א דאיירי נמי בחילול שבת: כשהוא אומר היא מחללת. מ"ה דהאי תנא לית ליה דרשה דלקמן שאם היו נוהגין בו קדש אי"ג אית ליה ליתובא היא מחללת ולא ליתובא את אביה ולקמן (דף נב). משמע דלית ליה דקאמר רב אשי כמאן קרינא רשיעא בר רשיעא אפי' לרשיעא בר צדיקא כמאן כי האי תנא משמע דר"ע ור"ש דפליגי עליה דר' ישמעאל לית להו הך סברא וקשה דאמר לעיל אליבא דר"ש מאי חומריה שכן מחללת את אביה וצ"ל דב"ע אית להו הך דרשה דאין מקרא יוצא מידי פשוטו והא דקאמר כי האי תנא לפי שהוא הזכירה: ת"ל ובה כהן. פ"ה מריבויא דו"ו קריש וכר"ע ס"ל דדריש לקמן כה"ג והא דקתני

סיפא לכתיב לחלל לנתין ולממזר מניין דמשמע יש לו קידושין בה ושמעינן ליה לר"ע דאמר ביבמות (דף טו.) אין קידושין תופסין בחייבי לאוין הני מילי בחייבי לאוין דשאר אבל מחייבי לאוין גרידא לא והא דקאמר בסמוך כרבי אלעזר דאמר פנוי הבא על הפנויה עשאה זונה ושמעינן ליה לר"ע דפליג עליה מכל מקום נעשית זונה בכמה ביאות ועי"ל דכולה הך ברייתא רבי שמעון היא כדמוקי לה בסמוך וסבר לה כר"א בפניו הבא על הפנויה וכו' ור"ע דדריש וי"ו ומיהו קשה דע"כ לר"ע גופיה דאמר לקמן יכול אפי' פנויה תקשה והא כתיב לזנות וצריך לומר דסבירא ליה כרבי אלעזר: (תוספות)

נד - א

אין לי אלא שניסת לכהן ניסת ללוי ולישראל לעובד כוכבים לחלל לממזר ולנתין מניין ת"ל [ויקרא כא-ט] ובת איש כהן אע"פ שאינה כהנת [ויקרא כא-ט] היא בשריפה ואין בועלה בשריפה היא בשריפה ואין זוממיה בשריפה רבי אלעזר אומר את אביה בשריפה ואת חמיה בסקילה אמר מר יכול אפילו חיללה שבת חיללה שבת בת סקילה היא אמר רבא הא מני ר"ש היא דאמר שריפה חמורה סד"א הואיל ואחמיר בהו רחמנא בכהני דרבי בהו מצות יתירות תידון בשריפה קא משמע לן מאי שנא מיניה זידיה סלקא דעתך אמינא איהו דאשתריא ליה שבת לגבי עבודה היא כיון דלא אשתריא שבת לגבה אימא תידון בשריפה קא משמע לן יכול אפילו פנויה הא לזנות כתיב כד"ר"א דאמר פנוי הבא על הפנויה שלא לשום אישות עשאה זונה או אינו אומר אביה אלא להוציא את כל אדם אלא מאי ניהו שזינתה מאביה מאי איריא בת כהן אפילו בת ישראל נמי דאמר רבא אמר לי רב יצחק בר אבודימי אתיא הנה הנה אתיא זמה זמה איצטריך סד"א קרא לאפוקי מדרבא מדגלי רחמנא בבת כהן ולא בבת ישראל קמ"ל בת כהן אין לי אלא שניסת לכהן ניסת ללוי לישראל ולעובד כוכבים ולחלל לנתין ולממזר מניין תלמוד לומר בת איש כהן אף על פי שאינה כהנת משום דאינסבא להו להני לאו בת כהן היא ותו מידי כהנת לכהן כתיב סד"א [ויקרא כא-ט] כי תחל לזנות אמר רחמנא הני מילי היבא דקא מתחלה השתא אבל הא כיון דקא מתחלה וקיימא מעיקרא דאמר מר [ויקרא כא-ט] ובת כהן כי תהיה לאיש זר כיון שנבעלה לפסול לה פסלה ללוי וישראל נמי [ויקרא כא-ט] ושבה אל בית אביה כנעוריה מכלל דכי איתיה גביה לא אכלה אימא לא תידון בשריפה קמ"ל ודלא כר"מ דתניא בת כהן שניסת לישראל ואכלה תרומה משלמת את הקרן ואינה משלמת את החומש ומיתתה בשריפה ניסת לאחד מן הפסולין משלמת קרן וחומש ומיתתה בחנק דברי ר' מאיר וחכמים אומרים זו וזו משלמות קרן ולא חומש ומיתתן בשריפה ר"א אומר את אביה בשריפה ואת חמיה בסקילה מאי את אביה ואת חמיה אילימא את אביה מאביה ואת חמיה מחמיה מאי איריא בת כהן אפילו בת ישראל נמי בתו בשריפה וכלתו בסקילה אלא את אביה ברשות אביה ואת חמיה ברשות חמיה כמאן אי כרבנן האמרי נשואה יצאת לשריפה ולא ארוסה אי כרבי שמעון האמר אחת ארוסה ואחת נשואה בשריפה ואי כרבי ישמעאל האמר ארוסה יצאת לשריפה ולא נשואה את חמיה חנק הוא שלח רבין משמיה דרבי יוסי ברבי חנינא כך היא הצעה של משנה לעולם כרבנן והכי קאמר כל שהוא למטה ממיתת אביה ומאי ניהו נשוא' בת ישראל דאילו נשוא' בת ישראל בחנק הכא במיתת אביה בשריפה כל שהיא למעלה ממיתת אביה ומאי ניהו ארוסה בת ישראל דאילו ארוסה בת ישראל בעלמא בסקילה הכא במיתת חמיה בסקילה מתקף לה ר' ירמיה מידי למעלה למטה קנתי אלא אמר רבי ירמיה

רש"י אין לי אלא שניסת לכהן. לקמיה פריך מהיבא תיתי הא אטו משום דניסת ללוי וישראל לאו בת כהן היא: חלל. כהן. שנסא גרושה או זונה וילדה לו בן מיקרי חלל מן הכהונה כדכתיב (ויקרא כג) לא יחלל זרעו: עובד כוכבים נתיב וממזר. אע"פ שפסוקין לבא בקהל יש להם קידושין והכי היא אשת איש דקדושין תופסין בחייבי לאוין ואע"ג דהאי מתניתי' ר"ע דרביש וי"ו ושמעינן ליה דלון קדושין תופסין בחייבי לאוין אויבא תנא ביבמות (דף טו.) דלית ליה אליבא דר"ע דכי אמר ר"ע אין קדושין תופסין בחייבי לאוין ה"מ בחייבי לאוין דשאר אבל בחייבי לאוין גרידי לא אמר עובד כוכבים איבא לאו דלא תתחון בס (דברים ז) וכן נתיב דהוא מן הגבעונים: בת איש כהן. איש יתירא למה לי אלא למדרש דאב הוא דבעינן איש כהן אבל בעל לא בעינן איש כהן ואף על פי שאינה כהנת אשת כהן קפיד קרא שפחה בת איש כהן ולא אשת כהן: רבי אלעזר אומר כו'. לקמן בעי מאי קאמרי: חיללה שבת בת סקילה. והכי ס"ד דהקל בה הכתוב משאך בנות ישראל לידון במיתה קלה: ומאי שנא זנא מיניה דידיה. לענין שבת למה יחמיר לנו בנתיבות יותר מן הזכרים כהנים: איהו אשתראי שבת כו'. ומש"ה היבא דלא אשתראי ליה מיהו לא תחמיר עליה: הא לזנות כתיב. ופניה לאו זנות היא דלון לשון זונה אלא שזינתה ויאתה מתחת בעלה לאחריים כמו (הושע ט) כי זנית מעל אלהיך לשון מורת ויוצאה מזה לזה אשווי"ח בלע"ז: כד"ר. במסכת בימות בהבא על בימתו: עשאה זונה. ליפסול מן הכהונה אלמא זנות מיקרייא: מאי ניהו. מאי קאמר לן קרא: שזינתה מאביה. בתמיה: אחיה הגה הגה. כתיב (ויקרא יח) בבת בנו ובבת בתו ערות בה בנך או בת בנך וגו' כי ערותך הגה וכתיב (שם) בבת אשתו שזרה הגה זמה היא מה באשתו עשה בבתה כבתה דכתיב (שם) ערות אשה ובתה וגו' אף כלא חייב על בתו כעל בתו ומן ק"ו לא תייתיה דלון עוגשין מן הדיון אבל גזרה שזה הוי כאלו מפורש בו דהא לך דרשה איכתיב הגה יתירא: אחיה זמה זמה. לידון בשריפה כתיב הכא זמה היא וכתיב בשריפה זמה (שם כ) באש ישרפו וגו': סלקא דעתך אמינא. האי אביה קרא יתירא הוא דגליא שריפה בבת כהן שזינתה מאביה לאפוקי מגזירה שזה דרבה אחא למימר דלא תידרוש ליה לשראף הבא על בתו בשריפה דמדגלי רחמנא כו' קא משמע לן היא מחללה דזינתה שאר כל אדם קאמרי: לאו בת כהן היא. בהמיה למה לי איש יתירא לריבוי: כי החל לזנות. כשהיא מחללה על ידי זנות וזו נתחללה כבר ע"י נשואין שנשאה לחלל לנתין ולממזר נתחללה מן התרומה אפי' ימות זרעו אין לה לא תשוב עוד אל בית אביה כנעוריה ונפסלת נמי מן הכהונה שלא תינשא עוד לכהן וכולה וליך ביבמות דפרק אלמנה (דף סה.) לפסול לה. כגון נתיב וממזר: פסלה. עולמית מתרומה ומכהונה וההם פריך האי מיבעי ליה לגופיה זר שאינו כהן לא תחלל בתרומה בחייו ומשני ליה ההם וחלל אף על גב דלא פסול לה הוא דהא כשר לבא בקהל וליף לה דפרק אלמנה לכהן גדול (יבמות דף טו.) מלא יחלל זרעו מקיש זרעו לו מה הוא פוסל אף זרעו פוסל דכהן גדול הבא על האלמנה פוסל מן הכהונה ומן התרומה וליף לה מלא יחלל שני חיובין במשמע שמחלל אותה ואת הולד: ללוי וישראל נמי. אע"פ שאינה מחוללת עולמית מיהו כל ימי חייו מחוללת מן התרומה כדכתיב וצדה וגו' ודלא כר"מ. הא דלמרון לעיל בת כהן הנשואה לממזר בקדושה קיימת וגידיה בשריפה דלא כרבי מאיר: ואכלה בתרומה בוגג. גדי זר איבא חיוב קרן וחומש: משלמת את הקרן. לכוין דלא זכי לה רחמנא בגוה גזירה היא אכלה: ואינה משלמת את החומש. דלא זרה היא הואיל ורצויה לחזור אש ימות בעלה זרעו אין לה: ומיתתה בשריפה. אש זינתה: נשאת לחלד מן הפסולים. שנפסלה עד עולם ונתחללה הרי היא כזרה גמורה: מאביה. שזינתה מאביה: כלתו בסקילה. במתני' (דף נג.) ברשות אביה. ארוסה: ברשות חמיה. נשואה: אי כרבנן. דלמרי סקילה חמורה איפסול מיבעי ליה דלא ארוסה חמורה מנשואה ולדידהו נשואה יתה מכלל בת ישראל מחנק לשריפה ולא ארוסה מסקילה לשריפה: ואי כרבי שמעון. דלית ליה שריפה חמורה מסקילה הא אמר אחת ארוסה ואחת נשואה יאלו לשריפה: ואי כר' ישמעאל. הא דלמרי שריפה חמורה כר' ישמעאל דלמרי לקמן בשמעתא ארוסה יאלו לשריפה ולא נשואה דליף לה מבנין אב דבבארוסה הכתוב מדברי: את חמיה חנק הוא. כדון בת ישראל דהא לא יתה מכללה: כך האעה של משנת ר"א כמו שהיא שנויה ולא תפכה ולעולם כרבנן דלית להו איפסול ארוסה בסקילה נשואה בשריפה ואיהו נמי הכי אמר כל שהיא בבת ישראל שזינתה מאחרי: למטה ממיתת אביה. שריפה כלומר במיתה שהיא קלה משריפה כגון נשואה חנק בעלמא הוא הכא בבת כהן במיתת אביה כו' כאלו זינתה מאביה ובשריפה: כל שהיא. בבת ישראלית למעלה ממיתת אביה כגון ארוסה דבסקילה ה"ב בבת כהן לא יאלו מכללה להקל וגידיה במיתה חמורה כאלו זינתה ממיתה דבסקילה וה"ק אביה בשריפה הסמוכה למיתת אביה דנתיחא מינה דרבה

דהיינו נשואה בת ישראל הכא בבת כהן הולאה הכתוב להחמיר בשריפה והיא למעלה משריפה כגון ארוסה את חמיה דיינין לה כדון כלתו דבסקילה וכן לגמגמא אמאי אידי ואידי רשות אלא אמר רבא לעולם כר"ש וקסבר ר"א נשואה כארוסה מה ארוסה חד דרגא מסקינן לה מסקילה לשריפה אף נשואה חד דרגא מסקינן לה מחנק לסקילה מתקיף זה ר' חנינא הא אידי ואידי ר"ש בשריפה קאמר אלא אמר רבינא לעולם כרבנן ואיפוך את אביה בסקילה ואת חמיה בשריפה והאי דקאמר את אביה סירכא בעלמא נקט: אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא אמר רב הלכה כדשלח רבין משמיה דרבי יוסי ברבי חנינא אמר רב יוסף הלכתא למשיחא א"ל אביי אלא מעתה שחיטת קדשים לא ליתני הלכתא למשיחא אלא דרוש וקבל שכר הכא נמי דרוש וקבל שכר הכי קאמרי הלכתא למה לי סוגיא דשמעתא הלכה קאמר מאי רבי ישמעאל דתניא [\[ויקרא כא-ט\]](#) ובת [איש] כהן כי תחל לזנות בנערה והיא ארוסה הכתוב מדבר אתה אומר בנער' והיא ארוסה או אינו אלא אפי' נשואה ת"ל [\[ויקרא כא-יח/ט/כא\]](#)

תוספות הא מני ר"ש היא. אע"ג דר"ש לא דריש וי"ו דזשופטיך בפרק קמא (דף יד. ושם) הכא דריש: (תוספות)

דף נא - ב

לעולם כרבי ישמעאל והכי קאמר את אביה ברשות אביה בשריפה ואת חמיה מחמיה בסקילה וכל אדם בחנק אמר רבא מאי שניא או אידי ואידי ממש או אידי ואידי רשות אלא אמר רבא לעולם כר"ש וקסבר ר"א נשואה כארוסה מה ארוסה חד דרגא מסקינן לה מסקילה לשריפה אף נשואה חד דרגא מסקינן לה מחנק לסקילה מתקיף זה ר' חנינא הא אידי ואידי ר"ש בשריפה קאמר אלא אמר רבינא לעולם כרבנן ואיפוך את אביה בסקילה ואת חמיה בשריפה והאי דקאמר את אביה סירכא בעלמא נקט: אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא אמר רב הלכה כדשלח רבין משמיה דרבי יוסי ברבי חנינא אמר רב יוסף הלכתא למשיחא א"ל אביי אלא מעתה שחיטת קדשים לא ליתני הלכתא למשיחא אלא דרוש וקבל שכר הכא נמי דרוש וקבל שכר הכי קאמרי הלכתא למה לי סוגיא דשמעתא הלכה קאמר מאי רבי ישמעאל דתניא [\[ויקרא כא-ט\]](#) ובת [איש] כהן כי תחל לזנות בנערה והיא ארוסה הכתוב מדבר אתה אומר בנער' והיא ארוסה או אינו אלא אפי' נשואה ת"ל [\[ויקרא כא-יח/ט/כא\]](#)

דף נב - א

האי [\[ויקרא כא-ט\]](#) את אביה היא מחללת מאי דריש ביה מבעי ליה לכדתניא היה רבי מאיר אומר מה ת"ל את אביה היא מחללת שאם היו נוהגין בו קודש נוהגין בו חול כבוד נוהגין בו בזיון אומרין ארור שזו ילד ארור שזו גידל ארור שיצא זו מחלציו אמר רב אשי כמאן קרינן רשיעא בר רשיעא ואפי' לרשיעא בר צדיקא כמאן כהאי תנא: זו מצות הנסקלין: מאי תנא דקתני זו מצות הנסקלין משום דתנא נגמר הדין מוציאין אותו לסקלו בית הסקילה היה גבוה שתי קומות ואידי דקא בעי למיתנא מצות הנשרפין תנא נמי זו מצות הנסקלין: [\[מתני' מצות הנשרפין היו משקעין אותו בזבל עד ארכובותיו ונותנין סודר קשה לתוך הרכה וכורך על צוארו זה מושך אצלו וזה מושך אצלו עד שפוחת את פיו ומדליק את הפתילה וזורקה לתוך פיו ויורדת לתוך מעיו וחומרת את בני מעיו ר' יהודה אומר אף הוא אם מת בידם לא היו מקיימין בו מצות שריפה אלא פוחת את פיו בצבת שלא בטובתו ומדליק את הפתילה וזורקה לתוך פיו ויורדת לתוך מעיו וחומרת את בני מעיו אמר רבי אלעזר \(בן\) צדוק מעשה בבת כהן אחת שזינתה והקיפוח חבילי זמורות ושרפיה אמר לו מפני שלא היה בית דין של](#)

אותה שעה בקי: **גמ'** מאי פתילה אמר רב מתנה פתילה של אבר מנא לן אתיא שריפה שריפה מעדת קרח מה להלן שריפת נשמה וגוף קיים אף כאן שריפת נשמה וגוף קיים רבי אלעזר אמר אתיא שריפה שריפה מבני אהרן מה להלן שריפת נשמה וגוף קיים אף כאן שריפת נשמה וגוף קיים מאן דיליף מעדת קרח מנא ליה דכתיב [\[במדבר יז-ג\]](#) ואת מחתות החטאים האלה בנפשותם שנשמתן נשרפת וגוף קיים ואידך ההיא שריפה ממש היא ומאי בנפשותם שנתייבו שריפה על עסקי נפשותם כדריש לקיש דאמר ריש לקיש מאי דכתיב [\[תהילים לה-טז\]](#) בחנפי לעגי מעוג חרק עלי שנימו בשביל חנופה שהחניפו לקרח על עסקי לגימה חרק עליהן שר של גיהנם שני ומאן דיליף מבני אהרן מנא ליה דכתיב [\[ויקרא יב-ב\]](#) וימותו לפני ה' כעין מיתה ואידך ההוא שריפה ממש הוא ומאי דכתיב וימותו דאתחיל בהו מגואי בעין מיתה דתניא אבא יוסי בן דוסתאי אומר שני חוטין של אש יצאו מבית קודש הקדשים ונחלקו לארבע ונכנסו שנים בחוטמו של זה ושנים בחוטמו של זה ושרפום והכתיב [\[ויקרא יב-ב\]](#) ותאכל אותם ואלא בגדיהם ונילף מפרים הנשרפים מה להלן שריפה ממש אף כאן שריפה ממש מסתברא מאדם הוה ליה למילף שכן אדם חוטא נשמה פיגול אדרבה מפרים הנשרפים הוה ליה למילף שכן מכשיר לדורות הנך נפישין מאן דיליף מעדת קרח מאי טעמא לא יליף מבני אהרן ההוא שריפה ממש הוא ונילף מינה אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא אמר קרא [\[ויקרא יט-יח\]](#) ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה יפה וכי מאחר דאיכא דרב נחמן גזרה שוה למה לי לאו גזרה שוה הוה אמינא שריפת נשמה וגוף קיים לאו שריפה היא כלל ואי משום ואהבת לרעך כמוך למיש ליה חבילי זמורות כי היכי דלישרוף לעגל קמ"ל: וכבר היו משה ואהרן מהלכין בדרך ונדב ואביהוא מהלכין אחריהן וכל ישראל אחריהן אמר לו נדב לאביהוא אימתי ימותו שני זקנים הללו ואני ואתה ננהיג את הדור אמר להן הקב"ה הנראה מי קובר את מי אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי נפיש גמלי סבי דטעיני משכי דהוגני אמר רבי (אלעזר)

רש"י האו את אביה. מאי דריש ביה: מאי זו. אהיכא קאי: מתני' משקעין אותו. שלא יתהפך אנה ואנה והפול הפתילה על צדו מבחוץ: קשה לתוך הרכה. כוכיין סודר קשה לתוך הרכה מפני שהרכה אינה חוגקת לפתוח פיו והקשה מהכלל את גרונו ומנוולתו לפיכך קשה מבפנים לחטוק ורכה מבחוץ להגין: ומדליק את הפתילה. בגמרא מפרש פתילה של אכר: מדליק. מתוך: וחומרת את בני מעיו. לשון חמרמרו מעי (איכה ב) כוולת: רבי יהודה אומר. אין חונקין אותו בסודרין דלף הוא אם היה מת בידם ע"י חניקה קודם זריקה הפתילה לא היו מקיימין מצות שריפה אף הוא ליטנא בעלמא הוא כלומר אם יתנוקוהו אף הוא ימות בידם ואין זו שריפה: כלב"ש ע"ל ל"ה איה ב"ד של אותו שעה בקי. לדוקאן היו שאין להם ג"ש אלא קרח כמשמעו: גמ' מנא לן. דכי האו גוונא שריפה היא דקאמר רחמנא: אחיא שריפה שריפה. כתיב הכא (ויקרא כא) באש השרף וכתוב ההם (במדבר יז) אשר הקריבו השרופים מה להלן גוף קיים ולקמן פריך מנא לן: מצני אהרן. דכתיב בהו (ויקרא י) ויבן את השריפה: מנא לן. לעדת קרח הכי הוה: בנפשותם. ולא בגופם: שריפה ממש. הלכך על כרחך לא מנא למילף גוף קיים מההם ולקמן פריך ותהי שריפה ממש וליכף שריפה בית דין מיניה ותהי ממש: על עסקי נפשותם. על חנופה אכילה וזמורה הנכנסת בנפשותם: בחנפי לעגי מעוג. בצביל חנופה של לגימות מעוג שהאכילם והקסם קרח לעדתו ונתחברו עמו חרק עלי וגו' מעוג לשון דבר הגאכל כדכתיב (מ"ח יז) באלמנה הנרפית שאמרה לאלחיהו חי ה' אלהיהך יס יס לי מעוג: מנא לן. דגוף קיים בבני. אהרן: שריפה ממש. אף הגוף אכל מבפנים התחילה שריפתו ושרפה והלכה עמונתו ובשר: והא כתיב ותאכל אותם. דמשמע מעינות אותם ולא דבר אחר ואם הכל

נשקף מאי קא ממעט ומשני אוהס וכלא בגדיהס: שכן ארס חוטא נשמה פיגול. ארס מלדס חוטא מחוטא נטילת נשמה מנטילת נשמה אכל שריפת פריס אין בהס נטילת נשמה שפכר הן נשחטין: פיגול. דבר שאין בו פיגול מדבר שאין בו פיגול: מכשיר. שריפת ב"ד מכשיר הכשר מלכות המקום וכן פריס הנשקפים אכל שריפה דהני לאו בידי ארס הוה שקיימו בהס מלכות המקום: ולדורות. דבר הנוגה לדורות מדבר הנוגה לדורות: ופרכינן מלן דילוף מעלת קרה מ"ט לא ילוף מבני אהרן משום דקסבר שריפה ממש הואי וההוי שריפה ממש וילוף שריפת ב"ד מיניה לשריפה ממש דהוה ליה ארס מלדס חוטא מחוטא נשמה ופיגול: לאו שריפה היא. ובב"ד שריפה כתיב ואי אהה רשאי לבכור לו ז' שריפה קרויה שריפה: ואי בעי לקוימו ורהבת לרעך כמודן אפי' ליה חזיבי זמורות: לנגל. מהרי: קמ"ג. ג"פ דמיקריא נמי שריפה והשתא דליה מיקריא שריפה כבוד אהה לו מדבר נחמן: וכבר היו. אידי דליידי בבני אהרן תנא ליה הכא לאשמועינן דבשזיל שהיו מבקשים שריפה ורבותו מהו: נפשי נמלי סבי דטעיני משכי דהוגני. הרבה גמלים זקנים שטעונים עורות גמלים יונקין שמתו בכרי מדון ועיפה (ישעיה ס) מתרגמינן הוגני בכרה קלה (ירמיה ב) היינו נמלא נערה ויונתה שהיא קלה ועסקיה רעים מחמת שלא הורגלה לטעון משאוי: (רש"י)

תוספות ההיא שריפה ממש הואי. בת"כ איכא ב' ברייתות שנויות סתם דפליגי מעיקרא קתני כיצד היתה מיתתן שני חוטין כו' ונשרף גופן ובגדיהן קיימין שנאמר ותצא אש מלפני ה' ותאכל אותם וימותו ובתור הכי גבי יבכו את השריפה קתני שריפת נשמה וגוף קיים וא"ת והא אמרי' בפ' הישן (סוכה דף כה: ושם) מישאל ואלצפן היו שנדחו לפסח שני ואי שריפה ממש הואי לא נטמאו ויש לומר דשולדן קיימת הוה כדאמר בהמפלת (נדה דף כז:) מת שנשרף ושולדו קיימת טמא: אותם ולא בגדיהם. ואם תאמר והא כתיב (ויקרא י) וישאום בכותונותם ויש לומר דלא ידעינא אם בכותונות הנושאים או בכותונות הנישאים: וילוף מפריס הנשרפים. המ"ל ואהבת לרעך כמודן ברור לו מיתה יפה: שכן מכשיר. תימה דלא חשיב מכפר כדאמר בפרק נגמר הדין (לעיל דף מב.). הנהג נפשי. ומשום הכי לא קאמר הכא מכשיר ממכשיר עדין כדאמרינן בפרק נגמר הדין (שם) א"נ מכשיר דהתם עדיף שזה הכשירו בכך וזה אדרבה נפסל בכך: (תוספות)

ב - נב דף

למה תלמיד חכם דומה לפני עם הארץ בתחלה דומה לקיתון של זהב סיפר הימנו דומה לקיתון של כסף נהנה ממנו דומה לקיתון של חרש כיון שנשבר שוב אין לו תקנה אימרתא בת טלי בת כהן שזינתה הואי אקפה רב חמא בר טוביה חבילי זמורות ושרפה אמר רב יוסף טעה בתרתי טעה דברב מתנה וטעה בדתינא **[דברים יז-ט]** ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט אשר יהיה בימים ההם בזמן שיש כהן יש משפט בזמן שאין כהן אין משפט: אמר רבי אלעזר ברבי צדוק מעשה בבת כהן שזינתה וכו': אמר רב יוסף בית דין של צדוקים הוה הכי אמר להו והכי אהדרו ליה והתניא אמר רבי אלעזר ברבי צדוק זכורני כשהייתי תינוק ומורכב על כתיפו של אבא והביאו בת כהן שזינתה והקיפוה חבילי זמורות ושרפה אמרו לו קטן היית ואין מביאין ראייה מן הקטן שני מעשים הוה הי אמר להו ברישא אילימא הא קמייתא אמר להו ברישא א"ל כשהוא גדול ולא אשגחו ביה אמר להו כשהוא קטן ואשגחו ביה אלא הא אמר להו ברישא ואמרו ליה קטן היית ואמר להו כשהוא גדול ואמרו ליה מפני שלא היה בית דין של אותה שעה בקי: **[מתני'** מצות הנהרגין היו מתיזין את ראשו בסיף כדרך

שהמלכות עושה רבי יהודה אומר ניוול הוא לו אלא מניחין את ראשו על הסדן וקוצץ בקופיץ אמרו לו אין מיתה מנוולת מזו: **[גמ'** תניא אמר להן רבי יהודה לחכמים אף יודע שמיתה מנוולת היא אבל מה אעשה שהרי אמרה תורה **[ויקרא יח-ג]** ובחקותיהם לא תלכו ורבנן כיון דכתיב סייף באורייתא לא מינייהו קא גמרינן דאי לא תימא הכי הא דתניא שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי היכי שרפינן והכתיב ובחקותיהם לא תלכו אלא כיון דכתיב שריפה באורייתא דכתיב **[ירמיה לד-ה]** ובמשרפות אבותיך וגו' לאו מינייהו קא גמרינן והכא נמי כיון דכתיב סייף באורייתא לאו מינייהו קא גמרינן והא דתנו באידך פירקין אלו הן הנהרגין הרוצח ואנשי עיר הנדחת בשלמא עיר הנדחת כתיב בהו **[דברים יג-טז]** לפי חרב אלא רוצח מנולן דתניא **[שמות כא-ב]** נקם נקימם וזו איני יודע מה הוא כשהוא אומר **[ויקרא כו-כה]** והבאתי עליכם חרב נוקמת נקם ברית הוי אומר נקימה זו סייף ואימא דבריו ליה מברז לפי חרב כתיב ואימא דעביד ליה גיסטרא אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוב אמר קרא **[ויקרא יט-יח]** ואהבת לרעך כמודן ברור לו מיתה יפה אשכחן דקטל עבדא בר חורין מנא לן ולאו קל וחומר הוא קטל עבדא בסייף בר חורין בחנק הניחא למאן דאמר חנק קל אלא למ"ד חנק חמור מאי איכא למימר נפקא ליה מדתניא **[דברים כא-ט]** ואתה תבער הדם הנקי מקרבך הוקשו כל שופכי דמים לעגלה ערופה מה להלן בסייף ומן הצואר אף כאן בסייף ומן הצואר אי מה להלן בקופיץ וממול עורף אף כאן בקופיץ וממול עורף אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוב אמר קרא ואהבת לרעך כמודן ברור לו מיתה יפה: **[מתני'** מצות הנחנקין

היו משקעין אותו בזבל עד ארכובותיו ונתן סודר קשה לתוך הרכה וכורך על צוארו זה מושך אצלו וזה מושך אצלו עד שנפשו יוצאת: **[גמ'** תנו רבנן **[ויקרא כג-י]** איש פרט לקטן **[ויקרא כג-י]** אשר ינאף את אשת איש פרט לאשת קטן **[ויקרא כג-י]** אשת רעהו פרט לאשת אחריים **[ויקרא כג-י]** מות יומת בחנק אתה אומר בחנק או אינו אלא באחת מכל מיתות האמורות בתורה אמרת כל מקום שנאמר מיתה בתורה סתם אין אתה רשאי למושכה להחמיר עליה אלא להקל עליה דברי רבי יאשיה רבי יונתן אומר לא מפני שהיא קלה אלא כל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק רבי אומר נאמר מיתה בידי שמים ונאמר מיתה בידי אדם מה מיתה האמורה בידי שמים מיתה שאין בה רשע אף מיתה האמורה בידי אדם מיתה שאין בה רשע ואימא שריפה מדאמר רחמנא בת כהן בשריפה מכלל דהא לאו בת שריפה היא

רש"י למה תלמיד וכו'. משום דליידי בעדת קרה נקט לה שהיו תלמידי חכמים כדכתיב (במדבר טז) נשיאי עדה קריאי מועד אנשי שם ועל שם שפיהם אוחו רשע כשנתנו מממונו הקלו בעיניו להשיאם ולהחזיק ידו במחלוקת ולמרוד בהקב"ה: בתחלה. בעורו מתנהג ככבודו שאין לרדוף לו הוא יקר בעיניו: רב חמא דבורות האחרונים היה כשאר האחרונים: טעה דברב מתנה. דאמר לעיל שריפת ב"ד פחילה של אבר היא: וטעה דתניא. שאין ב"ד ממתין אלא בזמן לשכת הגזית בעוד סנהדרין נוהגת בשלכת הגזית נוהגת אף בחו"ל כדאמרינן במסכת מכות (דף ז. ע"ש): של דוקין. שדוקין מקרא ככתבו: ה"ק. רבי אלעזר לחכמים בהמיה כדאמרינן במתניתין דמשמע שריפה מעשה זה משגדל והכי אהדרו ליה לא היה ב"ד בקי: והתניא. לאון מביאין ראייה מן הקטן אהדרו ליה: אמר להו כשהוא גדול. מעשה שריפה בגדלו ולא אשגחו ביה דאמרו ליה לא היה ב"ד של אותה וכו' והדר אמר להו מעשה שריפה כקטנו: מתני' ניוול הוא זה. השתא משמע מפני שהרגו מעומד ונפול: על סדן. עץ עבה תקוע בארץ כמו של נפחים: גמי' שופכים על המלכים. שמתו מטתן וכלי תשמיען ואין בהן משום דרכי האמורי: אלא משום דכתיב הך שריפה דלאורייתא. שגאמר בלדקיהו בשלום תמות ובמשרפות אבותיך המלכים הראשונים כן ישרפו לך וגו': נקם ינקם. במכה עבדו כענינו ומה תחת ידו דהוי במיתה ב"ד משום דעבד שייך במלכות שהשאה נוהגת בהן: דכריז ליה מידי. חוקעה בעטנו או בגרונו כמו כדאמר דחביתא: לפי חרב כתיב. פיפוח של חרב שני לרדוף מכלן ומכלן דכתיב (תהלים קמט) חרב פיפוח אלמא תרי ניהו: גיסטרא. חולקו לאורכו לשנים: קטל בר חורין. ללא כתיב ביה אלא מיתה סתם וכל מיתה סתם חנק הוא: מנולן. בסייף: מן הצואר. גרון: ממול עורף. מאחרי הפנים דכתיב (דברים כא) ועפרו לשון עורף מול הרואה את העורף דהיינו מאחורי צוואר שרואין את העורף ועורף הוא הקרי"ל שכלגד הפנים דכתיב (ירמיה לב)

ויפנו אליו עורף וכל פנים אלמלא עורף להדי פנים: פרט לאשת קטן. אשמועיני דקטן אין זו קדושין: לאשת אחרים. כתי אשמועיני שאין קידושין לכותי ומהכא תיפוק לן ככל דוכתא: אללא להקל עליה. ולקמן מפרש דלרבע מיתות כסידרן גמרא גמיר ליה ר' יאשיהו מסיני וכוון לחנק קלה מכולם על כרחין נתנה לחייבי מיתות הסתומין שהרי אין לך מה להחמיר עליהם שמנן לך לזונם בחמורה שמאל לא נתחייב בה: לא מפני שהיא קלה. דסבירא ליה כר"ש דאמר (לעיל דף מטו): חנק והרג: אינה אלא חנק. ור' מפרש לה לדברי יונתן: נאמר מיתה בידי שמים. וימת גם ארוהו (בראשית לח) ונאמרה מיתה סתם בידי אדם: אין בה כוּסם. אין בה חבורה וסימן: מדקאמר רחמנא בת כהן שזינתה כשרים מכלל דבת ישראל לאו כשריה הלכך מות יומת הטוף ע"כ חנק הוא: (כ"ט)

תוספות טעה בדבר מתנה. ואף רבי אלעזר ב"ר צדוק נמי חזר בו: בזמן שיש כהן יש שופט. מ"ל כדרשין בפרק הנחנקין (לקמן דף פז). מלמד שהמקום גורם: רבי יהודה אומר ניוול הוא זה. לא קרי ליה ניוול אלא משום דכתיב ובחקותיהם לא תלכו כדמוכח בגמרא: אלא כיון דכתיב שריפה. תימה דמשמע הכא דאע"ג דחוקה היא כיון דכתיב באורייתא שרי ובפ"ק דמסכת ע"ז (דף יא. ושם) פריך ושריפה חוקה היא והכתיב ובחקותיהם לא תלכו ומסיק לאו חוקה היא וי"ל דהתם קאמר לאו חוקה היא לשם עבודת כוכבים דאי הוי חוקה לעבודת כוכבים אפילו הוה כתוב באורייתא לא הוה מהני אבל הכא איירי בחוק העובדי כוכבים שלא לשם עבודת כוכבים דומיא דסיף דכיון דכתיב באורייתא לא מיינהו גמרינן ושרי. איש פרט לקטן. אבל האשה. מיחייבא בביאת בן ט' שנים ויום אחד כדנתן בפרק יוצא דופן (נדה דף מה). ומיייתי לה לקמן: פרט לאשת קטן. הא דאיצטרך קרא היינו במיעד לבנו קטן או בן ט' שבע על יבמתו וס"ד כיון דמדאורייתא רמיא קמיה ליחייב עליה משום א"א קמ"ל והכי מוקמינן לה בפ"ק דקדושין (דף יט. ושם): פרט לאשת אחרים. והיינו כותי וקמ"ל דאין אישות לכותים אע"ג דאין מיתה ואזרה איסורא מיהא איכא מדאיצטרך למישרי יפת תואר דדרשין בפ"ק דקידושין (דף כא: ושם) אשת אפילו אשת איש: (תוספות)

דף - נג

בשלמא לר' יונתן כדקא מפרש רבי טעמא אלא לרבי יאשיהו ממאי דאיכא חנק בעולם אימא סיף אמר רבא ארבע מיתות גמרא גמירי להו מאי לא מפני שהיא קלה קמיפלגי בפלוגתא דרבי שמעון ורבנן א"ל רבי זירא לאביי שאר הנסקלין דלא כתיב בהו סקילה דגמרי מאוב וידעוני במאי גמרי ממות יומתו גמרי או בדמיהם בם גמרי א"ל בדמיהם דמיהם בם גמרי דאי ממות יומתו גמרי דמיהם דמיהם לי אלא מאי בדמיהם דמיהם גמרי מות יומתו למה לי כדנתניא **במדבר לה-כא** מות יומת המכה רוצח הוא אין לי אלא במיתה הכתובה בו מניין שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו שאתה ממיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו תלמוד לומר מות יומת המכה מ"מ אמר ליה רב אחא מדפתי לרבינא ואי ממות יומתו גמרי מאי קא קשיא ליה אילימא אשת איש קא קשיא ליה למיתי ולמיגרמ מות יומת מאוב וידעוני מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה מדאמר רחמנא ארוסה בסקילה מכלל דנשואה לאו בסקילה ואלא מכה אביו ואמו קא קשיא ליה למיתי ולמיגרמ מאוב וידעוני עד דגמרי מאוב וידעוני ליגרמו מאשת איש דאי אתה רשאי למוטכה להחמיר עליה אלא להקל עליה אמר ליה שאר הנסקלין גופיהו קא קשיא ליה דאי במות יומת גמרי עד דגמרי מאוב וידעוני ליגרמו מאשת איש: **מתני'** אלו הן הנסקלין הבא על האם ועל אשת האב ועל הכלה ועל הזכור ועל הבהמה והאשה המביאה את הבהמה והמגדף והעובד עבודת כוכבים והנותן מזרעו למולך ובעל אוב וידעוני והמחלל את השבת והמקלל אביו ואמו והבא על נערה המאורסה והמסית והמדיח והמכשף וכן סורר ומורה הבא על האם חייב עליה משום אם ומשום אשת אב רבי יהודה אומר אינו חייב אלא משום האם בלבד הבא על אשת אב חייב משום אשת אב ומשום אשת איש בין בחיי אביו בין לאחר מיתת אביו בין מן האירוסין בין מן הנישואין הבא על כלתו חייב עליה משום כלתו ומשום אשת איש בין בחיי בנו בין לאחר מיתת בנו בין מן האירוסין בין מן הנישואין: **גמ'** תניא רבי

יהודה אומר אם לא היתה אמו ראויה לאביו אינו חייב אלא משום האם בלבד מאי אינה ראויה לו אילימא חייבי כריתות וחייבי מיתות בית דין מכלל דרבנן סברי אע"ג דאינה ראויה לו הא לית ליה קידושין בגויה אלא חייבי לאוין ור' יהודה סבר לה כרבי עקיבא דאמר אין קידושין תופסין בחייבי לאוין מתיב רב אושעיא איסור מצוה ואיסור קדושה חולצות ולא מתיבמות

רש"י הכי גרסינן בשלמא לר' יונתן כדמפרש רבי טעמא: ממאי דאיכא חנק בעולם. במיתה ב"ד דילמא אין מיתות ב"ד אלא שלש קלה שבהן כסיף: ארבע מיתות. בשמן הנקוב ליה וכוון שלש פירש ליה נחן חנק על כרחין קלה היא מכולן והניחה לסתומי' שאינו רשאי למשכה להחמיר עליה אלא להקל עליה לפיכך לא הוריד לפרש: שאר הנסקלין. ללא עבודת כוכבים ונערה המאורסה וחלול שבה ואוב וידעוני ומגדף דהך כתיבי בהו סקילה וכולהו שאר הנסקלין לא כתיב בהו סקילה כדילא וגמרינן להו לקמן בגזירה שהי דלוב וידעוני: במאי גמרי. איזו טובה מופנית לגזירה שהי דמיהם בם או מות יומתו: א"ל רב אחא מדפתי לרבינא. הא דל"ר זירא לאביי במאי גמרי מאי הוה קשיא ליה לרבי זירא אי הוה גמרי ממות יומתו: אי נימא אשת איש קא קשיא ליה. אמאי קרי ליה מיתה סתם ובחנק הוגמר מינה ג"ש מאוב וידעוני כי היכי דגמרינן כל הנסקלין דלא כתיב בהו אלא מות יומתו והמגדף וגמרינן להו מההה: מכה אביו ואמו. אמרינן לקמן דמיתתו בחנק באלו הן הנחנקין (דף פד): וקשיא ליה לגמריה לסקילה מאוב וידעוני ומאי קשיא ליה דגמרינן מאוב וידעוני לגמריה מאשת איש דהכי שפיר דכיון דאיכא למיגרמ קלה ואיכא למיגרמ חמורה אי אתה רשאי למשכה להחמיר: לגמרינן דלא כתיב בהו אלא מות יומתו והמגדף והמדיח והמכשף והנותן מזרעו למולך. דכתיב בהו סקילה הא כתיב ביה ודלא כתיב ביה סקילה כתיב בהו דמיהם בם וגמרינן מאוב וידעוני: והאשה המביאה את הבהמה. עליה: והנותן מזרעו למולך. קסבר האי תנא מולך לאו עבודת כוכבים הוא מדתן עבודת כוכבים ותנא מולך אלא חק העבודת כוכבים בעלמא הוא ורחמנא חייב עליה סקילה והכי אמרינן בגמ': אוב וידעוני. במתניתין לקמן (דף סה). מפרש להו: והמקלל אביו ואמו. החמיר בממכה משום דאיכא תרתי קלון אביו ואמו ומוציא שם שמים לבעולה: והמסית. את היחידים: והמדיח. עיר הנדחת לקמן באלו הן הנחנקין (דף פטו): מפרש לה מנא לן דבסקילה: מכשף. בגמרא (דף פז). יליף לה מנא לן דבסקילה: הבא על האם. בשוגג חייב עליה שתי חטאות דכבולוהו עריות כתיב בהו כרת וכתיב בהו חלוק חטאות ואפילו בגוף אחד כדאמרינן בפרק בתרא דמסכת מכות (דף יד). לחייבו על אחתהו שתי חטאות מאביו ואחותו מאמו והכא נמי כתיב בהו חלוק לרבנן כדמפרש בגמרא: משום אשת אב. אם נתקדשה לאביו שלא ילדוהו בזנות או נתקדשה לו אחרי כן: אלא משום אם. וטעמא מפרש בגמרא: בין לאחר מיתת אביו. אחיוב דאשת אב קאי דמרכה ליה קרא אף לאחר מיתה כדמפרש בגמרא אבל שם אשת איש לאחר מיתה לא קאמרי: בין מן האירוסין. דכיון דקדשה אשתו היא דכתיב (דברים כד) כי יקח איש אשה משעת לקיחה נקראת אשתו והך קדושה קדושה היא דגמרינן קדושה קדושה משעת: עפ"ן: גמ' תניא ר' יהודה אומר וכו'. האי תנא פליגי תנא דידן דלא מפליגי לרבי יהודה בין ראויה לשאינה ראויה והאי תנא אית ליה דהיינו טעמא דרבי יהודה דלא היה לו לאביו חטאות בה הלכך לא קרינא ביה אשת אב: חייבי כריתות. שאסורין עליו באיסור כרת דקיימא לן בן דקדושין בפרק שלישי (דף פז). דלא תפסי בהו קדושין: מכלל דרבנן וכו'. בתמיה: אלא כתיבי לאוין. כגון מזמורת וגמינה או אלמנה לכה"ג דקיי"ל (שם דף סה). תפסי בהו קדושי מהאחת האובת והאחת שנואה וטעמא דר"ע התם מפרש מנא יקח אש אשת אביו וסבר דבאנוסת אביו הכתוב מדבר דלאו דלא יגלה כנף אביו כנף שרעה אביו הוא דאיכא וקאמר רחמנא דלא יקח אביו לו לקוחין בה: איסור מטא

כו'. יבמה שנפלה לפני יבם והיא אסורה עליו משום מזהו או משום קדושה חוללת ואינה יולדת בלא כלום אף על גב דגבי חיובי כריתות קיימא לן בפרק קמא דיעבות (דף ג:) מגזרה שזה עלילה דיואלה הימנו בלא כלום בלא חליצה התם הוא לאסורה ליה איסור חמור ללא תפסי ביה קדושי אבל איסור מזהו או קדושה דבנות קדושוני ניהו מרבינו התם (דף כ.) מיבמתו יבמתו ין כך אחרת שעולה השערה להלוך ואינה עולה לביסוד ואיזו זו חיובי לאוין: ולא מתיבמת. דהא אסורה ליה וכי תימא תיחי עשה ותחלה לא תעשה גזירה ביאה ראשונה שמקיים בה יבמה יבא עליה (דברים כה) אטו ביאה שניה שאין בה מלכות עשה: (רש"י)

תוספות קמיפלאי בפלוגתא דר' שמעון ורבנן. תימה ור' ישמעאל דאמר לעיל (דף נא.) ארוסה יצאה לשריפה ולא נשואה מנ"ל דאשת איש בחנק דאי מר' יאשיהו מסתמא מדסבר כר' שמעון דשריפה חמורה סבר נמי כוותיה דסייף קיל וכדרכי נמי לא מצי דריש דתקשי אימא שריפה ול"מ לשנויי מדאמר רחמנא בת כהן בשריפה מכלל דהאי לאו בשריפה דדילמא ה"מ ארוסה אבל נשואה אימא בשריפה ועוד קשה בסוף פירקין (דף סו:) איכא למ"ד דמוקי רבי כרבי ישמעאל וי"ל דאין סברא להחמיר בנשואה בת ישראל טפי מבארוסה ואף על גב דפריך הכא אימא שריפה ה"מ לשנויי הכי אלא דשפיר משני והך שינויא לא מצי לשנויי למאי דמוקי רבי כרבי ישמעאל: דאי במות וימתו גמירי עד דגמרי מאוב וידעוני ליגמרי מא"א. תימה א"כ ג"ש מאי אהני דבלאו הכי סתם מיתה חנק וי"ל דלאו דווקא מא"א דאיכא למימר דליגמר מרוצח דהוי בסייף: משום אם ומשום אשת אב. הא דלא קתני א"א משום דהכא לאחר מיתה איירי: הא לית ליה קידושין בגווה. אפילו ר' יהושע דאמר בפרק החולץ (יבמות דף יט. ושם) אין ממזר אלא מחייבי מיתות ב"ד מודה דלא תפסי קידושין בחייבי כריתות כדדרשין מקרא בסוף האומר (קדושין דף סח.) ובפ"ק דב"מ (דף טו:) אמר אדם יודע שאין קידושין תופסין באחותו משמע דליכא מאן דפליג והא דמשמע בכל דוכתא דממזרות תלי בתפיסת קידושין היינו דלא כרבי יהושע: (תוספות)

ב - נג דף

איסור מצוה שניות מדברי סופרים ואמאי קרו להו איסור מצוה שמצוה לשמוע דברי חכמים איסור קדושה אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ואמאי קרו להו איסור קדושה דכתיב **[ויקרא כא-ג]** קדושים יהיו לאלהיהם ותניא עלה רבי יהודה מחליף חלופי הוא דמחליף הא חליצה בעיא ואי סלקא דעתך ר' יהודה כר' עקיבא סבירא ליה מכדי חיובי לאוין לרבי עקיבא כחיובי כריתות דמי וחיובי כריתות לאו בני חליצה ויבוס ניהו לדבריו דתנא קמא קאמר וליה לא סבירא ליה כי אתא רבי יצחק תני כדתנן רבי יהודה אומר אינו חיובי אלא משום האם בלבד וטעמא מאי אמר אביי דאמר קרא **[ויקרא יח-ג]** אמך היא משום אמו אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת אב אלא מעתה **[ויקרא יח-ח]** ערות אשת אביך לא תגלה ערות אביך היא משום אשת אב אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אמו אלא אמו שהיא אשת אביו קאי הכא וממעט לה קאי הכא וממעט לה השתא אמו שאינה אשת אביו מחייב אשת אביו שאינה אמו מחייב אמו שהיא אשת אביו לא מחייב כלל ותו לרבנן נמי הכתיב אמך היא אלא ההוא מיבעי ליה לכדרב שישא בריה דרב אידי לרבי יהודה נמי ההוא מיבעי ליה לכדרב שישא בריה דרב אידי לרבי מחייב משום שתי ערות אלא מעתה **[ויקרא יח-ט]** ערות כלתך לא תגלה אשת בנך היא לא תגלה ערותה הכי נמי משום ערוה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי ערות והתנן הבא על כלתו חיוב עליה משום כלתו ומשום אשת איש בין בחיי בנו בין לאחר מיתת בנו ולא פליג ר' יהודה אלא כיון דחד גופא הוא אע"ג דתרי איסורי ניהו כתיב ערותה הכא נמי כיון דחד גופא הוא אע"ג דתרי איסורי ניהו כתיב ערותה אלא אמר רבא קסבר ר' יהודה ערות אביך זו אשת אביך ומיית ליה בגזירה שוה ומשמע בין אשת אביו שהיא אמו בין אשת אביו שאינה אמו אמו שאינה אשת אביו מניין ת"ל ערות אבך לא תגלה אמך היא משום אמו אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת אביו

רש"י איסור מזהו שניות מדברי סופרים. תנא גופיה קתני לה במשנה הכי: ואמאי קרי לה וכו'. פירוש אמוראויס ניהו: ר' יהודה מחליף. שהיה שונה ומפסק איסור מזהו אלמנה לכהן גדול דכתיב (ויקרא כז) בסוף ספר ויקרא כשהשלים כל מלות כהונה אלה המלות איסור קדושה שניות מדברי סופרים כגון אם אמו ואם אביו ואמאי קרי ליה איסור קדושה שא"ל חכמים קדש עלמך במוחקר כך להתרחק אף מזה המותר כדי שלא תכשל באיסורא אבל חליצה בעיא: חיובי לאוין. דקתני אלמנה: כחיובי כריתות. משוי להו דלא תפסי בהו קדושי: וחיובי כריתות לאו בני חליצה ויבוס ניהו. וכן חיובי לאוין לרבי עקיבא מה חיובי כריתות אינן בתורת קדושוני ואין בהו חליצה ויבוס אף חלו והואוין ואינן בתורת קדושוני אין בהו חליצה ויבוס: לדבריו דתנא קמא. דמחייב אלמנה בחליצה קאמר רבי יהודה לכדכיר דמחייבת ליה בחליצה אין כך לקרותה איסור קדושה אלא איסור מזהו: תני דתנן. אייתי מהניתח בדיקה דתני בה דר' יהודה אומר אף בראוייה לרבינו קאמר דלוינו חיובי אלא משום אם בלבד וכתנן במתני: אמך היא. ערות אביך וערות אמך לא תגלה אמך היא למה לי אמך היא אלא לומר כך שאם יש בה שני שמות אם ואשה אב איך חיובי אלא משום אמו: אלא מעתה. דדרשה אמך היא למעוטי: ערות אביך היא. דכתיב גבי אשה אב דדרשה נמי למעוטי שם אם מינה ונימא דה"ק הך ערות אשת אב דרישא דקרא אם יש עוד עליה שם אחר כגון שהיא אמך לא תתחייב אלא משום אשת אב: אלא אמו שהיא אשת אביו. בתמיה כלומר לכדכיר קאי הכא ומעייט לה מאיסור אם קאי הכא ומעייט לה מאיסור אשת אב אם כן על כרחיך לגמרי מעייט דקראי אהדדי לא נימא דסתיה ותמיהה לי אמאי לא תפסי ליה לרבי יהודה גופיה דהא משום אם מודה ליה דחייב ואי חיובא למדרשה להאי היא למיעוטא הכי דרשין וככי האי גוונא מתרלי דה"ק אי אמך לבד היא לא תגלה ערותה אבל אם יש שם אחר עליה איך מזהו עליה והיא דערות אביך הכי נמי מדריש ערות אשת אביך לא תגלה אם ערות אביך לבד היא אבל אם יש שם אחר עליה איך מזהו עליה אשת אביו שאינה אמו חיובי אשת אביו שהיא אמו מחייב אמו שאינה אשת אביו וכו' לישנא יתיבא הוא וה"ק קאי הכא וממעט לה ותו לא מידי והכי קא קשיא ליה אם כן קשו קראי אהדדי הא מחייב ליה בלמו וממעט ליה מאשה אב והאי ממעט ליה ממאמו ומחייב באשת אב: ותו. אי חיובא למדרשה להאי היא למיעוטא כי האי גוונא רבנן מאי עבדי ליה אלא על כרחיך לא משמע מהיא מיעוטא למימנא דאיסור זה לבדו עליה ולא אחר וכי משמע היא מיעוטא הכי משמע אמך היא ואין אחרת אמך והאי היא דלא מזהו למדרשה הכי על כרחיך לאו למיעוטא אלא לדרשה אחרינא אלא לכדכיר שישא בדיה דרב ארדי בשליה שמעתין לעונש דלמו שאינה אשת אביו דלא כתיב במ דמיהם במ דבאשת אביו כתיב דמיהם במ ומשמע בין אשת אביו שאינה אמו בין שהיא אמו אבל אמו שאינה אשת אביו אזהרה כתיב בה (ויקרא יח) ערות אמך לא תגלה ומשמע ע"ש שאינה אשת אביו אבל עונש לא כתיב בה ויליף לה מאמך היא בהוייתה תהא כל לדדיה שוין דכי היכי דלמך היא אשת אביך ענש בה כך אמך שאינה אשת אביך ענש בה והכי נמי לרבי יהודה להכי מצעני ליה וכן היא דענות אביך לדרשה אחרינא לחייב עליה אפילו לאחר מיתה אביו כלומר בהוייתה תהא לעולם כדלקמן בשמעתין ולאו למעוטי מאיסורא אחי: מן אלא מעתה עד לכדכיר שישא בדיה דרב ארדי דהא אתהפחא היא: אמך קרא. ערות אמך היא לא תגלה ערותה: אלא אמך רבא. לעולם מקרא קמא דהיא בערות אמך מיעוטא משמע כדאור דרשין מעיקרא ומיהו היא דענות אביך דקשיא כך דמעט ליה נמי מאיסור אם לאו פירכא היא דהא רישא דקרא דענות אביך שם אשת אב הוא לדכיר ולא משום איסור אם ומיית ליה בג"ש כדלקמן נאמר כאן ערות אביך לא תגלה ונאמר להלן ערות אביו גלה מה להלן באישות הכתוב מדבר אף כאן באישות הכתוב מדבר ומשמע. לן איסורא בין אשת אביו

זהו קריאת חובי וכלל בהמה לא תהו שכתבך אבל נשכב בזכר לא כתיב: כתובות הגויים. האי נמי מתועבותיהם הוא דכתיב בפרשת עריות (ויקרא יח) כי את כל התועבות האלה עשו אנשי הארץ: הבא על הזכר והביא זכר עליו. בהעלם אחת: חייב שמים. קשי לאוין הם דמתרי קראי ארו לפיכך חלוק חטאות ביניהם והביא זכר עליו גרסינו ולא גרסינו זכר ללא מקרי זכור אלא נקב המשכב: לדברי ר' עקיבא אינו חייב אלא אחת. דכיון דמתד קרא נפקי אין חלוק חטאות ביניהם: לדי כתיב לא יהיה קדש. ביטת גברי כתיב אבל לבהמה אין זנות כדלפנין ביבמות (דף נט): מלחזן זונה ומחזן ככל ולא שייך בה לזון קדשות והאי דתנייה תנא לזיל לא יהיה קדש לזווחא דמילתא אבל עיקר אזהרה לאו מהתם: אלא מנא לן נפקא ליה מכל שוכב. דלפיתיה לעונש נשכב בלשון שוכב לזליפה משוכב לזאזרה הלכך אזהרה לזוכב ושכב מלחו ללא תהו שכתבך הוא חד במשמעותיה וחד מדליתקש להצדיק וכיון דחד לאו לתרווייהו אין חלוק חטאות ביניהם: אכיו אמר אף לדברי ר' ישמעאל חייב שמים. לדי כתיב לא יהיה קדש בגברי הוא דכתיב כדלמחן לעיל ונרבע לבהמה לאו מיניה יליף אלא מדלפיקה בלשון שוכב ואיכא לאו ללא תהו שכתבך: בין לדי אזהרה בין לאכיו לר' ישמעאל חייב שלש. לדי אזהרה בא על הזכר מלא שכתב הביא זכר עליו מלא יהיה קדש בא על הבהמה מלא תהו שכתבך אבל משום נרבע לבהמה לא מחייב שהדיא הביא זכר עליו וממך קרא נפקי ולאכיו בא על הזכר והביאו עליו חרי נינהו ואת זכר לא תשכב ולא יהיה קדש בא על הבהמה והביאו עליו מלא תהו שכתבך אבל משום נרבע לבהמה לא מחייב דכיון דחזינן נרבע מהאי קרא וכל שוכב עם בהמה מדלפיקה רחמנא בלשון שוכב לא מחייב אלא אחת כיון שאינן חלוקין בלאוין: זכר לא עשה בו קטן כגדול. כגשכב מידי והכי קאמר ליחייב שוכבו כדלמרינן לעיל אשר ישכב את זכר בין גדול בין קטן ואשמעין הכל ללאו בכל קטנים קאמר אלא ללא בעינן בני עונשין לחייב שוכבו אבל גדול קתא בעינן ולקמן פריך מאי היא: בהמה עשה בה גדולה כקטנה. לחייב את הרובעה: מאי לא עשו בו קטן כגדול. אזהרה קטן שוכבו ואיזהו דקריה ליה גדול לחייב שוכבו דהא שפיתא לן ללאו גדול ומש זכר כתיב בין גדול בין קטן: לא עשו בו ביאת פחות מכן תשע וכו'. אם בא על פחות מכן תשע פטור ולקמן מפרש טעמא: רב סבר. הואיל ואזהרת נשכב משוכב אחת כדרי' עקיבא כל לזיתיה בשוכב לזיתיה כגשכב ושוכב פחות מכן תשע הבא על הזכר גדול זכר עונשין אינו מחייבו מיתה דהא לאו ביאה היא כדלמרינן במסכת נדה (דף מה). ולקמן מייתי לה בשמעתין בן ט' שנים ויום אחד הבא על גביה וכו' הלכך נשכב פחות מכן ט' נמי אינו מחייב את שוכבו: ושמואל סבר משכבי אשה כתיב. בזכר ואשה בת ג' שנים ראויה לביאה ומחייב שוכבה מיתה זכר נשכב נמי ל"ש: תניא נמי הכי וכו'. בן תשע שנים ויום אחד הוא זכר הא פחות מכן לאו זכר ובגשכב קאמר דלזיל בשוכב לא קאמר זכר ועוד אי בשוכב קאמר ולחייב את הנשכב גדול קאמר מאי שנה זכר נקט כל עריות נמי לאו נחייבו על ידי ביאת קטן פחות מכן תשע: (רב"ש)

תוספות עונש שמענו אזהרה מניין. ומהך ג"ש דדמיהם במ לא משמע ליה לאפקי מה להלן ענש והזהיר: עשו כתובות הגויים. גבי זכר ניחא דיליף שפיר משום דכתיב בהו תועבה בגופיה אבל בהמה לא כתיב תועבה בגופיה ואי כפ"ה דכתיב בפרשת עריות כי את כל התועבות אם כן כל עריות נמי ליחייב שמים משום לא יהיה קדש ומשום לאו דגופיהו ויש להוסיף זכר כתיב וכל בהמה וכו' מוסף על ענין ראשון וכאילו כתיב תועבה בגופיהו: הבא על הזכר והביא זכר עליו. אע"ג דברי' כריתות (דף ב): בעי קרא לחלק על אחותו שהיא אחות אביו ואחות אמו הכא חייב לר' ישמעאל ב' כיון שהן ב' ביאות אע"ג דליכא קרא לחלק אי נמי סוגיא דהכא כרבי אלעזר דאמר תם (דף ג.) מ"מ שאתה מוצא שני לאוין וזכר אחת חלוק חטאות ביניהו דלאוין מחלקין: ואפקיה רחמנא לנשכב בלשון שוכב. לר' אבהו הא דאפקיה לנשכב בלשון שוכב איצטריך לכדדרשין בפרק קמא (דף טו.) שהוא ובהמתו בכ"ג: הרבע לזכר ונרבע לבהמה. אף על גב דגופות מוחלקים לא מחייב רבי ישמעאל אלא אחת וגבי ה' שנים נדות דפרק אמרו לו (כריתות דף טו.) וה' שפחות חרופות דפרק ד' מחוסרי כפרה (שם דף ט.) דמחייב על כל אחת ואחת משום דדרשין (שם) ואשה לחלק על כל אשה ואשה והיא שפחה לחייב על כל שפחה ושפחה: (תוספות)

דף נה א

הבא על הבהמה בין כדרכה בין שלא כדרכה והאשה המביאה את הבהמה עליה בין כדרכה בין שלא כדרכה חייב דרש רב נחמן בר רב חסדא באשה שני משכבות ובהמה משכב אחד מתקיף לה רב פפא אדרבה אשה דאורחה היא אמשכב מיחייב אמידעם אחרינא לא מחייב בהמה דלאו אורחה היא לחייב עליה על כל נקב ונקב תניא (דלא כתרווייהו) זכר בן תשע שנים ויום אחד הבא על הבהמה בין כדרכה בין שלא כדרכה והאשה המביאה את הבהמה עליה בין כדרכה בין שלא כדרכה חייב א"ל רבינא לרבא המערה בזכור מהו המערה בזכור **ויקרא יח-בב** משכבי אשה כתיב ביה אלא המערה בהמה מהו א"ל אם אינו ענין להערה דכתיבא גבי אחות אביו ואחות אמו דלא צריכא דהא איתקש להערה דנדה תניהו ענין להערה דבהמה מכדי בהמה מחייב מיתות ב"ד היא למה לי דכתיב להערה דידה גבי חייבי כריתות לכתביה גבי חייבי מיתות בית דין וליגמור חייבי מיתות בית דין מחייבי מיתות בית דין הואיל וכוליה קרא לדרשא הוא דאתי כתיבא נמי מילתא דדרשא בעא מיניה רב אחדבוי בר אמי מרב ששת המערה בעצמו מהו אמר ליה קבסתן אמר רב אשי מאי תיבעי לך בקושי לא משכחת לה כי משכחת לה במשמש מת למאן דאמר משמש מת בעריות פטור הכא פטור ולמאן דאמר חייב הכא מיחייב תרתי מיחייב אשוכב ומיחייב אנשכב בעו מיניה מרב ששת עובד כוכבים הבא על הבהמה מהו תקלה וקלון בעינן והכא תקלה איכא קלון ליכא או דילמא תקלה אע"פ שאין קלון אמר רב ששת תניתוה מה אילנות שאין אוכלין ואין שותין ואין מריחין אמרה תורה השחת שרוף וכלה הואיל ובא לאדם תקלה על ידן המתעה את חבירו מדרכי חיים לדרכי מיתה על אחת כמה וכמה אלא מעתה עובד כוכבים המשתחוה לבהמתו תיתסר ומקטלא מי איכא מידי דלישראל לא אסר ולעובד כוכבים אסר ישראל גופיה ליתסר מידי דהוה ארביעה אמר אביי זה קלונו מרובה זה קלונו מועט והרי אילנות דאין קלונו מרובה ואמרה תורה השחת שרוף וכלה בבעלי חיים קאמרינן דחס רחמנא עלייהו רבא אמר אמרה תורה בהמה נהנית מעבירה תיהרג והרי אילנות דאין נהנין מעבירה ואמרה תורה השחת שרוף וכלה בבעלי חיים קאמרינן דחס רחמנא עלייהו ת"ש ד"א שלא תהא בהמה עוברת בשוק ויאמרו זו היא שנסקל פלוני על ידה מאי לאו

רש"י הבא על הבהמה בין כדרכה בין שלא כדרכה. מקרי רובע ומילי מילי קהני לה: באשה שני משכבות. כדכתיב בה משכב. ובהמה משכב אחד. דהא לא כתיב בה משכבי ולענין רביעה קאמר דהאשה הנרבעת לבהמה מתחייבת אף שלא כדרכה כדדך שהיא מתחייבת כבעילת אדם דלזיל כבעילת אדם לא איצטריך לרב נחמן למימר דקראי טובא ומתני' איכא ורב פפא נמי לא מלי למימר איפכא: מתקיף לה רב פפא אדרבה אשה דאורחה. כבעילה אמידעם דאורחה היא מחייב אמידעם אחרינא דהיינו שלא כדרכה לא דלזין אורחה דלזין הגאחה מרובה: בהמה דלאו אורחה. ללא עליה ביאת שניה שוין: (תניא דלא כתרווייהו): המערה. שלא גמר ביאתו איכא למאן דאמר (ביבמות דף נה) זו נשיקת אכר על הגב ואיכא למ"ד הערה זו הכנסת עטרה דהוא דבר מועט אבל יותר הוא על נשיקה מיהו גבי עריות קיי"ל (ספ) הערה כגמר ביאה דכתיב נדה את מקורה הערה וילפין (ספ דף ה.) שאר עריות מנדה בהקרא דר' יונה כי את כל אשר יעשה מכל התועבות האלו הוקשו כולן זה לזה הכא מאי: משכבי אשה כתיב ביה. בזכר ומאי קא מבעינא ליה כל דמחייב באשה מחייב נמי ביה: אם אינו ענין. להך הערה דכתיבא גבי אחות אמו ואחות אביו דכתיב בהו (ויקרא כ) כי את שארו הערה אם אינו ענין לגופיה דהא אחיא בהקש דנדה ככל שאר עריות כדפרישית תגהו ענין לבהמה: למה לי למכתביה להערה דידה גבי חייבי כריתות. אחות אב ואחות אם אין בהם מיתה: לכתבה גבי. חד מעריות של חיוב מיתה: אידי דכולי קרא. דעריות אחות אמן ואחות אבין כי את שארו הערה וגו' (ספ):

נדה דכתיב ביה (ויקרא טו) והיה נדה עליו אלה הרי הוא כנוגע בעלמא לטומאת ערב משום דלחא ביאה היא אכל בת שש מטמאהו קדו בועל נדה: לטמא משכב התחתון כעליון. שהבועל נדה מטמא משכב התחתון משום משכב אפי' לא נגע בו כעליון של זב הכי מפורש במסכת נדה בפרק בנות סוסיס (דף לז): שאין משכבו של בועל נדה חמור כמשכב נדה וכמשכב זכ שנגעשים אב הטומאה לטמא אדם וכלים דכתיב בהו וכל אשר יגע במשכבה אלה הרי הוא כעליון של זב כגד שנגש על גבי הזב שאינו אלא ראשון לטומאה ואינו מטמא אדם וכלים אלא ארוכלון ומקראי ילפינן לה התס: נשאת לכהן. ע"י קדושי אביה: ארוכלת בתרומה. אכל פחות מבת שש אע"פ שקידושיה קדושין על ידי אביה הואיל ואין ביאתה ביאה און חופפה חופפה והיא לא כחרוסה דלע"ג דקנין כספו הוא אמרו רבנן אין האשה ארוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה: בל עליה אחד מן הפסולין. כגון עובד כוכבים או חלל או נתין וממזר פסלה מן התרומה דהא ביאתה ביאה וביבמות (דף סח). ובקדושין נפקה בתרא (דף סט): ילפי לה מהאי קרא ובה כהן כי תהיה לאיש זכ וגו' כיון שנבעלה לפסול לה פסלה עולמית מהתם ילפי לה שפיר ולויה וישראלית מרבו מרבויה דבת ובה: מומתין ע"י. אם מחייב מיתות הן דהא ביאתה ביאה: והיא פטורה. דלחא בת עונשין היא: תקלה ליכא. דלחא בת עונשין היא והרי היא בכלל אונג: קנאה. לזרעה ושלח הפטר עוד בחליצה אלא בגט: ואינו נותן גט עד שיגדיל. שהרי ע"י קדושי אחיו גדול נאסרה וגירושין של זב אינן חשבוין להפקיע קדושי אחיו דקטן הוא ואינו בן דעה: ומטמא כנדה. כבועל נדה ולא כנוגע: לטמא משכב. שלו התחתון כעליון של זב אכל פחות מבת ז' אינו אלא כנוגע בנדה לטומאת ערב: ופוסל. את האשה ביאתו מן התרומה אם הוא א' מן הפסולין: ואינו מאכיל. אם הוא כהן וזב עליה לשם קדושין אינו מאכילה בתרומה דקטן אע"ג דביאתו ביאה און קנינו קטן ולא קרינא ביה קנין כספו: ופוסל את הבהמה מעל המזבח. משום נרבע כגון על פי עד אחד או ע"פ העבלים שאינה נסקלת ואינה נאסרת להדימו: ונסקלת על ידו. אם יש עדים לאין שור ובהמה נסקלין אלא ע"י עדים וסנהדרין כדאמר בפ"ק (דף ב). כמיתה בעל כך מיתה השור: מאי לאו מדסיפא תקלה וקלון. דהא קתני יאמרנו זו היא היינו קלון וקתני שנסקל היינו תקלה משנה יחידא דישא לאיתויי קלון כלל תקלה אדם ומאי תקלה דקתני בה. תקלה קלון דלחיו לתחוי תקלה עבירה כלל קלון בהכי לא מציא ללחוקמא דבישראל תקלה עבירה בבהמה כלל קלון לא משכחה לן וקא סלקא דעתך דכלה בישראל קא מיימי: מהני' עד שיפרש את השם. שיזכור את השם אכל אם לא הוליא שם מפיו אלא שמע שם יואל מפי אחר וזכרו פטור: (רש"י)

הוספת וחיבין עליה משום א"א. פ"ה אם קיבל אביה קדושין וקשה מסיפא שמעי' לה דתני בא עליה אחד מכל עריות דדיקין מינה אפילו בהמה ועוד בפ"ק דקדושין (דף י. וספ) דבעו למיפוט דביאה אירוסין עושה ולא נשואין עושה מדקתני מתקדשת בביאה ובתר הכי קתני נשאת וממאי דילמא נשאת אקדושי כסף קאי כמו וחיבים עליה משום א"א וי"ל דכולה אקדושי ביאה דרישא קאי ומשום בא עליה יבם קנאה איצטריכא ליה דלא תימא קנאה מדרבנן כמו בן תשע דסיפא דלא קני מדאורי' אלא כמאמר בעלמא כדאיתא בשיליה האשה רבה (יבמות דף צו). ומיהו קשה דלקמן בפ' בן סורר (דף סט). דייק מהכא דהולכין בדיני נפשות אחר הרוב. מדקתני וחיבין עליה משום א"א ואמאי דילמא איילונית היא ואדעתא דהכי לא קדיש הא אפילו הראשון אדעתא דהכי קדיש ה"מ למיפרד אמאי חייבין דאיילונית לאו בת יבום היא ומיבום לא פריך דהל"ל דאדעתא דהכי לא מייבם וי"ל דנקט אדעתא דהכי לא קדיש משום דפריך עלה גם מסיפא דבא עליה אחד מכל עריות ומאן דמשני וחיבין עליה בקרבן לא אסיק אדעתיה מסיפא ובתר הכי פריך ומשני דקבליה עילוייה מכל מקום ההוא דא"א כדשינן חייבין עליה בקרבן א"נ דקבל עליה היבם ולא ראשון דאם תמצא איילונית תתקדש לו מ"מ בביאתו וריב"א פירש דנקט דחייבים עליה משום אשת איש וה"ה לכל עריות כדי לאשמועין מחמת סיפא אפילו בהמה דמסיפא גרידא לא הוה שמעינן בהמה דהוה אמרינן גבי בהמה לא חשיב ביותו ביאה תדע דגבי בן ט' דקתני ואם בא על אחת מכל עריות אפ"ה קתני בהמה בהדיא ופוסל את הבהמה ונסקלת על ידו וניחא לפירושו דלא קתני גבי קטנה ופוסלת את הבהמה ונסקלת על ידה: נשאת לכהן. אבל פחותה מבת ז' לא אכלה אע"ג דקדושין (דף י). אם כן פחות מבת ז' דקדושי ביאה דידה לאו קדושי נישואין נמי לא מהני: ואינו מאכיל. פי' בקונט' אם היה כהן וזב עליה לשם קדושין אינו מאכיל וקשה דאין זה תלוי בביאה אלא משום קדושי קטן לאו קדושין ויש לפרש דאינו מאכיל ביבמות קאמר אע"פ שזוקקה ועומדת: ואינו נותן גט עד שיגדיל. בהגדיל לחוד לא סגי ליה בגט דביאת בן ט' כמאמר שויה רבנן וצריכה גט למאמרו וחליצה לזיקתה אלא לכשיגדיל יבעול ויתן גט הכי מפרש בפ' יצא דופן (נדה דף מה): (תוספות)

דף נו א

בכל יום דנין את העדים בכינוי יכה יוסי את יוסי נגמר הדין לא הורגין בכינוי אלא מוציאין כל אדם לחוץ שואלין את הגדול שביניהן ואומר לו אמור מה שמעתי בפירושו והוא אומר והדיינין עומדין על רגליהן וקורעין ולא מאחין והשני אומר אף אני כמוהו והשלישי אומר אף אני כמוהו: **גמ'** תנא עד שיברך שם בשם מנהיג אמר שמואל דאמר קרא **[ויקרא כד-טז]** ונוקב שם וגו' בנקבו שם יומת ממאי דהאי נוקב לישנא דברוכי הוא דכתיב **[במדבר כג-]** מה אקב לא קבה אל ואזהרתיה מהכא **[שמות כב-כז]** אלהים לא תקלל ואימא מירבז הוא דכתיב **[מלכים ב יב-יג]** ויקב חור בדלתו ואזהרתיה מהכא **[דברים יב-ג]** ואבדתם את שמם לא תעשו כן לה' אלהיכם בעינא שם בשם וליכא ואימא דמנח שני שמות אהדידי ובזע להו ההוא נוקב וחוזר ונוקב הוא ואימא דחייק שם אפומא דסכינא ובזע בה ההוא חורפא דסכינא הוא דקא בזע אימא פרושי שמה הוא דכתיב **[במדבר א-יז]** ויקח משה ואהרן את האנשים האלה אשר נקבו בשמות ואזהרתיה מהכא **[דברים ו-יג]** את ה' אלהיך תירא חדא דבעינא שם בשם וליכא ועוד הויא ליה אזהרת עשה ואזהרת עשה לא שמה אזהרה ואיבעית אימא אמר קרא **[ויקרא כד-יא]** ויקב ויקלל למימרא דנוקב קללה הוא ודילמא עד דעבד תרוייהו לא סלקא דעתך דכתיב **[ויקרא כד-יד]** הוצא את המקלל ולא כתיב הוצא את הנוקב והמקלל שמע מינה חדא היא תנו רבנן איש מה ת"ל איש איש לרבות את העובדי כוכבים שמוהרין על ברכת השם כישראל ואינן נהרגין אלא בסייף שכל מיתה האמורה בבני נח אינה אלא בסייף והא מהכא נפקא מהתם נפקא ה' זו ברכת השם אמר ר' יצחק נפחא לא נצרכא אלא לרבותא הכינויין ואליבא דרבי מאיר דתניא **[ויקרא כד-טו]** איש איש כי יקלל אלהיו ונשא חטאו מה תלמוד לומר והלא כבר נאמר **[ויקרא כד-טז]** ונוקב שם ה' מות יומת לפי שנאמר ונוקב שם מות יומת יכול לא יאה חייב אלא על שם המיוחד בלבד מניין לרבות כל הכינויין תלמוד לומר איש כי יקלל אלהיו מכל מקום דברי רבי מאיר וחכמים אומרים על שם המיוחד במיתה ועל הכינויין באזהרה ופליגא דרבי מיישא דאמר רבי מיישא בן נח שיברך את השם בכינויין לרבנן חייב מאי טעמא דאמר קרא **[ויקרא כד-טז/כב]**

רבי חנניה בן (גמלא) אומר אף על הדם מן החי רבי חידקא אומר אף על הסירוס רבי שמעון אומר אף על הכישוף רבי יוסי אומר כל האמור בפרשת כישוף בן נח מוזהר עליו [\[דברים יח-י\]](#) לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש קוסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף וחובר חבר ושואל אוב וידעוני ודורש אל המתים וגו' ובגלל התועבות האלה ה' אלהיך מוריש אותם מפניך ולא ענש אלא אם כן זהיר רבי אלעזר אומר אף על הכלאים מותרין בני נח ללוש כלאים ולזרוע כלאים ואין אסורין אלא בהרבעת בהמה ובהרכבת האילן מנהני מילי אמר ר' יוחנן דאמר קרא [\[בראשית ב-טז\]](#) ויצו ה' אלהים על האדם לאמר מכל עץ הגן אכול תאכל ויצו אלו הדינין וכן הוא אומר [\[בראשית יח-ט\]](#) כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו וגו' ה' זו ברכת השם וכן הוא אומר [\[ויקרא כד-טז\]](#) ונוקב שם ה' מות יומת אלהים זו עבודת כוכבים וכן הוא אומר [\[שמות כג-ג\]](#) לא יהיה לך אלהים אחרים על האדם זו שפיכות דמים וכן הוא אומר [\[בראשית ט-י\]](#) שופך דם האדם וגו' לאמר זו גילוי עריות וכן הוא אומר [\[ירמיה ג-א\]](#) לאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר מכל עץ הגן ולא גזל אכל תאכל ולא אבר מן החי כי אתא רבי יצחק תני איפכא ויצו זו עבודת כוכבים אלהים זו דינין בשלמא אלהים זו דינין דכתיב [\[שמות כב-ז\]](#) ונקרב בעל הבית אל האלהים אלא ויצו זו ע"ז מאי משמע רב חסדא ורב יצחק בר אבדימי חד אמר [\[שמות לב-ח\]](#) סרו מהר מן הדרך אשר צויתם עשו להם וגו' וחד אמר [\[הושע ה-א\]](#) עשוק אפרים רצוף משפט כי הואיל הלך אחרי צו מאי בינייהו איכא בינייהו עכו"ם שעשה ע"ז ולא השתחוה לה למאן דאמר עשו משעת עשייה מיחייב למאן דאמר כי הואיל הלך עד דאזיל בתרה ופלח לה אמר רבא ומי איכא למאן דאמר עכו"ם שעשה ע"ז ולא השתחוה לה חייב והתניא בעכו"ם דברים שבית דין של ישראל ממיתין עליהן בן נח מוזהר עליהן אין בית דין של ישראל ממיתין עליהן אין בן נח מוזהר עליהן למעוטי מאי לאו למעוטי עכו"ם שעשה ע"ז ולא השתחוה לה אמר רב פפא לא למעוטי גיפוף ונישוק גיפוף ונישוק דמאי אילימא כדרכה בר קטלא הוא אלא למעוטי שלא כדרכה דינין בני נח איפקוד והתניא עשר מצות נצטוו ישראל במרה שבע שקיבלו עליהן בני נח והוסיפו עליהן דינין ושבת וכיבוד אב ואם דינין דכתיב [\[שמות טו-כה\]](#) שם שם לו חוק ומשפט שבת וכיבוד אב ואם דכתיב [\[דברים ה-יב/טז\]](#)

דכתיב [\[בראשית ו-א\]](#) ותשחת הארץ לפני האלהים ותנא דבי רבי ישמעאל בכל מקום שנא' השחתה אינו אלא דבר ערוה ועבודת כוכבים דבר ערוה שנא' [\[בראשית ו-יב\]](#) כי השחית כל בשר את דרכו עבודת כוכבים דכתיב [\[דברים ד-טז\]](#) פן תשחיתון ועשיתם וגו' ואידך אורחיהו דקא מגלי שפיכות דמים דכתיב [\[בראשית ט-י\]](#) שופך דם האדם וגו' ואידך קטלייהו הוא דקמגלי גזל דכתיב [\[בראשית ט-ג\]](#) כירק עשב נתתי לכם את כל וא"ר לוי כירק עשב ולא כירק גנה ואידך ההוא למישרי בשר הוא דאתא אבר מן החי דכתיב [\[בראשית ט-ד\]](#) אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו ואידך ההוא למישרי שרצים הוא דאתא סירוס דכתיב [\[בראשית ט-ז\]](#) שרצו בארץ ורבו בה ואידך לברכה בעלמא כלאים דכתיב [\[בראשית ו-כ\]](#) מהעוף למיניהו ואידך ההוא לצותא בעלמא אמר רב יוסף אמרי בי רב על שלש מצות בן נח נהרג: ג"ר סימן: על גילוי עריות ועל שפיכות דמים ועל ברכת השם מתקייף לה רב ששת בשלמא שפיכות דמים דכתיב [\[בראשית ט-י\]](#) שופך דם האדם וגו' אלא הנך מנא להו אי גמר משפיכות דמים אפילו כולוהו נמי אי משום דאיתרביא מאיש איש עבודת כוכבים נמי איתרבי מאיש איש אלא אמר רב ששת אמרי בי רב על ארבע מצות בן נח נהרג ועל עבודת כוכבים בן נח נהרג והתניא בעבודת כוכבים דברים שב"ל של ישראל ממיתין עליהן בן נח מוזהר עליהן אזהרה אין מיתה לא אמר רב נחמן בר יצחק אזהרה שלהן זו היא מיתתן רב הונא ורב יהודה וכולוהו תלמידי דרב אמרי על שבע מצות בן נח נהרג גלי רחמנא בהדא והוא הדין לכולהו ועל הגזל בן נח נהרג והתניא על הגזל גב וזל וכן יפת תואר וכן כיוצא בהן כותי בכותי וכותי בישראל אסור וישראל בכותי מותר ואם איתא ניתני חייב משום דקבעי למיתני סיפא ישראל בכותי מותר תנא רישא אסור והא כל היכא דאית ליה חיובא מיתנא קתני דקתני רישא על שפיכות דמים כותי בכותי וכותי בישראל חייב בישראל בכותי פטור התם היכי ליתני ליתני אסור ומותר והתניא כותי ורועי בהמה דקה לא מעלין ולא מורידין כיוצא בו בגזל מאי היא אמר רב אחא בר יעקב לא נצרכה אלא לפועל בכרם מועל בכרם אמת אי בשעת גמר מלאכה התירא הוא אי לאו בשעת גמר מלאכה גזל מעליא הוא אלא אמר רב פפא לא נצרכה אלא לפחות משוה פרוטה אי הכי כותי בישראל אסור הא בר מחילה הוא נהי דבתר הכי מחיל ליה צערא בשעתיה מי לית ליה כותי בכותי כיוצא בהן כיון דלאו בני מחילה נינהו גזל מעליא הוא אלא אמר רב אחא בריה דרב איקא לא נצרכה אלא לכובש שכר כותי בכותי וכותי בישראל אסור ישראל בכותי מותר כיוצא ביפת תואר מאי היא כי אתא רב דימי א"ר אלעזר א"ר חנינא בן נח שייחד שפחה לעבדו ובא עליה נהרג עליה כיוצא בו דשפיכות דמים לא תנא אמר אביי אי משכחת דתניא רבי יונתן בן שאול היא דתניא רבי יונתן בן שאול אומר רודף אחר חבריו להורגו ויכול להצילו באחד מאבריו ולא הציל

רש"י ותשחת הארץ. מלאי ענש עלייהו שמע מינה איפקוד עלייהו: כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ. גלוי עריות דכתיב (משל"ט) דרך גבר בעלמה וזור המבול על העריות נענשו כדכתיב (בראשית ו) ויראו בני האלהים את גנות האדם כי טובות הנה: ואידך. מאן דדריש ויטו אמר לך אזהרה מוילו הוזהר אדם הראשון וגבי זור המבול אורחיהו מגלי להודיעך על מה נענשו: קטלייהו קא מגלי. באיזו מיתה ימיתה ולעולם הוזהרו מוילו: כירק עשב. עשב קרי עשב האפר וכל הגזל מאיליו שאין בו טורח לחרוש ולזרוע: למישרי בשר הוא דלחא. כדאמר לקמן בפירקין (דף נט): אדם הראשון לא הוזהר לו בשר באכילה אלא עשבים ואילנות דכתיב הנה נתתי לכם את כל עשב זרע זרע לכם יהיה לאכלה ולחיות הארץ העשבים והאילנות תאכלו אתם וחיות הארץ ולא חיות הארץ לכם והוזהרו על אבר מן החי מאכלו תאכלו וללמדך דאפי' איך ממיתה אלא שגבול ממנה אבר מאיליו לא תאכלנו וצאו בני נח והתיר להם להמית ולאכול ולא למדרש מוילה ואלו כירק עשב דלגופיה אצטרופי לפי אירק עשב הוזהר לאדם הראשון הלה להו לפני נח בהמות וחיות כירק עשב: בשר נהרגו עשבים: בעוד שהוא הבשר נפשו דמו לא תאכלנו הנשאר: למישרי שרצים הוא דלחא. משום שהוזהרו באבר מן החי מאכלו תאכלו חיה קרא למשרי אבר מן החי בשראים והכי דרשין לקמן בפירקין (דף נט): ארוהו בשר שקרוי דמו נפשו והבשר קרוי בשר דהיינו דמו חלוק מבשרו אפרגא לבו באבר מן החי ולא בשראים שאין דמו קרוי נפש אלא הכי הוא נפשו דלילו בישראל לא מחייבי עליה כתיב דלחא דכתיבות (דף כח). דלית ביה אלא לאו דדש שרצים כבשר: לברכה בעלמא. לא לפרות ולא לברכה כוונתו אלא לברכה בפריה ורביה: מן העוף למיניהו. מלגטוהו לביבא זכר ונקבה לחיבה מכל מין ולא שיוזווג מין אחר שמע מינה אסורין להרביע כלאים: ואידך. לאו משום אסור כלאים אלא לזנות בעלמא שכל אחד ואחד טהור לו לזנות מינו מזנות מין אחר: על שלש מצות בן נח נהרג. ואף על פי שנצטוו בשבע און נהרגין אלא על שלש דכתיב להו רב ששת דכתיב דמייסא דמייסא דמו ישרי וגלוי עריות וברכת השם כתיב גבי ישראל איש ואיש ודקשי' להו לברכה את הכותים להיות צמיחה בישראל: בעבודת כוכבים נמי. כתיב גבי מולך איש איש דקדושים היו: על ד' מצות. עבודת כוכבים הוסיף עמהם: בעבודת כוכבים דברים שב"ל ישראל אסור. הכי קאמר בעבודת כוכבים אהם דברים שב"ל ישראל ממיתין עליהם כגון כל עבודות דקרבן על עבודת כוכבים כדן וקטור אפי' שלא כדרכה כדלקמן בפירקין (דף ס): אזהרה שלהם. כלומר כל אזהרה דתנא גב בני נח זו היא מיתה שלהם דלא דייק בהו תנא למיתני מיתה גבי חייבי מיתות ואזהרה בשאין בהן מיתה כלגבי ישראל: גלי רחמנא חדא. בשפיכות דמים: על הגזל. כך הוא מצות בני נח גב וזל וכן יפת תואר דהוי נמי גזל שגולחין את אשתו במלחמה: וכן כיוצא בהן. שאינן ממש גזל אלא דומין להם ולקמן מפרש להו: ישראל בכותי מותר. דלא תעשוק את רעך. כתיב (ויקרא יט) ולא כותי ומדרבנן איכא למאן דאמר משום חיובו השם בהגזל בתרא (ב"ק דף קיג.). משום דקבעי למיתנא סיפא ישראל בכותי מותר. ואי

הנח גבי כותי בכותי חייב הוא הני ישראל בכותי פטור ומשמע פטור מן המיתה אבל עובר עליו בלאו ומשום הכי הנח ברישא לָשׁוֹן איסור ליתני גבי ישראל מותר דס"ל במאן דאמר מותר משום: הא כל היבא לאיבא חיוב מיתה מתנא. תנייה בלָשׁוֹן חיוב ומתקט הבא לָשׁוֹן איסור ש"מ דוקא תננה: היכי ליתני. לעולם הבא לאו דוקא איסור נקט אלא משום סיפא ודקשיא לך רישא מדלג נקט נמי לָשׁוֹן איסור ש"מ דוקא תני לכו ההם לא מצי למיתגל לָשׁוֹן איסור משום דנבעי למימר ישראל בכותי מותר ולא מצי מתני ליה: ה"ג הכותי וכן רועי בהמה דקה ישראל. סתמתו גזלנים שמרעים בהמתן בשדות אחרים: לא מעלין ולא מורידין. לא מעלין אוהם מן הכור להזילם מן המיתה ולא מורידין אוהם לבור להמיתם בימים ואבל האידינא דין זה אינו נהג כי בטלו ד"נ: פועל בכרם. ואוכל מן הענבים: בשעת גמר מלחכה. כגון שפכרו לצלוח: החירא הוא. ואפי' ישראל בישראל דכתיב (דברים כג) ואכלת ענבים כנפשך שעבד ואל כל כך לא התן בשעה שאתה נטון לכליו של בעל הבית אתה אוכל וברייתא קתני ישראל בכותי מותר הא ישראל בישראל אסור ותו בכותי היכי אסור ליה מי איבא מוידו בישראל בישראל שרי ולכותי אסור: אי לאו בשעת גמר מלחכה גזל מעליא הוא. וגזל הנח ליה רישא: לערבא בשעתא מי ליה ליה. הלכך גזל הוא אלא שאין ב"ד ישראל נוקטין להשיבו דבחר הכי מחיל ליה ובישראל בישראל נמי אסור ומעבר לא עבר דכתיב (ויקרא יט) לא תגזול (שם ה) והשיב את הגזילה אמיתי להשבות קרי גזל ואיך לא אבל בכותי דלאו בר השבון הוא שכל דינו למיתה לא נפיק פחות משום פרוטה מכלל פרוטה ואפי' מישראל דמחיל ליה בחר הכי: כותי בכותי כיוצא בו. בתמיהה וגבי כותי בכותי מצינו פחות משום פרוטה מכלל פרוטה וכרי כיוצא בו גזל ולא גזל משום: כעובד שבר שכי. דגזל לא הוי אלא בחופה דבר מיד חבירו כדלחמר בב"ק במרובה (דף עט:) מפרק דויגזול את החנית מיד המנאי: כיוצא בו בגנב נראה בעיני מדלג בעיני מה מאי היא לא משכחה ליה ולא עליה קאי אלא אגזל ויפת תואר: נהרג עליו. משום גזל ואף על פי שאין זו בעולת בעל לאישות אלא זנות בעלמא כחומר ובהמתו כותי בישראל שפחה כנענית שיחד ישראל לעבד עברי ובל עליה כותי נהרג ישראל בכותי מותר כותי שיחד שפחה לעבדו ובל ישראל ולקחה בעצמה מותר דהא אפי' אשתו גמורה מותרת לו ישראל בישראל אסור דהיינו שפחה חרופה שחייבו עליה אשם: כיוצא בו גבי שפיכות דמים לא תנא. האי תנא לעיל משום דלאו לשפיכות דמים שאינו חייב גמור או מותר לגמרי כגון נרדף שניתן להגלגל עצמו בנפשו של רוצח לחילו שופך דם בשוגג שפיכות דמים גמור הוא אלא רחמנא חס עליה: ויכול. הנרדף להזיל עצמו בחדד מאבדיו של רודף כגון לקטע רגלו: ולא הזיל. אלא הרגו: (רש"י)

תוספות דכתיב ותשחת. ולא נעש אלא אם כן הזהיר: (תוספות)

דף - נב

נהרג עליו אשכח ר' יעקב בר אחא דהוה כתיב בספר אגדתא דבי רב בן נח נהרג בדיין א' ובעד אחד שלא בהתראה מפי איש ולא מפי אשה ואפילו קרוב משום רבי ישמעאל אמרו אף על העוברין מנהני מילי אמר רב יהודה דאמר קרא **[בראשית ט-ה]** אך את דמכם לנפשותיכם אדרוש אפילו בדיין אחד **[בראשית ט-ה]** מיד כל חיה אפילו שלא בהתראה **[בראשית ט-ה]** אדרשו ומיד האדם אפילו בעד אחד **[בראשית ט-ה]** מיד איש ולא מיד אשה אחיו אפילו קרוב משום רבי ישמעאל אמרו אף על העוברין מאי טעמיה דרבי ישמעאל דכתיב **[בראשית ט-ו]** שופך דם האדם באדם דמו ישפך איזהו אדם שהוא באדם הוי אמר זה עובר שבמעיי אמו ותנא קמא תנא דבי מנשה הוא דאמר כל מיתה האמורה לבני נח אינו אלא חנק ושדי ליה האי באדם אסיפיה דקרא ודרוש ביה הכי באדם דמו ישפך איזהו שפיכות דמים של אדם שהוא בגופו של אדם הוי אמר זה חנק מתיב רב המנונא ואשה לא מפקדה והכתיב **[בראשית יח-ט]** כי ידעתיו למען אשר יצוה וגו' הוא מותיב לה והוא מפרק לה בניו לדין ביתו לצדקה אמר ליה רב אויא סבא לרב פפא אימא בת נח שהרגה לא תיהרג מיד איש ולא מיד אשה כתיב אמר ליה הכי אמר רב יהודה שופך דם האדם מכל מקום אימא בת נח שזינתה לא תיהרג דכתיב **[בראשית ב-כד]** על כן יעזב איש ולא אשה א"ל הכי אמר רב יהודה **[בראשית ב-כד]** והיו לבשר אחד הדר עריניהו קרא ת"ר איש מה תלמוד לומר **[ויקרא יח-ג]** איש איש לרבות את הכותים שמוהרין על העריות כישראל הוא מהכא נפקא מהתם נפקא לאמר זה גילוי עריות התם בעריות דידהו והכא בעריות דידן דקתני סיפא בא על עריות ישראל נידון בדיני ישראל למאי הלכתא אמר רב נחמן אמר רבה בר אבהו לא נצרכה אלא לעדה ועדים והתראה מגרע גרע אלא א"ר יוחנן לא נצרכה אלא לנערה המאורסה דלדידהו לית להו דדיינין להו בדינא אשית איש בדינא דידהו דדיינין להו והתניא בא על נערה המאורסה נידון בסקילה על אשת איש נידון בחנק ואי בדינא דידהו סייף הוא אמר רב נחמן בר יצחק מאי אשת איש דקתני כגון שנכנסה לחופה ולא נבעלה דלדידהו לית להו דדיינין להו בדינא דידן דתני ר' חנינא בעולת בעל יש להן נכנסה לחופה ולא נבעלה אין להן תניא כוותיה דר' יוחנן כל ערוה שב"ד של ישראל ממייתין עליה בן נח מוזהר עליה אין ב"ד של ישראל ממייתין עליה אין בן נח מוזהר עליה דברי רבי מאיר וחכמים אומרים הרבה עריות יש שאין בית דין של ישראל ממייתין עליהן ובן נח מוזהר עליהן בא על עריות ישראל נידון בדיני ישראל בא על עריות בן נח נידון בדיני בן נח ואנו אין לנו אלא נערה המאורסה בלבד ונחשוב נמי נכנסה לחופה ולא נבעלה האי תנא תנא דבי מנשה הוא דאמר כל מיתה האמורה לבני נח אינו אלא חנק אידי ואידי חנק הוא וסבר רבי מאיר כל ערוה שבית דין של ישראל ממייתין עליה בן נח מוזהר עליה והא תניא גר

רש"י נהרג עליו. היינו כיוצא בו דשפיכות דמים דהוי קרוב ליהוי וחיוב בכותי בכותי בישראל חייב וכן ישראל בישראל אבל ישראל בכותי פטור ואליבא דרבי יונהו אבל רבנן פליגי עליה ואמרי היתר גמור הוא ולכא כיוצא בו: מפי איש. על ידי דיון איש או עד איש: אף על העוברין. הכה את האשה ויאלו לדיה נהרג עליהו ובישראל עד שילא לאויר העולם דתתגן במס' ונדון (דף מד.) היתק בן יוס אחד ההורגו חייב היבא דקום ליה בגווייה שכלו לו חדשיו ואינו נפל: מיד כל חיה. מיד כל דבר חיי: שופך דם האדם באדם. שבתוך האדם דמו ישפך: זה חנק. דלאו דמו יוצא לחוץ: ואשה. בת נח. לא מפקדה על הדיו: ביהו. היינו נשים: מה תלמוד לומר איש איש. אל כל שאר בשרו וגו': בעריות דידן. באשה איש ישראל: למאי הלכתא. נדון בדיני ישראל: שצריך עדה ועדים והתראה. כישראל: מגרע גרע. זה הבא על אשת ישראל מהבא על אשת כותי שנהרג בעד אחד ובדיין אחד ושלל בהתראה מגרע גרע לָשׁוֹן קולא ובתמיהה: לא נצרכה. האי דקתני נידון בדיני ישראל: אלא. שבה על נערה המאורסה ישראלית: דלדידהו לית להו. מיתה בעירה המאורסה אלא בעולת בעל וגבי ישראל נהרג מריבויהו דאיש איש על כרחי האי דקטלוהו משום דאתרבייהו באיש איש כישראל ולגיבייהו לאו אשת איש דנחייב קטלא דידהו אלא נידון בסקילה אבל אין כריך עדה ועדים והתראה דלא גרע מעניות דידהו: אבל. בא על אשת איש ישראל בדינא דידהו דדיינין ליה בתמיהה: בא על נערה המאורסה נידון בסקילה. כישראל דהא בדינא דידהו סייף הוא דכל מיתה בן נח אינו אלא סייף לרבנן דפליגי אתנא דבי מנשה: נכנסה לחופה ולא נבעלה. בדיני ישראל חנק הוא כשאר אשת איש דגבי סקילה כתיב נערה בתולה מאורסה וגו' ודקשינן (כתובות דף מת.) בתולה ולא בעולה מאורסה ולא נשואה ומאי נשואה איולימא נשואה ונבעלה ובתולה ולא בעולה נפקא אלא שנכנסה לחופה ולא נבעלה ומעטה קרא מסקילה וישנה בחנק דהכל הוי בכלל נואף ונאפתה ואלה חרופה לידון בעצמה וזו שלא יאלה עמדה בכללה: בעולת בעל יש להם. דכתיב (בראשית כ) והיא בעולת בעל ולא כתיב והיא אשת איש אלמא הגן מת משום בעולתו של בעל ולא מפני קדושתו וחופתו: תניא כוותיה דרבי יוחנן. דלחמר בא על עריות ישראל דקתני נידון בדיני ישראל לא מתוקמא אלא שנכנסה לחופה

אמו נמש. ולאו היינו חסדו ובלאחר מיתת אביו נמי ליכא לתרווה דהיינו אשת אביו דלוקומנא ללאחר מיתת אמו חסדו דללא חסדו ואין כחן אלא
מאוס אמו אפי' בחייו: (כ"ט')

תוספות נשא אחותו מן האם יוציא. פ"ה שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה דסבר ר"מ אחותו מן האם אסור לבני נח ואפי' אחות אביו מן האם ואחות
האם מן האם וכדיליף רבי אליעזר לקמן מעל כן יעזב איש את אביו ואת אמו וכפירוש זה משמע בפ"ב דיבמות (דף כב. ושם) דבעו במערבא גזרו שניות בגרים או לא
וקאמר השתא ערוה אי לאו משום שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה לא גזרו בה רבנן שניות מיבעיא אבל בפ' נושאיין (יבמות צז:) פ"ה דהיינו טעמא
דאחותו מן האם יוציא דגזרינן שמא ישא אחותו שנולדה אחריי דאיכא איסורא דאורייתא משמע לאותו הפירוש דהורתו ולידתו שלא בקדושה דליכא למיחש לאיסורא
דאורייתא לא מיתסר באחותו מן האם ואי אפשר לומר כן כדאמרי' התם (דף צז:) גבי בני יודן אמתא אישתחרור דהורתו ולידתו שלא בקדושה הוה ואסר להו רב ששת
למינסב נשי אהדי מיהו קשה דבהיא דבני יודן אמתא משמע דלא הוי טעמא משום שמא יאמרו באין מקדושה חמורה לקדושה קלה אלא משום דילמא אתי לאיחלופי
בישראל דקאמר מן האם ולא מן האב כ"ע לא פליגי דאסור כי פליגי מן האב ומן האם ואי משום שמא יאמרו אמאי שרי התם מן האב ומן האם אבל אי משום איחלופי דאמר
ניחא כיון דאיכא צד אב לא אתי לאיחלופי דכותים לית להו קורבת אב ולא שייך למיגזר בהו אטו ישראל וכן משמע בפ"ב דיבמות (דף כב.) דטעמא משום איחלופי דאמר
אמימר אפילו אחים מן האם מעדין לכתחלה ומאי שניא מערוה ערוה לכל מסורה עדות לב"ד מסורה משמע דטעמא דערוה משום דאית לאיחלופי בישראל וכן פירש
הקונטרס התם ערוה לכל מסורה הכל נושאיין נשים ואי שרית להו לקיימה אתו נמי למישרי ערוה לישראל וי"ל דבן נח לא אסור באחותו אפי' מן האם והני תרי טעמי
צריכי דיש מקומות דשייך האי טעמא דלא שייך האי אידך טעמא כגון נשא אחותו מן האם דמשום שמא יאמרו ליכא למיחש ומשום איחלופי איכא למיחש ואשת אביו
לר' עקיבא ואחות אביו לרבי אליעזר דאסירי לבני נח יש לאסור משום שמא יאמרו אבל משום איחלופי ליכא למיגזר בקורבת אב דהכל יודעין דרחמנא אפקריה לזרעיה
דכותי ואשת אביו לר"א ואחות אביו לר"ע שריא דלאו משום שמא יאמרו איכא ולא משום איחלופי איכא והשתא הא דפריך דרבי מאיר אדרבי מאיר לא כמו שפירש
הקונטרס דפריך נמי מדקתני אסור באחותו ואחות אביו ואחות אמו אע"ג דאין ב"ד של ישראל ממתין עליהם דהמ"ל בכולהו דלא אסור משום דנאסרו בהיותם כותים
אלא משום איחלופי דאמר באחותו ולא פריך דר"מ אדר"מ אלא מדקתני מותר באשת אביו ובחמותו אע"ג דב"ד של ישראל ממתין עליהם וכן כתוב בכל הספרים לעיל
וסבר ר"מ כל ערוה שב"ד של ישראל ממתין עליהם בני נח מזהרין עליהם והתניא כו' משמע דלא קשיא ליה אלא מהא: (תוספות)

דף נח ב

אביו דומיא דאמו ואמו דומיא דאביו לא משכחת לה אלא באחווה ורבי עקיבא מוטב לאוקמיה באשת אביו דאיכרי ערות אביו לאפקי אחות אביו דשאר אביו
איכרי ערות אביו לא איכרי ת"ש. **שמות ו-כ** ויקח עמרם את יוכבד דודתו מאי לאו דודתו מן האם לא דודתו מן האב ת"ש **בראשית כ-יב** וגם אמנה
אחותי בת אבי היא אך לא בת אמי מכלל דבת האם אסורה ותסברא אחותו הואי בת אחיו הואי וכיון דהכי הוא לא שניא מן האב ולא שניא מן האם שריא אלא
התם הכי קאמר ליה קורבא דאחות אית לי בהדה מאבא ולא מאמא ת"ש מפני מה לא נשא אדם את בתו כדי שישא קין את אחותו שנאמר **תהילים פט-ג**
כי אמרת עולם חסד יבנה הא לאו הכי אסירא כיון דאשתרי אשתרי אמר רב הונא כותי מותר בבתו וא"ת מפני מה לא נשא אדם את בתו כדי שישא קין את
אחותו משום עולם חסד יבנה ואיכא דאמרי אמר רב הונא כותי אסור בבתו תדע שלא נשא אדם את בתו ולא היא התם היינו טעמא כדי שישא קין את אחותו
משום דעולם חסד יבנה אמר רב חסדא עבד מותר באמו ומותר בבתו יצא מכלל כותי ולכלל ישראל לא בא כי אתא רב דימי אמר ר' אלעזר אמר ר' חנינא בן גור
שייחד שפחה לעבדו ובא עליה נהרג עליה מאימא אמר רב נחמן מדקראו לה רביתא דפלגיא מאימא התרתה אמר רב הונא משפיעה ראשה בשוק א"ר אלעזר
א"ר חנינא בן נח שבא על אשתו שלא כדרכה חייב שנאמר **בראשית כ-כד** ודבק ולא שלא כדרכה אמר רבא מי איכא מידי דישאל לא מייחבי וכותי מייחבי
אלא אמר רבא בן נח שבא על אשת חבירו שלא כדרכה פטור מאי טעמא באשתו ולא באשת חבירו ודבק ולא שלא כדרכה א"ר חנינא עובד כוכבים שהכה את
ישראל חייב מיתה שנאמר **שמות ב-יב** ויפן כה וכה וירא כי אין איש [ויך את המצר] וגו' וא"ר חנינא הסוטר לועו של ישראל כאילו סוטר לועו של שכניה
שנאמר **משלי כ-כה** מוקש אדם ילע קודש: מגביה עבדו שבת סימן: אמר ריש לקיש המגביה ידו על חבירו אע"פ שלא הכהו נקרא רשע שנאמר **שמות**
כ-יג ויאמר לרשע למה תכה רעך למה הכית לא נאמר אלא למה תכה אף על פי שלא הכהו נקרא רשע (אמר) זעירי א"ר חנינא נקרא חוטא שנאמר **שמואל**
א ב-טז ואם לא לקחתי בחזקה וכתוב **שמואל א ב-יז** ותהי חטאת הנערים גדולה מאד רב הונא אמר תיקצץ ידו שנאמר **איוב לח-טו** זרוע רמה תשבר
רב הונא קא ידא ר"א אומא אין לו תקנה אלא קבורה: שנאמר **איוב כב-ח** ואיש זרוע לו הארץ וא"ר אלעזר לא נתנה קרקע אלא לבעלי זרועות שנאמר ואיש
זרוע לו הארץ וא"ר מאי דכתיב **משלי יב-יא** עובד אדמתו ישבע לחם אם עושה אדם עצמו כעבד לאדמה ישבע לחם ואם לאו לא ישבע לחם וא"ר עובד
כוכבים ששבת חייב מיתה שניא **בראשית ח-כב** ויום ולילה לא ישבותו ואמר מר אזהרה שלהן זו היא מיתתן אמר רבינא אפי' שני שבת וליחשבה גבי ז'
מצות כי קא חשיב שב ואל תעשה קום עשה לא קא חשיב

כ"ז אביו דומיא דאמו ואמו דומיא דאביו לא משכחת לה אלא באחווה. דתרווייהו ממש ליכא למימר דא"כ היינו דבק ולא בזכר ותרווייהו באשת ליכא
למימר דהא אמו לאו מאוס אשקות דא"כ היינו אשת אביו הלכך תרווייהו באחווה ורבי עקיבא מוטב לאוקמיה באשת אביו. כמשמעוה דקרא דקרי ליה אביו דכתיב יעזב
איש את אביו ואשתו אביו ואשת דקרי בשפחה ערות אביו דכתיב (ויקרא יח) ערות אביו היא ולא לאוקמיה באחות אביו דקרא לא משמע הכי דאחות אביו אש אביו
הוא דקרי ערות אחות אביו לא תגלה כי אש אביו היא (שם) דודתו. אחות קהת אביו: מאי לאו. אחות קהת אף מן האם היתה והותרה לעמדם אלמא אחות אב מן
האם מותרת לו קודם מתן תורה: לא דודתו מן האב. אחות קהת מן האב ולא מן האם ואחות האב הותרה להם והא דכתיב יעזב אש את אביו ודקשין אחות אביו
(אביו) באחותו מן האם קאמר כדלפינן מוגם אמנה אחותי בת אביו היא: הא שמע וגם אמנה וכו'. מכלל דנת האם אסורה קשיא לר"ע: אחותו הוה. בתמימה הא בת
אחיו הוה וכיון דהכי לא שניא מן האם ולא שניא מן האב אלא מן האב ולא מן האם ולא משום
איסורא והתירא קאמר ליה לאו משום לתקוני דיבורא קמא שאלמך אחותי היא קאמר ליה הכי אחותי בת אביו היא דנת אחי בן אביו היא וקרי לה אחותו דבני בניס הכי
הם כבנים והכי היא כבת אביו והאי קאמר אף לא בת אמי לאו משום דלי הוה אחותו מן האם הוה אסורה אלא משום קושטא דמילתא אמר לו: חסד יבנה. החילתו
שלא עולם נבנה בחסד שזיה אדם הראשון לגמול חסד את בנו ואסרה לו והתירה לקין כדי שיבנה העולם והיינו דכתיב (ויקרא כ) (כי יקח איש) את אחותו בת אביו חסד
הוא מה שהתירה לקין חסד נמלתי עמו: כותי מותר בבתו. בין לרבי אליעזר בין לר"ע דקסבר רב הונא לא לפינן שאר עניות מתני דכתיב כתיב קרא מדפטר כל הני
שמע מינה דוקא דכתיב: עבד כנעני. של ישראל: מותר באמו ובבתו. וכ"ש בשאר עניות של קורבנה: יא מכלל כתיב. ופקע שם בן נח מנייה: ולכלל ישראל לא בא.
לזיגור ליה עליה משום דשאר יאמרו באין מקדושה חמורה לקדושה קלה: מאימא. חשיב ליה מיוחדת לו: מדרגיל למיקרי ליה: בעות העיר: רביחא דפלגיא. ילדתו של
פלוגי עבד: מאימא התירה. שלא תהא מיוחדת לו אם תבא להפקיר עצמה: משפיעה ראשה בשוק. שהיו רגילות אף הגכריות הנשואות שלא לאלה בראש פרוה: שלא
כדרכה. אין כחן דבק שמתוך שאינה נהנית בדבר אינה נדבקה עמו: באשתו ולא באשת חבירו שלא אסרה תורה אלא בדביקה: ויך את המצר. משום דהכה איש עבדי:

מוקף אדם ילע קדש. הוקף את האדם היינו ישראל שקרויון אדם דכתיב (יחזקאל לד) ואתנה לאני אמן מרעיתי אדם אדם אדם קרויון אדם וכו'. ילע קודש. כאלו לועה את הקדש כלומר כסוטר על לועו. כוטר מכה: אם לא לקחתי בחזקה. בבני עלי כתיב שהיו חוקפים בבשר הזבחים ואמר אם לא חקו לי אהק בחזקה דהיינו כמרים ודו שהיו מגזמין להכות: וזרוע רמה. הרגיל לבוס ידו על חבירו: קץ ידלו. מאדם אחד שהיה רגיל להטות את חבירו וקנסו בכך כלומר בפקדון דלעיל (דף מו.) ב"ד היו מכוין ועונשין שלח מן התורה לעשות סייג וגדר לדבר: איש זרוע. איש שמנוף זרוע לו הארץ מתוקנת לקבורה כלומר ראו להמיתו ולקבורו: לא נתנה קרקע. כלומר אין ראו לקנות קרקע אלא לבני זרוע מפני שהתגר רבה ע"י קרקע שבלות שהמות ומפסודות וגנבים באין וגונבין ועורכין עליו ואכין שהיא חזק לעמוד כנגדו: כעבד לאתמה. לעסוק בה תמיד לחישה והשקאה וניכוס ועיוור: עובד כוכבי' שקבת. ממלכתו יום שלם חייב מיתה שגא' יום ולילה לא יקבורו וקא' דריש ליה לא יקבורו ממלכה לאבני אדם נמי קאי ולא תימא לא יקבורו אהך שקת עתים דקרא קאי כלומר לא יבטלו ולא יפסקו מלהיות: פשיטא לא גרסי' דהא טובא קמ"ל דאבני אדם קאי: אמר רבינא רפי' שני שקבת. לא תימא שקבת דקאמר ר"ל לשום חובה קאמר דלא לכוון לשבות כיוון שקבת שהיא יום שקבת לישראל או אחד שקבת שקבוהו בו אלא מנחה בעלמא קא' אסר להו שלא יבטלו ממלכה ורפי' יום שאינו בר שקבת שני שקבת יומא קמא דלאו יום בר שקבת נקט וה"ה דהוה מצי למינקט שלשי רביעי: קום עשה לא חשיב. והאי לא יקבורו קום עשה מלכה היא: (רפ"י)

תוספות מפני מה לא נשא אדם את בתו. שכשאלה חוה מעץ הדעת היתה ראויה למות מיד ואי משום אדם שהיה שרוי בלא אשה היה יכול ליקח בתו ומסיק כדי שישא קין את אחותו: מי איכא מידי דלישראל שרי ולכותי אסור. משמע דלישראל מותר באשתו בשלא כדרכה וכן משמע בסוף פ"ב דנדרים (דף כ:.) הריא איתתא דאתיא קמיה דרבי אמרה לו רבי ערתי לו שלחן והפכו אמר לה בתי התורה התירה לו ולא היינו היא למעלה והוא למטה דמה מפקדת בכך אלא שלא כדרכה שמערתה כדאמר התם אם תענה את בנותי שלא כדרךן ואמר וישכב אותה כדרכה ויענה שלא כדרכה וקשה דבספ"ג דיבמות (דף לז:.) חשיב שלא כדרכה מעשה ער ואונן וי"ל דלא אסיר אלא שעושה כך תדיר שלא תתערב ויחשיב יופיה אבל אם רוב תשמישו כדרכה אלא שבאקראי מתאוה לה שלא כדרכה שרי: קץ ידא פ"ה שהיה רגיל להכות את חבירו וקנסו בכך וי"ל דדינא הוא דהא מקרא דריש זרוע רמה תשבר ובפ' כל היד (נדה דף יג: ושם) גבי יד לאמה תקצץ אמר דינא תנן כדבר הונא דרב הונא קץ ידא אלמא דינא הוא והא דאשכחן בפ"ד וה' (ב"ק דף לו.) גבי . חנון בישא דרב הונא גופיה לא חייבו אלא ממון שאני הכא דמועד ורגיל בכך היה להכות באגרוף דדיינה הוא בכך וכן וכן וכן

נט - דף

והא דינין קום עשה הוא וקא חשיב קום עשה ושב אל תעשה נינהו ואמר ר' יוחנן עובד כוכבים שעוסק בתורה חייב מיתה שנאמר **דברים לג-ד** תורה צוה לנו משה מורשה לנו מורשה ולא להם וליחשבה גבי שבע מצות מ"ד מורשה מיגזיל קא גזיל לה מאן דאמר מאורסה דינו כנערה המאורסה דבסקילה מיתבי היא ר"מ אומר מניין שאפילו עובד כוכבים ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול שנאמר **ויקרא יח-ה** אשר יעשה אותם האדם וחי בהם כהנים לויים וישראלים לא נאמר אלא האדם הא למדת שאפילו עובד כוכבים ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול התם בשבע מצות דידהו: ר' חנינא בן גמליאל אומר אף הדם מן החי: ת"ר **בראשית ט-ד** אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו זה אבר מן החי רבי חנינא בן גמליאל אומר אף הדם מן החי מ"ט דרבי חנינא בן גמליאל קרי ביה בשר בנפשו לא תאכל דמו בנפשו לא תאכל ורבנן ההוא למישרי שרצים הוא דאתא כיוצא בדבר אתה אומר **דברים יב-ב** רק חזק לבלתי אכל הדם כי הדם הוא הנפש וגו' (רק חזק לבלתי אכל הדם זה אבר מן החי כי הדם הוא הנפש זה דם מן החי) ורבנן ההוא לדם הקזה שהנשמה יוצאה בו הוא דאתא למה לי למיכתב לבני נח ולמה לי למשני בסיני כדר' יוסי בר' חנינא דא"ר יוסי בר' חנינא כל מצוה שנאמרה לבני נח ונשנית בסיני לזה ולזה נאמרה לבני נח ולא נשנית בסיני לישראל נאמרה ולא לבני נח ואנו אין לנו אלא גיד הנשה ואליבא דר' יהודה אמר מר כל מצוה שנאמרה לבני נח ונשנית בסיני לזה ולזה נאמרה אדרבה מנשנית בסיני לישראל נאמרה ולא לבני נח מדאיתני עבודת כוכבים בסיני ואשכחן דענש עובדי כוכבים עילוהו ש"מ לזה ולזה נאמרה: לבני נח ולא נשנית בסיני לישראל נאמרה ולא לבני נח: אדרבה מדלא נישנית בסיני לבני נח נאמרה ולא לישראל ליכא מיעדע דלישראל שרי ולעובד כוכבים אסור ולא והרי ית תואר התם משום דלא בני כיושב גינהו והרי פחות משוה פרוטה התם משום דלאו בני מחילה נינהו: כל מצוה שנאמרה לבני נח ונשנית בסיני לזה ולזה נאמרה

רפ"י והא דינין קום עשה. משפט הוא וקא חשיב: ומשני קום עשה ושב אל תעשה הוא. קום עשה משפט ושב ואל תעשה עובל אפילו אינו מזה לעשות משפט והוא יוצא ובעטל מזהר הוא שלא לעשות עובל ואזהרת לא תעשו עובל (ויקרא יט) אינה קום עשה משפט אלא לחודה קיימא שב ובעטל מלח תעשה עובל אכל ואזהרת לא תעשות על כרחיך אינה אלא קום עשה: מורשה לנו. ולא להם ואיכא משום גזל כלמפרש: מורשה מאורסה. אמוראי איכא דרשוי בהו גבי עם הארץ כפרק אלו עוברין בפסחים (דף מט:.) מיגזל קא גזל לה. והא קא חשיב גזל וכן נערה המאורסה דהא בכלל גילוי עריות הוא: האדם. ר"מ דלית ליה אהם קרויון אדם ולא עובדי כוכבים קרויון אדם ור"ש היא דרש לה במסכת יבמות (דף סה:.) כשבע מצות דידהו. עוסקין בהלכות אוחן שבע מצות להיות בקיאות בהו: בשר. בעוד נפשו קיימת לא תאכלו זהו אבר מן החי ודמו לדרשא אחינה למשני אבר מן החי דשרצים כלתמן בשמעתין: כיוצא בדבר אתה אומר. שאף ישראל החיהו על דם מן החי בסיני ומשום חיות ורבי חנינא קאמר לה: כי הדם הוא הנפש ולא תאכל הנפש עם הבשר כו'. כלומר לא תאכל הדם הנזכר כראש המקרא בעוד הנפש עם הבשר: ורבנן ההוא. דסמך דם לאזהרת אבר מן החי לא למסרי משום חיות סמכי' אלא למיסר דם הקזה שהנפש יוצאה בו משום דם הוא דסמכיה דלא תימא אזהרת דם גבי וזבתו מבקר ומלאך כתיב (דברים יב) דם שחיטה הוא דהו דם אכל דם הקזה לא הו דם להכי אקשייה לאבר מן החי מה אבר מן החי אסור מחמת איסורו אף דם מן החי מזהר עלה משום דם ובלבד שהיה דם הנפש אכל דם הקזה שאין הנפש יוצאה בו אינו קרוי דם אלא איסור חיות לא נזכר בו ולא בשום דם ובכריתות (דף כב.) מפשע איזורו דם הקזה שהנפש יוצאה בו מטיפה המשחרת ואיך משהוא מתחיל ללאת שחור: למה לי למכתב. אבר מן החי בסיני ובבני נח אטו ישראל משום דקבלו תורה ואלו מכלל מנ"ה הראשונה שקבלת עבודת כוכבים וגילוי עריות בסיני למיחייבו נשנית לפי שלא פקדו כ"כ בבני נח על אלו עבירות עונשן עליהם וכן בעריות לפרש עונשן אלא אבר מן החי למה לי לאזהרו: לזה ולזה נאמרה. כדמפרש לקמן מנשנית עבודת כוכבים וגילוי עריות בסיני ואשכחן דליענש עובדי כוכבים עלייהו אף לאחר מתן תורה דכתיב (דברים יח) לא ימאך בך מעביר בנו ובתו וגו' ובלבד התועבות האלה וכן בעריות (ו קרא יח) כי את כל התועבות האלה שמע מיניה כי יהיב קודשא בריך הוא תורה לישראל לא שקלינהו להנך מבני נח ודקיימי להו קיימי וכל שלא נשנית בסיני נאמר לישראל ולא לבני נח מסיני ואיך אף על גב דעד סיני נלעוו עליה מדלא דר הנייה בסיני כדליתיה בעבודת כוכבים ובגילוי עריות דאשכחן דליענש עובדי כוכבים עלייהו שמע מינה ישראל שאילו לקדושה עמדו באיסורין אכל עובדי כוכבים נטמן מהו ולקמן פריך דילמא להכי לא נשני דלבני נח הוא דאסיירי ולא לישראל ומשני ליכא מידי דלישראל שרי ולעובדי כוכבים אסור שקשילא מכלל בני נח להתקדש יאלו ולא להקל

עליהם ולזה ליכא למימר דל"כ אמחי אחני עבודת טובים הילכך על כרחיך אותה שלח נשנית אינה בבני נח הילכך אם לא נשנית אבר מן החי הוא אמיהא נטולה מבני נח ממנו תורה וחילוק; ואנו אין לנו. אזכרה בבני נח ולא נשנית בסניי אלל גיד הגשה; ואלויבא דרבי יהודה. דלמר כפרה גיד הגשה (חולין דף ק): מבני יעקב נאסר גיד הגשה שהיו בני נח קודם מתן תורה ורבעו פלוגי ואמרו בסניי נאמר ולא להם אלל שנתכבדו במחוקו ואחר מתן תורה כתבו משה במקום המעשה על העהוד ליעד מאזיה טעמי נאסר להם ולרבי יהודה גופיה לישאל נאמר ולא לשאר בני נח דהא בני ישראל כתיב והא דקאמר הכא דלחות העומדות בלסורן לבני נח לעולם הולך לשנתן בסניי לאו משום דלי לא אהדיניהו הוא אמיהא נגמר מגיד הגשה דלא נשנית ולישאל נאמר ולא לבני נח דמהא ליכא למיגמר שהי לא נאסרה אלל לישאל ובעוד שהיו בני נח נמי להם נאסר ולא לאחרי אלל מלחתי עבודת טובים הוא גמירין להו; ואשכחן דליענוג עובד טובים עליהו. שבע אומות כדכתיב לא ימלא כן מעביר בנו ובתו בשא: אדרכה מללל נשנית בסניי אימא לבני נח נאמרה. לבני יעקב בעוד שהיו בני נח נאסר להם ולא משכחו לכלל. ישראל; והי יפת תואר. שאסרה להם כדלמר לעיל (דף נז): לאו בני כיבוש ניהו. לא נתנה ארץ לכבוש כי לא לישאל שאף לישאל לא הוה יפת תואר אלל במלחמה ע"י כיבוש; משום דלאו בני מחילה ניהו. שאף ישראל נטו על הגזל אלל שפחות משוה פרוטה אינו נחשב גזל בעיניהם שעוברין על מדתן שרמנון הן ומוחלין על דבר קל אלל בני נח אכזרים הם: (ר"ף י')

תוספות אלא האדם. פרש"י ולית ליה לר"מ אתם קרוין אדם וקשה דבפ"ק דבריות (דף ו: פט) טעם המשחה לעובד טובים ומשמע דהי טעמא משום דכתיב על בשר אדם לא יסך אתם קרוין אדם מיהו מצונו למימר דטעמא משום דכל שינוי בסך ישנו בסך וישנו בכל יסך וכל שאינו בסך אינו בכל יסך ור"ס דגרסי הכא רבי ירמיה ור"ת מפרש דיש חילוק בין אדם להאדם (כי אדם רצונו ע"ד היתרון לאדם המעולה ומעוטר בתורת ה') תדע דלא מייתי בפרק הבא על יבמות (יבמות דף סא. וס) מדכתיב במצרים כל האדם והבהמה (שמות ט) והא דקאמר הכא כהנים לויים וישראל' לא נאמר ה"ק לא נאמר' אדם דלישתמע כהנים לויים וישראלים וה"ר משולם פי' דוקא גבי פורענות קורא אותם אדם דאין ראוי לכתוב שם ישראל אבל גבי האדם וחי בהם ה"ל למכתב כהנים לויים וישראלים כמו שרגיל בכל מקום כדכתיב (ויקרא כא) אמור אל כהנים (במדבר יח) ואל הלויים תדבר (שמות יד) דבר אל בני ישראל והכי איתא במדרש ויכולו מה אקוב לא קבה אל שלא הזכיר שמו על פורענות אדם כי יהיה בעור בשרו נגע צרעת כי תהיה באדם ולא בישראל אלה יעמדו לברך את העם וגבי פורענות אלה יעמדו על הקלה והא דפריך התם מהנדך קראי אף ע"ג דעובדי טובים נמי קרויים אדם מ"מ פריך כיון שמכנה גבי פורענות את ישראל באדם היכא דלא איירי אלא בעובדי טובים לא היה לו לקרותן אדם: אף דם מן החי. ולרבנן אבר מן החי וקשה דתנא דלעיל (דף נז): (דדריש) דנ"ל אבר מן החי מאכל תאכל ולא מוקי האי קרא אלא למישרי שרצים כדנפקא לקמן מי שדמו חלוק מבשרו: ורבנן ההוא לם הקזה. בפרק גיד הנשה (חולין קא). מוקי לה דאבר מן החי נוהג בין בטמאים בין בטהורים' והכא דמוקים לה לם הקזה כמ"ד התם (דף ק): אינו נוהג אלא בטהורין: נאמר לבני נח. עובד טובים ששבת לא שייך כאן דישאל הוזהרו לשבות: ליכא מידעם דלישראל שרי בדבר. שהוא מצוה לישראל לא אמרין הכי העובד טובים ששבת חייב ולישראל מצוה אף על גב דבשני בשבת אין מצוה לישראל מ"מ יש עליו מצות שבת ועל העובדים דעובד טובים חייב לישראל פטור אע"ג דפטור מ"מ לא שרי מיהו קשה דאמרין בפרק בן סורר ומורה (לקמן דף עב): יצא ראשו אין נוגעין בו דאין דוחין נפש מפני נפש אבל קודם שיצא ראשו החי' פושטת ידה וחתכתו לאברים ומוציאה כדי להציל את אמו וכו"ג עובד טובים אסור כיון שהוזהרו על העובדים ו"ל דהא נמי בישראל מצוה כדי להציל ואפשר דאפילו בעובד טובים שרי: (תוספות)

דף - נט

והרי מילה שנאמרה לבני נח דכתיב **בראשית יז-ט** ואתה את בריתי תשמור ונשנית בסניי **ויקרא יב-ג** וביום השמיני ימול לישראל נאמרה ולא לבני נח והוא למישרי שבת הוא דאתא ביום ואפילו בשבת והרי פריה ורביה שנאמרה לבני נח דכתיב **בראשית טז-ז** ואתם פרו ורבו ונשנית בסניי **דברים ה-ל** לך אמור להם שובו לכם לאהליכם לישראל נאמרה ולא לבני נח והוא לכל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו הוא דאתא אי הכי כל חדא וחדא נמי נימא משום מילתא איתני הכי קאמר אזהרה מיהדר ומיתנא בה למה לי ואין לנו אלא גיד הנשה בלבד ואלויבא דר' יהודה הני נמי לא איתני הני איתני לשום מילתא בעלמא הא לא איתני כלל אי בעית אימא מילה מעיקר' לאברהם הוא דקא מזהר ליה רחמנא ואתה את בריתי תשמור אתה וזרעך אחרך לדורותם אתה וזרעך אין איניש אחרניא לא אלא מעתה בני ישמעאל לחייבו **בראשית כא-יב** כי ביצחק יקרא לך זרע בני עשו לחייבו ביצחק ולא כל יצחק מתקיף לה רב אושעיא אלא מעתה בני קטורה לא לחייבו האמר ר' יוסי בר אבין ואיתימא ר' יוסי בר חנינא **בראשית יז-ד** את בריתי הפר לרבות בני קטורה אמר רב יהודה אמר רב אדם הראשון לא הוה ר' יוסי בר אבין ור' יוסי בר חנינא **בראשית א-כט** לכס יהיה לאכלה ולכל חית הארץ ולא חית הארץ לכס וכשבאו בני נח התיר להם שנאמר **בראשית ט-ג** בירק עשב נתתי לכם את כל יבול לא יהא אבר מן החי נוהג בו ת"ל **בראשית ט-ד** אך בשר בנפש דמו לא תאכלו יכול אף לשרצים ת"ל אך ומאי תלמודא א"ר הונא דמו מי שדמו חלוק מבשרו יצאו שרצים שאין דמם חלוק מבשרם מיתני **בראשית א-כח/כח** ובעוף השמים מאי לאו לאכילה לא למלאכה ועופות בני מלאכה ניהו אין כדבעי רבה בר רב הונא דש באווזין ותרגולין לר' יוסי ברבי יהודה מאי תא שמע **בראשית א-כח** ובכל חיה הרומשת על הארץ הוא לאתויי נחש הוא דאתא דתניא ר"ש בן מנסיא אומר חבל על שמש גדול שאבד מן העולם שאלמלא (לא) נתקלל נחש כל אחד ואחד מישראל היו מזדמנין לו שני נחשים טובים אחד משגרו לצפון ואחד משגרו לדרום להביא לו סנדלבוניס טובים ואבנים טובות ומרגליות ולא עוד אלא שמפשיילין רצועה תחת זנבו ומוציא בה עפר לגנתו ולחורבתו מיתבי היה ר' יהודה בן תימא אומר אדם הראשון מיסב בגן עדן היה והיו מלאכי השרת צולין לו בשר ומסניין לו יין הציץ בו נחש וראה בכבודו ונתקנא בו התם בבשר היורד מן השמים מי איכא בשר היורד מן השמים אין כי הא דר"ש בן חלפתא הוה קאזיל באורחא פגעו בו הנך אריותא דהוה קא נהמי לאפיה אמר **תהילים קד-כא** הכפירים שואגים לטרף נחיתו ליה תרתי אטמתא חדא אכלוה וחדא שבקוה איתיה ואתא לבי מדרשא בעי עלה דבר טמא הוא זה או דבר טהור א"ל אין דבר טמא יורד מן השמים בני מיניה ר' זירא מר' אבהו ירדה לו דמות חמור מהו א"ל יארוך נאלא הא אמרי ליה אין דבר טמא יורד מן השמים: ר"ש אומר אף על הכישוף: מ"ט דר"ש דכתיב

ר"ף י' והרי מילה. לישאל נאמרה ולא לבני נח ללא חשבה גבי שבע מצות: לכל דבר שצמנו. לא נשנית בסניי אלל מפני שאסר להם השמיש שלשה ימים קודם מתן תורה ולחלא שלשה ימים הולך להתיר להם ואע"ג דממילא משתמע התיירא דהא שלשה ימים הוא דאסר והרי עברו אשמעינן קרא לכל דבר הנאסר בזמן כ"ד אע"פ שקבעו זמן לכיר כרין למנות פעם אחת להתיירא כשעבר הזמן: אי הכי. כל שבע מצות שחזרו ונשנו בסניי נימא נמי כל אחת ואחת הולכה לשנות על דבר כגון עבודה טובים לפרש מיתה ועבודות האסורין בה וכן גלוי עביות לפרש עונשין ונימא דכולהו לא נשנו ולישאל נאסרו ולא לבני נח: אזכרה מהדר ומתנא בה למה לי. למהדר ומיכבד אזכרה דידה אלל ש"מ להזהירה לבני נח ולישאל אהא: הני נמי. מילה ופריה ורביה הא לא איתנו דהא אמרת למילתא הוא דליתיה: הא. גיד הגשה לא איתנו כלל ומשום הכי לא חשיב להו כהדיה ומיהו הגך נמי מן האמונות לבני נח ולא נשנו בסניי הם ולישאל נאמרו ולא לבני נח מסניי וזהו: ואיבעית אימא מילה. ודאי מסניי נאמרה לעיקר מצותיה ודקשיא כך הא אמר ר' יוסי כל שנאמרה לבני נח נשנית בסניי לזה ולזה נאמרה הא דלא חשיב ליה לבני מצות בני נח משום דמילה לאו לבני נח נאמרה אפי' מקודם סניי אלל לזרע אברהם לחודיה והשתא נמי זרע אברהם דהיינו ישראל הוא נהיגי בה: בני שמעאל לחייבו. השתא: בני קטורה. אותן

היה: בזמן הזה. שלטו בגלות ואין אימת ב"ד מוטלת עליהם לדון חייבי מיתות: נתמלך כל הבגד קרעו. לפי שהדבר תדיר לפי שאין מתיראין מב"ד: מי גמירי. עובד כוכבים שם המיוחד כל כך שמקלליו כו המיד קחמך נתמלך כל הבגד כולו קרעו: אלא. לכו כגווי. תדיר ובזמן הזה הוא ללא קרעו משום דנתמלך כל הבגד וכו' אבל בזמן ב"ד קרעו על עובד כוכבים ואכטו: ומעלה הוא דעבוד רענו. דמיני ממונות ותיני נפשות שהריכו כל העדים לפרש עזותו: הכל. ככרתה הקס ללא אפקר לפרש מפני כבוד השם: אוקמוהו אלאורייתא. וקטליון ליה בהאי ערות: לאי סלקא דעתך. בעלמא פסול עד שיפרשו טולס: אטו הכא משום ללא אפקר קטליון ליה לנפריה. בלא העלאת עדים: כר' עקיבא. במסכת מכות (ד' ר.) דמקיש קשה לשנים דאם נמלך שפוי קרוב או פסול ערות של כולו בטליון הלכך דקיון ליה בהדיהו דאי מתחשק מבטליון לשהדוטייה: (רש"י)

תוספות חקים שחקתי לך כבר. תימה תיתסר נמי כלאים מהכא דכתיב בהאי קרא בגד כלאים שעטנו לא יעלה עליך ועוד קשה למה לי. את חקותי תיפוק ליה מדכתיב למינהו במעשה בראשית באילנות ובהמה דב' אלו טריפות (חולין דף ס: ושם). משמע דאי הוה כתיב למינהו בדשאים ה"א דאסיירי בני נח להרכיב שני דשאין זה על זה וע"ק הא דאמרין ס"פ הפרה (ב"ק דף נה. ושם) המרביע שני מינים שבים לוקה אתיא למינהו למינהו מיבשה תיפוק ליה מדכתיב למינהו בגופייהו ומפר"ת דאי לאו את חקותי ה"א למינהו לאו לאיסור כתיב ואי לאו למינהו ה"א את חקותי שחקתי לך כבר במרה והא דפריך אלא מעתה ושמרתם את חקותי אע"ג דלא מוקמינן האי בבני נח אלא משום דאשכחן למינהו במעשה בראשית פריך שפיר דדילמא כי היכי דהאי לא קאי אבני נח האי נמי לאו אבני נח קאי וא"ת כיון דלא מחייבי רבנן אבני נח לא בהרבעה ולא בהרכבה אלא לא דריש למינהו אם כן אתי סוגיא דפרק הפרה ודאלו טריפות לא כרבנן וי"ל דנהי דלא דרשו רבנן למינהו גבי בני נח משום דלא כתיב בצווי דאדם גבי ישראל דרשינן כיון דאשכחן דנצטוו ישראל על הכלאים ונפקא מינה לענין דגים אי נמי לא הוה אסורין הרכבה באילנות בישראל מדרש ואת חקותי שחקתי לך כבר איתא נמי בשילהי פ"ק דקדושין (דף לט.). ואתי אפילו כרבנן והשתא הוה דהרכיב שני דשאים דפרק אלו טריפות (חולין דף ס. ושם) לרבנן קמייביא ליה אע"ג דמתני' היא בפ"ק דכלאים [מ"ז] אין נוטעין ירק בירק מ"מ קמייביא ליה אי חשיבי ליה דשאים כמאן דכתיב בהו למינהו משום דאסכים רחמנא על ידיהו לאסור בחו"ל כמו הרכבת אילן מדרשא דשמעתין: חקותי דהשתא. מה שהקשה בקונטרס מדכתיב גבי שביעית ויובל את משפטי תעשו ואת חקותי תשמרו לא דק דלא כתיב הכי אלא בפרשת בהר סיני כתיבי ועשיתם את חקותי ואת משפטי תשמרו והא קרא דאיתיי בקונטרס בפרשת אחרי מות גבי עריות כתיב ושפיר מ"ל שחקתי לך כבר דבני נח נצטוו על העריות ואע"ג דהאי קרא דפריך מינה הש"ס ושמרתם את חקותי התם נמי כתיב. מכל מקום מסתבר דבכל התורה איירי דמסיים אשר יעשה אותם האדם וחי בהם: אתיא קריעה קריעה. תימה דבפ"ב דמו"ק (דף כ: ושם) דיליף קריעה ממומד מדכתיב ויקם איוב ויקרע נילף נמי דלא מאחין קריעה מהכא: המלך קרע. תימה היאך אמרו למלך מה ששמעו בפירוש הא גבי עדים תנן (לעיל דף נז.) כל היום היו דנין את העדים כבנינו: (תוספות)

ב - ס דף

מתני' העובד עבודת כוכבים אחד העובד אחד המזבח אחד המקטור אחד המנסך אחד המשתחוה ואחד המקבלו עליו לאלוה והאומר לו אלי אתה אבל הגמף והמנשק והמרכב והמרבח והסך והמלביש והמנעיל עובר בלא תעשה הנודר בשמו והמקיים בשמו עובר בלא תעשה הפוער עצמו לבעל פעור

זו היא עבודתה הזורק אבן למרקוליס זו היא עבודתה: **גמ'** מאי אחד העובד אמר רבי ירמיה הכי קאמר אחד העובד כדרכה ואחד המזבח ואחד המקטור ואחד המנסך ואחד המשתחוה ואפילו שלא כדרכה וליחשוב נמי זורק אמר אביי זורק היינו מנסך דכתיב **[תהילים טז-ד]** בל אסיך נסכייהם מדם מנהיג מילי דתנו רבנן אילו נאמר **[שמות כב-ט]** זובח יחרם הייתי אומר בזובח קדשים בחוף הכתוב מדבר תלמוד לומר לאלהים בזובח לעבודת כוכבים הכתוב מדבר אין לי אלא בזובח מקטור ומנסך מניין ת"ל **[שמות כב-ט]** בלתי לה' לבדו ריקן העבודות כולן לשם המיוחד לפי שיצאה זביחה לידון בעבודות פנים מניין ריבות השתחואה ת"ל **[דברים יז-ג]** וילך ועבוד אלהים אחרים וישתחו להם וסמך ליה **[דברים יז-ה]** והוצאת את האיש ההוא וגו' עונש שמענו אזהרה מניין ת"ל **[שמות לד-יד]** כי לא תשתחוה לאל אחר יכול שאני מרבה המגפף והמנשק והמנעיל ת"ל זובח זביחה בכלל היתה ולמה יצאה להקיש אליה ולומר לך מה זביחה מיוחדת שהיא עבודת פנים וחייבין עליה מיתה אף כל שהיא עבודת פנים וחייבין עליה מיתה יצאה השתחואה לידון בעצמה יצאה זביחה לידון על הכלל כולו אמר מר הייתי אומר בזובח קדשים בחוף הכתוב מדבר זובח קדשים בחוף כרת הוא סלקא דעתך אמינא כי אתרו ביה קטלא כי לא אתרו ביה כרת קמ"ל אמר ליה רבא בר רב חנן לאביי אימא יצאה השתחואה ללמד על הכלל כולו וכי תימא זובח למה לי לגופיה דחשבין מעבודה לעבודה דאיתמר השוחט בהמה לזרוק דמה לעבודת כוכבים ולהקטיר חלבה לעבודת כוכבים רבי יוחנן אמר

רש"י מתני' אחד העובד. מפרש בגמרא: אחד המזבח ואחד המקטור וכו'. ובגמרא מוקים לה לכולה מתניתין בשאין דרכה של אותה עבודה כוכבים לעבדה ככך ואפי"ה אהבך עבודות מחייב כדלויף לה בכרייתא: והמקבלו עליו באלוה. ואפי"ה אמינה בעלמא כגון האומר לו חלי' אתה דליתקש לזביחה דכתיב (שמות לב) ושתחו לו ויזבחו לו ויחמרו אלה אלהיך ישראל ל"א והמקבלו לאלוה שלא בפניו והאומר לו חלי' אתה בפניו ותנא סיפא לגלויי רישא דחי הנא רישא הוה אמינא הני מיילי בפניו אבל שלא בפניו לא תנא סיפא בפניו מכלל דרישא שלא בפניו ואפי"ה חייב: אבל המנשק. שאלה דכרכה: עובר בלא תעשה. ללא תעבדו יחירא כתיבי חד בדברות ראשונות ואחרונות וחד לא תשתחוה לאלהים ואלה תעבדו ואלה תעשה כמעשהיהם (שמות כג) אם אינו ענין לכדרכה תנאו ענין לשלל כדרכה אבל מיתה לא מחייב בשלל כדרכה אלא הגי דפרט בהו קרא: הנודר בשמו. בלשון נדר קונס עלי כל פירות שעבולם בשם עבודה כוכבים פלונית אם ארצה: והמקיים בשמו. שבועה נשבע מתרגם מקיים: עובר בלא תעשה. וס' אלהים אחרים לא תזכירו (שם): הפוער עלמו. מתרו רעי בפניו וזו עבודתו וחייב עליו מיתה: מרקוליס. מלדנין שלש אבנים אחת מכלן ואחת מכלן ואחת מלמעלה על גביהן וקורין אותם מרקוליס ועובדין אותה בזריקה האבנים: גמ' מאי אחד העובד. אטו כל הני לאו עובד נינהו: אחד העובד. כל עבודה אף גפוף ונשק אף דרך בזיון כדכרכה וחייב מיתה דכתיב וילך ועבוד אלהים אחרים וכתוב בתריה וסלקתם באבנים ואזהרתיה מהכא ופן תדרוש לאלהים לאמר איכה יעבדו הגוים האלה את אלהיהם וגו' (דברים יב) דהיינו כדכרכה: ואחד המזבח. אפי' שלא כדרכה בעבודת הללו כדלויף לקמן דכל עבודות הנעשות בפנים לגבוה חייבין עליה מיתה בעבודה כוכבים אפילו שלא כדרכה: ולהשבו נמי זורק. דבשלמא מקבל ומולך לא קשיא לו אף על גב דעבודה פנים הם ללא אשכחו לזהו עבודות הנעשות לשם עבודה כוכבים כדאשכחן הך זביחה ויזבחו לו (שמות לב) קטור אשר הלך זבחימו ויזבחו (דברים לב) ניוסך ישחו יין נוסכים (שם) ומיהו דס' אשכחו עבודה כוכבים כל אשך נסכייהם מדם וכיון דגמרינן דכל עבודות פנים חייבין. בהם אף שלא כדרכה נתייהו נמי: אמר אביי זורק בכלל ניוסך. דמתני'. דהא קרא נמי ניוסך קרייה: מנא הני מיילי. דמחייב בהני עבודות אף בשלל כדרכה: אילו נאמר זובח יחרם הייתי אומר. בלוי' זביחה בלא הכתוב בלעגש מיתה ודאי בזובח קדשים בחוף קאמר שמינו שהזריק עליהם במקום אחר ולקמן פריך הרי כבר פקשו להם עונש אחר ונכרתה דכתיב גבי שחוטיו חוץ: ת"ל לאלהים יחרם. דלא הכתוב בלעגש מיתה דהאי יחרם לשון

מיהה דכתיב (ויקרא כז) כל חרס אשר יחרס מן האדם לא יפדה מות יומת זוכה לאלהים כל אלהים במשמע ואפילו שלא כדרכה מדלגה כהביה בלשון עבודה עובד לאלהים בזבחה יחרס שמע מינה אפילו אינה עבודה שלו קאמר וכל עבודות שבטעולם לכדרכה נפקא לן בהו מיהה מוילך ויעבוד וגו' דמשמע דבר שהוא עבודה לו: בלתי לה' לבדו. ריקו ונטל כל העבודות מלעבדה בהו ונתן לשם המיוחד משמע דחלכ עבודות הרלויות לשם קאמר: לפי שיאלה זבחה. בפירוש מכלל שאר עבודות שנקבלו בכלל ויך ויעבוד ומדה היא בחורה דדבר שהוא בכלל ויאל מן הכלל ללמד על עממו יאל אלא ללמד על הכלל כולו יאל שאין הכלל הזה מחייב אלא עבודה הומוה לזבח שהוא עבודת פנים ומהשתא לא נפקא לן דליחייב אהשתחואה שלא כדרכה דלאו עבודה היא בפנים מניין לרבות השתחואה: ה"ג בסופי ת"ל ויך ויעבוד אלהים אחרים ושתחו להם. דעל כרחיך לשלל כדרכה קאמר דאי דרכה לעבדה בכך בכלל ויעבוד הוא: עוגש שמענו. דכתיב ביה וסקלתה דלעיל: ה'זרה מניין ת"ל כי לא תשתחוה לאל אחר. והאי נמי אם אינו ענין לכדרכה תנאו ענין לשלל כדרכה וספרים דכתיב בהו (כי) לא תשתחוה שיתוש הוא דהא מיהה הכא לא כתיבא: יוכל שאני מרבה וכו'. לנימא השתחואה שאלא מן הכלל ללמד על הכלל כולו יאל דמה השתחואה מיוחדת שהיא דרך כבוד ויחייב עליה אף לשלל כדרכה אף כל שהוא דרך כבוד כגון אלו חייב: ת"ל זבחה. ואם השתחואה ללמד על הכלל באתה למה פירט כך זבחה הלא דרך כבוד הוא ומהשתחואה נפקא ליה אלא היא באתה ללמד על הכלל לומר דזבחה בכלל היתה ויאלה מן הכלל להקיש לה כל הנכללות עמה ולומר כך מה זבחה מיוחדת עבודת פנים אף כל שהיא עבודת פנים חייבין עליה בחוץ לעבודת כוכבים ומשום השתחואה לא נפקא לן מהכא לחיובא הוירכה השתחואה לחזור ולכתיב כדי לזון בעממה לבדה שיתחייבו עליה ואע"פ שאין חייבין כיוצא בה ויאלה זבחה ללמד על הכלל כולו: ס"א. האי יחרס אחא לאורווי לן דאי יחרסו ביה לטעולא וכתב כי לא יחרסו ביה הוא כדלגבי צבת ועבודת כוכבים ועריות: ה"ג ס"ד אמינא יחרסו ביה קטלא ולא יחרסו ביה כרת קמ"ל: אימא יאלה לן השתחואה ללמד על הכלל. ומתרבי מגפ ומנשק וכל שהוא דרך כבוד כהשתחואה וקא קשיא ליה לנתא א"כ זוכה למאי אחא חיפוק ליה מהשתחואה דהא עבודת כבוד הוא: לגופיה אחא. ולאורווי דאפי' לא שחט שחיתת עממו לעבודת כוכבים אלא שחט לעממו וחשב על ע"מ לזרוע דמה לעבודת כוכבים חייב ואפי' לא זרק: דמחשבין מעבודה לעבודה. כלומר דמחשבה שהוא מחשב בשעת עבודה זו על עבודה אחרת מחשבה היא להתייב עליה: (רש"י)

הוספת וליחשוב נמי זרק. מירש הקונטרס בשלמא מקבל ומוליך משום דלא אשכחן דליהו עבודה הנעשות לשם עבודת כוכבים כדאשכחן גבי ניסוך ישונו יין נסיכים והיינו כו' יהודה דדריש בספרי להאי קרא דין נסיכים גבי עובדי כוכבים אבל ר' נחמיה מוקי לה בישראל ומיהו לרבי נחמיה בלאו הכי אשכחן קראי בדברי קבלה וקטור דבעל והסך נסיכים לאלהים אחרים (ירמיה ז): זוכה לאלהים יחרס. פ"ה אלא אלהים במשמע אפילו שלא כדרכה מלמא כתיב עובד לאלהים בזבחה יחרס ולא היה יכול לפרש דע"כ לשלל כדרכה אתא דאי לכדרכה מוילך ויעבוד נפקא דה"א לעולם לכדרכה ובה ללמדך על הכלל דאפי' כדרכה לא מחייבה אלא בעבודת פנים: המקטור והמונשך מניין ת"ל בלתי לה' לבדו. תימה דבסמוך יליף מיציאת זבחה ללמד על הכלל כולו וי"ל דאי לאו בלתי לה' לבדו ה"א מה זבחה שהיא עבודת דם ואתא לרבווי זרק אבל מקטור ומנשך לא: מניין לרבות השתחואה. וא"ת ת"ל מדאיתקש לזבחה דכתיב (שמות לב) וישתחו לו ויזבחו לו כדיליף (לקמן דף סג). האומר אלי אתה דכתיב ויאמרו לו אלה אלהיך ישראל וי"ל דהתם הוי כדרכה דאותו על אורחיה בזבחה הוה והא דיליף מהתם אלי אתה משום דאלי אתה אורחיה בכל עבודת כוכבים: אזורה מניין. וא"ת ות"ל מהיכא דנפקא ליה אזורה למגפ ומנשק מלא עבדס כדפ"ה במתני' וי"ל דאי אתא לאזורה דהשתחואה לא הוה מקמינן ליה למגפ ומנשק: (תוספות)

דף - א

אסורה וריש לקיש אמר מותרת הניחא לר' יוחנן אלא לריש לקיש בעי קרא מתקיף לה רב פפא ולרבי יוחנן לא בעי קרא עד כאן לא קא אסר רבי יוחנן אלא בהמה אבל גברא לא בר קטלא הוא ואתא קרא לחיובי גברא לקטלא מתקיף לה רב אחא בריה דרב איקא ולר"ל מי בעי קרא עד כאן לא קא שרי ר"ל אלא בהמה אבל גברא בר קטלא הוא מידי דהוה אמשתחוה להר דהר מותר ועובדה בסייף א"ל רב אחא מדפתי לרבינא למאי דקאמר ליה רבא בר רב חנן לאביי אימא יאלה השתחואה ללמד על הכלל כולו [דברים יב-ל] איכה יעבדו למעוטי מאי וכי תימא למעוטי הפוער עצמו לזובחים מהשתחואה נפקא מה השתחואה דרך כבוד אף כל דרך כבוד אלא למעוטי הפוער עצמו למרקוליס ס"ד אימא הואיל ועבודתו בזיון הוא אף כל בזיון קמ"ל אלא הא דאמר רבי אליעזר מנין לזובח בהמה למרקוליס שהוא חייב שנאמר [ויקרא יז-ז] ולא יזבחו עוד את זבחיכם לשעירים אם אינו ענין לכדרכה דכתיב איכה יעבדו תניהו ענין לשלל כדרכה שלא כדרכה מהשתחואה נפקא התם בזובח להכעיס רב המנונא אירכסו ליה תורי פגע ביה רבה רמא ליה מתני' אהדדי תנן העובד עבודת כוכבים עובד אין אומר לא והאנן תנן האומר אעבוד אלך ואעבוד נלך ועבוד א"ל באומר איני מקבלו עלי אלא בעבודה רב יוסף אמר תנאי שקלת מעלמא תנאי היא דתנאי האומר בואו ועבדוני רבי מאיר מחייב ור' יהודה פוטר היכא דפלתו כולי עלמא לא פליגי דכתיב [שמות כד-ב] לא תעשה לך פסל כי פליגי בדיבורא בעלמא רבי מאיר סבר דיבורא מילתא היא ורבי יהודה סבר דיבורא לאו מילתא היא הדר אמר רב יוסף לאו מילתא היא דאמרי דאפילו לר' יהודה בדיבורא נמי חיובי מחייב (דתנן) רבי יהודה אומר לעולם אינו חייב עד שיאמר אעבוד אלך ואעבוד נלך ועבוד במאי קמיפלגי במסית לעצמו ואמרי ליה אין קמפלגי מר סבר מסית לעצמו שמעי ליה ואין דקאמרי ליה קושטא הוא ומ"מ מסית לעצמו לא שמעי ליה מימר אמרי

רש"י אסורה. הבהמה בהנאה ואע"פ שהשחיתו לאו לעבודת כוכבים היתה ואפילו לא זרק דמה לעבודת כוכבים נאסרה וילפינן טעמא בשחיתת חולין דגמר לה רבי יוחנן ממחשבת פגול דהויא מעבודה לעבודה דהשחט את הזבח על מנת לזרוק את הדם למחר פיגול: וריש לקיש אמר מותרת. לא יליף חוץ מפנים אין מחשבין מעבודה לעבודה: הניחא. הא דמייחר לן זוכה ללמד על הכלל ולא מוקמינן לה האי דרשא לומר שמחשב מעבודה לעבודה הא ניחא לרבי יוחנן דנפקא ליה לענין איתסורי ממחשבת פיגול איכה למימר דלענין איתסורי גברא נמי מהתם יליף ועל כרחיך אייחר ליה זוכה לאלל לר"ל דלא יליף עבודת כוכבים מפיגול נימא דהאי זוכה להכי הוא דאחא שמחשבין מעבודה לעבודה: העובדי כוכבים העובדין את ההרים. תניא במסכת ע"ז (דף נה). ההרים מותרין בהנאה דכתיב לאלהים על ההרים ולא ההרים לאלהים: ועובדיהם בסייף. אע"ג דמחובר לא מחסר עבודת כוכבים מיהא הוי והכא נמי לא בעיא קרא הואיל ושחיתו לזרע זריקה היא והא חשב בשחיתו ע"מ לזרוק הוא ליה כעובד עבודת כוכבים דהא זריקה בלא שחיתו לא סגי הלכך על כרחיך אי השתחואה ללמד על הכלל נפקא ליה לא ה"ל למיכתב זוכה: איכה יעבדו. דמשמע כדרכה אין שלא כדרכה לא: למעוטי מאי. שלא כדרכה מאחר דילפינן בהשתחואה דלפניה אינה עבודת פנים מחייב שלא כדרכה אי נימא למעוטי עבודת בזיון לעבודת כוכבים שעבודתה דרך כבוד כגון פוער עממו לעבודת כוכבים שזבחינן למה לי למעוטי מהאי קרא: הא מהשתחואה נפקא. שמלמדת על הכלל שאינו חייב אלא דרך כבוד כהשתחואה: אלא הא דא"ל לעזר מניין לזוכה בהמה. שהיא עבודת כבוד למרקוליס שעבודתה בזיון וה"ל לפעור אם איתא לרבה בכ רב תנן מהשתחואה מלמדת על הכלל ל"ל האי קרא להכי מהשתחואה נפקא: לזובח להכעיס. ואינו מחבין לקבלו עליו באלוהי ואשמעינן קרא דעובר בלאו: ארכסו ליה תורי. והלך לנפקא: האומר

במקרה: פטור. בין במזיד בין בשוגג ללא כלום עבד: אחד העובד. והלא המזבח והמקטיר עובדין הן אלה הכי קאמר אחד העובד ואפילו מאהבה ומיראה ואחד המזבח לשם אלהות ותנא סיפא לגבוהי עובדי דישא דמאהבה ומיראה הוא ואפילו הכי חייב: כדתיב ר' ירמיה. אחד העובד כל עבודה שהיא דרכה בכך ואחד המזבח שלא כדרכה ולעולם ירשא וסיפא לשם אלהות: ולא העבדם. יחירא הוא: נעבד כהמן. עשה עמנו עבודה כוכבים כדאמר במגילה (דף יט.) דאי לא הכי לא היה מרדכי מתקנה בו והיה כורע ומשתחוה לו: והא המן. מיראת המלך הו' פלחי ליה כדתיב (אסתר ג) כי כן טוה לו המלך וקתני ללא: ולכל כהמן. דקתני יכול אפילו נעבד כהמן לאו למיאר מיראה אלא למיאר אדם הנעבד לשם עבודה כוכבים שלא מיראה למהנדל ליה כדתיב והאי דנקט המן משום דעשה עמנו עבודה כוכבים הוא: כהן משוה. כקרבן עבודה כוכבים: ר' אומר בשגגת מעשה. אפילו לא נעלם ממנו איסור עבודה כוכבים אלא שגג במעשה חייב ואע"פ דשאר מוטא אין מביא קרבן האומר בו אלא א"כ נעלמה ממנו הלכה דכתיב (ויקרא ד) גבי חטאת כזור ונעלם דבר כגון הורו ב"ד שחלב מותר ועשו ע"י העלמתו דכפר כהן משוה כחוב (ס) לנאשמת העם הכי משוה כזור אפילו הכי בעבודה כוכבים שקרבנו שיה לשאר יחידים כדקתני ואיזל מחייב בשגגת מעשה בלא העלם דבר ולקמן מפרש האי שגגת מעשה הכי דמי: וכן"א. אף כהן אינו חייב אלא בהעלם דבר ובהיותו בפ"ב (דף ז:) ילפינן טעמא מקרא: ואין שבשעירה כיוצא. ואפילו לרבנן דלא משוי ליה כשאר יחיד לענין להתחייב בלא העלם דבר מודים הן שאין קרבנו בעבודה כוכבים חלוק משאר יחיד שמביא שעירה דכתיב גבי קרבן עבודה כוכבים כפרתו שלם כך ואם נפש אחת אחד יחיד ואחד נשאר ואחד משוה משמע ואע"פ שגשוי ומשוה חלוק מן היחידים כשאר מוטא שהנשיא מביא שעיר זכר ונאכל וכהן משוה פרו וקשר והיחיד מביא כשבה או שעירה בעבודה כוכבים שוין הן: ושוין אשמו מביא אשם חלוי. על שום לא הודע שבתורה משום דגבי אשם חלוי כתיב (ויקרא ה) על שגגתו אשר שגג משמע מי שמביא חטאת על הודע דשגגת מעשה מביא אשם חלוי על לא הודע יאל משוה שאין מביא חטאת אלא בהעלם דבר ואשמעינן הכא אפילו לרבי דאמר שיש כך קרבן שהמשוה חייב בשגגת מעשה מודה הוא שאין מביא אשם חלוי ובמס' הרויות (ס) יליף מקרא מדכתיב באשם חלוי שגגתו הרי זמני מי שכל חטאו בשגגה יאל משוה שאין כל חטאו בשגגה שהרי כשאר מוטא כריך העלם דבר: שגגת מעשה: בלא העלם דבר ה"ד: הרי לכו לשמים. ולא השתחוה זה לעבודה כוכבים לא מזיד ולא שוגג הוא אלא לשמים שהרי לשמים נחווין ואפילו היה יודע שזה הבית עבודה כוכבים הוא והוא משתחוה בחובו לשמים אין כהן עונש שהרי אף משתחוה לבית הכנסת לא לבית הוא משתחוה אלא למי ששכן שמו עליה: אלא דחזא אנדרטא וסגיד ליה. שראה דמות שהו רגילין לעשות בדמות המלך והרואה אותו משתחוה לו לכבוד המלך ופעמים שעובדין אותו וזה ראה אחד שהיה נעבד ולא ידע שהוא נעבד והשתחוה לו: אי דקבליה עליה באלוה. שהשתחוה לו לשם עבודה כוכבים מזיד הוא. (רש"י)

תוספות רבא אמר פטור. אע"פ דבפ' בן סורר ומורה (לקמן דף עז.) אמר בעבודת כוכבים יהרג ואל יעבור ו"ל נהי דחייב למסור עצמו לכתחלה מ"מ היכא דלא מסר את עצמו לא מחייב מיתה ואין לומר דרבא לטעמיה דאמר בפ' ר' ישמעאל (ע"ז דף נד.) ושם אפי' עבודת כוכבים בצינעא נאמר וחי בהן ולא שימחו בהן דאי"כ הני (כריתות) דמיימי לימא דאתאי כמ"ד בפרק בן סורר ומורה (לקמן דף עז.) יהרג ואל יעבור דפלוגתא דתנאי היא וי"מ הא דאמר יהרג ואל יעבור היינו בסתם עבודת כוכבים והכא איירי בעבודת כוכבים שהכל עובדים מאהבה ומיראה דומיא דהמן דמיימי ומתני' דאחד העובד משמע ליה דאיירי בה"ג דאי בסתם עבודת כוכבים לא איצטרך דשמעינן ממתני' דהפוער עצמו לפעור אע"פ דמכוין לבזויי חייב מיהו מהיא דהיא דכהן משיח הוה מצי לאוקומי בסתם עבודת כוכבים אלא דמשני שפיר וא"ל רבא אמאי לא השתחוה מרדכי להמן וי"ל כדאמר במדרש שהיו צלמים על לבו אי נמי משום קידוש השם כדאמרין בירושלמי דשביעית (פ"ד) כגון פפוס ולוליינוס אחים שנתן להם מיס' (תוספות) להם מיס' בזכויות צבועה ולא קיבלו: (תוספות)

דף טב א

ואי לא קבליה עליה באלוה לא כלום הוא אלא לאו מאהבה ומיראה ורבא אמר לך לא באומר מותר אומר מותר היינו העלם דבר באומר מותר לגמרי העלם דבר קיום מקצת וביטול מקצת תני רבי זכאי קמיה דרבי יוחנן זיבח וקיסר וניסך והשתחוה בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת אמר ליה פוק תני לברא אמר רבי אבא הא דאמר ר' זכאי מחלוקת ר' יוסי ורבי נתן דתניא הבערה ללאו יצאה דברי רבי יוסי ורבי נתן אומר לחלק יצאה למאן דאמר הבערה ללאו יצאה השתחוה נמי ללאו יצאה למ"ד הבערה לחלק יצאה השתחוה נמי לחלק יצאה מתקיף לה רב יוסף דילמא עד כאן לא קאמר רבי יוסי התם הבערה ללאו יצאה דנפקא ליה חילוק מלאכות **[ויקרא ד-ב]** מאחת מהנה דתניא ר' יוסי אומר ועשה מאחת מהנה פעמים שחייב אחת על כולן פעמים שחייב על כל אחת ואחת וא"ר יונתן מאי טעמא דרבי יוסי דכתיב ועשה מאחת מהנה אחת מאחת מהנה אחת שהיא הנה והנה שהיא אחת אחת שמעון מאחת שם משמעון הנה אבות מהנה תולדות אחת שהיא הנה זדון שבת ושגגות מלאכות הנה שהיא אחת שגגת שבת וזדון מלאכות אבל הכא דלא נפקא ליה חילוק מלאכות מדוכתא אחריתי דכתיב ועלמא השתחוה לחלק יצאה חילוק מלאכות דעבודת כוכבים נמי תיפוק ליה מאחת מהנה אחת זביחה מאחת סימן אחד הנה אבות זיבוח קיסר ניסוך והשתחוה מהנה תולדות שבר מקל לפניה אחת שהיא הנה זדון עבודת כוכבים ושגגת עבודות הנה שהיא אחת שגגת עבודת כוכבים וזדון עבודות האי שגגת עבודת כוכבים היכי דמי אי קסבר בית הכנסת הוא והשתחוה לו הרי לבו לשמים אלא דחזא אנדרטא וסגיד ליה אי קבליה עליה מזיד הוא אי לא קבליה עליה לא כלום הוא אלא מאהבה ומיראה הניחא לאביי דאמר חייב אלא לרבא דאמר פטור מאי איכא למימר אלא באומר מותר תפשוט דבעא מיניה רבא מרב נחמן העלם זה וזה בידו מהו תפשוט דאינו חייב אלא אחת לא קשיא ותפשוט ומי מצית מוקמת להני קראי בעבודת כוכבים דאילו הכא כתיב במשיח פרו ונשיא שעיר וביחיד כשבה ושעירה ואילו בעבודת כוכבים תנו ושוין שבשעירה ביחיד ותו לא מידי כי אתא רב שמואל בר יהודה אמר

רש"י ואי לא קבליה עליה באלוה. אלא לכבוד המלך השתחוה לו לא כלום הוא דהא לא חכוין לשם עבודת כוכבים: אלא לאו. שעבד עבודה כוכבים מאהבה ומיראה אדם כסבור שמוחל לעשות והאי אומר מותר כי האי גוונא דידע ליה לאיסור עבודה כוכבים בכל עבודות שלא לאו העלם דבר קרי לה אע"פ שנעלם ממנו איסור אהבה ויראה שאין זו מגוף האיסור אלא א"כ נעלם ממנו עיקר עבודה כוכבים בנחת מעבודותיה כסבור שעבודה זו מותר לה: ורבא אמר לך. לא הו' שגגת מעשה הכי אלא באומר מותר לעבד עבודה כוכבים כסבור אין עבודה כוכבים בחובה: אומר מותר היינו העלם דבר. ובהא אפילו רבנן מודו: ומשני אומר מותר דקאמינא היינו דקא עקר לה גמרי: העלם דבר קיום מקצת וביטול מקצת. כגון יש עבודה כוכבים בחובה שלא לזכות ואלא לקטר אבל המשתחוה מותר: אינו חייב אלא אחת. וכל עבודותיה בזהררה אחת הן לא העבדם (שמות כ) הלכך אין כאן חלוק חטאות: פוק תני לברא. דטעות הוא ולקמן מפרש טעמא: הבערה. שאלה לא העשה כל מלאכה (ס) דשבת: ללאו יצאה. להוציא ממומי אשר מלאכות וללמד עליה שאינה לא בכרה ולא במיתה אלא בלאו: לחלק. לחלוק ולומר כך מה זו מיוחדת שהיא מאבות מלאכות הגעשה במשכן וחיוב עליה הכתוב בפני עצמו שפירו לה לבדה אף כל שאור אב מלאכה אם עשאן בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת דכל דבר שהיה בכלל ויאלץ מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יאלץ אלא ללמד על הכלל כולו יאלץ: השתחוה נמי ללאו יצאה. לקמן (דף סג.) אמר שלש השתחוואות נאמרנו בזהררה עבודה כוכבים אחת לשלש דרכיה לכדאמרנן לעיל אהררה מניין ה"ל לא השתחוה ואחת לכדרכה ואחת לחלק מה השתחוה מיוחדת מעשה לעצמו וחיוב עליה בעצמה אף כל עבודה ועבודה

בשוגג חייב עליה חטאת לעגמה והג' דר' זכאי סבירא ליה כר' יוסי דההוא השתחוה ויחרא לאו לחלק יאחא חלל ללמד עליה שהיא בבלא ולא בכרת ואין חטאת על שגגתה וע"פ שחייבין עליה מיתה דלא גבי סקילה כתיב (דברים יז) ושתחוו להם מיהו מכרה ומחטאת אפקה הלכך לא משכחת קרא בעבודת כוכבים לחלק: מחמת מהנה. גבי חטאת כתיב פעמים שחייב חטאת אחת על כולן כגון שוגג בשבת כסבור אין היום שבת חלל אכל יודע היה שכל מלאכות שהוא עשה אסורות בשבת מביא קרבן אחד ודלא שגגה היא ופעמים שחייב על כל אחד ואחד כגון שהזיד בשבת ויודע שהוא שבת היום ויש שבת בתורה ושגג במלאכות שכל היה יודע שהמלאכות הללו אסורות חלל מלאכות אחרות חייב על כל אחת ואחת שיש כאן שגגות הרבה: ר' יונתן מפרש טעמא דר' יוסי היכי משמע ליה האי מהאי קרא: ועשה מחמת מהנה. הוא ליה למכתב ועשה אחת מהנה אי נמי ועשה אחת ולבשרה מלכתבינהו הכי ש"מ למדרש כל חד וחד לחודה לחייבו על אחת ועל מחמת כלומר מקמא העבירה על הנה ועל מהנה כדמפרש הנה אבות מהנה חולדות ולמדקאניהו נמי כי הדדי הכי מדסמכי להדדי: אחת שהיא הנה. כלומר פעמים שהוא חייב על מזה אחת חטאות הרבה והנה שהיא אחת פעמים שאינו חייב חלל אחת על מזה הרבה והכי משמע מחמת מהני הנה מהנה מחייב אחת מדכתיב מ' יחירא והשתא מפרש לה אחת כשעשה עבירה שלימה לכתוב שמעון וכתבו כולו מחמת על מחתאו נמי מחייב כגון נחמיו לכתוב שמעון ולא כתב חלל שתי אחרות חייב ולהכי נקט שמעון משום דשתי אחרות ראשונות הוו להו שם במקום אחר כגון שם בן נח וה"ה ג' מגדילא דן מדניאל חלל נחמיו לכתוב שם אחר כגון נפתלי ולא כתב ממנו חלל שתי אחרות לא מחייב שאין כאן מלאכה בשום מקום: מהנה חולדות. דנפקא לן מדדמי להו לאבות והיינו מהנה כלומר מן הדומות להם: אחת שהיא הנה. דלמחרן לעיל פעמים שמתחייב על כל אחת ואחת דהיינו על אחת הנה על מזה אחת כמה חטאות כגון עשה מלאכות הרבה בזמן שבת ושגגות מלאכות כדפרישית לעיל דיש כאן שגגות הרבה: שגגת שבת וזמן מלאכות. יודע שמלאכות הללו אסורות בשבת חלל כסבור אין שבת היום כולה חלל שגגה היא: דכולי עמלמא לחלק יאחא. והכל מודים דכל יחולא מן הכלל ללמד על הכלל כלי יאח אי לא נפקא לן מדוכתא אחריתו ומשום הכי אמר ליה פוק תני לברא דלפניו לרבי יוסי חייב על כל אחת ואחת: תיפוק לי מחמת מהנה. לרבי אבא פריך נהי דמתניתין רבי יוסי היא דהשתחוה לללו: יאחא מיהו תיפוק לן דחייב על כל אחת ואחת מהנה כדנפקא ליה לרבי יוסי בשבת דלא האי קרא גבי חטאת סתמא כתיב ונדרשיה נמי בעבודת כוכבים הכי אחת ועשה אחת שבעה עבודות כגון זבוח מחמת ועשה מחמת כגון שחט סימן אחד לעבודה כוכבים דלשכתן ליה הכשר גבי חטאת העוף בפנים: שבר מקל לפניו. לשם עבודת כוכבים דלמי לשיטתא שפירשית וכוון דלכרעה לעובדה במקל כדלמרינן במס' עבודה כוכבים בפ' ר' ישמעאל (דף נא.) עבודת כוכבים שעובדין אותה במקל שבר מקל לפניו חייב: אחת שהיא הנה. פעמים שהוא חייב על עבודה אחת חטאות הרבה כגון שעבד עבודות הרבה: בזמן עבודת כוכבים ושגגת עבודות. יודע עבודת כוכבים אסורה בזבוח חלל כסבור שזמור לקטר ולנסך ולהשתחוות: האי שגגת עבודת כוכבים היכי דמי. כלומר היכי מתוקם קרא בעבודת כוכבים הא לא משכחת לה שגגת עבודת כוכבים בזמן עבודת הלכך לא נפקא לן בעבודת כוכבים חלוק מלאכות מהכא: חלל מאהבה ומיחאה. יודע שאסורה עבודת כוכבים בעבודות הללו חלל שגג בכך כסבור שאין עבודת כוכבים בתורה מאהבה ומיחאה חלל והוי כשגגת עבודת כוכבים וזמן עבודות דמחייב חלל: חלל באומר מותר. כסבור אין עבודת כוכבים בתורה ונהי דלא הוי שגגת עבודת כוכבים וזמן עבודות חלל שגגת זה וזה מיהו קרא דקאמר הנה שהיא אחת חלל חייב מוקים לה: דבעא מיניה רבא מרב נחמן. במסכת שבת פירא כלל גדול (דף ע:): להני קראי. האי אחת והאי הנה: ואילו בעבודת כוכבים תניא (תנן). לעיל ופירי רבי וחקמים שהיו משיח בשעריה כיחיד: ותו לא מירי. ליכא לטעמי מידי הלכך לא נפקא לן חלוק מלאכות בעבודת כוכבים מהכא חלל מהשתחוהה כחאפתא דרב יוסף והא דרבי זכאי דפטר לה בחלל נפקא (לקמן דף סג) מלא חעבדס הכתוב עשאן עבודה אחת: (רש"י)

תוספות ורבא אמר [לך] לא באומר מותר. ובריש הגולין (מכות דף ז. ו) דממעט רבא מבשגגה פרט לאומר מותר התם גרס רבה דעני אביי בתריה אי נמי גבי גלות טובא בשגגה כתיבי: מאי טעמא דר' יוסי. בפ' כלל גדול (שבת ד' ע.) פ"ה דאכתי מ"ם דמאחת ומ"ם דמהנה למאי אתו ולשון מ"ט לא משמע כן ויש לפרש מ"ט דר' יוסי הא לשמעון ולשם משמעון לאבות ולתולדות איצטריך ומפרש משום דאסמכיהו אהדדי דרשין נמי אחת שהיא הנה והנה שהיא אחת: (תוספות)

ב - סב דף

הכי תנא קמיה חומר בשבת משאר מצות חומר בשאר מצות מבשבת חומר בשבת שהשבת עשה שתיים בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת מה שאין כן בשאר מצות חומר בשאר מצות שבשאר מצות שגג בלא מתכוין חייב מה שאין כן בשבת אמר מר חומר בשבת שהשבת עשה שתיים כו היכי דמי אילימא דעבד קצירה וטחינה דכוותה גבי שאר מצות דאכל חלב ודם הכא תרתי מיחייב והכא תרתי מיחייב אלא גבי שאר מצות דאינו חייב אלא אחת היכי דמי דאכל חלב וחלב דכוותה גבי שבת דעבד קצירה וקצירה הכא חדא מיחייב והכא חדא מיחייב והיינו דאמר ליה פוק תני לברא מאי קושיא דילמא לעולם אימא לך דעבד קצירה וטחינה מה שאין כן בשאר מצות אתאן לעבודת כוכבים כדדבי אמי דאמר ר' אמי זיבא וקיסר וניסך בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת לא מיתוקמא ליה בעבודת כוכבים דקתני סיפא חומר בשאר מצות שבשאר מצות שגג בלא מתכוין חייב שוגג בלא מתכוין בעבודת כוכבים היכי דמי אי דקסבר בית הכנסת הוא והשתחוה לו הרי לבו לשמים אלא דחזא אנדרטא וסגיד ליה אי קבליה עליה באלוה מזיד הוא ואי לא קבליה עליה לא כלום היא אלא מאהבה ומיראה הניחא לאביי דאמר חייב אלא לרבא דאמר פטור מאי איכא למימר אלא באומר מותר מה שאין כן בשבת דפטור לגמרי עד כאן לא בעא מיניה רבא מרב נחמן העלם זה וזה אלא אי לחיובי חדא אי לחיובי תרתי פטור לגמרי ליכא למאן דאמר מאי קושיא דלמא לעולם אימא לך רישא בעבודת כוכבים וסיפא בשאר מצות ושגג בלא מתכוין דקסבר רוק הוא ובולעו מה שאין כן בשבת דפטור שנתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר פטור וכדרב נחמן אמר שמואל דאמר המתעסק בחלבים ובעריות חייב שכן נהנה המתעסק בשבת פטור מלאכת מחשבת אסרה תורה ר' יוחנן לטעמיה דלא מוקים מתינתא רישא בחד טעמא וסיפא בחד טעמא דא"ר יוחנן מאן דמתרגם לי חבית אליבא דחד תנא מובילנא מאניה בתריה לבי מסותא גופא

רש"י הכי תנא קמיה. ר' זכאי קמיה דר' יוחנן: חומר בשבת וכו'. לקמן מפרש לה: שגג בלא מתכוין. לא נחמיו למלאכה זו אלא לדבר אחר ועלמה בידו מלאכה זו: קצירה וטחינה. דלויכא שמת מחולקין ומשום הכי חייב שהיו: חלב וחלב. שני זחיס בשני ימים ולא נודע לו בנתיים שחטא אינו חייב חלל אחת כדמפרש טעמא לקמן: שגגת מלוא שגג בלא מתכוין. בחלבו ובעריות איכא למתוקמא כגון חלב המהותך לפניו וכסבור רוק הוא ובלעו ללא מתכוין לאכילה חלל מתעסק בדבר אחר כדבעית רוק והיכי דמי שוגג גמור כסבור שזמן הוא ואכלו דנתכוין לאכילה חלל זה לא שוגג הוא ואל"פ חייב כדלמחרן לקמן בשמעון שכן נהנה משא"כ בשבת כגון נחמיו להגביה את התלוש וחתך את המחובר פטור שנתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר פטור וכדרב נחמן אמר שמואל דאמר המתעסק בחלבים ובעריות חייב שכן נהנה המתעסק בשבת פטור מלאכת מחשבת אסרה תורה ר' יוחנן לטעמיה דלא מוקים מתינתא רישא בחד טעמא וסיפא בחד טעמא דא"ר יוחנן מאן דמתרגם לי חבית אליבא דחד תנא מובילנא מאניה בתריה לבי מסותא גופא

שידורו בשמו ויקיימו בשמו דבר אחר לא ישמע על פיך אזהרה למסית ולמדיח מסית בהדיא כתיב ביה [דברים יג-ב] וכל ישראל ישמעו ויראו וגו' אלא אזהרה למדיח ולא יגרום לאחרים שידורו בשמו ושיקיימו בשמו מסייעא ליה לאבוה דשמואל דאמר אבוה דשמואל אסור לאדם שיעשה שותפות עם העובד כוכבים שמוא ותיחייב לו שבועה ושבע בעבודת כוכבים שלו והתורה אמרה לא ישמע על פיך כי אתא עולא בת בקלנבו אמר ליה רבא והיכא בת מר אמר ליה בקלנבו אמר ליה והכתיב ושם אלהים אחרים לא תזכירו אמר ליה הכי אמר ר' יוחנן כל עבודת כוכבים הכתובה בתורה מותר להזכיר שמה והא היכא כתיבא דכתיב [ישעיה מו-א] כרע בל קרס נבו ואי לא כתיבא לא מתיב רב משרשיא ראה אחת מרובה כשלש שהיא כמגדיון לשילה שהן שתי טבילות ושני ספוגין הרי זה זב גמור אמר רבינא ג' נמי מכתב כתיב דכתיב [ישעיה סה-א] העורכים לגד שלחן אמר רב נחמן כל ליצנותא אסירא חוץ מליצנותא דעבודת כוכבים דשריא דכתיב כרע בל קרס נבו קרסו כרעו יחדו לא יכלו מלט משא וכתב [הושע יג-ה] דברו לעגלות בית און יגורו שכן שומרון כי אבל עליו עמו וכמריו עליו יגילו על כבודו כי גלה ממנו אל תקרי כבודו אלא כבידו אמר רבי יצחק מאי דכתיב [הושע יג-ב] ועתה יוסיפו לחטא ויעשו להם מסכה מכספם כתבונם עציבים וגו' מאי כתבונם עציבים מלמד שכל אחד ואחד עשה דמות יראתו ומניחה בכיסו בשעה שזוכרה מוציאה מתוך חיקו ומחבקה ומנשקה מאי [הושע יג-ב] זובחי אדם עגלים ישקון א"ר יצחק דבי רבי אמי שהיו משרתי עבודת כוכבים נותנים עיניהם בבעלי ממון ומרעיבים את העגלים ועושין דמות עציבים ומעמידין בצד אבוסיהן ומוציאין אותן לחוץ כיון שראו אותן רצין אחריהן וממשמשין בהן אומרים לו עבודת כוכבים חפץ בך יבא ויזבח עצמו לו אמר רבא האי זובחי אדם עגלים ישקון עגלים ישקון לזבוח אדם מיבעי ליה אלא אמר רבא כל הזובח את בנו לעבודת כוכבים אמר לו דורון גדול הקריב לו יבא וישק לו אמר רב יהודה אמר רב [מלכים ב יז-ל] ואנשי בבל עשו את סכות בנות ומאי ניהו תרנגולת [מלכים ב יז-ל] ואנשי כות עשו את נרגל את נרגל ומאי ניהו תרנגול [מלכים ב יז-ל] ואנשי חמת עשו את אשימה ומאי ניהו ברחא קרחא [מלכים ב יז-לא] והעיים עשו (את) נבחן ואת תרתק ומאי ניהו כלב וחומר [מלכים ב יז-לא] והספרים שורפים את בניהם (ואת בנותיהם) באש לאדרמלך וענמלך אלהי ספרים ומאי ניהו הפרד והסוס אדרמלך דאדר ליה למריה בטעינה וענמלך דעני ליה למריה בקרבא אף חזקיה מלך יהודה ביקש אביו לעשות לו כן אלא שסכתו אמו סלמנדרא אמר רב יהודה אמר רב יודעין היו ישראל בעבודת כוכבים שאין בה ממש ולא עבדו עבודת כוכבים אלא להתייר להם עריות בפרהסיא מתיב רב משרשיא [ירמיה יז-ב] כזכור בניהם מזבחונם וגו' וא"ר אלעזר כאדם שיש לו געגועין על בנו בתר דאביקו ביה ת"ש [ויקרא כו-ל] ונתתי פגריכם על פגרי גלולים אמר אליהו הצדיק היה מחזק על תפוחי רעב שבירושלים פעם אחת מצא תינוק שהיה תפוח ומוטל באשפה אמר לו מאיזה משפחה אתה אמר לו ממשפחה פלונית אני אמר לו כלום נשתייר מאותה משפחה אמר לו לאו חוץ ממני אמר לו אם אני מלמדך דבר שאתה חי בו אתה למד אמר לו הן אמר לו אמור בכל יום שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד אמר לו

רש"י לומר שאין לוקין עליו. דמשמע זה עונשו של לאו שאם התיירו ויפטר: לא מן השם הוא זה. כלומר טעם זה אינו מן העיקר: שמור לי. המתן: לא יגרסו לאחרים. לעבודת כוכבים: וכל ישראל. ישמעו ויראו. ולא יוסיפו לעשות עוד כדבר הרע הזה בקרבך: בה בקלנבו. לן באותה עיר והיא נקראה על שם עבודת כוכבים שבה: ראה אחת מרובה כשלש. זב קראה ראה ארוכה שהיא אופע כג' ראיות שנעשה זה זב גמור שהיא כמגדיון לשילה כשיעור מהלך מאותה עבודת כוכבים שמה גדיון עד שילה שהן שתי טבילות ושני ספוגין שכן נתנו חכמים שיעור בין ראה לראה. כדי לטבול ולהסתפג בצלונטיה דהיינו בין ראה ראשונה לשניה טבילה וספוג וכן בין שניה לשלישית: הרס. נתרו כלומר כרע על כרכיו ונתרו דהיינו ליצנותא דאשחתי ביה קרא לא יוכלו מלט משא הרעי שבתקביהם לא יוכלו לסבול ונתרו: לעגלות בית און. על עגלים שצבית אל: יגורו שכן שומרון. ידלגו שוכני שומרון: כי אכל עליו עמו. שיעטם סתחריב ויך לו: וכמריו. שהיו נושאין אותו: עליו יגילו. ששמחים על כבוד משא שגלה מהם: אלא כבידו. משא עגבותיו וריעי שבה ואע"ג ללאו בעלי חיים ניהו ואין להם ריעו משתעי בהו קרא ל' גנא: מרעיבים את העגלים. בעלי חיים שהיו עובדין אותו והיו מרעיבין אותו ועושין דמות עזביהם של בעלי ממון כלומר דמות דיוקנס ומעמידין אותו בצד אבוסיהן של עגלים ומתחמם שהיו רואין את הדמות תמיד היו מכירין אותו ורצין אחריהם וממשמשין בהן כלומר האכילנו ואומרים להם הכומרים עבודת כוכבים חפץ בך זכור: זכחי אדם. משמע אותו שזבחו האדם: עגלים ישקון. לאחר מלאו לעגלים ישקון: ישקון לזבוח אדם מצעי ליה. להם הם הכומרים אומרים עגלים הללו נושאין אותם עזמכם להם: ואנשי בבל עשו את סכות בנות. פסוק א' בס' מלכים ב' אותה אומות שהשיב סתחריב בשומרון ובעריה ועשו להם עבודת כוכבים: תרנגולת. לדמות תרנגולת היו עובדין ובלשונם קורין לתרנגולת סוכות בנות: כרחא קרחא. עז כרחא קרוי כל לאו והעז קרוי ליה קרחא ע"ש שאין לו קמר כל כך: נבחן. כלב נוח: דאלר ליה למריה. מהדר את אלוני ומכבדו שמלךך עליו משאו שהיה לריד לטעון על זארו אדר מלך מהדר את מלכו כלומר את אלוני: לעשות לו כן. לשורפו באש כמו הספרים: סלמנדרא. היה קטנה שיואלה מתנור שהיא פוערת בו שבע שנים והסך מדמה אין האור שולט בו ובאחז מלניו כחוד (מ"ב טו) גם את בנו העביר באש ולא מלניו בו כן אלא חזקיהו: אלא להתייר להם עריות כפרהסיא. שהיה ירדן תקפו על עריות אמרו נפרוח כל עול חורה מעלניו ואל יזכורנו על העריות אבל על עבודת כוכבים לא תקפו ירדן: כזכור בניהם מזבחונם. משמע שהיו להם געגועין עליהם כאלם שיש לו געגועין על בנו ובזכרו נאחז והכי משמע כזכור בניהם דומה להם זכירת מזבחונם ואשחיהם: כתר דלביקו ביה. אחר שנתקשרו בהן מעלמם תקפה חיבתן עליהן: תפוחי רעב. כמו נפוחי: (רש"י)

תוספות שלא ידור בשמו ולא יקיים בשמו. אע"ג דהני ב' מלא ישמע נפקי ובסמוך נמי אמרין דלא ישמע אזהרה למדיח אין זה לא שבכללות דחידא מילתא היא שמשמע שם עבודת כוכבים והא דלא נפקי כולחו מלא תזכירו משום דאי לא כתיב אלא חד קרא הוה מוקמינן ליה לנודר ומקיים א"ג משום עבודת כוכבים הכתובה בתורה דמותר להזכיר שמה איצטריך ואפי"ה לנודר ולקיים אסור מיהו קשה דלא ישמע הוה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד וי"ל דמשום הכי קאמר ד"א לאוקמי לא ישמע אזהרה למדיח ומעיקרא לא פלגינהו ב' קראי אלא לאסמוכינהו בעלמא דעיקר מילתא דכולהו מלא תזכירו נפקא: אסור לאדם שיעשה שורמנות. אמר ר' שמואל כ"ש שבועה עצמה דאין לקבל הימנו ור"ת אומר מותר לקבל הימנו השבועה קודם שיפסיד כדאמר בפ"ק דמס' ע"ג (דף ו:): דמצוה ע"פ נפרעין ממנו מפני שהוא כמציל מידם ולא חיישין דילמא אזיל ומודה ואע"ג דהתם ספק והכא ודאי מ"מ בזמן הזה כולן נשבעים בקדשים שלחן ואין תופסין בהם אלהות ואע"פ שמה שמזכירין עמהם ש"ש וכוונתם לדבר אחר מ"מ אין זה שם עבודת כוכבים גם דעתם לעושה שמים ואע"פ שמשפתין שם שמים ודבר אחר לא אשכחן דאסור לגרום לאחרים לשתף ולפגי עור: ליכא דבני נח לא הוזהרו על כל: כד: (תוספות)

א - טז דף

הס שלא להזכיר בשם ה' שלא לימדו אביו ואמו מיד הוציא יראתו מחיקו ומחבקה ומנשקה עד שנבקעה כריסו ונפלה יראתו לארץ ונפל הוא עליה לקיים מה שנאמר [ויקרא כו-ל] ונתתי פגריכם על פגרי גלולים בתר דאביקו ביה ת"ש [נחמיה ט-ד] ויזעקו בקול גדול אל ה' אלהיהם מאי אמור אמר רב יהודה ואיתימא ר' יונתן ביא ביא היינו דאחריה לביתא וקליא להיכלא וקטלינהו לצדיקי ואגלינהו לישראל מארעיהו ועדיין הוא מרקד בין כלום יבתיה לן אלא לקבולי ביה אגרא לא איהו בעינן ולא אגריה בעינן בתר דאביקו ביה יתבו תלתא יומא בתעניתא בעו רחמי נפל להו פיתקא מרקיעא דהוה כתיב בה אמת אמר רבי חנינא שמע מינה חותמו של הקדוש ברוך הוא אמת נפק כגוריא דנורא מבית קדשי הקדשים אמר להו נביא לישראל היינו יצרא דע"ז בהדי דקתפסי ליה אישתמיט ביניתא מיניה ואול קליה בארבע מאה פרסי אמרו היכי נעבד דילמא משמיא מרחמי עליה א"ל נביא שדיוהו בדודא דאברא וכסויה באברא

דשיף קליה דכתיב **[זכריה ה-ח]** ויאמר זאת הרשעה וישלך אותה אל תוך האיפה וישלך את האבן העופרת אל פיה אמרי הואיל ועת רצון הוא נביעי רחמי איצרא דעבירה בעו רחמי אימסר בידיהו חשוהו תלתא יומי איבעו ביעתא בת יומא לחולה ולא אשכחו אמרו היכי נעביד נביעי פלגא פלגא מרקיעא לא ייביי כחליניהו לעיניה אהני ביה דלא איגרי איניש בקרובתיה אמר רב יהודה אחת שיהיה חולה ביותר אמרה תעמוד ההיא אשה מחוליה תלך ותעבוד לכל ע"ז שבעולם עמדה **(ועבדה)** לכל ע"ז שבעולם כיון שהגיע לפעור שאלה לכוזרים במה עובדין לזו אמרו לה אוכלין תרדין ושותין שכר ומתריזין בפניה אמרה מוטב שתחזור ההוא אשה לחוליה ולא תעבוד ע"ז בכך אתם בית ישראל אינן כן **[במדבר כה-ה]** הנעמדים לבעל פעור כצמיד פתיל **[דברים ד-ד]** ואתם הדבקים בה' אלהיכם כשתי תמרות הדבקות זו בזו במתניתא תנא הנעמדים לבעל פעור כצמיד ע"ז אשה ואתם הדבקים בה' אלהיכם דבוקים ממש ת"ר מעשה בטבטא בן אלס שהשכיר חמורו לנכרית אחת כיון שהגיעה לפעור אמרה לו המתן עד שאכנס ואצא לאחר שיצאה אמר לה אף את המתני עד שאכנס ואצא אמרה לו ולא יהודי אתה אמר לה ומאי איכפת לך כנס פער בפניו וקניח בחוטמו והיו משרתי ע"ז מקלסין לו ואומרים מעולם לא היה אדם שעבדו לזו בכך המוער עצמו לבעל פעור הרי זה עבודתו אע"ג דמיכוין לביזוי הזורק אבן למרקוליס זו היא עבודתו אע"ג דמיכוין למירגמיה רב מנשה הוה קאזיל לבי תורתא אמרו לו ע"ז היא דקאי הכא שקל פיסא שדא ביה אמרו לו מרקוליס היא אמר להו הזורק אבן למרקוליס תנן אתא שאל בי מדרשא א"ל הזורק אבן במרקוליס תנן אף על גב דמיכוין למירגמיה אמר להו איזיל אישקלה א"ל אחד הנוטלה ואחד הנותנה חייב כל חדא וחדא רווחא לחברתה שביק: **מתני'** הנותן מזרעו למולך אינו חייב עד שימסור למולך ויעביר באש מסר למולך ולא העביר באש העביר באש ולא מסר למולך אינו חייב עד שימסור למולך ויעביר באש: **גמ'** קתני ע"ז וקתני מולך אמר רבי אבין תנן כמאן דאמר מולך לאו ע"ז היא דתניא אחד למולך ואחד לשאר ע"ז חייב רבי אלעזר ברבי שמעון אומר למולך חייב שלא למולך פטור אמר אבבי רבי אלעזר בר' שמעון ור' חנינא בן אנטיגנוס אמרו דבר אחד רבי אלעזר בר' שמעון הא דאמרו רבי חנינא בן אנטיגנוס דתניא רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר מפני מה תפסה תורה לשון מולך כל שהמליכוהו עליהם אפי' צרור ואפי' קיסם רבא אמר מולך עראי איכא בינייהו

רש"י הס. שחוק כמו **(במדבר יג)** ויהם כלב השחיקם: וילעקו בני ישראל בקול גדול. בלגשי כנסת הגדולה כתיב: ביאחז. בלשון ארמי הו' לשון גנוח וזעקה כמו אהה בלשון הקודש: היינו הא' דהרביה לביהיה. למקדש: **(ובעו רחמי)**. היו מבקשים רחמים שימסר בידם יר' הרע של עבודת כוכבים: לקבולי ביה אנרא. לכוף את ירנו ולקבל שכר על קד: לא איהו בעינין וכו'. אלמא יר' הקפן: יחדי הלחא יומין וכו'. מלחיה דרב יהודה מסיק: אמת. משמע מפסיק אני עמהם בחקנה זו עטוב הדבר לבלקו: חותמו של הקב"ה אמת. שהמלך נאות ומסכים עם עבדיו חוץ מהם עמהם בחקנהם את חותמו: כגוריה. ארי קטן: ביניהם. שער: דודא דלחברא. קלחח של עופרת: אכרס אפי' קליה. שוף את הקול ומעכבו ללחא יותר מכל כלי מחכות: זאת הרשעה. זהו יר' הרע ונכבדא זכריה כתיב שהיה בחילת ביה שני: דעביה. של עריות: חקנה הלחא יומין וכו'. ומחור כך פסק חמוס הזכרים מהלול והקבוצות מלול: איבעו בעינתא בת יומא **(ולא אשקחה)**. נחבקא ביה טולדה בו ביום: ולא אשקחה. שאפילו חותן שהיו גמרות קודם לכן פסקו מללחא: לבעו פלגא. שלא יהא שולט במקום עבירה כדי שלא יהא חובע עריות: כחליניהו לעיניה. כמו עיניו כחוק: אהני ביה הך חקנה פורתא ללא איגרי בקריבתה בלחמו ובחוחו אכל מתגרה הוא בלחא חזק ונכדה: חרדין. בל"ש בלע"ז ומשקליון את המעיס וכן שכר חשק: אהם בית ישראל אינן כן. רב יהודה קאמר לה למדרשיה לחרא: הנעמדים לבעל פעור. כלומר אכל אבותא לא השיבו זאת על לבם שע"ז מגונה היא מכל ע"ז שבעולם ולגמרו וחדקו בה כלמוד פתיל המוקף ע"פ כלי שממרחין אותו בעשוע ויפה ואל המקום לא היו נלמדים לאל דבוקים כחמרות המזובקות שדבוקות ואינן דבוקות: במתניתא תנא. שבה הוא אללם לדבוק משמע מחובר עפי מלמד למידון אינן מחוברין ונמשכין חזין אינן ויזכר דבוק משמע יפה יפה: סבטאלי. גם יהודי הוא: בן אלם. בסמך וסם מקום הוא: וקניח בחוטמו. של פעור: מקלסין. משבחין: ואע"ג דמיכוין לביזוי. חייב קרבן על שגגתו ואם התירו בו חייב מיתה: לבי חורתא. מקום: פיסא. בלש"א בלע"ז: מרקוליס הוא. זה והו' עבודתו: למרקוליס תנן. לפניו לכבודו ואני זקתיה להטות בגופו: במרקוליס. עלמנו להטות: אישקליה. אע"ג שכבר עבד ואין השבן לדבר קא בעי למשקליה כדי שלא התגלה בעבודה של: רווחא לחברתה שביק. מפנה לה מקום לזרקים: מתני' שימסור למולך. מוסרי ביד משרתי ע"ז: ויעביר באש. במרחא מפרש היכי הו' עבדו וילפו מקרי דריויהו בעינין: גמ' קתני. מתניתין **(דף נג)** בחייבי סקילה ע"ז בלגשי נפשה העובד ע"ז וקתני מולך אלמא מולך לאו בכלל ע"ז ונפקא מינה דלא זכה וקטר לפניו פטור אי נמי העביר מזרעו לשאר ע"ז ואין דרכה בכך לא מחייב דמולך דוקא כתיב שצמו מולך: אחד למולך ואחד לשאר ע"ז. העביר זרעו חייב שכבר מולך נמי ע"ז הוא ולא איצטרך ללאזורי עלה כדכרעה דמאיכה יעבדו **(דברים יג)** נפקא ללא לומר כך שאם עשה שלא כדרכה חייב: שלא למולך פטור. דמולך דוקא כתיב שדרכה בכך ולא משום ע"ז אזהר עליו דהא מאיכה יעבדו נפקא ללא חוק הוא להם והתורה הקפיד על חוק זה בסקילה לפיכך הוצרך לכתוב: כל שהמליכו עליהם. שרקא שמו מולך: רבא אמר. לא אמרו דבר אחד דמולך עראי איכא בינייהו כגון צרור וקיסם שאינו ראוי לכך חוץ לפי שעה המליכוהו עליו להעביר לו בנו זה ל"ה בר' שמעון לא מחייב ללא במולך קבוע ובל"ש **(רש"י)**

תוספות מרקוליס אור"ת קילוס שמה לשון שבח אלא שחכמים כינו אותה לגנאי וקראוה קוליס לשון לעג וקלס **(תהלים מד)** ומר לשון חילוף כמו במר דשחוטא **(חולין דף צד.)** במר דפרזלא **(ב"ק דף קיג.)** במר דכנתא **(בכורות דף ל.)** כלומר חילוף קילוס שהחליפו שמה: אע"ג דקמיכוין לבזויה. ולעובדה בבזוי דאי לא קמכוין אלא לבזות הא אפילו עובד מאהבה ומיראה פטור לרבא ואפילו לאביו דמחייב התם הכא מורה דפטור: קתני ע"ז וקתני מולך. אף על גב דקתני ע"ז וקתני פטור ומרקוליס לא דמי דהתם פרושי רבא קאתי אבל הכא דייק מרישא דקתני אלו הן הנסקלין עובד ע"ז והנותן מזרעו למולך ולא קתני פטור ומרקוליס: **(תוספות)**

ב - **סד** **דף**

א"ר ינאי אינו חייב עד שימסרנו למשרתי ע"ז שנאמר **[ויקרא יח-כא]** ומזרעך לא תתן להעביר למולך תניא נמי הכי יכול העביר ולא מסר יהא חייב ת"ל לא תתן מסר למולך ולא העביר יכול יהא חייב ת"ל להעביר מסר והעביר מסר והעביר למולך ולא באש יכול יהא חייב נאמר כאן להעביר ונאמר להלן **[דברים יח-ג]** לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש מה להלן באש אף כאן באש ומה כאן מולך אף להלן מולך אמר רב אחא ברביה דרבא העביר כל זרעו פטור שנאמר מזרעך ולא כל זרעך בעי רב אשי העבירו סומא מהו ישן מהו בן בנו ובתו מהו תפשוט מיהא חדא דתניא **[ויקרא כג-ג]** כי מזרעו נתן למולך מה ת"ל לפי שנאמר לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש אין לי אלא בנו ובתו בן בנו ובתו מנין ת"ל **[ויקרא כד-ב]** בתתו מזרעו תנא פתח בבי מזרעו וסליק בתתו מזרעו דרשה אחרינא הוא זרעו אין לי אלא זרע כשר זרע פסול מנין ת"ל בתתו מזרעו אמר רב יהודה אינו חייב עד שיעבירו העברה היכי דמי אמר אבבי שרגא דליבני במיצעי נורא מהאי גיסא ונורא מהאי גיסא רבא אמר כמשוורתא דמוריא תניא כוותיה דרבא אינו חייב עד שיעבירו דרך עברה העבירה ברול פטור ואינו חייב אלא על יוצאי יריכו הא כיצד בנו ובתו חייב אביו ואמו אחיו ואחותו פטור העביר עצמו פטור ורבי אלעזר בר' שמעון מחייב אחד למולך ואחד לשאר ע"ז חייב רבי אלעזר ברבי שמעון אומר למולך חייב שלא למולך פטור אמר עולא מאי טעמא דרבי אלעזר בר' שמעון אמר קרא

אלא על דבר שיש בו מעשה כגון זיבוח קיטור וניסוך והשתחואה ואמר ר"ל מאן תנא השתחואה ר"ע היא דאמר לא בעינן מעשה ור' יוחנן אמר אפילו תימא רבנן כפיפת קומתו לרבנן הוי מעשה השתחואה לריש לקיש כפיפת קומתו לרבנן לא הוי מעשה הקשת זרועותיו דבעל אוב הוי מעשה כי קאמר ר"ל נמי לר"ע אבל לרבנן לא אי הכי יצא מגדף ובעל אוב מיבעי ליה אלא אמר עולא במקטר לשד א"ל רבא מקטר לשד עובד עבודת כוכבים הוא אלא אמר רבא במקטר לחבר אמר ליה אביי המקטר לחבר חובר חובר הוא אין והתורה אמרה חובר זה בסקילה ת"ר [דברים יח-יא] חובר חבר אחד חבר גדול ואחד חבר קטן ואפי' נחשים ועקרבים אמר אביי הלכך האי מאן דצמיד זיבורא ועקרבא אע"ג דקא מיכוין דלא לזיקו אסור ורבי יוחנן מאי שנא דכפיפת קומתו לרבנן הוי מעשה ועקימת שפתיו לא הוי מעשה אמר רבא שאני מגדף הואיל וישנו בלב

רס"ו מהני פיתוס. קם המכסף המדבר משחיו מעלה את המת מן הארץ ומושיב לו בשחיו תחת זרועותיו ומדבר משחיו איש"ל בלע"ז: ידעוני המדבר בפיו. כדמפרש בגמרא חיה אחת יש קשמה ידוע ומכניס ממנה עגס לתוך פיו והעגס מדבר מאליו על ידי כשפים: הרי אלו בסקילה. כדכתיב (ויקרא כ) באבן ירגמו אותם: והגשאל בהם. קצא וקאל בהם להגיד לו דבר העתיד כגון שאול: באזהרה. דלכ הפנו אל הארצות (קס דף ב.) וזאתה דמכשפות גופיה מלכ ימלכ כך וגו' וחובר חבר וקאל. אוב וידעוני (דברים יח): גמי בכריתות קא חשיב לכל כריתות שחייבין עליהן על שגגתו חטאת ותנן (קס דף ב.) בעל אוב ולא תנא ידעוני: הואיל וקניסה בללא אחד נאמר. בלאו דלכ הפנו אל הארצות ואל הידעונים ואם עשה קניסה בהעלם אחד אינו חייב אלא חטאת אחת שהלאוין מחלקין לחטאות כדכתיב (ויקרא ז) אשך לא תעשינה דהיינו דברים שאין בלא תעשה וסמך ליה או הודע אליו אלמא חטאת אחת הלאוין קיימו והיו אף על גב דכי עבד לחד מינייהו באפי נפשיה מיחייב דהא לאו אחריויהו קאי לך תני להו לחיוביהו ההם דכי תנינא ההם מידי. דמחייב אכל חד וחד כי עביד להו כי הדדי הוא דהנין כדלמרינן ההם ברישא דגמי' דפרכינן מנינא למה לי קשם עשאון כולם בהעלם אחת חייב על כל אחת ואחת הלכך לא מצי למתני ל"ז כריתות לחייבו ל"ז חטאות והא דנקט הואיל וקניסה בלאו אחד נאמר ואל נקט הואיל וקניסה בכרת אחת נאמר משום דחלוק חטאות אינו הלוי בחלוק כריתות דהא נאפטט קמן המשחה וכן משמן המשחה משום דליכא שני לאוין על בגד אדם לא יסך ונמתכנתו לא תעשו כמורה (שמות ט) אע"ג דלון בשניהם אלא כרת אחת כדכתיב (קס) אשך אשך יקח כמורה ואשך יתן מענו על דז ונכתת מעמו אמרי' ההם דכי עבד להו בשוגג בהדדי מיחייב על כל אחת ואחת: ריש לקיש אמר ידעוני. להכי לא תנינא לה להם משום דאפי' כי עביד לה באפי נפשיה לאו בר קרבן הוא לפי שאין בו מעשה והטאת אינה באה אלא על המעשה דכתיב ועשה אחת אבל בעל אוב קריק להקיש בזרועותיו כדלמרינן והקשת זרועותיו חשיב ליה מעשה אבל הכנסה העלם ידעוני אינו מדבר בעת מעשה אלא לאחר המעשה שהוא בפיו מדבר העלם מאליו: ורבי יוחנן. לאמר ידעוני באפי נפשיה בר קרבן הוא והאי דאשיייה משום דלא מחייב תרתי עלייה: מאי קנא בעל אוב דנקט. תנא למתנייה ושיייה לידעוני ולא נקט ידעוני ולשיייה לבעל אוב: משום דפתח ביה קרא. ככל דוכתי אוב חשיב ברישא: חלוקין הן במיתה. כשפירש סקילתן חלקן הכתוב כי יהיה בהן אוב או ידעוני מות וימתו באבן ירגמו אותם דמיהם בס ואל כתיב וידעוני הלכך אי היה ידעוני בר קרבן הוה מחייב עליה נמי כי עביד ליה בהדי אוב: מ"ט לא אמר כריש לקיש. דפטור ליה לגמרי מקרבן הא ודאי בעינן מעשה: ר"ע היא. דקא חשיב מגדף בההוא מנינא ופליגי רבנן עליה במגדף משום דלון בו מעשה הלכך בר' עקיבא מחייב עליה ולא שייכה אלא משום דלא מחייב תרתי אחריויהו: עקימת שפתיו. שעוקמין ומנענעין כשהוא מדבר חשיב ליה ר"ע מעשה אבל ידעוני אפי' עקימת שפתים ליכא: ואפי' לרבנן. קאמר ריש לקיש דהוה מעשה בתמיהה כלומר מדלל פליגי רבנן עליה ההם אלא במגדף אבל בעל אוב מודו אלמא הקשת זרועותיו דבעל אוב הוי מעשה: אינו חייב. קרבן על שגגתו: מאן תנא השתחואה. לענין קרבן: ר"ע היא דאמר לא בעינן מעשה. רבה אלא מעשה זוטא: כי אמר ריש לקיש. דהקשת זרועותיו דבעל אוב הוי מעשה בר' עקיבא קאמר: אי הכי. מהני דקתני ההם במיתתא דרבנן יא מגדף שאינו מחייב על שגגתו חטאת לפי שאין בו מעשה וגבי חטאת כתיב תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה ואי הכי יא מגדף ובעל אוב מבטיח ליה: במקטר לשד. בעל אוב דקתני בכריתות דמודו ביה רבנן בהכי עסקינן שמתקן לפני השד הממונה על אותו דבר דהוי מעשה גמור: עובד עבודת כוכבים הוא. ועובד עבודת כוכבים הוא קתני לה ההם: ומשני במקטר לחבר. אינו מקטר לשם אלהות אלא ע"י הקטרה נעשה המכשפות לחבר השדים ללאוין: חובר חבר הוא. ואינו אלא בלאו: והתורה אמרה חבר כגון זה בסקילה. תיכור הוא מאחר שמחבר את השדים בזמור אמרה התורה שיהא בסקילה וכל זמורו חייב מיתה על שגגתו מביא קרבן דכי אמרי' חובר חבר אינו אלא באזהרה זה המחבר חיות ובהמות נחשים ועקרבים למקום אחד ע"י לחשים: אחד חבר גדול. מאסף חיות ובהמות גדולות: חבר קטן. מחבר שקלים ורמשים: ואפי' נחשים ועקרבים. לגבותן זה בזה או למקום מדבר של ימלאו ביישוב ויזיקו: אסור. וכגון שאין רצון אחריו שאין כאן משום פקוח נפש: הואיל וישנו בלב. עיקר חיוב הבא עליו הלוי בלב שמחכוין לכרך השם שאפילו מדבר את השם כל היום ואין בלבו כלפי מעלה אלא שהעלה את השם לדבר אחר ומכנהו בשם המיוחד ומקללו אינו מחייב: (רס"ו)

תוספות והגשאל בהן. פ"ה באזהרה דאל תפנו ואזהרה דמכשפות גופיה מלא ימצא כך וקשה דאי אל תפנו ואזהרה לנשאל א"כ יהא בו כרת דכתיב בפרשת קדושים והנפש אשר תפנה וגו' והכרתי אותה וי"ל איפכא דאזהרה לנשאל מלא ימצא כך דכתיב בקרא בתריה שואל אוב וידעוני: הואיל ושיניהם בלאו אחד נאמר. פ"ה שהלאוים מחלקים לחטאות דכתיב אשר לא תעשינה וסמך ליה או הודע אליו ואף על גב דבס"פ כלל גדול (שבת דף ט.) הוא דדריש ריש לקיש בשגגה עד שישגג בלאו שבה ור' יוחנן ס"ל שגג בכרת אע"פ שהזיד בלאו מ"מ בלאוין תליא מילתא כיון דאשכחן מפטס וסך דאיכא שני לאוין וכרת אחד מסתברא דלכך כתובין שני לאוין כדי לחייבו שני חטאות: מאן תנא השתחואה ר' עקיבא היא. תימא הא לא מחייב ר"ע במגדף אלא משום דכתיב כרת במקום קרבן כדתנן בס"פ דכריתות (דף ז): וא"כ בהשתחואה דלא כתיב ביה כרת במקום קרבן ליפטר וכן ידעוני אליבא דר' יוחנן לר"ע אמאי חייב הא לא כתיב ביה כרת במקום קרבן וי"ל דר"ע אליבא דדבריהם דרבנן קאמר להו לדידי לא בעינן מעשה לדידכו אודו לי מיתה במגדף דכתיב ביה כרת במקום קרבן א"כ כיון דחייב רחמנא במגדף ש"מ דבכל זכותי לא בעי מעשה לענין קרבן כלל דעקימת שפתיו לרבי יוחנן אליבא דר"ע לא חשיב מעשה הואיל וישנו בלב כדלמרינן ולר"ל אליבא דר"ע. מחייביה אע"פ דלית בה מעשה רבה אלא זוטא: יצא מגדף ובעל אוב מיבעי ליה. בריש כריתות (דף ג.) משני חזא מתרתי נקט וליתני בעל אוב מגדף איצטרך ליה סד"א הואיל וכתוב כרת במקום קרבן אימא מודו ליה לר"ע קמ"ל ודרך הש"ס בכמה מקומות כן דאשכחן בפ"ק דחולין (דף כב. ושם) ידו הימנית מדברה בר בר חנה נפקא ומשני כהונה בעיא אצבע ובסוף התורה (מנחות דף פג.) משני כדי נטבא ובסוף דם החטאת (זבחים דף צח. ושם) משני הנך ב' שינויי: הואיל וישנו בלב. פ"י בקונט' שאפי' מברך השם כל היום ואין לבו כלפי מעלה אלא לדבר אחר ומכנהו בשם המיוחד אינו חייב וקשה השתחואה נמי ישנה בלב כדאמרין (לעיל דף סא:) גבי אנדרטא אי לא קיבלה באלוה לאו כלום הוא וי"ל מדכתיב גבי נינוה (נחום א) נחום יצא חושב על ה' רעה דהיינו רבשקה שגידף שהיה שלוחו של שנחריב מלך אשור ונינוה בארץ אשור ותלאו הכתוב במחשבה ולפי מאי דפרישי' לעיל (שם ד"ה רבא) דבסתם עבודת כוכבים מאהבה ומיראה חייב ניחא דאין תלויה בלב: (תוספות)

ב סה דף

מתיב ר' יצא עדים זוממין שאין בהן מעשה ואמאי הא ליתנהו בלב אמר רבא שאני עדים זוממין הואיל וישנו בקול וקול לרבי יוחנן לאו מעשה הוא והא

איתמר חסמה בקול והנהיגה בקול רבי יוחנן אמר חייב ור"ל אמר פטור רבי יוחנן אמר חייב עקימת פיו היא מעשה ר"ל אמר פטור עקימת פיו לא היא מעשה אלא אמר רבא שאני עדים זוממין הואיל וישנן בראיה ת"ר בעל אוב זה המדבר בין הפרקים ומבין אצילי ידיו ידעוני זה המניח עצם ידוע בפיו והוא מדבר מאלו מתיבי [\[ישעיה טז-ד\]](#) והיה כאוב מארץ קולך מאי לאו דמשתעי כי אורחיה לא דסליק ויתיב בין הפרקים ומשתעי ת"ר בעל אוב אחד המעלה בדבורו ואחד ותאמר האשה אל שאלו אלהים ראיתי עולים מן הארץ מאי לאו דמשתעי כי אורחיה לא דסליק ויתיב בין הפרקים ומשתעי ת"ר בעל אוב אחד המעלה בדבורו ואחד הנשאל בגולגולת מה בין זה לזה מעלה בדבורו אינו עולה כדרכו ואינו עולה בשבת נשאל בגולגולת עולה כדרכו ועולה בשבת עולה להיכא סליק הא קמיה מנח אלא אימא עונה כדרכו ועונה בשבת ואף שאלה זו שאל טורנוסורופוס את ר"ע אמר לו ומה יום מיומים אמר לו ומה גבר מגוברין א"ל דמרי צבי שבת נמי דמרי צבי א"ל הכי קאמינא לך מי יימר דהאידינא שבתא אמר לו נהר סבטיון יוכיח בעל אוב יוכיח קברו של אביו יוכיח שאין מעלה עשן בשבת אמר לו ביזיתו ביישטו וקיללתו שואל אוב היינו ודורש אל המתים דורש למתים כדתינא [\[דברים יח-יא\]](#) ודורש אל המתים זה המרעיב עצמו והולך ולן בבה"ק כדי שתשרה עליו רוח טומאה וכשהיה ר"ע מגיע למקרא זה היה בוכה ומה המרעיב עצמו כדי שתשרה עליו רוח טומאה שורה עליו רוח טומאה המרעיב עצמו כדי שתשרה עליו רוח טהרה על אחת כמה וכמה אבל מה אעשה שעונותינו גרמו לנו שנאמר [\[ישעיה נט-ב\]](#) כי [אם] עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם אמר רבא אי בעו צדיקי ברו עלמא שנאמר כי עונותיכם היו מבדילים וגו' רבא ברא גברא שדריה לקמיה דר' זירא הוה קא משתעי בהדיה ולא הוה קא מהדר ליה אמר ליה מן חבריא את הדר לעפרין רב חנינא ורב אושעיא הוה יתבי כל מעלי שבתא ועסקי בספר יצירה ומיברו להו עיגלא תילתא ואכלי ליה תנו רבנן מעונ ר' שמעון אומר זה המעביר שבעה מיני זכור על העין וחכ"א זה האוחז את העינים ר"ע אומר זה המחשב עתים ושעות ואומר היום יפה לצאת למחר יפה ליקח לימודי ערבי שביעיות חטיין יפות עיקורי קטניות מהיות רעות תנו רבנן מנחש זה האומר פתו נפלה מפיו מקלו נפלה מידו בנו קורא לו מאחרי עורב קורא לו צבי הפסיקו בדרך נחש מימינו ושועל משמאלו

רש"י מהיב רבי זירא ילאו עדים זוממין. אלל חטאת היא שגויה בחורה כהנים גבי פר כהן משח אחר שראו דברים שהן כעובד עבודה כוכבים שאין כעובד עבודה כוכבים למה נלמדה עובד עבודה כוכבים לומר כך מה עבודה כוכבים מיוחדת שחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת אף כל שחייבין וכו' אי מה עבודה כוכבים מיוחדת שחייבין עליה מיתה ב"ד אף אני מרבה חייבי מיתות ב"ד ואת מי אני מרבה מקלל לאלו ומסית ועדים זוממין ת"ל ועשה ילאו עדים זוממין שאין בהם מעשה ואמאי לא הויה עקימת שפתו מעשה הא לא הליא בכונת הלבו: ה"ג אמר רבא שאני עדים זוממין הואיל וישנן בקול עיקר. חיובן בשמיעת קולם לפני ב"ד הוא לא וקול ליה ביה ממש הלכך הוה כמגדף דהלוי בלבו: חסמה בקול. לפרה דשה וכסוראה לאלו חסמה בקולו: והנהיגה בקול. מנהג בכלאים דחייב משום לא תחרוש כבוד ובחמור (דברים כב): בראייה. עיקר חיובא לא ע"י הראייה שמעידין שראו וראיה ליה בה מעשה: מבין הפרקים. מעלה את המת ויושב לו באחד מבין פרקי העצמות של מכשף כגון על פרקי אכעווחו או על פרקי ברכיו: ידוע. שם חיה: כי אורחיה. מתוך קברו ומתוך כך קולו נמוך: לא דסליק ויתיב בין הפרקים. ומיהו קולו נמוך לפי שאין בו יוחסות: בדבורו. מעלה ומוסיב את המת על זכרותו: בגולגולת. המוטלת מן המת לפרץ ועונה מה ששאלו אחרו ע"י כסף: אינו עולה כדרכו. אלל רגלו למעלה: עולה כדרכו. ולא סליק למיתב בין הפרקים: מה היום מיומים. למה תחשב יום שבת יותר משאר ימים: ומה גבר מגוברין. מה לאש כמון להיות ער וגדול מכל ארשים: דמרי צבי. דמרי חפץ לדלגני המלך קיסר המשיגנו: שבת נמי דמרי צבי. הקב"ה חפץ והזהיר על כבודו: דמי יימר דהאידינא שבתא היא. ודילמא אחד משאר ימים הוא שבת: נהר סבטיון יוכיח. נהר אחד של אבנים ובכל ימות השבת שוטף והולך בזוים השבת שוקט ונת: בעל אוב יוכיח. שאינו עולה בשבת: קברו של אביו. דטורנוסורופוס כל ימות השבת היה מעלה עשן שהיה נדון ונשרף ובשבת פושעי גיהנם שובחין: ביזיתו ביישטו קללתו. הך קללה אינה אלל גרוד וכן היה לשונם כמו (מלכים א) קללה נמרצת שלא היה שם קללה אלל גרוד: היינו דורש אל המתים. ולמה נכתבו שניהם במקום אחד: שתשרה רוח טומאה עליו. שד של בית הקברות היא ארוכה ומשיעו בשפיו: המרעיב עצמו כדי שתשרה עליו רוח טהרה. נבואת שכינה: עכ"ל. שהיא המדה נותנת שפ"י תענית ובקשה תשרה עליו שכינה דהא מדה טובה יתירה על מדת פורענות ואנו קורעין על כך ואין לנו ענין אלל מה אעשה וכו': אי בעו צדיקי. להיות נקיים מכל עון: הוה ברו עלמא שנאמר כי אם עונותיכם היו מבדילים: הא אם לא היו בהם עונות אין כלן הבדלה: ברא גברא. ע"י ספר יצירה שלמדו כרוף אוחיות של שם: ולא היה מהדר ליה. שלא היה בו דבור: מן חבריא. הנבחרים ע"י החכמים אתה: עיגלא תילתא. גדול כאלו הגיע ללשון שניו וגמרה גדילתו דהכי שביחי ומעלי למיכל כמו (ב"מ דף סח.) ומגדלין אוחין עד שיחו משולשין. ל"א שהיה טוב ובעל טעם כאלו הוא שליט לבטן: שבעה מיני זכור. שכבת זרע מוז' בריות ומעביר על עינו ועושה כפשים: אוחז את העינים. אוחז וסוגר עיני הבריות ומראה להם כאלו עושה דברים של פלא והוא אינו עושה כלום: המחשב עתים ושעות. לשון מעונן כמו בעל עונות שמנחין את עונה ואומר היום יפה לצאת למחר יפה ליקח מקח ויחשבה בו הלוואה: למודי ערבי שביעיות. כלומר ערב שביעית למדין ורגילין להיות חטין יפות: עקרי קטניות מהיות רעות. כלומר העוקר קטניות ואינו קולרן אוב אינו מתלעבות ואין מרחיבות: פתו נפלה מפיו. כריד ללגן היום מהזיק: נחש בא מימינו או שועל משמאלו. סימן רע הוא לו: צבי הפסיקו. שהיה הולך ממזרח למערב והלכי הולך מאשון לדרום והפסיקו דרכו: (רש"י)

הוספות יצאו עדים. תימה למ"ל למעוטי עדים זוממין מקרבן הא אפילו בשוגג מיקטלי דלא בעי התראה וי"ל דמשכחת לה שהוזמו קודם גמר דין דאין נהרגין עד שיגמר הדין א"י כגון שחזרו בהן מעצמן ואמרו מבדיין אנהו: הואיל וישנו בקול. תימה כי הדר ביה משינויא דקול ומסיק שאני עדים זוממין הואיל וישנן בראיה מאי משני מכל הני דתני בתי"כ בהדיא עדים זוממין דמעטעטע מועשה מקלל אביו ואמרו ומסית ומדיח ונביא השקר ובספרים ישנים ל"ג עדים זוממין ו"ה אלא אמר רבא שאני מגדף הואיל וישנו בקול וכי פריך וקול לרבי יוחנן לאו מעשה הוא לא פריך אלא מעדים זוממים לחודיה דמודה ר' יוחנן בכולהו דקול לאו מעשה הוא אלא דוקא גבי חסמה משום דבדבורו קא עביד מעשה כשהבהמה שוחה לאכול והוא גוער בה וזקפת ראשו וה"נ עדים זוממין דביבירייהו עבדי מעשה לחייב הנדון תדע (דברק בתרא דמכות (דף טז): א"ל רבי יוחנן לתנא לא תיתני מימר דבדיבוריה עבד מעשה אלמא לא חשיב עקימת שפתיו מעשה אלא היכא דבדיבורו עביד מעשה הלכך שינויא דקול קאי ולא הדרא ביה אלא מעדים זוממים מיהו בפ"ק דכריתות (דף ד.) קשה דאיכא התם כל הך סוגיא ושינויא דקול ליתא התם כלל וא"כ תקשה ליה מכל הני דתורת כהנים: ויש לקיש אמר פטור. אליבא דמ"ד לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו פליגי בפרק המועלים (ב"מ דף ז: ושם) דהא ר"ל אית ליה פרק שבועות שתיים (שבועות דף כא.) לוקין עליו: מעלה בדבורו. פ"ה מעלה ומושיב המת על זכורו ולא יתכן בבעל אוב דשאל אלא נראה דשם מכשפות כך הוא תרגומו דאוב וידעוני מתרגמינן בידין וזכורין ומיהו יש לתמוה קצת דהוה ליה למנקט המעלה בידין שהוא תרגומו של אוב: (תוספות)

א - סו דף

אל תתחיל בי שחרית הוא ראש חודש הוא מוצאי שבת הוא תנו רבנן [\[ויקרא יט-כ\]](#) לא תנחשו ולא תעוננו כגון אלו המנחשים בחולדה בעופות ובדגים: **מתני'** המחלל את השבת בדבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת: **גמ'** מכלל דאיכא מידי דחליל שבת הוה ואין חייבין לא על שגגתו חטאת ולא על זדונו

כרת מאי היא תחומין ואליבא דרבי עקיבא הבער והאליבא דר' יוסי: מתני' המקלל אביו ואמו אינו חייב עד שיקללם בשם קללם בכנוי ר' מאיר מחייב וחכמים פוטרין: **גמ'** מאן חכמים ר' מנחם בר' יוסי הוא דתניא ר' מנחם בר' יוסי אומר: ויקרא כד-טז בנקבו שם יומת מה ת"ל שם לימד על מקלל

אביו ואמו שאינו חייב עד שיקללם בשם תנו רבנן איש מה ת"ל ויקרא כב-טז דמיהם במ מה להלן בסקילה אף כן בסקילה עונש שמענו אזהרה מניין ת"ל שמות כב-כז אלהים לא תקלל וגו' אם היה אביו דין הרי הוא בכלל אלהים לא תקלל ואם היה אביו נשיא הרי הוא בכלל שמות כב-כז ונשיא בעמך לא תאור אינו לא דין ולא נשיא מניין אמרת הרי אתה דן בנין אב משניה לא ראי נשיא כראי דין ולא ראי דין כראי נשיא שהרי דין אתה מצווה על הוראתו כראי נשיא שאי אתה מצווה על הוראתו ולא ראי נשיא כראי דין שהנשיא אתה מצווה על המראתו כראי דין שאי אתה מצווה על המראתו הצד השווה שבהם שהן בעמך ואתה מוזהר על קללתן אף אני אביא אביך שבעמך ואתה מוזהר על קללתן מה להצד השווה שבהן שכן גדולתן גרמה להן ת"ל ויקרא יט-יד לא תקלל חרש באומללים שבעמך ואתה מוזהר על קללתן אף אני אביא אביך שבעמך ואתה מוזהר על קללתן מה לצד השווה שבהן שכן משונוי אלא א"כ נכתוב קרא או אלהים וחרש או נשיא וחרש אלהים למה לי אם אינו ענין לגופו תנהו ענין לאביו הניחא למאן דאמר אלהים חול אלא למאן דאמר קודש מאי איכא למימר דתניא אלהים חול דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר אלהים קודש ותניא רבי אליעזר בן יעקב אומר אזהרה למברך את השם מניין תלמוד לומר אלהים לא תקלל למי"ד אלהים חול גמר קודש מחול למי"ד אלהים קודש גמירין חול מקודש בשלמא למי"ד אלהים חול גמר קודש מחול אלא למי"ד אלהים קודש גמר חול מקודש דילמא אקודש אזהר אחול לא אזהר א"כ לכתוב קרא לא תקל

רש"י אל תתחיל ב. כשצד הגבאי לגבות מס ממנו או קילת העיר אומר לו בבקשה ממך אל תתחיל בי להיות ראשון בדבר הפסד סמימן רע הוא לו: שחרית הוא. שהיה טובע ממנו חוב אמר לו שחרית הוא ולא תתחיל תחלת מעשה היום בפירעון: ראש חדש הוא. המתן לי עד מהר: מואלי שבת הוא. ראשון לימי השבוע: המנחשין. כשזולתין לדרך או כשמתחילין בשום דבר: מתני' המחלל את השבת. דחשיב ליה תנא בנספחין כגון שחלבו במלכא גמורה: שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת. כגון דבר שיש בו מעשה ומלכא מחשבת ולא המתעסק: גמ' תחומין ואלבידא דר"ע. דיליף להו מקראי במסכת סוטה (דף כז:): הכערה ואלבידא דר' יוסי. דאמר ללחו ילאת ור"ע מודה נמי בתחומים דאין חייבים עליהם כרת דתנן (שבת דף עג.) אבות מלאכות מ' חסר אחת ולא פליג ר' עקיבא: מתני' עד שיקלל בשם. שיקלל בשמות הגמורין: קללם בכנוי. כגון שדי לבאות חנון רחום: גמ' בנקבו יומת. היה לו לכתוב מה ת"ל שם אם אינו ענין לו דהא כתיב ונקב שם תנהו ענין למקלל אביו ואמו ור' מנחם לא ס"ל הא דדרשין לעיל (דף נו.) מהאי קרא עד שיברך שם בשם ודאפי' לא ברך שם בשם אלא יתברך יוסי ר' מנחם בר' יוסי מחייב עליה: איש איש כי יקלל וגו' לרבות בת. הקללה או טומטום שקלל: אין לו אלא אביו ואמו. כאלהי: אביו של אמו ואמו של אביו מניין ת"ל אביו ואמו קלל. כלומר סמך קללה בראש המקרא לאביו ובסופו סמך לאמו: ר' יונתן אומר. מתחלת המקרא משמע את אביו ואת אמו דע"ל: דוי"ז מוסיף על ענין ראשון משמע נמי א' מהם עד שיפירט לך. הכתוב יחדיו כדרך שהאריך לפירוט בכלאים שכתוב בו (דברים כב) לא תחרוש בשור ובחמור ופירוט בו יחדיו שלא תאמר אסור לחרוש בשור לבדו ובחמור לבדו ואביו ואמו קלל דסיפא דריש ליה רבי יונתן לקמן באלו הן המתקין לרבות את המקלל לאחר מיתה: מה להלן בסקילה. דכתיב בפרשן ורגמו אותם: בנין אב משניהם. דמחזק מינייהו לא אחיבא דלויבא למיפדך מה לדין שכן אתה מצווה וחייב מיתה על הוראתו וחיוב מיתה על הוראתו שנתאמר (דברים יז) ושמרת לעשות ככל אשר יורוך והאיש אשר יעשה בזדון לבדו וגו' ובנשיא איביבא למיפדך שכן אתה חייב מיתה על המראתו שלא למרוד בטויו ולהמרות את פיו שנאמר ביהושע כל איש אשר ימרה את פיך וגו': לא ראי דין כראי נשיא. לא ראי שז' זה לא חמור שנא' בדין יענה נשיא אפילו הכי הוזהר על הנשיא: שהן בעמך. עושין מעשה עונד: באומללים. בשפלים כמו היהודים האומללים כפי' עזרא (נחמיה ט): חסותו גרמה לו. תמוך שהוא שפל ההייר עליו הכתוב שלא תזוהר ולא תלעוהו מפני שנותן כרתו על לבו ומייר על שפלותו: שכן משונוי. משאך ב"א אלו לאמללות ואלו לגדולה וקיי"ל בשחיטת חולין (דף קטז) כל מה הגד פרכינן כל דהוא כגון שכן משונוי דלוינו כל חמור דאי כל חמור פריך לאו פירכא היא דלוינו נמי אית ביה כל חמור שהוקש כבודו לכבוד המקום: ה"ג א"כ נכתוב אלהים וחרש או נשיא וחרש. פי' אלא לא אחיבא אביו ובנין אב אלא בשם אינו ענין נכתוב אלהים וחרש וניתי נשיא בהגד הפאה לא ראי דין שהוא גדול אפאת מצווה על הוראתו ככראי חרש שאי אתה מצווה על הוראתו ולא ראי חרש ששפלותו גרמה לו ככראי דין שאין שפלותו גרמה לו הגד הפאה שבהן שהן בעמך אף אני אביא נשיא והבא לויבא למיפדך שכן משונוי דהא נשיא נמי משונה הוא: או נשיא וחרש. וניתי דין מינייהו: אלהים חול. דהא אלהים דהבא חול הוא ולבאזרה דין אחא: אלא למאן דאמר קודש. וכאן ההייר על ברכת השם מאי איביבא למימר אין כאן קרא יחידה: ומשני מאן דאמר אלהים חול על כרחיך גמר קודש מחול דהא לא אשכחן אזרה לברכת השם אלא מהבא הלכך מאן דאמר קודש גמר נמי חול מקודש ויש כאן אזרה לדין דיליף לה מאזרה דקדש וקס"ד במה מצינו גמר ומקום הכי פריך דילמא אקודש הזהיר אחול לא הזהיר: (רש"י)

תוספות המחלל שבת. לאו למימר דכל שחייב על שגגתו חטאת חייב על זדונו מיתה דהא איסי דאמר בפ"ק דשבת (דף ו:): אבות מלאכות ארבעים חסר אחת ואינו חייב על אחת מהן ופי' הקונטרס וכן ר"ת היינו מיתה אבל חטאת מיחייב אכולהו אלא אתא למימר דכל שאין חייבין חטאת אין חייבין מיתה: לרבות בת. הא דאמר (ב"ק. דף טו.) השהו הכתוב אשה לאיש היינו דכתיב בלשון זכר אבל היבא דכתיב בלשון איש ממעטינן אי לאו דכתיב ב' זימני דאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ואם תאמר הא אמרין בפרק ארבעה וחמשה (שם דף מד:) גבי שור שהמית שור שור שבעה להביא שור האשה אע"ג דלא כתיב שור איש וי"ל משום דדרשינן התם נגיחה למיתה נגיחה לזקין והוה ילפינן מיתה מנזקין משום דכתיב (שמות כא) וכי יגוף שור איש: עד שיפירט לך הכתוב יחדיו. פירש הקונטרס כדרך שפרט בכלאים ותימה אם כן לרבי יאשיה אמאי כתיב בהו יחדיו אלא על כרחיך אי לאו יחדיו הוה אמינא דלא יחרוש בשור וחמור כאחד אף על פי שאין קשורין ולא ילבש בגד של צמר ושל פשתים אף ע"פ שאין קשורין ותמורים כדרשין (יבמות דף נה:) תכיפה אחת אינה חיבור שתי תכיפות חיבור והיינו מדכתיב יחדיו אלא מסברא קאמר עד שיפירט לך הכתוב יחדיו: גמר קודש מחול. מדאפקיה בלשון אלהים דאי מקי"ל למי"ד קודש נמי לאו איצטריך לגופיה דנילף מנשיא וחרש אלא איכא למיפדך מה לבשר דם שכן (תוספות)

דואים ומתביישין בכך:

ב - סו דף

מאי לא תקלל ש"מ תרתי: מתני' הבא על נערה המאורסה אינו חייב עד שתהא נערה בתולה ומהא בתולה באו עליה שנים הראשון בסקילה והשני בחנק: **גמ'** תנו רבנן דברים כב-כג נערה ולא בוגרת בתולה ולא בעולה מאורסה ולא נשואה בבית אביה פרט לשמסר האב לשלוחי הבעל אמר רב יהודה אמר רב זו דברי ר' מ' אבל חכמים אומרים נערה המאורסה אפי' קטנה במשמע א"ל רב אחא מדפתי לרבינא ממאי דמתני' ר"מ היא ולמעוטי קטנה

נמי דילמא רבנן היא ולמעוטי בוגרת ותו לא א"ל האי אינו חייב עד שתהא נערה בתולה מאורסה אינו חייב אלא על נערה בתולה מאורסה מיבעי ליה ותו לא מידי בעא עליה ר' יעקב בר אדא מרב בא על הקטנה מאורסה לר"מ מהו לגמרי ממעיט ליה או מסקילה ממעיט ליה א"ל מסתברא מסקילה ממעט ליה והכתיב [דברים כב-כג] ומתו גם שניהם עד שיהו שניהן שוין שתיק רב אמר שמואל מאי טעמא שתיק רב ונימא ליה [דברים כב-כה] ומת האיש אשר שכב עמה לבדו כתנאי ומתו גם שניהם עד שיהו שניהן שוין דברי ר' יאשיה רבי יונתן אומר ומת האיש אשר שכב עמה לבדו ואידך ההיא ומתו גם שניהם מאי דריש ביה אמר רבא למעוטי מעשה חידודים ואידך מעשה חידודים לאו כלום היא ואידך היא לבדו מאי דריש ביה כדתנאי באו עליה עשרה בני אדם ועדיין היא בתולה כולם בסקילה ר' אומר הראשון בסקילה וכולן בחנק תנו רבנן [ויקרא כא-ט] ובת איש כהן כי תחל לזנות רבי אומר תחילה וכן הוא אומר ומת האיש אשר שכב עמה לבדו מאי קאמר אמר רב הונא בריה דרב יהושע רבי כר' ישמעאל סבירא ליה דאמר ארוסה יצאה לשריפה ולא נשואה והכי קאמר אם תחילת ביאה בזנות בשריפה אידך בחנק מאי וכן כי התם מה התם בתחילת ביאה קמשמעני קרא הכא נמי בתחילת ביאה קמשמעני קרא אמר ליה רב ביבי בר אבבי מר לא הכי אמר ומנו רב יוסף ר' כר' מאיר ס"ל דאמר נשאת לאחד מן הפסולין מיתתה בחנק והכי קאמר אם תחילת אחלתה בזנות בשריפה ואידך בחנק ומאי וכן

רש"י ל"ה תהלל. שהי קללות במשמע ואלהים נמי ב' קטנות יס בו הלכך לא תהלל דקטניו אחרווייהו: מהני' אינו חייב. סקילה: עד שהתא נערה. אבל קטנה שקדשה אביה הבא עליה בקטנותה אינו בסקילה ופלוגתה' להנאו היא איכא למ"ד בחנק ואיכא למ"ד פטור לגמרי: בתולה. ולא בעולה: מאורסה. ולא נשואה ואפילו נכנסה לחופה ולא נבעלה דקרינא ביה בתולה מיהו לא קרינא ביה מאורסה: והיא בבית אביה. למעוטי מסרה האב לשלוהי הבעל וזינתה דכד: צאו עליה שנים. ועדיין היא בתולה כגון שצאו עליה שלא כדרכה: הראשון בסקילה. למשכבי אשה כתיב (ויקרא . יט.) והשני בחנק. דבעולה היא והא סהמא רבי היא דלמך שלא כדרכה נפקא ליה מכלל בתולה לקמן: גמ' ת"ר נערה ולא בוגרת. אקרא קאי כי תהיה נערה בתולה מאורסה וגו' (דברים כב) וסקילה כתיבא ההם נערה משתביא שתי עניות עד שזינה שחור על הלכך ואין בין נערות לבגרות אלא ר' חדשים בלבד: בית אביה. בפרכא מוואל' קס רע כתיב (ס) לזנות בית אביה והתם נמי סקילה כתיבא: זו דברי ר"מ. אמתניתין קאי דקתני עד שהתא נערה ומשמע למעוטי קטנה זו דברי ר"מ דלמך בכחכותו באלו נערות (דף כט.) קטנה אין לה קנס חמשים כסף דנערה דוקא כתיב ולא קטנה הלכך גבי נערה המאורסה אין קטנה במשמע: אבל חכמים. שנחלוהי עליו ולאמרו יס קנס במקום מכר חולקין עליו אף כן ואומרים קטנה ארוסה בסקילה ולא מיעט הכתוב אלא בוגרת: דילמא. למעוטי בוגרת ותו לא אהא למעוטי מידי: א"ל. א"כ האי עד שהתא נערה האי ליגנא משמע דהידי למעוטי קטנה דהכי משמע אינו חייב בקטנותה עד שהגדיל והתא נערה ואי למעוטי בוגרת לחוד אהא הכי איבעיה ליה למתני אינו חייב אלא על נערה בתולה וכו': ותו לא מידי. אין עוד להקניט בדבר דודאי מהני' ר"מ היא: לר"מ. דאוקמה למתני' דממעט קטנה לזינה: לגמרי קא ממעט ליה. דפטרינן ליה לגברא ממתיה האילו והיא פטורה דלאו בת עונשין היא ולא קרינן בהו ומתו גם שניהם דכתיב גבי שוכב עם אשה בעולה בעל: או דילמא מסקילה ממעט ליה. אבל חנק מחייבי: שהי. רב: ונימא ליה ומת האיש השוכב עם האשה לבדו. בלרוסה כתיב ואם בקדה ימלא האיש את הנערה המאורסה והחזיק בה האיש ושכב עמה ומת האיש אשר שכב עמה לבדו למה לי אילימא למעוטי לזינה הא דהידיא כתיב ולנערה לא תעשה דבר אלא להביא את הבא על הקטנה מדעתה ואע"ג דפטור דידה לאו משום קטנות דליהי לאו בת עונשין לגמרי אינה מיתביא: שניהם שוין. שני בני עונשין: למעוטי מעשה חידודין. מחדד ומקשה אברו בבשרה מבחור דהוא נהנה והיא אינה נהנית להכי כתיב שניהם שיהיו שניהם שוין נהנו ומיהו שלא כדרכה אף על גב דהיא אינה נהנית ממשכבי אשה איתרביאי לחיובא: לא כלום הוא. ולא איכתיב למעוטי ואיכא דלמרי מעשה הורדוס (בבא בתרא דף ג:) שהטמינה שבע שנים בדבש: ועדיין היא בתולה. שצאו כולם שלא כדרכה: וכוון בחנק. דגבי סקילה לבדו כתיב וקרא יתיבא הוא למעוטי כי האי גוונא דאף על גב דקרינא ביה בתולה אין בסקילה אלא אחד מהם אותו ששכב עמה לבדו דהיינו ראשון שביאהו היתה יהודיה: ר' אומר. כי תחל לקון תחלה ולקמיה מפרש לה: דכתיב ישמעאל. בריש פירקין: אם תחלת ביאתה בזנות. שזו היא ביאה ראשונה שנבעלה: כי התם. מה מצינו בנערה המאורסה שילאה מתנה לסקילה ולא ילאה אלא ביאה ראשונה וכתיב לבדו למעוטי שני אף בת כהן לא נהנית מיתתה אלא ביאה ראשונה הלכך בנערה בתולה והיא ארוסה הכתוב מדברי: כ"מ ס"ל. דלמך בת כהן נשואה לכשר בשריפה אבל נשאת לאחד מן הפסולין שנתחללה משעת נשואין שוב אינה אלא בחנק והיא תחלה דקאמר רבי ה"ק אם זו תחלת חילולה בשריפה ואם לאו בחנק: ומאי וכן. הכא לא קפיד אלא תחלת חילול ולא תחלת ביאה והתם תחלת ביאה נמי קפיד: (רש"י)

תוספות מאי לא תקלל ש"מ תרתי. ומקלל חבירו גמרינו או מאב ונשיאו או מאב וחרש דליכא למפרך שכן משונים דאביו אינו משונה אע"ג דבפ' שבעות העדות (שבתות דף לו. ושם ד"ה מקלל) משמע דמחרש לחודיה גמר לה וא"ת וניגמר אביו ממקלל עצמו וחרש דבפרק שבעות העדות (שם) גמרינו ממקלל עצמו מדכתיב השמר לך ושמור נפשך ויש לומר דאי לאו דאשכחן אביו דגמרינו מיניה חבירו לא הוה גמרינו בעצמו מה שלא מצינו שאסור בחבירו: עד שיהיו שניהם שוין. פ"ה בני עונשין וקשה תקשה לרבנן דמחייבין אפי' סקילה וי"ל דלרבנן ניחא דדיניה בסקילה כנערה המאורסה דלא ק"ל מומתו גם שניהם דבנשואה כתיב אבל לר"מ דדיניה כנשואה בחנק ה"ל למפסרה מהאי קרא והשתא בין לר"מ בין לרבנן בנשואה פטור ומתני' דמיייתי לעיל (דף נה:) וחייבין עליה משום אשת איש לא אתיא כוותיהו א"כ כרבנן ובארוסה ומיהו כיון דדייקין לעיל אפי' סקילה וי"ל דלרבנן ניחא דדיניה בסקילה כנערה המאורסה דלא ק"ל מומתו גם שניהם דבנשואה כתיב אבל לר"מ דדיניה כנשואה בחנק בשביל קטנות מסתברא שפיר לאוקומי גם שניהם לדרשה אחרית ומתני' דלעיל כרבנן אבל לר"מ דמשתנה דינו מסקילה לחנק בקטנה ארוסה סברא הוא דבנשואה דרשינן גם שניהם לפטור לגמרי ור"ת מפרש דלא קאמר שניהן שוין בני עונשין אלא שוין במיתה אחת והשתא לרבנן דבא על הקטנה בסקילה שפיר כיון דאם היתה היא בת עונשין היו שוין במיתה אחת אבל לר"מ בא על הקטנה בחנק דאם היתה בת עונשין היתה בסקילה ואין זה שוין במיתה אחת א"כ נשואה קטנה לכ"ע במיתה אחת שוין וא"ת בת כהן שהיא בשריפה ובעולה בחנק ליפטריה לגמרי כיון דאין שניהם שוין במיתה אחת וי"ל דלמפטר לגמרי אי אפשר משום דרשינן לגבי זוממים לעשות לאחיו ולא אחותו: מעשה חידודין. קשה דבפרק הבא על יבמתו (יבמות דף נה:) משמע דלא בעי קרא דפרך פשיטא פריצותא קאסר רחמנא ולגירסת הספירם מעשה הורדוס נמי קשה דהוא ממעט מדכתיב (ויקרא יט) שכבת זרע פרט למשמש מתה: והאי לבדו מאי דריש ביה לכדתניא. וא"ת הא ר"מ אית ליה הך ברייתא דקתני מתני' הראשון בסקילה והשני בחנק וא"כ היכי קאמר שמואל מ"ט שתיק רב לימא ליה ומת האיש הא ר"מ מיבעי ליה לאידך דרשה ויש לומר דתרתיה שמעת מינה:

דף **סז** **א**

סימנא בעלמא: **מתני'** המסית זה הדיוט והמסית את ההדיוט אמר יש יראה במקום פלוני כך אוכלת כך שותה כך מטיבה כך מריעה כל חייבי מיתות שבתורה אין מכמינין עליהם חוץ מזו אמר לשנים הן עדין ומביאין אותו לב"ד וסוקלין אותו אמר הוא אומר יש לי חבירים רוצים בכך אם היה ערום ואינו יכול לדבר בפניהם מכמינין לו עדים אחורי הגדר והוא אומר לו אמור מה שאמרת ביחוד והלה אומר לו והוא אומר לו היאך נניח את אלהינו שבשמים ונלך ונעבוד עצים ואבנים אם חוזר בו הרי זה מוטב ואם אמר כך היא חובתנו כך יפה לנו העומדין מאחורי הגדר מביאין אותו לבית דין וסוקלין אותו האומר אעבוד אלך

בר נגרי אמר רבי חייה בר אבא בלטיהם אלו מעשה שדים בלטיהם אלו מעשה כשפים וכן הוא אומר **[בראשית ג-כד]** ואת להט החרב המתהפכת אמר אביי דקפיד אמנא שד דלא קפיד אמנא כשפים אמר אביי הלכות כשפים כהלכות שבת יש מהן בסקילה ויש מהן פטור אבל אסור ויש מהן מותר לכתחלה העושה מעשה בסקילה האוחז את העינים פטור אבל אסור מותר לכתחלה כדרב חנינא ורב אושעיא כל מעלי שבתא הוה עסקי בהלכות יצירה ומיברי להו עיגלא תילתא ואבלי ליה אמר רב אשי חזינא ליה לאבוה דקרנא דנפיץ ושדי כריכי דשיראי מנחיריה **[שמות ח-טו]** ויאמרו החרטומים אל פרעה אצבע אלהים היא אמר ר' אליעזר מיכן שאין השד יכול לבראות בריה פחות מכשעורה רב פפא אמר האלהים אפילו כגמלא נמי לא מצי ברי האי מיכניף ליה והאי לא מיכניף ליה א"ל רב לרבי חייה לדידי חזי לי ההוא טייעא דסקליה לספסירא וגיידיה לגמלא וטרף ליה בטבלא וקם אמר ליה לכתר הכי דם ופרתא מי הואי אלא ההיא אחיזת עינים הוה זעירי איקלע לאלכסנדריא של מצרים זבן חמרא כי מטא לאשקוייה מיא פשר וקם גמלא דוסקניתא אמרו ליה אי לאו זעירי את לא הוה מהדרין לך מי איכא דזבין מידי הכא ולא בדיק ליה אמיא: נאי איקלע לההוא אושפיזא אמר להו אשקין מיא קריבו שתינתא חזא דקא מרחשן שפוותה שדא פורתא מיניה הוה עקרי אמר להו אנא שתיא מדידכו אתון נמי שתו מדידי אשקיייה הואי חמרא רכבה סליק לשוקא אתא חברתה פשרה לה חזייה דרכיב וקאי איתתא בשוקא **[שמות ח-ב]** ותעל הצפרדע ותכס את ארץ מצרים אמר ר' אלעזר צפרדע אחת היתה השריצה ומלאה כל ארץ מצרים כתנאי רבי עקיבא אומר צפרדע אחת היתה ומלאה כל ארץ מצרים אמר לו רבי אלעזר בן עזריה עקיבא מה לך אצל הגדה כלה מדברתיך ולך אצל נגעים ואהלות צפרדע אחת היתה שרקה להם והם באו: אמר ר' עקיבא כו':

רש"י מיתה אחת. כל מיתה האמורה לכני נח אינו אלא סייף: סמכו ענין לו. סמך ענין המכשף לשוכב עם בהמה ענין פרשה: שוכב עם בהמה בסקילה. הא ליפנין לה בהאי פרקון מדמיהם בס דכתיב בס בפרשת קדושים תהיו וגמרי' לה מאזב וידעונו דכתיב בהו בראשון ירגמו אותם דמיהם בס (ויקרא כ): רכי יהודה. לא דריש סמוכין: נזיח. את זה מדין מיתות קלות לסקילה החמורה מכולן: אלא. מכלל ופרט את למד בסקילה: בכלל. כל המכשפים היו וכבר חייב בהו הכתוב מיתה כדכתיב כל המה למה ילאו להזיכין בעלמון ולכתוב בהו סקילה להקיש להם את הכלל וזו מדה בתורה כל דבר שהיה בכלל ויאלץ מן הכלל וכו': שני כתובין. הוה ליה למכתב חד או ארוב או ידעונו ולשחקו: עדא חמרה. כמו הדא חמרה זאת אומרת: קסבר ר' יהודה וכו'. ובכל דוכתי דלמך אלא למ"ד מלמדיו מאי איכא למימר ר' יהודה היא ומכאן ליפנין: כשפים. נטוריקון כחש פמליח של מעלה שעל מי שנגזר לחיות ממיתו: אפילו כשפים. אין בהו כח לפני גזרתו שאין כח מלבדו: מתותי כרעיה. לנשותו לו מכשפות: אם מסתייע. מילתין אם את מלכתה לעשות לו מכשפות עשי: אין עוד מלבדו כתיב. ואם המקום חפץ כי לא תוכלי להרע ואם תוכלי ואלו ואלו מקבלן: נפיש זכותיה. ומסרי נפשיה משמיא לאלוהי: בלטיהם. כמו (שופטים ד) והבא (בלט) בחרת: זה מעשה שדים. שנסתרים ואינו נראה כל מקום שנאמר בלטיהם היו החרטומין עושין בלטיהם ע"י שדים: בלטיהם אלו מעשה כשפים. שאינו עושה על ידי שדים אלא מעלמו: להט החרב המתהפכת לשמור את דרך עץ החיים. ומתהפכת מאלוהי ודומה לכשפים (ולא) ע"י שדים היתה מתהפכת אלא מאלוהי וקרי ליה להט: דקפיד אמנא שד. מי שמקפיד על הכלי שאינו יכול לעשות דבר בלא כלי הראוי לאותו דבר כגון שרי בזהו שזריכו סכין שחור ושרי כוס שזריכו כוס של זכוכית. דלא קפיד אמנא. דלא קפיד אמנא. שכל כלי היה עושה: כהלכות שבת. דמלכות בסקילה ושבת פטור אבל אסור ואיזה כבי ופטור שנכנסה לו תחת כפיו וישב ומשמרו עד שהשך ומפסי מורסא להוריא ממנה לכה הכי איתא בפרק רבי אליעזר דלורג (דף קז). וכן נד נהש בהתעסק בו שלא ינשכו אותו מותר לכתחילה הכא נמי העושה מעשה בסקילה: האוחז את העינים. מראה כליהו עושה ואינו עושה כלום פטור אבל אסור: עסקי בהלכות יצירה. וממילא אברו. להו עגלא תילתא על ידי שהיו מנרפים אותיות השם שבהם נברא העולם ואין כחן משום מכשפות דמעשה הקב"ה הן ע"י שם קדושה שלו הוא: אבוה דקרנא. מכשף היה: מנפץ. חוטמו כח מוקי"ר בלע"ז: ושדי כריכי דשיראי מנחיריו. משליך חתיכות של מעילים: אכבע אלהים היא. מכה זו של כניס לא על ידי מכשפות בלא אלא על פי הקב"ה דאין לחרטומים יכולת בה: לא מצי בכי. אין יכול לברוא אפילו בריה גדולה אלא כשהשך כריך לבריות גדולות הוא מאסף ומביא מן ההפקה: האי מיכניף ליה. בריות גדולות נחים לקבצם ונאספים יחד אליו אבל בריה קטנה אינה נאספת שאין בה כח לבא ממקום רחוק: הכי גרסין אמר לו רב לרבי חייה. ולא גרסין אוני: טייעא. סוחר ערבי: שקל ספסירא וגיידיה לגמליה. נטל חרב והתך גמל ללכדים גידיה כמו ראוהו מגוייד דפפרק בתרא לדיבעה (דף קכ): וטרף ליה בטבלא וקם. קשקש לו בזוג אסקד"ח בלע"ז ועמד לו על רגליו: אמר לו. רבי חייה לרבי: לכתר הכי דם ופרתא מי הוא. אחר שעמד הגמל כלום נמלאת שם לכתך מן הדם והפסק: האוחז אחיזת עינים הוא. ולא מגוייד הוא שאינו יכול להחיות המת: פשר. נמס המכשפות כל מיולי מכשפות נדקדקן על מים חיים ונמחין: קם גמלא דסקוניתא. נעשה חמורו דף של גשר שעשו תחלה את הדף חמור גמלא גשר סקוניתא מין עץ הוא: איכא דזבין מידעם הכא וכו'. כלומר יש לוקה. בעיר האוחז שמוחזקת בכשפים שום סחורה ואינו בודקה על המים: ינאו איקלע לההיא אושפיזא. ולא גרסין רבי ינאי דלאו איניש מעליה הוא שעשה כשפים: שתיחא. קמח טרף כמים: חזייה דמרחשן שפוותה. ראה ינאי האשה המביאה לו המסקה שהיו שפתיה נעות הכיר כשפנייה היא: גדא פורתא. מן המסקה לכרך ונעשו עקרבים: אלא שחאי מדידכו. לא גלה להם הדבר שהבין בדבר והראה עלמו כליהו שיה: הואי חמרא. האשה נעשית חמור: רכבה. ינאי וסליק בשוקא: פשרה לה. מיתה את הכשפים וחזיה לקדמותיה: האפרדע. אחת משמע: השריצה. ממעיה וילאו ולדות: מדברתיך. נמנע מדברך ופנה להלכות נגעים ואלהות שכן חמורים ובהם אחת מחודל ולא בהגדה: שרקה להם. ושמעו קולה כל האפרדעים שעולם הם באו: (רש"י)

תוספות וכי מפני שסמכו. מהכא דייק בריש יבמות (דף ד. ושם) דר' יהודה לא דריש סמוכין בעלמא וא"ת שאני הכא דלא דריש משום דאיכא ג"ש דמפקא מסמוכין כדריש רבי יוסי הגלילי דריש לא תחיה מלא תחיה כל נשמה דבסייף דעד דאטו רבי עקיבא דילין מלא תחיה דבסקילה מי נימא דלא ס"ל כרבנן דדרשינן סמוכין אלא ע"כ משום דאיכא ג"ש דלא תחיה כל נשמה דמפקא מסמוכין וי"ל דדייק מלישנא דרבי יהודה דאמר וכי מפני שסמכו משמע דבשום מקום לא דרשינן: (תוספות)

דף סח א

והא ר' עקיבא מר' יהושע גמיר לה והתניא כשחלה ר' אליעזר נכנסו ר' עקיבא וחביריו לבקרו והוא יושב בקינוף שלו והן יושבין בטרקלין שלו ואותו היום ע"ש היה ונכנס הורקנוס בנו לחלוץ תפלו גער בו ויצא בניזפה אמר להן לחביריו כמדומה אני שדעתו של אבא נטרפה אמר להן דעתו ודעת אמו נטרפה היאך מניחין איסור סקילה ועוסקין באיסור שבות כיון שראו חכמים שדעתו מיושבת עליו נכנסו וישבו לפניו מרחוק ד' אמות א"ל למה באתם א"ל ללמוד תורה באנו א"ל ועד עכשו למה לא באתם א"ל לא היה לנו פנאי אמר להן תמיה אני אם ימותו מיתת עצמן אמר לו ר' עקיבא שלי מהו אמר לו שלך קשה משלחן נטל שתי זרועותיו והניחן על לבו אמר אוי לכם שתי זרועותיי שהן כשתי ספרי תורה שנגלגלין הרבה תורה למדתי והרבה תורה לימדתי הרבה תורה למדתי ולא חסרתיו אפילו ככלב המלקק מן הים הרבה תורה לימדתי ולא חסרתיו תלמידי אלא כמכחול בשפופרת ולא עוד אלא שאני שונה שלש מאות הלכות בהרת עזה ולא היה אדם ששואלני בהן דבר מעולם ולא עוד אלא שאני שונה שלש מאות הלכות ואמרי לה שלש אלפים הלכות בנטיעת קשואין ולא היה

אדם שואלני בהן דבר מעולם חוץ מעקיבא בן יוסף פעם אחת אני והוא מהלכין היינו בדרך אמר לי רבי למדני בנטיעת קשואין אמרתי דבר אחד נתמלאה כל השדה קשואין אמר לי רבי למדני נטיעתן למדני עקירתן אמרתי דבר אחד נתקבצו כולן למקום אחד אמרו לו הכדור והאמוס והקמיע וצורו המרגליות ומשקולת קטנה מהו אמר להן הן טמאין וטהרתן במה שהן מנעל שעל גבי האמוס מהו אמר להן הוא טהור ויצאה נשמתו בטהרה עמד רבי יהושע על רגליו ואמר הותר הנדר הותר הנדר למצואי שבת מגע בו רבי עקיבא מן קיסרי ללוד היה מכה בבשרו עד שדמו שותת לארץ פתח עליו בשורה ואמר **[מלכים ב ב-ב]** **[ב]** אבי רבי ישראל ופרשיו הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני להרצותן אלמא מרבי אליעזר גמרה מרבי אליעזר ולא סברה הדר גמרה מרבי יהושע ואסברה ניהליה היכי עביד הכי והאנן תנן העושה מעשה חייב להתלמד שאני דאמר מר **[דברים יח-ט]** לא תלמד לעשות לעשות אי אתה למד אבל אתה למד להבין ולהורות:

[רש"י] והא. מילתא דלקיטת קשואין: ר"ע מר' יהושע גמר לה. בתמיה: קינף. ארכיעה עמודים וכילה פרוסה עליהם כדלמרי' בסוכה (דף י.). לחוץ תפיליו. של אביו דקסבר שבת לאו זמן תפילין הוא ואסור להניחן שמה יאל בהן לרשות הרבים: שדעתו של אבא נטרפה. וקריב הוא למוט שאיבו יהיה דעתו מיושבת היה חוץ תפיליו: איסור הקילה. הלקתה הנר והטמנת חמין ועסקין בדבר שאיבו אלף איסור שבות דמניח תפילין בשבת אין כאן איסור מלאכה ואפילו יאל לרשות הרבים דאל דרך מלבוש הוא ותקשטין הוא לו בחוב: ברחוק ארבע אמות. מפני הגזיו שברכיהו במחלוקת תנורו של עכנאי בכבא מליעאל (דף נט:). של מיהו. במה תהא מיתחו: שך השא משלחו. מפני שכלך פתוח כאולם ואילו שמשתי היית למד תורה הרבה: נטל. ר"א שתי זרועותיו: שנגלליו. כשגולליו ספר תורה והכתב מוכסה כך תתעלם ותתקסה תורה שכלבי כשאמות לפי שלא שמשוין ולמדו ממני: ולא חסרתו מרביתו ככלב המלקק מן הים. לפי חכמתה שהיתה גדולה אין למודי עולה לחסרה ולקבל מהם חכמה אלף מעט ככלב המלקק מן הים וכן תלמידי לא חסרוני ולא קבלו מחכמתי לחסר את יתרון חכמתי מהם אפי' כמו שמחסר המכחול בשפופרת בטובל אחד: ולא חסרתו. כלומר לא חסרתם מחכמתם ממה שהיו מתחילה גדולים יותר ממני וגם עתה גדולים הם ממני לפי שלא למדתי מחכמתם כי אם מעט מהם: שפופרת. קנה שנותנין בה כחול קיסם של עץ או של כסף שתוחבין מכוול כחורב ומטבולו בכחול ומולאו: בזהרת עזה. הבלכות מראות נגעים: בנטיעת קשואים. הבלכות מיני כשפים שעל ידיהם נתמלא כל השדה קשואים: אמרו לו הכדור והאימוס וכו'. כדור פלוט"ה מחופה עור ומלחה מתוכו למר של איל דוחק וכן אימוס שלהם של עור היה כעין מנעל וממולא מתוכו שער ופיו תפור ובו היו עושין המנעלים כמו שעושין הרצענין שלנו בדפוס של עץ: הקמיע. של עור וממולא מתוכו ותלחהו בלואר לניו: משקולת קטנה. כעין אונקיא שעושין מעופרת ומחפון אורה בעור כדי שלא תחסר אבל משקולת גדולה אין לרעה. לחפונה עשור: ולכור המרגלית. תופרין המרגלית בעור ותולין אותה בלואר בהמה לפי שהיא: מהו. לפי שנתלקו בלואר רבי אליעזר והכמים בסדר טהרות (כלים פכ"ו) והכמים אומרים אינו מקבלין טומאה לפי שכלי עור אין מקבל טומאה אלף אם כן יש לו בית היבול דהא איתקא לך שהי הואיל וקובלן נעשית למלאותו מלוי בחבור עולמית לא שמהי קבול ורבי אליעזר אומר מקבל טומאה דבית היבול העשוי למלאות שמהי קבול ועוד נתלקו בכדור ובאימוס שנקרעו ונראה חלל שלהם דמודו רבנן דמקבלין טומאה דהא איכא בית היבול ופליגי לענין טבילה שהכ"ח מה שכתובו חוץ ור' אליעזר אומר מה שכתובו אינו חוץ דכולי חד כלי הוא ובשעת פטירתו היו רואין לידע אם חזר בו ושאלוהו מה אהה אומר בראותו שני המחלוקות אמר להם טמאים אפילו שלמים והטומאה נוגעת מבחוץ: וטהרתן במה שהן. כלומר אם נקרעו שחכמים מודים שמקבלין טומאה וחלוקין עלי לומר שהמלוי חוץ ועומד אני בדבדי שהמלוי אינו חוץ שמתביבין כמות שהן: מנעל שעל גבי אימוס מהו. שאף בו נתלקו בחוספתא דטהרות חכמים אומרין הואיל ואינו מחוסר מלאכה הריכה אומן שהדיקו יוכל ללקחו מעל האימוס כבר שם כלי עליו וטמא ור"א מטרה שעדיין לא נגמרה מלאכתו: הוה הגדר. שברכיהו: בין קסרי ללוד. שהיו נושאין את מטהו מקסרי ללוד: פתח עליו בשורה. שהיו עושין שורה סביבות המטה להספד: הרבה מעות יש לי. להחלוף: ואין לי שולחני להרצותן. כלומר הרבה שאלות יש לי לשאלו ואין למי לשאלו: היכי עביד. רבי אליעזר הכי עשה מעשה בנטיעת קשואין: להתלמד. בהם ר"ע הוא דעבד ר' אליעזר: (רש"י)

תוספות לחלוץ תפילין. פ"ה של ר' אליעזר אע"ג דלא היה ר"א זז ממקום אחד קרי ליה איסור שבות דכל שאסרו חכמים לצאת בו לרשות הרבים אסור לצאת בו לחצר וה"ה אפי' יושב במקום א' אסור: היאך מניחין איסור סקילה. משמע דמדליקין ואחר כך חולצין וקשה דבפרק במה מדליקין (שבת דף לה: ושם) משמע איכא דתניא שלישיית להדליק את הנר דברי רבי נתן ר' יהודה אומר שלישיית לחלוץ תפילין ופ"ה התם ומדליק בריבועית ואין לומר ומדליק בשניה מדקאמר התם תר הכי שניה להדליק כמאן לא כר' נתן ולא כרבי יהודה הנשיא וגם אין לומר שמדליק בשלישיית וה"ק שלישיית אף לחלוץ תפילין ולעולם מדליק ברישא מדקאמר התם שלישיית להדליק ומוקי לה כרבי נתן ולא כרבי יהודה הנשיא ועוד קשה אטו הורקנוס לא ידע מנהגו וי"ל דודאי תפילין ברישא אלא שבאותה שעה איחרו להדליק מפני שהיו טרודין בחוליו ולכך היה גוער בו: וטהרתן במה שהן. פ"ה דנחלקו לענין טבילה בנקרעו אי חוצץ מה שבתוכו או לא ובהדיא לא אשכחן פלוגתא אלא בפ"ג דכלים תנן הכדור והאימוס והקמיע ותפילין שנקרעו הנוגע בהן טמא במה שבתוכו טהור אלמא אין תוכו חשוב חיבור ותניא בתוספתא ר' יהושע ב"ק אומר משום ר' אליעזר אף מטבילין כמו שהן אלמא מדלא חייץ בטבילה ש"מ דהוי חיבור: היה מכה בבשרו. ומשום שרט לנפש (ויקרא יט) ליכא דמשום תורה קעביד כדאמר הרבה מעות יש לי ואין

פרק שמיני - בן סורר ומורה

דף סח - ב

מתני' בן סורר ומורה מאימתי נעשה בן סורר ומורה משיביא שתי שערות ועד שיקף זקן התחתון ולא העליון אלא שדברו חכמים בלשון נקיה שנאמר **[דברים כא-יח]** כי יהיה לאיש בן בן ולא בת בן ולא איש קטן פטור טהור שלא בא לכלל מצות: **גמ'** קטן מנלן דפטור מנלן כדקתני טעמא שלא בא לכלל מצות ותו היכא

אשכחן דענש הכתוב דהכא ליבעי קרא למיפטריה אנן הכי קאמרינן אטו בן סורר ומורה על חטאו נהרג על שם סופו נהרג וכיון דעל שם סופו נהרג אפילו קטן נמי ועוד בן ולא איש קטן משמע אמר רב יהודה אמר רב דאמר קרא וכי יהיה לאיש בן בן הסמוך לגבורתו של איש: ועד שיקיף זקן התחתון כו': תני רבי חייה עד שיקיף עטרה כי אתא רב דימי אמר הקפת גיד ולא הקפת ביצים אמר רב חסדא קטן שהוליד אין בנו נעשה בן סורר ומורה שנא' כי יהיה לאיש בן לאיש בן ולא לבן בן האי מיבעי ליה לכדרב יהודה אמר רב א"כ לימא קרא כי יהיה בן לאיש מאי כי יהיה לאיש בן ש"מ לכדרב חסדא ואימא כוליה להכי הוא דאתא אס בן נימא קרא בן איש מאי לאיש בן שמע מינה תרתי ופליגא דרבה דאמר רבה קטן אינו מוליד שנא' [במדבר ה-ח] אס אין לאיש גואל וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואל אלא בגזל הגר הכתוב מדבר

רש"י מתני' בן סורר ומורה וכו'. סדר נסקלון דהניח בפרקין דלעיל מסיים הלכותיו ואזיז: משיבא ב' שערות. אבל מקמי הכי לא מיענש כדמפרש ואזיז שעדיין לא בא לכלל מזה: עד שיקיף זקן. שיהא זקן מוקף שער סביב כו': התחתון ולא העליון. לא זקן ממא אלא זקן אוחו המקום אלא שדברו חכמים בלשון נקיה: שנאמר בן ולא איש. וזה משהקוף זקן איש הוא ואע"ג דבן מקטנתו קרוי בן לא מליט לחיובי' מקמי שיביא שתי שערות דקטן פטור שלא בא לכלל מזה הלכך חיוביה בחר הכי הוא ואע"ג דמכאן מייחסי שתי שערות לענין כל התורה איש הוא מיהו כי מיעטיה קרא לאו בתחלת חיבתו קא ממעט כדמפרש בגמרא בן הסמוך לגבורתו של איש אלמלא בתחלת חיבתו חיביה קרא גמ' היכא אשכחן. באר עונשין דענש הכתוב את הקטן דהכא בעי קרא למיפטריה: אטו בן סורר ומורה על שם חטאו נהרג. דנבעי כי עונשין וכי מה חטא שיהיה מפני שאכל תרומתו בשר וקשה הו' לוג יין ועל שם סופו נהרג כדמפרש בשליה פקחין (דף עב). סוף שנגמרו נכסי אביו ומתקן למורו ואינו מולד וכו' אמרה תורה מוטב ימות זכאי ואל ימות חייב: וכי יהיה לאיש בן סורר ומורה. לכשיגיע לכלל איש הבן הזה קורא לו הכתוב בן סורר ומורה: תני ר' חייה. כמתנייתיה הכי משיבא שתי שערות זקן עד שיקיף עטרה: כי אחא רב דימי. פרשה דהא דתנא על שיקיף עטרה לאשמועינן דהקפת זקן התחתון דקתני מתני' הקפת גיד קאמר סמוך לביצים ולא הקפת הכיס של ביצים דהו' לכתר הכי עובא: רב הסדלא. סבר קטן שלא הביא שתי שערות מוליד: לכדרב יהודה. דלמר האי לאיש בן סורר ומורה עלמנו קאי והכי קאמר כשיהיה הבן לאיש כדאמר בשליה פקחין (דף עב). דמשמע שפיר דהכי קאמר כי יהיה הבן לכלל איש: מאי כי יהיה לאיש בן. התאם משמע כשיהיה לאיש בן דהאי איש ארבות קאי ולמעטוי דבנו של קטן פטור לעולם: ואימא כוליה. האי קרא לכדרב חסדא הוא דלחי למעטוי בנו של קטן אבל קטן ענשו מייחב דהא בן כתיב וסמוך לגבורתו של איש מנא לן: ה"ג א"כ לימא קרא כי יהיה בן איש. א"כ דכוליה ארבות קאי לא לכתוב ביה למ"ד אלא וכי יהיה בן איש סורר ומורה דמשמע בנו של איש ולא בנו של קטן: מאי. וכי יהיה לאיש למה הקדים לאיש בירא והואך להטייל בו למ"ד: שמע מינה תרתי. משום דהשתא משמע הכי ומשמע הכי כי יהיה בן לאיש כשיגיע לגבורתו של איש ומשמע נמי ארבות כי יהיה לאיש גדול בן ולא שיהיה לקטן בן: ופליגא דרבה. הא דרב הסדלא דלמר קטן שמוולד פטור דאלמלא דקטן מוליד פליגא דרבה: ואס אין לאיש גואל. גבי גזל ונשבע על שקר דכתיב לעיל מיהו והתירו את חטאתם אשר עשו והשיב את אשמו בראשו והאי אשמו קרוי על גזלה: שאין לו גואלים. אין לך אדם בישראל שאין לו גואלים כל זמן שלא כלו בני יעקב הקרוב קרוב קודם: בגזל הגר: ומת לאחר שנשבע לו ואין לו יורשים: (רש"י)

תוספות מתני' בן סורר ומורה. בן הסמוך לגבורתו. וא"ת דילמא שנה שלפני גדלות כדאשכחן (נדה דף מו). במופלא הסמוך לאיש לענין נדרים ומפר"ת דהכא דריש לאיש דמשמע לשון גבורה כדכתיב (מ"א ב) וחזקת והיית לאיש וא"ת א"כ למה לן במתני' שעמא דשלא בא לכלל מצות וי"ל דהוה אמינא דמקודם הבאת שערות מתחיל הזמן דסמוך לגבורתו של אפי' הוא יותר מג' חדשים לא הוה חיישינן במה שבימי קטנות כיון דאינו ראוי להוליד דקרינא ביה בן ולא אב: קטן אי אתה צריך לחזור כו'. וא"ת ומנא ליה להאי קטן ממונא האמרי' בפרק מי שמת (ב"ב דף קנז). אין זכיה לקטן ואי בשזיכו לו ע"י אחר הא איכא למ"ד ב' מי שמת זכין לגדול ואין זכין לקטן ואפי' למ"ד זכין לקטן היינו מדברנו ולא מדאורייתא דזכיה מתורת שליחות כדמוכח בפ"ק דבבא מציעא (דף י. ע"ש) דאמרי' חצר משום ידה איתרבי ולא גרע משליחות וקטן לאו בר שליחות הוא ומיהו ב' התקבל (גיטין דף סד: ושם) גבי צרור וזורקו אגוז ונטלו זוכה לעצמו ואין זוכה לאחרים חפץ ומחזירו לאחר שעה זוכה בין לעצמו בין לאחרים משמע דהיינו מדאורייתא מדפריך למ"ד אחד זה וא' זה זוכה לעצמו ואין זוכה לאחרים מההיא דמערמינן מעשר שני דמשמע זוכה לאחרים מדאורייתא והא דתנן בהנזקין (ס"ד דף נט:) מציאת חרש וקטן יש בהן גזל מפני דרכי שלום אבל מדאורייתא לא דעת אחרת מקנה אותן שאני והשתא נחיא הא דאמר ב' לולב וערבה (סוכה דף מו:): לא ליקני איניש לוליביה לינוקא דינוקא מיקנא קני אקנויי לא מקני דמיקנא קני אפילו מדאורייתא דע"י דעת אחר' מקנה אותן זוכה מדאורייתא לאחרים לרב אסי דגיטין ולעצמו כולו עלמא והא דאמר בריש פ"ב דקידושין (דף מב. ושם) איש זוכה ואין קטן זוכה היינו דאין ממנה אחרים על פסחו אי נמי שאין זוכה לאחרים קאמר אע"ג דדעת אחרים מקנה אותן ודלא כרב אסי וא"ת והיאך מדקדק בגיטין דזוכה לאחרים מדמיה מעשר שני לאחרים והלא אפי' לעצמו לא זכי מדאורייתא כשאין דעת אחרים מקנה אותן ובחילול מעשר מי איכא דעת אחרת מקנה לאחרים ע"י זכית קטן וי"ל דקסבר המקשה דכמו שזכה לעצמו בחילול מעשר מן התורה מחמת דמפלא סמוך לאיש דאורייתא כמו כן זוכה לאחרים מן התורה וקצת משמע בירושלמי בפרק חלון דאם הוא בן דעת אית ליה זכיה מדאורייתא דאמרינן רבנן דקיסרי אמרי כאן בתניוק שיש בו דעת כאן בתניוק שאין בו דעת ובאיזהו נשך (ב"מ דף עא) משמע דלית ליה זכיה מדאורייתא דגרסי' ברוב ספרים קטן נהי דשליחות לית ליה זכיה מדברגן אית ליה ויש ספרים דלא גרסי' מדברגן ועוד משכחת לה שיש לו ממון לקטן כגון שירש את אביו קודם שנתגייר כדאמרינן בפ"ק דקידושין (דף יח.) דעובד כוכבים יורש את אביו דבר תורה שנא' כי ירושה לעשו נתתי את הר שעייר אי נמי במעשה ידיו דמלאכתו ושכר טרחו שלו מדאורייתא וא"ת היאך יתחייב אדם אשם על גזילו הא אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן כדדרשינן בהגולא קמא (ב"ק דף קו:): ובפרק שבעת הדיינים (שבעות דף מב.) כי יתן איש ואין תנית קטן כלום וי"ל דהני מילי בטענת כפירה והודאה אבל ע"פ עד אחד נשבעים אי נמי בקופץ ונשבע וא"ת והיאך נתגייר כי אמרינן נמי דקטן אית ליה זכיה מדאורייתא ה"מ ישראל אבל עובד כוכבים אמרינן באיזהו נשך (ב"מ דף עב.) דכיון דלא אתי לכלל שליחות לית ליה זכיה אפי' מדברגן ומיהו הא לאו קושיא היא דא"כ תיקשי לן כל גרים היאך מטבילין אותן אלא כיון דזכיותו וידו באין כאחד שאני אבל אי קטן לית ליה זכיה מדאורייתא דאי קשה היאך נתגייר וי"ל כגון שנתגיירה אמו כשהיא מעוברת כדאמרי' בפרק הערל (בבמות דף עח. ושם) אשת עובד כוכבים מעוברת שנתגיירה בנה אין צריך טבילה ואפשר השתא דאחרי כן יורש את אמו ומיהו קשה מההיא דפ"ק דכתובות (דף יא. ושם) דאמרי' גר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד ולכל מילי חשיב גר להתירו בבת ישראל וקידושין קדושין ובניו חולצין ומייבמין ולכל מילי דאורייתא ולא משמע שיהא מטעם דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה חדא דה"מ בשב ואל תעשה והאי קום עשה הוא ועוד מדפריך מאי קמ"ל תנינא זכין לאדם שלא בפניו וראיה דזכיה דגירות לא דמי לשאר זכיות דמה שב"ד מטבילין אותו אינם זוכין בעבורו אלא הוא זוכה בעצמו ובגופו שנעשה גר ונכנס תחת כנפי השכינה והא דפריך בכתובות (שם) תנינא זכין לאדם שלא בפניו ומשני מהו דתימא עובד כוכבים בהפקירא נחיא ליה היינו משום דאם היתה חובתו לא היה לב"ד להתמצע להכניס גופו בדבר שיש לו חובה ואפילו בתניוק דלאו בר דעת חשיב גר מדמייתא מקטנה פחותה מבת שלשה שהזכיה בעצמו הוא כדפרישית שהמילה והטבילה בגופו וגם מצונו שאבותינו נכנסו לברית במילה וטבילה והרצאת דמים וכמה קטנים היו בשעת מתן תורה ובפרק עשרה יוחסין (קידושין דף עד.) אמר ר"ש דגירות שנתגיירה פחותה מבת שלש כשירה לכהונה שנזרעו בתוליה בישראל ומייתי ראייה מדכתיב בשלל מדיון וכל הטף בנשים וגו' והרי פנחס היה עמה ואע"ג דאמרינן בכתובות (דף יא.) הגדילו יכולין למחות הא אמרינן דכשגדלו שעה אחת ולא מיחו שוב אין יכולין למחות דמועיל להו מילה וטבילה של קטנות שהיתה בגופם ואין חסירים אלא קבלת מצות ומתוך שגדלו ולא מיחו ויכולין למחות דמועיל להו מילה וטבילה של קטנות שהיתה בגופם (תוספות)

ואמר רחמנא איש איש אתה צריך לחזור עליו אם יש לו גואלין ואם לאו קטן אי אתה צריך לחזור עליו בידוע שאין לו גואלין איתביה אביי איש אין לי אלא איש בן ט' שנים ויום אחד שראוי לביאה מניין ת"ל ואיש א"ל יש לו ואינו מוליד כתבואה שלא הביאה שליש דמי דבי חזקיה תנא [שמות כא-נד] וכי יזיד איש איש מזיד ומזריע ואין קטן מזיד ומזריע א"ל רב מרדכי לרב אשי מאי משמע דהאי מזיד לישראל דבשולי הוא דכתיב [בראשית כה-כט] ויזד יעקב נזיד והא תנא דבי ר' ישמעאל בן ולא אב היכי דמי אילימא דאיבער בתר דאיייתי שתי שערות ואוליד מקמי דלקיף זקן מי איכא שהות כולי האי והא א"ר כרוספדאי כל ימיו של בן סורר ומורה אינו אלא ג' חדשים בלבד אלא לאו דאיבער מקמי דלייתי שתי שערות ואוליד מקמיה דלקיף זקן וש"מ קטן מוליד לא לעולם דאיבער בתר דאיייתי שתי שערות ואוליד בתר דאקיף זקן ודקא קשיא דרבי כרוספדאי כי אתא רב דימי אמר אמרי במערבא בן ולא הראוי לקרותו אב גופא אמר ר' כרוספדאי א"ר שבתאי כל ימיו של בן סורר ומורה אינו אלא ג' חדשים בלבד והאנן תנן משיביא שתי שערות ועד שיקיף זקן הקיף זקן אע"ג דלא מלו ג' חדשים מלו ג' חדשים אע"ג דלא הקיף יתיב רבי יעקב מנהר פקוד קמיה דרבינא ויתיב וקאמר משמיה דרב הונא בריה דרב יהושע ש"מ מדרבי כרוספדאי א"ר שבתאי יולדת לשבעה אין עוברת ניכר לשליש ימיה דאי ס"ד עוברת ניכר לשליש ימיה למה לי ג' בתרי ותילתא סגינא א"ל לעולם אימא לך עוברת ניכר לשליש ימיה זיל בתר רובא אמרוה קמיה דרב הונא בריה דרב יהושע אמר ליה ובדיני נפשות מי אזלינן בתר רובא התורה אמרה [במדבר לה-כד] ושפטו העדה והצילו העדה ואת אמרת זיל בתר רובא אהדרוה קמיה דרבינא א"ל ובדיני נפשות לא אזלינן בתר רובא והתנן אחד אומר בשנים בחדש ואחד אומר בג' עדותן קיימת שזה יודע בעיבורו של חדש זה אינו יודע ואי ס"ד לא אמרינן זיל בתר רובא נימא הני דוקא קא מסהדי ואכחושי הוא דקא מכחשי אהדי אלא לאו משום דאמרינן זיל בתר רובא ורובא דאינשי עבדי דטעו בעיבורא דירחא אמר רבי ירמיה מדמתי אף אנו נמי תנינא בת שלש שנים ויום אחד מתקדשת בביתה ואם בא עליה יבם קנאה וחייבין עליה משום אשת איש ומטמא את בועלה לטמא משכב התחתון כעליון נישאת לכהן אוכלת בתרומה בא עליה אחד מן הפסולין פסלה מן הכהונה ואם בא עליה אחד מכל העריות האמורות בתורה מומתין עליה והיא פטורה

רש"י ואמר רחמנא איש. ולא כתיב ואם לאו גואל מאי טעמא כתיב איש אלא משום דכתיב ואם דמשמע פעמים שיש לו יורשים וזהו כתיב איש ללמדך איש הוא לריכא לטפוקי שמא יוליד בנים משתנגייר ואיך ראוי להפקיע קרו שלו ולתתו לכהן עד שחזק שאלו לו יורשים אבל קטן גר מסתמא גזל שלו שנשבע עליו ישראל לקר לכהן הוא בידוע שאין לו גואלים: איש. גבי שפחה חרופה כתיב (ויקרא יט) ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע וגו': שלא הביאה שליש. שאם אהה זרעה אינה ממחמת: וכי יזיד. מדלפקיה בלשון מזיד ולא כתיב וכי ירשיע איש למימר דרוש ביה נמי האי מזיד מבשיל: בן סורר ומורה בן ולא אב וקס"ד דממעטין בן סכבר נולד לו בן קטן אינו נעשה בן סורר ומורה ואי קטן לא מוליד ה"ד דלויטריד למעוטו: אי נימא דליעבערה. אמיה מהאי בתר דלייתי שתי שערות ושיהיב בו ט' חדשים להקיף זקן ובחוד כך נולד בן וקא ממעט קרא דלע"ג דכאוי הוא לבן סורר ומורה נפטור בשביל שגולד לו בן: והא א"ר כרוספדאי. כל ימיו של בן סורר ומורה אינו אלא שלשה חדשים בלבד ואע"ג דלא הקיף זקן אינו נעשה בן סורר ומורה לאחר ג' חדשים לאחר שהביא שתי שערות והשתא לא דייק טעמא דרבי כרוספדאי מהיבא ולקמן בעינן ליה מיהו קרא לא כריד למעוטו דלפילו לא אב הוא יהא מפטר בג' חדשים: אלא לאו. כי דלויטריד למעוטו כגון דלויטריד מקמי ג' חדשים בתר שתי שערות ועל כרחיך איעבערה ג' חדשים מקמי דלייתי ב' שערות ואוליד מקמי דלקיף זקן וגו' חדשים נמי לא עברו עליו ושמע מינה קטן מוליד: לא לעולם דאיבער בתר דלייתי שתי שערות וכו'. והאי דקאמר רבי ישמעאל בן ולא אב לא כשילתו אמו כבר לבנו קא ממעט דבלאו הכי מפטר מדיון בן סורר ומורה או בג' חדשים או בהקפת זקן: אלא כי אתא רב דימי. פרשה לכהנא דבי רבי ישמעאל דאתא לאשמועינן האי דרבי כרוספדאי דמי שעברו עליו ג' חדשים לאחר שהביא שתי שערות פטור וה"ק בן ולא הראוי להיות אב והיינו לאחר ג' חדשים אחר שהביא שערות שראוי להיות העובר ניכר אם היה בא על האשה משהביא שתי שערות והיא מתעברה: והא אנו תנו עד שיקיף. אבל בג' חדשים לא מיפטר: הקיף. אשמועינן מתני' דמפטר אפי' ממיה להקיף מקמי דמלו ורבי כרוספדאי אשמועינן מלו אע"ג דלא הקיף ונפקא לן מדתנא דבי ר' ישמעאל בן ולא הראוי להיות אב: ש"מ. מדלא קרי ליה ראוי לקרותו אב עד ג' חדשים ש"מ אפי' אשתו יהיה יולדת לשבעה אינו ניכר בפחות מג' חדשים דאי לשליש ימים ניכר בתרי ירחי ותילתא נפטור כל אדם מדיון סורר ומורה דהא ראוי לקרותו אב ונפקא מינה לאשה שלא שהתה אחר בעלה ג' חדשים ונשתת ונחעברה ספק מן הראשון ספק מן האחרון אם הוכר עובדה לב' חדשים ולשליש נשואי האחרון ולאי מן הראשון דלפילו היא עתידה לילד לשבעה לאחרון לא היה ניכר לשליש ימיה: זיל בתר רובא. להכי לא מפטר כל אדם בתרי ירחי ותילתא לאחר הבאת שתי שערות דלא קרינן ביה ראוי דלזלינן בתר רוב נשים שיוולדת לט' ואין עובדה ניכר בפחות מג' חדשים: והאיכא העדה. לדון לזכות ואנו מנינן למפטריה משום האי טעמא דראוי להיות אב ביולדת לז' ואת אמרת זיל בתר רובא ולא מפטר עד שראוי לקרותו אב ביולדת לט' כרוב נשים: בעבורו של חדש. שהיה חדש שעבר מלא ור"ח ביום ל"א וזה שאמר בג' סבור שהחדש שעבר חסר וחשב ר"ח מיום ל': ואי לא אזלינן בתר רובא. דאינשי עבדי דטעו בעבורא דירחא אמאי מנפין לטהרותיהו וקטלינן ליה להאי נימא לא טעה אלא האי דוקא ג' אמר והאי דוקא אמר שנים ואין עדותן מכוונת ליום אחד: אף אנו נמי תנינא. דלזלינן בתר רובא וקטלינן: מתקדשת בביתה. אם מסרה אביה לאחד לבא עליה לשום קדושין אבל לא מדעת עצמה דאין מעשה קטנה כלום: קנאה. לזרעה ולטמא לה וללאת בגט ובלא חליפה ובלבד. שיקבל אביה את גיטה: וחייבין עליה משום אשת איש. אם קבל אביה קדושה מאיש אחד ובה עליה איש אחר: ומטמא את בועלה. כדנתיב: לטמא משכב התחתון כעליון. כבר פירשתי בפ' ד' מיתות (דף נה): שיהא תחתון כעליון של זכר שמתמא אורכין ומשקין אפילו לא נגע בו מפני ששכב עליו אבל פחותה מזה שלש הבא עליה כדנתיב אינו כדבעול נדה אלא כנוגע כדנתיב: ואין משכבו מטמא אפילו אורכין ומשקין אפילו נגע בו לנוגע כדנתיב אינו אלא ראשון לטומאה ואינו מטמא כלום ואפילו נגע וכ"כ דאינו מטמא משכב בלא גניעה: נשאת לכהן. ע"י קדושי אביה ואמרו רבנן אין האשה אורכלת כדנתיב עד שהכנס לחופה אורכלת אבל פחותה מכן אפילו כנסה לחופה אינה אורכלת אע"ג דגדולה כיון שנכנסה לחופה אע"פ שלא נבעלה אורכלת אלמא לאו כביאה הליא מילתא אלא בחופה מיהו ראוייה לביאה בעינן וכל שאין לה ביאה אין לה חופה: בא עליה אחד מן הפסולין. כגון כותי חלל תמן ומזמר עשאה חללה ופסלה כדלמרינן ביבמות (דף סה). כי היה לאיש זר כיון שנבעלה לפסול לה פסלה: והיא פטורה. מפני שהיא קטנה ואינה בת עונשין קהני מיהא חייבין עליה משום אשת איש וקס"ד חייבין מיהא קאמר ובמזיד: (רש"י)

תוספות בידוע שאין לו גואלים. וא"ת דמשמע דקטן בידוע שאין לו גואלים משום דאינו מוליד וכן בפ' אין בין המודר (נדריים דף לה:): זאת תורת היולדת בין גדולה בין קטנה ומריד קטנה בת לידה היא מאי קושיא הא אמרינן לקמן בשמעתין דורות הראשונים היו מולדינן בח' שנים ויש לומר דאף ע"פ שדורות האחרונים נתנו חכמים סימן להבאת שערות לקטנה בת י"ב שנה ויום אחד ולקטן בן י"ג שנה ויום אחד בדורות הראשונים שהיו ממנהרים להביא שערות היה זמן גדולות מקודם הרבה והא דקאמר לקמן וכי עבד בצלאל משכן בר י"ג שנה הוה דכתיב איש איש ממלאכתו הם רוצה להוכיח על דורות הראשונים דאפילו כי אולת בתר דורות דהשתא לפי שלא תרצה להוכיח שנחשבים גדולים בפחות א"כ בעל כרחיך בר תליסר שני הוה: אחד אומר בשנים בחדש. מירשתיה לעיל בפרק היו בודקין (דף מא:): ד"ה שזה: בת ג' שנים

שנים	יום	אחד.	מירשתי	בפ'	ארבע	מיתות	לעיל	נה:)	(תוספות)
------	-----	------	--------	-----	------	-------	------	------	----------

ואמאי אימא איילונית היא ואדעתא דהכי לא קדיש אלא לאו דאמרין זיל בתר רובא רוב נשים לאו איילונית ניהו לא מאי חייב עליה דקתני קרבן והא מומתין על ידה קתני בבא עליה אביה והא אם בא עליה אחד מכל העריות קתני אלא הכא במאי עסקינן דקבלה עילויה ת"ר המסוללת בבנה קטן והערה בה בית שמאי אומרים פסלה מן הכהונה ובית הלל מכשירין אמר רבי חייא בריה דרבה בר נחמני אמר רב חסדא ואמרי לה אמר רב חסדא אמר זעירי הכל מודים בבן תשע שנים ויום אחד שביאתו ביאה פחות מבן שמנה שאין ביאתו ביאה לא נחלקן אלא בבן שמנה דב"ש סברי גמרינן מדורות הראשונים ובית הלל סברי לא גמרינן מדורות הראשונים ודורות הראשונים מנלן דאוליד אילימא מדכתביב [\[שמואל ב יא-ג\]](#) הלא זאת בת שבע בת אליעם אשת אוריה החתי וכתביב [\[שמואל ב כג-לד\]](#) ו אליעם בן אחיתופל הגילוי וכתביב [\[שמואל ב יב-כה\]](#) וישלח ביד נתן הנביא ויקרא את שמו ידידיה בעבור (כי) ה' (אהבו) וכתביב [\[שמואל ב יג-כג\]](#) ויהי לשנתים ימים ויהיו גוזזים לאבשלום וכתביב [\[שמואל ב יג-לח\]](#) ואבשלום ברח וילך גשורה ויהי שם שלש שנים וכתביב [\[שמואל ב יד-כח\]](#) וישב אבשלום בירושלים שנתים ימים ופני המלך לא ראה וכתביב [\[שמואל ב טו-ז\]](#) ויהי מקץ ארבעים שנה ויאמר אבשלום אל המלך אלכה נא (ואשלמה) את נדקי אשר נדרתי לה' בחברון וכתביב [\[שמואל ב יז-כג\]](#) ואחיתופל ראה כי לא נעשתה עצתו ויחבש את החמור ויקם וילך אל ביתו (ו) אל עירו ויצו אל ביתו ויחנק וכתביב [\[תהילים נה-כד\]](#) אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ותניא כל שנותיו של דואג אינן אלא שלשים וארבע ושל אחיתופל אינן אלא שלשים ושלש כמה היא להו תלתין ותלת דל שבע דהוה שלמה פש להו עשרים ושית דל תרתי שני לתלתא עבורי אשתכח דכל חד וחד בתמני אוליד ממאי דלמא תרוייהו בתשע אוליד ובת שבע אולידא בשית משום דאתתא בריא תדע דהא הוה לך ולד מעיקרא אלא מהכא [\[בראשית יא-כז\]](#) אלה תולדות תרח תרח הוליד את אברם את נחור ואת הרן ואברהם גדול מנחור שנה ונחור גדול מהרן שנה נמצא אברהם גדול שתי שנים מהרן וכתביב [\[בראשית יא-כט\]](#) ויקח אברם ונחור להם נשים וגו' ואמר רבי יצחק יסכה זו שרה ולמה נקרא שמה יסכה שסוכה ברוח הקדש והיינו דכתביב [\[בראשית כא-יב\]](#) כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה דבר אחר יסכה שהכל סכים ביופיה וכתביב [\[בראשית יז-יז\]](#) ויפל על פניו ויצחק ויאמר בלבו וגו' כמה קשיש אברהם משרה עשר שנים וקשיש מאבוח תרתין שנים אשתכח כי אולדה הרן לשרה בתמני אולידא ממאי דלמא אברהם זוטא דאחיה הוה ודרך חכמתן קא חשיב להו תדע דקא חשיב להו קרא דרך חכמתן דכתביב [\[בראשית ה-לב\]](#) ויהי נח בן חמש מאות שנה ויולד נח את שם את חם ואת יפת שם גדול מחם שנה וחס גדול מיפת שנה נמצא שם גדול מיפת שתי שנים וכתביב [\[בראשית ז-ו\]](#) ונח בן שש מאות שנה והמבול היה מים על הארץ וכתביב [\[בראשית יא-כ\]](#) (ו) אלה תולדות שם שם בן מאת שנה ויולד את ארפכשד שנתים אחר המבול בן מאה שנה בר מאה ותרתין שנים הוה אלא דרך חכמתן קא חשיב להו הכא נמי דרך חכמתן קא חשיב להו אמר רב כהנא אמריתיה לשמעתיא קמיה דרב זביד מנהרדעא אמר לי אתון מהכא מתניתו ואנן מהכא מתניתין לה [\[בראשית י-כא\]](#) ולשם יולד גם הוא אבי כל בני עבר אחי יפת הגדול יפת הגדול שבאחיו הוה אלא מנלן מהכא [\[שמות לח-כב\]](#) ובצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה וכתביב [\[דברי הימים א ב-יט\]](#) ותמת עזובה (אשת כלב) ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור וכי עבד בצלאל משכן בר כמה הוה בר תליסר דכתביב [\[שמות לו-ד\]](#) איש איש ממלאכתו אשר המה עושים ותניא שנה ראשונה עשה משה משכן שניה הקים משכן ושלה מרגלים וכתביב [\[יהושע יד-ז\]](#) בר ארבעים שנה אנכי בשלח משה עבד ה' וגו' ועתה הנה אנכי היום בן חמש ושנים שנה כמה היא להיות ארבעין דל ארביסר דהוה בצלאל פשא להו עשרים ושית דל תרתי שני דתלתא עיבורי אשתכח דכל חד וחד בתמני אוליד: בן ולא בת: תניא אמר רבי שמעון בדין הוא שתהא בת ראיה להיות כבן סורר ומורה

רס"ו ואמאי דילמא איילונית. תמלא ונמלאו קדושיה קדושי עטויה: לדעתה דהכי לא קדיש. ולאו אשת איש היא: קרבן. ובסוג דלזילין בתר רובא אכל מקטל לא קטלניא משום רובא: בבא עליה אביה. קאמר דחייבא לאו משום אישות אלא משום קורבא: והא אחד מכל עריות קתני. דמשמע אפילו הגך דלחו לה לחייבה משום קדושין כגון חמיה וחורגה או כל אדם משום אשת איש: אלא. איבעי' לדחוייה דלא ינלף מינה דנזיל בקטלא בתר רובא אוקמא הכי: הכא במאי עסקינן דקבלה. בעלה עזויה דלפי' תמלא איילונית חפץ הוא בה וקדושיה קידושין: המסוללת. לשון פירוש: והערה בה. איכא למ"ד (ויבמות דף נה): הערה זו או נשיקה ואיכא למ"ד ז' דהכנסה עטריה: פסלה מן הכהונה. ומשויא לה זנה דהערה כגמר ביאה כדאמר' בגמ' דיבמות (דף נז). ובפירקין דלעיל (דף נה). ומיהו מיהה לא מחייבו כגון שלא התרו בהו: וב"ה מכשירין. כדמפרשי' לקמן דקטן לאו בר ביאה הוא: מדורות הראשונים. שהו מולדינו בני שמונה שנה כדילפינן לקמן: או נישא מדכתיב בת שבע בת אליעם ואליעם בן אחיתופל וכתביב בלדת שלמה בנה ויקרא את שמו ידידיה וסמך ליה ויהי לשנתים ימים אחר לידתו הכג אבשלום את חמנון וכתב לגשור וישב שם שלש שנים. הרי חמש שנים לשלמה וכשש מגשור שפיים ויבא את דוד ע"ז התקועית להשיבו ישב בירושלים שנתיים ואח"כ מרד דכתיב בתמיה ויהי מקץ ארבעים שנה והני ארבעים שנה נקט ליה למנין ששאלו מלך כדאמרין בתמורה (דף יז): שהלך ומרד ובאותו פרק נחנה אחיתופל כדכתיב ואחיתופל ראה כי לא נעשתה עצתו ויצו אל ביתו ויחנק הרי שלמה בן שבע שנים: חזי ימיו של אדם שלשים וחמש. דכתיב (ההלים 5) ימי שנותיו בהם שבעים שנה פשו להו עשרין ושית לאחיתופל כשנולד שלמה ובחוד כ"ז שנים נולדו שלמה דורות אליעם ובה שבע ושלמה: דל תרתי שנים דתלתא עבדו. כגומר פחות מה' חדשים און שהות לעובר ז' חדשים להגיון וחדש לימי נדוח וטהרה: אשתכח דכל חד וחד בתמני אוליד. אחיתופל הוליד אליעם לח' שנה וח' חדשים ואליעם הוליד בת שבע לח' שנה וח' חדשים להגיון וחדש לימי נדוח וטהרה: אשתכח דכל שנים: דתתתא בריא היא. אשה דרכה להיות בריאה וממחרת להזייע: ותדע. על כרחך דאשה ממחרת דהא הוה לה לבת שבע ולד מקמי שלמה אוחו הולד שמת לדוד שנולד ראשון דכתיב ביה (ש"ב יב) וכאשר מת הילד קמת ותאכל לחם: אברהם גדול מנחור שנה. מדקא חשיב ליה קרא ברישא: וכתביב ויקח אברהם ונחור להם נשים. שם אשת אברהם שרי ושם אשת נחור מלכה בת הרן אבי מלכה ואבי יסכה אלמא יסכה בת הרן יסכה זו שרה: דילמא זוטרי דלחי הוא. והרן הוא דקשיש מיניה: ויהי נח בן חמש מאות שנה לאחר שהיה בן חמש מאות שנה הוליד את שלשתן: שם בן מאת שנה ויולד את ארפכשד שנתיים אחר המבול: בר מאה ותרתין הוה. האולא הוא גדול מכולן נמלא שנולד בחמש מאות שנה לנח וכשירד המבול היה בן מאה שנה אלא שמע מינה קטן מכולן הוה ובחמש מאות ושני שנים לאבוח אחילד ודרך חכמתן חשיב להו: ותמת עזובה ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור. אלמא חור בר כלב הוה ובצלאל היה דור שלישי לה: וכי עבד משכן הוה בן י"ד. לקרי ליה איש אלא ממלאכתו וכשנשאלו המרגלים בשנה השנית כבר היה בן י"ד שנה וכתביב בן ארבעים שנה אנכי בשלח משה עבד ה' ויהי היום: (רס"ז)

שהכל מצויין אצלה בעבירה אלא גזירת הכתוב היא בן ולא בת: **מתני'** מאימתי חייב משיאכל תרטימר בשר וישתה חצי לוג יין האיטלקי ר' יוסי אומר מנה בשר ולוג יין אבל בחבורת מצוה אבל בעיבור החדש אבל מעשר שני בירושלים אבל נבילות וטריפות שקצים ורמשים (אכל טבל ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו ומעשר שני והקדש שלא נפדו) אבל דבר שהוא מצוה ודבר שהוא עבירה אבל כל מאכל ולא אכל בשר שנתה כל משקה ולא שתה יין אינו נעשה בן סורר ומורה עד שיאכל בשר וישתה יין שנאמר [\[דברים כא-ב\]](#) וזלל וסובא ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר [\[משלי כג-ב\]](#) אל תהי בסובאי יין

בוזולתי בשר למו: **גמ'** אמר רבי זירא תרטימו זה איני יודע מהו אלא מתוך שכפל ר' יוסי ביין נמצא כופל אף בבשר ונמצא תרטימו חצי מנה אמר רב תנן בר מולדה אמר רב הונא אינו חייב עד שיקח בשר בזול ויאכל יין בזול וישתה דכתיב זולל וסובא ואמר רב תנן בר מולדה אמר רב הונא אינו חייב עד שיאכל בשר חי ושתה יין חי אינו והא רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו אכל בשר חי ושתה יין חי אינו נעשה בן סורר ומורה אמר רבינא יין חי מציג ולא מזיג בשר חי בשיל ולא בשיל כבשר כיבא דאכלי גנבי רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו אכל בשר מליח ושתה יין מגיתו אין נעשה בן סורר ומורה תנן התם ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין ולא יאכל בשר ולא ישתה יין ותנא אבל אוכל הוא בשר מליח ושתה יין מגיתו בשר מליח עד כמה אמר רבי חנינא בר כהנא כל זמן שהוא כשלמים ויין מגיתו עד כמה כל זמן שהוא תוסס והתניא יין תוסס אין בו משום גילוי וכמה תסיסתו שלשה ימים הכא מאי התם משום שמחה הוא כל זמן שהוא כשלמים נמי אית ביה שמחה הכא משום אימשיוכי הוא ובכל שהוא לא מימשיך ויין עד מ' יום א"ר חנן לא נברא יין בעולם אלא לנחם אבליים ולשלם שכר לרשעים שניא: **[משלי לא-ו]** תנו שכר לאובד ויין למרי נפש א"ר יצחק מאי דכתיב: **[משלי כג-לא]** אל תרא יין כי יתאדם אל תרא יין שמאדים פניהם של רשעים בעוה"ז ומלבין פניהם לעוה"ב רבא אמר אל תרא יין כי יתאדם אל תרא יין שאחריתו דם רב כהנא רמי כתיב תירש וקרינן תירוש זכה נעשה ראש לא זכה נעשה רש רבא רמי כתיב: **[תהילים קד-לא]** ישמח וקרינן ישמח זכה משמחו לא זכה משממו והיינו דאמר רבא חמרא וריחני פקחין אמר רב עמרם בריה דר"ש בר אבא אמר ר' חנינא מאי דכתיב: **[משלי כג-כט]** למי אוי למי אבוי למי מדנים למי שיח למי פצעים חנם למי חכלילות עינים (וגו') למאחרים על היין לבאים לחקור ממשך כי אתא רב דימי אמר אמרי במערבא האי קרא מאן דדריש ליה מרישיה לסיפיה מדריש ומסיפיה לרישיה מדריש דריש עובר גלילאה י"ג ווי"ן נאמרו ביין: **[בראשית ט-כ]** ויחל נח איש האדמה ויטע כרם וישת מן היין וישכר ויתגל בתוך אהלו וירא חם אבי כנען את ערות אביו ויגד לשני אחיו בחוף ויקח שם ויפת את השמלה וישמו על שכבם שניהם וילכו אחורנית ויכסו את ערות אביהם ופניהם וגו' וייקף נח מיינו וידע את אשר עשה לו בנו הקטן רב ושמואל חד אמר סרסו וח"א רבועו מאן דאמר סרסו מתוך שקלקלו ברביעי קללו ברביעי ומאן דאמר רבועו גמר וירא וירא כתיב הכא וירא חם אבי כנען את ערות אביו וכתביה התם: **[בראשית לד-ב]** וירא אותה שכבם בן חמור וגו' בשלמא למ"ד סרסו משום הכי קללו ברביעי אלא למ"ד רבועו מאי שניא רביעי נלטייה בהדיא הא והא הואי ויחל נח איש האדמה ויטע כרם אמר רב חסדא אמר רב עוקבא ואמרי לה מר עוקבא א"ר זכאי א"ל הקב"ה לנח נח לא היה לך ללמד מאדם הראשון שלא גרם לו אלא יין כמאן דאמר אותו אילן שאכל ממנו אדם הראשון ממנו גפן היה

רש"י שהכל מוויין אכלה בעבירה. ובשהיא זוללה וסובאה בקטנותה סופה כשלא תמלא למודה עומדת כפרתה דרכים ומרגלת הבריות לבעירה כשביב אחת: מהניו' הרטימו. בגמרא מפרש ליה: זהו האויטלקי. טוב ומעולה הוא וממשך בחריה אבל כהמרה אחרינה אינו חייב בחי' לוג: כהכרת מלוא. כעבודת מלוא הכל לתרטימו זה אפילו נגבו משל אביו וכן אם אכלו במנון שהיו נקבלין לעבר החשק גם הם היו עושים סעודה: אבל מעשר שני. וכן כולם אע"פ שנגבו משל אביו פטור וטעמא מפרש בגמרא: ואע"פ שאין ראיה לדבר. דלימא מאלכ אחרינה נמי קרא ליה זולל ומיהו שלמה אהא אהזרי' דממשך טפי: זכר לדבר. דבמשך מקרי זולל וביין מקרי סובא: גמ' מתוך שכל רבי יוסי ביין. דקאמר תנא קמא חלי לוג והוא אמר לוג: כפל נמי בשכר. והווי מנא דקאמר שני תרטימו: יין בזול. אבל צוקר לא שכיחי ליה מעות לנטוב כולי האי ולא ממשך: זולל. לשון זול ואסמכתא למילתיה הוא: מולדה. קם אביו: יין חי. ממשך מפני שמשובח הוא ולקמיה מוקי לה בזויג ולא מזיג אבל כתיב יין מזיג לא ממשך: בשר חי. כדמפרש לקמן בשיל ולא בשיל דזו היא מדה גנב למיהר אבל בשיל שפיר לא ממשך למעבד כי האי גוונא לפי שמתוך שהוא גנב ועשה כספה אין לו שהיה: אמר רבינא יין חי. דקאמר רב הונא מזיג ולא מזיג לפקויה היכא דתנן בו מים הרבה ואע"פ שרוב בני אדם שותין בו: כש יביא דלכלי גנבי. כווייה גנחלים ודכותה בעירובין (דף כט): וניכיה וניכוי בזבחים (דף מו): לפקויה כבדא דלח: בשר מליח ויין מגתו. לא חשיבי ולא ממשך: כל זמן שהוא כשלמים. שלא עבר עליו זמן אכילה שלמים שני ימים ויליה אחד עדיין בלחלותו הוא ולא אהרי מליח ומשמח את הלכ דכתיב (דברים כו) וזבחה שלמים ואכלת שם ושמחת אלמא בר שמחה הוא אבל כתיב הכי הוי מליח ונחלף טעמו במלחו: כל זמן שהוא תוסס. שהוא נושך גרנון מחמת שהוא מחמיץ: הכל. בן סורר ומורה: מאי. עד כמה לא קרינן מליח למיפטור בו סורר ומורה: ובכל שהוא לא ממשך. משעבר לילה אחת מפיג טעמו ולא חשוב: לשלם שכר לרשעים. שמתענדו בו בעולם הזה ומקבלין בו שכר מלוא שעושין בעולם הזה: לאובד. היינו רשע שנטרד והולך לו: למרי נפש. לאכלים לפקויה אכרייהו: אל תרא יין. כלומר אל תהו עיניך לימשך אחרינו: שאחריתו דם. סופו ירהג עליו: כתיב יין ישמח לבב אנוש. בש"ן דמשמע לשון שומם שמשמחה ונטול חכמת לבו: וקרינן ישמח. לשון שמחה: זכה. כלומר אם זכה וידע להזהר בעלמא מלשחות יוהר מדלי משמחו שמשפח את הלכ: פקחין. עשאוני פקח: אבוי. לשון עקבה בשלון ארמי כמו בייא בייא (עיל דף סד): שיחי. עכני כמו אריד בשחי (ההלים נה): למי כל חלה. למאחרים על היין: מרישיה לסיפיה: מאן דדריש ליה: מרישיה לסיפיה: מדריש. נדרש משמעותיה יפה והכי קאמר למי כל חלה למאחרים על היין לבאים לחקור ממשך שחוקרין להיין היינו הטוב הממוסך כשמים כמו מסכה יינה (משלי ט): ומאן דדריש ליה מסיפיה לרישיה מדריש. נדרש משמעותו יפה והכי קאמר למי שיש לו אוי ואבוי ושיח דהיינו אכלים ולמי שיש לו מדנים ופלעים חנם דהיינו רשע הנלחם עם הבריות ולמי שיש לו חכלילות עינים מרוב שומנו ושקיעותו להם רחוי להיות מאחרים על היין: י"ג ווי"ן. לשון וי ויחמר ארור כנען לא חשיב אלא עד דידע דנגמר לו ועגשו של יין: מתוך שקלקלו ברביעי. שמנעו מלהוליד בו רביעי קלל בו רביעי שלו טוב ומכרים ופטו וכנען: איש האדמה. אמאי קרי ליה איש האדמה על ידי שהוכיחו הקב"ה היה לו ללמוד מאיש האדמה דהיינו אדם הראשון שהיין קם עליו מיתה: (רש"י)

תוספות יין מזיג ולא מזיג. כענין זה מפר"ת (ברכות ד' נא). י' דברים נאמרו בכוס של ברכה וחד מינייהו חי ומקשינן האמרין הכל מודים בכוס של ברכה שאין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים ומפר"ת דחי הוא מזיג ולא מזיג: י"ג ווי"ן. לא קא חשיב ויפת לפי שהוא שם: קיללו ברביעי. מה שלא קלל על עצמו משום דאמר בב"ר ר"י אומר לפי שכתב וברך אלהים את נח ואת בניו ואין קללה במקום ברכה לפיכך ויאמר ארור כנען: (תוספות)

ב - ע דף

שאינו לך דבר שמביא יללה לאדם אלא יין ר' יהודה אומר חטה היה שאין התינוק יודע לקרוא אבא ואימא עד שיטעום טעם דגן רבי נחמיה אומר תאנה היה שבדבר שקלקלו בו נתקנו שנאמר **[בראשית ג-ז]** ויתפרו עלה תאנה **[משלי לא-א]** דברי למואל מלך משא אשר יסרתו אמו אמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יוחי מלמד שכפאתו אמו על העמוד ואמרה לו מה ברי ומה בר בטני ומה בר נדרי מה ברי הכל יודעים שאביך ירא שמים הוה עכשוי יאמרו אמו גרמה לו ומה בר בטני כל הנשים של בית אביך כיון שמתעברות שוב אינן רואות פני המלך ואני דחקתי ונכנסתי כדי שיהא לי בן מזוזר ומלובן ומה בר נדרי כל נשים של בית אביך היו נודרות יהא לי בן הגון למלכות ואני נדרתי ואמרת יהא לי בן זריז ומלוא בתורה והגון לנביאות אל למלכים למואל אל למלכים שתו יין אל למלכים

דשכיח ליה ולא בעית: רבי יוסי בר' יהודה אומר עד שיגנוב משל אביו ומשל אמו: אמו מנא לה מה שקנתה אשה קנה בעלה אמר רבי יוסי בר' חנינא מסעודה המוכנת לאביו ולאמו והאמר רבי חנן בר מולדה אמר רב הונא אינו חייב עד שיקנה בשר בזול ויאכל יין בזול וישתה אלא אימא מדמי סעודה המוכנת לאביו ולאמו איבעית אימא דאקני לה אחר ואמר לה על מנת שאין לבעליך רשות בהן: [מתני'](#) היה אביו רוצה ואמו אינה רוצה ואמו רוצה אינו נעשה

בן סורר ומורה עד שיהו שניהם רוצין רבי יהודה אומר אם לא היתה אמו ראויה לאביו אינו נעשה בן סורר ומורה: **גמ'** מאי אינה ראויה אילימא חייבי

כריתות וחייבי מיתות ב"ד סוף סוף אביו אביו וניהו ואמיה אמיה וניהו אלא בשוה לאביו קאמר תניא נמי הכי רבי יהודה אומר אם לא היתה אמו שוה לאביו בקול ובמראה ובקומה אינו נעשה בן סורר ומורה מאי טעמא דאמר קרא אינו שומע בקולו מדקול בעיניו שוין מראה וקומה נמי בעיניו שוין כמאן אזלא הא דתניא בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות ולמה נכתב דרוש וקבל שכר כמאן כרבי יהודה איבעית אימא ר' שמעון היא דתניא אמר רבי שמעון וכי מפני שאכל זה תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין האיטלקי אביו ואמו מוציאין אותו לסקלו אלא לא היה ולא עתיד להיות ולמה נכתב דרוש וקבל שכר אמר ר' יונתן אני ראייתו וישבתי על קברי כמאן אזלא הא דתניא עיר הנדחת לא היתה ולא עתידה להיות ולמה נכתב דרוש וקבל שכר כמאן כר' אליעזר דתניא רבי אליעזר אומר כל עיר שיש בה אפילו מזוזה אחת אינה נעשית עיר הנדחת מאי טעמא אמר קרא [\[דברים יג-ז\]](#) ואת כל שללה תקבוץ אל תוך רחבה ושרפת באש וכיון דאי איכא מזוזה לא אפשר דכתביב [\[דברים יב-ד\]](#) לא תעשון כן לה' אלהיכם אמר רבי יונתן אני ראייתו וישבתי על תילה כמאן אזלא הא דתניא בית המנוגע לא היה ולא עתיד להיות ולמה נכתב דרוש וקבל שכר כמאן כר' אליעזר בר' שמעון דתנן ר' אליעזר ברבי שמעון אומר לעולם אין הבית טמא עד שיראה כשתי גריסין על שתי אבנים בשתי כתלים בקרן זית ארכו כשני גריסין ורחבו כגריס מאי טעמא דר' אליעזר ברבי שמעון כתיב קיר וכתביב קירות איזהו קיר שהוא כקירות הוי אומר זה קרן זית תניא אמר רבי אליעזר בר' צדוק מקום היה בתחום עזה והיו קורין אותו חורבא סגירא אמר רבי שמעון איש כפר עכו פעם אחת הלכתי לגליל וראיתי מקום שמציינין אותו ואמרו אבנים מנוגעות פינו לשם: [\[מתני'\]](#) היה אחד מהם גידם או חירג או אלם או סומא או חרש אינו נעשה בן סורר ומורה שנאמר [\[דברים כא-ט\]](#) ותפשו בו אביו ואמו ולא דמיין והוציאו אותו ולא חגרין ואמרו ולא אלמין בנו זה ולא סומין אינו שומע בקולו ולא חרשין מתרין בו בפני שלשה ומלקין אותו חזר וקלקל נדון בעשרים ושלשה ואינו נסקל עד שיהו שם שלשה הראשונים שנאמר בנו זה זהו

שלחה בפניכם: **גמ'** שמעת מינה בעינין קרא כדכתיב שאני הכא

רש"י חייב משום ויין ושכר אל תשת וגו'. וזכרו עסקינן: כי כובא חזול יורש. בהר קרא קמא כתיב להכי אחיה להכא: יורש. כופו להיות עני ומצדק למודו ואינו מואל: וקרעים הלכתי נומה. נומה שרדס מהגרה בה הלכתי קרעים כלומר סוף כל בעל הנאות לבא ליד עניו: נעשה לו קרעים. משכח למודו ואינו נזכר אלא כסירוגין: מהני' משל אחרים ואכל כרסות אחרים. ואפילו לא אכלו כרסות בעלים עלמון וטעמא מפרש בגמרא: גמ' בעיה. מהפחד מאביו שלא יבין הלכך לא למשדן: עד שיגנוב משל אביו. דשכיח ליה לגנוב תמיד ואכל כרסות אחרים ללא בעיה שלא ירחוהו אביו וכי הוא גוונא ממשיך: עד שיקח בשר בזול. אבל אם גנב בשר ויין עלמון לא: מדמי סעודה המוכנת. שהיו מעות מוכנים לקנות מהם סעודה לאביו ולאמו דכיון ללכך נודמנו משל אמו קרינו בהו דלחיה נמי שייכא בהם מדינת דבעלה חייב במזונותיה: על מנת שאין לבעליך רשות בהן. דאי לא אמר לה הכי זכה בהן בעל דלא עדיף ממזונותיה: אי נימא חייבי כריתות שהיתה אמו על אביו בכרת כגון אחותו ללאו בת קדושין: סוף סוף אביו ואמו וניהו. דהא בקרא לא כתיב אפסות באמו אלא אביו: בקול ומראה וקומה וטעמא מפרש לקמן: בקולו. חד קול משמע מדלח כתיב כתיב בקולו או בקולו ביו"ד: ואפילו מזוזה אחת. וכל שכן אחד מן החומשין או ספר מכל הנביאים שאזכרת השם כתיבה שם ולא קרינא ביה את כל שללה ושרפת: לא תעשון כן לה' אלהיכם. בהר ואבדתם את שמים כתיב: גרים. זה שיעור נגעים וקרי גריסין על שתי אבנים דכתיב (ויקרא יד) וחללו את האבנים תרחי משמע וכל אחת שיעור נגע: בקרן זית. ואותן שתי אבנים יהיו בקרן זית אחד ככותל זה ואחד ככותל זה והנגע משך כשהיהו ארכו ב' גריסין ורחבו כגריס שיהא בכל אבן כגריס על גרים: מאי טעמא דר"ח. דבעי קרן זית: כתיב קיר. ומראהו שכל מן הקיר (שם): חורבנהו כגירתהו. חורבה מלורע: מתרגמין כגירתהו שנתן משם בית המנוגע: מליין אותו. שלא יתהוה עליו לרבן מנוגע מטמא כההל דמלורע הוקש למת אל נח תהי כמות: מהני' גידם. ידו קטועה: בנו זה. משמע שרואים אותו: חרשין. אינו יודעין אם קבל דבריהם אם לאו שם אמר להם אינו מקבל אינו שומעין לו ורע"פ שרואין שאין מקיים מצותן מיהו אינו שומע בקולו כתיב ואיכא להפוכי זכותי' ולמדשך דשעת הקול חלמיני ללא שמע דהא קרא יתירא הוא כוליה כלאמר בגמ': מתרין בו. לאו משום התראה גמורה כשאר עבירות שאין לוקין אלא בהתראה דהא התראה עדים צעיר ועוד זו ספק התראה הוא אם עובר הוא אם לאו שלא מיד בפניהם הוא עובר אלא בסתר ולאחר זמן הוא עושה אלא מוכיחין אותו דבעיניו ויסרו אותו שלא ירגיל ואם לא שמע מלקין אותו כב"ד וילוף לה מוסרו אותו: גמ' שמעת מינה בעינין קרא כדכתיב. וסייעתא דשמואל כפ' נגמר דיון (לעיל מה): (רש"י)

תוספות על מנת שאין לבעליך כו'. סוגיא זו כרב ששת דפ"ק דקדושין (דף כג.) דאמר לרבנן אהני ליה תנאיה אבל ר' אליעזר) סבירא ליה דאפילו כי האי גוונא אין קנין לעבד בלא רבו ואין קנין לאשה בלא בעלה ומ"מ מתניתין לא תקשה דהוה משני בדמי סעודה המוכנת לאמו אי נמי רבי אליעזר הוה מוקי לה בשנתן לה בעלה דהא ר"א הוא דאמר בחזקת הבתים (ב"ב דף נא. ושם) אחד זה אחד זה קנתה ואין הבעל אכל פירות: (תוספות)

ב עא דף

דכוליה קרא יתירא הוא: ומתירין בפני שלשה: למה לי בתרי סוגיא אמר אביו הכי קאמר מתירין בו בפני שנים ומלקין אותו בפני שלשה מלקות בבן סורר ומורה היכא כתיבא כדר' אבהו דאמר ר' אבהו למדנו [\[דברים כב-ח\]](#) ויסרו [\[דברים כא-ח\]](#) מויסרו ויסרו [\[דברים כא-ח\]](#) מבן ובן [\[דברים כה-ב\]](#) מבן והיה אם בן הכות הרשע: חזר וקלקל נידון בכ"ג [וכו']]: האי מבלי ליה זה ולא סומין אם כן לכתוב בנו הוא מאי בנו זה שמע מינה תרתי: [\[מתני'\]](#) ברח עד

שלא נגמר דינו ואחר כך הקיף זקן התחתון פטור ואם משנגמר דינו ברח ואחר כך הקיף זקן התחתון חייב: **גמ'** אמר ר' חנינא בן נח שבידך את השם

ואחר כך נתגייר פטור הואיל ונשתנה דינו (נשתנה) מיתתו נימא מסייעא ליה ברח עד שלא נגמר דינו ואח"כ הקיף זקן התחתון פטור מאי טעמא לאו משום דאמרין הואיל ואישתני אישתני לא שאני הכא דאי עבד השתא לאו בר קטלא הוא ת"ש אם משנגמר דינו ברח ואחר כך הקיף זקן התחתון חייב נגמר דינו קאמרת נגמר דינו גברא קטילא הוא תא שמע בן נח שהכה את חבירו ובה על אשת חבירו ונתגייר פטור עשה כן בישראל ונתגייר חייב ואמאי נימא הואיל ואישתני אישתני דינו ומיתתו בעיניו והאי דינו אישתני מיתתו לא אישתני בשלמא רוצח מעיקרא סייף והשתא סייף איש מעיקרא סייף והשתא חנק בנערה המאורסה דאידי ואידי בסקילה והא עשה כן בישראל דומיא דאשת חבירו קתני אלא קלה בחמורה מישך שייכא הניחא לרבנן דאמרי סייף חמור אלא לרבי שמעון דאמר חנק חמור מאי איכא למימר רבי שמעון סבר לה כותבא דבי מנשה דאמר כל מיתה האמורה לבני נח אינה אלא חנק בשלמא אשת איש

שהרי נתחייב בגניבה קודם שיבא לידי איסור שבת היה מגרר ויוצא פטור שהרי איסור גנבה ואיסור סקילה באין כאחד והלכתא דשדנהו בנהרא רבא איגנבו ליה דיכרי במחירתא אהדיניהו ניהיליה ולא קבליניהו אמר הואיל ונפק ממומיה דרב ת"ר [שמות כב-א] אין לו דמים אם זרחה השמש עליו וכי השמש עליו בלבד זרחה אלא אם ברור לך הדבר כשמש שאין לו שלום עמך אל תהרגוהו ואם לאו אל תהרגוהו תניא אידך אם זרחה השמש עליו דמים לו וכי השמש עליו בלבד זרחה אלא אם ברור לך כשמש שיש לו שלום עמך אל תהרגוהו ואם לאו הרגוהו קשיא שתמא אסתמא לא קשיא

רש"י גמ' מגמר. מכלה: למודו. מה שהורגל בבשר ויין: שקט לכדיקים הנייה להם והנייה לעולם. יש להם פנאי לעסוק בתורה ובמדות: מתני' הבא במחירתא. שאמרה תורה ירגו: נידון על שם סופו. דהא לא קטל ומקטיל משום דסופו להרוג בעל הבית כשיעמוד כנגדו להילל ממונו: יש לו דמים חייב. אם אינו רצוי ליהרג כגון אב על הבן דהניח לקמן דאין הבן רצוי להרוג את אביו הבא עליו במחירתא משום דרחמי האב על הבן ולא בא על עסקי נפשות ואי הוה קאי בכיה לאפיה להילל. ממונו אין בדעתו של אביו להורגו: חייב. לשלם החבית כשאר מזיק: אין לו דמים. כגון שאר כל האדם שניתן רשות לבעל הבית להורגו פטור מלשלם לחיוב מיתה וחייב תשלומין באין כחאד ואע"פ שניצל פטור מן התשלומין דק"ל (כתובות דף לה). חייבי מיתות שוגגין כגון שלא הורו בהן אין משלמין ממונו שעם המיתה אע"פ שאין נהרגין: גמ' מאי טעמא דמחירתא. שאמרה תורה אין לו דמים כלומר הרי הוא כן כמי שאין לו דם ונשמה ומותר להורגו: חזקה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו. שרואה שאחר נוטלו ושותה הלכך יודע הגנב הזה שעל הבית עומד על ממונו להיללו ומימא אמר הגנב אי אזילנא לגביה קאי באפאי ואי קאי קטילנא ליה ואמרה לך תורה אין לו דמים ומלמדך מאחר שהוא בא להרגך השכם אתה להרגו: הבא במחירתא. חתר את הבית ממש: פטור. מלהחזירם אע"פ שהם קיימין: בדמים קננהו. דמני נפשו קנאו האיל ונחייב מיתה בלקיחתם: מסתברא. מילתא דרב דפטור בששבר בין עכשיו בין לאחר זמן דליתנהו ותשלומין מדידיה לא מלינן לחיוביה במקום מיתה: אבל נטל לא. מסתברא בהא מילתא דרב דפטור בה דכיון דקיימין הן כל היכא דליתנהו דמרייהו ונינהו ואין זה חייב בתשלומין דפקדון בעלמא ונינהו גביה: והאלהים. שבעה אמר רב דפטור ואפי' איתנהו וטעמא מהכא דהאי אס יא לו דמים כגון אב על הבן דמודה בהו רב דלא קנה וחייב להחזיר אחרי כן אמרינן דאפילו נאנסו מיניה משבחו לרשותו חייב להחזיר דמיהו אלמא לא אמרינן פקדון הו גביה ואבדו לבעלים חלא אמרינן ברשותו הן ואבדו לו הכא נמי לענין אין לו דמים אע"פ דליתנהו אמרינן לאו פקדון ונינהו חלא ברשותו ובאחריותו קיימי וכי גבו להו בי דינא מיניה יש כאן תשלומין עם חיוב מיתה כאילו גובין משאר נכסים: ולא יא. מסתברא דמילתא דרבא הוא ולא היא לא מסתברא טעמא דרב בהא דאע"פ היכא דיא לו דמים חייבין באחריותו לאו קנין הן לו להיות כשאר נכסיו דכי אוקמיה רחמנא ברשותיה וחייב את הגזלן לשלם ה"מ לענין שלומי דלא מצי למימר ליה נאנסו דאשכחן בשומרינן דחייבין הכתוב לשבע אם לא שלח ידו במלכא רעהו הא שלח אע"פ דטעין מת או נשבר דהיינו אונס חייב דנעשה עליה גזלן בשליחות יד: אבל לענין מקנא לא קני. אם קיימין הן אלא והוא היה בא לעכבו ולומר דמים אני מחזיר לך לא קני ומהדר להו בעינייהו דכתוב (ויקרא ה) והשיב את הגזלה והאי דכי נאנסו מחזיר דמים ולא מצי אמר ליה נאנסו ומיפטור משום דלא גרע גזלן משואל דמשום דכל הגזלה שלו אוקמינהו רחמנא ברשותו שלומי אס נאנסו דכל כמה דקיימא הדרא בעינא הא נמי כל הגזלה שלו ומיחייב לשלומי: מועד לעולם. אפילו שלא בכונה: קשיא. קשיא מתנינן לתרואה חליבא דרב ומ"מ תיובתא לא הו דלאו בהדיא קתני לה נטל חייב ואיכא לשנויי דזוחקא דשנינן דמשום רישא נקט שבר והיינו דאיכא בין קושא לתיובתא: מחיב רב ביבי. לרבא שפיר דאמר נטל דליתנהו חייב: הגונב כוס בשבת. שהגביהו וקנאו בהגבהה חייב להחזיר ואע"פ שהוליוו אח"כ לרה"ר ונחייב בהולאתו מיתה: שהרי נתחייב בגניבה קודם שיבא לידי איסור שבת. ובשביב חיוב מיתה הבא עליו לאחר מכן אינו נפטור מן התשלומין: היה מגרר ויוצא. שלא הגביהו ולא קנאו בחוד הבית אבל כשיוצא לרה"ר קנאו בשנוי רשות שהוליוו מרשות הבעלים ואיך ידו למטה משלשה וקבלה בידו דידו חשובה לו כארבעה על ארבעה והרי הוא לו כחלכו ואע"פ שאין כאן הגבהה והכי מוקים לה בכתובות: פטור מתשלומין. אלמא אע"פ שהכיס והמעט קיימין אמרינן דמני קננהו ולא מפקינן ליה מיניה ומיובתא דרבא דאמר נטל לא: והלכתא. הא דקתני פטור כגון דשדנהו בנהרא דליתנהו: דכרי. איליס: אהדיניהו ניהיליה. הגנבים: ה"א ת"ר אין לו דמים אם זרחה אג' חלא אס בכור לך הדבר כשמש שאין לו שלום עמך הרגוהו וכו' אין לו דמים וסמך ליה אס זרחה השמש ודרשינן סמוכין אימתי מותר להורגו בזמן שהשמש זרחה עליו כלומר שברור לך שלהרגך בא אס תעמוד כנגדו אבל מספק אל תהרגוהו: ותניא אידך אס זרחה השמש עליו דמים לו. אימתי אסור להרגו בזמן שזרחה השמש עליו כלומר שברור הדבר לך כאור שהוא רחמני עלך ואפילו אתה עומד כנגדו להילל ממונך מידו לא יהרגך ואס לאו שספקא הוא לך הרגוהו קשיא אהדי: (רש"י)

תוספות מסתברא מילתיה דרב בשיביר. ואם תאמר מאי קמ"ל תנינא ושיביר את החבית פטור ויש לומר אי ממתני' ה"א שיביר בעודו במחירתא קמ"ל רב אפילו שיביר אחר כך: אפילו נטל. תימה הא תנן במרובה (ב"ק דף סב:) אין הוגנב אחר הגנב משלם תשלומי כפל פירוש כדדרשינן וגונב מבית האיש ולא מבית הגנב ואמר רב בגמרא לא שנו אלא לפני יאוש אבל לאחר יאוש קנאו גנב ראשון וגנב שני משלם תשלומי כפל לגנב ראשון אלמא קודם יאוש לא קני ויש לומר דהתם בגנב מגננו חצירו וקרפיפו דלאו בר קטלא הוא דבעי התראה אבל כא במחירתא דמחירתא זו היא התראתו דלקמן: לא קבליניהו הואיל ונפק ממומיה דרב. תימה הא מיחייב לצאת ידי שמים כדאמר ב' הפועלים (ב"מ דף צא. ושם) גבי החוסס פרה ודש בה (ואתנן) אסרה תורה אפילו בא על אמו ויש לומר דכאן לא היו רוצים להחזיר אפי' יתחייבו בדיני אדם:

ב - עב דף

כאן באב על הבן כאן בן על האב אמר רב כל דאתי עלאי במחירתא קטילנא ליה לבר מרב חנינא בר שילא מאי טעמא אילימא משום דצדיק הוא הא קאתי במחירתא אלא משום דקים לי בגויה דמרחם עלי כרחם אב על הבן תנו רבנן [שמות כב-ב] דמים לו בין בחול בין בשבת אין לו דמים בין בחול בין בשבת בשלמא אין לו דמים בין בחול בין בשבת איצטריך סלקא דעתך אמינא מידי דהוה אהרורי בית דין דבשבת לא קטילין קמ"ל דקטילין אלא דמים לו בין בחול בין בשבת השתא בחול לא קטילין ליה בשבת מבעיא אמר רב ששת לא נצרכא אלא לפקח עליו את הגל תנו רבנן [שמות כב-א] והוכה בכל אדם ומת בכל מיתה שאתה יכול להמיתו בשלמא והוכה בכל אדם איצטריך סד"א בעל הבית הוא דקים (להו) דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו אבל אחר לא קמ"ל דרודף הוא ואפילו אחר נמי אלא ומת בכל מיתה שאתה יכול להמיתו למה לי מרוצא נפקא דתניא [במדבר לה-א] מות יומת המכה רוצח הוא אין לי אלא במיתה האמורה בו ומנין שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו שאתה רשאי להמיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו ת"ל מות יומת מ"מ שאני התם דאמר קרא מות יומת ויגמר מיניה משום דהוה רוצח וגואל הדם שני כתובין הבאין כאחד וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין תנו רבנן [שמות כב-א] מחירתא אין לי אלא מחירתא גגו חצירו וקרפיפו מנין ת"ל [שמות כב-א/ו]

מתני' ואלו הן שמצילין אותן בנפשן הרודף אחר חבריו להרגו ואחר הזכר ואחר הנערה המאורסה אבל הרודף אחר בהמה והמחלל את השבת ועובד עבודת כוכבים אין מצילין אותן בנפשן: **גמ'** ת"ר מניין לרודף אחר חבריו להרגו שניתן להצילו בנפשו ת"ל **[ויקרא יט-טז]** לא תעמוד על דם רעך והא להכי הוא דאתא האי מיבעי ליה לכדתניא מניין לרואה את חבריו שהוא טובע בנהר או חיה גוררתו או לסטין באין עליו שהוא חייב להצילו ת"ל לא תעמוד על דם רעך אין ה"נ ואלא ניתן להצילו בנפשו מנלן אתיא בקל וחומר מנערה המאורסה מה נערה המאורסה שלא בא אלא לפוגמה אמרה תורה ניתן להצילה בנפשו רודף אחר חבריו להרגו על אחת כמה וכמה וכי עונשין מן הדין דבי רבי תנא הקישא הוא **[דברים כב-כו]** כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש וכי מה למדנו מרוצח מעתה הרי זה בא ללמד ונמצא למד מקיש רוצח לנערה המאורסה מה נערה המאורסה ניתן להצילה בנפשו אף רוצח ניתן להצילו בנפשו ונערה מאורסה גופה מנלן כדתנא דבי ר' ישמעאל דתנא דבי רבי ישמעאל **[דברים כב-כז]** ואין מושיע לה הא יש מושיע לה בכל דבר שיכול להושיע גופא מניין לרואה את חברו שהוא טובע בנהר או חיה גוררתו או לסטין באין עליו שהוא חייב להצילו ת"ל לא תעמוד על דם רעך והא מהכא נפקא מהתם נפקא אבדת גופו מניין ת"ל והשבבות לו אי מהתם הוה אמינא ה"מ בנפשיה אבל מיטרח ומיגר אגורי אימא לא קמ"ל תנו רבנן אחד הרודף אחר חבריו להרגו ואחר הזכר ואחר הנערה המאורסה ואחר חייבי מיתות ב"ד ואחר חייבי כריתות מצילין אותן בנפשו אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט אין מצילין אותן בנפשו נעבדה בה עבירה אין מצילין אותה בנפשו יש לה מושיע אין מצילין אותה בנפשו רבי יהודה אומר אף האומרת הניחו לו שלא יהרגנה מנה"מ אמר קרא **[דברים כב-כו]** ולנערה לא תעשה דבר אין לנערה חטא מות נער זה זכור נערה זו נערה המאורסה חטא אלו חייבי כריתות מות אלו חייבי מיתות ב"ד כל הני למה לי צריכי דאי כתב רחמנא נער משום דלא אורחיה אבל נערה דאורחיה אימא לא ואי כתב רחמנא נערה משום דקא פגים לה אבל נער דלא קא פגים ליה אימא לא ואי כתב רחמנא הני

רש"י מהני' ואלו שמצילין אותן. מן העבירה: בנפשן. ניהו ליהרג לכל אדם כדי להלכות מן העבירה ומקראי נפקי: אבל הרודף אחר בהמה. לרבעה והרואה לעבוד עבודה כוכבים ולחלל שבת וכל שכן שאר כריתות ומיתות ב"ד שאין עריות ללא ניתן להצילו בנפשן אלא מדבר שהיא ערוה ויש בה קולן ופנס לנרדף כגון זכר ונערה המאורסה ומיהו רואה בהדיא כתיב ביה והאי לנקט בהמה משום דלמיהא לעריות ונקט נמי עבדות כוכבים משום דס"ל הוהי' בק"ו כדלקמן וקצת נמי הוהי' בגזירה שיהי' גמ' לא תעמוד. לא תעמוד עומד על דמו אלא הצילה: לפגמה. לבישה ולזלזלה אמרה תורה נהנה להצילה בנפשן כדלפינן לקמן מואין מושיע לה: מן הדין. ק"ו: הקישא הוא. שהוקש רוצח לנערה המאורסה וכל היקש וגזירה שיהי' המופנת הרי הוא כמפורש במקרא ועונשין ממנו לפי שלא ניתנה למדע מעצמו אבל מקל וחומר שאדם דן ק"ו מעצמו אע"פ שלא קבלו מרבו אין עונשין ממנו כדלפינן במכות (דף תד. ו): וכי מה למדנו מרוצח. כאלו לפטור את האונס דקאמר ליה קרא אין לנערה חטא מות כי כאשר יקום איש למשמע כי היכי דהתם אונס פטור הכי נמי פטורה אלא משמע שיהי' חטא ללמד על הנערה ונמצא שכתב כאלו ללמד הימנה כלומר נמצא אף למד דמשום מילי אחרוני איתקוש ותרוייהו ילפי מהדדי: מה נערה המאורסה ניתן להצילה. מן העבירה בנפשן אף רוצח וכו' ואכתי ילפא נערה מרוצח שהרגו ואל תעבור כדלקמן ומיהו הכא לא אסיקנא במילתיה דר' דאגב גרר' אחיה: ומקאמר אין מושיע. מכלל דבעיא תשועה: אבדה גופו. כגון נטבע בנהר מניין שאתה מואה על השבת: ת"ל והשבבות לו. קרא יחידא הוא למדע שאב את גופו לעצמו: הני מילי בנפשן. אם זה הרואה יכול להצילו יאמרו: קמ"ל. לא תעמוד על דם רעך לא תעמוד על עומד משמע אלא חוזר על כל לדין שלא יאבד דם רעך: חייבי כריתות וחייבי מיתות ב"ד לעריות קאמר דאוכח עבירה ופנס ותנא דמתני' נמי הכי סביח ליה מלכא קא מרמזין התם אסתמא ותנא הני והוא הדין לכל עריות: אלמנה לכהן גדול. כ"ג הרודף אלמנה לאונסה אע"פ שיש פנס דקא משוי לה חללה אין מצילין אותה בנפשן כדמפרש לקמן דחייבי לאוין אין ניתין להציל בנפשן: נעבדה בה עבירה. ככרי: אין מצילין. דהא אפגימה לה וקרא אפגימה קפיד מדגלי בהני ולא בעבירות אחרות: יש מושיע לה. ע"י דבר אחר בלא הריגה אין הורגין אותה כדלפינן אהי' מושיעו יהיה לה מושיע: האומרת. למצילין הרודףין אחריו הניחו לו ואל תרדפו אחריו שלא יהרגנה קודם שתשיגוהו אף על פי לאונסה היא ומירחלה היא דקאמר אין מצילין אותה וטעמא מפרש לקמן: לנערה חטא מות. אכולהו קאי אין מושיע לה וקרא יחידא הוא ולדרכה דהא כתיב ולנערה לא תעשה דבר: נער כתיב וקיינן נערה נדכש מקרא ונדכש מסורה נער להביא את החורב נערה כמשמעו: דלאו ארוחיה. ליבעל ואיכא בזון ובשח גדול: פגים לה. כדחולין ומנהג על בעלה: (רש"י)

תוספות ומה נערה המאורסה שלא בא וכו'. וא"ת הוה פגם חמור מרוצח שזה בסיקליה וזה בסייף לאו פירכא היא דהכא לא קפיד קרא איסורא אלא אפגימ' דהא נעבדה בה עבירה או שאין מקפדת על גמיה אין מצילין אותה בנפשו כדמכח שמעתין ופשיטא דיש פגם גדול בנהרג מבנערה המאורסה שנאסרה וא"ת מונא לן דאפגימ' קפיד רחמנא דילמא איסורא קפיד מדאיצטריך למעוטי עובד עבודת כוכבים ומחלל שבת ובהמה ובקונטרס פי' לקמן דאפגימ' קפיד מדגלי בהני ולא בעבירות אחרות ועוד ו"ל דאין מושיע לה משמע דאבושתה קפיד קרא: הרי זה בא ללמד ונמצא למד. פירוש ונמצא אף למד דהא ללמד נמי אתא כדדרשינן לקמן מה רוצח יהרג ואל יעבור וכן בההוא דלעיל בפרק ד' מיתות (דף נד.) משכבי אשה מגיד לך הכתוב ששני משכבות באשה וקאמר הרי זה בא ללמד ונמצא למד והיינו נמי אף למד דהא ילפינן מיניה העראה בזכור בה היא שמעתין ולשמואל דמחייב אזכר בבו' ג' שנים והא דאמר בריש פ"ב דחולין (דף כח.) גבי צבי ואיל הרי זה בא ללמד ונמצא למד מה פסולי המוקדשים בשחיטה התם נמי יש לפרש דאף למד קאמר דללמד אפסולי המוקדשין נמי קא אתי לפטור מן המתנות כדדרשינן בפ"ק דבכורות (דף טו.): אף רוצח ניתן להצילו בנפשו. ואם תאמר מוהוכה בכל אדם נפקא כדדרשינן לעיל (דף עב.) וי"ל דהתם רשות ואשמעינן קרא דאין לו דמים אבל הכא קמ"ל דחובה להציל: להצילו בנפשו כו'. משמעות הלשון שמצילין הנרדף בנפשו של רודף אבל לא יתכן לפרש כן ברודף אחר הבהמה וכיוצא בה לפיכך נראה לפרש דמצילין את האדם מן העבירה בנפשו של עצמו אבל קשה מנערה המאורסה דקאמר שניתן להצילה בנפשו וא"ת וכיון דמהכא ילפינן דרוצח ניתן להצילו בנפשו למה לי קרא בטובע בנהר וחיה גוררתו השתא חברו הורג כדי להציל התם לא כ"ש ולא מסתבר למימר דחברו הורג טפי לאפרושי מאיסורא אלא נראה דאי מהכא ה"א עשה קמ"ל התם דעובר בלאו דלא תעמוד על דם רעך: תלמוד לומר והשבבות לו. הכא מוקי ליה לאבידת גופו ובפרק שני דבבא מציעא (דף כח:) מוקי ליה שלא יאכיל עגל לעגלים התם דריש והשבבותו והכא לו יתירה: חייבי כריתות וחייבי מיתות ב"ד. בעריות מיירי דומיא דנערה וא"ת תיפוק ליה מדאיתקוש כל עריות בפ' אחרי מות כדאמרין בריש הבא על יבמתו (יבמות דף נד.) י"ל מדמעט בהמה ש"מ דלא מקשינן הכי מיהו קשה הא בהמה לא איתקש מדמביעיא לן קרא לרבות העראה בבהמה בפרק ד' מיתות (לעיל דף נה.). נער נערה. פירש בקונטרס נער כתיב וקרי נערה נדרש מקרא ומסורת ואף על גב דאמרין בפרק אלו נערות (כתובות דף מ: ושם) גבי קנס כל מקום שנאמר נער אפילו קטנה במשמע הכא הוי מצוי למיכתב נערה דעל כרחיך דלא בקטנה איירי אלא בבת עונשין ועוד יש לפרש דטובא נערה כתיבי בפרשה ומיהו בסמוך משמע דריש דקאמר אידי כתיב נער כתב נמי נערה פירוש אידי דכתב נער למעוטי בהמה כתב נערה כלומר כפסטיה דקרא דעל כרחיך נערה קרינן דהא בנערה מישתעי: (תוספות)

משום דהאי לאו אורחיה הוא והא קא פגים לה אבל שאר עריות דאורחיהו ולא נפיש פיגמיהו אימא לא כתב רחמנא חטא ואי כתב רחמנא חטא הוה אמניא אפילו חייבי לאוין כתב רחמנא מות ואי כתב רחמנא מות הוה אמניא חייבי מיתות בית דין אין חייבי כריתות לא כתב רחמנא חטא ולכתוב רחמנא חטא מות ולא בעי נער ונערה אין ה"נ ואלא נער נערה חד למעוטי עובד עבודת כוכבים וחד למעוטי בהמה ושבט ולר"ש בן יוחי דאמר עובד עבודת כוכבים ניתן להצילו בנפשו למה לי חד למעוטי בהמה וחד למעוטי שבת סד"א תיתי שבת מחילול חילול מעבודת כוכבים ולרבי אלעזר ברבי שמעון דאמר מחלל את השבת ניתן להצילו בנפשו דאתיא שבת מחילול חילול מעבודת כוכבים מאי איכא למימר חד מיעוט למעוטי בהמה ואידך אידי דכתב רחמנא נער כתב נמי נערה: רבי יהודה אומר אף האומרת הניחו לו שלא יהרגנה: במאי קמיפלגי אמר רבא במקפדת על פיגמה ומניחתו שלא יהרגנה רבנן סברי אפיגמה קפיד רחמנא והרי מקפדת על פיגמה ורבי יהודה האי דקאמר רחמנא קטליה משום דמסרה נפשה לקטלא הא לא מסרה נפשה לקטלא אמר ליה רב פפא לאביי אלמנה לכהן גדול נמי קא פגים לה אמר ליה אפיגמה רבה קפיד רחמנא אפיגמה זוטא לא קפיד רחמנא: חטא אלו חייבי כריתות: ורמינהו ואלו נערות שיש להן קנס הבא על אחותו אמרוה רבנן קמיה דרב חסדא משעת העראה דפגמה איפטר לה מקטלא ממונא לא משלם עד גמר ביאה הניחא למאן דאמר העראה זו נשיקה אלא למ"ד העראה זו הכנסת עטרה מאי איכא למימר אלא אמר רב חסדא כגון שבא עליה שלא כדרכה וחזר ובא עליה כדרכה רבא אמר במניחתו שלא יהרגנה ור' יהודה היא

רש"י לאורחיהו. כעולות: ולא נפיש פיגמיהו. כחרוסה שחביבה ועלתה חן על הארוס ועכשו מתגנה עליו אבל שאר עריות פנויות בתולות לא מפגמי כולי האי וכן נשואות בעולות לא מפגמי כולי האי כמו ארוסה: וכתב חטא מות. להחריב לה כריתות ומיתות כ"ד ולא בעי נער ונערה שהרי הן בכלל: חד. למעוטי עבודת כוכבים. דסד"א תיתי בק"ו כלקמן: וחד למעוטי בהמה. משום דלמי לעריות וזשה כדי נקטיה ואזב גרר'א אידי דהגן במתני' מיהו קרא לא בעי למעוטי דיוון דלמעוטי עבודת כוכבים מיהא תיתי שבת הא לא סלקא דעמון לחרווי אלא בחילול חילול מעבודת כוכבים כלקמן דרבי שמעון לקמן הוא (דף עז:): אידי דכתב נער. להביא את הזכור כתב נערה כלומר כפשיטה דקרא דעל כרחה נערה קרינא ביה דהא בענניה משחעי ולנערה לא תעשה דברי: במקפדת על פגמה. דלי בשאונה מקפדת לא קאמרי רבנן למקטליה משום עבירה דלא חמיר מעבודת כוכבים וזשה: אפגמה קפיד רחמנא. מדלח כתיב בהאי קרא אלא מידי דפגמה שמע מינה אפגמה קפיד: דמסרה נפשה לקטלא. שיש לנעוטים שמוסרוין עמון למות שיהרגנה ולא תבעל לו ואמרה תורה האיל דמה ודמו: הא קא פגים לה. ואי טעמא דקרא משום פגמה היא אמאי למעוטי חייבי לאוין ואלרבעין קא פריך דלמרי טעמא משום פגמה הוא: אפגמה רבה. כגון עריות דכריתות שהן חמורות והוא חרפתה מרובה שהולך ממזר ונעשית זונה כעולות אבל כהן גדול כאלמנה אינה נעשית זונה אלא חללה: הבא על אחותו. כלומר אפילו בא על אחותו דלא קרינא בה וכו' היתה להאשה אפילו הכי קרינא בה ונתן האיש הסוכב עמה להחריב מקרבו ככתובות (דף כט:): וע"ג חייב כרת לא מפטר מתשלומין ואי נתן להאשה בנפשו אמאי מיהו מתשלומין יש כחו וע"ג דלא קאקטלו פטור מתשלומין כדקיימא לו (שם ד' לה). בכל חייבי מיתות בית דין שוגגין דנפקא לן מדתניא דבי חזקיה מה מכה בהמה לא חלקת בה כו' אף מכה אדם לא תחלוך בו וכו': משעת העראה. קרי ליה נבעלה ואפגמה במקלח וקוב און מליצין אותה מגמר ביאה בנפשו וקנסא לא מיחייבי אלא משום גמר ביאה שהיא מוציאה בתולה' והאי גמר ביאה לאו דווקא ביאת המיורק שהיא מזויע דקרא אכתולים קפיד דכתיב (דברים כג) נערה בתולה אשר לא אורסה אלא גמר ביאה דהבא הכנסת עטרה היא: הניחא למאן דלמרי. בימותו (ד' נה): העראה דהויא כעבילה היינו נשיקת אבר איכא לאוקומה דפגמה היא דמיקרי בעולה ועדיין בתוליה לא ילאו לאיחויביה קנסא דחמששים: אלא למאן דלמרי העראה. שעשה הכתוב בכל התורה כעבילה זו הכנסת עטרה וגמר ביאה כגון דשפחה חרופה דכתיב בה שכתב זרע (ויקרא יט) היינו ביאת המיורק און כחו העראה פגם בלא הולאת בתולים וגמלא מיהו דניתן להאילו ותשלומין באון כאלה: שבה עליה. הוא או אחר כבר שלא כדרכה וחזר ובא עליה כדרכה דלא נתן בביאה זו להאילו בנפשו שכבר נפגמה: ר"י היא. דלמרי לא נתן להאילו בנפשו: (רש"י)

תוספות משום דהאי לאו אורחיה והאי קא פגים לה. לאו פירכא גמורה היא דאיכא למימר אידיך יוכיח וכי האי גוונא בפרק כיצד צולין (פסחים דף עז. ושם) גבי תמיד ופסח דדחו שבת וטומאה ולא יליף מינייהו שאר קרבנות צבור: חד למעוטי עובד ע"ז וחד כו'. אי לאו כתיב אלא חד הוה מוקמינן ליה למעוטי בהמה ושבט ותימה דבהמה ושבט היכי ממעט מחד וטפי היה נראה לומר דמחד ממעט ע"ז ושבט וא"ת ולמה לי קרא למעוטי שבת הא מציל גופיה קא מחלל שבת דחובל בחבירו ואידך יחלל שבת להציל חבירו מחילול שבת דאין זה מקלקל בחבורה דאיכא תקוני גבא כיון דמיחייב מיתה כדפריך באחד דיני ממונות (לעיל דף לה. ושם) וי"ל דמ"מ ס"ד דגזירת הכתוב כרבי אלעזר בר"ש: חילול חילול מע"ז. כל הני דלקמן בפרק הנשרפין (דף פג.) דכתיב בהו חילול לא אמרינן מע"ז אלא שבת דשבת וע"ז כתיב בהו חילול במקום מיתה: ממונא לא משלם עד גמר ביאה. פי' בקונטרס שהוא מוציא בתוליה וקשה דבלא השרת בתולים נמי משלם קנס דאמר בפ"ק דקדושין (דף ט:): באו עליה עשרה בני אדם ועדיין היא בתולה רבי אומר הראשון בסקילה וכולן בחנק ואמרינן מודה רבי לענין קנס דכולהו משלמי ובפרק הבא על יבמתו (יבמות דף נט. ושם) מוקמינן ולו תהיה לאשה באשה הראיה לו פרט לאלמנה לכהן גדול בבה עליה שלא כדרכה אלא הכא היינו טעמא דלא משלם אתחילת ביאה משום דקם ליה בדרבה מיניה הלכך לא משלם הכא עד גמר ביאה אבל בעלמא משלם קנס משעת העראה וי"מ דלא אתרביא העראה כגמר ביאה [אלא] לענין עריות וחייבי לאוין ועשה ויבמה ואשה לבעלה בפ' הבא על יבמתו (שם ד' נה.). אבל לענין קנס לא איתרביא וא"ת על כרחיך למ"ד העראה זו הכנסת העטרה אי אהעראה לא מיחייב הא בגמר ביאה לאו בתולה היא הא לאו פירכא היא דאחייב רבי רחמנא תדע מדלא ילפינן העראה מנערה המאורסה דאי אהעראה פטור בגמר ביאה היכי מחייב הא לאו בתולה היא אלא בהכי חייב רחמנא ומיהו בירושלמי דכתובות משמע דאהעראה משלם קנס דאמרינן הערו בה עטרה ועדיין היא בתולה כולהו משלמין קנס: במניחתו שלא יהרגנה ורבי יהודה היא. לא לגמרי כוותיה דהא קתני נערה אין קטנה לא ולרבי יהודה אפילו קטנה כדמוכח בפרק אלו נערות (כתובות כט. ושם): במפותה ודברי הכל. תימה היכי מוקמי' במפותה הא קתני סיפא אשת אחיו דיש לה קנס ועל כרחיך בנתארסה ונתגרשה דאי בעודה תחתיו חייבי מיתות פטורין כדתנן התם ונערה שנתארסה ונתגרשה קנסה לעצמה כדקתני ר' עקיבא בסיפא ואי במפותה הרי מחלה כדמוכח בפ' אלו נערות (שם ד' לב.) דמוקי מתני' דאלו הן הלוקין ביותמה ומפותה וכו' דאתיא כרבי עקיבא דברייתא דאמר נערה שנתארסה ונתגרשה יש לה קנס וקנסה לאביה הא קתני סיפא הבא על בתו פטור משום דמתחייב בנפשו ובנתארסה ונתגרשה איירי ואי דאב תיפוק ליה דאפילו בא עליה אחר קנסה לאביה ואין לומר דאיצטריך היכא דלא הספיקה לעמוד בדין עד שבגרה דמה עמידה בדין שייך בדבר שהוא שלו ונראה לפרש דלעולם לעצמה ואפילו במפותה מיחייב אי אמרה בשעה שבא עליה שאינה מוחלת הקנס מיהו בירושלמי פריך לה ומשני כגון שלא הספיקה לעמוד בדין עד שמת האב אבל יש להוכיח. דעל כרחיך מתניתין לא מתוקמא כר' עקיבא דברייתא דהא רב פפא אית ליה התם באלו נערות (ד' לד:): חידוש הוא שחידשה תורה בקנס כו' והש"ס קאמר התם (ד' לח:): דמאן דאית ליה חידוש כו' על כרחיך סבר לה כרבי עקיבא דמתני' ובירושלמי בפרק אלו נערות אמתניתין דיתומה שנתארסה ונתגרשה איכא פלוגתא דאמוראי דאיכא למאן דאמר המפתה פטור בבשת ופגם אבל קנס אינה יכולה למחול ואיכא לאוקמי רב פפא דהכא כי ההוא ומאן דאמר התם פטור מן הכל סבר כאידך

דחבא:

שינויא

(תוספות)

רב פפא אמר במפתה ודברי הכל אביי אמר ביכול להציל באחד מאבריו ורבי יונתן בן שאול היא דתניא רבי יונתן בן שאול אומר רודף שהיה רודף אחר חבירו להרוג ויכול להצילו באחד מאבריו ולא הציל נהרג עליו מאי טעמא דרבי יונתן בן שאול דכתיב **[שמות כא-כב]** וכי ינצו אנשים (יחדו) וגו' וא"ר אלעזר במצות שבמיתה הכתוב מדבר דכתיב **[שמות כא-כג]** ואם אסון יהיה ונתתה נפש תחת נפש ואפ"ה אמר רחמנא ולא יהיה אסון ענוש יענש אי אמרת בשלמא יכול להציל באחד מאבריו לא ניתן להצילו בנפשו היינו דמשכחת לה דיענש כגון שיכול להציל באחד מאבריו אלא אי אמרת יכול להציל באחד מאבריו נמי ניתן להצילו בנפשו היכי משכחת לה דיענש דילמא שאני הכא דמיתה לזה ותשלומין לזה לא שנא דאמר רבא רודף שהיה רודף אחר חבירו ושיבר את הכלים בין של נרדף ובין של כל אדם פטור מאי טעמא מתחייב בנפשו הוא ונרדף ששיבר את הכלים של רודף פטור של כל אדם חייב של רודף פטור שלא יהא ממנו חביב עליו וגופו של כל אדם חייב שמציל עצמו בממון חבירו ורודף שהיה רודף אחר רודף להצילו ושיבר את הכלים בין של רודף בין של נרדף בין של כל אדם פטור ולא מן הדין שאם אי אתה אומר כן נמצא אין לך כל אדם שמציל את חבירו מיד הרודף: אבל הרודף אחר בהמה: תניא רשב"י אומר העובד עבודת כוכבים ניתן להצילו בנפשו מק"ו ומה גמ' הדיוט ניתן להצילו בנפשו פגם גבוה לא כל שכן וכי עונשין מן הדין קא סבר עונשין מן הדין תניא רבי אלעזר ברבי שמעון אומר המחלל את השבת ניתן להצילו בנפשו סבר לה כאבוה דאמר עונשין מן הדין ואתאי שבת בחילול חילול מעבודת כוכבים א"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצקדק נימנו וגמרו בעליית בית נתזה בלוד כל עבירות שבתורה אם אומרים לאדם עבור ואל תהרג יעבור ואל יהרג חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכות דמים ועבודת כוכבים לא והא תניא א"ר ישמעאל מנין שאם אמרו לו לאדם עבור עבודת כוכבים ואל תהרג מנין שיעבוד ואל יהרג ת"ל **[ויקרא יח-ה]** וחי בהם ולא שימות בהם יכול אפילו בפרהסיא תלמוד לומר **[ויקרא כב-לב]** ולא תחללו את שם קדשי ונקדשתי אינהו דאמרו כר"א דתניא ר"א אומר **[דברים ו-ה]** ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאודך למה נאמר בכל נפשך אם יש לך אדם שגופו חביב עליו מממונו לכך נאמר בכל נפשך ואם יש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו לכך נאמר בכל מאודך גילוי עריות ושפיכות דמים כדרבי דתניא רבי אומר **[דברים כב-כו]** כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה וכי מה למדנו מרצחו מעתה הרי זה לא ללמד ונמצא למד מקיש רוצח לנערה המאורסה מה נערה המאורסה ניתן להצילו בנפשו אף רוצח ניתן להצילו בנפשו ומקיש נערה המאורסה לרוצח מה רוצח יהרג ואל יעבור אף נערה המאורסה תהרג ואל תעבור רוצח גופיה מנא לן סברא הוא דההוא דאתא לקמיה דרבה ואמר ליה אמר לי מרי דזראי זיל קטליה לפלגיא ואי לא קטלינא לך אמר ליה לקטלוך ולא תיקטול מי יימר דדמא דידך סומק טפי דילמא דמא דהוא גברא סומק טפי כי אתא רב דימי א"ר יוחנן לא שנו אלא שלא בשעת גזרת המלכות אבל בשעת גזרת המלכות אפי' מצוה קלה יהרג ואל יעבור כי אתא רבין א"ר יוחנן אפי' שלא בשעת גזרת המלכות לא אמרו אלא בצינעא אבל בפרהסיא אפי' מצוה קלה יהרג ואל יעבור מאי מצוה קלה אמר רבא בר רב יצחק אמר רב

רש"י רב פפא אמר. הא דקתני אחותו יש לה קנס במפתה קאמר דבת הנסא נמי היא ולהצילה לא ניתן להא אינה מקפדת: אביי אמר. לעולם בלחוסה וכגון דיכול המציל להציל באחד מאבריו של זה שלא ניתן להורגו מעתה ור' יונתן בן שאול הוא: ויכול. הנרדף או הרוצח או להציל באחד מאבריו ולא הציל נהרג עליו: צמנות שבמיתה. שהיא מחביון להרוג את חבירו והכה את האשה הכתוב מדבר: דכתיב ואם אסון יהיה. ואי לא מחביון להרוג דלגונא הוא אמאי מקטיל אלף לאו ש"מ צמחיון וסתם רוצח ניתן להצילו בנפשו כדלמרינן לעיל זה רודף היה שהיה מחביון ואפ"ה כתיב דלם לא יהיה אסון שאין כאן חיוב מיתה ענוש יענש דמי ולמות. אי אמרת בשלמא וכו'. כגון שיכול הרוצח להציל באחד מאבריו דהוא לא ניתן להרוג הלכך אין כאן מיתה וענש: אלף אי אמרת וכו'. אמאי יענש הא רודף הוא וניתן להציל בנפשו: דילמא שאני הכא. להכי משלם ואע"ג (דליכא) כד מיתה משום דמיתה לזה ותשלומין לזה המיתה והתשלומין אינון דאין לו ע"י אדם אחר שהמיתה בזה עליו כשביל חבירו שהיה מריב עמו והתשלומין דבעל האשה הן דאיניש דעלמא הוא הלכך לא מיפטור מתשלומין דהאי משום חיוב מיתה דמחייב לאידך: לא שנא. אם היה כאן חיוב מיתה אין חילוק להתחייב תשלומין בין שהמיתה בזה עליו כשביל בעל התשלומין בין שבהא עליו כשביל אחר פטור: מתחייב בנפשו הוא. כדליפא ז' שהרי ניתן להציל בנפשו ואע"ג דכלים הללו של שאר כל אדם הן דמיתה לזה ותשלומין לזה פטור: ורודף שהיה רודף. אחר חבירו להרוג זה רודף אחריו להצילו ושיבר את הכלים וכו': סבר לה ככאן. בעבודת כוכבים דעונשין מן הדין והדין יליף שבת בחלול חלול מעבודת כוכבים מחלליה מות יומת (שם ת לא) ומזרעך לא תתן להעביר למוכך ולא תחלל (ויקרא יח): נתנה. שם האיש: יעבור ואל יהרג. וחי בהם ולא שימות בהם: חוץ מעבודת כוכבים וכו'. לקמן יליף לה: כפרהסיא. לקמן מפרש כמה כפרהסיא: לא תחללו. כפרהסיא איכא חלול השם וצריך לקדש את השם וזהו ונקדשתי שמוסר נפשו על אהבת יוצרו: ואהבת את ה' אלהיך. משמע שלא תמירנו בעבודת כוכבים: לכך נאמר וכו'. כלומר תהא אהבתו חביבה כך יותר מכל החביב כך: מה רוצח יהרג ואל יעבור. ואם אמר לו הוי רוצח והרוג את הגפס ואם לאו הרינו הורגך יהרג ואל יעבור: סברא הוא. שלא תהא נפש חבירו דליכא חרתי אבוד נשמה ועבירה מפני נפשו דליכא אלף חלל אבוד נשמה והוא לא יעבור דכי אמר רחמנא לעבור על המצות משום וחי בהם משום דיקרה בעיניו נשמה של ישראל והבא גבי רוצח כיון דסוף סוף איכא חיבוד נשמה למה יהא מותר לעבור מי יודע שגפשו חביבה ליוצרו יותר מנפש חבירו הלכך דבר המקום לא ניתן לדחות: מרי דוראי. ארון עירי וכתיב הוה: מאי חזית דדמא דידך סומק טפי. מי יודע שיהא דמך חביב וגאה ליוצרך יותר מדם חביבך הלכך אין כאן לומר וחי בהם ולא שימות בהם שלא תהיה הכתוב אלף משום חביבות נפשם של ישראל להקב"ה וכאן שיש אבוד נפש חבירו לא ניתן דבר המלך לדחות שאותו על הרצחיה: ואפילו מזה קלה יהרג ואל יעבור. שלא יכילו העובדי כוכבים להמריד את הלבושות לכך: (רש"י)

תוספות שלא יהא ממנו חביב עליו. דמדניתן להצילו בנפשו כל שכן דניתן בממונו: קסבר עונשין מן הדין. לא דמי לעונשין מן הדין דאפילו בה אביי ורבא לקמן ב' השרפין (ד' עו). כדפרישית בפרק ד' מיתות (ד' נג: ד"ה השתא) והא דאיצטריכא לעיל חד למעוטי עבודת כוכבים היינו נמי למאן דאמר עונשין מ"ו אין עונשין הוה משני חד למעוטי בהמה דדמי לעריות ואידך אידי דכתיב נער כתיב נמי נערה: (תוספות)

אפילו לשנויי ערקתא דמסאנא וכמה פרהסיא אמר ר' יעקב אמר רבי יוחנן אין פרהסיא פחותה מעשרה בני אדם פשיטא ישראלים בעינן דכתיב **[ויקרא כב-לב]** ונקדשתי בתוך בני ישראל בעי רבי ירמיה תשעה ישראל ונכרי אחד מהו תא שמע דתני רב ינאי אחוה דרבי חייה בר אבא אתאי תוך תוך כתיב הכא ונקדשתי בתוך בני ישראל וכתיב התם **[במדבר טז-כא]** הבדלו מתוך העדה הזאת מה להלן עשרה וכולהו ישראל אף כאן עשרה וכולהו ישראל והא אסתור פרהסיא הואי אמר אביי אסתור קרקע עולם היתה רבא אמר הנאת עצמן שאני דאי לא תימא הכי הני קוואקי ודימוניקי היכי יהבינן להו אלא הנאת עצמן

שאי הכא נמי הנאת עצמן שאני ואזדא רבא לטעמיה דאמר רבא עכו"ם דאמר ליה להאי ישראל קטול אספסתא בשבתא ושדי לחיותא ואי לא קטילנא לך ליקטיל ולא לקטיליה שדי לנהרא ליקטיליה ולא ליקטול מ"ט לעבורי מילתא קא בעי בעו מיניה מר' אמי בן נח מצווה על קדושת השם או אין מצווה על קדושת השם אמר אביי ת"ש שבע מצות נצטוו בני נח ואם איתא תמני הוינן א"ל רבא אינהו וכל אבזרייהו מאי הוי עלה אמר רב אדא בר אהבה אמרי בי רב כתיב [מלכים ב ה-י] לדבר הזה יסלח ה' לעבדך בבא אדני בית רמון להשתחות שמה והוא נשען על ידי והשתחית וכתוב [מלכים ב ה-יט] ויאמר לו לך לשלום

רש"י ערקתא דמסאנא. שרן הנעל שאם דרך העובדי כוכבים לקשור כך ודרך ישראל בעינו אחר כגון שיש כל יהדות דבכר ודרך ישראל להיות נטועים אפילו שני זה שאין כאן מזה חלל מנהג בעלמא יקדש את השם בפני חבירי ישראל והאי פרהסיא מדבר בשראלי: אחיך תוך תוך. דעשרה בעינו וכולהו ישראל: להלן. במרגלים: והא אסתר פרהסיא הואי. ונבעלה לעובד כוכבים ולא מסרה נפשה לקטלה: קרקע עולם היא. אינה עושה מעשה הוא עושה בה מעשה: הגלגל עמנו. שאין העובד כוכבים מתכוין להעבירו מיראתו חלל להנאת עצמו מתכוין שאני ואין כאן חלול השם ליהרג על כך: הני קוואקי ודמוניקי. כלי נחשת שנתנו בהם גחלים גבוהין הן ועומדין לפני שולחן מלכים להתחמם כנגדן: היכי יהיבין להו. יום חג היה לפרסיים שנטעו מן משרתי עבודת כוכבים אור מכל בית וביה ומעמידין בבית עבודת כוכבים שלהם ומתחממין העם כנגדן והיו נוטלין אף מבית ישראל בעל כרחם היכי יהיבין להו ולא מסרי נפשיהו לקדושת השם הלל חק עבודת כוכבים הוא: חלל. הואיל והעכו"ם אינו מתכוין להעבירו חלל להנאת עצמו מתכוין שצריך לחיותו הכלי אין כאן קידוש השם ליהרג עליו ואף על פי שהעכו"ם אינו כריך לו חלל לחוק עבודת כוכבים הנאת עצמו הוא שצריך לחיותו כלי ואינו אומר לי שאעבוד אני: הטיל אספסתא. חזר עשב מאכל בהמה: לקטול. האספסתא חלל לקטיליה העכו"ם דקיון דליתו מתכוין להעבירו חלל לכרכי עמנו שאין כאן חילול השם: שדי לנהרא. להעבירו הוא מתכוין ואי פרהסיא הוא או שעת גזרת המלכות לקטיליה חלל ליקטול אספסתא: בן נח מזהר על עבודת כוכבים כדאמר ב"ד מיתות (ד' טו.) ואם אמר עבדך ואל תהרג מזהר חלל לקדש את השם או לא: אבזרייהו. כל מידי דשידך זהו קדושת השם שייכא זהו דלם אומר לו לעבור על אותן מצוות או תהרג ואם לא יקדש את השם יעבור עליהם הלכך האי נמי בכללן הוא: אבזרייהו. לוד אפרטנמנ"ט ודוגמתו במנחות (דף עב:) עולה וכל אבזרייהו: לכבר הזה. מאחר שקבל עליו נעמו שלל לעבוד עבודת כוכבים אמר לו לאלישע לכבר הזה יסלח ה' לעבדך שאני אנוס דבכר שאזוני נשען ע"י וכתיב ויאמר לו לך לשלום חלמא הוה לו: (רש"י)

הוספת ואפילו לשנויי ערקתא דמסאנא. לכאורה משמע דמנעליהם משוין משל עכו"ם כדאמר נמי בפרק הכנוס (ב"ק נט: ושם) גבי אלעזר זעירא דהוה סיים מסאני אוכמי וקאמר שהיה מתאבל על ירושלים וכך משמע במסכת תענית (דף כב.) גבי ההוא גברא דהוה מסיים מסאני אוכמי ולא רמי חוטי וקשה דבסוף פ"ק דביצה (דף טו.) תנן אין משלחין מעל לבן ביו"ט מפני שצריך ביצת הגיר להשחירו ומפרש ר"ת דווקא רצועות המנעל היו משונות משל עכו"ם דשל עכו"ם שחורות ושל ישראל לבנות ומסאני אוכמי דבכל דוכתי היינו רצועות שחורות אבל המנעל ודאי היה שחור: והא אסתר פרהסיא הואי. תימה דה"ל לאקשווי עריות הואי דרוצא ונערה המאורסה לכולי עלמא יהרג ואל יעבור וכמו בן קשה בריש כתובות (דף ג: ושם) דאמר דאיכא צנועות דמסרו נפשיהו ופריך ולירוש להו דאנוס שרי ומאי קושיא הא שפיר עבדן דמסרו נפשיהו משום גילוי עריות ותיירך ר"ת דאין חייבין מיתה על בעילת עובד כוכבים משום דרחמנא אפקריה לזרעיה דעובד כוכבים כדאמרינן בפ' נישואין על האנוסה (יבמות צח.) דכתיב וזרמת סוסים זרמתם ומתוך כך היה רוצה ר"ת להתיר בת ישראל שהמירה ובה עליה עובד כוכבים ושוב נתגיייר עמה לקיימה ביהדות דלא שייך למימר אחד לבועל בביאת עובד כוכבים דהוה כביאת בהמה והקשה הר"ר יצחק ב"ר מרדכי דע"כ בביאת עכו"ם נאסרה לבועל כדאמרי' התם דאיכא פרוצות בפ' האשה שנתאמה (כתובות כו: ושם) גבי האשה שנחבשה בידי עכו"ם על ידי נפשות אסורה לבועלה ואמרינן נמי במילה (דף טו.) כאשר אבדתי מבית אבא כך אבדתי ממך אלמא לגבי בעלה לא חשיב' ביאת עובד כוכבים בהמה וגם לכהונה נפסלת בביאת אע"פ שבביאת בהמה אינה נפסלת דאין זנות לבהמה כדאמרינן בפ' הבא על יבמתו (יבמות דף טו.) דזרעיה דעובד כוכבים הוא דאפקריה רחמנא לענין חייס אבל ביאת דעובד כוכבים לא אפקריה וכיון דנאסרה לבועל אסורה לבועל ביוניטמא ונטמאה ואמרינן נמי בסוטה בפרק ארוסה (ד' כו: ושם) דכתיב מקנין על ידו ופוסל בתרומה ופריך פשיטא ונסתרה והיא נטמאה אמר רחמנא אחד לבועל ואחד לתרומה ומשני מהו דתימא כי אמר ונסתרה והיא נטמאה הני מילי היכא דבהך ביאה אסירה ליה לאפוקי עכו"ם דבלאו הכי אסירה ליה קמ"ל אלמא אפילו גבי עובד כוכבים שייך ונטמאה לאסור לבועל והוא הדין לבועל והא דלא פריך הכא והא אסתר עריות הואי דקים ליה דמהני טעמא דקרקע עולם לענין דלא מיחייב' למסור עצמה משום עריות דהא מרוצח ילפינן ורוצח גופיה כי מיחייב למסור עצמו ה"מ קודם שיהרג בידיים אבל היכא דלא עביד מעשה כגון שמשליכין אותו על התינוק ומתמעך מסתברא שאין חייב למסור עצמו דמצי אמר אדרבה מאי חזית דדמא דחבראי סומקי טפי דילמא דמא דידי סומק טפי כיון דלא עביד מעשה והא דקאמר גבי נערה המאורסה תהרג ואל תעבור יהרג גרסינן ואבועל קאי דעביד מעשה אבל הנערה עצמה שהיא קרקע עולם אין חייבת למסור עצמה ואי גרס תהרג יש לפרש דתהרג הנערה קודם שתעשה מעשה שתביא עליה את הערוה אבל לענין חלול השם משום פרהסיא לא ס"ד דמהני טעמא דקרקע עולם וכן נמי יש לפרש בההיא דריש פרק הבא על יבמתו (יבמות ד' נג: ושם) דאמר רבא אין אונס לערוה שאין קישוי אלא לדעת דאם אומר לו שיהרגהו או יניח שיביאווהו על הערוה וידע שאם יביאווהו אי אפשר שלא יתקשה לא מציון למימר דלא עביד מעשה שהקישוי חשיב מעשה ואם היה כבר מקושה ועומד והעכו"ם הביאווהו על הערוה התם ודאי. יש אונס ואין לו למסור עצמו והא דפריך פרק מצות חליצה (שם ד' קג. ושם) גבי יעל והא קא מתהניא מעבירה ומשני טובתה של רשעים רעה היא אצל צדיקים דכשבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא לא בעי למימר דמהיא טעמא היה לה למסור עצמה אע"פ שהיא קרקע עולם משום דהנאה חשיבא כמעשה כדדריש בפרק המניח (ב"ק ד' לב.) ונכרתו הנפשות העושות דא"כ בשמעתין נמי ה"ל לאקשווי גבי אסתר ועוד דנראין הדברים שלא היתה אנוסה שהרי בורח היה ולא הוה רשאי לאנסה ואדרבה היה צריך שתטמינהו מן הרודפים כמו שמוכיח הענין והיא שידלתו בדבריה עד שבא עליה להתיש כחו והתם פריך על מה שהכתוב משבחה מנשים באהל תברך שרה רבקה רחל ולא דאמרינן בפ' מי שאמר ואני גביר (ד' כג: ושם) גדולה עבירה לשמה מצווה שלא לשמה מבעליתן וחשיב לה שלא לשמה משום דנהנין מן המצווה ולא היה לשמה כל כך ומש"ה פריך דיעל נמי מיתהניא והשתא ניחא שהכתוב משבחה דאם היתה אנוסה במה הכתוב משבחה וא"ת כשנתרצית אסתר לאחשוורוש שאמרה כאשר אבדתי אבדתי למה לא גירשה מרדכי תחילה כדי שתהא מותרת לחזור לו דמחזיר גרושתו לא אסירה בזנות בלא נישואין כדתנן בפ"ב דסוטה (ד' יח:.) הכל מודים שאין מתנה עמה לא על קודם שתתארס ולא על אחר שתתגרש שתסתרי לאחר ותטמאי שאם תסתרי ותטמאי ואח"כ יחזירנה זה הכלל כל שתיבעל ולא תהא אסורה לו לא היה מתנה עמה וי"ל דלא היה רוצה לגרשה שהיה ירא פן יודע למלך: קטול אספסתא ושדי לחיותא כו'. ההוא עובדא דשלהי יבמות (ד' קכא: ושם) דאמר ליה עכו"ם לישראל קטיל אספסתא ואי לא קטילנא לך כדקטילנא לפלניא בר ישראל דאמרי ליה בשל יל קדירה בשבתא ולא בשיל וקטילתיה שמא לא היה בקי בהלכה דמן הדין לא היה לו למסור עצמו במקום הנאת עצמו של עכו"ם: בן נח מצווה על קידוש השם. וא"ת והא וחי בהם בישראל כתיב ואפילו ישראל היה מחויב למסור עצמו אפילו בצניעות אי לא דכתיב וחי בהם ויש לומר דדילמא לא איצטריך וחי בהם אלא כי היכי דלא יניף שאר מצות מרוצח ונערה המאורסה דאפילו בצניעות יהרג ואל יעבור לכ"ע:

דף עה

ואם איתא לא לימא ליה הא בצניעה הא בפרהסיא אמר רב יהודה אמר רב מעשה באדם אחד שנתן עיניו באשה אחת והעלה לבו טינא ובאו ושאלו לרופאים ואמרו אין לו תקנה עד שתבעל אמרו חכמים ימות ואל תבעל לו תעמוד לפניו ערומה ימות ואל תעמוד לפניו ערומה ימות ואל תעמוד לפניו ערומה ימות ואל תספר עמו מאחורי הגדר פליגי בה ר' יעקב בר אידי ור' שמואל בר נחמני חד אמר אשת איש היתה וחד אמר פנויה היתה בשלמא למאן דאמר אשת איש היתה שפיר אלא למ"ד פנויה היתה מאי כולי האי רב פפא אמר משום פגם משפחה רב אחא בריה דרב איקא אמר כדאי שלא יהו בנות ישראל פרוצות בעריות

מה להיא שכן אמה בשרפה תאמר שהוא שאלו בסקילה ועוד הוא כהיא מה היא לא חלקתה בה בין בתה לאם אמה אף הוא לא חלקו בו בין בתו לאם אמו ולמאן דאמר סקילה חמורה מהאי קושיא לא נידונה אי מה הוא כלתו אסורה אף היא כלתה אסורה אמר אביי אמר קרא אשת בנך היא משום אשת בנך אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום אשת בנה רבא אמר בין למ"ד דון מינה ומינה בין למאן דאמר דון מינה ואוקי באתרה לא אתיא למאן דאמר דון מינה ומינה מה הוא כלתו אסורה אף היא נמי כלתה אסורה ומינה מה הוא בסקילה אף היא נמי בסקילה למ"ד סקילה חמורה איכא למיפרך מה להוא שכן אמו בסקילה תאמר בהיא שאמה תאמר בהיא שאמה בשרפה ועוד בתה בשרפה וכלתה בסקילה הוא בעצמו יוכיח דבתו בשרפה וכלתו בסקילה אלא מה הוא לא חלקת בו בין אמו לכלתו אף היא לא חלקת בה בין אמה לכלתה ולמ"ד שרפה חמורה מהאי קושיא לא נידונין ולמ"ד דון מינה ואוקי באתרה מה הוא כלתו אסורה אף היא כלתה אסורה ואוקי באתרה התם הוא דבסקילה אבל הכא בשרפה כדאשכחן באמה למ"ד סקילה חמורה איכא למיפרך מה להוא שכן אמו בסקילה תאמר בהיא שאמה בשרפה ועוד מה הוא חלקת בו בין בתו לכלתו אף היא חלקת בה בין בתה לכלתה ולמ"ד נמי שרפה חמורה מהאי קושיא לא נידונין בתו מאנוסתו מנין האמר אביי ק"ו על בת בתו ענוש על בתו לא כל שכן וכי עונשין מן הדין גלויי מילתא בעלמא הוא רבא אמר אמר לי ר' יצחק בר אבדימי אתיא הנה הנה אתיא זמה זמה תני אבוב דרבי אבין לפי שלא למדנו לבתו מאנוסתו הוצרך הכתוב לומר **[ויקרא כא-ט]** ובת איש כהן אי מה בת כהן היא בשרפה ואין בועלה בשרפה אף בתו מאנוסתו היא בשרפה ואין בועלה בשרפה אמר אביי אמר קרא **[ויקרא כא-ט]** את אביה היא מחללת מי שמחללת את אביה יצתה זו שאביה מחללה רבא אמר בשלמא התם אפיקתיה מדינא דבת כהן ואוקימתה אדינא דבת ישראל הכא אדינא דמאן מוקמת ליה אדינא דפנוייה מוקמת ליה אזהרה לבתו מאנוסתו מנין בשלמא לאביי ורבא מהיכא דנפקא להו עונש מהתם נפקא להו אזהרה אלא לדתני אבוב דרבי אבין מאי אמר רבי אילעא אמר קרא **[ויקרא ט-כט]** אל תחלל את בתך להזנותה מתקיף לה רבי יעקב אחוה דרב אחא בר יעקב האי אל תחלל את בתך להזנותה להכי הוא דאתא האי מיבעי ליה לכדתניא אל תחלל את בתך להזנותה יכול כהן המשיא את בתו ללוי וישראל הכתוב מדבר ת"ל להזנותה בחילול שבזנות הכתוב מדבר במוסר את בתו שלא לשם אישות אם כן לימא קרא אל תחלל מאי אל תחלל שמע מינה תרתי ואביי ורבא האי אל תחלל את בתך להזנותה מאי עבדי ליה אמר רבי מני זה המשיא את בתו לזקן כדתניא אל תחלל את בתך להזנותה רבי אליעזר אומר זה המשיא את בתו לזקן ר"ע אומר זה המשיא בתו בוגרת אמר רב כהנא משום רבי עקיבא אין לך עני בישראל אלא רשע ערום והמשיא בתו בוגרת אטו המשיא בתו בוגרת לאו רשע ערום הוא אמר אביי

רש"י מה להיא. לשאר אשתו דין הוא להחמיר ולחפור את אם אמה שכן מלינו בחרונו שאר כל חמור שכן אמה בשריפה; ועוד מה היא לא חלקת בין בתה לאם אמה אף הוא וכו'. כלומר מאי חזית דכי אמרת אוקימ באתרה למילף שאר דידיה מיניה וביה דבר מדבר שגאמר דאם אמו היא בסקילה כלמא כי היכי דבשאר דידיה אם אמה כלמא דילמא אוקומא באתרה וימא דבשריפה היא כבתו כי היכי דבשאר דידיה אם אמה בכתה והא לא אפשר כיון דס"ל שריפה חמורה איכא למיפרך אמו בסקילה ואם אמו בשריפה; אף היא. כלתה אסורה כיון דרביהה הזכרים נקבות השוה נמי נקבות כזכרים שאר אשתו כשאר ויהא אסור אף באשת חורגו ואנן הוא דאמרנו מותר אדם באשת חורגו; כלתו בסקילה. בפ' ד' מיהות (לעיל דף ג.) איכא למיפרך. בתחילת הדיון לאוסרה: למ"ד שריפה חמורה. ואינה לפיכח מקיימת משום האי קושיא בתרייתא לא נדונה כלומר לא תולפינהו מהדדי ואפי' לאוסרה דכיון דלא מליה למיזן מינה ומינה; ה"ג אבל הכא בשריפה כדאשכחן באמה דהיינו אתרה דומיא דידיה דכלתו כלמא; ועוד מה הוא חלקת. כלומר מאי חזית דכי אוקמת ליה באתרה למילף שאר דידיה מיניה וביה שריפה כלמא דומיא דידיה דכלתו כלמא אוקמת באתרה הכי ולמוד שאר דידיה מיניה וביה ואימא הכי כיון דבתה בשריפה כריכוך אנו נענוש בכלתה מינה חמורה מזאת ובסקילה והיינו מיניה וביה מבתה שהיא בשריפה אתה למד לכלתה סקילה שפירך אתה לחלוק ולהחמיר בין בתה לכלתה דמה הוא חלקת בו להחמיר כלתו מבתו אף היא וכו' והא לאו דון מינה ומינה הוא אלא גלויי מילתא בעלמא היא דכי ילפת שאר דידיה מיניה וביה יכ' לך להחמיר בכלתה מבתה ואם באת לומר כן איכא למימר דאין לך ללמוד כן אלא להשוות כלתה כלמא כי היכי דכלתו שיהא כלמא הלכך איכא למימר סקילה ואיכא למימר שריפה מש"ה לא נדונה; בתו מאנוסתו מנין. בשאר דידיה בקרא דערוה בת בנך וגו' דאוקומנא במוסרם לא חייבא בתו; גלויי מילתא בעלמא הוא. ואין זה עונש מן הדין דהא בתו מקורבת דבתו היא דלתיא והיכי דמי עונש מן הדין כגון ערות אחותך בת אביך או בת אמה אין לי אלא בת אביך שאלו בת אמו ובת אמו שאלו בת אביך ואם באתה להביא בת אביו ובת אמו מק"ו זה עונש מן הדין דהא לאו מכת קורבה דהא אחיא דזו קורבה מחמת עגמה וזו קורבה מחמת עגמה אבל הבא על בתו אינה קרובה לו אלא משום בתו; אחיא הנה הנה לאוסרה. נאמר בשאר הנה ונאמר בשאר אשתו הנה מה להבן בתה כבת בתה אף כאלו בתו כבת בתו ומאחר שנתרבת להיות כבת בתו אחיא לשריפה בגזירה שיהא כבת בתו כבת בתו כדלמרינו לעיל: הארך הכתוב לומר ונת אש כהן. נאראה דהוא ליה למימר ונת כהן וכתוב אש לומר לך בת אש מאנוסתו שאינה בת אשתו כי תחל לזנות את אביה כלומר שנתה מאביה בשריפה: אי מה בת כהן. נאראה שזינתה מאחר היא בשריפה ואין בועלה בשריפה; אף בתו מאנוסתו היא בשריפה ולא הוא. דהיא חשף כתיב ולא הוא: רבא אמר בשלמא התם גבי בת כהן כגשואה או כארובה משתעי קרא כדלפינו פסק ד' מיהות כי אפיקתיה לבעול מדינא דבת כהן; ואוקומיה אדינא. דבועל אשת אש דהא לא נפקא מכלל אשת רעהו אבל בא על בתו משום קורבא היא בין בפנויה בין כגשואה ואי מפקת לאביה מכלל דינא אחי דינא מוקמת ליה אדינא דפנויה מוקמת ליה ומפטר אפטר לומר כן השתא אחי דלא עבדא מידי מיקטל אחי מיפטר והא קיימא לן (ב"ק דף טז:) שהיה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה: אל תחלל את בתך. אל תחלל בזנות; יכול כהן המשיא בתו ללוי ולשרא. שמחללה ופוסלה מתרומה כל זמן היותה. תחתיו: במוסר בתו. לאדם לבעולת זנות שלא לשם אישות: תחלל. שני חלולין משמע: המשיא בתו לזקן. ומתוך שאינה מקבלתו מזהה הוא עליו: זה המשיא בתו בוגרת. שמתאוה להפקירה ומזנה: אין לך עני בישראל. לקמן מפשט לה: משהה בתו בוגרת לאו רשע ערום הוא. שמתאוה אוחה בשביל מלאכה וזו היא ערמת רשע שגורם להזנותה בשביל הנאתו שאין רואה לקנות שפחה לשמשו: (רש"י)

תוספות אמר אביי ק"ו. אביי נמי אית ליה גזירה שוה כדאמרין לעיל אלא דקאמר הכא לא צריך ומיהו קשה מפ"ק דכריתות (דף ה.) גבי אל תהי ג"ש קלה בעיניך דמשמע התם דאביי לא יליף בתו מאנוסתו אלא מגזירה שוה: תני אבוב דרבי אבין כו'. מדבעי קרא משמע דלית ליה גזירה שוה דהנה הנה זמה זמה ותימא א"כ בתו ובת בנו מנא ליה דבשריפה ועוד קשה דהאי איש איצטרך לכדרשינו בפרק ד' מיתות (לעיל דף נא.) אע"פ שאינה כהנת דמאי שריש כדמריש בקונטרס: (תוספות)

הכי קאמר איזהו עני רשע ערום זה המשאה בתו בוגרת ואמר רב כהנא משום ר"ע היו זהיר מן היועצץ לפי דרכו אמר רב יהודה אמר רב המשיא את בתו לזקן והמשיא אשה לבנו קטן והמחזיר אבידה לכותי עליו הכתוב אומר **[דברים כט-יח]** למען ספות הרוה את הצמאה לא יאבה ה' סלוח לו מיתביי האוהב את אשתו כגופו והמכבדה יותר מגופו והמדריך בניו ובנותיו בדרך ישראל והמשיאן סמוך לפירקן עליו הכתוב אומר **[איוב ה-כד]** וידעת כי שלום אהלך ופקדת נוך ולא תחטא סמוך לפירקן שאני תנו רבנן האוהב את שכיניו והמקרב את קרוביו והנושא את בת אחותו והמלוה סלע לעני בשעת דוחקו עליו הכתוב אומר **[ישעיה נח-ט]** אז תקרא וה' יענה תנו רבנן **[ויקרא כ-יד]** אותו ואתהן אותו ואת אחת מהן דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר אותו ואת שתיהן מאי בינייהו אמר אביי משמעות דורשים איכא בינייהו רבי ישמעאל סבר אותו ואתהן אותו ואת אחת מהן שכן בלשון יוני קורין לאחת הינא ואם חמותו מדרשה אתיא רבי עקיבא סבר אותו ואתהן אותו ואת שתיהן ואם חמותו הכא כתיבא רבא אמר חמותו לאחר מיתה איכא בינייהו ר' ישמעאל סבר חמותו לאחר מיתה בשרפה ורבי עקיבא סבר איסורא בעלמא: **[מתני']** ואלו הנהרגין הרוצח ואנשי עיר הנדחת רוצח שהכה את רעהו באבן או בברזל וכבש עליו לתוך המים או לתוך האור ואינו יכול לעלות משם ומת חייב דחפו לתוך המים או לתוך האור ויכול לעלות משם ומת פטור שיהיה בו את הכלב שיסה בו את הנחש פטור השידן בו את הנחש רבי יהודה מחייב וחכמים פוטרין: **[גמ']** אמר שמואל מפני מה לא נאמרה יד בברזל שהברזל ממת בכל שהוא תניא נמי הכי רבי אומר גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שהברזל ממת בכל שהוא לפיכך לא נתנה תורה בו שיעור והני מילי דברזיה מיברז: וכבש עליו לתוך המים: רישא רותא קמ"ל וסיפא רותא קמ"ל רישא רותא קמ"ל אף על גב דלאו איהו דחפו כיון דאין יכול לעלות משם ומת חייב סיפא רותא קמ"ל אע"ג דחפוי כיון דיכול לעלות משם ומת פטור כבש מנלן אמר שמואל דאמר קרא **[במדבר לה-כא]** או באיבה לרבות את המצמצם ההוא גברא דמצמצמא לחיותה דחבריה בשימא ומתה רבינא מחייב רב אחא בר רב פטר רבינא מחייב קל וחומר ומה רוצח שלא עשה בו שוגג כמזיד ואונס כרצון חייב בו את המצמצם

[רש"י] הכי קאמר איזהו עני רשע ערום. שפצביל עניות מרשיע זה המשהה וכו' והכי תהמר אין כך עני רשע ערום כישראל חלל המשהה בתו בוגרת: לפי דרכו. להנחשו: למען ספות. לחזור כמו ספו שנה על שנה (ישעיה כט): רוח את המלאה. שבע דבר עם למא לדבר זקן וילדה זאת למאה לתשמיש זקן שבע וכן גדולה לקטן: והמחזיר אבידה לכותי. האוהב והסר כותי לישראל ומראה בעלמא שהקרה אביה האוהב לו מלות בוראיו שאף לכותי הוא עושה כן שלא לטעוהו עליהם: רוח. עובדי כוכבים שפצבים ואין קמלון לזכרם למאה זו כנסת ישראל שצמאה והאביה ליראת יורכה ולקיים מלתיה: והמכבדה. בהשגיחין נאין: סמוך לפירקן. עניין קטנים הם: סמוך לפירקן שאני. דלאו היינו קטן כולי האי דמשום שנה או חיי שנה לא חזנה עליו: תקרא וה' יענה. לעיל מנייה כתיב הלך פרום לרעב לחמך וגו' ומשפך אל התעסם היינו נושא בת אחותו ומקרב את קרוביו ואוהב את שכניו נמי במקרב את קרוביו לכהני (משלי כז) טוב שכן קרוב מלא רחוק ומלוה סלע לעני בשעת דוחקו ככלל פרום לרעב לחמך וכו' תראה ערום: אתהן. משמע ליה לר' ישמעאל את החמת מהן שכן בלשון יוני קורין לאחת הינא וה"ק קרא ואיש אשר יקח את אשתו זהר את אמה בלא יספרו אותו ואת חמותו: ר"ע אומר אותו ואת חמותו: מפני מה לא חזיר במאי קא מופלגי הא ודאי לשרוף את אשתו לא קאמר ר"ע: משמעות דורשין. לשון משמעות המקרא דורשין: לר' ישמעאל אתהן חלה הוא. ואחמותו קאי ואם חמותו מדרשא דומה אחיה דלחמך לעיל מנין לעשות למטה כלמעלה וכו': לר"ע אתהן תתני משמע. חמותו ואם חמותו וה"ק יספרו אותו ואתהן הן שתי אחיות כיון דקח את אשה ואת אמה ואם אמה: רבא אמר חמותו שפא עליה התנה לאחר מיתה בתה איכא בינייהו. אבל אם חמותו לתרווייהו מדרשא אחיה: ר' ישמעאל סבר חמותו לאחר מיתה שפירפה. כמחיים דה"ק קרא אפי' אין מתקיימת חלה אחת מהן תשרף דהא ודאי אשתו לא קאמר קרא דתשרף: ר"ע סבר. אתהן שתייהן משמע וה"ק אם אשתו קיימת תשרף חמותו ואם לאו אין כן עונש שפירפה חלה איסור חרור שוכב עם חותנתו: מתני' כבש. פרימ"ר בלע"ז אוחז ראשו של חבירו ותוקפו במים כדי שלא יוכל להרים ראשו ונגער ומת: שיהיה. יורה: הדין. שאלה את הנחש בידו והולכו הגיע שני נחש בידו של חבירו פלוגתא דרבי יהודה ורבנן מפרש בגמ' גמ' לא נאמרי יד בברזל. כמה שנאמר (במדבר לה) בראבן יד בכלי יד עז מן משמע שיש בה מלאח החיה דבעינן שיעורא אבל בברזל כתיב ואם בכלי ברזל הכהו: שהברזל ממת בכל שהוא. על ידי החיבה שחובב לו מחט בושט או בלבן: דבריה מייבזין פונש"ק בלע"ז אבל הכהו לחרכו דרך הכאה שיעורא בעי: אף על גב דלאו איהו דחפו. חלה שנפל מעלמו וכו' זה וכבש עליו ולא נתנו להרים ראשו: שיכול לעלות משם. אדם אחר כיוצא בזה ופעם גרמא לו: פטור. הוהא דלא עבד שיעור מיתה: או לרבות את המלמס. היינו כובש שצממנו שם שלא יקום: (רש"י)

[תוספות] איזהו עני רשע ערום. רשע ערום איכא טובא כדמפרש בסוטה בפרק היה נוטל (דף כ. ושם) אבל עני רשע ערום ליכא אלא האי לחודיה: סמוך לפירקן. משמע הכא דאבנו נמי קאי וקשה דברק חרש (בימות דף קיב): אמרין דקטן לא תקינו ליה נישואין ואמר בהאשה רבה (שם דף צו): דנשותיהן פטורות מן החליצה ומן הייבום אלמא בעילת זנות היא וי"ל דלא חשיב מיהא בעילת זנות דהא אמר בפרק הכותב (כתובות דף צ.) דקטן שהשיאו אביו אשה כתובתה קיימת: והמלוה סלע לעני כו'. משמע דמצוה קעבד וקשה דב"ק דחגיגה (דף ה. ושם) אמרין צרות רבות ורעות זה הממציא מעות לעני בשעת דוחקו ומפרש ר"ת דהכא במלוה לצורך מזונות אבל התם מייירי כשהמלוה דוחקת לגבות ממנו מס וגולגוליות וארנוניות ואם לא היה מוצא היו מניחין אותו ועבשיו גורם זה המלוה ודוחקתו המלכות ולימים בא המלוה וטורף ביתו ושדותיו ומפסיד והיינו צרות רבות ורעות והיינו דקאמר התם זוזי לעללא לא שכיח כלומר לקנות תבואה לתליתא שכיח כלומר כשדוחקין אותו למכור או למשכן ביתו ושדותיו כמו תלויה וזבין (ב"ב דף מז): ובקונטרס פירש שם דקאי אאם טוב ואם רע זה הנותן מעות לעני בפרהסיא וקאמר זה הממציא מעות לעני בשעת דוחקו וזוזי לעללא לא שכיח מפרש להמציא צדקתו לעני בשעת הדחק ולא בשעה שקודם הדחק שיכול לבקש מזונותיו לקנות תבואה בשעת הזול שהיה מרויח לתליתא שכיח לקנות פת מן הפלטר מדי יום יום שיפסיד והיינו אם טוב ואם רע וקרי לתליתא על שם שתולין הפת בסל ומיהו לאו אורחיה למעבד הכי כדאמר בערבי פסחים (דף קיא. ושם) תלתי בביתא קשה לעניותא מיהו יש לפרש דקרי ליה תליתא משום דדרשינן (מנחות דף קג.) והיו חייד תלויים זה הסומך על הפלטר ואית דגרסי איפכא לעללא שכיח כשקונה תבואה ביחד מצוי פת בביתו לתליתא לא שכיח כשלוקח פת מן הפלטר אין הפת מצויה בביתו: שברזל ממת בכל שהוא. פירש בקונטרס שתוחב לו מחט בושט או בלבן וקשה ד"כ אפילו קוף נמי אלא נראה משום דאמר בפרק רבי אליעזר דמילה (שבת דף קלד.) ובפרק בהמה המקשה (חולין דף עז:) ובהערל (יבמות דף עו.) דברזל מיוזף זריף: רוצח שלא עשה בו אונס כרצון. כי היא דפרק המניח (ב"ק דף לב. ושם) הסותר את כותלו לאשפה אי דלא שכיחי רבים אנוס הוא היתן הלאו את אבן מונחת בחיקו ולא הכיר בה מעולם לענין נזקין חייב לענין גלות פטור שלהי פרק כיצד (שם דף כו. ושם) ויש ענייני אונס דאפילו נזקין פטור כמו שמחלק בירושלמי בין אבן וישן אצל הכלים ליהי שן כבר והביאו כלים אצלו וכו' דפרק המניח (שם דף כו.) ובהגוזל בתרא (שם דף קיב.) ובפרק אלו נערת (כתובות דף לז:) הניח להן אביהן פרה שאולה וטבוחה ואכלוה משלמין וכו' מה שנהנו אבל מה שהזיקו לא ובפרק הפרה (ב"ק דף מז.) גבי נכנס לחצר בעל הבית שלא ברשות שפוטור שם את בעל הבית כשהזיק את הנכנס היכא דלא היו ידע ביה ועוד (תוספות)

בשעתיה הכא בלא שרגא נמי מתחיל הבלא בשעתיה: (סימן סול"ם תרי"ס סמנין בכות"ל) אמר רבא דחפו לבור וסולם בבור ובא אחר וסילקו ואפילו הוא קדם וסילקו פטור דבעידנא דשדייה יכול לעלות הוא ואמר רבא זרק חץ ותריס בידו ובא אחר ונטלו ואפילו הוא קדם ונטלו פטור דבעידנא דשדייה ביה מיפסק פיסקיה גיריה ואמר רבא זרק בו חץ וסמנין בידו ובא אחר ופיזרן ואפי' הוא קדם ופיזרן פטור דבעידנא דשדא ביה יכול להתרפאות הוה א"ר אשי הלכך אפילו סמנין בשוק א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי נזדמנו לו סמנין מהו אמר ליה הרי יצא מבית דין זכאי ואמר רבא זרק צרור בכותל וחזרה לאחוריה והרגה חייב ותנא תנא כגון אלו המשחקין בכדור שהרגו במזיד נהרגין בשוגג גולין בשוגג גולין פשיטא במזיד נהרגין איצטריך ליה מהו דתימא התראת ספק היא מי יימר דהדרה קמ"ל תני רב תחליפא בר מערבא קמיה דרבי אבהו כגון אלו המשחקין בכדור שהרגו תוך ארבע אמות פטור חוץ לארבע אמות חייב אמר ליה רבינא לרב אשי היכי דמי אי דקא ניחא ליה אפילו פורתא נמי אי דלא ניחא ליה אפילו טובא נמי לא אמר ליה סתם משחקין בכדור כמה (דעיילי טפי) מינח ניחא ליה למימרא דכה"ג כחו הוא ורמינהי המקדש ונפל קידוש על ידו או על הצד ואחר כך נפל לשוקת פסול הכא במאי עסקינן בשותת תא שמע מחט שהיה נתונה על החרס והזהר עליה ספק על המחט הזה ספק על החרס הזה ומיצה עליה הזאתו פסול אמר רב חיינא בר יהודה משמיה דרב מצא איתמר אמר רב פפא האי מאן דכפתיה לחבריה ואשקיל עליה בידקא דמיא גירי דידיה הוא ומיחייב הני מילי בכח ראשון אבל בכח שני גרמא בעלמא הוא ואמר רב פפא זרק צרור למעלה והלכה לצדדין והרגה חייב אמר ליה מר בר רב אשי לרב פפא מ"ט משום דכחו הוא אי כחו תיזיל לעיל

רש"י בשעתיה. מיד בשעת כפייה מתחיל ואח"כ הולך ומזק: ואפילו הוא. הדוחף עצמו: קדם וסלקו. קודם נפילתו של זה פטור: בעידנא דשדייה יכול לעלות הוא. ופטור על הדמיון ומשום סבור לא מליה לחיוביה דגרמא בעלמא הוא: ואפילו הוא קדם. הזרק את החץ ורץ לאחר זריקת החץ קודם שגיגע החץ לחבירו ונטל ההרים הימנו: סמנין. הראויין לרפאות: בידו. של הרג: הלכך. כיון דלס יס שם סמנין הראויין לרפאותו בידו פטרה ליה אפי' אינם בידו אלא שמצויין בשוק לקנות בשעת זריקה הרי אלו כלבו הן בידו ופטור ואפילו לא נמלאו לאחר מכאן: נזדמנו לו סמנין. למוכה אחר המכה ולא קנאו ולא ריפא עצמו: מהו. מי אמרינן הרי היה יכול להתרפאות או לילמא כיון דשעת זריקה לא הוה סמנין מיחייב דהא מכת מות הוא: הרי ילא מב"ד זכאי. כלומר הואיל וקודם מעמדו בידו מלאו לו זכות אין לנו לחייבו: זרק כרוב בכותל. ונתכוין להרוג את חבירו זרק כרוב והכה בכותל בכח וזריקה מכחו לאחוריה והרגו חייב דהא נמי כחו הוא: כגון אלו המשחקין בכדור שהרגו. רגילין טינקות להסות הכדור בכותל בכח כדי שתחזור. לאחוריה הרבה ולאחר שזרק הוא רץ וחבירו אוחז את הכדור ומכה אותו בה אם יכול כיוון ההוא זרק בכותל אשמעינן תנא דלס נתכוין שתחזור את חבירו בחזרתה לאחוריה ויס בו כדי להמית חייב: כגון אלו המשחקין בכדור שהרגו חוץ ד' אמות פטורין. אם היה המוכה עומד בחוץ ארבע אמות של כותל ולא הספיקה לחזור ד' אמות עד שמלאו פטור והרגו פטור אורח מנחה: חוץ לד' אמות חייב. גלות: אי לניחא ליה. (שלא) שתחזור יותר: אפי' פורקח נמי. ליחייב גלות דהא הרג בשוגג וטעמא ליכא למיפטריה: ואי לא ניחא ליה. שתחזור כל כך: אפי' טובא נמי. ויתר מד' אמות לפטור דלא נתקיימת מחשבתו דלאמר מר (מכות דף ז): ואשר לא ליה פטור למתכוין לזרוק שהיה זרק ד' אלמא כיון דלא ניחא ליה לזרוק לא: סתם משחקין בכדור כמה דעיילי. ומקריב לכותל בשעה שזרקין מינח ניחא ליה כדי שתחזור הרבה הלכך בזכר מד' אמות לא ניחא ליה לחיוביה דאפי' חייבין ופטורין ממתנה וכגון שהתרו בו: לדי האו גוונא. שזריקה לאחוריה מכה זריקה חשיב לכו כחו: התקדש. מי חטאת בלפני נתינת אפר על המים קרי קידוש דכתוב (במדבר יט) מים חיים אל כלי שהיא חיותו בכלי וקא ס"ד דלאי נפל דקתני כגון שנפל על ידו בכח או על האדם כלומר על כל הכלי ומשם נחת בכח לשוקת וקתני דפסול: בשותת. לא נתיח מכה נפילה רשונה אלא מעצמו חזר ושאת מיודו לשוקת שותת כמו (ברכות דף כב) מים ששותת על ברכיו קולי"ר בעל"ז שאינו נחת למרחוק אלא נופל ויורד כנגדו: והוא עליה. ונתכוון להזות עליה לטהרה מטמא מת וההיא נרתיא עליה אבל ספק על המחט נפל ההיא כשזרקה מידו ספק על החרס הזה תחלה: ומילא עליה. כלומר ומן החרס חזרה ונתנה עליה וקתני פסולה אלמא לאו כחו היא: מלא אחר. לאו כגון מלאי יהיה ההוא קתני אלא כגון מלאי כגון מלאי ההוא נמלאת עליה ואין ידוע אם בתחלה היה עליה או חזר מכה הימנו או שמא לא היה זה אלא על החרס והוא מדרון והלכה ההוא על המחט לזכר כחו כלל: דכפתיה. קשר ידיו ורגליו על שפת הים: ואשקיל עליה בידקא דמיא. הפנה את מריות המים עליו: גיריה דידיה הוא. הן חציו והרי הוא כזרק בו חץ וכדמפרש ואזיל שהמים באים בכח ראשון עליו מיד כגון שהניחו סמוך לשפת הים והשפה מדרון: בכח ראשון כשפינה להם דרך ללך זה מיד נפלו עליו דהוי כחו: אבל בכח שני. שהניחו כחוק קלה ולא נפלו המים מיד בלא תחלתו מגדרותיהו עליו אלא לאחר מכאן הלכו על המקום שהוא שם גרמא הוא ולא מכחו: והלכה ללדין. דרך נפילתה שלא נפלה כנגדו אלא כשהיה חוזרת לארץ היתה מתרחקת ללדין אבל אם נפלה נוכח והרגה פטור דלאו כחו הוא אלא היא חוזרת לארץ מאליה: תיזיל לעיל. דהא כלפי מעלה זרקה כנגדו ולא ללדין: (רש"י)

תוספות סתם משחקין בכדור כמה דעיילי כו'. לא מסתבר לפרש כלל לענין חיוב מיתה במזיד דאי קאי גברא תוך ארבע אמות ואתרו ביה וקיבל עליו התראה אמאי פטור הא ודאי מתכוין הוא אלא נראה כלשון ראשון שפירש בקונטרס דלענין גלות איירי כדדרשינן שלהי כיצד הרגל (ב"ק ד' כו: ושם) ואשר לא צדה פטור למתכוין לזרוק שתיים זרק ארבע והוא הדין נתכוין לזרוק ד' זרק ב' כי הכא דסתם משחקין בכדור מתכוין שתלך חוץ לד' אמות ולא תוך ד' אמות ומיהו קשה אי למיפטריה מגלות קאמר פטור למתכוין לזרוק ב' זרק ד' הא דאמרינן בריש אלו הן הגולין (מכות ד' ז: ושם) (אם בפתע) בלא איבה פטור לשונא בלא צדיה פטור למתכוין לצד זה והלכה לצד אחר ואשר לא צדה פטור למתכוין לזרוק שתיים זרק ארבע והשתא מקרא דואשר לא צדה דכתיב ברישא בפרשת ואלה המשפטים מוקמי בלא צדיה דפרשת ואלה משפטי הוה ליה למעוטי ההוא דדמי טפי לפטור כגון נתכוין לצד זה והלכה לצד אחר ולא נתכוין לזרוק לצד הנרצח ובשלהי כיצד הרגל (ב"ק ד' כו: ושם) פירש בקונטרס לשון אחר דחייב גלות וכן נראה לר"ת ולא לגמרי כפירושו דפירש פטור למתכוין לזרוק ב' זרק ד' דלא הוי בכלל כי יזיד דכתיב בתריה אלא פטור דלא הוי בכלל מכה איש ומת דכתיב לעיל מיניה ולהאי פ' לא מתוקמא שמעתין לענין גלות אלא לענין חיוב מיתה כלשון שני שבקונטרס וא"ת ואמאי איצטריך לחייב גלות לנתכוין לזרוק ב' זרק ד' מהיכא ס"ד דפטור ולפטור ממתה ודאי לא אתא דפשיטא דשוגג פטור ממתה וי"ל דהוה פטורין ליה מבלא צדיה כמו נתכוין לצד זה והלכה לצד אחר ועוד יש לפרש דלעולם נתכוין לזרוק ב' זרק ד' פטור מגלות ולא קשיא מידי מההיא דמכות דלהכי נקט ברישא לצד זה משום דתחיל לדרוש קרא דבלא צדיה ברישא והתנא רצה להזכיר הפשוט יותר תחלה וא"ת ואמאי איצטריך בפרק אלו הן הגולין (מכות ד' ז: ושם) (מבשגה) לפטור נתכוין להרוג בהמה והרג את האדם הא על כרחך היינו או נתכוין לזרוק לצד זה והלכה לצד אחר או נתכוין לזרוק ב' זרק ד' וי"ל דהתם היו האדם והבהמה זה אצל זה אי נמי כסבור בהמה ונמצא אדם ומיהו תימא הא דפליגי רבי ורבנן בריש אלו הן הגולין (שם) בנשמת הברזל מקתנו ומן העץ המתבקע דמר מחייב בהאי ומר מחייב בהאי אמאי חייב הא הוי כמו נתכוין לזרוק ב' זרק ד' שנתכוין

למרחוק: להלך: שלמניו: עצים: לבקעת: (תוספות)

ואי לאו כחו הוא תיזיל לתחת אלא כח כחוש הוא ת"ר הכוהו עשרה בני אדם בעשרה מקלות ומת בין בבת אחת בין בזה אחר זה פטורין רבי יהודה בן בתירא אומר בזה אחר זה האחרון חייב מפני שקירב את מיתתו אמר ר' יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו [\[ויקרא כד-יז\]](#) ואיש כי יכה כל נפש אדם רבנן סברי כל נפש עד דאיכא כל נפש ור' יהודה בן בתירא סבר כל נפש כל דהוא נפש אמר רבא הכל מודים בהורג את הטרופה שהוא פטור בגוסס בידי שמים שהוא חייב לא נחלקו אלא בגוסס בידי אדם מר מדמי ליה לטרופה ומר מדמי ליה לגוסס בידי שמים מאן דמדמי ליה לטרופה מאי טעמא לא מדמי ליה לגוסס בידי שמים גוסס בידי שמים לא איתעביד ביה מעשה האי איתעביד ביה מעשה ומאן דמדמי ליה לגוסס בידי שמים מ"ט לא מדמי ליה לטרופה טריפה מחתכי סימנים לא לא מחתכי סימנים תני תנא קמיה דרב ששת ואיש כי יכה כל נפש אדם להביא המכה את חבריו ואין בו כדי להמית ובא אחר והמיתו שהוא חייב אין בו כדי להמית פשיטא אלא יש בו כדי להמית ובא אחר והמיתו שהוא חייב וסתמא כרבי יהודה בן בתירא אמר רבא ההורג את הטרופה פטור וטרופה שהרג בפני ב"ד חייב שלא בפני ב"ד פטור בפני ב"ד (מאי טעמא) חייב דכתי' [\[דברים יג-ו\]](#) ובערת הרע מקרבך שלא בפני ב"ד פטור דהויא לה עדות שאי אתה יכול להמיתה וכל עדות שאי אתה יכול להזימה לא שמה עדות ואמר רבא הרובע את הטרופה חייב טריפה שרבע בפני ב"ד חייב שלא בפני ב"ד פטור בפני ב"ד חייב דכתיב ובערת הרע מקרבך שלא בפני ב"ד פטור דהויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה הא תו למה לי היינו הך הרובע את הטרופה איצטריכא ליה מהו דתימא ליהוי כמאן דמשמש מת וליפטור קמ"ל דמשום הנאה הוא והא אית ליה הנאה ואמר רבא עדים שהעידו בטרופה והוזמו אין נהרגין עדי טריפה שהוזמו נהרגין רב אשי אמר אפילו עדי טריפה שהוזמו אין נהרגין לפי שאינן בזוממין ואמר רבא שור טריפה שהרג חייב ושור של אדם טריפה שהרג פטור מאי טעמא אמר קרא [\[שמות כא-כט\]](#) השור יסקל וגם בעליו יומת כל היכא דקרינא ביה וגם בעליו יומת קרינא ביה השור יסקל וכל היכא דלא קרינא ביה וגם בעליו יומת לא קרינא ביה השור יסקל רב אשי אמר אפילו שור טריפה נמי שהרג פטור מאי טעמא כיון דאילו בעלים הוו פטירי שור נמי פטור: שיהו בו את הכלב וכו': אמר רב אחא בר יעקב כשתמצא לומר לדברי ר' יהודה ארס נחש בין שיניו הוא עומד לפיכך מכיש בסייף ונחש פטור לדברי חכמים ארס נחש מעצמו הוא מקיא לפיכך נחש בסקילה והמכיש פטור: [\[מתני'\]](#) המכה את חבריו בין באבן בין באגרוף ואמדוהו למיתה והיקל ממה שהיה ולאחר

מכאן הכביד ומת חייב ר' נחמיה אומר פטור שרגלים לדבר: [\[גמ'\]](#) תנו רבנן את זו דרש רבי נחמיה [\[שמות כא-יט\]](#) אם יקום והתהלך בחוץ

רש"י אי לאו כחו תיזיל לתחת. תפול מיד כנגדה ולא ללדדי: אלא כח כחוש הוא. אינו כחו חזק אלא קלה כחו יס כחו והאי דלא אזלה לעיל משום שכלה כח חזק הויקה והאבן חוזרת לארץ אבל עדיין הולכת היא ממקלה כחו: ה"ג ר' יהודה בן בתירא אומר בזה אחר זה האחרון חייב וכו': עד דלויכה כל נפש. וכיון דמתחילה סייעו הרשעונים בהריגתו ליכא כולה נפש במתה האחרון: כל דהוא נפש. אפי' מקלחה ומיהו היכא דהכחו צבת אחת לא קטלינן לכולהו דלויש כי יכה ארס רחמנא ולא שנים שהכוהו: הכל מודים בהורג את אדם טריפה. כגון נקב הושט או קרום המוח: שהוא פטור. מדלח אפליגו ביה שמע מינה כיון דניכרים החיות סימנין חיותו גביה קטילה חשיב ביה: גוסס בידי שמים. ובא אחר והרגו הכל מודים שחייב דלא איתעביד ביה מעשה ברישא והרי הוא כחי: גוסס בידי אדם. כגון זה שקרוב למות מחמת המכות אלא לא עשאורו הרשעונים טריפה: מחתכי סימנין. סימנין חיותא: כל נפש להביא וכו'. דמשמע כל דהוא נפש: שהוא חייב. האחרון: ובערת הרע. והרי ראוהו רוח: שלא בפני ב"ד. ואתה בל לחייבו על פי עדים פטור דאין עדותו: עדות דהויא עדות שאי אתה יכול להזימה לקיים בה דין הומה שאם הוזמו אין נהרגין דגביה קטילה בעו למיקטלי: את הטרופה. אדם טריפה ורבעו חבריו במשכב זכור: חייב. דהא איכא הנאה: כמאן דמשמש מת. רובע את המה: והא אית ליה הנאה. אבל רובע את המה ליכא הנאה שעבר חמימותו והלחותו ונלטנו: עדי טריפה. שהן עמון טריפה: שהוזמו נהרגין. דכתיב ובערת הרע מקרבך: לפי שאין בזוממין זוממין. דיון זוממין זוממין אוחס שהזימום ואמרו להם באתה עשה עמנו הייתם אם היו באין שנים אחרים וזוממין אוחס לומר היחך אתם זוממין את אלו והרי אתם עמנו הייתם במקום פלוני אין זוממין נהרגין משום דגביה קטילה בעי למיקטל הלכך כי לא אחזמו נמי לא מקטלי הנך טריפה אפומייהו דהוה ליה עדות שאי אתה יכול להזימה ולא מקטלי ורבעא כיון דעדות זוממין חדוש הוא ח"ע"ג דהוה עדות שאי אתה יכול להזימה מקטלי: זוממין זוממין. זוממין זוממין את הרשעונים שבהן נעשו זוממין הוה ליה זוממין של זוממין קרו זוממין שכל נדון כדלמרינן זוממין בת כהן באלו הן הנחנקין (לקמן דף פד): וגם בעליו יומת. כל' כמיתה בעליו (בסנהדרין דף ג.) כך מיתה השור ולהא מילתא נמי מקטלי נמי דכיון דלויכה קטיל מריה שלא בפני ב"ד לא מקטיל על פי עדים כדלמרינן לעיל שורו נמי לא מקטיל: כיון דלויכה הוה בעלים טריפה. דכוותיה לא הוה מקטיל שור טריפה נמי לא מקטיל דהא למיתה בעלים הוקש: שיהו. גריה: השך. פלחז הנחש והולוכו והשך הנחש בגשרו: בין שניו עומד. והרי הוא כחוקע סכין בצטנו דלאו גרמא הוא שהרי כלי משחיתו בידו: מכיש בסייף. כדון רוחה: מעלמו מקיח. בנשיכו וכהשקכו זה עדיין אין בו כדי להמית פליכך גרמא בעלמא הוא אף על פי שידוע שפופו להקיא מיהו לאו מכחו מיתה: לפיכך נחש בסקילה. כדון שור שהמית דכל צהמה וחיה כשור הן אלא שדבר הכתוב בהוה: מתני' ואמדוהו למיתה. בית דין אבל אמדוהו החילה לחיים אפילו לרבען פטור כדלקמן: והיקל ממה שהיה. וחזרו ואמדוהו לחיים: פרגסו לרבע. שלא מת מחמת מכה זו שהרי היכל: (רש"י)

תוספות בגוסס בידי אדם. תימה אותו שעשאו גוסס אמאי פטור הא רוב גוססין למיתה ואמרינן בריש בן סורר (לעיל דף טו): הדולכין בדיני נפשות אחר הרוב והמכה חבריו ואמדוהו למיתה ומת מי לא מיחייב והא נמי אמוד למיתה הוא וי"ל דכיון שהקילה עליו תורה שחובשין אותו כדאמרינן בסמוך ואע"פ שאמדוהו למיתה אין הורגין כל זמן שהוא חי וזימנין נמי דאומדין למיתה וחי אף על גב דרובא מייית הלכך כיון שבא אחר והרגו פטור ותדע דהא אשכחן גוסס בידי שמים דנחשב כחי לחייב את ההורגו אע"ג דרוב גוססין למיתה הלכך אין לתמוה בגוסס בידי אדם אם נחשבו כחי לפטור מי שעשאו גוסס: מר מדמי ליה לטרופה וכו'. אף על גב דקראי קא דרשי איצטרדיך ליה להני טעמי: ההורג את הטרופה פטור. אפי' למ"ד טריפה חיה דסופו שימות בחבלה זו ותדע דהא רבא אית ליה טריפה חיה בפרק קמא דתמורה (דף יא: ושם) ומיהו נראה דהתם גרסינן רבה בר פלוגתיה של רב חסדא ועוד דסברתיה הפוכה בפרק קמא דבכורות (דף ג. ושם): בפני בית דין חייב. כגון דראוהו ביום שדנין על ראייתם דאי ראוהו בלילה בעי עדות כדמוכח בהחובל (ב"ק ד' ז: ושם) וכיון דבעי עדות בעינן עדות שאתה יכול להזימה: שור טריפה שהרג חייב. אע"ג דבשילהי פרק ד' וה' (שם דף מד:) פטרינן לרבי שמעון שור שנתכוין להרוג את זה והרג את זה מטעם דכמיתת בעלים כך מיתת השור לא דמי דהתם הטעם שוה לשניהם אבל הכא באדם שייך לפטור מטעם עדות שאי אתה יכול להזימה ובשור לא שייך דאם הוזמו עדים משלמים דמי שור טריפה לבעלים: (תוספות)

על משענתו ונקמה המכה וכי תעלה על דעתך שזה מהלך בשוק וזה נהרג אלא זה שאמדתו למיתה והקל ממה שהיה ולאחר כך הכביד ומת שהוא פטור ורבנן האי ונקמה המכה מאי דרשי ביה מלמד שחובשין אותו ורבי נחמיה חבישה מנא ליה יליף ממקושש ורבנן נמי לילפי ממקושש מקושש בר קטלא הוא ומשה לא הוה ידע קטליה במאי לאפקי האי דלא ידעין אי בר קטלא הוא אי לאו בר קטלא הוא ורבי נחמיה יליף ממגדף דלא הוה ידע אי בר קטלא הוא וחבשוהו ורבנן מגדף הוראת שעה היתה כדתניא יודע היה משה רבינו שהמקושש במיתה שנאמר [שמות לא-יד] מחלליה מות יומת אלא לא היה יודע באיזו מיתה נהרג שנאמר [במדבר טו-לד] כי לא פורש וגו' אבל מגדף לא נאמר בו אלא למרש להם על פי ה' שלא היה משה יודע אם הוא בן מיתה כל עיקר אם לאו בשלמא לרבי נחמיה היינו דכתיבי תרי אומדני חד אמדוהו למיתה וחיה וחד אמדוהו למיתה והקל ממה שהיה אלא לרבנן תרי אומדני למה לי חד אמדוהו למיתה וחיה וחד אמדוהו לחיים ומת ורבי נחמיה אמדוהו לחיים ומת לא צריך קרא שהרי יצא מבית דין זכאי תנו רבנן המכה את חבירו ואמדוהו למיתה וחיה פוטרינן אותו אמדוהו למיתה והקל ממה שהיה אומדין אותו אומד שני לממון ואם לאחר כן הכביד ומת הלך אחר אומד האמצעי דברי רבי נחמיה והכמים אומרים אין אומד אחר אומד תניא אידך אמדוהו למיתה אומדין אותו לחיים ואין אומדין אותו למיתה אמדוהו למיתה והקל ממה שהיה אומדין אותו אומד שני לממון ואם לאחר כן הכביד ומת משלם נזק וצער ליורשים מאימתי משלם משעה שהכהו וסתמא כרבי נחמיה: **מתני'** נתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם לעובד כוכבים והרג את ישראל לנפלים והרג את בן קיימא פטור נתכוין להכותו על מתניו ולא היה בה כדי להמיתו על מתניו והלכה לה על לבו והיה בה כדי להמיתו על לבו ומת פטור נתכוין להכותו על לבו

רש"י גמ' על משענתו. מהרנמינו על ברייה שנתפס לגמרי וגשען על כחו: וכי תעלה על דעתך. למה לי למימר ונקמה המכה ממיתה: אלף זה שאמדתו. מהחילה למיתה וכל הכתוב ללמד שאל יקום מן המשקב והתהלך בחוץ ואמדתו למשענת חיים ונקמה המכה ואפי' מת לאחר מכן שחזר והכביד: ורבנן האי ונקמה המכה מלמד שחובשין אותו. אם אמדוהו למיתה חובשין את המכה שלא יברח עד שגורלה אם ימות אם לאו להכי אחי ונקמה המכה דמשמע לכשיקום ונקמה מכלל יעד השתל חבוש הוא: יליף ממקושש. דכתיב (במדבר טו) ויטחו אותו במשקב: מקושש בר קטלא הוא. פשיטא ליה למשה דבר קטלא הוא כלאייתי לקמון כבדייתא יודע היה משה רבינו שהמקושש במיתה שהרי כבר נאמר בתורה מחלליה מות יומת אבל לא היה יודע באיזו מיתה יומת רבנן סבירא להו כמאן דאמר לא בעינו שזידיעורו בהתרחותו באיזה מיתה הריג: ללא היה יודע אי בר קטלא הוא אי לא. כלמפרש לקמון אבל מגדף לא נאמר בו אלא לפרש וכו': הוראת שעה היתה. אי לא כהה חבישה דהבא מחבישה דההם לא הוה גמרינן דהוראת שעה היתה שהרי לא נטווחו מחיליה על אורה חבישה ומעמדם עשו דכוין ללא נאמר בו מיתה מתחילה מה ספק היה להם להטייל עליו ספק מיתה ולחובשו: כהניגול. סיעתא להא דאמר לעיל מקושש לא נסתפקו עליו אלא באיזה מיתה יומת אבל מגדף לא הוה יודעין שהיה חייב מיתה: מה יעשה לו. משמע בר עשייה הוא אבל לא היו. יודעין מהו: לפרש להם. ולא כתוב מה יעשה משמע כל דיוו הוה כריכין לפרש להם: בשלמא לר' נחמיה. דאמר ונקמה המכה לאמדתו למיתה והקל וחזר והכביד אתה היינו דכתיבי תרי קראי יחירא לאומדנא דאם צל ללמדנו שהחובל בחבירו חייב ברישוי וצבת כדמסיק שבתו יתן וגו' נכתוב והבא את רעוהו בצדק או בצדקו ונפל למשקב שבתו יתן ורפא ירפא ולא ימות יחירא הוא למדנא וכן אם יקום והתהלך בחוץ: חד אמדוהו למיתה וחיה. ללא תימא הואיל ויאל מ"ד חייב נטליה דהא דהדר חיי חס רחמנא עליה להכי אתה ולא ימות כלומר והבא איש וגו' ולא ימות כמה שאמדתו אלא נפל למשקב שבתו יתן ממון ולא מיתה או אם יקום והתהלך בחוץ לאחר שאמדתו למיתה ונקמה המכה אפילו חזר והכביד ומת: אלף לרבנן. דאמרי לחבישה אתה תרי אומדני למה לי לכתוב ולא ימות ונפל למשקב ונקמה המכה שבתו יתן ושמעין מינה אמדוהו למיתה וחיה ממון יתן ולא מיתה ומתוקה המכה יחירא שמעין דכשיבורר לנו שלא ימות הוא ונקמה המכה מכלל יעד השתל חבוש הוא: חד אמדוהו למיתה וחיה וחד אמדוהו לחיים ומת. ואפיכא דרש להו ולא ימות דרשי ליה לאמדתו לחיים ומת והכי משמע ולא ימות אם אמדוהו תחלה שלא ימות אפי' מת לאחר מכן שבתו יתן ורפא ירפא יתן האומדן שאמדתו לכמה חליו עולה וצבתו ורפואתו שכך היו אומדני אותו כשהיה נאמד לחיים ואם אמדוהו למיתה ואח"כ יקום והתהלך בחוץ שלא מת שבתו יתן אבל אמדוהו מתחילה למיתה ואלא מ"ד חייב וסוף דבר מת אע"פ שהקל בצלמא לא פטריה רחמנא: שהרי יאל מ"ד חייב. והא נפקא לו מזדק אלא תהוהו פסק אחד דיני ממונות (לעיל דף ג:) מגין ליואל מ"ד חייב ואמר אחד לי לי ללמד עליו חובה שאין מחזירין אותו שנאמר וזקיק אל הרוג: פוטרינן אותו. מיתה ונותן חמשה דברים: אומד שני לממון. כמה ראו כשכב מחולי זה ולכמה יעלה שבתו ורפואתו: אומד האמצעי. היינו אומד שני: אין אומד אחר אומד. לחשב ליואל מ"ד חייב ולא פטור אם לאחר מכהו ומת אלא בחר מעשה דהשתל אזלינן דהאזיל והכביד ומת חייב המכה מיתה: אמדוהו למיתה אומדן אותו לחיים. אם ראינו שהקל ולא אמרינן הואיל ואלא מ"ד חייב הרי זה הרג: לחיים אין אומדן אותו למיתה. לומר טעינו בצלמא ראשון ולחייבו לזה שהרי יאל מ"ד חייב ואמרינן מחמת חולי אחר שכל עליו הכבידה המכה: נותן נזק וצער ליורשין. והוא הדין לרשוי וצבת וצבת דהא בחר אומד האמצעי אזלינן ולבוליה אמדוהו אלא לאו אורחיה דתנא למשקב כדכחל: אימתי משלם. וכלומר מאיזו שעה אומדן אותו כשהקל: משעה שהכהו. אומדן כמה היה יפה קודם הכאה וכמה היה יפה אחר הכאה ולא אמרינן הואיל ועד השתל לא אמדינן [וליה] אלא למיתה והשתל הוא דאמדינן ליה לממון נאמדיה כדקאי השתל והרי הוקל ומפסדינן ליה לניזק: וסתמא כרבי נחמיה. והך סתמא כרבי נחמיה מוכחא דפטור ליה מיתה אף על פי שהכביד ומת: מתני' נתכוין להרוג את הבהמה. היה עומד אדם אכל בהמה ונתכוין להרוג בהמה והרג אדם פטור משום דכי אתרו ביה התרחת ספק הוא אף על פי שקבל עליו התרחה שאומר להם יודע אני שהוא בן בכיה ועל מנת כן אני עושה שאם אהרגנו אני אחייב מיתה פטור דשמא לא אהרגנו: אנפלים לא מייחייב. קמנו דקטיל דמו: (רש"י)

תוספות מגדף הוראת שעה היתה. איכא למאן דאמר לקמן (דף פ:) מקושש נמי הוראת שעה היתה: לא היה יודע באיזו מיתה. ואע"ג דמיתה סתם חנק היא מתוך הסברא היה מדמה לעובד עבודת כוכבים דבסקילה דמחלל שבת בפרהסיא ככופר בעיקר דכופר במעשה בראשית: בשלמא לרבי נחמיה היינו דכתיבי תרי אומדני כו'. ולא לפוטרו מיתה איצטרך כדקאמרינן לעיל וכי ס"ד שזה מהלך זה נהרג אלא אתא קרא לאשמועינן דמשלם ריפוי ושבתי ואע"ג דידינו ממונות מחזירין בין לכות בין לחובה (לעיל דף לב.) דסלקא דעתך כיון דאמדתו למיתה פטור דהא משמיא הוא דרחימו עליה ומיהו קשה הא דקאמרינן לעיל ורבנן האי ונקמה המכה מאי דרשי ביה הא בין רבנן ור' נחמיה אית להו תרי אומדני וכי היכי דמוקי ליה ר' נחמיה לתרי אומדני דידיה מוקמי ליה נמי רבנן לתרי אומדני דידיהו לאמדתו לחיים ומת דמשמע הבא דלרבנן בעי קרא ויש לומר דקשיא ליה משום דונקה המכה אאם יקום כתיב דאיירי באמדתו למיתה וחיה: וחד אמדוהו לחיים ומת. פירש בקונטרס דבשניהם משלם ממון וקצת קשה אמדוהו לחיים ומת ליהוי כחייבי מיתות שוגגין דפטורין דהא דפטור ממיתה לא מן הדין אלא משום דיצא מבית דין זכאי: (תוספות)

והיה בה כדי להמית על לבו והלכה לה על מתניו ולא היה בה כדי להמית על מתניו ומת פטור נתכוון להכות את הגדול ולא היה בה כדי להמית הגדול והלכה לה על הקטן והיה בה כדי להמית את הקטן ומת פטור נתכוון להכות את הקטן והלכה לה על הגדול ולא היה בה כדי להמית את הגדול ומת פטור אבל נתכוון להכות על מתניו והלכה לה על לבו ומת חייב נתכוון להכות את הגדול והיה בה כדי להמית את

הגדול והלכה לה על הקטן ומת חייב ר' שמעון אומר אפילו נתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור: **גמ'** ר"ש אהייא אילימא אסיפא ר"ש פטור מיבעי

ליה אלא ארישא נתכוון להרוג את הבהמה והרג את האדם לעובד כוכבים והרג את ישראל לנפלים והרג את בן קיימא פטור הא נתכוון להרוג את זה והרג את זה חייב ר"ש אומר אפילו נתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור פשיטא קאי ראובן ושמעון ואמר אנא לראובן קא מיכוונא לשמעון לא קא מיכוונא היינו פלוגתייהו אמר לחד מינייהו מאי א"נ כסבור ראובן ונמצא שמעון מאי תא שמע דתניא ר"ש אומר עד שיאמר לפלוני אני מתכוון מאי טעמא דר"ש אמר קרא **[דברים יט-יא]** וארב וקם עליו עד שיתכוון לו ורבנן אמרי דבי רבי ינאי פרט לזורק אבן לגו היכי דמי אילימא דאיכא תשעה כותים ואחד ישראל ביניהן תיפוק ליה דרובא כותים נינהו אי נמי פלגא ופלגא ספק נפשות להקל לא צריכא דאיכא תשעה ישראל וכותי אחד ביניהן דהוה ליה כותי קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי בשלמא לרבנן דאמרי נתכוון להרוג את זה והרג את זה חייב דכתיב **[שמות כא-כב]** וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה ואמר רבי אלעזר במצות שבמיתה הכתוב מדבר דכתיב **[שמות כא-כג]** אם אסון יהיה ונתתה נפש תחת נפש אלא לר"ש היא ונתתה נפש תחת נפש מאי עביד ליה ממון וכדברי דתניא רבי אומר ונתתה נפש תחת נפש ממון אתה אומר ממון או אינו אלא נפש ממש נאמרה נתינה למטה ונאמרה

רש"י והיה בה כדי להמית על לבו. האבן הזאת אם תכה על לב רצויה להרוג אבל על המתנים אין בה כדי להמית פטור דהרתי בעינן סיהא מחכוין למכת מיתה ושיכנו מכת מיתה דלם לא נתכוין למכת מיתה התרחק ספק היא דהתרו בו אל תזרוק דשמה תלך על לבו: גמ' אי נימי אסיפא. דקאמר ה"ק נתכוון להכות את הגדול והלכה לה על הקטן ומת חייב אלמא נתכוון להרוג את זה והרג את זה חייב: ר"ש פוטר מיבעי ליה. דלא כהדיא קאמר לה ה"ק ולמה ליה לר' שמעון למתיר פרושא ומאי אסיפא: הא נתכוון להרוג את זה. והתרו בו עליו דהתרחק ודאי הוא והרג את זה חייב דאיכא התרחק על בן ברית והרי מתכוון לכן ברית והרגו ור"ש אומר וכו' והאי דקציב רבי שמעון לסיפא כהדיא ומהדר דהוקיא דרישא דלא חימא ר"ש פוטר אכולהו ואפילו נתכוון על מתניו והלכה לו על לבו: אמר לחד מינייהו. קא מיכוונא ולא חיפכה ליה מינייהו: מתי. לר"ש מקרי ליה מיתכוון לו ומיחייב או דילמא כיון דלא אורחא אחידך וצדק' ליה להאי הוה נמי ניחא ליה לאו מתכוון הוא: אי נמי. להכות את הגוף הזה אבל כסבור הוא שהוא רחוב ונמצא שמעון מי אמרינן כיון דלהאי גופא איתכוון מתכוון הוא לו או דילמא כיון דלהאי גברא לא חיכוין פטר ליה ר' שמעון: עד שיאמר לפלוני אני מתכוון. ואותו פלוני הרג וכי אמר לחד מינייהו לא ייחד אותו וכן כסבור רחוב ונמצא שמעון לא זהו פלוני שנחכוון לו: וארבע לו. קרא יתיירא הוא נכתוב כי יהיה איש שונא לרעהו וקם עליו: ורבנן. דפליגי עליה דרבי שמעון מאי דכתיב: ביה: אמרי דבי רבי ינאי פרט לזורק אבן לגו. לחד חצורה של בני אדם כותים וצדקאים אבל נתכוון להרוג את חבירו לא התא קרא למעוטי: תיפוק ליה וכו'. ולמה לי קרא: אי נמי פלגא ופלגא. למה לי קרא למפטריה הא כיון דמני למימר לכותים קא מתכוונא חיה לך למפטריה משום דספק נפשות להקל מוהילתו העדה (יומא ד' פד): לא כריכא וכו'. ואשמעין קרא דפטור משום דהוה ליה כותי קבוע כותים וילפינן מהאי קרא דכל קבוע לא פחות מלהיות נדון כמחצה. על מחצה והוה ספק נפשות להקל ומהכא נפקא לן בכל דוכתי דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי והא ליכא למיפך מינה ככופא דמי דלא מהיכא חיה לן דילמא האי לפטור ליה להאי משום דספק נפשות להקל ולכא משום דחשבי' ליה ככופא אבל מחצה על מחצה על ילפינן מינה דלא לאו כמחצה על מחצה דמי לא הוה ליה ספק נפשות להקל ואמרי פטור הוה רובא דישאל נינהו ורבנן חיה להו נתכוון ליה והרג את זה חייב: במטא שבמיתה הכתוב מדבר. סיהא מתכוון להרוג את חבירו: כדכתיב ואם אסון יהיה ונתתה נפש תחת נפש. ואי לא נתכוון להרוג הלאך מקטיל וכי איתכוון מיהא חייב חף על גב דלא נתכוון לאלא לחבירו דלא כתיב וכי ינצו אנשים וגו': ממון. דמי האשה יתן לוויכשיה: (רש"י)

תוספות א"נ פלגא ופלגא כו'. תימה אליבא דמאן קא מסיק הכי אי אליבא דמאן דאמר (מכות דף טו:) התראת ספק לאו שמה התראה בלאו טעמא דספק נפשות להקל פטרינן ליה מטעמא דלאו שמה התראה אפילו סבירא לן דספיקא להחמיר ואי אליבא דמ"ד התראת ספק שמה התראה היכי פטרינן ליה הכא אמר נמצא שישאל הרג הא מחייבין ליה בהכה את זה וחזר והכה את זה ואף על גב דספק הוה ובנותר שאמרנו לו אל תותיר וי"ל דשאני התם שידוע בברור שיבא לידי ודאי איסור אם יותיר או אם יכה שניהם משום הכי שמה התראה אבל הכא בזורק אבן לגו אינו יודע שיבא לידי ודאי איסור שאינו יודע את מי יכה: וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי. מהכא נפקא לן בכל דוכתי כדאימא פ"ק דכתובות (ד' טו. ושם) ותימה ר"ש דלית ליה חך דרשה מנא ליה ואין לומר משום דמסקינן ר"ש כרבי דיליף נתינה נתינה ואיתיר ליה וארבו לו לכל קבוע דאכתי לתנא דבי חזקיה אליבא דר"ש קשה מנא ליה כל קבוע ועוד כיון דפטור ר"ש אפילו בכולם ישראלים עד שיאמר לפלוני אני מתכוון לא שייך למידרשה כלל וי"ל דיש לפרש לר"ש בתשעה ישראלים וחד כותי ואמר לאותו שעומד שם אני מתכוין דמפטר מטעם כל קבוע מוארב וכי האי גוונא אם כולם ישראלים חייב: (זה הדבור שייך לקמן ע"ב) ומפקא מדרבנן. תימה דבפרק אלו נערות (כתובות דף לד: ושם) דס"ד מעיקרא דפליגי רבי יוחנן וריש לקיש בחייבי מיתות שוגגין אי פטרינן מן התשלומין אי לא ופרידן מי איכא למ"ד חייבין והתנא דבי חזקיה וכו' ומתוך קושיא זו מוקי פלוגתא בחייבי מלקות שוגגין ומאי קושיא הא איכא הכא תנאי דלית להו תנא דבי חזקיה וי"ל דהא דפליגי עליו לאו משום דלית להו היקישא לענין ממון אחר דבהדי מיתה כגון זרק חץ בשבת מתחלת ד' לסוף ד' וקרע שיריאן בהליכתו דאמר התם באלו נערות (דף לא.) דפטור או לדמי ולדות דבהדי מיתה דאשה אבל לענין דמי הנהרג דוקא פליגי משום דגלי רחמנא ונתתה נפש וגו' ממון ומיהו קשה דרביש הנחנקין לקמן (דף פד:) משמע דאיכא תנאי דלית להו היקישא כלל דקאמר הניחא למאן דאית ליה תנא דבי חזקיה אלא למאן דלית ליה היקישא למה לי וי"ל דהיינו תנא דברייתא דרבי חנא מדרומא דפרק ד' וה' (ב"ק דף מב. ושם) דרביש אנשים כי נתכונו זה לזה אע"פ שיש אסון באשה יעשו אלמא לית ליה ומ"מ בכתובות חשיב ברייתא דחזקיה עיקר טפי משום דחזקיה בריה דר' חייא ושונה ברייתות של אביו כדאמרינן כל ברייתא דלא מיתניא בי רבי חייא וכו' ועי"ל דבכתובות (דף לה. ושם) פרידן לר' יוחנן דקים ליה דאית ליה ברייתא דחזקיה דלעיל בההוא פרקא (דף לב:) תנא התם הבא על אחותו יש לה קנס ופרידן ממתניתין דאלו חן הלוקין הבא על. אחותו וקיי"ל דאינו לוקה ומשלם ומשני ר' יוחנן בדלא אתרו ביה וקתני סיפא בא על בתו אין לה קנס מפני שמיתתו מיתת ב"ד והא דלא מותיב מדברי יוחנן גופיה לפי שצריך להקשות מתוך הדיוק ומקשה בפשיטות הלשון מברייתא דחזקיה וא"ת וכיון דתנא דבי חזקיה מפקא מדברי ומדרבנן ונתתה נפש וגו' במאי מוקי ליה לא בממון ולא במיתה דאתרוייהו מיפטר מתכוין להרוג את זה והרג את זה ודוחק לומר דלא מוקי קרא במתכוין להרוג את זה והרג את זה דהא פשיטא דבהכי איירי שמתכוין לחבירו דכתיב וכי ינצו אנשים וכתוב ואם אסון יהיה וגו' באשה ומהאי טעמא קשה לן לעיל לר"ש היא ונתתה נפש תחת נפש מאי עביד ליה ואי מיתוקם קרא בנתכוון לאותו עצמו שהרג מאי קשיא ליה וצריך לומר דודאי הש"ס לא דחיק כולי האי אבל חזקיה על כרחיה מוקי לה הכי וה"ק אם יהיה אסון כלומר דין אסון שנתכוון לאשה עצמה ונתתה נפש תחת נפש ממש והשתא סיפיה דקרא דין אסון ורישיה אסון ממש דלא יהיה אסון לאו בדין אסון איירי דבכל ענין שיש אסון פטור לחזקיה ממון אלא לא

פטור לחזקיה ממון אלא לא אסון קאמר: (תוספות)

נתינה למעלה מה להלן ממון אף כאן ממון אמר רבא האי דתנא דבי חזקיה מפקא מדרבי ומפקא מדרבנן דתנא דבי חזקיה [ויקרא כד-כא] מכה אדם ומכה בהמה מה מכה בהמה לא חלקת בה בין שוגג למזיד בין מתכוין לשאינו מתכוין בין דרך ירידה לדרך עלייה לפוטרו ממון אלא לחייבו ממון אף מכה אדם לא חלקת בו בין שוגג למזיד בין מתכוין לשאינו מתכוין בין דרך ירידה לדרך עלייה לחייבו ממון אלא לפוטרו ממון מאי שאין מתכוין אילימא שאין מתכוין כלל היינו שוגג אלא פשיטא שאין מתכוין לזה אלא לזה וקתני לחייבו ממון אלא לפוטרו ממון ואי בר קטלא הוא מאי איצטריך למיפטריה ממון אלא לאו שמע מינה לאו בר קטלא הוא ולא בר ממונה הוא: מתני' רוצח שנתערב באחרים כולן פטורין ר' יהודה אומר כונסין אותן לכיפה כל חייבי מיתות שנתערבו זה בזה נידונין בקלה הנסקלין בנשרפין ר' שמעון אומר נידונין בסקילה שהשריפה חמורה והכמים אומרים נידונין בשריפה שהסקילה חמורה אמר להן ר"ש אילו לא היתה שריפה חמורה לא נתנה לבת כהן שזנתה אמרו לו אילו לא היתה סקילה חמורה לא נתנה למגדף ולעובד עבודת כוכבים הנהרגין בנחנקין ר"ש אומר

בסיף וחכ"א בחנק: גמ' מאן אחרים אילימא אחרים כשרים פשיטא ותו בהא לימא רבי יהודה כונסין אותן לכיפה (סימן בשר"ק) א"ר אבהו אמר שמואל הכא ברוצח שלא נגמר דינו שנתערב ברוצחים אחרים שנגמר דינו עסקינן רבנן סברי אין גומרין דינו של אדם אלא בפניו הלכך כולן פטורין ור' יהודה מיפטרינהו לגמרי נמי לא כיון דרוצחין נינהו הלכך כונסין אותן לכיפה ריש לקיש אמר באדם דכולי עלמא לא פליגי דפטירי אבל הכא בשור שלא נגמר דינו שנתערב בשורים אחרים שנגמר דינו קמיפלגי רבנן סברי כמיתת בעלים כך מיתת השור ואין גומרין דינו של שור אלא בפניו הלכך כולן פטורין ור' יהודה סבר כונסין אותן לכיפה אמר רבא

רש"י נתינה למעלה. גבי לא יהיה אסון ונתן בפליטים (שמות כח) דמי ולדות: והא דתנא דבי חזקיה מפקא מדרבי ורבנן. דרבנן מחייבי ליה מיתה לנתכוין להרוג את זה והרג את זה ורבי מחייב ליה ממון ואילו לתנא דבי חזקיה לא מחייבי ממון ולא מיתה: מכה אדם ומכה בהמה. לכך הוקפו בהאי קרא מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת ומשמע בהמה חייב ממון ודאלס פטור מממון דכתיב בהמה ישלמנה ולא אדם והקפו כן הכתוב פטור תשלומין של אדם לחיוב תשלומין של בהמה מה להלן לא חלקת בין מתכוין לקמן מפרש ואזיל מאי היא: דרך עלייה. לא שייך לתני גבי בהמה אלא משום דבאלס חשכחו ביה חיובו כהורג כהורג דרך ירידה חייב גלות אבל דרך עלייה כהרימו את ידו פטור מגלות דכתיב (במדבר לה) ויפל עליו וימת דרך נפילה בעיניו: לפוטרו ממון. כלומר לא חלקת בו קודם כל להפטר מן תשלומין אלא בכל דקדוק הוא דמחייב דרבינן כל נזקין בב"ק (דף כו:) מפלע תחת פלע לחייב על האונן כחזיר ועל האונס כרצון ומכה בהמה נזק הוא: אף מכה אדם. אין לין פטור תשלומין הכתוב בו חלוק לקודם כל שעה פטור מממון בין כהורג בין כהורג ואין נתכוון דפטור ממיחה בין כהורג ונתכוון לחייב מיתה: אלא לפטור. אלאמא פטור מממון לתנא דבי חזקיה ומיחה נמי שמה מיתה דפטור ליה מדלאתריך למפטריה מהתשלומין כדמפרש ואזיל ואי בר קטלא מי אצטריך למפטריה: מהני שנתערב באחרים. כגמרא מפשך הנך אחרים מאן נינהו: כונסין אותן לכיפה. וקם מאחילין אותן שעורים עד שהתקע כריסן כדתיי לקמן בפירקין (דף פא:): נדונין בקלה. מאחר שנתערבו ואי אתה מכיר מי המחויב את ההמורה ומי המחויב את הקלה אי אתה רשאי להחמיר עליו למושבו למיחה חמורה שלא נתחייב בה אלא ידו בקלה ששקע בכלל ההמורה: הנסקלין בנשרפין. אע"ג דרובא דהני נשרפין כדתיי נסקלין בנשרפין נסקלין נסקלין שנתערב בנשרפין טובא אפילו הכי לר' שמעון ידונו כולן בסקילה מפני שהשריפה חמורה: לא נתנה למגדף ולעובד עבודת כוכבים. שפושטין ידן בעיקר: לא ניתנה לבת כהן שזנתה. שעניניה חמורה שמהללת את אביה כדלמך כדארבע מיתות (לעיל דף נב.) שגוהו בו חול: בסיף. שהקטן חמור: והכמים אומרים בחנק. בסיף חמור וטעמא מפרש בארבע מיתות: גמ' אלא בפניו. כיון דאין מתכוין אותו לא הויא בפניו: וכיון דלוח הוא. שהרי קבלו העדיות וקטלו ונתנו בדבר: דפטירי. האילו ואיכא חד ללא נגמר דינו און כך ראייה לזכות גדולה מזו ודממא אמר והלוי העדה (במדבר לה): (רש"י)

תוספות מכה אדם ומכה בהמה. תימה דבריש פ' הנחנקין (לקמן פד:) מוקי להאי קרא במכה אביו ומה שייך בו לחלק בין דרך ירידה לדרך עלייה ויש לומר דהיקישא לאו מההוא קרא נפקא אלא מקרא דלעיל מיניה ואיש כי יכה כל נפש אדם וכתוב בתריה מכה נפש בהמה ישלמנה דההוא ברוצח כתיב כדאיתא בפ' יוצא דופן (נדה דף מד: ושם) ואע"ג דלפי גירסא אחת דבריש החובל (ב"ק דף פג:) משמע דההוא קרא בחובל בחבירו איירי ליתא לההיא גירסא כדפרישית שם ומיהו בפרק הנחנקין (לקמן ד' פד:) משמע דמקרא דמיתוקם במכה אביו הוי היקישא דתנא דבי חזקיה ועוד משמע בפרק אלו נערות (כתובות ד' לה: ושם) דמכה אדם הוי היקישא דקאמר ולתנא דבי חזקיה ממאי דחבול כתיב דילמא בשבת כתיב דבמכה בהמה גופיה איכא לפלוגי ומשני לא ס"ד דכתיב מכה בהמה ישלמנה ומכה אדם יומת משמע דמההוא קרא הוי היקישא וצ"ל דאף על גב דמעיקרא בעי לאוקמי קרא במכה אביו משום דלא כתב ביה ומת היינו משום דצריכין למדרש מיניה חבורה במכה אביו אבל במסקנא דנפקא לן חבורה באם אינו ענין מנפש בהמה מיתוקם מכה אדם ברוצח אע"ג דלא כתיב ביה ומת ומיהו קשה דבמסקנא נמי מפיך מיניה התם דמותר להקי דם לאביו וצ"ל דמיירי בין במכה אביו בין במכה חבירו במכה אביו מדכתיב הכאה סתם ולא כתיב ומת ובמכה חבירו דבר הלמד מענינו דומיא דקרא דלעיל מיניה דמיירי ברוצח ולצדדין מיירי לענין חבירו במיתה ולענין אביו בחבורה בעלמא וכיון דבכולהו איירי קרא גמרינן שפיר ממכה בהמה: בין שוגג למזיד. בשלשה עיני ממון איירי תנא דבי חזקיה דבין שוגג למזיד מיירי בממון אחר בהדי מיתה ונפקא לן מינה דחייבי מיתות שוגגין פטורין מן התשלומין משום דלא חלקת דאהכי מייתי לה בסוף המניח (ב"ק דף לה: ושם) ובפרק אלו נערות (כתובות דף לה:) ולענין זה לכ"ע אית להו היקישא דבי חזקיה כדמוכח באלו נערות (שם) דפריך ומי איכא למ"ד חייבי מיתות שוגגין חייבין וכו' אבל בין מתכוין לשאינו מתכוין לאו בממון אחר בהדי מיתה איירי דמשוגג נפקא וק"ו הוא אלא לפטור מדמי הנהרג ולאמקי מדרבי דריש בנתכוין להרוג את זה והרג את זה ונתתה נפש ממון והשתא קמ"ל תנא דבי חזקיה דכמו נתכוין להרוג את זה והרג את שמתכוין פטור ה"נ שאין מתכוין דאהכי מייתי לה בשמעתין ובין דרך ירידה אתא לאשמעינן דכמו דרך עלייה דלא נתנה שגתו לכפרה דלא שקלינן מיניה ממונה ולפטריה הכי נמי דרך ירידה אע"ג דנתנה שגתו לכפרה ולפטור מזיד נמי איצטריך ויש טועין לומר להפך לפטור שוגג דרך עלייה כמו דרך ירידה אבל באלו נערות מוכחא שוניא כמו שפירשתי בשמעתין דלא יהיה אסון: בשור שלא נגמר דינו כו'. והשתא לרבנן כולן פטורין משום דאין גומרין דינו של שור אלא בפניו ור' יהודה סבר כונסין אותן לכיפה והקשה ר' יצחק ב"ר מרדכי דבפרק התערוכות (זבחים ד' ע: ושם) תנן כל הזבחים שנתערב בהן שור הנסקל אפילו אחד בריבוא ימותו כולן והשתא מה התם דרובא דהיתירא ופסידא דקדשים אמר ימותו כולן הכא דרובא דאיסורא ודהדיט לא כ"ש ונראה לו דגרסינן כמו שכתוב בספר ישן אחד בשור שלא נגמר דינו שנתערב בשורים אחרים מעלייא עסקינן והשיב לו ר"ת דקתני במתניתין כולן פטורין משמע שהאחרים בני חיובא ואע"ג דברישא דשמעתא קאמר מאי אחרים אילימא אחרים כשרים פשיטא ולא פריך פטורין פטור מבעי ליה כיון דמצי למיפך מגופה לא חש למידק ועוד דריש לקיש אדר' אבהו קאי דמשני הכא ברוצח שלא נגמר דינו שנתערב ברוצחים אחרים עסקינן ועלה קאי ריש לקיש ומשני באדם כולי עלמא לא פליגי דפטירי וכו' משמע דבההוא עניינא דאוקמא ר' אבהו באדם מוקי ריש לקיש בשור לכך נראה כגרסת הספרים אבל נתערב בשורים מעלייא אפי' בנגמר דינו היה אומר ר"ל ניכבשינהו דנייידו וכל דפריש מרובא פריש ומתניתין דשליה ע"ז (דף עד.) דמשמע דשור הנסקל אסור במשהו מיירי בשנסקל דליכא למימר ניכבשינהו ותדע דלא קתני שנגמר דינו ומתניתין דזבחים דקתני ימותו כולן בנתערב בזבחים מיירי ולגובה וגזירה שמה יבואו עשרה כהנים בבת אחת ומסקי מן (תוספות)

אי הכי היינו דקתני עלה אמר ר' יוסי אפילו אבא חלפתא ביניהן אלא אמר רבא הכי קאמר שנים שהיו עומדין ויצא חץ מביניהם והרג שניהם פטורין וא"ר יוסי אפילו אבא חלפתא ביניהן ושוור שנגמר דינו שנתערב בשוורין אחרים מעלייא סוקלין אותן ר' יהודה אומר כונסין אותן לכיפה והתניא פרה שהמיתה ואחר כך ילדה אם עד שלא נגמר דינה ילדה וולדה מותר אם משנגמר דינה ילדה וולדה אסור נתערב באחרים ואחרים כונסין אותן לכיפה ר' אלעזר בר' שמעון אומר מביאין אותן לב"ד וסוקלין אותן אמר מר אם עד שלא נגמר דינה ילדה וולדה מותרת ואף על גב דכי נגחה הות מעיברה והאמר רבא ולד הנוגחת אסור היא וולדה נגחו ולד הנרבעת אסור היא וולדה נרבעו אימא אם עד שלא נגמר דינה עיברה וילדה וולדה מותר אם משנגמר דינה עיברה וילדה וולדה אסור הניחא למאן דאמר זה וזה גורם אסור

רש"י אי הכי הא דתני עלה וכו'. בין לריש לקיש בין לשמואל קא מוהיב אי הכי דהני אחרים דמתני' דכוחוס קאמר והאי דולח שנתערב בהוכר ולכסוף נתערב קאמר הא דתני עלה דכרייהא הכי דולח שנתערב באחרים כולן פטורין אמר רבי יוסי אפילו אבא חלפתא ביניהן כולן פטורין מאי אפילו דקאמר ר' יוסי: אלא אמר רבא. בשלח הוכר לבית דין קאמר כגון שנים עומדין וילח חץ מביניהם ואין יודעין אי זה מהן זקרו שניהם פטורין אמר רבי יוסי אפילו אבא חלפתא ביניהם שהכל יודעין שהיא חסיד ולא זקרו לו מחייבין לאידך משום האי חזקה ובהא אפילו רבי יהודה מודה ורבי יהודה דלמחר כונסין אותן לכיפה לא עלה קאי אלא הכי קאמר ת"ק וחסורי מחסרה מתני' והכי קתני וסור שנגמר דינו וכו' סוקלין אותה דהא על כרחיך כוליה חסורי בהגהה ואין הפסד לבעלים בסקילה הלכך סוקלין אותם כדי שתקיים מצוות סקילה במחויב בה: כונסין אותן לכיפה. שא"ל לסוקלן שלא להטריח ב"ד אלא כונסין אותן בחדר והם מתים ברעב: והתניא. בנחוחה: ולדה מותר. לקמן מפרכי לה: ולדה אסור. לעובר ירך אמו הוא וגם הוא נאסר כגמר דין אמו: והאמר רבא ולד הנוגחת אסור. בהקדמה כגון שנגחה על פי עד אחד או על פי הבעלים דמתסרה לגבוה ולא להדיוט הלכך על כרחיך שמעינן מדרכא להיכא דלית עדים אסור אף להדיוט ולריד לגמור דין שניהם והא ליכא למימר טעמא דת"ק דתני וולדה מותר משום דלא נגמר דינו עמה דלא בשלח בל"ז מאי אריא ולדה אפילו אמו נמי אם לא נגמר דינה לא מיתסרה וכי איצטריך תנא למיתני מותר הכי אשמעינן דלון זקוק להביאה לב"ד קאמר ותוויבחה דרבא: אימא אם עד שלא נגמר דינה עיברה וילדה. דהיינו בין נגחה לגמר דין ללא הוא ולד לא בשעת נגיחה ולא בשעת גמר דין ולא נולד מן האיסור דאכתי אימיה הות שריא ולדה מותר: אם משנגמר דינה עיברה וילדה. לנוול מן האיסור אסור אע"ג ללא הוא בשעת נגיחה ולא בשעת גמר דין: הניחא למאן דלמחר. פלוגתא הוא בתמורה (דף לא.). מאי (רש"י)

תוספות הקבוע למזבח כדאי' התם אבל בעלמא אמרינן דניכבשינהו דניינין ומטעם זה היה אומר רבינו תם דנראה להחיר דרוסת הזאב ברוב דמעשים בכל יום דזאבים טורפין שה מן העדר דרועה מציל בהמה ושרינן לה אע"ג דבעלי חיים חשיבי וכן ברוב עופות דורסין אווזין ותרגולין דמותרין והיכא דנתערב ברובא דחייבין דפטורין אפילו נידי לא אמרינן כל דפריש מרובא פריש לאו פטורין דמישיתרו בהנאה קאמר אלא פטורין דלא אטרחוה בי דינא להורגם דכמיתת בעלים כך מיתת השור ועוד דלא לית' לאיחלופי באדם כולי עלמא לא פליגי דפטורי תדע דלרבי יהודה אמאי כונסין אותן לכיפה ועביד צער בעלי חיים ומקלקל חצירו וכיפתו אדרבה ליעריפניהו בקופיץ וליקרינהו אלא ודאי אתי לאיחלופי באדם ועביד היכירא וכן לרבנן עבדו היכירא דפטורין להו ולא חיישינן לתקלה אבל במתני' דזבחים חיישינן לתקלה טפי דאיכא כמה ספק איסורין לפי שהן מוקדשין כגון רכב על גבי השור ובה חבירו ורכב (קדושין דף נה.) וסמיכה על גבי ראש גדי וטלה וחלב מוקדשין על גבי מבתו דשרי בשור הנסקל לפי שאינו דרך הנאתו (פסחים דף כד:) ועוד דאיכא איסור מעילה דהויד במעילה במיתת הלכך כולן ימותו ואל תתמה כיון דאיסורי הנאה נינהו הני דשמעתין אמאי לא תקינו בהו רבנן מיתה וזיקוק להורגן וכי יזיקוק ב"ד להרוג כל איסורי הנאה הרי הזאב והארי דמוקי לה ר"ל והוא שהמיתו ואסורין בהנאה ולא תקינו להו מיתה אלא אמרו כל הקודם להורגן וכהו ופריך רבא היינו דקתני עלה אפילו אבא חלפתא ביניהן אלא אמר רבא שנים כו' ואפילו אבא חלפתא דלא תלינן ביה שהרג אבל בשוורים אותן שיש לתלות בהן שהרגו חייבין ומשום ובערת הרע מקרבך ועוד אמר ר"ת דשור הנסקל אינו נאסר מחיים ופי' דכולה היא שמעתא דמשמע שנאמר שקול יסקל איני יודע שהיא נבילה ונבילה אסורה באכילה מוכחת כן וסוגיא דפ"ב דקדושין (דף נו.) כל צפור טהורה לרבות את המשולחת וזה אשר לא תאכלו לרבות את השחוטת ופריך אנה ומשני לא מצינו בעלי חיים אסורין פירוש שלא יהו מותרין כששוחטין בר מאלו שעומדין והוקצו למזבח ולכך אין לאסור משולחת לומר דחל עליה איסורא לאחר שילוח לישחט ולאסורה באכילה כדון שאר עופות טמאין דכתיבי בקרא ופריך (והאי) רובע ונרבע דאיסורו מחיים פי' דמחיים אסור לשוחטין ולהקריבין לגבוה ומשני הני מילי לגבוה אבל להדיוט שרי והרי רובע ונרבע בעדים דמחיים אסירי דמחיים חל עליהן האיסור לישחט ואם שחטן אסורין אף אני אביא משולחת ומשני רוב בעלי חיים קאמרינן ואם כן דאין שור הנסקל נאסר כל זמן שהוא חי שור שלא נגמר דינו שנתערב בשוורים אחרים שנגמר דינם כולם פטורין ומותרין בגיהא ועבודה ואין כאן עינוי הדין כיון דפטורין מסקילה מיהא לכשישחטו או ימותו יהו אסורין בהנאה והא דאומר שלהי פירק ד' וה' (ב"ב דף מה. ושם) דשור שנגמר דינו מכרו אינו מכור אפילו לרדיא היינו משום דאסור לענות דינו ומצוה לסוקלו ועד דאין לו מכר (ואין) לו בעלים והלוקח אין יכול לזכות בו יותר משאר אדם אבל כי לא נגמר דינו מכרו מכור לשחיטה אי נמי לרדיא דמצו לערוקי לאנגמא וכי שחית ליה לאחר שנגמר דינו אסור באכילה כך נראה לר"ת וקשה דבשלהי פ"ק דערכין (דף ז:) משמע דשור הנסקל נאסר מחיים גבי האשה שמתה נהנין בשערה דמפרש התם זו מיתתה אסרתה וזה גמר דינה אסרתה ויש לפרש גמר דינה כלומר מחיים חל עליה איסור שאסורה אפילו שחטה דעבדה כעין בשר וזו מיתתה אסרתה ואין עליה שום איסור מחיים ויש ראייה דלא נאסר מחיים מהא דתניא במרובה (ב"ק דף עא. ושם) ובפרק אלו נערות (כתובות דף לג:) גב שור הנסקל וטבחו משלם תשלומי ארבעה וחמשה דברי רבי מאיר ואמאי הא ליתיה במכירה וקאמר ריש לקיש התם במרובה כל שישנו בטביחה ישנו במכירה וכל שאינו בטביחה וכו' והוא הדין דכל שאינו במכירה אינו בטביחה אבל אי שרי בהנאה ניחא שיכול למוכרו לרכוב עליו עד בית הסקילה או ליהנות בו מעט עד אותה שעה או אם היו בית דין מתעצלין בסקילתו ומיהו מה שאומר ר"ת דאין לו מכר ואין לו בעלים זה לא יתכן ומה שפסק ר"ת בעד שיש בו שה אחד ספק דרוסה דשרינן מטעם דכל דפריש מרובא פריש לא יתכן דיש לאסור גזירה שמה יקח מן הקבוע אלא היכא דפריש מאלו כגון בנמצא ביד נכרי אבל אם נאסר בתערובת ופריש לא אמרינן מרובא פריש ואם יש בעד ספק דרוסה אפילו אחד בריבוא ימותו כולן תדע דטבעת של ע"ז שנתערבה בריבוא כולן אסורות ובפירשה אחת מהן פליגי רב ושמואל אי אסרת או לא אבל בההיא גופא לא פליגי דכ"ע מודו דאסירא וכל איסורי הנאה שפירשו מתערובת אסורין ולא אמרינן מרובא פריש ועטמא גזירה שמה יקח מן הקבוע ל"ש חולין ל"ש קדשים ומיהו יש ליישב דברי ר"ת דשאני ב"ה כיון דאפשר ע"ז ניכבשינהו וניינין וא"ת ומאי תנן ימותו לימא ירעו עד יסיטאבו שהרי כמה קדשים אמרינן בהו ירעו ולא חיישינן לתקלה ובסיפא אמר ברובע ונרבע ירעו ולכשיטאבו יפדם וישחטם ויאכלו מטעם כל דפריש מרובא פריש וי"ל דלא עבדינן תקנה ברעיה כיון דלאחר רעיה נמי לא משתרי אלא מטעם כל דפריש: ואחרים באחרים כו'. הכא אין לחוש אי גרס הכי דאסר ספק ספיקא דהך ברייתא כו' יהודה אתיא ובפ' התערובות (זבחים דף עז. ושם) מסקינן דר' יהודה אסר ספק ספיקא אפילו בשאר איסורין אבל במתני' דכל הצלמים (ע"ז מט:.) ובמש' ערלה (פ"ג מ"ו) לא גרסינן ואחרות באחרות מדפריך בפ' התערובות על שמואל דאסר ספק ספיקא במרייתא שמתרת ולא משכח דקאי כשמואל אלא רבי יהודה ויש מפרש שנתערבו כל האחרים באחרים דליכא אלא חד ספיקא וגרס נמי התם ואחרות באחרות וכו"ת מה לי נתערב בפעם אחת מה לי ב' פעמים איצטריך משום דאיכא תרי רובי כדאייתא בפ"ק דכתובות (דף טו.) דבעי רוב העיר ורוב סיעה ושרינן אפילו בעיר קטנה ואין הולכים אחר רוב העיר גרידתא (תוספות)

אפילו גדולה קאנטוכיא:

לא תימא ליה לאבד הכי דתניא הרי שהיה אביו עובר על דברי תורה לא יאמר לו אבא עברת על דברי תורה אלא אומר לו אבא כך כתיב בתורה סוף סוף היינו

הך אלא אומר לו אבא מקרא כתוב בתורה כך (הוא): **מתני'** מי שנתחייב בשתי מיתות בית דין נידון בחמורה עבר עבירה שנתחייב שתי מיתות נידון בחמורה

ר' יוסי אומר נידון בזיקה הראשונה שבאה עליו: **גמ'** פשיטא אלא איתגורי איתגור אמר רבא הכא במאי עסקינן כגון שעבר עבירה קלה ונגמר דינו על

עבירה קלה וחזר ועבר עבירה חמורה שלקא דעתא אמינא כיון דנגמר דינו לעבירה קלה האי גברא קטילא הוא קמ"ל בעא מניה (אבוה) דרב יוסף בר חמא מרבה בר נתן מנא הא מילתא דאמור רבנן מי שנתחייב שתי מיתות ב"ד נידון בחמורה דכתיב **[יחזקאל יח-י]** והוליד בן פריץ שופך דם [וגו'] אל ההרים אבל ואת אשת רעהו ואל הגלולים נשא עיניו והוליד בן פריץ שופך דם בסיף את אשת רעהו טימא זו אשת איש בחנק ואל הגלולים נשא עיניו זו עבודת כוכבים בסקילה וכתיב **[יחזקאל יח-יג]** מות יומת דמיו בו יהיה בסקילה מתקיף לה רב נחמן בר יצחק אימא כולהו בסקילה והוליד בן פריץ שופך דם זה בן סורר ומורה דבסקילה אשת רעהו טמא זו נערה המאורסה דבסקילה ואל הגלולים נשא עיניו זו עבודת כוכבים דבסקילה א"כ מאי קמ"ל יחזקאל דילמא תורה קא מהדר א"כ איבעי ליה לאהדורה כי היכי דאהדרה משה רבינו דרש רב אחא בר' חנינא מאי דכתיב **[יחזקאל יח-ו]** אל ההרים לא אכל שלא אכל בזכות אבותיו ועיניו לא נשא אל גלולי בית ישראל שלא הלך בקומה זקופה ואת אשת רעהו לא טימא שלא ירד לאומנות חבירו ואל אשה נדה לא קירב שלא נהנה מקופה של צדקה וכתיב **[יחזקאל יח-ט]** צדיק הוא חיה יחיה כשהיה רבן גמליאל מגיע למקרא הזה היה בוכה ואמר מאן דעביד לכולהו הוא דחיי בחדא מינייהו לא א"ל ר"ע אלא מעתה **[ויקרא יח-כד]** אל תטמאו בכל אלה הכי נמי בכולהו אין בחדא מינייהו לא אלא באחת מכל אלה הכי נמי באחת מכל אלה: עבר עבירה: תניא כיצד אמר רבי יוסי נידון בזיקה ראשונה הבאה עליו חמותו ונעשית אשת איש נידון בחמותו אשת איש ונעשית חמותו נידון באשת איש אמר ליה רב אדא בר אבהו לרבא חמותו ונעשית אשת איש נידון בחמותו לידון נמי באיסור אשת איש דהא אמר ר' אבהו מודה ר' יוסי באיסור מוסיף

רש"י לא תימא ליה לאבד הכי. להודיעו בהדיא שהיא טועה משום דמסקיף ומטעמי: אלף אמור לו אבא כך כתוב בתורה. קס"ד בתמיהה קאמר וכי כך כתיב בתורה: סוף סוף היינו הך. דמביישן ואומר וכי יפה אתה עושה: אלף. בניחותא אומר לו מקרא האמור בתורה ואומר לו אבא מקרא כך וכך כתוב בתורה והוא עצמו יאמר על לבו על מה זה מזכירו והכי נמי אין כך לומר לאבד לא תתנייה הכי: מתני' עבר עבירה שיש בה שתי מיתות. כגון חמותו והיא אשת איש: בזיקה הראשונה. בגמרא מפרש לה: גמ' פשיטא. דבמחמורה נדון שהרי אף בה נתחייב דהכי סליק אדעתן לידון בקלה וכי אתגורי אתגר במה שעבר שתי עבירות אילו לא עבר אלף על החמורה היה נדון על העבירה שהוסף לעבור עמה עבירה אחרת נדון בקלה: אמר רבא. ודאי אי מקמי דתתא לקמן עבדינהו לתרווייהו לא איטטריד לאשמועינן כי איטטריד למתנייה כגון דנגמר דינו תחלה לקלה סד"ח וכו': מנא הא מילתא וכו'. ואע"ג דנגמר דינו תחלה: בסקילה. דכל דמייחם בסקילה דהיא חמורה ואי ללא נגמר דינו קודם לכן לא איטטריד קרא לאשמועינן: בן סורר ומורה. וקרי ליה שופך דם. על שם שסופו לשפוך כדאמר' (לעיל דף עב). שעומד בפרשת דרכים וכו': דלהדריה משה. בשמעה תורה: אל ההרים לא אכל. סיפיה דקרא לדיק הוא חיה יחיה לומר זה לדיק גמור וע"כ משום דלא עביד הני לאו לדיק הוא חיה יחיה עבר עבירות אחרות אלף לאו משמעויה מדריש: אל ההרים לא אכל. שלא נטריד לזכות אבותיו ממוך שהיא חסיד: שלא נהנה מקופה של צדקה. שהיא דבר גנאי לחדם הגון: בזיקה הראשונה. צאזכו איסור שהחוקק זה תחלה להזהיר בו ולפרוש ממנו הוא נדון אבד לא באיסור הבא עליו אחרון וע"כ שהיא חמור דקסבר ר' יוסי אין איסור חל על איסור ואפי' חמור על הקל הלכך אין כגון שתי מיתות: חמותו ונעשית אשת איש. כגון נשא בת אלמנה וגאסרה אמה משום חמותו ואחר כך נשאת וגאסרה עליו משום אשת איש נדון בחמורה בשניה דהיא קדמה אבל אם היה אשת איש ונעשית חמותו והואיל כשנשא בתה כבר היה זו אבירה עליו משום אשת איש לו לא חייב איסור חמותו אלא אשת איש ואינו נדון אלא בתנאי: דאמר ר' אבהו. ציבמות בפ' ד' אחין: מורה ר' יוסי באיסור מוסיף. ומתקן דבר על האשה הזאת לאבדו בה דבר חש (או) לאסרה על מי שלא היה אסורה עליו מתחלה כגון הכא כשהיתה אלמנה והיא חמותו היה אסורה לו משום חמותו ומותרת לכל אדם וכשנעשית אשת איש הוסיף בה האם הזה איסור שאסרה לכל העולם וכי האי גוונא מודה ר' יוסי דלסור חל על אסור מגו דחייב אכולא עלמא שהיתה מותרת להם על עביו חייב נמי האהא ואע"כ שאסורה לו ועומדת: (כ"ט"ו)

תוספות דלא ידעין אי טריפה הוא אי שלם הוא ועוד י"ל דהוה ליה קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי ופטור מדאורייתא דספק נפשות להקל וכו' ניכבשינהו ונמא כל דפריש אי אתה רשאי למושכו להחמיר עליו ועוד גזירה שמה יקח מן הקבוע והא דפריד בגמ' תיפוק ליה דרובא נסקלין נינהו ה"פ לכל הפחות לא גרע משום דרובא נסקלין: איתגורי איתגור. ואת' בפרק אלו נערות (כתובות לב). דיליף מחובל בחבירו דכל היכא דאיכא ממונ ומלקות ממונא משלם מילקא לא לקי ופריד מה לחובל בחבירו שכן חייב בה' דברים ואי ממונא קולא הוא שכן הותר מכללו בב"ד והשתא איך יתכן לומר דקולא הוא אם כן איתגורי איתגור וי"ל דשאני התם משום דחס רחמנא אהפסיד ממונא של חבירו: ונגמר דינו לעבירה קלה וכו'. תימא ואמאי נדון בחמורה הא הוא לא עדין שתי איה יכול להזימה דאי מיתזמי סהדי בתראי לא מיקטלי כיון דבלאו שהזותיהו גברא בר קטלא הוא כדמוכח בפ"ק דמכות (דף ה. ג) גבי באו שנים ואמרו בחד בשבא נגמר דינו של פלוני וכו' וי"ל דהא מייירי כגון דהא עבירה שניה עבר בפני ב"ד דאפילו בעדות שאי אתה יכול להזימה מחייבין ליה לעיל בטריפה משום ובערת הרע ועוד יש לומר כיון דאי מיתזמי קמאי או מיתכחשי מהני שהזותיהו דבתראי עדות שאתה יכול להזימה קרינן ביה: וכתיב דמיו בו יהיה בסקילה. מכאן קשה לפי' הקונט' דברישי איהו נשך (ב"מ סא: ושם) דאמר' חוקשו מלוי רבית לשופכי דמים דכתיב הכא בנשך נתן ופירש שם בקונטרס דדמיו בו יהיה משמע דמים ששפך שהעני את חבירו ומת ברעב עליו ישו בו ולא יתכן כלל דהא לסקילה אתיא הכא בשמעתינן ובאבו וידעוני דכתיב דמיהם בס ובכמה דוכתי כולם לסקילה אתיין ונראה דדריש מדכתיב הכא והוליד בן פריץ וגי' ובכל הספרים גרסי' בפ"ק דתמורה (דף ו: ושם) דמיו ליה והוליד בן פריץ: נדון בזיקה ראשונה. לאו מילתא דפסיקא היא דהא חמותו ונעשית אשת איש אסור מוסיף הוא אי אית ליה אחין ולמאן דאמר סקילה חמורה נידון באשת אב: לידון נמי באיסורא דאשת איש. לענין קרבן קא פריד שיתחייב ב' חטאות בשוגג אי נמי אם התרו בו משום אשת איש ולא התרו בו משום חמותו ובה מהדר ליה דבמזיד איירי ובהתירו בו משום שניהם: דאמר רבי אבהו מודה ר' יוסי באיסור מוסיף. אע"ג דבפ' ד' אחין (יבמות דף לב: ושם) משמע דלא קיימא לבסוף מ"מ אמת הוא כדאי' בפרק אמרו לו (כריתות דף יד: ושם): (שייך לע"ב) אפילו תימא רבי שמעון בן גמליאל קסבר עבירות מחזקות. תימא דבסוף פרק הבא על יבמתו (יבמות סד: ושם) אמרינן נשואין ומלקיות כרבי משום דסתם לן תנא כוותיה דמי שלקה ושנה וכו' וי"ל דרב יוסף דהתם סבר מלקיות מחזקות ואע"ג דאשכחן תנא דאית ליה עבירות מחזקות בברייתא דבסמוך דקתני התרו בו ושתק התרו בו והרכין ראשו דהתם מלקיות ליכא מכל מקום משמע ליה דמתני' סברה מלקיות מחזקות מדקתני מי שלקה אי נמי קסבר כיפה צריכה התראה ועד דמחוק בתרי או בתלת אין מתרין בו לכיפה הלכך אם איתא דבתלת זימני הויה חזקה עד רביעיית אין כונסין אותו לכיפה כדמוכח בסמוך וקצת תימא אמאי מתרין בו לכיפה בשניה לר' ובשלישית לרשב"ג שאם יעבור אחר כך יהא מחזק ויכניסוהו לכיפה ויש לומר דאין מחייבו כיפה עד שיהא מחזק לעבור בהתראת מלקות הלכך אין מתרין ביה אכיפה לחודה לא סגי בהכי ואי מתרין ביה אמלקות ואכיפה

ואכיפה הא לא עבדינן ביה תרתי: (תוספות)

אמר ליה אדא ברי בתרי קטלי קטלת ליה: מתני' מי שלקה ושנה ב"ד מכניסין אותו לכיפה ומאכילין אותו שעורין עד שכריסו מתבקעת: גמ' משום

דלקה ושנה ב"ד כונסין אותו לכיפה אמר ר' ירמיה אמר רבי שמעון בן לקיש הכא במלקיות של כריתות עסקין דגברא בר קטלא הוא וקרובי הוא דלא מיקרב קטליה וכיון דקא מוותר לה נפשיה מקרבינן ליה לקטליה עילויה א"ל רבי יעקב לר' ירמיה בר תחליפא תא אסברא לך במלקיות של כרת אחת אבל של שתיים ושל שלש כריתות איסורי הוא דקא טעים ולא מוותר כולי האי: מי שלקה ושנה: שנה אע"ג דלא שילש לימא מתני' דלא כרשב"ג דאי רשב"ג הא אמר עד תלת זימני לא הויה חזקה אמר רבינא אפילו תימא רשב"ג קסבר עבירות מחזיקות מיתבי עבר עבירה שיש בה מלקות פעם ראשונה ושניה מלקין אותו ושלישית כונסין אותו לכיפה אבא שאול אומר אף בשלישית מלקין אותו ברביעית כונסין אותו לכיפה מאי לאו דכולי עלמא מלקיות מחזיקות ובפולגותא דרבי ורשב"ג קמיפלגי לא דכולי עלמא אית להו דרשב"ג והכא בהא קא מיפלגי דמר סבר עבירות מחזיקות ומר סבר מלקיות מחזיקות והדתניא התרו בו ושתק התרו בו והרכין ראשו פעם ראשונה ושניה מתרין בו שלישיית כונסין אותו לכיפה אבא שאול אומר אף בשלישית מתרין בו ברביעית כונסין אותו לכיפה והתם מלקות ליכא במאי קמיפלגי אמר רבינא בכיפה צריכה התראה קמיפלגי ומאי כיפה אמר רב יהודה מלא קומתו והיכא רמיזא אמר ריש לקיש [תהלים לד-] תמותת רשע רעה ואמר ריש לקיש מאי דכתיב [קהלת ט-יב] כי [גם] לא ידע האדם את עתו כדגים שנאחזים במצודה רעה מאי מצודה רעה אמר ר"ל

חכה: מתני' ההוגר נפש שלא בעדים מכניסין אותו לכיפה ומאכילין אותו [ישעיה ל-ב] לחם צר ומים לחץ: גמ' מנא ידעינן אמר רב בעדות מיוחדת

ושמואל אמר שלא בהתראה ורב חסדא אמר אבימי כגון דאיתכחוש בבדיקות ולא איתכחוש בחקירות כדתנן מעשה ובדק בן זכאי בעוקצי תאנים: ומאכילין אותו לחם צר ומים לחץ: מאי שנא הכא דקתני נותנין לו לחם צר ומים לחץ ומאי שנא התם דקתני מאכילין אותו שעורין עד שכריסו מתבקעת אמר רב ששת אידי ואידי נותנין לו לחם צר ומים לחץ עד שיוקטן מעיינו והדר מאכילין אותו שעורין עד שכריסו מתבקעת: מתני' הגונב את הקסוה והמקלל בקוסם והבוועל ארמית קנאין פוגעין בו כהן שמשש בטומאה אין אחיו הכהנים מביאין אותו לב"ד אלא פרחי כהונה מוציאין אותו חוץ לעזרה ומפציצין את מוחו בגזירין דר

שמשש במקדש רבי עקיבא אומר בחנק וחכ"א בידי שמים: גמ' מאי קסוה אמר רב יהודה כלי שרת וכן הוא אומר [במדבר ד-ז] ואת קשות הנסך והיכא

רמיזא [במדבר ד-ב] ולא יבאו לראות כבלע את הקדש ומתו: והמקלל בקוסם: תני רב יוסף יכה קוסם את קוסמו רבנן ואיתימא רבה בר מרי אמרי יכה קוסם לו ולקונו ולמקנו: והבוועל ארמית: בעא מיניה רב כהנא מרב

רש"י אמר ליה אדא ברי בתרי קטלי קטלת ליה. בהמיהה אמת שחלו שתייהו עליו ועבירה שיש בה שתי מיתות הוא נדון בחמורה והיאך אהה בל לזונו אף באשת איש וכי הריגו שתי פעמים וכי חיל אשת איש אחמורו לרבי יוסי לענין שוגג הוא ולהתחייב שתי מיתות: מתני' מי שלקה ושנה. שלקה שתי פעמים על שתי עבירות: גמ' של כריתות. לאו שיש בו כרת והתרו בו למלקות: דגברא בר קטלא הוא. בידי שמים ופירושו: וקרובי הוא דלא מקרב קטלא. עדיין לא נהקרה מיתתו. למוותר נפשיה. דמפיקר עזמו לעבירות: של כרת אחת שעבר אחת עבירה ענמה שלש פעמים על השמים לוקה ובשלישית ינכסרה לכיפה: דרבן שמעון. ציבמות נשאת לראשון ומת לשני ומת לשלישית תנשא לרביעי לא תנשא דעד הלתא זימנין לא הויה מוחזקת לקבוצת דבעליה: לימא מתנייתו. דבשתי מלקיות מוחזקת ליה רשע ובעי כיפה דלא כרבן שמעון בן גמליאל: עבירות מחזיקות. אותו בחזקה רשע הוא ובהתראה ולא מלקות הלכך בשלישית כונסין אותו לכיפה דהא איתחזק ליה בשלש עבירות: מיתבי. לרבינא דמהדר לאוקומה למתני' כרבן שמעון בן גמליאל מדפליג אבא שאול ואמר כר' שמעון בן גמליאל מכלל דת"ק לאו כרשב"ג: ומר סבר לא הוחזק עד שילקה שלש מלקיות. וכיון דלקי על השלישית אע"ג דאיתחזק השתא רשע לא מעילינן ליה לכיפה דבתי דיני לא דיינינן ליה: התרו בו ושתק. שהתראה בעלמא כמקבל התראה ומיהו לא התיר עזמו למלקות הדריא וכן דהרכין הראשו ורמז שאול מקבלה אע"פ דלא לקי בהתראות כי הני דלא התיר עזמו למלקות מ"מ התראות נינהו להחזיקו רשע ופעם ראשונה מתרין ביה ושקנין ליה וכן בעבירה שניה ושקנין ליה ובשלישית מתרין ביה למלקות וכונסין אותו לכיפה עליה שהרי הוחזק רשע בשלש עבירות: של התראה מלקות: אבא שאול אומר וכו'. והא הכא מלקות ליכא דלא התיר עזמו למלקות שהרי שתק דנימא טעמא דלאבא שאול משום דמלקיות מחזיקות ולא הוחזק עד שילקה וכיון דלקה על השלישית לא עייל ליה לכיפה: במאי קא מיפלגי. והא לא לרבינא מוהיב דהא לדין נמי קשיא דבפולגותא דרבי ורשב"ג לא מצינו לאוקומה דהא ע"כ עבירות מחזיקות סבירא להו דהא אין כחן מלקות ואמאי בעי אבא שאול רביעיית: אמר רבינא. בין הבא בין במתניתין קמייתא בכיפה ארביעיית התראה קא מיפלגי ודכולי עלמא כרשב"ג ולא הוחזק עד שלש עבירות של התראה מלקות מקובלות או פרו או בשתיקה או בהרכנת ראש וקמיפלגי בכיפה אי רביעיית התראה ת"ק סבר כיון שהוחזק רשע על שלש התראות של מלקות כונסין אותו לכיפה ואע"פ של התראה על כך ואבא שאול סבר על ג' התראות של מלקות הוחזק רשע ולא על השמים ומשקחא בעינו עבירה רביעית להתרות בו אם תעבור תכנס לכיפה: מלא קומתו. גובה: והיכא רמיזא. ודאי הלכה למשה מסיני היא הך עונש לכיפה ומיהו היכא רמיזא מקלה: תמותת רשע רעה. מי שהוחזק רשע מיתתו רעתו אלמא מוחזק רשע בר מיתה הוא: צמורה רעה. איידי דאיידי הבא ריש לקיש בהאי קרא מייחזק לאידי דרשא דר"ל: מאי מורה רעה חכה. אמ"ו בלע"ז שאול רע והלש וקטן ואוחז בו דגים גדולים פתאום ואינו רואה ואינו דומה לנאחז ברשות ע"י מארב והתבולות: מתני' שלש בעדים. שלש יתרו לב"ד להרגו: לחם צר. לקמן בעי מאי שנא בכיפה קמייתא: גמ' מנא ידעינן. האילן וליכא עדות: בעדות מיוחדת. דשנים מעדיין עליו ועדותו אמת אלף שאין מיתתו מסורה לב"ד כגון שנים רואין אותו אחד מחלון זה ואחד מחלון זה דלמחר במסכת מכות (דף ו) דלא מיקטל עליה ומיהו הכא תנינן דעיל לכיפה אכל על פי עד א' מוציא דבה בעלמא הוא: בעוקצי תאנים. בדיקות יתירא הוא ונהי דבן זכאי פטר ליה בהוא הכחשה מקטלא מיהו עדות אמת הוא ועייל לכיפה: מעייניה. בני מעיו: והדר מאכילין אותו שעורין. שטפחין בחוד מעיו ומתוך שהוקטן מעיינו הוא נבקע: מתני' הקסוה. מפרש בגמרא: ארמית. בת עובד כוכבים: קנאין פוגעין בו. בני אדם כשרין המתקנאין קנאתו של מקום פוגעין בו בשעה שרואין את המעשה אבל לאחר מכן אין מיתתו מסורה לביית דין והלכה למשה מסיני הוא: פוגעין. ממתין כמו כך ופגע בו (מלכים א' ב) גזירין. פקעין אשע"ל בלע"ז: גמ' והיכא רמיזא. דשייכא בה מיתה: כבלע את הקדש. לשון גנב שמבליעין ומחזירין ורמז בעלמא הוא ולא מקרא נפיק דעיקר קרא בלוים כתוב שהזהרו שלא לראות בסלוק מסעות בשעת הנספה כלים לנרקה שלהו שהיו אהרן ובניו מכסין הארון והמזבחות כמו שכתוב שם ובא אהרן בנסעם והורידו: יכה קוסם את קוסמו: שמקלל כלפי מעלה בקוסם יכה הקוסם זה את קוסמו היינו כלפי מעלה שנתן קוסמים האלו בלבם (קסבר המקלל דקא מחשב ליה) האי קוסם דעיינו שהוא ראו ויש בו כח לקלל בו: יכה קוסם. מקלל את חבירו ואומר יכהו הקוסם הזה: וכו' ולקונו ולמקנו. דיינו כלפי מעלה שהוא קונה את העולם ומקנה לבכיותו את טובו: (רש"י)

ותוספות ומר סבר מלקיות מחזקות. פי' בקונטרס לא הוחזק עד שילקה ג' מלקיות וכיון דלקה על השלישית אע"ג דהשתא איתחזק רשע לא מעילינן ליה לכיפה דבתרי דיני לא דיינינן ליה ועל חנם דחק לפרש בן דמלקיות מחזיקות היינו שאין מתייסר אע"פ שהלקוהו ב' וג' פעמים ואינו נמנע מלעבור שוב לא יתייסר: (תוספות)

לא פגעו בו קנאין מהו אינשייה רב לגמריה אקרוהו לרב כהנא בחלמיה **[מלאכי ב-יא]** בגדה יהודה ותועבה נעשתה בישראל ובירושלים כי חלל יהודה קדש ה' אשר אהב ובעל בת אל נכר אתא א"ל הכי אקרוין אדכריה רב לגמריה בגדה יהודה זו עבודת כוכבים וכן הוא אומר **[ירמיה ג-כ]** [כן] בגדתם בי בית ישראל נאום ה' ותועבה נעשתה בישראל ובירושלים זה משכב זכור וכן הוא אומר **[ויקרא יח-כב]** ואת זכר לא תשכב משכבי אשה תועבה היא כי חלל יהודה קדש ה' זו זונה וכן הוא אומר **[דברים כג-יח]** לא (יהיה קדש) ובעל בת אל נכר זה הבא על הכותית וכתוב בתריה **[מלאכי ב-יב]** יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה (מאלהי) יעקב ומגיש מנחה לה' צבאות אם ת"ח הוא לא יהיה לו ער בחכמים ועונה בתלמידים אם כהן הוא לא יהיה לו בן מגיש מנחה לה' צבאות א"ר חייה בר אבויה כל הבא על הכותית כאילו מתחתן בעבודת כוכבים דכתיב ובעל בת אל נכר וכי בת יש לו לאל נכר אלא זה הבא על הכותית וא"ר חייה בר אבויה כתוב על גולגלתו של יהויקים זאת ועוד אחרת זקינו דרבי פרידא אשכח ההוא גולגלתא דהוה שדיא בשערי ירושלים והוה כתוב עליוהי זאת ועוד אחרת קברה והדר נבוג קברה והדר נבוג אמר האי גולגלתא של יהויקים דכתיב ביה **[ירמיה כב-יט]** קבורת חמור יקבר סחוב והשלך מהלאה לשערי ירושלים אמר מלכא הוא ולאו אורח ארעא נבזוי שקלה כרכה בשיראי ואותביה בסיפטא אתאי דביתיה חזיתה נפקת אמרה להו לשיבבתהא אמרי לה האי דאיתתא קמיתא היא דלא קא מנשי לה שגרתא לתנורא וקלתה כי אתא אמר היינו דכתיב עליוהי זאת ועוד אחרת כי אתא רב דימי אמר בית דינו של חשמונאי גזרו הבא על הכותית חייב עליה משום נשג"א כי אתא רבין אמר משום נשג"א נדה שפחה גויה זונה אבל משום אישות לית להו ואידך נשייהו דאי לא מיפקרי א"ר חסדא הבא לימלך אין מורין לו איתמר נמי אמר רב בר חנה א"ר יוחנן הבא לימלך אין מורין לו ולא עוד אלא שאם פירש זמרי והרגו פנחס נהרג עליו נהפך זמרי והרגו לפנחס אין נהרג עליו שהרי רודף הוא **[במדבר כה-ה]** ויאמר משה אל שופטי ישראל וגו' הלך שבטו של שמעון אצל זמרי בן סלוא אמרו לו הן דיני דיני נפשות ואתה יושב ושותק מה עשה עמד וקיבץ כ"ד אלף מישראל והלך אצל זבוי אמר לה השמיעי לי אמרה לו בת מלך אני וכן צוה לי אבי לא תשמעי אלא לגדול שבהם אמר לה אף הוא נשיא שבט הוא ולא עוד אלא שהוא גדול ממנו שהוא שני לבטן והוא שלישי לבטן תפשה בבולויה והביאה אצל משה אמר לו בן עמרם זו אסורה או מותרת ואם תאמר אסורה בת יתרו מי התירה לך נתעלמה ממנו הלכה געו כולם בבכיה והיינו דכתיב **[במדבר כה-ו]** והמה בוכים פתח אהל מועד וכתוב **[במדבר כה-ז]** וירא פנחס בן אלעזר מה ראה אמר רב ראה מעשה ונזכר הלכה אמר לו אחי אבי אבא לא כך לימדתני ברדתך מהר סיני הובעל את כותית קנאין פוגעין בו אמר לו קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרונוקא ושמואל אמר ראה שאין **[משלי כא-ל]** חכמה ואין תבונה ואין עצה נדה ה' כל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב ר' יצחק אמר ר"א ראה שבא מלאך והשחית בעם ויקם מתוך העדה ויקח רומח בידו מיכן שאין נכנסין בבלי זיין לבית המדרש שלף שנה והניחה באונקלו והיה

רש"י לא פגעו בו קנאין מהו. מה עונש בדברי: אנשייה רב לגמריה. שכת מה שגמר מרבו דבר זה ולא ידע להשיבו: וכן הוא אומר ואת זכר וגו'. סיפיה דקרא תועבה היא: זונה. מופקרת ואפי' ישראלית: קדש. משפיקי קדושתו והולך לרדוף זנות קדשה מחללת קדושתו וכן קדש מחלל קדושתו: כתוב על גולגלתו של יהויקים. משום ר' חייה בר אבויה נקט לה: זאת ועוד אחרת. נקמה נעשית בה כבר ועוד אחרת תעשה בה: זקינו דר' פרידא. הוא ר' חייה בר אבויה והכי אמרי' בחלק: נבוג. כגלגלה ואלהה מקבורתה: קבורת חמור. מושלך ברחובות: בסיפטא. חרנן: לשיבבתה. לשכנותיה: דלא קא מנשי לה. אינה נשכחת מלבו: שגרתא לתנורא. הסיקה את התנור: חייב עליה. כלומר נענש בה משום כל אלו: נדה. א"ע' קדש כותיה כדס בהמה מכל מקום מיהו וחילול לקדושת השם הוא: שפחה. שהיא כשפחה אכלו כשנפת ישראל גבייה נקראת: עובדת כוכבים. לא תתחתן עם כי יסור וגו' כל המסירות את הלב במשמע ומיהו ללא דלא תתחתן ליכא דלאורייתא לדרך תתנת משמע ובית דינו של חשמונאי גזרו לפקדון מניה משום כל הנז' א"ל. ולאו ממנן דקדושתן לית להו ומיהו ללא"ל דמיהו וחייב לפקדון הימנה שלא יהא רגיל בנשאת איש: אבל אישות אין להם. שסתם כותיה מופקרת ואינה מיוחדת לבעלה ולא דמיה ללא"ל: אמר רב חסדא. קנאי הבא לימלך בבית דין ובשעת מעשה אם יפגע בו אין מוריס לו שלא נאמרנה לאלא למקנא מעגמו ואינו נמלך: ולא עוד אלא שאם פירש זמרי. מן האשה והרגו פנחס אחר כן נהרג עליו שלא נאמרנה הלכה דא אלא בשעת מעשה: זמרי. הוא שמואל: נשיא שבט. שמעון כללקמן: שמעון. שני לבטן לוי שלישי לבטן: בת יתרו מי התירה לך: משה קודם מתן תורה נשא וכשנתנה תורה כוון בני נח הוא ונכנסו לכלל מלות והיא עממה וגרים רבים של ערב רב: ונתעלמה ממנו הלכה. שנאמר לו בסיני הובעל כותיה וכו': אחי אבי אבא. היינו משה שהיה אחי אבי אבא: פרונוקא. שליח: שמואל אמר מאי ויקח ראה שאין חכמה. כלומר נזכר פסוק אין חכמה ואין תבונה נדה ה' שכל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב לפיכך הורה פנחס הלכה בפני רבו ולא המתין לטוב רשות ממשא שלף יראו הרואים וילמדו להחיר את כותיה: ויקם ויקח. מכלל דעד השתא לאו בידו היה: העדה. סנהדרין שהיו יושבים ועינו כדכתיב קח את כל ראשי ואמרי' פבר' ד' (לעיל לה). חלק להם בחי דינין לדונם דיני נפשות על עון פעור: שלף שנה. שלף הברזל שבראש העץ של רומח: אונקלי. מלבוש: (רש"י)

תוספות גשג"ז. זונה אם הוא כהן: ואידך נשייהו לא מפקרי. ולא מחייבי משום זונה הקשה ה"ר משה מפונטו"ז א"א מהא דאמר פרק הבא על יבמתו (יבמות סא. ושם) אין זונה אלא גיורת ומשוררת וכ"ש כותית וי"ל דכיון דכתיב זונה לא יקח לא מחייב משום זונה אלא אם כן יש בה ליקוחין כגון גיורת דתפסי קידושי אבל כותית לא ועוד משמע קרא דאירי בהאיא דשריא לישראל ואסירה לכהן לאפוקי כותית דאסורה לתרווייהו ומיהו קשה דבפרק כל האסורין (תמורה כט. ושם) קאמר רבא בכהן הבא על כותית לוקח עליה משום זונה מדאורייתא ודוחק הוא לאוקמי שמעתא דהכא כאבוי ועוד קשה דבפ' עשרה יוחסין (קדושין דף עח.) פליגי רבי יהודה ורבי יוסי ור"ש בגיורת לכהן ואפי' לרבי שמעון לא שרי אלא בנתגיירה פחותה מבת שלש שנורעו בתוליה בישראל אבל כותית לא ונראה לפרש דהך שמעתא במשומרת שלא נבעלה ואפילו אינה משומרת לא לקי מדאורייתא מספיקא אבל ודאי בעולה לוקח מדאורייתא כרבה בתמורה והיא דקדושין אע"ג דמדאורייתא אסורה לאו משום זונה מיתסרה אלא גיורת הכתוב וכן משמע בירושלמי פרק בתרא דקדושין דא"ר יעקב בר אידי בשם רבי יהושע בן לוי מעשה במשפחה בדרום שהיו קורין עליה ערעור ושלח רבי את ר' רומנוס לבדוקה ומצא שנתגיירה זקנתה פחותה מבת ג' שנים ויום אחד והכשירה רבי לכהונה רבי הושעיא אמר כרבי שמעון הכשירה א"ר זעירא דברי הכל הוא דא"ר זעירא בשם רב אדא בר אחוה ר' יודן מטו בה בשם רב ר' אבהו בשם ר' יוחנן ולד בוגרת כשר שהיא בלא תעשה ובא מכח עשה והוא אשה בבתוליה יקח ולא בוגרת כל לא תעשה הבא מכח עשה עשה עשה משמע מהתם בהדיא דליכא מלקות והוצרכו חכמים לגזור כדי לחייבו מלקות ומיהו סוגיא דידן משמע דעובדא דירושל' משום זונה דמיתתי לה בפ' הבא על יבמתו ובעי למפסט מניה דהלכה כר"ש ודחי שאני התם הואיל ואינסב אינסב דהא רב ורבי יוחנן דאמרי בוגרת ומוכת עץ לא ישא ואם נשא נשוי ומסיק בשלמא התם סופה להיות בעולה תחתיו הכא סופה להיות זונה **[תוספות]** זונה תחתיו וצ"ל זונה לא דווקא:

נשען והולך על מקלו וכיון שהגיע אצל שבטו של שמעון אמר היכן מצינו שבטו של לוי גדול משל שמעון אמרו הניחו לו אף הוא לעשות צרכיו נכנס התירו פרושין את הדבר א"ר יוחנן ששה נסים נעשו לו לפנחס אחד שהיה לו לזמרי לפרוש ולא פירש אחד שהיה לו לדבר ולא דבר ואחד שכונן בזכרותו של איש ובנקבותה של אשה ואחד שלא נשמטו מן הרומח ואחד שבא מלאך והגביה את המשקוף ואחד שבא מלאך והשחית בעם בא וחבטן לפני המקום אמר לפניו רבש"ע על אלו יפלו כ"ד אלף מישראל שנאמר **[במדבר כה-ט]** ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף והיינו דכתיב **[תהילים קל-ל]** ויעמד פנחס ויפפל אמר רבי אלעזר ויתפפל לא נאמר אלא ויפפל מלמד כביכול שעשה פלילות עם קונו בקשו מלאכי השרת לדחפו אמר להן הניחו לו קנאי בן קנאי הוא משיב חימה בן משיב חימה הוא התחילו שבטים מבזין אותו ראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לעבודת כוכבים והרג נשיא שבט מישראל בא הכתוב ויחסו פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן א"ל הקב"ה למשה הקדם לו שלום שנאמר **[במדבר כה-יב]** לכן אמור הנני נותן לו את בריתי שלום וראויה כפרה זו שתהא מכפרת והולכת לעולם אמר רב נחמן אמר רב מאי דכתיב **[משלי ל-לא]** זרזיר מתניס או תיש ומלך אלקום עמו ד' מאות ועשרים וארבע בעילות בעל אותו רשע אותו היום והמתין לו פנחס עד שתשש כחו והוא אינו יודע שמלך אלקום עמו במתניתא תנא ששים עד שנעשה כביצה המוזרת והיא היתה כערוגה מליאה מים אמר רב כהנא ומושבבה בית סאה תני רב יוסף קבר שלה אמה אמר רב ששת לא כזבי שמה אלא שוילנאי בת צור שמה ולמה נקרא שמה כזבי שכזבה באביה ד"א כזבי שאמרה לאביה כוס בי עם זה והיינו דאמרי אינשי בין קני לאורבני שוילנאי מאי בעיא בהדי קלפי דקני שוילנאי מאי בעיא גתה לאמה א"ר יוחנן חמשה שמות יש לו זמרי ובן סלוא ושאלו ובן הכנענית ושלומיאל בן צורי שדי זמרי על שנעשה כביצה המוזרת בן סלוא על שהסליא עונות של משפחתו שאלו על שהשאלו עצמו לדבר עבירה בן הכנענית על שעשה מעשה כנען ומה שמו שלומיאל בן צורי שדי שמו: כהן ששימש בטומאה: בעא מניה רב אחא בר הונא מרב ששת כהן ששימש בטומאה חייב מיתה בידי שמים או אין חייב מיתה בידי שמים א"ל תניתוה כהן ששימש בטומאה אין אחיו הכהנים מביאין אותו לב"ד אלא פירחי כהונה מוציאין אותו חוץ לעזרה ופוצצין את מוחו בגיזרין ואי ס"ד מחייב בידי שמים לישבקה דליקטול בידי שמים אלא מאי אינו חייב מי איכא מידי דרחמנא פטריה ואנן ניקום וניקטול ליה ולא והתנן מי שלקה ושנה ב"ד מכניסין אותו לכיפה רחמנא פטריה ואנן קטלינן ליה האמר ר' ירמיה אמר ר"ל במלקות של כריתות עסקינן דגברא בר קטלא הוא והא גונב הקסוה האמר רב יהודה בכלי שרת עסקינן ורמיזא **[במדבר ד-כ]** לא יבוא לראות כבלע את הקדש ומתו והא המקלל את הקוסם הא תני רב יוסף יכה קוסם את קוסמו דמיחזי כמברך את השם והא בועל את הכותית הא אקריהו לרב כהנא בחלמיה ואדכריה רב לגמריה היוצק והבולל והפותת המולח המניף המגיש והמסדר את השולחן המטיב את הגרות והקומץ והמקבל דמים בחוץ פטור ואין חייבין עליהן

רש"י נשען והולך על מקלו. על העץ לבדו בלי הברזל שלף יהיו מכיירים בו בני שבטו שלהרוג הוא בזה: היכן מצינו כו'. כלומר אתם מפקירים עצמכם אחר בנות מואב אני למה לא לעשה כמותכם וכי שבט שלי גדול משלכם שיהיה פרוש וטהור יותר מכולכם כיון ששמעו בן אמרו הניחו לו ליכנס לקבוצה שאף הוא ראה כמותו: לרבינו. תשמיש: התיירו פרושין את הדבר. ודאי מותר לעשות בן שהרי פנחס עשה כמותו כך אמרו העומדים עם כשראו שנקנס: שהיה לו לפרוש. מן האשה ושוב אין ניתן להורגו: לדבר. לזעוק לאנשי שבטו לסייעו: שכונן בזכרותו ובנקבותה. ולאו אותם דבוקים זה בזה וידעו שניתן רשות להנאי לפגוע בו ולא יאמרו שנאלה היתה בלבו עליו: שלא נשמטו. לפרוש זה מזה עד שראו שהרגם בדיו: והגביה את המשקוף. והוליאו נדבקים ולא הורגו להשפיל הרומח וישמטו: ואחד שבא מלאך והשחית. והטורדו בני שבטו ולא הרגו לפנחס: פלילות ריב: בן קנאי. משבט לוי שקינא במעשה דינה דכתיב **[בדברים לז]** הכוונה יעשה את אחותו: בן משיב חמה. אהרן במעשה דקרח דכתיב כי יאל הקוף וכתוב ויתן את הקטורת: אבי אמו. יתרו דאלעזר אבי פנחס לקח מצנות יתרו דכתיב ואלעזר בן אהרן לקח לו מצנות פוטיאל לו לאשה ומפרש באגדה פוטיאל זה יתרו שפיטם עגלים לעבודת כוכבים ואמרו בסוטה פוטיאל זה בנו של יוסף שפטפט ביצרו ומשנינו אי אבוא דאמיה מיתרו אמיה דאמימיה מיוסף אי אבוא דאמימיה מיוסף אמיה דאמימיה מיתרו דיקא נמי דכתיב פוטיאל ולא פוטיאל: ולאו המנהג: או חיש. עד שתשש כחו: אלקום עמו. שכל הקמות שלו: ופנחס לא היה יודע. שהקדוש ב"ה ששמו מלך אלקום עמו שלא היה לריד להמתין שתישש כחו ונראה בעיני שהתיבה הזאת לשון ערבי שכל פתיחת תיבותיהן אל: ששים. ואין לדבר רמז במקרא: שנעשה. בימים שלו כביצים מוזרות שהוקלס ונתבלבל שכבת זרע שבתוכו מרוב זעילות: והיא נתמלאה. שכבת זרע כערוגה מלאה מים: מושבה. מקום מושבה שהיתה רחבה ביותר: וקבר שלה. פתיחה רחמה: שכזבה באביה. שזוה אליה אל תשמעו אלא לגדול שבהם: כוס בי עם זה. שחוט אותם ע"י: והיינו דאמרי אינשי. על שם כזבי אומרים דבר זה: בן קני לאורבני. מקום יחוד: אורבני. ערבה דקה הגדלה בין האגמים אשטוינ"א בלע"י: מאי בעי. ודאי משום זנות הלכה לשם: בהדי קלפי דקני. קליפות הקנים: שוילנאי מאי בעיא. ודאי משום זנות הלכה שם: גתה לאמה. הגאליפה אמה כלומר הוליאה שם גפייחה על אמה שכיון שזינתה קורין אותה זונה בת זונה: הסליא. גרם שזכרו ויפסרו לשון לא הסולה **[איוב כח]** המסולאים בפי **[איוב ד]** שהיו מעריכין עצמם בפי ואת זה ואת משפחהו סלו בניאופים ל"א גרם לחפש ולקדקד אחר עולם לשון מסלסל בשערו **[נזיר דף ג.]**: מעשה כנען. זמה כדאמרין בערבי פסחים **[דף קיג:]** ה' דברים זרה כנען את בניו וזהו את הזמה: הא אקריהו לרב כהנא בחלמיה. וכרת וגו' אלמא בר כרת הוא: היוצק שמו על מנחה: והבולל: בשמן: והפותת. פתוח לאחר אפייתה כגון מנחת מחבת ומרחשת ומלחה תנור שהן באות אפיונה: והמגישה. בקרן מערבית לדומית כנגד חודה של קרן כדאמרי' בסוטה בפ' ב' **[ד' יב:]** והמסדר שלחן **[ולחם]** הפנים: בחוץ. אם עשה אתה מאלו בחוץ: פטור. ללא חייב כרת אלא שחוט דכתיב **[ויקרא יז]** אשר ישחט וגו' ומעלה דכתיב **[שם]** אשר יעלה עולה חורק דלחריה מדם שפך בפ"ד **[דף לז:]** וכל הני דיש אחריה עבודה אמעטו בפ' בתרא דזבחים **[דף קטו:]** מה העלאת מיוחדת שהוא גמר עבודה אף כל שהוא גמר עבודה: **[רש"י]**

תוספות היוצק והבולל. הא דלא חשיב מולק משום דפטור מולק נפקא לן בפרק השוחט והמעלה **[זבחים דף קז. ושם]** מדכתב אשר ישחט על השוחט הוא חייב ולא על המולק אבל כל הני דהכא נפקא לן בפ' בתרא דזבחים **[דף קטו: ושם]** מדכתב אשר יעלה מה העלאת שהיא גמר עבודה וכו' והולכה לא חשיב משום דאפשר לבטלה לשחוט בצד המזבח ולזרוק ומיהו קשיא ליתני נותן שמן ופתילה במנורה שיש אחריה הדלקה ופטרי' בהו זר בפ' ב' דיומא **[ד' כד. ושם]** מהאי טעמא דיש אחריה עבודה ומהדלקה גופה לא קשה דלאו עבודה היא כדאמר התם: המולח והמניף והמגיש. לא דק דתנופה והגשה קודמת למליחה כדתניא הניף והגיש קמץ ומלח והקטיר ועוד אמרינן בהקומץ רבה וכי ס"ד שזר קרב אצל המזבח גבי לא מלח והיינו משום שהיתה המליחה אחר התנופה והגשה: **[תוספות]**

לא משום זרות ולא משום טומאה ולא משום מחוסר בגדים ולא משום רחוף ידים ורגלים הא מקטר חייב מאי לאו מיתה לא באזהרה אלא זר נמי לאזהרה והכתיב **[במדבר יח-ז]** והזר הקרב יומת הא כדאיתא והא כדאיתא מכלל דיוצק ובלול לאו נמי לא והתניא אזהרה ליוצק ובלול מניין ת"ל **[ויקרא כא-ו]** קדושים יהיו ולא יחללו מדברין וקרא אסמכתא בעלמא מיתבי ואלו הן שבמיתה טמא ששימש תיובתא: גופא ואלו שבמיתה האוכל את הטבל וכהן טמא שאכל תרומה טהורה וזר שאכל את התרומה וזר ששימש וטמא ששימש וטבול יום ששימש ומחוסר בגדים ומחוסר כפרה ושלא רחף ידים ורגלים ושתויי יין ופרועי ראש אבל ערל ואונן ויושב אינן במיתה אלא באזהרה בעל מום רבי אומר במיתה וכו"א באזהרה הזיד במעילה רבי אומר במיתה וכו"א באזהרה האוכל את הטבל מנול דאמר שמואל משום ר"א מניין לאוכל את הטבל שהוא במיתה דכתיב **[ויקרא כב-ט]** ולא יחללו את קדשי בני ישראל [את] אשר ירימו לה' בעתידים לתרום הכתוב מדבר וילף חילול חילול מותר מה להלן במיתה אף כאן במיתה ונילוף חילול חילול מותר מה להלן בכרת אף כאן בכרת מסתברא מתרומה הוה ליה למילף שכן תרומה חוצה לארץ הותרה ברבים פירות פיגול ונותר אדרבה מותר הוה ליה למילף שכן פסול אוכל אין לו היתר במקוה הנך נפישן רבינא אמר חילול דרבים מחילול דרבים עדיף וכהן טמא שאכל תרומה טהורה מנול דאמר שמואל מניין לכהן טמא שאכל תרומה טהורה שהוא במיתה בידי שמים דכתיב **[ויקרא כב-ט]** ושמרו את משמרתיה ולא ישאו עליו חטא וגו' טהורה אין טמאה לא דאמר שמואל א"ר אליעזר מניין לכהן טמא שאכל תרומה טמאה שאינו במיתה שנאמר ומתו בו כי יחללוהו

רפ"י ל"א משום זרות. זר שעשה אחת מהם בפניו אינו חייב מיתה דנפקא לן בסדר יומא (דף כד.) מועדכדת עבודה מתנה ודקשי' עבודה תמה ולא עבודה קיש' אחריה עבודה וכל הני י"א אחריה עבודה יולק וכולל שאר עבודות דמנחה י"א אחריה עבודה דהקטרת הקומץ אחר כולן. מסדר האולחן עבודה החרונה של לחם הפנים הינו סיוק בזיכרון והקטרת המטיב את הנרות המדשנס שחרית י"א אחריה הדלקת ערבות. מקבל דמאי י"א אחריה זריקה. ולא משום טומאה. כהן טמא ששימש דזרות ושמש בטומאה מחד קרא נפקי אזהרה דיתהו ע"כ כל הזבחים תנינא בשחיטת קדשים (זבחים דף טו.) וינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו דהיינו טומאה כדכתיב בתיהו אמור אליהם לדורותיכם וגו' וזר נמי מיניה דקשין מדלויטריד קרא למיכתב בני ישראל למעוטי מאי אי למעוטי קדשי נכריים וקדשי נשים וכי בטומאה קרבי והא אמרינן התם ללא אלף הכי קאמר בני ישראל נמי שהם זרים לא יעבדו שלא יחללו וכוון דזרות וטומאה מחד קרא נפקי מאן דמחייב זכרות מחייב נמי אטומאה. ולא משום מחוסר בגדים. לאינהו נמי מזכות אהרבהו בפ"ב דזבחים (דף יז.) דכתיב והגרת אותם אכנת וגו' בזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם אין בגדיהם וכו' והוה להו זרים: ולא משום שלא רחוף ידים ורגלים. דחוקה חוקה ממחוסר בגדים גמר לה התם לענין אהרבהו עבודה והאי תנא נמי ילף מינה דאמר מה מחוסר בגדים לא מחייב אלף אגמר עבודה הוה נמי לא מחייב אלף אעבודה שהוה גמר: הא מקטור. דהוה עבודה תמה שאין אחריה עבודה חייב משום טומאה ומאי חייב לאו מיתה: לא לכו. הא דמחייב דכתיב ולא יחללו: ופרכין אלף זר נמי. הא דלויקין הא מקטור לענין זרות תימא נמי דלאו הוה מחייב והא מיתה כתיב והזר הקרב וגו': הא כדליתא וכו'. בזרות דייקין הא מקטור חייב מיתה ולענין טומאה לא: מכלל דיוצק וכולל. מדקאמר מקטור לאו בעלמא הוה דלית ביה ומההוא חיוצא ממעט ליוצק וכולל אלמא אפילו לאו לא מחייב משום טומאה: אזהרה ליוצק וכולל. לטומאת הגוף מנין: קדושים יהיו ולא יחללו. אם אינו ענין לעבודה תמה דהא כתיב וינזרו ולא יחללו תנהו ענין לעבודה קיש' אחריה עבודה: ואלו שבמיתה. ברייתא היא וחסיד נמי טבא ותני נמי טמא ששימש: האוכל את הטבל וכו'. כולה מתני' ילף לה מקראי לקמן: ופרועי ראש. ששימש פרועי ראש שעברו עליהם יותר משלשים יום שלא גלחו ראשם: אלף ערל. שמתו אחיו מחמת מילה וכן אונן ששימש וכן מי ששימש מיוצק דכל הני כולהו קים להו בהוה דמחלי עבודה בפ"ב דזבחים (ד' טו.) אפילו הכי יתנהו במיתה אלף באזהרה ולקמן מפרש לה: בעל מום. כהן בעל מום ששימש: רבי אומר במיתה. לקמן מפרש פלוגתייהו: הזיד במעילה. נהגה מן הקדש קיש' צו מעילה ממזד: אשר ירימו. שעתידין לתרום וקאמר דלא יחללו שאסור לאכלם בטבולם: מתרומה. שאכלה בטומאה דכתיב ומתו בו כי יחללוהו: מותר. כי את קדש ה' חלל: תרומה חוצה לארץ וכו'. סימן הוא זה תרומה וזה תרומה מעורבת זו רחין ורגין בחוזה לארץ אלף נותר נהג מדבר ובעתה היתר הבמות ככל מקום ויש היתר לאיסורו זה י"א היתר לאיסורו בהפרשה וזה י"א היתר לאיסורו דעליו ומותר בתרומה אלף נותר אין היתר לאיסורו זה נאמר בו הכול בלשון רבים ולא יחללו וזה בלשון רבים כי יחללוהו אלף נותר לטון יחיד קדש ה' חלל: פגול ונותר. אין נהג לא בעטל ולא בתרומה אלף בקדשים: שכן פסול אכולין. נותר וטבל שניהם פסול המאכל אלף תרומה פסול הגוף הוא דכי יחללוהו בטומאת הגוף כתיב טבל ונותר אין להם טהרה במקוה אלף טמא בתרומה יש לו טהרה במקוה: שנאמר ושמרו את משמרתיה וגו'. לכהנים שמעו דבר הכתוב בפרשת אמור איש איש מזרע אהרן: טהרה אין. מילתא דאפי נפשה היא וקאי דאשמואל דאמר טמא שאכל תרומה טהורה קאמר טהורה דווקא אלף טמאה לאו במיתה אם אכלה בטומאת הגוף: (רפ"י)

תוספות ולא משום טומאה. וא"ת תיפוק ליה משום טמא שנכנס למקדש דבכרת ו"ל: כגון שנכנסו בפנים ולא שהה וכו' האי גוונא פריך ומשני בפ"ב דשבעות (ד' יז. ושם) דפריך התם אלא דקיימא לן טמא ששימש במיתה היכי משכחת לה אי דשהה בר כרת הוא ואי דלא שהה היכי עבדי עבודה ומשני כגון שבא בקצרה והיפך בצינורא ועבודות דהכא נמי אפשר למיעבד בלא שהייה ואפילו איכא מנייהו דלא אפשר בלא שהייה חשיב כולו משום זרות ומחוסר בגדים ושלא רחוף ידים ורגלים ומיהו קשה הא דקתני ולא משום רחוף ידים ורגלים דאסידור שלחן והטבת נרות דבהיכל תיפוק ליה דנפקא לן לקמן שלא רחוף ידים ורגלים מדכתיב בבואם אל אהל מועד וגו' אלמא אפי' אביאה ריקנית בלא עבודה מיחייב דאע"ג דכתיב בסיפיה דקרא או בגשתם אל המזבח וגו' אלמא לשרת בעינין ה"מ בעזרה אבל בהיכל אפילו אביאה ריקנית מיחייב וצ"ל דלעולם לא מיחייב אביאה ריקנית אפי' אהיכל דלשרת אבבואם נמי קאי וכן מוכח בפרק ב' דזבחים (ד' יט.) דאמר אי כתב בבואם ולא כתב בגשתם ה"א אפי' אביאה ריקנית ופריך לשרת כתיב והא דתנן במס' כלים (פ"א מ"ט) ההיכל מקודש ממנו שאין נכנס לשם שלא רחוף ידים ורגלים ורבי יוסי פליג ואמר דבין האולם ולמזבח שוה לו התם מעלה בעלמא מיהו בתוספתא משמע דאיכא מיתה דתניא בתוספתא דכלים (פ"א) אמר שמעון הצנוע לפני רבי אליעזר אני נכנסתי בין האולם ולמזבח שלא רחוף ידים וכו' אמר ליה העבודה אפילו כהן גדול פוצעים את מוחו בגזירין אלא שלא מצאך בעל הפול פי' כמו אין פולין (שבת דף יב.) איש הר הבית הממונה ובודק ואי ליכא מיתה לא היו פרחי כהונה פוצעים את מוחו כדאמר לעיל (דף פב:) מי איכא מידי דרממנא פטריה ואנן קטלינן ליה ושמא היא פליגא: חילול דרבים מחילול דרבים עדיף. אע"ג דלא יחללו דכתיב גבי טבל בנותר נמי איירי כדמשמע בזבחים שלחי בית שמאי (דף מה.) ושם מו. דתני לוי מניין שאף בפסול זמן הכתוב מדבר תלמוד לומר ולא יחללו את שם קדשי וגו' בשני חלולים הכתוב מדבר אחד פסול נותר ואחד פסול טומאה מ"מ אי הוה ילף טבל מיניה זה לא היתה גזירה שוה אלא היקש מיהו לקמן קשה דלא בעי למילף טמא ששימש מותר משום דלא כתיב ביה חילול דרבים וצריך לומר דאע"ג דמוקמינן ליה נמי בנותר מ"מ עיקרו לאו לנותר אלא דמוקמי ליה נמי בנותר משום דאשכחן בעלמא גבי נותר דכתיב ביה חילול כי את קדש ה' חלל (ויע' תוס' זבחים טו: ד"ה אלא): (תוספות)

ב פג דף

פרט לזו שמחוללת ועומדת: זר שאכל את התרומה: אמר רב זר שאכל את התרומה לוקה אמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב לימא מר במיתה דכתיב **[ויקרא כב-ג]** וכל זר לא יאכל קדש אני ה' מקדשם הפסיק הענין מיתבי ואלו הן שבמיתה זר האוכל את התרומה מתניתא אדרב קא רמית רב תנא הוא ופליג: זר ששימש דכתיב **[במדבר ג-ח/ח]**

וערל בשר לא יבא אל מקדשי (לשרתני) אונן מנלן דכתיב **[ויקרא כא-יב]** ומן המקדש לא יבא ולא יחלל את מקדש אלהיו הא אחר שלא יבא חילל א"ל רב אדא לרבא ונילף חילול מתרומה מה להלן במיתה אף כאן במיתה מי כתיב ביה בגופיה מכללא קאתי הוי דבר הבא מן הכלל וכל דבר הבא מן הכלל אין דנין אותו בגזרה שוה יושב מנלן אמר רבא אמר רב נחמן אמר קרא **[דברים יח-ה]** כי בו בחר ה' אלהיך מכל שבטיך לעמוד לשרת לעמידה בחרתיו ולא לשיבה בעל מוסר' אומר במיתה וחכמים אומרים באזהרה מ"ט דרבי דכתיב **[ויקרא כא-כג]** אך אל הפרוכת לא יבא וגו' וילף חילול מתרומה מה להלן במיתה אף כאן במיתה ונילף חילול חילול מנותר מה להלן בכרת אף כאן בכרת מסתברא מתרומה הוה ליה למילף שכן פסול הגוף מפסול הגוף אדרבה מנותר הוה ליה למילף שכן קודש פנים פיגול ונותר אלא מטמא ששימש גמר פסול הגוף מפסול הגוף קודש פנים פיגול ונותר מקודש פנים פיגול ונותר רבנן אמר קרא בו ולא בבעל מוסר הזיד במעילה רבי אומר במיתה וחכמים אומרים באזהרה מאי טעמא דרבי אמר ר' אבהו גמר חטא חטא מתרומה מה להלן במיתה אף כאן במיתה ורבנן אמרי אמר קרא בו בו ולא במעילה: זר ששימש במקדש: תניא רבי ישמעאל אומר נאמר כאן **[במדבר יח-ז]** והזר הקרב יומת ונאמר להלן **[במדבר יז-כח]** כל הקרב הקרב אל משכן ה' ימות מה להלן בידי שמים אף כאן בידי שמים ר"ע אומר נאמר כאן והזר הקרב יומת ונאמר להלן **[דברים יג-ו]** והנביא ההוא או חולם החלום ההוא יומת מה להלן בסקילה אף כאן בסקילה רבי יוחנן בן נורי אומר מה להלן בחנק אף כאן בחנק במאי קמיפלגי רבי ישמעאל ורבי עקיבא רבי עקיבא סבר דנין יומת מיומת ואין דנין יומת מימות ורבי ישמעאל סבר דנין הדיוט מהדיוט ואין דנין הדיוט מנביא ורבי עקיבא כיון שהדיח אין לך הדיוט גדול מזה במאי קמיפלגי רבי עקיבא ורבי יוחנן בן נורי בפלוגתא דרבי שמעון ורבנן דתניא נביא שהדיח בסקילה ר"ש אומר בחנק הא אתן תנן רבי עקיבא אומר בחנק תרי תנאי ואליבא דרבי עקיבא מתניתין ר' שמעון ואליבא דר' עקיבא ברייתא רבנן ואליבא דרבי עקיבא:

רש"י וערל בשר. שמתו אחיו מחמת מילה: לא יבא. והיינו אזהרה מדברי קבלה בעלמא ולא לקי עלה: ומן המקדש לא יבא וגו'. כלומר אע"פ שמתו אחיו ואמו אווין לריד ללאת מן המקדש שאם יעבוד לא יחלל הא כהן אחר שלא יבא חלל: מי כתיב בגופיה. מי כתיב בכהן הדיוט גופיה חילול מכלל דמכהן גדול דכתי' ביה אונן ואינו מכלל הוא דקרא אחי: ולא לשיבה. דכיון דלא נבחר הוא ליה כזר וכפ"ב דזבחים (דף כג:) רמיון מכדי יושב כזר דמי ומיחל עבודה אימא במיתה הוא כזר אלמא תניא אינו במיתה והתם מפרק לה משום דהוה זר וקלא רחץ ידים ורגלים וקטויו יין שלשה כהונים הבאים כחד דכתיב בהו מיתה ואין מלמדין: אחי קרא בו. בתרומה במיתה דכולהו נמי מיניה גמרי ואתא בו למיעוטא ולא בעל מוסר ומסתברא בעל מוסר הוא דקרא ממעט ולא טמא וטבול יום שהן פסול טומאתן במיתה: גמר חטא חטא מתרומה. מעילה כתיב בה וחסאה כגגה והכא כתיב ולא יבא עליו חטא ומתו: בו ולא במעילה. ומייתה לחודה הוא דלמעטי נגבי מיתה הוא דכתיב בו אכל אזהרה מגמרא גמר להזיד במעילה בגזרה שוה דחטא חטא מתרומה: מה להלן בידי שמים. דבמלכותי וחמשים איש דקרא בשקופים כתיב (במדבר יז:) ר' יוחנן בן נורי וכו'. דכ"ל נביא שהדיח את הרבים בחנק וקמין מפרש במאי פליגי: פלוגתא דר"ש ורבנן. שאלו הן המתנקין וילף טעמא מקרא: והא תנן. זר ששימש רבי עקיבא אומר בחנק ובכרייתא קתני לר"ע בסקילה: מתניתין ר' שמעון. דאמר נביא שהדיח בחנק זר ששימש מיניה גמר ורבי שמעון תלמידו של רבי עקיבא הוא ואמר לר"ע זר ששימש בחנק נביא שהדיח בחנק: ובכרייתא רבנן. בני מחלוקתו של רבי שמעון ואף הם תלמידי רבי עקיבא הוו ואמרי משמו סקילה בתרווייהו: (רש"י)

תוספות וכל דבר הבא מן הכלל אין דנין וכו'. לא דמי לההיא דפרק שני דזבחים (דף יח. ושם) דילפינן שתויי יין חוקה חוקה ממחוסר בגדים משום דדרשינן אין בגדיהן עליהן אין כהונתן עליהן וכן בכל הנהו דכתיב ולא יחללו דייקין הא עבדו חילולו וילפינן חילול מתרומה ובתורם מן הרעה על היפה דלא ילפינן דליהו במיתה חט חט מתרומה תירץ הרב רבי יעקב דאורליינ"ש משום דהוה דבר הבא מן הכלל וצריך לחלק אמאי הוה דבר הבא מן הכלל טפי מהנדן ובפרק כסוי הדם (חולין פה. ושם) דשרי רבי שמעון טריפה שנשחטה חולין בעזרה ומותרת בהנאה משום דהוה שחיטה שאינה ראויה וילף ג"ש מוטבות טבח והכא אע"ג דגבי חולין בעזרה לא כתיב זביחה אלא מן הכלל דדרשינן ברחוק מקום אתה זובח ואי אתה זובח בקרוב מקום אין זה מן הכלל דהא כתיב כי ירחק ממך המקום וילפינן מוטבות טבח דבזביחה הראויה איירי ועל זביחה הראויה דייקין הא בקרוב מקום לא וכן בריש הבא על יבמות (בבמות נה:) גבי העראה דילף חייבי עשה כגון מצרי ואדומי דכתיב בהו דור שלישי יבא בג"ש ביאה ביאה אע"ג דלא כתיב ביאה אלא מן הכלל דדייקין הא דור שני לא יבא הא נמי ניחא דילפינן בג"ש דדור שלישי יבא דההיא ביאה היא העראה והדר דייק הא דור שני לא יערה: אלא מטמא ששימש. תימה דהוה לן למילף מנותר טפי משום דחילול דיחיד מחילול דיחיד עדיף כדאמרן לעיל חילול דרבים מחילול דרבים עדיף דגבי בעל מוסר כתיב ואל המזבח לא יגש וגו' ובנותר כתיב כי את קדש ה' חלל לאפקי תרומה דכתי' כי יחללוהו וכ"ת פסול הגוף עדיף אם כן לעיל דילף טמא ששימש מתרומה ופריך דנילף מנותר הוה ליה לשנויי משום דפסול הגוף עדיף ולא משום חילול דרבים ויש לומר דהכא פסול הגוף דעבודה מפסול הגוף דעבודה עדיף: בו ולא בבעל מוסר. כל הני דלעיל דלא ממעטינן דפסול טומאה הם כתרומה וטבל אע"ג דלאו פסול טומאה הוא דמי לתרומה טפי מהני: גמר חטא חטא מתרומה. תימה דמשמע בפי' בתרא דמכות (דף יג.) דאיכא מלקות בקדשי בדיק הבית דקא חשיב מעשר שני והקדש שלא נפדו ואמאי כיון דמתרומה ילפינן לא הוה לן למילף אלא דומיא דתרומה דקדשה קדושת הגוף כדאשכחן בזבחים שלהי פרק בית שמאי (דף מה:) דקדשי עובדי כוכבים לא מועלין בהן דגמרינן חט חט מתרומה ובתרומה כתיב בני ישראל ולא עובדי כוכבים ואמרינן בד"א בקדשי מזבח אבל בקדשי בדיק הבית מועלין ומפרש טעמא דכי גמרינן מעילה חט חט מתרומה דומיא דתרומה דקדשיא קדושת הגוף אבל קדשי בדיק הבית קדושת דמים לא וקצת יש לדחות ההיא דמכות דמייירי בקדשי מזבח שהוממו דשייך בהו פדיון אבל קשה ממעילה פרק הנהנה (דף יח:) דממעט מחובר ממעילה משום דגמרה מתרומה אלמא ילפינן קדשי בדיק הבית מתרומה ויש לומר דהתם הוא דבעינן דומיא דתרומה משום דכתיב לה' לרבווי ולא גמרינן אלא דומיא דקדושת הגוף ואע"ג דרבי יוסי דריש ליה התם ולא רבנן מכל מקום לרבנן נמי אהני לגבי הכי דלא גמרינן קדשי בדיק הבית מתרומה (וע"פ תוס' תמורה)

פרק עשירי - אלו הן הנחנקין

מידי דהוה לאחר מיתה מאי הוה עלה אמר רבה בר רב הונא וכן תנא דבי רבי ישמעאל לכל אין הון נעשה שליח לאביו להכותו ולקללו חוץ ממסית שהרי אמרה תורה **[דברים יג-ט]** לא תחמול ולא תכסה עליו: **מתני'** המכה אביו ואמו אינו חייב עד שיעשה בהן חבורה זה חומר במקלל בממכה שהמקלל לאחר מיתה חייב והמכה לאחר מיתה פטור: גמ' ת"ר **[ויקרא כ-ט]** אביו ואמו קלל לאחר מיתה שייכול הואיל וחייב במכה וחייב במקלל מה מכה אינו חייב אלא מחיים אף המקלל אינו חייב אלא מחיים ועוד ק"ו ומה מכה שעשה בו שלא בעמך כבעמך לא חייב בו לאחר מיתה מקלל שלא עשה בו שלא בעמך כבעמך אינו דין שלא חייב בו לאחר מיתה ת"ל אביו ואמו קלל לאחר מיתה הניחא לר' יונתן דמיייתר ליה קרא אביו ואמו אלא לר' יאשיה מאי איכא למימר דתניא **[ויקרא כ-ב/ט]**

תני תנא קמיה דרב ששת א"ל אני שונה רבי שמעון אומר מאחיו עד שיוציאו מרשות אחיו ואת אמרת חייב תני פטור מאי קושיא דילמא הא ר"ש הא רבנן לא ס"ד דאמר ר' יוחנן סתם מתני' ר' מאיר סתם תוספתא ר' נחמיה סתם ספרי ר"ש וכולהו אליבא דר"ע: הגונב בנו: מאי טעמא דרבנן אמר אביו דאמר קרא **[דברים כד-ז]** כי ימצא פרט למצוי א"ל רב פפא לאביו אלא מעתה **[דברים כב-כב]** כי ימצא איש שוכב עם אשה בעולת בעל הכי נמי כי ימצא פרט למצוי כגון של בית פלוני דשכיחן גבייהו הכי נמי דפטירי א"ל אגא מונמצא בידו קאמינא אמר רבא הלך הני מיקרי דרדקי ומתנו רבנן כמצויין בידן דמו ופטירי: גב מן שחציו וכו': תנן התם רבי יהודה אומר אין לעבדים בושת מאי טעמא דר' יהודה אמר קרא **[דברים כה-יא]** כי ינצו אנשים יחדיו איש ואחיו מי שיש לו אחוה יצא עבד שאין לו אחוה ורבנן אחיו הוא במצות והכא היכי דריש ר' יהודה סבר מאחיו לאפוקי עבדים בני ישראל למעוטי מי שחציו עבד וחציו בן חורין מביני ישראל למעוטי מי שחציו עבד וחציו בן חורין הוי מיעוט אחר מיעוט ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ורבנן מאחיו לאפוקי עבדים לא משמע להו דהא אחיו הוא במצות בני ישראל מביני ישראל חד למעוטי עבד וחד למעוטי מי שחציו עבד וחציו בן חורין ואזהרה לגונב נפש מנין רבי יאשיה אמר **[שמות כ-ט]** מלא תגנב רבי יוחנן אמר **[ויקרא כה-מב]** מלא ימכרו ממכרת עבד ולא פליגי מר קא חשיב לאו דגניבה ומר קא חשיב לאו דמכירה ת"ר **[שמות כ-ט]** לא תגנוב בגונב נפשות הכתוב מדבר אתה אומר בגונב נפשות או אינו אלא בגונב ממון אמרת צא ולמד משלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן דבר הלמד מעניינו במה הכתוב מדבר בנפשות תניא אידך **[ויקרא יט-יא]** לא תגנובו בגונב ממון הכתוב מדבר אתה אומר בגונב ממון או אינו אלא בגונב נפשות צא ולמד משלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן דבר הלמד מעניינו במה הכתוב מדבר בממון אף כן בממון איתמר עידי גניבה ועידי מכירה בגנפ שהוזמו חזקיה אמר אין נהרגין רבי יוחנן אמר נהרגין חזקיה דאמר כר"ע דאמר דבר ולא חצי דבר ורבי יוחנן אמר כרבנן דאמרי דבר ואפי' חצי דבר ומודה חזקיה בעדים האחרונים של בן סורר ומורה שהוזמו שהרגין מתוך שיכולים לומר הראשונים

רש"י תני תנא. להך מתני' דקתני מכל לאביו חייב: סתם ספרי. סתם ספרי. ספר וידבר ומשנה תורה והאי סתמא דכי ימצא איש במשנה תורה הוא: אליבא דרבי עקיבא. ממה שלמדו מר' עקיבא אמרו: של בית פלוני. לא רעה להוכיח שם שחשבוני היו וזוהי לא היו נוהגין כדת שהיו הרבה רבין בבית אחד אנשים וגו'. והיו מצויין תמיד עם נשי חביביהו ולא שמתיהדין: וגמלא. קרא יתירא הוא דלוי ללמד שיוצא בעדים מני ימצא נפקא: כמצויין בידן דמו. התלמידים מצויין תמיד בבית הרב ואם גנב הרב אחד מתלמידיו ומכרו אינו נהרג: אין לעבדים בושת. המבייש את העבד לא חייבוהו תורה לתת דמי בשתו: וכי ינצו אנשים יחדיו והכא איש וגו'. מהתם נפקא לן חיוב בשת דכתיב וקטורה את כפה ממון אחה אומר ממון או אינו אלא ממש נאמר כאן לא תחוס עיניך וגמלא להבן בעדים זוממין (דברים יט) לא תחוס עיניך מה להבן ממון אף כן ממון: עבד שאין לו אחוה. ואפי' עם אחיו בני אביו דכתיב (בראשית כג) עם החמור עם הדומה לחמור אינו אלא כשהמה: אחיו הוא במצות. בכל מצות שהתורה חייבת בהו עבד חייב בהו דגמר לה לה מאשה: והכא. במתני' בגונב נפש דכתיב מאחיו: הכי דריש. רבי יהודה לחייב על מי שחציו עבד: מאחיו למעוטי עבדים. דהא לרבי יהודה אין לו אחוה: מעני. יתירא דריש ליה דהוה ליה למכתב מאחיו בני ישראל: מלא תגנובו. האמור עשרת הדברות דבגונב נפשות מתוקם לקמן בשמעתין: דבר הלמד מענינו. אם אי אחוה יודע במה הכתוב מדבר לא ולמד מפרשה שכתוב בה ולפי הפרשה הוא נכתב אלא וכאן במה כל הענין מדבר בגונב לא תחוס ולא תחוס כל אלה חייבי מיתות ב"ד אף לא תגנובו בגניבה שיש בה מיתה ב"ד: לא תגנובו. בפרשת קדושים הוה: משלש עשרה מדות. זו היא אחת מהן שיהא הדבר מענינו למד: במה הכתוב מדבר. הענין של מטה ושל מעלה מזה: בממון. לא תעשוק את רעך (ויקרא יט): עידי גניבה ועידי מכירה. שני כתיבי עדים אחת העידה שגנב את הנפש ואחת העידה שמכר את נהרגין כדמפרש טעמא ואזיל ויפון דלתיבה לא מקטלי איהו נמי אם לא הוזמו לא מקטיל דהוי' לה עדות שאי אחת יכול להזימה ולא משכחת לה דמקטילי אלא בכת אחת שמעידין על הגניבה ועל המכירה: פלוגתא דר"ב ורבנן. כדכתיב בחוקת הכהנים על פי שנים עדים יקום דבר ולא חצי דבר והאי הכי דבר הוא אלא כל כת וכת דלוי לאו עידי גניבה אינו נהרג מאש עידי מכירה שיוכל לומר עבדי מכרתו ואי לאו מכירה נמי לא מייחייב אנשיה: בעדים האחרונים של בן סורר ומורה. דהני לעיל (דף ב"א). מתרין בו בפני ג' ומלקין אותו חזר וקלקל נון בעשירים ושלש מתרין בו אביו ואמו בפני הדיינין וכשחלו עדים ראשונים ומעידין עליו שחלל חטוימר בקר ושהה חצי לוג יין מגניבה מלקין אותו כדכתיב ויסרו אותו דהיינו מלקות חזר וקלקל נון כ"ג למיתה ומורה חזקיה כהני ראשונים שהעידו שחזר וקלקל שהוזמו שנהרגין ולא אמרינן שחצי דבר הוא דלוי לאו ההדוה דקמאי לא מקטיל כשהדוה דהני אלא אמרינן הואיל ויש עונש על פי ראשונים שזה לקה על ידה תו לא שייכא ההוא ההדוה קמיתתא כהני בתרייתא והני בתראי טוליה דבר קא עבדי: (רש"י)

תוספות מונמצא בידו קאמינא. תימא דבסוטה פ' עגלה ערופה (דף מה): דרשינן כי ימצא חלל פרט למצוי ופטירין עיר שרובה עובדי כוכבים וי"ל דהתם כתיב באדמה והוה כמו בידו דהכא ואכתי קשה דדרשינן בפ' בתרא דערכין (דף ל:) גבי בתי עיר חומה ומצא פרט למצוי שלא ימכרו ברחוק ויגאל בקרוב וי"ל דכפי' בקונטרס דהכא מריבויא דקרא: יצא עבד שאין לו אחוה. פירש בקונטרס עבד אין לו אחוה ואפילו עם אחיו בני אביו דכתיב עם החמור עם הדומה לחמור וקשה דאם כן גר ומשוחרר נמי ונראה לפרש שאין לו אחוה שאין יוצאי חלציו קרויין אחוה משא"כ בבר: בני ישראל למעוטי מי שחציו מי שחציו וכו'. אבל כולו משוחרר וגר לא ממוטע מבני ישראל וכן בפרק בנות כותים (נדה דף לז). ושם) בני ישראל מיטמאין בזיבה וכו' אבל גרים ומשוחררים לא ממוטע וכן שלהי פ"ב דמנחות גבי סמיכה בני ישראל סומכין ואין העובדי כוכבים סומכין ומשוחרר וגר לא ממוטעין וכן בפ"ק דערכין (דף ה:) בני ישראל מעריכין ואין העובדי כוכבים מעריכין ולא ממוטעין גרים ולא עבדים משוחררין ותימה דבפרק כל המנחות באות מצה (מנחות דף טא) ושם) גבי תנופה אמרינן בני ישראל מניפין ואין העובדי כוכבים מניפין ואין לי אלא בני ישראל גרים ועבדים משוחררים מניין תלמוד לומר המקריב וכן בפ' הערל (יבמות דף עז) ושם) ובשלהי פ"ק דכריתות (דף ז:) אשה כי תזרע אין לי אלא בני ישראל גירות ושפחה משחררת מניין ת"ל אשה ושמה בכל הני יש שום רבוי דמרבין מנייה גרים ומשוחררין: דבר ואפי' חצי דבר. וא"ת הא אמרינן לקמן (דף צ.) קיים מקצת וביטל מקצת דשאר מצות דברי הכל פטור ופי' בקונטרס משום דכתיב אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר דבר ולא חצי דבר וי"ל דרבנן נמי מודו דדרשינן ולא חצי דבר והא דפליגי אדרבי עקיבא היינו משום דחשבי ליה דבר שלם כדמוכח במרובה (ב"ק דף עז:) ובחזקת הבתים (ב"ב דף נו) ושם) וצריך לחלק בדברים דיש ממונות כה"ג ב' ד' וז' (ב"ב דף מ.) ושם) כופר שלם אמר רחמנא ולא חצי כופר ובפרק יש בכור (בכורות דף מח:) חומש ולא חצי חומש ובמרובה (ב"ב דף עא:) חמשה בקר אמר רחמנא ואפי' חמשה חצאי בקר ובפרק אותו ואת בנו (חולין דף עט) ושם) פליגי ר' אליעזר ורבנן בשה ואפילו מקצת שה ולענין כיסוי בצבי ואפילו מקצת צבי ובפרק הבא על יבמות (יבמות דף נט) ושם) בבתולה

מקצת בתולים ובכתובות פרק אלמנה (דף צז: ושם) במקצת כסף ככל כסף ושלהי כסוי הדם (חולין דף פח. ושם) דם ואפילו מקצת דם וברישי בכורות (דף ג. ושם) בכור ואפילו מקצת בכור: מתוך שיכולים עדים הראשונים כו'. אין הטעם תלוי באמירתם אלא במאי דעדי גניבה ראשונה לא צריכי לעידי גניבה שניה כדאמרין במורה (ב"ק דף ע: ושם) דמודה רבי עקיבא בשנים אומרים בעל אע"ג דעדי ביאה צריכי לעידי קדושין (הואיל) והן לא צריכי לעידי ביאה כוליה דבר הוא: (תוספות)

ב פו דף

להלקותו באנו והני אחריני כולי דבר קא עבדי ליה מתקיף לה רב פפא אי הכי עידי מכירה נמי ליקטליה מתוך שיכולין עידי גניבה לומר להלקותו באנו וכי תימא דקסבר חזקיה דלא לקי והא איתמר עידי גניבה בנפש שהוזמו חזקיה ורבי יוחנן חד אמר לוקין וחד אמר אין לוקין ואמרין תסתניי דחזקיה דאמר לוקין מדאמר חזקיה אין נהרגין דאי ר' יוחנן כיון דאמר נהרגין הוה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד וכל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין עליו איהו לא לקי אינהו היכי לקו אלא אמר רב פפא בעידי מכירה דכולי עלמא לא פליגי דנהרגין כי פליגי בעידי גניבה חזקיה אמר אין נהרגין גניבה לחודה קיימא ומכירה לחודה קיימא ר' יוחנן אמר נהרגין גניבה אתחלתא דמכירה היא ומודה רבי יוחנן בעדים הראשונים של בן סורר ומורה שהוזמו שאין נהרגין מתוך שיכולין לומר להלקותו באנו אמר אביי הכל מודים בבן סורר ומורה והכל מודים בבן סורר ומורה ומחלוקת בבן סורר ומורה ומודה ומורה בעדים הראשונים שאין נהרגין מתוך שיכולין לומר להלקותו באנו והכל מודים בבן סורר ומורה בעדים אחרונים שנהרגים מתוך שעדים הראשונים יכולין לומר להלקותו באנו והני כוליה דבר קא עבדי ליה ומחלוקת בבן סורר ומורה שנים אומרים בפנינו גנב ושנים אומרים בפנינו אכל אמר רב אסי עידי מכירה בנפש שהוזמו אין נהרגין מתוך שיכול לומר עבדי מכרתי אמר רב יוסף כמאן אזלא הא שמעתא דרב אסי כר"ע דאמר דבר ולא חצי דבר א"ל אביי דאי כרבנן נהרגין הא מתוך קאמר אלא אפילו תימא רבנן ובדלא אתו עידי גניבה אי הכי מאי למימרא לא צריכא דאע"ג דאתו לבסוף ואכתי מאי למימרא לא צריכא דקא מרמי רמוזי מהו דתימא רמיזא מילתא היא קמ"ל רמיזא לאו כלום הוא: **מתני'** זקן ממרא על פי ב"ד שנאמר **[דברים יז-ח]** כי יפלא ממך דבר למשפט שלשה בתי דינים היו שם אחד יושב על פתח הר הבית ואחד יושב על פתח העזרה ואחד יושב בלשכת הגזית באין לזה שעל פתח הר הבית ואומר כך דרשתי וכך דרשו חבירי כך לימדתי וכך לימדו חבירי אם שמעו אמר להם ואם לאו באין להן לאותן שעל פתח עזרה ואומר כך דרשתי וכך דרשו חבירי כך לימדתי וכך לימדו חבירי אם שמעו אמר להם ואם לאו ואלו באין לב"ד הגדול שבלשכת הגזית שממנו יוצא תורה לכל ישראל שנאמר **[דברים יז-ג]** מן המקום ההוא אשר יבחר ה' חזר לעירו שנה ולמד בדרך שהיה למד פטור ואם הורה לעשות חייב שנאמר **[דברים יז-ב]** והאיש אשר יעשה בזדון אינו חייב עד שיורה לעשות תלמיד שהורה לעשות פטור נמצא חומר קולו: **גמ'** תנו רבנן כי יפלא ממך דבר

רש"י להלקותו באנו. ולא הועדנו להמיתו שלא ידענו שסופו לחזור ולהלקה: להלקותו באנו. על הגניבה ולא ידענו שימכרנו: דלא לקי. אגניבה לחודה משום דהוה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד שאם ימכרנו ירהג: עידי גניבה בנפש. שהעידוהו עגב נפש: מדאמר חזקיה אין נהרגין. אם הוזמו לאחר שבאו עידי מכירה משום הכי לוקין שהי אין סופו למות על עדות זו ולא הוה לגבייהו לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד: דאי ר' יוחנן כיון דאמר נהרגין. אם באו עידי מכירה אחרי כן קודם הזמה ונגמר דינו ע"פ שתי הכחות והוזמו היכי לקו אם הוזמו קודם שבאו עידי מכירה הוה ליה לאו דלא תענה לגבייהו כשעה שהעידו לאו שניתן לאזהרה שלא להעיד כן שאם יעידו ולא יוזמו עד שצ"ב עידי מכירה דינו ויזמו ימותו: וכל לאו שניתן לאזהרת ב"ד אין לוקין עליו. ואפילו יפטרו מן המיתה שהי לא לאזהרת מלקות ניתן: אינהו היכי לקו. הא לאו כחשך זמם הוה ואי משום לא תענה (שמות כ) לאו שאין בו מעשה הוה: בעידי מכירה כולי עלמא לא פליגי דנהרגין. אם נגמר דינו על פי שתי הכחות: לחודה קיימא. ועידי גניבה אינו באין להורגו אלא להלקותו אבל עידי מכירה שבאין עמהן ואומרים שהתרו בו למיתה מועינין אותו ממלקות ומחייבין אותו מיתה והוא לא מכירה דבר שלם: אתחלתא דמכירה. דקסבר ר' יוחנן לאו לקי עלה דלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואינו באין אלא להורגו ואף על גב דסתיהו כריסות זו לזו והוה ליה כל חדל וחדל חלי דבר מיקטל כרבנן: ומודה ר' יוחנן בעדים הראשונים שן כן סורר ומורה שהוזמו דאין נהרגין. דאינהו ודאי למלקות אתו כדכתיב ויסרו אותו (דברים כא): הכל מודים כו'. כלומר יש עדים בבן סורר ומורה שהכל מודים בזהו ומורה ומודה ויש כת בהן סורר ומורה שנתלקו חזקיה ורבי יוחנן לפי מה ששמענו במחלוקת: שנים אומרים בפנינו גנב. משל אביו מעות לקנות בשר ויון כשעם שניה אחר שלקה: ושנים אומרים בפנינו ככל. הבשר כשאת אחרים דאינו חייב עד שיגנוב משל אביו ויחלל כשאת אחרים הגך שתי כחות כריסות זו לזו ואין הראשונים יכולין לומר להלקותו באנו והוה ליה חלי דבר לחזקיה דסבר ליה כר"ע דאמר אין נהרגין ולר' יוחנן דאמר נהרגין כרבנן: עידי מכירה בנפש. ולא באו עידי גניבה על כך לפנינו: הא מתוך קאמר. אפי' חלי דבר אין כאן שהי היה לו להליל נפשו מצ"ד בטענה זו: וכלל לאו עידי גניבה. קאמר רב אשי וכדפרישית שהיה יכול לומר עבדי מכרתי: לבסוף. אחר שהעידו עידי מכירה עליו: עידי גניבה ונגמר דינו ע"פ שניה: ואכתי מאי למימרא. כשהעידו הראשונים לא היה הדין ראוי ליגמר על פיהם ויכולין לומר לא היינו יודעין שצ"ב עידי גניבה עליו: קא מרמז רמוזי. הני להני: מתני' ג' בהו דיניו היו שם. כשהעידו הראשונים בה קרא וקמת ועלית: אחד יושב על פתח הר הבית. הוא שער המזרחי שלפנים מן החיל לפני עזרת נשים: ואחד יושב למעלה הימנו. כשהעידו עזרת נשים ובאין לפני עזרת ישראל: ואחד בלשכת הגזית. שהיא בנויה בחוף העזרה חזיה כדוקש ואלהי בחול כדאמרין בסדר יומא (דף כו:). באין לזה שעל פתח הר הבית. זקן זה שהורה בעירו ונתלקו ב"ד שבעירו עליו והזיקוהו הכתוב לעלות לירושלים ולשאלו ובאין הוא וביה דין שבעירו לב"ד זה שעל פתח הר הבית שהרי בו פוגעין תחילה: תלמיד שהורה לעשות. תלמיד שאל הגיע להוראה ונתלקו על ב"ד שבעירו ובאו לב"ד הגדול ושאלו וחזר לעירו והורה ככתובתה פטור שאין לסמוך על הוראתו והתורה לא חייבה אלא מופלגא ומומחה לב"ד כדאמרין בגמ': נמצא חומר קולו. חומר שהתמירו עליו שאינו ראוי להוראה עד שיהא בן ארבעים שנה נעשה לו קל לפטורו מן המיתה: (רש"י)

תוספות גניבה אתחלתא דמכירה היא. וא"ת אמאי מקטלי הא מצו למימר לפסול לעדות באנו וכו' דבעו התראה וכיון דאמרי שהתרו בו למיתה אלמא למיקטליה קא אתו אם כן לחזקיה נמי לקטלו אע"ג דאתו נמי להלקותו כדאשכחן בפ"ב דב"ק (דף כד. ושם) דעדי גניבה ראשונה ושניה אע"ג דאתו לחיובי חצי זק כיון דאתו נמי ליעודי משלמי חצי זק של העדאה עם הכת השלישית כשהוזמו כמות וי"ל דקסבר חזקיה דגניבה לחודה קיימא כמו עידי קדושין ועידי ביאה ואע"ג דמייירי באתרו ביה מדמקטלי לרבי יוחנן מ"מ לא שייך בהו חיוב מיתה ואפשר דלחזקיה לא בעי התראה ולר' יוחנן בעי אי נמי הש"ס לא בשטעמא דלפסול לעדות באנו מדאיצטריך לעיל למימר להלקותו ושוא איצטריך. היכא דמפסיל מעיקרא וקאי: עבדי מכרתי. וא"ת אי לאו למקטליה קא אתו אם יבאו עדים שאינו עבדו אם כן למאי קא אתו וי"ל דאתו למקיים המקח וא"ת אי דלא אתרו ביה למה לן טעמא דעבדי מכרתי אלא ודאי אתרו ביה אם כן למקטליה קאתי וי"ל דאתרו ביה אחריני ואינהו לא ידעי וכי האי גוונא הוה מצוי לשנויי בריש פרק היו בודקין (לעיל דף מא.) גבי נערה המאורסה: אמר רב יוסף כו'. סלקא דעתך דרב יוסף דאתו עידי גניבה וה"פ מתוך שהוא יכול לומר עבדי מכרתי אם לא היו באים עידי גניבה אם כן אין בעדותם ממש וחצי דבר הוא ואביי פריך ליה הא מתוך קאמר דמשמע הלשון דאפילו השתא

נמי בתר דאתו עידי גניבה מצי למימר הכי: קמ"ל רמיזה לאו כלום הוא. בפ"ב דב"ק (דף כד: ושם) גבי לייעודי תורא ולייעודי גברא דמסקינן התם אלא דקא מרמיז רמוזי לא דמי לרמיזה דהכא דהתם מיירי ברמיזה חשובה שבכל השלשה ימים באו אלו עם אלו וקא מרמיז אבל הכא ברמיזה גרושה איירי דלאו מילתא היא אי נמי דני (תוספות)

דף פז - א

במופלא שבב"ד הכתוב מדבר ממך זה יועץ וכן הוא אומר [נחום א-יא] ממך יצא חושב על ה' רעה יועץ בלילע דבר זו הלכה למשפט זה הדין בין דם לדם בין דם נדה דם לידה דם זיבה בין דין בין דיני נפשות דיני ממונות דיני מכות בין נגע לנגע בין נגעי אדם נגעי בתים נגעי בגדים דברי אלו החרמים והערכין וההקדשות ריבות זו השקאת סוטה ועריפת עגלה וטהרת מצורע בשעריך זו לקט שחחה ופאה וקמת מב"ד ועלית מלמד שבית המקדש גבוה מא"י וא"י גבוה מכל הארצות אל המקום מלמד שהמקום גורם בשלמא בית המקדש גבוה מא"י דכתיב ועלית אלא מא"י גבוה מכל הארצות מנא ליה דכתיב [ירמיה כג-ז] לכן הנה ימים באים נאם ה' (לא יאמר) חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדחתים שם וישבו על אדמתם תנו רבנן זקן ממרא אינו חייב אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת דברי ר"מ רבי יהודה אומר על דבר שעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים ר"ש אומר אפילו דקדוק אחד מדקדוקי סופרים מאי טעמא דר"מ גמר דבר דבר כתיב הכא [דברים יז-ח] כי יפלא ממך דבר למשפט וכתוב התם [ויקרא ד-יג] ונעלם דבר מעיני הקהל מה להלן דבר שחייב על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת אף כאן דבר שחייב על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת ור' יהודה [דברים יז-יא] על פי התורה אשר יורוך עד דאיכא תורה ויורוך ור"ש אשר יגידו לך מן המקום ההוא אפילו כל דהו א"ל רב הונא בר חיננא לרבא תרגמא לי להא מתניתא אליבא דר"מ א"ל רבא לרב פפא פוק תרגמא ליה כי יפלא במופלא שבב"ד הכתוב מדבר ממך זה יועץ שידוע לעבר שנים ולקבוע חדשים כדתן הן העידו שמעברים את השנה כל אדר שהיו אומרים עד הפורים דאי להאי גיסא קא שרי חמץ בפסח ואי להאי גיסא קא שרי חמץ בפסח דבר זה הלכה זו הלכות אחד עשר דאיתמר עשירי ר' יוחנן אמר עשירי כתשיעי ור"ש בן לקיש אמר עשירי כאחד עשר רבי יוחנן אמר עשירי כתשיעי מה תשיעי בעי שימור ר"ל אמר עשירי כאחד עשר מה אחד עשר לא בעי שימור אף עשירי לא בעי שימור משפט זה הדין

רש"י גמ' במופלא שבב"ד. במומחה לב"ד למעוטי תלמוד: ממך זה יועץ. שנהלך בעיבור השנה הקרוי סוד ועלם כדמפרש לקמן: וכן הוא אומר. לגבי יועץ כתוב מן: הלכה למשה מסיני. שאף עליה הוא נרגז: למשפט זה הדין. אם נחלק בדבר הלמד בדין ג"פ גם הוא נהרג לחיובו דין ממש כתוב להדיח בין דין לדין: בין דם נדה דם לידה כו'. שנהלך בדם נדה או בדם לידה או בדם זיבה: ובין נגע לנגע. שנהלך בנגעי אדם או בנגעי בגדים: דברי ריבות. ה"ל למכתב דבר ריב וכתיב דברי ריבות לריבות חרמין וערכין והקדשות שהן באין וחלים ע"י ידבור הפה: זו השקאת סוטה. שאף על ידי ריב שבינה ובין צעלה: ועריפת עגלה. שהלל נהרג ע"י מריבה: וטהרת מצורע. שאף נעשים ע"י ריב של לשון הרע הם באים: זה לקט שחחה ופאה. שהן לעניים שכתוב בהן ואכלו בשערי: וקמת מבית דין. מדכתוב וקמת מכלל דבדין עסקינן והיינו ב"ד שישפין במקום הקבוע להם עד עת האוכל וסם באין כל הארצות לדין ולהוראה ככל עיר ועיר וזאת רחמנא לב"ד של אוהה העיר שהמחלוקת ביניהם ליכא ולישאלו: מלמד שציה המקדש גבוה מא"י. וקמת ועלית אל המקום ש"מ און כך עיר בא"י שאין ירושלים גבוה ממנה: וא"י גבוה מכל הארצות. תנא דכרייתא קא מסיח למלחיה ולאו מהאי קרא יליף וקמן מפרש מנאן: אשך העלה וגו' מכל הארצות אשך הדחתים אשך וישבו על אדמתם. ש"מ לאדמתם גבוה מכל הארצות דכתיב העלה: מה להלן דבר שחייבים כו'. כדלפינן בהריות: תרגמא לי. להאי מתניתא דלעיל דהתני דמיקטיל לכל בני דחשיב בה הלכה וגזירה פיה וערכים והקדשות וכו' והנה כה דהיוקם כר"מ דאמר און חייב אלף על דבר שזדונו כרת וכו': כדתנן הם העידו. כלומר אי אפגותה דהנך תנאי פליגי וקן ממרא ורבנן: הם העידו. ר' יהושע ור' פפייס במס' עדיות: שמעברין את השנה כל אדר. ואש"פ פלא נמלכו לעבר קודם הפורים וקראו את הפורים מעברין ושמעון ושמעון מפרש במס' ר"ה שהשנה כריכה להתעבר ועברו: שהיו אומרים כו'. לפיכך הולכין להעיד כן שהיו שאר חכמים אומרים עד הפורים מעברין ושבין און מעברין ושמעון מפרש במס' ר"ה דמן הפורים התחילו לדרוש בהלכות הפסח דהניח שואלים בהלכות הפסח קודם לפסח לו יום וכו' מרחק להו לא ליימי פלוגתי ב"ד שכבר שמעו מן הכהנים לטעות הפסח בסוף לו ואתי לזלוזלי בחמץ: לחי להאי גיסא. אם אמרו ב"ד שבלשכת הגזית שמעברים את הפורים מעוברת כו' יהושע ור' פפייס והוא אמר אינה מעוברת קא שרי חמץ בפסח: ואי חופכה. נמי שרי חמץ בפסח דזדונו כרת: הלכות אחד עשר. וסם אחרון של י"א שבין נדה לנדה קיימא לו י"א יום שבין נדה לנדה הלכה למשה מסיני משעברו לו ימי הגדה אינה חוזרת להיות נדה עד שיעברו י"א יום לכל דמוי שזדונו כרת וכו' זיבה הם ואלם רחמה בהם יום או יומים רלפויס שומרת יום ג' ואם פסקה וכל רחמה בו טובלת בו ביום וטהרה ואם רחמה ג' ימים רלפויס הויה זיבה לקרבן ולטבילת מים חיים ואפליגו רבי יוחנן ורש"ב בהלכות יום האחרון: רבי יוחנן אמר הלכה אחת נאמרה בו ר"ל אמר שתי הלכות נאמרו בו ליהלך משלפניו והך פלוגתא בשיליה מסכת נדה ואתמר בהרתי לשיני אחד מנייהו נקט הכא: עשירי רבי יוחנן אמר הכי הוא כתשיעי. מה הרואה בתשיעי כריכה להיות שומרת עשירי שהרי רלויה בליוף ג' לזיבה ושמא תראה בעשירי הכי שנים ותחזור ותראה בלחך עשירי ג' אף הרואה בעשירי כריכה להיות שומרת אחד עשר ואש"פ שעשירי אינו רלוף בליוף ג' שאין שנים עשר מטערף עמהם לזיבה דהיכא לזל רחמה ג' רלפויס להיות זבה בהנך י"א יום היו יום שנים עשר תחלת נדה והיינו דקאמר רבי יוחנן התם הלכתה י"א הלכה אחת נאמרה בו ליהלך משלפניו ומאי אינה לזל עשירי. שיימור להיות שומרת שנים עשר נגדו דהא לזל מוימי זיבה הוא אכל שיהלך משלפניו ומאי אינה לזל עשירי. שיימור להיות שומרת שנים עשר לא בעי שימור שנים עשר שהרי און השנים עשר מימי הזיבה אף עשירי לא בעי שימור להיות שומרת י"א לזל נאמרה שומרת יום נגד יום אלא כרלויה בליוף ג' הלך לזל שתי הלכות נאמרו ביום אחד עשר ליהלך משלפניו ימים שלפניו אחת שאינו כריך שימור רחמה שאין נעשה שימור לרלויה עשירי ואי חופכה זקן ממרא ורבנן בהלכות אחד עשר כדלפינן ר"ל ורבי יוחנן היו דבר שזדונו כרת על שומרת יום כנגד יום חייב כרת כדכתיב (ויקרא טו) כל ימי זוב טומאתה וגו' ודכתיבן ימי וכל ימי: (רש"י)

הוספת במופלא שבב"ד. מומחה למעוטי תלמוד ואין זה כשאר מופלא דבכל דוכתיב כדפרישית שלהי פרק קמא (דף טז:): שבית המקדש גבוה. לאו מכל א"י דאיכא עין עיטס דמידלי מיניה כדאמר באיזהו מקומן (זבחים דף נד:): סבור למבנייה בעין עיטס דמידלי אי נמי כותלי בהמ"ק גבוה מעין עיטס שובחן ק' אמה: מלמד שהמקום גורם. לאפוקי מצאן בבית פאני והמרה עליהם כדאמרין לעיל בפרק קמא (שם יד:): דאי להאי גיסא קא שרי חמץ בפסח. תימה הא מ"ד עד הפורים מודה דאם עברוה אחר הפורים מעוברת דזוקא בניסן הוא דאמר בפרק קמא (דף יב: ושם) זה ניסן ואין אחר ניסן אבל מאן דאמר עד הפורים מדרבנן בעלמא הוא דאסור כדמפרש בפרק קמא דר"ה (דף ז. ושם) מ"ט דמ"י עד הפורים כיון דאמר מר שואלין בהלכות הפסח קודם הפסח לו יום אתי לזלוזלי בחמץ וכיון דאם עברוה כ"ע מודו דמעוברת לא קא שרי חמץ בפסח: ורש"ב' אמר עשירי כאחד עשר. וא"ת ולרש"ב' אי אמר זקן ממרא כרבי יוחנן אמאי מיחייב הכי מוחמר הוא ואין כאן דבר שזדונו כרת וי"ל דמשכחת לה אי נגעה בכרך של תרומה וקידש בו את האשה דאי טמא הוא אין בו שוה פרוטה דלא חזי אלא להסקה ואינה מקודשת ואי טהור הוא יש בו שוה פרוטה

דף

פו

ב

דין בתו מאנוסתו דאמר רבא א"ל רב יצחק בר אבודימי אתיא הנה הנה אתיא זימה בין דם לדם בין דם נדה דם לידה דם זיבה דם נדה בפלוגתא עקביא בן מהללאל ורבנן דתנן דם הירוק עקביא בן מהללאל מטמא וחכמים מטהרין דם לידה בפלוגתא דרב ולוי דאתמר רב אמר מעין אחד הוא התורה טימאתו והתורה טיהרתו ולוי אמר שני מעיינות הן נסתם הטמא נפתח הטהור נסתם הטמא נפתח הטהור נסתם הטמא: דם זיבה בפלוגתא דר"א ורבי יהושע דתנן קישתה שלשה ימים בתוך אחד עשר יום אם שפתה מעת לעת וילדה הרי זו יולדת בזוב דברי ר"א ור' יהושע אומר לילה ויום כלילי שבת ויומו ששפתה מן הצער ולא מן הדם בין דין לדין בין דיני ממונות דיני נפשות דיני מכות דיני ממונות בפלוגתא דשמואל ורבי אבהו דאמר שמואל שנים שדנו דיניהם דין אלא שנקראין בית דין חצוף ורבי אבהו אמר לדברי הכל אין דיניהן דין דיני נפשות בפלוגתא דרבי ורבנן דתניא רבי אומר [שמות כ"ב] ונתת נפש תחת נפש ממון אתה אומר ממון או אינו אלא נפש ממש נאמר נתינה למעלה ונאמר נתינה למטה מה להלן ממון אף כאן ממון דיני מכות בפלוגתא דרבי ישמעאל ורבנן דתנן מכות בג' משום רבי ישמעאל אמרו בכ"ג בין נגע לנגע בין נגעי אדם נגעי בתים נגעי בגדים נגעי אדם בפלוגתא דרבי יהושע ורבנן דתנן אם בהרת קדם לשער הלבן טמא אם שער לבן קדם לבהרת טהור ספק טמא רבי יהושע אומר כהה מאי כהה אמר רבא כהה טהור נגעי בתים בפלוגתא דרבי אלעזר ברבי שמעון ורבנן דתנן רבי אליעזר ברבי שמעון אומר לעולם אין הבית טמא עד שיראה כשני גריסין על שתי אבנים בשתי כתלים בקרן זוית ארכו כשני גריסין ורחבו כגריס מאי טעמא דר' אלעזר בר' ש' כתיב קיר וכתוב קירות איזהו קיר שהוא כקירות הוי אומר זה קרן זוית נגעי בגדים בפלוגתא דר' (יונתן) בן אבטלמוס ורבנן דתניא ר' (יונתן) בן אבטלמוס אומר מנין

רש"י דרב יצחק בר אבודימי. באלו הן הנשפין פרישית לה גבי בתו מאנוסתו דמהאי דינא ילפנין והוא דבר שזונו כחה: הידוק עקביא בן מהללאל מטמא. דם הידוק הוי דם הנדה ואם אמר זקן ממרא כעקביא בן מהללאל מיייתי לה לחיוב כרת שפעמים שרואה דם הידוק בתחלת נדוטה ולכסוף ב' ימים רואה דם לדום ופוסקתה היא מתחלת למנות שבעה ימים מראיית דם ידוק וטובלת ומשמשת עם בעלה ב' ימים בנדוטה לפי דם הידוק טהור הוא והיה לה להתחיל למנות מראיית דם לדום: מעין אחד הוא. דם הבא בשבועיים של נקביה שהוא טמא ודם הבא לאחר שבועיים שהוא טהור ממעין אחד הוא: התורה טימאתו. כל שבועיים: התורה טיהרתו. לאחר שבועיים וחזרה וטימאתו לאחר שכלן ימי טוהר: ולוי אמר ב' מעיינות הן. נסתם הטמא לאחר שבועיים ונפתח הטהור וכנסתה הטהור כסוף ימי טוהר נפתח הטמא ואמר' במס' נדה מאי בינייהו בשופעת מתוך שבועיים לאחר שבועיים או מתוך שבועיים לאחר שבועיים ונפתח הטהור וכנסתה הטהור כסוף ימי טוהר נפתח הטמא שבועיים ממנה טהור ולוי טמא עד שהפסקו שעה דנימא נסתם הטמא והשופעת מתוך שבועיים לאחר שבועיים לרב אע"פ שלא פסק מעיינה בתוך שבועיים יוצא דם לאחר טוהרה עד שיפסקו מעין הטהור ויפתח מעין הטמא ואי איפגוג זקן ממרא ורבנן בהא קאחי לדי כרת אי רבנן כרב והוא כלוי איכא כרת לאחר ימי טוהר ואי רבנן כלוי והוא כרב איכא כרת בתחלת ימי טוהר דרב לקולא ולוי לחומרא: קישתה ג' ימים בתוך אחד עשר יום כו'. כתיב בפרשת וזה באחד עשר יום שבין נדה לנדה שהם הימים המביאין לדי זיבה ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים ותגיא בפרק בנות כותים (נדה לו) דמה מחמת עגמה ולא מחמת וד מגיד שדם הקיטוי יצא קודם הולד מחמת כער הקיטוי אינו מביאה לדי זיבה וכ"ש דם שלאחר הולד אבל אם רחאה ג' ימים לרופין בהן מתוך קושי וספתה קודם יציאת הולד יום אחד מעת לעת ששקטה ונחה מלערה ואח"כ ילדה בין מתוך קושי בין מתוך שופי הרי זו יולדת בזוב לפי שפיהן כפי שפיהן. ג' שפחה אינא לילי מילתא דלחו מחמת וד אהא ונעשית בהן זבה למנות ז' נקיים כדון זבה וכן זמן שלא תספור ז' נקיים לא יהא דם שלה דם טהור ואפילו לאחר שבועיים ואחר מלאת שבועיים שלה כריכה שני קרבנות אחד ללידה ואחד לזיבתה: לילה ויום. אבל מעת לעת לא חשיב שופי אם שפחה משש שעות של שליש עד שש שעות של ד' הואיל וה"ל מקצת קושי ביום השופי לא הויה יולדת בזוב ור"א לחומרא ורבי יהושע לקולא והיינו דבר שזונו כחה: שפחה מן הצער. ואין לנו חוששין אם לא שפחה מן הדם: בפלוגתא דשמואל ור' אבהו. וכיון דלפיקו הגי בי תרי ממונא מהאי ויהבו להאי בדינא דידה והלך זה וקידש אשה בצוהו ממון לשמואל מקודשת לרבי אבהו אינה מקודשת לה"ל קידשה בגזל קו"ל פ"ב דקידושין (דף נב). גבי מעשה דה' נשים שנתקדשו בכלכלה קידשה בגזל אינה מקודשת דהשתא אחי לדי כרת אי רבנן כשמואל זקן ממרא כרבי אבהו ואי' רבנן כרבי אבהו זקן ממרא כשמואל אחי לדי כרת קא משוי להו קידושין ואי אחי אינא אחרינא לבתר הכי וקדשה מסיק לה מבתרא בלא גט וה"ל דבר שזונו כרת בלא עדים ובלא התראה דאי איכא עדים והתראה הוי מיתה כ"ד ואי ליכא לא זה ולא זה הוי כחה: ונתתה נפש תחת נפש. במתכוון להרוג את זה והרג את זה ומתייב ליה רבי ממון ורבנן פטרי וכפלוגתא באלו הן הנשפין ואי תפסו יורשין דהרוג דהרוג ופטור ליה זקן ממרא וקידשו בו את האשה לרבי מקודשת לרבנן אינה מקודשת ואי אחי אינא אחרינא וקידשה מקודשת לשני הרי חיוב כרת בדברי: נתינה למעלה. גבי נוגף אשה הרה ונתן פלילוס (שמות כ"א) דמי ולדות: כ"ג. ואם הלוקהו ג' לר' ישמעאל חייבין לו ממון כשאר חובל בחבירו ומקדש בו את האשה ולרבנן כדון הלוקהו ואם תפס ממונו וקידש בו אינה מקודשת: ספק. אם זה קדם את זה קדם: כחה. כחולו כחה הנגע דהוי מסימני טהרה כשמשנתה הלבן לאחר הסגר ולרבנן אם נכנס למקדש חייב כרת ולר' יהושע פטורי: עד שיראה כשני גריסין. שיעור הנגע כגריס על גריס וכתוב את האבנים אשר בהן הנגע שיהא הנגע על שתי אבנים על כל אחד ואחד שיעור נגע על ב' כתלים ובהרן זוית כגון מקדש דרומית מזרחית אורכו כשני גריסין ורחבו כגריס שיהא בקיר הדכומי גריסין וכן בקיר המזרחי והנגע כולו מחובר כאחד: מאי טעמא דר' אליעזר. דבעי קרן זוית: כתיב. ומראיהו שפל מן הקיר (ויקרא יג) וכתוב והנה הנגע בקירות הבית: זה קרן זוית. ורבנן לא בעו קרן זוית והיכא דלתייה בקרן. זוית ונכנס בה אדם ואח"כ נכנס למקדש לרבנן חייב כרת לר' אלעזר בר"ש פטורי: (רש"י)

תוספות דין בתו מאנוסתו. בכולו משכח פלוגתא בר מהאי ורוצה לומר דאין זקן ממרא מודה בגזירה שוה זו: עקביא בן מהללאל מטמא. ואף על גב דעקביא מחמייר זמנין דהויא קולא כגון שרואה דם אדום ומשלימתו לדם ירוק: כלילי שבת ויומו. לאפוקי יום תחלה ואח"כ לילה אלא א"כ שפתה לילה שלם ואחר כך יום שלם כלילי שבת ויום שהיום הולך אחר הלילה: בפלוגתא דרבי יהושע ורבנן. פי' בקונטרס לרבנן אם נכנס למקדש חייב ולרבי יהושע פטור ולא יתכן דאין גזירה לא מחייב זקן ממרא כיון שהוא בעולה ויורד דהא לפינן לעיל דבר דבר מונעלם דבר דתנן בפ' [הור'] בהן משוח (הוריות דף ט). מביאין עולה ויורד על טומאת מקדש וקדשיו ויש לפרש דפרישית לעיל בכך של תרומה: רבי יהושע אומר כיהה. פירש בקונטרס כאילו כיהה הנגע דהוא מסימני טהרה כשמשנתה בו לובן שלו לאחר הסגר וקשה היכי פריך בשילהי גזיר (דף סה): ודילמא כיהה וטמא הא לפירושו כל כיהה טהור ועוד אי כיהה וטמא היינו ת"ק ונראה כגירסת ר"ח קהה בקו"ף ול"ג. אומר כלומר ר' יהושע הקשה ודקדק בדבר כמו הקהה את שיניו וכן מקהה אקהייתא בשוקא (יבמות דף קי): מאספספא אסופות של בני אדם כלומר עמדו למניין ולא ידע השי"ס אם להביא ראיה לת"ק או לשתור ולהביא בעי מאי קיהה וקאמר קיהה וטיהר ומיהו בירושלמי דריש שבעות משמע דיש כיהה טמא דאמר התם והתורה אמרה והנה כחה הנגע (תוספות) הכחה טמא וכהה מן הכחה טהור: (תוספות)

בן סורר ומורה שרצו אביו ואמו למחול לו מוחליו לו זקן ממרא שרצו בית דינו למחול לו מוחליו לו וכשבאתי אצל חבירי שבדרום על שנים הודו לי על זקן ממרא לא הודו לי כדי שלא ירבו מחלוקת בישראל תיובתא תניא אמר רבי יוסי מתחילה לא היו מרבין מחלוקת בישראל אלא בית דין של שבעים ואחד יושבין בלשכת הגזית ושני בתי דינין של עשרים ושלושה אחד יושב על פתח הר הבית ואחד יושב על פתח העזרה ושאר בתי דינין של עשרים ושלושה יושבין בכל עיירות ישראל הוצרך הדבר לשאול שואלין מבית דין שבעירין אם שמעו אמרו להן ואם לאו באין לזה שסמוך לעירן אם שמעו אמרו להם ואם לאו באין לזה שעל פתח הר הבית אם שמעו אמרו להם ואם לאו באין לזה שעל פתח העזרה ואומר כך דרשתי וכך דרשו חבירי כך למדתי וכך למדו חבירי אם שמעו אמרו להם ואם לאו אלו ואלו באין ללשכת הגזית ששם יושבין מתמיד של שחר עד תמיד של בין הערבים ובשבתות ובימים טובים יושבין בחיל נשאלה שאלה בפניהם אם שמעו אמרו להם ואם לאו עומדין למנין רבו המטמאים טמאו רבו המטהרין טהרו משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שמשו כל צרכן רבו מחלוקת בישראל ועשית תורה כשתי תורות משם כותבין ושולחין בכל מקומות כל מי שהוא חכם ושפל ברך ודעת הבריות נוחה הימנו יהא דיין בעירו משם מעלין אותו להר הבית משם לעזרה משם ללשכת הגזית שלחו מתם איזהו בן העולם הבא ענוותן ושפל ברך שייף עייל שייף ונפיק וגריס באורייתא תדירא ולא מחזיק טיבותא לפשטיה יתבו ביה רבנן עינייהו ברב עולא בר אבא: חזר לעירו ושנה: ת"ר אינו חייב עד שיעשה כהוראתו או שיורה לאחרים ויעשו כהוראתו בשלמא יורה לאחרים ויעשו כהוראתו מעיקרא לאו בר קטלא הוא והשתא בר קטלא הוא אלא שיעשה כהוראתו מעיקרא נמי בר קטלא הוא התינח היכא דאורי בחבל ודם דמעיקרא לאו בר קטלא הוא והשתא בר קטלא הוא אלא היכא דאורי בחייבי מיתות ב"ד מעיקרא נמי בר קטלא הוא מעיקרא בעי התראה השתא לא בעי התראה מסית דלא בעי התראה מאי איכא למימר מעיקרא אי אמר טעמא מקבלינן מיניה השתא אי אמר טעמא לא מקבלינן מיניה: **מתני'**

חומר בדברי סופרים מבדברי תורה האומר אין תפילין כדי לעבור על ד"ת פטור חמש טוטפות להוסיף על דברי סופרים חייב: **גמ'** אמר ר' אלעזר אמר ר' אושעיא אינו חייב אלא על דבר שעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים ויש בו להוסיף ואם הוסיף גורע ואין לנו אלא תפילין אליבא דרבי יהודה והאיכא לולב דעיקרו מדברי סופרים ויש בו להוסיף ואם הוסיף גורע בלולב מאי סבירא לן אי סבירא לן דלולב אין צריך אגד האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ואי סבירא לן דצריך אגד גרוע ועומד הוא והאיכא ציצית דעיקרו מדברי תורה ופירושו מדברי סופרים ויש בו להוסיף ואם הוסיף גורע בעיצת מאי סבירא לן אי סבירא לן דקשר העליון לאו דאורייתא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי ואי סבירא לן

רש"י בן סורר ומורה. אף לאחר שהתרו בו וקלקל והלקוהו וחזר וקלקל אם ראו למחול ולא הביאוהו לבית דין מוחליו לו שהכתוב תלה בהם והפסוק בו: תיובתא. מדהלוי טעמא בשלל ירבו מחלוקת ש"מ אפי' הוא אומר מפי השמועה והן אומרים כך הוא בעינינו: יוצאין בחיל. מפני שהעם רב ומקום כר להם בשלל זה נמי שלל יהו נרחים כוונתו בדין שבלשכת הגזית היו דנים זה עיקר: משם מעלין אותו. להיות דיון בזה הבית כשמת אחד מהם יוצא שם עד שמת אחד משל עזרה ומעלין את זה אם וכו' וכן בהם מעלה זה מזה: שייף. שוחה נכנס ושוחה יוצא והכי אמרי' ב"ב (דף ז). גבי תורת הבית שנחבטת שוף עול שוף פוק: מעיקרא. קודם שכל לבית דין שבלשכת הגזית ליטל כל הוא מייחיד קטל כל כמה דלא עביד איהו גופיה: מעיקרא נמי בר קטלא הוא. אם עושה עבירה שיש בה מיתה בית דין הוא מייקטלו: מסית דלא בעי התראה. אם היה מסית ומורה טעם היתר ולומר אין בלשון הזה הסתה מעיקרא נמי מקטיל בלל התראה: אי אמר טעמא לזכותא. לאלוהיה אבל השתא אי אמר טעמא לא מקבלינן שרי שמע מפי ב"ד שלל לעשות והמרה: מתני' האומר אין תפילין פטור. דלון זו הוראה דזיל קרי בי רב הוא: חמש טוטפות יס. שבע"פ שאין דבר זה אלא להוסיף על דברי סופרים חייב דמדרש דסופרים הוא לטעם לטעם לטוטפות הרי כאן ד': גמ' ויש בו להוסיף. על מה שפירשו חכמים: ואם הוסיף גורע. ופוסל הראשון בתוספתו: ואין לנו אלא תפילין. שעיקרן בתורה ופירושן מדברי סופרים שהם ד' בתים ויש להוסיף חמשה או יותר ואם הוסיף גורע דקא עבר בכל תוספי וכל עבד מזה: ואלויהו דרבי יהודה. אמר ר' אושעיא למילתיה דאמר לעיל עד דאיכא תורה ויוזרן ואית דאמרי אין לנו אלא תפילין ואלויהו דרבי יהודה דאמר כריך להדיק במנחות בהקומץ רכה (דף לז:) ולא נהירא לי דהאי בתפילין של יד קאי ומתני' טוטפות תלמי והיינו דרלש ועוד מדקא מקשי כפיסא אי דעבד ארבעה בתים כו' שמע מינה בשלל ראש קיימין דאי בשלל יד בית אחד הוא דקא הוי: האי לחודיה קאי. ואין זה גורע: גרוע ועומד. דמתחילתו לא עשה כהוגן שאגד שם תוספת מלוא ואנן בעינן גורע דהשתא שהיה מתחילתו כשר ופוסלו בתוספתו: ופירושן מדברי סופרים. ד' חוטין דילפינן גיל ב' גידלים ד': קשר עליון. שעושין סמוך לכף כשתתלו החוטין ועל ידיהו נעשין חיבור לטלית לאו דאורייתא (אלא) הלכה למשה מסיני דפוגתא היא במנחות (דף לט.). האי לחודיה קאי. דכיון דלא נקשר אינו חיבור עם השאר והראוי למלוא היא המלוא והעודף כמי שאינו: **(רש"י)**

תוספות מסית דלא בעי התראה מאי איכא למימר. לאו אליבא דר'. מאיר פריך דאמסית לא מייחב דאין בו כרת: ואין לנו אלא תפילין ואלויהו דר' יהודה. כל הנך דרשות דדרשינן לעיל מקרא דכי יפלא לא חייש: אי סבירא לן דלולב אין צריך אגד וכו'. משמע אבל אי סבירא לן דצריך אגד לא אמרינן האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי והכי נמי אמרי' בריש לולב הגזול (סוכה דף לא). דקאמר רבי יהודה אין אגדין את הלולב אלא במינו מאי טעמא דכיון דאמר ר' יהודה לולב צריך אגד אי עבדי ליה ממין אחר הוה ליה ה' מינין ותימה דאמר התם (שם: ד' מינין שבלולב כשם שאין פוחתין מהן כך אין מוסיפין עליהם ופריך פשיטא ומשני מהו דתימא הואיל ואמר רבי יהודה לולב צריך אגד אי אייתי מינא אחרינא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי קמ"ל מאי קא תלי טעמא דהאי לחודיה קאי משום דלולב צריך אגד אדרבה מטעם זה יש לנו לומר יותר דאסור ומיהו י"ל דהתם בדמנח ליה חוץ לאגד אבל קשה דמשמע דמסיק לר' יהודה דלא אמר האי לחודיה וכו"ש לרבנן והכא משמע דלרבנן אמר האי לחודיה קאי וי"ל דהתם מדרבנן אסור ור"ל ל"ג התם הואיל ואמר ר' יהודה והוה לשונו מהו דתימא הואיל ואמר חכמים בין אגוד בין שאינו אגוד כשר הלכך אין צריך אגד והאי יתירה על הד' לחודיה קאי ולא מיפסל ביה קמ"ל ומיהו תימה אמאי לא משכח לולב לרבי יהודה בני האי גוונא שאגד ג' מינין בפני עצמן דנעשה בכשרות ואחר כך אגד עמהן מין אחר דהוה ליה מוסיף גורע ויש לומר כיון דקודם נטילתו נפסל הוה ליה גורע ועומד אבל תפילין אם הניחן בראשו בכשרות והניח גביהו בית חמישי הרי זה מוסיף גורע שפוסלן ומבטל מצות שעל ראשו ולא דמי ללולב דאם נטלו ובעדו בידו הוסיף מין חמישי אין זה מבטל מצותו דמדאגביה נפק ביה: **(תוספות)**

ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו לפי שכל המזוממין שבתורה זוממיהן ובעליהן כיוצא בהן בת כהן היא בשריפה ואין בועלה בשריפה זוממין איני יודע אם לו הוקשו אם לה הוקשו כשהוא אומר לעשות לאחיו ולא לאחותו:

רש"י מהלוקה. דרבנן ורבי שמעון נבדיא בעוקר כל הגוף בעבודת כוכבים ואומר נטויתי כרוב הקודש מפי הגבורה להתנבאות לעקור כל מלוא עבודה כוכבים מן התורה או לקיים מקלם ולבטל מקלם בהאי הוא דקאמרי רבנן סקילה משום דבהאי עניינא דתחיבא דהתא נבדיא דגמרי סקילה מיניא בע"ז הוא משמע דתחיב ובה האות והמופת וגו' נלכה ונעבדה היינו עקירת הגוף ובטול מקלם התם נמי תחיב בסיפא יומת כי דבר סרה וגו' להדיחך מן הדרכך ואפי' במקל במשמע ומיהו לא מישמע קרא ללא בע"ז לדבר למד מעניינו: אבל עוקר הגוף דשאר מלוא דברי הכל בחנק. דנפקא לן מקרא אחרינא האמור בפרשה אחרינא דלא תחיב בה דהתא אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי (דברים יח) והיינו מה שלא שמע וכתוב ומת הנביא ההוא וכל מיחה האמורה סהם חנק הוא: פטור. דהתם דבר תחיב דבר שלם ולא חכי דבר: ללכת זו מלוא עשה. ברייתא היא בספרי גבי פרשת נביא המדיח דתחיב בה דהתא (שם יב) להדיחך מן הדרכך אשר טו' ה' אלהיך ללכת בה וגו' ודריש קרא יתיחא ללכת זו מלוא עשה דמשמע לעשות ולא משמע אזהרה: בה לא תעשה. דגמרינן מאשר חטא בה דכלא תעשה מיידי אלמא דשאר מלוא נמי הכא גבי דהתא תחיב דאי לא משמע קרא ללא בע"ז מאי עשה איכא: ובין בשאר מלוא. דהאי ללכת בה לא משמע ליה לרב המנונא אונתתם דרמנתא אמר מן הדרכך ואע"ז קאי דאכתי לא איתרבו שאר מלוא דהאי עניינא ללכת בה כולה משמע: ד"ה פטור. ואפילו מחנק דהתם דבר שלם תחיב ולאו אעוקר דברי תורה האי כי יזיד לדבר דבר קאי דהתם סקילה הוא אלא דתחיב בעלמא כגון דקדיה בן כנענה: היום עובדה. כלומר היינו קיום מקלם וביטול מקלם: כרב חסדא. דאמר בע"ז הוא דפליגי אבל בשאר מלוא עוקר הגוף הוא בחנק וביטול מקלם פטור: ר"ש פטור והוא הדיון לרבנן. דגבי חנק דבר שלם תחיב ולרב חסדא הא דנקט ר"ש הא קמ"ל דרישא דקתני סתמא חייב ואפילו לרבנן בחנק דרבי שמעון הוא דקא מחייב חנק ולא סקילה דשאר מלוא בעניינא דהתא דסקילה לא תחיב: מר דלחיה ליה כו'. לרבנן בסקילה לרבי שמעון בחנק והוא הדיון לרבנן ולרב המנונא האי דנקט ר' שמעון רבותא הוא כלומר ואפילו מחנק דרבי שמעון פטור וכ"ש מסקילה דמחייב ליה רבנן בעוקר את הכל: אם יאמר לך נביא. המוחזק עבור על דברי תורה הכל לפי תקנת השעה כגון אליהו בהר הכרמל בשחוטיו חוץ: נתנה התורה ממשלה בה. כלומר אפילו תראה אותו נביא מושל ועושה כרצונו דתחיב (דברים יג) ונתן אליך אות או מופת: שהחילתו נביא אמתי. כגון חנניה הנביא והאי ונתן אליך אות בעודו נביא אמתי יתן לך אות שנבואה אחת ולבסוף כשיחזור להרשיע יאמר לעבוד עבודה כוכבים וסמוך עלי שהרי מוחזק אני על ידי אות ומופת שנתתי לך כפי: (לרש"י הבעל). כגון מסרה האב לשלוחי הבעל ועדיין היא בדרכך ולא קרינן בה בית אביה: לאותה מיתה. שהיו מחייבין את הגידון: ודועלה. כלומר וכל הבעלים נידונין כמיתה הנבעלת חוץ מבעל בת כהן: מה ת"ל לאחיו. לתחיב כאשר זמם לעשות ולשחוק: אם לו הוקשו. לבעל שהיו מחייבין אותו חנק: אם לה. שמחייבין אותה דרישה: לאחיו ולא לאחותו. כל היכא דבעדותו מחייבין איש ואשה ודין חלוק כי הכא לו הוקשו: (רש"י)

תוספות אין פירוש לקטע זה (תוספות)

פרק אחד עשר - חלק

מתני' כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא שנאמר **[ישעיה ס-כא]** ועמד כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר ואלו שאין להם חלק לעולם הבא האומר אין תחיית המתים מן התורה ואין תורה מן השמים ואפיקורוס ר"ע אומר אף הקורא בספרים החיצונים והלוש על המכה ואומר **[שמות טו-כו]** כל המחלה אשר שמתו במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך אבא שאול אומר אף ההוגה את השם באותיותיו שלשה מלכים וארבעה הדיטות אין להן חלק לעולם הבא שלשה מלכים ירבעם אחאב ומנשה ר' יהודה אומר מנשה יש לו חלק לעולם הבא שנאמר **[דברי הימים ב לג-ג]** ויתפלל אליו וישמע תחנונו וישיבהו ירושלים למלכותו אמרו לו למלכותו השיבו ולא לחיי העולם הבא השיבו ארבעה הדיטות בלעם ודואג ואחיתופל וגחזי: **גמ'** וכל כך למה תנא הוא כפר בתחיית המתים לפיכך לא יהיה לו חלק בתחיית המתים שכל מדותיו של הקב"ה מדה כנגד מדה דאמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן מניין שכל מדותיו של הקב"ה מדה כנגד מדה שנאמר **[מלכים ב ז-א]** ויאמר אלישע שמעו דבר ה' [וגו'] בעת מחר סאה סלת בשקל וסאתים שעורים בשקל בשער שומרון וכתוב **[מלכים ב ז-ב]** ויען השליש אשר (המלך) נשען על ידו את איש האלהים ויאמר הנה ה' עושה ארובות בשמים היהיה הדבר הזה ויאמר הנך רואה בעיניך ומשם לא תאכל

רש"י מתני' כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא. מעיקרא אייבי דארבע מיתות ומפרש ואזיל להו לכולהו והדר מפרש הני דאין להם חלק לעולם הבא: ה"ג האומר אין תחיית המתים מן התורה. שכופר במדרכים דרשינן בגמרא לקמן מניין לתחיית המתים מן התורה ואפי' יהא מודה ומאמין שחיו המתים אלא דלא רמיזא באורייתא כופר הוא והואיל ועוקר שיש תחיית המתים מן התורה מה לנו ולאמונתו ודי מהיכן הוא יודע שכן הוא הלכך כופר גמור הוא: אפיקורוס. מפרש בגמרא: ספרים החיצונים. מפרש בגמרא: (רש"י)

וכתיב **[מלכים ב-ז]** ויהי לו כן וירמסו אותו העם בשער וימות ודילמא קלתא אלישע גרמה ליה דאמר רב יהודה אמר רב קלתא חכם אמי' על חנם היא באה אם כן לכתוב קרא וירמסוהו וימות מאי בשער על עסקי שער (אמר ר' יוחנן) מניין לתחיית המתים מן התורה שנאמר **[במדבר יח-כח]** ונתתם ממנו [את] תרומת ה' לאהרן הכהן וכי אהרן לעולם קיים והלא לא נכנס לארץ ישראל שנותנין לו תרומה אלא מלמד שעתידי לחיות וישראל נותנין לו תרומה מכאן לתחיית המתים מן התורה דבי רבי ישמעאל תנא לאהרן כאהרן מה אהרן חבר אף בניו חברים א"ר שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן מניין שאין נותנין תרומה לכהן עם הארץ שנאמר **[דברי הימים ב לא-ד]** ויאמר לעם ליושבי ירושלים לתת מנת (לכהנים ולויים) למען יחזקו בתורת ה' כל המחזיק בתורת ה' יש לו מנת ושיאנו מחזיק בתורת ה' אין לו מנת אמר רב אחא בר אדא אמר רב יהודה כל הנותן תרומה לכהן עם הארץ כאילו נותנה לפני ארי מה ארי ספק דורס ואוכל ספק אינו דורס ואוכל אף כהן עם הארץ ספק אוכלה בטהרה ספק אוכלה בטומאה ר' יוחנן אמר אף גורם לו מיתה שנאמר **[ויקרא כב-ט]** ומתו בו כי יחללוהו דבי ר"א בן יעקב תנא אף משיאו עון אשמה שנאמר **[ויקרא כב-טז]** והשיאו אותם עון אשמה באכלם את קדשיהם תניא ר' סימאי אומר מניין לתחיית המתים מן התורה שנאמר **[שמות ו-ד]** וגם הקימותי את בריתי אתם אחרת להם את ארץ כנען לכם לא נאמר אלא מנת לתחיית המתים מן התורה: **[צד"ק ג"ם גש"ם ק"ם סימן]**: שאלו מניין את רבן גמליאל מניין שהקדוש ברוך הוא מחיה מתים אמר להם מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים ולא קיבלו ממנו מן התורה דכתיב **[דברים לא-טז]** ויאמר ה' אל משה הנך שוכב עם אבותיך וקם אמרו לו ודילמא וקם העם הזה וזנה מן הנביאים דכתיב **[ישעיה כו-יט]** יחיו מתים נבלתי יקומו הקיצו ורגנו שוכני עפר כי טל אורות טלך וארץ רפאים תפיל ודילמא מתים שהחיה יחזקאל מן הכתובים דכתיב **[שיר השירים ז-י]** וחכך כיון הטוב הולך לדודי למישרים דובב שפתי ישנים ודילמא רחושי מרחשן שפוטתיה בעלמא כר' יוחנן דאמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יהוצקדק כל מי שנאמרה הלכה בשמו בעולם הזה שפתותיו דובבות בקבר שנאמר דובב שפתי ישנים עד שאמר להם מקרא זה **[דברים יא-ט/כא]**

אמרה ליה ברתיה שבקיה ואנא מהדרנא ליה שני יוצרים יש בעירנו אחד יוצר מן המים ואחד יוצר מן הטיט איזה מהן משוכח א"ל זה שיוצר מן המים א"ל מן המים צר מן הטיט לא כל שכן דבי ר' ישמעאל תנא ק"ו מכלי זכוכית מה כלי זכוכית שעמלן ברוח בשר ודם נשברו יש להן תקנה בשר ודם שברוחו של הקב"ה על אחת כמה וכמה א"ל ההוא מינא לר' אמי אמריתו דשכבי חיי והא הוה עפרא ועפרא מי קא חיי א"ל אמשול לך משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שאמר לעבדיו לכו ובנו לי פלטרין גדולים במקום שאין מים ועפר הלכו ובנו אותו למים נפלו אמר להם חזרו ובנו אותו במקום שיש עפר ומים אמרו לו אין אנו יכולין כעס עליהם ואמר להן במקום שאין מים ועפר בנייתם עכשיו שיש מים ועפר על אחת כמה וכמה ואם אי אתה מאמין צא לבקעה וראה עכבר שהיום חצוי בשר וחצוי אדמה למחר השריץ ונעשה כלו בשר שמה תאמר לזמן מרובה עלה להר וראה שהיום אין בו אלא חלזון אחד למחר ירדו גשמים ונתמלא כולו חלזונות א"ל ההוא מינא לגביהא בן פסיסא ווי לכוון חייביא דאמרתון מיתני חיינן דחיינן מיתני דמיתני חיינן א"ל ווי לכוון חייביא דאמרתון מיתני לא חיינן דלא הוה חיי דהוי חיי לא כ"ש א"ל חייביא קרית לי אי קאימנא בעיטנא בך ופשיטנא לעקמותך מינך א"ל אם אתה עושה כן רופא אומן תקרא ושכר הרבה תטול ת"ר בעשרים וארבעה בניסן איתנטילו דימוסנאי מיהודה ומירושלים כשבאו בני אפריקיא לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון אמרו לו ארץ כנען לגבולותיה וכנען אבהון דנהו אינשי הוה אמר להו גביהא בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך ואדון עמון לפני אלכסנדרוס מוקדון אם ינצחוני אמרו הדיוט שבנו נצחתם ואם אני אנצח אותם אמרו להם תורת משה נצחתכם נתנו לו רשות והלך ודן עמהם אמר להם מהיכן אתם מביאים אמרו לו מן התורה אמר להן אני לא אביא לכם ראייה אלא מן התורה שנאמר **[בראשית ט-כ]** ויאמר ארוך כנען עבד עבדים יהיה לאחיו עבד שקנה נכסים עבד למי ונכסים למי עוד אלא שהרי כמה שנים שלא עבדתו אמר להם אלכסנדרוס מלכא החזירו לו תשובה אמרו לו תנו לנו זמן שמישה ימים ולא מצאו תשובה מיד הניחו שדותיהן כשהן זרועות וכרמיהן כשהן נטועות ואותה שנה שביעית היתה שוב פעם אחת באו בני מצרים לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון אמרו לו הרי הוא אומר **[שמות יב-לו]** וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאלו תנו לנו כסף זהב שנטלתם ממנו אמר גביהא בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך ואדון עמון לפני אלכסנדרוס אם ינצחוני אמרו להם הדיוט שבנו נצחתם ואם אני אנצח אותם אמרו להם תורת משה רבינו נצחתכם נתנו לו רשות והלך ודן עמון אמר להן מהיכן אתם מביאים אמרו לו מן התורה אמר להן אף לא אביא לכם ראייה אלא מן התורה שנאמר **[שמות יב-מ]** ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה תנו לנו ששלה שכל עבודה של ששים ריבוא ששיעבדתם במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה אמר להן אלכסנדרוס מוקדון החזירו לו תשובה אמרו לו תנו לנו זמן שמישה ימים נתן להם זמן בדקו ולא מצאו תשובה מיד הניחו שדותיהן כשהן זרועות וכרמיהן כשהן נטועות וברחו ואותה שנה שביעית היתה שוב פעם אחת באו בני ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון אמרו לו ארץ כנען שלנו ושלבם דכתיב **[בראשית כה-יב]** ואלה תולדות ישמעאל בן אברהם וכתיב **[בראשית כה-יט]** אלה תולדות יצחק בן אברהם אמר להן גביהא בן פסיסא לחכמים תנו לי רשות ואלך ואדון עמון לפני אלכסנדרוס מוקדון אם ינצחוני אמרו הדיוט שבנו נצחתם ואם אני אנצח אותם אמרו להם תורת משה רבינו נצחתכם נתנו לו רשות הלך ודן עמון אמר להם מהיכן אתם מביאים אמרו לו מן התורה אמר להן אף לא אביא לכם ראייה אלא מן התורה שנאמר **[בראשית כה-יח]** ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק ולבני הפלגשים אשר לאברהם נתן אברהם מתנות אב שנתן אגטין לבניו בחייו ושיגר זה מעל זה כלום יש לזה על זה כלום מאי מתנות אמר ר' רימי בר אבא מלמד שמסר להם שם טומאה אמר ליה אנטונינוס לרבי גוף ונשמה יכולין לפטור עצמן מן הדין כיצד גוף אומר נשמה חטאת שמיים שפירשה ממני הריני מוטל כאבן דומם בקבר ונשמה אומרת גוף חטא שמיים שפירשתי ממנו הריני פורחת באויר כצפור אמר ליה אמשול לך משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שהיה לו פרדס נאה והיה בו

רש"י אמרה ליה דכתיב: דקיסר לרבן גמליאל שבקיה: שני יוצרים: שני יוצרים אחד יוצר כלים מן המים וכו': אמרה לו: א"כ הקב"ה אם מן המים הוא מלכיי דמטפה סרוחה שהיא כמים הוא מוליד: מן העפר לא כל שכן: שדידו: דבי רבי ישמעאל תנא קל וחומר מכלי זכוכית. וזו היא תשובה שהשיבה לרביה: מה כלי זכוכית שעמלן ברוח של אדם. שפשהו עושה אותו יש לו שפופרת ונפח לחוכה וכן נשמע מפי האומנים: יש להם תקנה. להתיכן ולחזור ולעשות מהן כלי והא דלמרינו בחגיגה (דף טו.) ונחמין לחדים ככלי זכוכית לא שאין להם תקנה אלא שפספסין לשעתן ואין מתקיימין: עכשיו שיש מים. והכי נמי הקב"ה יוצר את האדם מטפה קטנה שאין בה ממש וכו"ש שיכול לברוא מן העפר אי נמי כל העולם כולו יצר מתוהו: ואם אי אתה מאמין. שהקב"ה יוצר מן העפר: עכבר. שקורין אלקריו"ל ויש במיין שאין נכרתיין על ידי תולדה: היום. מתחיל לברא וללכת מן העפר ולמחר מהלך כשהוא נכרא כדלמרי' בשחיטת חולין בהעור והרעוב (דף כז.) ושמה תאמר לזמן מרובה. שאותו כרץ אינו נכרא לאלה לזמן מרובה שבו עור או שבעיים ותהא סבוי שאין הקב"ה מחיה המתים לפי שעה: כך עלה להר וכו': חלזון. תולעת. שיוצא מן הים אחד לשבעים שנה וזו ענין בדמו חכלת ולכתחלה אינו נכרה בכל הנהר אלא חלזון אחד: ולמחר. שהגשמים יורדין מתמלל כולו חלזונות ונכרה למורי שביני חלזון (רש"י) משריטין כולן בלמלא יש בינו לחיות לפי שעה: גביהא בן פסיסא. כך שמו והיה לו עקמומיות בגבו כדמוכה לקמן: ווי לכוון חייביא. אי לכא לשבעים: דחיי מתים. אותו שהן חייין רואין אנו שמתין והיאך יעלה על דעתנו שהמתים חוזרין וחיים: דלא הוה. אותו שלא היו מעולם נוצרין ונולדין וחייין אותן שיהיו כבר לא כ"ש שחוזרין וחייין: א"כ. מינא: חייבה קרית לו וכו'. בל לקתרו: דימוסנאי. עוררין בעלי חיים שהיו רוצין לישול חלק ביהודה ובירושלים: שבאו בני אפריקיא לדון וכו'. ובתנולת הענין

דף

צב

א

יקבוהו לאום ואין לאום אלא עוברין שנאמר [\[בראשית כה-כג\]](#) ולאום מלאום יאמץ ואין קבה אלא קללה שנאמר [\[במדבר כג-ח\]](#) מה אקב לא קבה אל ואין בר אלא תורה שנאמר [\[תהילים ב-יב\]](#) נשקו בר פן יאנף עולא בר ישמעאל אומר מנקבין אותו ככברה כתיב הכא [\[משלי יא-כז\]](#) יקבוהו לאום וכתיב התם [\[מלכים ב-יב\]](#) ייקב חור בדלתו ואמר אביי כי אוכלא דקצרי ואם למדו מה שכתבו אמר רבא אמר רב ששת זוכה לברכות כיוסף שנאמר [\[משלי יא-כז\]](#) וברכה לראש משביר ואין משביר אלא יוסף שנאמר [\[בראשית מב-ו\]](#) ויוסף הוא [השליט על הארץ הוא] המשביר לכל עם הארץ אמר רב ששת כל המלמד תורה בעוה"ז זוכה ומלמדה לעולם הבא שנאמר [\[משלי יא-כה\]](#) ומרוה גם הוא יורה אמר רבא מניין לתחיית המתים מן התורה שנאמר [\[דברים לג-ו\]](#) יחי ראובן ואל ימות יחי ראובן בעולם הזה ואל ימות לעולם הבא רבינא אמר מהכא [\[דניאל יב-ב\]](#) ורבים מישיני אדמת עפר יקיצו אלה לחיי עולם ואלה לחרפות לדראון עולם רב אשי אמר מהכא [\[דניאל יב-ג\]](#) ואתה לך [לקץ] ותנוח ותעמוד לגורלך לקץ הימין אמר רבי אלעזר כל פרנס שמנהיג את הצבור בנחת זוכה ומנהיגם לעוה"ב שנאמר [\[ישעיה מט-י\]](#) כי מרחמם ינהגם ועל מבויעי מים ינהלם וא"ר אלעזר גדולה דעה שניתנה בין שתי אותיות שנאמר [\[שמואל א ב-ג\]](#) כי אל דעות ה' וא"ר אלעזר גדול מקדש שניתן בין שתי אותיות שנאמר [\[שמות טו-יז\]](#) פעלת ה' מקדש ה' כוננו יידיך מתקיף לה רב אדא קרחינאנה אלא מעתה גדולה נקמה שניתנה בין שתי אותיות דכתיב [\[תהילים צד-א\]](#) אל נקמות ה' אל נקמות הופיע אמר ליה למילתיה הכי נמי כדעולא דאמר עולא שתי הופיעות הללו למה אחת למדת טובה ואחת למדת פורענות ואמר ר' אלעזר כל אדם שיש בו דעה כאילו נבנה בית המקדש בימיו שזה ניתן בין שתי אותיות וזה ניתן בין שתי אותיות ואמר ר' אלעזר כל אדם שיש בו דעה לסוף מתעשר שנאמר [\[משלי כד-ד\]](#) ובדעת חדרים ימלאו כל הון יקר ונעים ואמר ר' אלעזר כל אדם שאין בו דעה אסור רחם עליו שנאמר [\[ישעיה כז-יא\]](#) כי לא עם בינות הוא על כן לא ירחמנו עושהו ויוצרו לא יחוננו וא"ר אלעזר כל הנותן פיתו למי שאין בו דעה יסורין באין עליו שנאמר [\[עובדיה א-ז\]](#) לחמדך ישימו מזור תחתידך אין תבונה בו ואין מזור אלא יסורין שנאמר [\[הושע ה-יג\]](#) וירא אפרים את חליו ויהודה את מזורו ואמר ר' אלעזר כל אדם שאין בו דעה לסוף גולה שנאמר [\[ישעיה ה-ג\]](#) לכן גלה עמי מבלי דעת ואמר ר"א כל בית שאין דברי תורה נשמעים בו בלילה אש אוכלתו שנאמר [\[איוב כ-כז\]](#) כל חשך טמון לצפוניו תאכלהו אש לא נופח ירע שריד באהלו אין שריד אלא ת"ח שנאמר [\[יזאל ג-ח\]](#) ובשרידיים אשר ה' קורא ואמר ר' אלעזר כל שאינו מנכסיו אינו רואה סימן ברכה לעולם שנאמר [\[איוב כ-כא\]](#) אין שריד לאכלו על כן לא יחיל טובו אין שריד אלא תלמידי חכמים שנאמר ובשרידיים אשר ה' קורא ואמר רבי אלעזר כל שאינו משייר פת על שלחנו אינו רואה סימן ברכה לעולם שנאמר אין שריד לאכלו על כן לא יחיל טובו והאמר רבי אלעזר כל המשייר פתיתים על שלחנו כאילו עובד ע"ז שנאמר [\[ישעיה סה-יא\]](#) העורכים לגד שלחן והממלאים למני משמך לא קשיא הא דאיכא שלימה בהדיה הא דליכא שלימה בהדיה ואמר רבי אלעזר כל המחליף בדבורו כאילו עובד ע"ז כתיב הכא [\[בראשית כז-יב\]](#) והייתי בעיניו כמתעתע וכתיב התם [\[ירמיה י-טו\]](#) הבל המה מעשה תעתועים ואמר רבי אלעזר כל המסתכל בערוה קשתו נערת שנאמר [\[חבקוק ג-טו\]](#) עריה תעור קשתך ואמר רבי אלעזר לעולם הוי קבל וקיים אמר רבי זירא אף אנן נמי תנינא בית אפל אין פותחין לו חלונות לראות נגעו ש"מ אמר ר' טבי אמר ר' יאשיה מאי דכתיב [\[משלי לו-טז\]](#) שאול ועוצר רחם ארץ לא שבעה מים וכי מה ענין שאול אצל רחם אלא לומר לך מה רחם מכניס ומוציא אף שאול מכניס ומוציא והלא דברים קל וחומר ומה רחם שמכניסין בו בחשאי מוציאין ממנו בקולי קולות שאול שמכניסין בו בקולות אינו דין שמוציאין ממנו בקולי קולות מיכן תשובה לאומרין אין תחיית המתים מן התורה תנא דבי אליהו כדתיקם שעתיד הקדוש ברוך הוא להחיותן אין חוזרין לעפרן שנאמר [\[ישעיה דג-ג\]](#) והיה הנשאר בציון והנותר בירושלים קדוש יאמר לו כל הכתוב לחיים בירושלים מה קדוש לעולם קיים אף הם לעולם קיימין

רש"י יקבוהו. מנקבים אותו לשון [מלכים ב יב] ויקוב חור בלחשו: אוכלא דקצרי. כלי של כוססין שהוא מנוקב ומזולפין בו מים על הגבדים: ומרוה גם הוא יורה. מי שמרוה את תלמידו בדבר הלכה גם הוא יורה לעולם הבא ל"א ומרוה לשון מורה: והתה לך לקץ ותנוח ותעמוד וגו'. רמז לו שימות ויעמוד לאחר מכן לקץ הימין לקץ שעתיד הקב"ה להחיות ימינו לפניו שהרי אחר ימינו: מרחמם בעוה"ז. ינהגם לעוה"ב: שתי אותיות של שם. כך שמעתי. ל"א כל שמות על שם דאמרי' בעלמא [הנייה דף טז]. כבאות אות הוא כבבא שבו קרי להו אותיות לשון מופלא: גדול מקדש. חשוב הוא: למילתיה הכי נמי. גדולה היא וכדעולא: שתי הופיעות. דכתיב אל נקמות ה' אל נקמות הופיע ואיכא תרי נקמות וחלף הופעה בתריוהייה ודמי כמאן דליכא אכל נקמה ונקמה היינו תגמול ואחת לפורענות לעובדי כוכבים שפירע מהן העולם וכל על ישראל וקרי ליה נקמות משום דתגמול טוב הוא שזכו לשכינה על שארנו נעשה ועשמע ונקמה היינו תגמול ואחת לפורענות לעובדי כוכבים שפירע מהן ליום הדין כדאמרין בפיר קמא דמסכת ע"ז (דף טז). נוקם ה' ובעל חמה לעבו"ם שהוא בעלמו וכבדו נפרע מהן והיינו הופעה: ובעתה. מפני הדעת מלאו כל החדרים הון: בשביל לחמד. שנתת למי שאין בו דעה ישימו מזור תחתידך: כל חשך טמון לצפוניו. כל לילה לפון ונחבא ממלפוני התורה שאין דברי תורה נשמעין בלוחו בית: תאכלהו אש לא נופח. זה אש של גיהנם שאין כריד נפוח: ירע שריד בלילה. מי שרע בעיניו שרע בלילה: כל שאינו משייר פתיתים על שלחנו כאלו עובד ע"ז (דף טז). והא אמר רבי אלעזר כל המשייר פתיתין על שלחנו כאילו עובד ע"ז שנאמר העורכים לגד שלחן והממלאים למני משמך לא קשיא אלא דאיכא שלימה בהדיה הא דליכא שלימה בהדיה. הא דאמר העורכים לגד שלחן. שכן עושין שמניחין שלחן ערוך במאכל ומשקה לשם אותה ע"ז שקורין גז וממלאים סוכות של מרחחים נסוכים לע"ז שקמה מני: הא. דקאמר אסור: דאיכא שלימה בהדיה. שמציא שלימה לאחר שאכל ונתן על שלחן עם הפתיתין ששייר דמחזי לגשם ע"ז עבד הכי: והא. דליכא שלימה בהדיה דמזומניו לעני: הא גדל לביהיה לא גרסי: המחליף בדבורו. משנה בדבורו שלא יחא יוכר: קשתו נערת. כח קושי אבר שבו ננער שאינו מוליד שנאמר עריה תעור קשתך עריה תעור קשתך עריה תעור קשתך ד"א המסתכל במחשב בעריית דאשת אש קשתו גבורת ידו נערת מההלכת ומתעטת כמו (ב"מ דף כט): מלא כמות מנערה אהת לשלשים יום א"נ כמו (שמות יד) וינער ה': הוי קבל. הוי עניו ותחיה. קבל לשון אפל עשה עמך אפל ואספ: בית אפל אין פותחין בו חלונות לראות את נגעו. כנגד נראה לי בבית כתיב דמשמע נראה ממילא ועוד דכתיב לי וכל לאורי נמלא שאפלתו הללנו דכל זמן שאין כהן רואהו אין מטמא בנגעים: שאול ועוצר רחם ארץ לא שבעה מים. קבר לא שבע ממים ועוצר רחם בית הרחם שהוא קצור ועוצר לא ישבע מבעילות וכן ארץ לא שבעה מים: וכי מה ענין שאול וכו'. למה נסמכו הני אלהידי: מכניס: הרע ומוליא הולך אף שאול מכניס ומוליא לתחיית המתים: שמכניסין בה בקולי קולות. בכבי גדול קוברין את המת: אינו דין שמוציאין אותו בקולי קולות. שנאמר יתקע בשופר גדול: שעתיד הקב"ה להחיות. לימות המשיח: לאחר שיחיו שוב אין חוזרין לעפרם. ציון [לימות הג שיח בין לעולם הבא] אלף הבשר מתקיים עליהם עד שישובו ויחיו לעתיד לבא: (רש"י)

דף

צב

ב

ואם תאמר אותן שנים שעתיד הקב"ה לחדש בהן את עולמו שנאמר [\[ישעיה ב-יא/ז\]](#)

דף

צג

א

גדולים צדיקים יותר ממלאכי השרת שנאמר [\[דניאל ג-כה\]](#) ענה ואמר הא אנא חזי גוברין ארבעה שריין מהלכין בגו נורא וחבל לא איתי בהון ורויה די רביעאה דמה לבר אלהין אמר ר' תנחום בר חנילאי בשעה שיצאו חנניה מישאל ועזריה מכבשן האש באו כל אומות העולם וטפחו לשונאיהן של ישראל על פניהם אמרו להם יש לכם אלוה כזה ואתם משתחיים לצלם מיד פתחו ואמרו [\[דניאל ט-ז\]](#) לך ה' הצדקה ולנו בושות הפנים כיום הזה אמר ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן מאי דכתיב [\[שיר השירים ז-ט\]](#) אמרתי אעלה בתמר אוחזה בסנסניו אמרתי אעלה בתמר אלו ישראל ועכשיו לא עלה בידי אלא סנסן אחד של חנניה מישאל ועזריה אמר רבי יוחנן מאי דכתיב [\[זכריה א-ח\]](#) ראיתי הלילה והנה איש רוכב על סוס אדום והוא עומד בין ההדסים אשר במצולה [\[גו'\]](#) מאי ראיתי הלילה ביקש הקב"ה להפוך את כל העולם כולו ללילה והנה איש רוכב אין איש אלא הקב"ה שנאמר [\[שמות ט-ג\]](#) ה' איש מלחמה ה' שמו על סוס אדום ביקש הקב"ה להפוך את העולם כולו לדם כיון שנסתכל בחנניה מישאל ועזריה נתקררה דעתו שנאמר [\[זכריה א-ח\]](#) והוא עומד בין ההדסים אשר במצולה ואין ההדסים אלא צדיקים שנאמר [\[אסתר ב-ז\]](#) ויהי אומן את הדסה ואין מצולה אלא בבל שנאמר [\[ישעיה מד-כז\]](#) האומר לצולה חרבי ונהרותיך אוביש מיד מלאים רוזג נעשים שרוקים ואדומים נעשו לבנים אמר רב פפא שמע מינה סוסיא חיורא מעלי לחלמא: ורבנן להיכא (אזול) [אזול] אמר רב בעין [הרע] מתו ושמואל אמר ברוק טבעו ור' יוחנן אמר עלו לארץ ישראל ונשאו נשים והולידו בנים ובנות כתנאי ר' אליעזר אומר בעין [הרע] מתו ר' יהושע אומר ברוק טבעו וחכ"א עלו לא"י ונשאו נשים והולידו בנים ובנות שנאמר [\[זכריה ג-ח\]](#) שמע נא יהושע כהן הגדול אתה ורעיק היושבים לפניך כי אנשי מופת המה איזו הם אנשים שנעשה להן מופת הוי אומר זה חנניה מישאל ועזריה ודניאל להיכן אול אמר רב למיכרא נהרא רבא בטבריא ושמואל אמר לאתווי ביזרא דאספסתא ור' יוחנן אמר לאתווי חזירי דאלכסנדריא של מצרים איני והתניא תודוס הרופא אמר אין פרה וחזירה יוצא מאלכסנדריא של מצרים שאין חותכין האם שלה בשביל שלא תלד זוטרתייהו ת"ר שלשה היו באותה עצה הקב"ה ודניאל ונבוכדנצר הקב"ה אמר ניזיל דניאל מהכא דלא לימרו בזכותיה איתנצל דניאל אמר איזיל מהכא דלא ליקיים בי [\[דברים ז-כה\]](#) פסילי אלהיהם תשרפון באש ונבוכדנצר אמר יזיל דניאל מהכא דלא לימרו קליה לאלהיה בנורא ומניין דסגידי ליה דכתיב [\[דניאל ב-מו\]](#) באדין מלכא נבוכדנצר נפל על אנפוהי ולדניאל סגידי וגו': [\[ירמיה כט-כא\]](#) כה אמר ה' צבאות אלהי ישראל אל אחאב בן קוליה ואל צדקיה בן מעשיה הנבאים לכם בשמי לשקר וגו' וכתיב [\[ירמיה כט-כב\]](#) ולוקח מהם קללה לכל גלות יהודה אשר בבבל לאמר ישימך ה' כצדקיהו ובאחאב אשר קלם מלך בבל באש אשר שרפם לא נאמר אלא אשר קלם אמר רבי יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי מלמד שעשאן כקליות [\[ירמיה כט-כג\]](#) יען אשר עשו נבלה בישראל וינאפו את נשי רעיהם מאי עבוד אזול לגבי ברתייה דנבוכדנצר אחאב אמר לה כה אמר ה' השמיעי אל צדקיה אל צדקיה אמר כה אמר ה' השמיעי אל אחאב אולה ואמרה ליה לאבוה אמר לה אלהיהם של אלו שונא זימה הוא כי אתו לגבך שדרינהו לגבאי כי אתו לגבה שדרתנהו לגבי אבוה אמר להו מאן אמר לכוון אמרו הקדוש ברוך הוא והא חנניה מישאל ועזריה שאלתינהו ואמרו לי אסור אמרו ליה אנו נמי בנאי כוותיהו לדידהו לא אמר להו לדידן אמר לן אמר להו אנא בעינא דאיבדקינכו כי היכי בדדקתינהו לחנניה מישאל ועזריה אמרו ליה אינון תלתא הוו ואנן תרין אמר להו בחרו לכוון מאן דבעיתו בהדיכו אמרו יהושע כהן גדול סברי לייתי יהושע דנפיש זכותיה ומוגנא עלן אחתייהו שדינהו אינהו איקלו יהושע כהן גדול איחורוכי מאניה שנאמר [\[זכריה ג-א\]](#) ויראני את יהושע הכהן הגדול עומד לפני מלאך ה' וגו' וכתיב [\[זכריה ג-ב\]](#) ויאמר ה' אל השטן יגער ה' בך וגו' א"ל ידענא דצדיקא את אלא מאי טעמא אהניא בך פורתא נורא חנניה מישאל ועזריה לא אהניא בהו כלל א"ל אינהו תלתא הוו ואנא חד א"ל והא אברהם יחיד הוה התם לא הוו רשעים בהדיה ולא אתיהיב רשותא לנורא הכא הוו רשעים בהדי אתיהיב רשותא לנורא היינו דאמרי אינשי תרי אודי יבישי וחד רטיבא אוקדן יבישי לרטיבא מאי טעמא איענש אמר רב פפא שהיו בניו נושאים נשים שאינן הגונות לכהונה ולא מיחה בהן שנאמר [\[זכריה ג-ג\]](#) ויהושע היה לבוש בגדים צואים וכי דרכו של יהושע ללבוש בגדים צואים אלא מלמד שהיו בניו נושאים נשים שאינן הגונות לכהונה ולא מיחה בהן אמר רבי תנחום דרש בר קפרא בציפורי מאי דכתיב [\[רות יז-ז\]](#) שש השעורים האלה נתן לי מאי שש השעורים אילימא שש שעורים ממש וכי דרכו של בועז ליתן מתנה שש שעורים

רש"י גדולים צדיקים יותר ממלאכי השרת. דכרישא חשיב להלכתא לדיקי ומלאך לכסוף דכתיב ורויה די רביעאה דמי לבר אלהין: וטפחו לישראל על פניהם. שהשתחוו לאלהם: אנו אמרתי שכל התמר שלי הוא. שיהיו בהם צדיקים הרבה ולא עלתה בידי וכו' ישראל נמשלו לתמר כדלמרי' (סוכה דף מה:) מה תמר זה אין לו חלף לב אחד וכו': והנה איש רוכב על סוס אדום. בזכריה כתיב: כל העולם כולו ללילה. מפני שהשתחוו לאלהם: והוא עומד. העמיד הקב"ה עמלו בזכות ההדסים שבמצולה: האומר לצולה חרבי. לבבל שזיבצת במצולה: חרבי. לשון חרבו המים (בראשית ח): שרוקים. כבועים ואח"כ נעשו לבנים כשנסתכל בצדיקים נח מעכסו: סוסיא חיורא מעלי לחלמא. מדקאמר שאדום הוי רמז לקללה: ורבנן. חנניה מישאל ועזריה: להיכן אזלו. כשיאלו מן הכבשן דתו לא מדכר להו כבולוה כחובי: בעין הרע מתו. שהיו מסתכלים בהן על שהיו תמהין בהן: ברוק טבעו. באותו רוק שרקקו אומות העולם שישראל שומריין אלוה כזה יש לכם והשתחיתם לאלהם: הוי אומר זה חנניה מישאל ועזריה. אלמא חזרו לארץ אלל יהושע כהן גדול: ודניאל להיכן אזל. כשהושלכו חבייו לתוך כבשן האש של הושלך עמהם: למכרל נהרא רבא בטבריא. לחפור ולהוציא נהר בטבריא ל"א למכרל נהרא בטבריא: חזירי בידי דאספסתא. להביא זרע של עשב שהוה מאכל בהמה שלחו נבוכדנצר הכי הוה קים להו: לחתווי חזירי ממזרים. שלחו כדי לגלגל ולגלות שחזירי מזרים גדולים הם: והתניא אמר תודוס הרופא לחכמים שהו אומרים ניטלה האם טרפה והא אין פרה וחזירה יוצאה ממזרים וכו' כדי שלא יהיו מזויין במקומות אחרים ואעפ"כ חיו: זוטרתייהו. ולא העלו על לבם לדפריה ורביה בעי והניחו להוציאן בלא חתוך האם: באותה ענה. שהלך משם דניאל: ללא קיים בי פסילי אלהיהם תשרפון באש. דנבוכדנצר עשאו אלוה כדכתיב ולדניאל הוה סגידי והוה ליה כפסילי אלהיהם שהמקרא הזה הוה קוזה עליהם לשורפן לכך

היה מחירא: קלוות שבלים המהובטבין בלש: השמיעי. השתמשו: תלתא. ונפשי זכותיה: הלל זה אוד. מה אוד נהרף אף הוא נהרף: להני. הועי: חקדו. קרפו: מאי טעמא לרענא. יהאע להני טורא למאניה דהאי דלהדר חיהו לנבוכדנצר דחיה בעלמא דחיה: עק שעורים. עק גרעיוס שעורים ממק: וכי דרבו על בועו ליתן עק שבלים. והא תנן (פאה פ"ח מ"ה) אין פוחתין לעני בגורן פחות מחאי קב שעורים: (כ"ז)

תוספות אין פירוש לקטע זה תוספות

דף צג ב

אלא שש סאין וכי דרכה של אשה ליטול שש סאין אלא רמז [רמז] לה שעתידין ששה בניים לצאת ממנה שמתברכין בשש [שש] ברכות ואלו הן דוד ומשיח דניאל חנניה מישראל ועזריה דוד דכתיב [שמואל א טז-יח] ויען אחד מהנערים ויאמר הנה ראיתי בן לישי בית הלחמי יודע נגן וגבור חיל ואיש מלחמה ונבון דבר ואיש תואר וה' עמו וגו' ואמר רב יהודה אמר רב כל הפסוק הזה לא אמרו דואג אלא בלשון הרע יודע נגן שיודע לישראל גבור שיודע להשיב איש מלחמה שיודע לישראל וליתן במלחמתה של תורה (איש תואר שמראה פנים בהלכה ונבון דבר שמבין דבר מתוך דבר) וה' עמו שהלכה כמותו בכל מקום ככולהו אמר להו יהונתן בני כמותו כיון דאמר ליה [וה' עמו] מילתא דבדידיה נמי לא הוה ביה חלש דעתיה ואיקניא ביה דבשאלו כתיב [שמואל א יד-מז] ויכל אשר יפנה ירשיע ובדוד כתיב ובכל אשר יפנה יצליח מנלן דדואג הוה כתיב הכא [שמואל א טז-יח] ויען אחד מהנערים מיוחד שבנערים וכתב התם [שמואל א כא-ח] ושם איש מעבדי שאול ביום ההוא נעצר לפני ה' ושמו דואג האדומי אביר הרועים אשר לשאול משיח דכתיב [ישעיה יא-ב] ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה' וגו' וכתב [ישעיה יא-ג] והריחו ביראת ה' אמר רבי אלכסנדר מלמד שהטעינו מצות ויסורין כריחיים רבא אמר דמורח ודאין דכתיב [ישעיה יא-ג] ולא למראה עיניו ישפט [ישעיה יא-ד] ושפט בצדק דלים והוכיח במישור לענוי ארץ בר כוזיבא מלך תרתין שנין ופלגא אמר להו לרבנן אנא משיח אמרו ליה במשיח כתיב דמורח ודאין נחזי אנן אי מורח ודאין כיון דחזויהו דלא מורח ודאין קטלוהו דניאל חנניה מישראל ועזריה דכתיב בהו [דניאל א-ד] אשר אין בהם כל מאוס וטובי מראה ומשכילים בכל חכמה ויודעי דעת ומביני מדע ואשר כח בהם לעמוד בהיכל המלך וללמד ספר ולשון כשדים מאי אשר אין בהם כל מום אמר רבי חמא (בר חנניא) אפילו כריבדא דכוסילתא לא הוה בהו מאי ואשר כח בהם לעמוד בהיכל המלך אמר רבי חמא ברבי חנינא מלמד שהיו אונסין את עצמן מן השחוק ומן השיחה ומן השינה ומעמידין על עצמן בשעה שנצרכין לנקיבהם מפני אימת מלכות [דניאל א-ב] ויהיו בהם מבני יהודה דניאל חנניה מישראל ועזריה אמר רבי (אליעזר) כולן מבני יהודה הם ורבי שמואל בר חמני אמר דניאל מבני יהודה חנניה מישראל ועזריה משאר שבטים [ישעיה לט-ז] ומבניך אשר יצאו ממך אשר תוליד יקחו והיו סריסים בהיכל מלך בבל מאי סריסים רב אמר סריסים ממש ורבי חנינא אמר שנסתרסה ע"ז בימיהם בשלמא למאן דאמר שנסתרסה ע"ז בימיהם היינו דכתיב [ישעיה נד-ז] כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתות וגו' אלא למאן דאמר סריסים ממש משתעי קרא בגנותא דצדיקי הא והא הוה בהו בשלמא למאן דאמר סריסים ממש היינו דכתיב [ישעיה נד-ה] בביתנו ובחומותינו יד ושם טוב מבנים ומבנות אלא למאן דאמר שנסתרסה ע"ז בימיהם מאי טוב מבנים ומבנות אמר רב נחמן בר יצחק מבנים שהיו להם כבר ומתו מאי שם עולם אתן לו אשר לא יכרת אמר ר' תנחום דרש בר קפרא בצפורי זה ספר דניאל שנקרא על שמו מכדי כל מילי דעזרא נחמיה בן חכליה אמרינהו ונחמיה בן חכליה מ"ט לא איקרי סיפרא על שמה אמר רבי ירמיה בר אבא מפני שהחזיק טובה לעצמו שנאמר [נחמיה ה-יט] זכרה לי אלהי לטובה רודי נמי מימר אמר [תהלים קד-ד] זכרני ה' ברצון עמך פקדני בישועתך דוד רחמי הוא דקבעי רב יוסף אמר מפני שסיפר בגנותן של ראשונים שנאמר [נחמיה ה-טו] והפחות הראשונים אשר לפני הכבדי על העם ויקחו מהם בלחם ויין אחד כסף שקלים ארבעים וגו' ואף על דניאל שגדול ממנו סיפר ומנלן דגדול ממנו דכתיב [דניאל י-ז] וראיתי אני דניאל לבדי את המראה והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה אבל חרדה גדולה נפלה עליהם ויברחו בהחבא והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה ומאן ניהו אנשים אמר רבי ירמיה ואיתימא ר' חייא בר אבא זה חגי זכריה ומלאכי

רש"י אלא שש סאין. דש קבין או ש לוגין ליכא למימר דלא מייתי בגורן מדה פחותה מסאה: ליטול עק סאין. ולישא משוי כזה: רמז לה. דש גרעיון נקו לה לסיון ורמז שעתידין ללכת עק בניס ממנה: יודע נגן גבור חיל ואיש מלחמה ונבון דבר ואיש תואר וה' עמו. היינו עק ברכות: לא חמון דואג. לקמן מפרכ האחד מן הנערים היינו דואג: אלא בלשון הרע. שהיה מספר בשבחיו של דוד כדי שיקנה בו שאול ויהרגוהו: לישא וליתן במלחמתה של תורה. להחוכח בתלמוד: פנים בהלכה. שמבירא רחיה לדביו: דבדידיה נמי לא הוה. דשאל נמי לא הוה הלכה כמותו כדלמרינן בעירובין (דף נג). דוד גלוי מסכתא כתיב ביה ירחוי ירחוי וישמחו שאול גלי מסכתא כתיב ביה בכל אשר יפנה ישיע: נעצר לפני ה'. ללמוד תורה הרבה: אביר הרועים אשר לשאול. חלמא הוה מיוחד שבנערים דהיינו דואג לחזון הכא דקרי אביר הרועים: ונחה עליו רוח ה'. איהו רוח רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה' ה"ג והריחו ביראת ה' ה"ד אלכסנדריוס שהטעינו מצות ויסורין כריחיים והיינו והריחו לון רחיים ולא גרסין וכתב והריחו: רבא אמר. מאי והריחו דמורח ודאין שמריח באדם ואפסו יודע מי החייב שנאמר לא למראה עיניו ישפט ולא למשמע אזניו ויכח ואפילו הכי אפסו בצדק דלים כגון על ידי הרעה: בר כוזיבא. (עם) ממלכי אורדום היה: אשר אין בהם כל מום וטובי מראה משכילים בכל חכמה ויודעי דעת ומביני מדע ואשר כח בהם כל מום אמר רבי חמא (בר חנניא) אפילו כריבדא דכוסילתא לא הוה בהו מאי ואשר כח בהם לעמוד בהיכל המלך אמר רבי חמא ברבי חנינא מלמד שהיו אונסין את עצמן מן השחוק ומן השיחה ומן השינה ומעמידין על עצמן בשעה שנצרכין לנקיבהם מפני אימת מלכות [דניאל א-ב] ויהיו בהם מבני יהודה דניאל חנניה מישראל ועזריה אמר רבי (אליעזר) כולן מבני יהודה הם ורבי שמואל בר חמני אמר דניאל מבני יהודה חנניה מישראל ועזריה משאר שבטים [ישעיה לט-ז] ומבניך אשר יצאו ממך אשר תוליד יקחו והיו סריסים בהיכל מלך בבל מאי סריסים רב אמר סריסים ממש ורבי חנינא אמר שנסתרסה ע"ז בימיהם בשלמא למאן דאמר שנסתרסה ע"ז בימיהם היינו דכתיב [ישעיה נד-ז] כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתות וגו' אלא למאן דאמר סריסים ממש משתעי קרא בגנותא דצדיקי הא והא הוה בהו בשלמא למאן דאמר סריסים ממש היינו דכתיב [ישעיה נד-ה] בביתנו ובחומותינו יד ושם טוב מבנים ומבנות אלא למאן דאמר שנסתרסה ע"ז בימיהם מאי טוב מבנים ומבנות אמר רב נחמן בר יצחק מבנים שהיו להם כבר ומתו מאי שם עולם אתן לו אשר לא יכרת אמר ר' תנחום דרש בר קפרא בצפורי זה ספר דניאל שנקרא על שמו מכדי כל מילי דעזרא נחמיה בן חכליה אמרינהו ונחמיה בן חכליה מ"ט לא איקרי סיפרא על שמה אמר רבי ירמיה בר אבא מפני שהחזיק טובה לעצמו שנאמר [נחמיה ה-יט] זכרה לי אלהי לטובה רודי נמי מימר אמר [תהלים קד-ד] זכרני ה' ברצון עמך פקדני בישועתך דוד רחמי הוא דקבעי רב יוסף אמר מפני שסיפר בגנותן של ראשונים שנאמר [נחמיה ה-טו] והפחות הראשונים אשר לפני הכבדי על העם ויקחו מהם בלחם ויין אחד כסף שקלים ארבעים וגו' ואף על דניאל שגדול ממנו סיפר ומנלן דגדול ממנו דכתיב [דניאל י-ז] וראיתי אני דניאל לבדי את המראה והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה אבל חרדה גדולה נפלה עליהם ויברחו בהחבא והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה ומאן ניהו אנשים אמר רבי ירמיה ואיתימא ר' חייא בר אבא זה חגי זכריה ומלאכי

כלומר מאי מחזיק טובה איתו: רב יוסף אמר. לאו אהבי איענש דהא דוד נמי אמר כי האי גוונא אלא לכך נענש ספר בגנותו של רשעים: מאי ניהו. שהיו עמו חגי זכריה מלאכי וכיון שהם לא ראו והוא ראה אלמלא גדול מהם היה ומתאשקחן דלנאלא היה חשיב עפי מחגי זכריה ומלאכי דהו נביאי שמע מינה דגדול הוא מנחמיה בן חכמיה דלא היה נביא ואפי' הכי ספר עליו דלא אפקיה מכלל גנות הרשעים: לנאלא היה מבאי הגולה עם החרש והמסגר ונחמיה היה מעולי הגולה וזמן מרובה לאחר מכן: (רש"י)

תוספות אין פירוש לקטע זה (תוספות)

דף צד - א

אינה עדיפי מיניה ואיהו עדיף מנייהו אינהו עדיפי מיניה דאינהו נביאי ואיהו לאו נביא ואיהו עדיף מנייהו דאיהו חזא ואינהו לא חזו וכי מאחר דלא חזו מאי טעמא איבעתו אפי' דאינהו לא חזו מידי מזלייהו חזי אמר רבינא ש"מ האי מאן דמבעית אף על גב דאיהו לא חזי מזליה חזי מאי תקנתיה לינשוף מדוכותיה ארבעה גרמידי אי נמי ליקרי קרית שמע ואי קאי במקום הטנופת לימא הכי עיזא דבי טבחא שמינא מינאי. [ישעיה טו](#). למרבה המשרה ולשלום אין קץ וגו' א"ר תנחום דרש בר קפרא בציפורי מפני מה כל מ"ם שבאמצע תיבה פתוח וזה סתום ביקש הקב"ה לעשות חזקיהו משיח וסנחריב גוג ומגוג אמרה מדת הדין לפני הקב"ה רבש"ע ומה דוד מלך ישראל שאמר כמה שירות ותשבחות לפניך לא עשיתו משיח חזקיהו שעשית לו כל הנסים הללו ולא אמר שירה לפניך תעשהו משיח לכך נסתתם מיד פתחה הארץ ואמרה לפני רבש"ע אני אומרת לפניך שירה תחת צדיק זה ועשהו משיח פתחה ואמרה שירה לפני שגמאר. [ישעיה כד-טז](#). מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק וגו' אמר שר העולם לפניו רבש"ע צבינו עשה לצדיק זה יצאה בת קול ואמרה רזי לי רזי לי אמר נביא אוי לי אוי לי עד מתי יצאה בת קול ואמרה. [ישעיה כד-טז](#). בוגדים בגדו ובגד בוגדים בגדו ואמר רבא ואיתימא ר' יצחק עד דאתו בזוזי ובזוזי דבזוזי. [ישעיה כא-יא](#). משא דומה אלי קורא משעיר שומר מה מליה שומר מה מליה וגו' א"ר יוחנן אותו מלאך הממונה על הרוחות דומה שמו נתקצבו כל הרוחות אצל דומה אמרו לו שומר מה מליה שומר מה מליה אמר אתא בקר וגם לילה אם תבעיון בעיו שובו אתיו תנא משום רבי פפייס גנאי הוא לחזקיהו וסיעתו שלא אמרו שירה עד שפתחה הארץ ואמרה שירה שגמאר מכנף הארץ זמירות שמענו צבי לצדיק וגו' כיצא בדבר אתה אומר. [שמות יח-ג](#). ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל אתכם תנא משום רבי פפייס גנאי הוא למשה וששים ריבוא שלא אמרו ברוך עד שבא יתרו ואמר ברוך ה' ויחד יתרו רב ושמואל רב אמר שהעביר חרב חדה על בשרו ושמואל אמר שנעשה חדודים חדודים כל בשרו אמר רב הוה דאמרי אינשי גיורא עד עשרה דרי לא תבזה ארמאי קמיה. [ישעיה יט-ג](#). לכן ישלח האדון ה' צבאות במשמניו רזון מאי במשמניו רזון אמר הקב"ה יבא חזקיהו שיש לו שמונה שמות ויפרע מסנחריב שיש לו שמונה שמות חזקיהו דכתיב. [ישעיה ט-ה](#). כי ילד יולד לנו בן ניתן לנו ותהי המשרה על שכמו ויקרא שמו פלא יועץ אל גבור אבי עד שר שלום והאיכא חזקיהו שחזקו יח דבר אחר חזקיהו שחזקו את ישראל לאביהם שבשמים סנחריב דכתיב ביה. [מלכים ב טו-כט](#). תגלת פלאסר. [דברי הימים ב כח-כ](#). פלאסר. [מלכים ב יז-ג](#). שלמנאסר. [מלכים ב טו-יט](#). מול. [ישעיה כא](#). סרגון (סרגין). [עזרא ד-י](#). אסנפר רבא ויקירא והאיכא סנחריב שסיחנתו ריב דבר אחר שסח וניחר דברים כלפי מעלה א"ר יוחנן מפני מה זכה אותו רשע לקרותו אסנפר רבא ויקירא מפני שלא סיפר בגנותה של ארץ ישראל שנאמר. [מלכים ב יח-לב](#). עד באוי ולקחתי אתכם אל ארץ כארצכם רב ושמואל חד אמר מלך פקח היה וחד אמר מלך טיפיש היה למאן דאמר מלך פקח היה אי אמינא להו עדיפא מארעייכו אמרו קא משקרת ומאן דאמר מלך טיפיש היה אם כן מאי רבותיה להיכא אגלי להו מר זוטרא אמר לאפריקיי ורבי חנינא אמר להרי סלוג אבל ישראל ספרו בגנותה של ארץ ישראל כי מוטו שוש אמרי שויא כי ארעין כי מוטו עלמין אמרו כעלמין כי מוטו שוש תרי אמרי על חד תרין. [ישעיה יט-ז](#). ותחת כבודו [יקד] יקוד כיקוד אש א"ר יוחנן תחת כבודו ולא כבודו ממש כי הא דרבי יוחנן קרי ליה למאני מכבדותי רבי אלעזר אמר תחת כבודו ממש כשריפת בני אהרן מה להלן שריפת נשמה וגוף קיים אף כאן שריפת נשמה וגוף קיים תנא משמיה דרבי יהושע בן קרחה פרעה שחירף בעצמו נפרע הקב"ה ממנו בעצמו סנחריב שחירף

רש"י אינהו עדיפי מיניה וכו'. אידי דנכרח בעלמא קתני הכא ומילתא בחפי נפשה היא וברכו ספרים אינהו כחובה: מ"ט איבעת. דכתיב אכל חרדה גדולה נפלה עליהם: לשוף. דלגזו: במקום הטנופת. דלא מוזי קרי: לימא הכי. לחש כלומר כך אלא העזים והיחזי: מ"ם שכתבת למרבה המשרה סתום לכך נסתם לומר נסתמו הדברים שעלו במחשבה ולא נעשה ל"א שדיקא הקב"ה לסתום לרעותיהן של ישראל שדיקא לעשותו משיח ומוזי רבי פירש לפי שנתפס פיו של חזקיהו ולא אמר שירה: כל הנסים הללו. שניכל מסנחריב ונתרפא מחליו: שר העולם. מלאך שכל העולם מכור בידו: שמענו צבי לצדיק. שר העולם שאמר עשה צבינו של צדיק: רזי לי רזי לי. נסתרות שלי הן ואני יודע על מה מעבד: אמר נביא אוי לי עד מחי. יבא משיח: עד דלחיי בזוזי ובזוזי דבזוזי. עד שנתבזזו אונאי ישראל כמה פעמים: שר הרוחות. שהשגמות נפקדות אכלו והיינו משא דומה כך אמר דומה אלי קורא חזקיהו על עסקי שעיר עשו ואומר לי שומר מה מליה הקב"ה שהוא שומר מה אומר מן הגלות שהוא כליה: שומר מה מליה. מה דבר מחי קץ הגאולה מליה זה: אחא בקר. בתמייה ואית ספרים דלא כתיב בהו ונכון אמר להם כך דאמר שומר הקב"ה אחא בקר גאולה תבא וגם לילה אכל מחללה היה גלות הרבה ל"א שיגאלו ויבנה מקדש שני ויחזרו ויגלו גלות זה ל"א וגם לילה לרשעים וכן הרגומו מוכיח אית אגר לצדיקא ואית פורענות לרשיעא: אם תבעיון. אם תבקשו להגאל: בעיו. בקשו רחמים: שובו. בתשובה ואחיו לגאולה: גנאי הוא. דבר מגונה עשו: חרב חדה. שכל את עצמו ונתגייר: חדודין חדודין. קמטין קמטין שהיה מילך מאל על מפלת מצרים: גיורא עד עשרה דרי. הכי הוא משל בני אדם ומיהו יתרו לאו עשירי הוא: פלא יועץ אל גבור אבי עד שר שלום. כפי מעלה א"ר יוחנן מפני מה זכה אותו רשע לקרותו אסנפר רבא ויקירא מפני שלא סיפר בגנותה של ארץ ישראל שנאמר. [מלכים ב יח-לב](#). עד באוי ולקחתי אתכם אל ארץ כארצכם רב ושמואל חד אמר מלך פקח היה וחד אמר מלך טיפיש היה למאן דאמר מלך פקח היה אי אמינא להו עדיפא מארעייכו אמרו קא משקרת ומאן דאמר מלך טיפיש היה אם כן מאי רבותיה להיכא אגלי להו מר זוטרא אמר לאפריקיי ורבי חנינא אמר להרי סלוג אבל ישראל ספרו בגנותה של ארץ ישראל כי מוטו שוש אמרי שויא כי ארעין כי מוטו עלמין אמרו כעלמין כי מוטו שוש תרי אמרי על חד תרין. [ישעיה יט-ז](#). ותחת כבודו [יקד] יקוד כיקוד אש א"ר יוחנן תחת כבודו ולא כבודו ממש כי הא דרבי יוחנן קרי ליה למאני מכבדותי רבי אלעזר אמר תחת כבודו ממש כשריפת בני אהרן מה להלן שריפת נשמה וגוף קיים אף כאן שריפת נשמה וגוף קיים תנא משמיה דרבי יהושע בן קרחה פרעה שחירף בעצמו נפרע הקב"ה ממנו בעצמו סנחריב שחירף

הגדול למתבייש מן הקטן: (רש"י)

דף

צד

ב

ע"י שליח נפרע הקב"ה ממנו ע"י שליח פרעה דכתיב ביה [\[שמות ה-ב\]](#) מי ה' אשר אשמע בקולו נפרע הקב"ה ממנו בעצמו דכתיב [\[שמות יד-כז\]](#) וינער ה' את מצרים בתוך הים וכתוב [\[חבקוק ג-טו\]](#) דרכת בים סוסיך וגו' שנחריב דכתיב [\[מלכים ב יט-כג\]](#) ביד מלאכיך חרפת ה' נפרע הקב"ה ממנו ע"י שליח דכתיב [\[מלכים ב יט-לה\]](#) ויצא מלך ה' ויך במחנה אשור מאה ושמונים וחמשה אלף וגו' ר' חנינא בר פפא רמי כתיב [\[ישעיה לז-כד\]](#) מרום קיצו וכתוב [\[מלכים ב יט-כג\]](#) מלון קיצו אמר אותו רשע בתחלה אחריב דירה של מטה ואחר כך אחריב דירה של מעלה א"ר יהושע בן לוי מאי דכתיב [\[מלכים ב יח-כה\]](#) עתה המבלעדי ה' עליתי על המקום הזה להשחיתו ה' אמר אלי עלה אל הארץ הזאת והשחיתה מאי היא דשמע לנביא דקאמר [\[ישעיה ח-ו\]](#) יען כי מאס העם הזה את מי השילוח ההולכים לאט ומשוש את רצין וכן רמליהו אמר רב יוסף אלמלא תרגומא דהאי קרא לא הוה ידענא מאי קאמר חלף דקף עמא הדין במלכותא דבית דוד דמדבר להון בנייח כמי שילוחא דנגדין בנייה ואיתרעיאו ברצין ובר רמליהו א"ר יוחנן מאי דכתיב [\[משלי ג-לג\]](#) מארת ה' בבית רשע ונוה צדיקים יבורך מארת ה' בבית רשע זה פקח בן רמליהו שהיה אוכל מ' סאה גוזלות בקינוח סעודה ונוה צדיקים יבורך זה חזקיה מלך יהודה שהיה אוכל ליטרא ירק בסעודה [\[ישעיה ח-ז\]](#) ולכן הנה ה' מעלה עליהם את מי הנהר העצומים והרבים את מלך אשור וכתוב [\[ישעיה ח-ח\]](#) וחלף ביהודה שטף ועבר עד צואר גייע אלא מ"ט איעניש נביא אעשרת השבטים איתנבי איהו יהיב דעתיה על כולה ירושלים בא נביא וא"ל [\[ישעיה ח-כז\]](#) כי לא מועף לאשר מוצק לה א"ר אלעזר בר ברכיה אין נמסר עם עייף בתורה ביד מי המציק לו מאי [\[ישעיה ח-כג\]](#) כעת הראשון הקל ארצה זבולון וארצה נפתלי והאחרון הכביד דרך הים עבר הירדן גליל הגוים לא כראשונים שהקלו מעליהם עול תורה אבל אחרונים שהכבידו עליהן עול תורה וראוין הללו לעשות להם נס כעוברי הים וכדורכי הירדן אם חוזר בו מוטב ואם לאו אני אעשה לו גליל בגוים [\[דברי הימים ב לב-א\]](#) אחרי הדברים והאמת האלה בא שנחריב מלך אשור ויבא ביהודה ויחן על הערים הבצורות ויאמר לבקעם אליו האי רישא להאי פרדשנא אחרי הדברים והאמת (אחר מאי) אמר רבינא לאחר. שפך הקב"ה ונשבע ואמר אי אמינא ליה לחזקיה מיייתנא ליה לסנחריב ומסרנא ליה בידך השתא אמר לא הוא בעינא ולא ביעתותיה בעינא מיד כפך הקב"ה ונשבע דמיייתנא ליה שנאמר [\[ישעיה ז-כד\]](#) נשבע ה' צבאות לאמר אם לא כאשר דמיתין כן היתה וכאשר יעצתי היא תקום לשבור אשור בארצי ועל הרי אבוסונו וסר מעליהם ועלו וסבלו מעל שכמו יסור א"ר יוחנן אמר הקב"ה יבא שנחריב וסיעתו ויעשה אבוס לחזקיהו וסיעתו [\[ישעיה י-כז\]](#) והיה ביום ההוא יסור סבלו מעל שכמך ועלו מעל צוארך וחובל עול מפני שמן א"ר יצחק נפחא חובל עול של שנחריב מפני שמנו של חזקיהו שהיה דולק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות מה עשה נפך חרב על פתח בית המדרש ואמר כל מי שאינו עוסק בתורה ידקר בחרב זו בדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ מגבת ועד אנטיפרס ולא מצאו תינוק ותינוקת איש ואשה שלא היו בקיאיין בהלכות טומאה וטהרה ועל אותו הדור הוא אומר [\[ישעיה ז-כא\]](#) והיה ביום ההוא יחיה איש גלגל בקר ושתי צאן וגו' ואומר [\[ישעיה ז-כג\]](#) והיה ביום ההוא יהיה כל מקום אשר יהיה שם אלף גפן באלף כסף לשמיר ולשית יהיה אע"פ שאלף גפן באלף כסף לשמיר ולשית יהיה [\[ישעיה לג-ד\]](#) ואוסף שללכם אוסף החסיל אמר להם נביא לישראל אספו שללכם אמרו לו לבזוז או לחלוק אמר להם כאוסף החסיל מה אוסף החסיל כל אחד ואחד לעצמו אף שללכם כל אחד ואחד לעצמו אמרו לו והלא ממון עשרת השבטים מעורב בו אמר להם [\[ישעיה לג-ד\]](#) כמשק גבים שוקק בו מה גבים הללו מעלין את האדם מטומאה לטהרה אף ממונם של ישראל כיון שנפל ביד עובדי כוכבים מיד טיהר (כדרב פפא דאמר רב פפא) אמר רב הונא עשר מסעות נסע אותו רשע באותו היום שנאמר [\[ישעיה י-כח\]](#) בא על עית עבר במגרון וכמש יפקיד כליו עברו מעברה גבע מלון לנו חדרה הרמה גבעת שאול נסע [\[ישעיה י-ל\]](#) צהלי קולך בת גלים הקשיבה לישע עניה ענתות נדה מדינה יושבי הגבים העיזו ([\[ישעיה י-לב\]](#)) עוד היום בנוב לעמוד ינופח ידו הר בת ציון גבעת ירושלים) הני טובא הויין צהלי קולך בת גלים נביא הוא דקאמר לה לכנסת ישראל צהלי קולך בת גלים בתו של אברהם יצחק ויעקב שעשו מצות כגלי הים הקשיבה לישע מהאי לא תסתפי אלא איסתפי מנבוכדנצר הרשע דמתיל כאריה שנא' [\[ירמיה ד-ז\]](#) עלה אריה מסובכו וגו' מאי

רפ"י על ידי שלח. דהיינו צויו יותר אף הקב"ה נפרע ע"י שלח ונתבייש ויחה: כתיב מרום קטו. בישיבה: וכתוב מלון קילו. במלכים. מרום קילו משמע דירה של מטה כדכתיב (ירמיה יז) מרום מראשון מקום מהדשנו מלון קילו משמע דירה של מעלה בית מלונ: ה' אמר אלי עלה אל הארץ וגו' מאי היא. היכי אמר לו הקב"ה להשחית: יען כי מאס העם הזה וגו'. ומשך את רצין וכן רמליהו ואחרעו להשחית' בליון ובר רמליהו: מארת ה'. שלא נשבע מכל מה שהיה אוכל: ליטרא ירק. במדה: ועלה על כל אפיקיו. שאמר לו הקב"ה עלה והשחת: מ"ט. מאחר שפרשות הכן שניבא נהנה עליו מאי טעמא איענש: בא נביא ואמר לו. כשכח על ירושלים: כי לא מועף לאשר מוצק לה. לא נמסר עמו של חזקיהו שהוא עיף בחורה ביד סנחריב המלך: לוי. כעת הראשון הקל ארצה זבולון וארצה נפתלי וגו' לא כראשונים. עשרת הצבטים שהקלו מעליהם עול תורה אבל אחרונים עמו של חזקיהו הכבידו עליהם עול תורה והיינו דכתיב האחרון הכביד דרך הים עבר הירדן גליל הגוים ראוין הללו לעשות להם נס כיוצא מלפני עבדו את הים וכדורכי הירדן: אם חוזר בו סנחריב מוטב. ואם לאו לאו אעשה להם גליל הגוים כדכתיב [\[ישעיה ח-ז\]](#) ולכן הנה ה' מעלה עליהם את מי הנהר העצומים והרבים את מלך אשור וכתוב [\[ישעיה ח-ח\]](#) וחלף ביהודה שטף ועבר עד צואר גייע אלא מ"ט איעניש נביא אעשרת השבטים איתנבי איהו יהיב דעתיה על כולה ירושלים בא נביא וא"ל [\[ישעיה ח-כז\]](#) כי לא מועף לאשר מוצק לה א"ר אלעזר בר ברכיה אין נמסר עם עייף בתורה ביד מי המציק לו מאי [\[ישעיה ח-כג\]](#) כעת הראשון הקל ארצה זבולון וארצה נפתלי והאחרון הכביד דרך הים עבר הירדן גליל הגוים לא כראשונים שהקלו מעליהם עול תורה אבל אחרונים שהכבידו עליהן עול תורה וראוין הללו לעשות להם נס כעוברי הים וכדורכי הירדן אם חוזר בו מוטב ואם לאו אני אעשה לו גליל בגוים [\[דברי הימים ב לב-א\]](#) אחרי הדברים והאמת האלה בא שנחריב מלך אשור ויבא ביהודה ויחן על הערים הבצורות ויאמר לבקעם אליו האי רישא להאי פרדשנא אחרי הדברים והאמת (אחר מאי) אמר רבינא לאחר. שפך הקב"ה ונשבע ואמר אי אמינא ליה לחזקיה מיייתנא ליה לסנחריב ומסרנא ליה בידך השתא אמר לא הוא בעינא ולא ביעתותיה בעינא מיד כפך הקב"ה ונשבע דמיייתנא ליה שנאמר [\[ישעיה ז-כד\]](#) נשבע ה' צבאות לאמר אם לא כאשר דמיתין כן היתה וכאשר יעצתי היא תקום לשבור אשור בארצי ועל הרי אבוסונו וסר מעליהם ועלו וסבלו מעל שכמו יסור א"ר יוחנן אמר הקב"ה יבא שנחריב וסיעתו ויעשה אבוס לחזקיהו וסיעתו [\[ישעיה י-כז\]](#) והיה ביום ההוא יסור סבלו מעל שכמך ועלו מעל צוארך וחובל עול מפני שמן א"ר יצחק נפחא חובל עול של שנחריב מפני שמנו של חזקיהו שהיה דולק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות מה עשה נפך חרב על פתח בית המדרש ואמר כל מי שאינו עוסק בתורה ידקר בחרב זו בדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ מגבת ועד אנטיפרס ולא מצאו תינוק ותינוקת איש ואשה שלא היו בקיאיין בהלכות טומאה וטהרה ועל אותו הדור הוא אומר [\[ישעיה ז-כא\]](#) והיה ביום ההוא יחיה איש גלגל בקר ושתי צאן וגו' ואומר [\[ישעיה ז-כג\]](#) והיה ביום ההוא יהיה כל מקום אשר יהיה שם אלף גפן באלף כסף לשמיר ולשית יהיה אע"פ שאלף גפן באלף כסף לשמיר ולשית יהיה [\[ישעיה לג-ד\]](#) ואוסף שללכם אוסף החסיל אמר להם נביא לישראל אספו שללכם אמרו לו לבזוז או לחלוק אמר להם כאוסף החסיל מה אוסף החסיל כל אחד ואחד לעצמו אף שללכם כל אחד ואחד לעצמו אמרו לו והלא ממון עשרת השבטים מעורב בו אמר להם [\[ישעיה לג-ד\]](#) כמשק גבים שוקק בו מה גבים הללו מעלין את האדם מטומאה לטהרה אף ממונם של ישראל כיון שנפל ביד עובדי כוכבים מיד טיהר (כדרב פפא דאמר רב פפא) אמר רב הונא עשר מסעות נסע אותו רשע באותו היום שנאמר [\[ישעיה י-כח\]](#) בא על עית עבר במגרון וכמש יפקיד כליו עברו מעברה גבע מלון לנו חדרה הרמה גבעת שאול נסע [\[ישעיה י-ל\]](#) צהלי קולך בת גלים הקשיבה לישע עניה ענתות נדה מדינה יושבי הגבים העיזו ([\[ישעיה י-לב\]](#)) עוד היום בנוב לעמוד ינופח ידו הר בת ציון גבעת ירושלים) הני טובא הויין צהלי קולך בת גלים נביא הוא דקאמר לה לכנסת ישראל צהלי קולך בת גלים בתו של אברהם יצחק ויעקב שעשו מצות כגלי הים הקשיבה לישע מהאי לא תסתפי אלא איסתפי מנבוכדנצר הרשע דמתיל כאריה שנא' [\[ירמיה ד-ז\]](#) עלה אריה מסובכו וגו' מאי

הקשיבו לישע: (רפ"י)

דף

צה

א

[ישעיה יל] עניה ענתות עתיד ירמיה בן חלקיה ומתנבא עלה מענתות דכתיב **[ירמיה א-א]** דברי ירמיהו בן חלקיהו מן הכהנים אשר בענתות בארץ בנימין מי דמי התם ארי הכא ליש אמר רבי יוחנן ששה שמות יש לארי אלו הן **[בראשית מט-ט]** ארי **[שופטים ד-ה]** כפיר **[בראשית מט-ט]** לבאי **[ישעיה ל-ו]** ליש **[תהילים צא-נג]** שחל **[איוב כח-ח]** שחץ אי הכי בצרו להו עברו מעברה תרתי נינהו מאי **[ישעיה ילב]** עוד היום בנוב לעמוד אמר רב הונא אותו היום נשתייר מעונה של נוב אמרי ליה כלדאי אי אזלת האידינא יכלת לה ואי לא יכלת לה אורחא דבעא לסגויי בעשרה יומא סגא בחד יומא כי מטו לירושלם שדי ליה ביסתרקי עד דסליק ויתיב מעילוי שורה עד דחזיה לכולה ירושלם כי חזיה איזוטור בעיניה אמר הלא דא היא קרתא דירושלם דעלה ארגישית כל משיריתי ועלה כבשית כל מדינתא הלא היא זעירא וחלשא מכל כרכי עממיא דכבשית בתקוף ידי עלה וקם ומניד ברישיה מוביל ומייית בידיה על טור בית מקדשא דבציון ועל זורתא דירושלם אמרי נישידי ביה ידא האידינא אמר להו תמהיתו למחר אייתי לי כל חד וחד מיניינו גולמו הרג מיניה מיד **[מלכים ב יט-לה]** ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור מאה ושמונים וחמשה אלף וישכימו בבקר והנה כלם פגרים מתים אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי בת דינא בטל דינא **[שמואל ב כא-טז]** וישבי בנוב אשר בילידי הרפה ומשקל קינו שלש מאות משקל נחשת והוא חגור חדשה ויאמר להכות את דוד מאי וישבי בנוב אמר רב יהודה אמר רב איש שבא על עסקי נוב א"ל הקב"ה לדוד עד מתי יהיה עון זה טמון בידך על דרך נהרגה נוב עיר הכהנים ועל ידך נטרד דואג האדומי ועל ידך נהרגו שאול ושלושת בניו רצונך יכלו זרעך או תמסר ביד אויב אמר לפניו רבונו של עולם מוטב אמסר ביד אויב ולא יכלה זרעי יומא חד נפק לשכור בזאי אתא שטן ואדמי ליה כטביא פתק ביה גירא ולא מטייה משכיה עד דאמטייה לארץ פלשתים כדחזייה ישבי בנוב אמר היינו האי דקטליה לגלית אחי כפתיה קמטיה אותביה ושדייה תותי בי בדייא אתעביד ליה נישא מכא ליה ארעא מתותיה היינו דכתיב **[תהילים יח-לז]** תרחיב צעדי תחתיו ולא מעדו קרטולי ההוא יומא אפניא דמעלי שבתא הוה אבישי בן צרויה הוה קא חיף רישיה בד' גרבי דמיא חזינהו כתימי דמא איכא דאמרי אתא יונה איטריף קמיה אמר כנסת ישראל ליונה אימתילא שנאמר **[תהילים סח-ד]** כנפי יונה נחפה בכסף שמע מינה דוד מלכא דישאל בעצרא שרי אתא לביתיה ולא אשכחיה אמר תנן אין רוכבין על סוסו ואין יושבין על כסאו ואין משתמשין בשרביטו בשעת הסכנה מאי אתא שאל בי מדרשא אמרו ליה בשעת הסכנה שפיר דמי רכביה לפרדיה וקם ואזל קפצה ליה ארעא בהדי דקא מסגי חזייה לערפה אמיה דהוות נוולא כי חזייה פסקתה לפלכא שדתייה עילויה סברא למקטליה אמרה ליה עלם אייתי לי פלך פתקיה בריש מוחה וקטלה כד חזייה ישבי בנוב אמר השתא הוה בי תרין וקטלן לי פתקיה לדוד לעילא ודף ליה לרומחיה אמר ניופל עלה ונקטל אמר אבישי שם אוקמיה לדוד בין שמיא לארעא ונימא ליה איהו אין חבוש מוציא עצמו מבית האסורין א"ל מאי בעית הכא א"ל הכי אמר לי קודשא בריך הוא והכי אהדרי ליה א"ל אפיך צלותיך בר בך קירא לזיונך ואת לא תצטער א"ל אי הכי סייע בהזן היינו דכתיב **[שמואל ב כא-יז]** ויעזור לו אבישי בן צרויה אמר רב יהודה אמר רב שעזרו בתפלה אמר אבישי שם ואחתיה הוה קא רדיף בתרייהו כי מטא קובי אמרי קום ביה כי מטא בי תרי אמרי בתרי גורין קטלוה לאריא אמרי ליה זיל אשתכח לערפה אימך בקיברא כי אדכרו ליה שמא דאימיה כחש חיליה וקטליה היינו דכתיב **[שמואל ב כא-יז]** אז נשבעו אנשי דוד לו לאמר לא תצא עוד אתנו למלחמה ולא תכבה את נר ישראל ת"ר שלשה קפצה להם הארץ אליעזר עבד אברהם ויעקב אבינו ואבישי בן צרויה אמר דאמרן אליעזר עבד אברהם דכתיב **[בראשית כד-מב]** ואבוא היום אל העין למימרא דההוא יומא נפק יעקב אבינו

רפ"ז עניה ענתות. כמו עניה כלומר נביאות ירמיה הענתותי היא שעמידה לבא על נבוכד נכר שתמסר ירושלים בידו: הרי כפיר וכו'. ובדוכתא אחריתי מפורש למה נקראו לו כל השמות הללו: אי הכי. דכולי קרא להכי קוּכך לא מחושבנא הוא א"כ לוכא חלף תשע מסעות דהא עוד היום לאו מחושבנא נמי הוא ומתרג' עברו מעברה תרתי אינון עברו חד מעברה חד ואיכא עשר מסעות: אוחו היום נשתייר מעונה של נוב. ודמפני עון. וזהו להם לישראל על שנהרגו כהני נוב קרב הקב"ה העונש עד אוחו היום ואוחו יום בלכד נשתייר מזמן העונש ואילו היה נלחם בירושלים באוחו היום היה כושבה והכי משמע קרא עוד היום אוחו יום העמידו לסנתריב על ירושלים בעון נוב: סגא בחד יומא. והיינו י' מסעות נסעו אוחו היום: שדו ליה. לסנתריב: בסתרי. תחמו טפי"ט בלע"ז עד שרלה ירושלים כולה: עלה וקם ומניד ברישיה. עליה עמד והיה מניד בראשו: נקדי ביה ידא האידינא. נלחם בה עתה: תמהיתו. תמה הוא להתחיל היום משום חולשא דלורחא ל"א תמהיתו תניגעתם ודומה ליה (בסנתריב) איתמה למיחב: גולמו הרג. תחיהה של חומה לשון פרסי אכן רעועה מן החומה ונבקעה: בת דינא בטל דינא. כיון שכן דינא בטל הריב וכן מפני שלא נכבשה צו ביום לא הלליח ממחרת: וישבי בנוב. אידי דאיידי לעיל באוחו יום שנסתייר מעונה של נוב נקט הכא וישבי בנוב שבה על עסקי נוב: הרפה. היינו ערפה: משקל קינו. מתרגמינן מתקל סופיניה: והוא חגור חדשה. והוא חסיד איספניקי חדתא: נטרד דואג האדומי. שספר לשון הרע על דוד שנתקנה צו שאלו ולפי שקבל אחימלך את דוד בנוב אמר ליה שאלו סוב ופגע בכהני ה' נמלא שעל ידך נהרגו ואחיה נכשל ובחטא זה נהרג שאלו ושלשת בניו במלחמת פלשתים: שכר ביאחי. לשון פרסי קריטא ל"א ספר היא: קמטיה. הכניעה תחת הבר של זיתים ויחויב עלה למעכו: מכא ליה ארעא מתותיה. נתרכבה הארץ מתחתיו ולא היוקו ל"א מכא נשפלת כעון גומא והיתה מנינה עליו: בחרבע גריבי דמיא. בחרבע סאין של מים ל"א בחרבע כורא דמיא בד' נודות של מים: איטריף קמיה. היתה טורפת ומחבטת עגמה וממרטת כפניה והומה ומלערה: קפלה ליה ארעא. כמו לא תקפוץ (דברים טו) נתקרה הארץ ואגיע מהרה לארץ פלשתים: לערפה אימיה. דישבי: נוולה. טווה: כל חזיתיה: ערפה לאבישי סברה למקטליה באוחו פלך שהיה בידה ולא נגע בו: אמרה ליה. לאבישי אייתי בן ההוא פלך דנפל לפניך: ה"ג פתקיה בריש מוחה וקטלה. הפלך אבישי הפלך לראשך ומתה: פתקיה לדוד לעילא. זרקו כלפי מעלה: ודף ליה. נעץ תחתיו חניתו בחרקע כדי שפול עליו וימות: ונימא איהו. דוד עצמו לימא שם: אין חבוש... אין דעתו מכוונת לומר השם והשתא ניכל דוד והשליכו השם ברחוק והלבו אבישי ודוד וחזרו להם: אמר ליה. אבישי לדוד: ומאי בעית הכא. למה באת כאן: אמר ליה. הקב"ה אמר לי רגונך סיככה זרעך או תמסר ביד אויבך והכי אהדרי ליה מוטב שאפול ביד אויב: אמר ליה אפיך לכוותיך. הפוך תפלתך ואמור לפניו מוטב יכלה זרעך ולא תמסר ביד אויב דמה כך בלעז בניך: כי בך קירא לזיונך ואת לא תצטער. משל הוא שאומרים בני אדם: סייע בהך. עזר בהפלתך להפכה: והוא קא רדיף בתרייהו. והם בורחין שהיה קרוב לארץ פלשתים: ופי מטו קובי. לאוחו כפר שמו קובי שפין א"י לארץ פלשתים: אמרי קום ביה. אמרו זה ליה עמוד כנגדו ואל תכרה ונכנו ולכן נקרא קובי אינהו הוה בקיאי בשמות הכפרים ועדיין היו מפחדין ובורחין: כי מטא בי תרי. שם מקום: אמרו בין תרי גורין. בתמיהא: בקברא. שנהרגו: (רפ"ז)

דף

צה

ב

דכתיב **[בראשית כח י]** ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה וכתוב ויפגע במקום וילן שם כי בא השמש כי מטא לחרן אמר אפשר עברתי על מקום שהתפללו בו אבותי ואני לא התפללתי בו בעי למיהדר כיון דהרהר בדעתיה למיהדר קפצה ליה ארעא מיד ויפגע במקום דבר אחר אין פגיעה אלא תפלה שנאמר **[ירמיה ז טז]** ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי וילן שם כי בא השמש בחר דצלי בעי למיהדר אמר הקב"ה צדיק זה בא לבית מלוני יפטר בלא לינה מיד בא השמש והיינו דכתיב ויזרח לו השמש וכי לו בלבד זרחה והלא לכל העולם כולו זרחה אלא א"ר יצחק שמש שבא בעבורו זרחה בעבורו ומנלן דכלה זרעיה דדוד דכתיב **[מלכים ב יא א]** ועתליה אם אחזיהו ראתה כי מת בנה ותקם ותאבד את כל זרע הממלכה והא אשתייר ליה יואש התם נמי אשתייר אביתר דכתיב **[שמואל א כב ב]** וימלט בן אחד לאחמלך בן אחיטוב ושמו אביתר אמר רב יהודה אמר רב אלמלא (לא) נשתייר אביתר לאחמלך בן אחיטוב לא נשתייר מזרעו של דוד שריד ופליט אמר רב יהודה אמר רב בא עליהם שנחריב הרשע בארבעים וחמשה אלף איש בני מלכים וישיבים בקרונות של זהב ועממן שגלונות וזונות ובשמנים אלף גבורים לבושי שריון קליפה ובששים אלף אחוזי חרב רצים לפניו והשאר פרשים וכן באו על אברהם וכן עתידין לבוא עם גוג ומגוג במתניתא תנא אורח מחנהו ארבע מאות פרסי רחב צואר סוסיו ארבעים פרסי סך מחנהו מאתים ושישים ריבוא אלפים חסר חד בעי אביי חסר חד ריבוא או חסר חד אלפא או חסר מאה או חסר חד תיקו תנא ראשונים עברו בשחי שנאמר **[ישעיה ח ח]** וחלף ביהודה שטף ועבר אמצעעים עברו בקומה שנאמר **[ישעיה ח ח]** עד צואר יגיע אחרונים העלו עפר ברגליהם ולא מצאו מים בנהר לשתות עד שהביאו מים ממקום אחר ושתו שנאמר **[ישעיה לו כה]** אני קרתי ושתיתי מים וגו' והכתיב **[ישעיה לו לו]** ויצא מלאך ה' ויכה במחנה אשור מאה ושמנים וחמשה אלף (ויקומו) וישכימו בבקר והנה כלם פגרים מתים אמר ר' אבהו הללו ראשי גייסות הן אמר רב אשי דיקא נמי דכתיב **[ישעיה י טז]** במשמניו רוזן בשמינים דאית בהו אמר רבינא דיקא נמי דכתיב **[דברי הימים ב לב כא]** וישלח ה' מלאך ויכחד כל גבור חיל ונגיד ושר במחנה וגו' ויבא בית אלהיו ומיציאי מעיו שם הפילוהו בחרב שמע מינה במה הכם רבי אליעזר אומר ביד הכם שנאמר **[שמות יד לא]** וירא ישראל את היד הגדולה היד שעתידיה ליפרע מסנחריב רבי יהושע אומר באצבע הכם שנאמר **[שמות ח טו]** ויאמרו החרטמים אל פרעה אצבע אלהים היא היא אצבע שעתידיה ליפרע מסנחריב ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר אמר לו הקב"ה לגבריאלי מגלך נטושה אמר לפניו רבונו של עולם נטושה ועומדת מששת ימי בראשית שנאמר **[ישעיה כא טו]** מפני חרבות נדדו וגו' ר' שמעון בן יוחי אומר אותו הפרק זמן ביטול פירות היה אמר לו הקב"ה לגבריאלי כשאתה יוצא לבשל פירות הזקק להם שנאמר **[ישעיה כח יט]** מידי עברו יקח אתכם כי בבקר בבקר יעבור ביום ובלילה והיה רק זועה הבין שמועה וגו' אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי אגב אורחך לבעל דבבך אישתמע ויש אומרים בחוטמן נשף בהן ומתו שנאמר **[ישעיה מ כד]** וגם נשף בהם ויבשו ר' ירמיה בר אבא אמר כפיים ספק להם ומתו שנאמר **[יחזקאל כא כב]** וגם אני (הכתי) [אכה] כפי אל כפי והניחתי חמתי ר' יצחק נפחא אמר אזנים גלה להם ושמעו שירה מפי חיות ומתו שנאמר **[ישעיה לג ג]** מרוממתך נפצו גוים וכמה נשתייר מהם רב אמר עשרה שנאמר **[ישעיה יט ט]** ושאר עץ יערו מספר יהיו ונער יכתבם כמה נער יכול לכתוב עשרה ושמואל אמר תשעה שנאמר **[ישעיה יז ג]** ונשאר בו עוללות כנוקף זית שנים שלשה גרגרים בראש אמיר ארבעה חמשה בסעיפיה ר' יהושע בן לוי אמר ארבעה עשר שנאמר שנים שלשה [וכו'] ארבעה וחמשה רבי יוחנן אמר חמשה שנחריב ושני בניו נבוכדנצר ונבזר אדן נבזר אדן גמרא נבוכדנצר דכתיב **[דניאל ג כה]** ורוה דרביעא דמי לבר אלהין ואי לאו דחזייה מנא הוה ידע שנחריב ושני בניו דכתיב **[מלכים ב טו טז]** ויהי הוא משתחוה בית נסרוך אלהיו ואדרמלך ושראצר בניו הכוהו בחרב אמר רבי אבהו אלמלא מקרא כתבו אי אפשר לאמרו דכתיב **[ישעיה ז כ]** ביום ההוא יגלח ה' בתער השכירה בעברי נהר במלך אשור את הראש ושער הרגלים וגו' את האזקן ואת סתם אתא קודשא בריך הוא ואדמי ליה כגברא סבא א"ל כי אזלת לגבי מלכי מזרח ומערב דאיתיתיהו לבנייהו וקטלתינהו מאי אמרת להו אמר להו ההוא גברא בההוא פחדא נמי יתיב אמר ליה היכי נעביד א"ל זיל

רפ"ז ואל יעקב מבאר שבע וילך חרנה. אלמא בל לחרן וכתוב ויפגע במקום שעדיין לא הגיע לחרן שהיה עדיין בבית אלו. שהתפללו בו אבותי. אברהם ויצחק (אברהם דכתיב ויעקב משם יצחק מן מקרא ביד): הרהר בדעתיה למהדר. למקום: קפצה ליה ארעא. והיה שם מיד וקרא מוכיח דכתיב ויפגע במקום שהמקום פגעו וקפפלה לו הארץ ונתקרב לו המקום: הכי גרסינן ד"ר אין פגיעה אלא תפלה. ונראה למורי דהכא לא מיגרסא הך מילתא: בית אלו זה ירושלים חרן חוץ לארץ: כי בא השמש. ויבא השמש לא נאמר אלא כי בא השמש דמשמע שהיה דעתו לחזור כי עוד היום גדול כיון שראה כי בא השמש לו: וזרחה לו השמש. משמע שהמשך שהיה לו כבר שכל שביטו ככה: ומנ"ל דכלה זרעיה דדוד. כדאפיך לכותיה: ההם נמי אשתייר אביתר. מכהני נזב: שגלונות. מלכות: על אברהם. כשנלחם ד' מלכים: בעי אביי. האו חסר חד היכי קאמר אי חסר חד רבוא וכו': רשונה. כח ראשונה מחיל של סנחריב: עברו בשחי. שטף האוסיס בירדן ונתמעטו המים עד שעברו: אלמעיים בקומה. זקופה ולא היה המים מגיעין אלא עד הארץ יגיע: שחי. כמו שח: העלו עפר ברגליהם. שכל היה שם מים כל עיקר: קרתי. לשון מקור: ה"ג ויצא מלאך ה' ויד במחנה אשור אמר רבי וכו'. ולא גרסינן והא כתיב ויצא מלאך ה' אלמא כל המחנה אשור אינו אלא קפ"ה אלא ולעיל קתני מאתים וכו' רבוא: הללו. קפ"ה אלא רשמי גייסות נגדי החיל שכן עולה לחשבון לדלמרינו ארבעים וחמשה אלף בני מלכים שמנים אלף גבורים ששים אלף אחוזי חרב הכי קפ"ה אלא הכל האחרים שמתו אין מספר כדאמר והשאר פרשים אין מספר: כמה הכס. המלאך: היד הגדולה. יד הגדולה לא נאמר אלא היד דמשמע היד שעתידיה וכו': מגלך נטושה. שחזהו מגלך להרוג את אלו: גבריאלי. ממונה על בשול הפירות: הזקק לאלו. לחיל סנחריב להרגו: אגב אורחך. כשהלך לדרך לפי. תומך: לבעל דבבך אשתמע. לשון אחר: והפחיתו: נשף. נפח: עשרה. שהנער יכול להטוף טיפה של דיו והיינו ו"ד ששאריו עשרה: ושמואל אמר תשעה. ונאמר בו עוללות כנוקף זית שאין נשארין בו אלא דבר מועט שנים או שלשה גרגרים כדאמר אמיר כן לא ישייר במחנהו אלא דבר מועט וכמה ארבעה וחמשה בסעיפיה פוריה ארבעה והיינו תשעה: ו"ד שנים ושלושה ארבעה וחמשה. ר' יוחנן מקרא לא דייק להו אלא הכי קאמר הללו חמשה נשתיירו מהן סנחריב ושני בניו וקרא משמע כנוקף זית דמשתייר מעט כדאמר ענף שנים או שלשה גרגרים כד ישייר לו מעט ד' או ה': נבוכדנצר דכתיב. גבי (הנני) מושאל ועזריה תוארו וכויה די רביעא דמי לבר אלהין אלמא דחזא גבריאלי והיכרו בכבש: סנחריב ושני בניו. דכתיב והי הוא משתחוה בית נסרוך אלהיו וקטלתינהו מאי אמרת להו אמר להו ההוא גברא בההוא פחדא נמי יתיב אמר ליה היכי נעביד א"ל זיל

ושני נפשך במאי אישני אמר ליה זיל אייתי לי מספרא ואיגזיך אנא מהיכא אייתי א"ל עול להווא ביתא ואייתי אזל אשכחינהו אתו מלאכי שרת ואידמו ליה כגברי והו קא טחני קשיייתא א"ל הבו לי מספרא א"ל טחון חד גריוא דקשיייתא וניתן לך טחון חד גריוא דקשיייתא ויהבו ליה מספרתא עד דאתא איחשך א"ל זיל אייתי נורא אזל ואייתי נורא בהדי דקא נפח ליה אתלי ביה נורא בדקיניה אזל גזייה לרישיה ודיקיניה אמרו היינו דכתיב [\[ישעיה ז-כ\]](#) וגם את הזקן תספה אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי גרירתיה לארמאה שפיר ליה איתלי ליה נורא בדקיניה ולא שבעת חוכא מיניה אזל אשכח דפא מתיבותא דנח אמר היינו אלהא רבא דשיזביה לנח מטופנא אמר אי אזיל ההוא גברא ומצלח מקרב להו לתרין בנוהי קמך שמעו בנוהי וקטלוהו היינו דכתיב [\[מלכים ב יט-לז\]](#) ויהי הוא משתחוה בית נסרוך אלהיו ואדרמלך ושראצר בניו הכהו בחרב וגו' [\[בראשית יד-טו\]](#) ויחלק עליהם לילה הוא ועבדיו ויכס וגו' אמר רבי יוחנן אותו מלאך שנזדמן לו לאברהם לילה שמו שנאמר [\[איוב ג-ג\]](#) והלילה אמר הורה גבר ור' יצחק נפחא אמר שעשה עמו מעשה לילה שנאמר [\[שופטים ה-כ\]](#) מן שמים נלחמו הכוכבים ממסלותם נלחמו עם סיסרא אמר ריש לקיש טבא דנפחא מדבר נפחא וירדף עד דן אמר רבי יוחנן כיון שבא אותו צדיק עד דן תשש כחו ראה בני בניו שעתידין לעבוד ע"ז בדין שנאמר [\[מלכים א יב-כט\]](#) וישם את האחד בבית אל ואת האחד נתן בדין ואף אותו רשע לא נתגבר עד שהגיע לדין שנאמר [\[ירמיה ח-טז\]](#) מן נשמע נחרת סוסיו אמר רבי זירא אע"ג דשלח ר' יהודה בן בתירא מנציבין) הזהרו בזקן ששכח תלמודו מחמת אונסו והזהרו בוורדין כר' יהודה והזהרו בני עמי הארץ שמהן תצא תורה כי הא מילתא מודעינן להו [\[ירמיה יב-א\]](#) צדיק אתה ה' כי אריב אליך אך משפטים אדבר אותך מדוע דרך רשעים צלחה שלו כל בוגדי בגד נטעתם גם שורשו ילכו גם עשו פרי מאי אהדרו ליה [\[ירמיה יב-ה\]](#) כי את רגלים רצתה וילאוך ואיך תתחרה את הסוסים ובארץ שלום אתה בוטח ואיך תעשה בגאון הירדן משל לאדם אחד שאמר יכול אני לרוץ ג' פרסאות לפני הסוסים בין בצעי המים נזדמן לו רגלי אחד רץ לפני ג' מילין ביבשה ונלאה א"ל ומה לפני רגלי כך לפני הסוסים עאכ"ו ומה שלשת מילין כך ג' פרסאות על אחת כמה וכמה ומה ביבשה כך בין בצעי המים על אחת כמה וכמה אף אתה ומה בשכר ארבע פסיעות ששלמתי לאותו רשע שרץ אחר כבודי אתה תמיה כשאני משלם שכר לאברהם יצחק ויעקב שרצו לפני כסוסים עאכ"ו היינו דכתיב [\[ירמיה כג-ט\]](#) לנביאים נשבר לבי בקרבי רחפו כל עצמותי הייתי כאיש שכור וכגבר עברו יין מפני ה' ומפני דברי קדשו הני ד' פסיעות מאי היא דכתיב [\[ישעיה לט-א\]](#) בעת ההיא שלח מרודך בלאדן בן בלאדן מלך בבל ספרים וגו' משום כי חלה חזקיהו ויחזק שדר ליה ספרים ומנחה (איך) [\[דברי הימים ב לב-לא\]](#) לדרוש (את) המופת אשר היה בארץ דאמר רבי יוחנן אותו היום שמת בו אחז שתי שעות היה וכי חלה חזקיהו ואיתפח אהדרינהו קודשא בריך הוא להנך עשר שעי ניהליה דכתיב [\[ישעיה לח-ח\]](#) הנני משיב את צל המעלות אשר ירדה במעלות אחז בשמש אחרונית עשר מעלות ותשב השמש עשר מעלות במעלות אשר ירדה א"ל מאי היא א"ל חזקיהו חלש ואיתפח אמר איכא גברא כי האי ולא בעינא לשדורי ליה שלמא כתבו ליה שלמא למלכא חזקיה שלם לקרתא דירושלם שלם לאלהא רבא נבוכדנאצר ספריה דבלאדן הוה ההיא שעתא לא הוה התם כי אתא אמר להו היכי כתבינתו אמרו ליה הכי כתבינן אמר להו קריתו ליה אלהא רבא וכתבינתו ליה לבסוף אמר אלא הכי כתובו שלם לאלהא רבא שלם לקרתא דירושלם שלם למלכא חזקיה אמרי ליה קריינא דאירתא איהו ליהו פרוונקא רהט בתריה כדריהט ארבע פסיעות אתא גבריאל ואוקמיה אמר ר' יוחנן אילמלא (לא) בא גבריאל והעמידו לא היה תקנה לשונאיהם של ישראל מאי בלאדן בן בלאדן אמרי בלאדן מלכא הוה ואישתני אפייה והוה כי דכלבא הוה יתיב בריה על מלכותא כי הוה כתיב הוה כתיב שמיא ושמיא דאבוא בלאדן מלכא היינו דכתיב [\[מלאכי א-ו\]](#) בן יכבד אב ועבד אדניו בן יכבד אב הא דאמרן ועבד אדוניו דכתיב [\[ירמיה נב-יב\]](#) ובחודש החמישי בעשור לחדש היא שנת תשע עשרה [שנה] למלך נבוכדנאצר מלך בבל בא נבוזראדן רב טבחיים עמד לפני מלך בבל בירושלם וישרף את בית ה' ואת בית המלך

רש"י אשני נפשך. שנה נעמך כדי שלא יכיווד; ואגזיך אנא. אני אגלחך; קשיייתא. גרעיני תמיסי; טחון. חלו גרעיניו וניתן לך מספרים והיינו דכתיב בתערי השכיבה על שם שטרח נתנו לו הער לגלח ואחיה שכן נתנו לו בעברי נהר דברים שדרכן לעשות על ידי נהר דהיינו טחינת ריחים; וגם הזקן תספה. ללא כתיב גלוח אלא חרש אכל הזקן חתיב תספה לשון כליו על ידי אור שכלתה לגמרי; גרירתיה לגמרי; גרירתיה לארמאה וספר באפיה. אם אתה מחדך את הארמאיה והטעם בעיניו הבער לו אש בזקנו ולא שבעת חוכא מיניה; בית נסרוך אלהיו. לשון נסר שהשתחוה לנסר ועשאו אלהי; היינו דכתיב ויהי הוא משתחוה. משמע מפני שמתחווה לשם הכוה; ויחלק עליהם. איידי דלויי במלכאים איידי נמי בהאי קרא דכתיב ויהי בליה ההוא ויאל מלאך ה' וגו' נקט ויחלק עליהם לילה וגו'; מלאך שנזדמן לאברהם לילה שמו. והוא סייעו; מעשה לילה. שנלחמו בשבילו כוכבי לילה כמו שעשו בשביל ברא; טבא מליה דר' יצחק נפחא מדבר נפחא. ר' יוחנן דמקרי בר נפחא דכולא הש"ס כמו (ב"מ דף פה) מאן עייל בר נפחא נראה למורי דלבו של ר' יוחנן הוה נפחא ולהכי מיקרי בר נפחא וזית נפחא על שם יופיו; הזהרו בזקן. אע"פ ששכח תלמודו הואיל ומחמת אונסו הוא; הזהרו בוורדין כר' יהודה. דאמר בשחיטת חולין (דף כז). עד שיסחוט את הורדין של עוף הואיל וזולתו כולו כלאחד אינו חותכו ומולחו כבשר חיה ובהמה; הזהרו בבני עמי הארץ. שנעשו תלמידי חכמים לעשות להם כבוד שמהם תלך תורה לישראל שהרי יאלו שמעיה ואבטליון מבני בניו של סנחריב ומבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק כלקמן וע"ג דלמר רבי יהודה הכי הזהרו בבני עמי הארץ; כי הא מילתא. דלקמן מודעינן להו כי היכי דחזינן לקמן דלא זכה נבוכדנצר לאותו כבוד אלא מפני זכות ד' פסיעות כדאמרין לקמן ה"ג אמרי לבני עמי הארץ דלא זכו לאותו כבוד אלא מחמת זכות מעט שהיה באביהם מ"ד. ואית דאמרי דרבי זירא אלדעיל קאי אבני סנחריב אע"ג דשלח רבי יהודה הזהרו בבני ע"ה לכבדן שמהם תלך תורה כי היכי דנפקו מסנחריב כי הא מילתא מודיעים להו לבני ע"ה דהא דמוקרין להו לאו משום אביהם אלא משום תורה שבהם שלא תזוז דעתם עליהם ויאמרו אבותיהם דיקויס היו; מדוע דרך רשעים ללכה. מפני מה הללו נבוכדנצר וכבש ירושלים; אהדרו ליה. לירמיה; לבני מים. מרש"קו בלעז; ד' פסיעות. משורש לקמן; על אחת כמה וכמה. שיהו כל אדם יכולין לתמוה על מתן שכר גדול שיאכלם עליהם; לנביאים. אברהם יצחק ויעקב; נשבר לבי בקרבי. כלומר תמהתי על מתן שכרן; שחי שעות. כדי שלא יהא פנאי לספרו ולקבצו; אהפח. נהרפא; אהדרינהו הקב"ה. להנך שעות לחזקיהו דלוחו היום שנתרפא חזקיה היה של כ"ב שעות; רהט בתריה. דלית; לא היה להם תקנה. שהיה שכרו מרובה והיה לו רשות לאבד שאריתו; הוא כתיב שמיא ושמיא דאבוא. כדי שיהכבד אביו לכך נקרא שם אביו עליו שנקרא מרודך בלאדן דאי לא כתיב אלא מרודך בן בלאדן לא הוה מיתקרי עליה שמיא דאבוא דהכי כתיב כולוהו אונסי פלוני בן פלוני להכי כתיב מרודך בלאדן; בחדש החמישי בעשור לחדש בא נבוזראדן רב טבחיים עמד לפני מלך בבל בירושלם. אלמא נבוכדנצר סליק לירושלם: (רש"י)

ומי סליק נבוכד נצר לירושלים והכתיב [\[מלכים ב כה-ו\]](#) ויעלו אותו אל מלך בבל רבלתה ואמר ר' אבהו זו אנטוכיא רב חסדא ורב יצחק בר אבודימי חד אמר דמות דיוקנו היתה חקוקה לו על מרכבתו וחד אמר אימה יתירה היתה לו ממנו ודומה כמי שעומד לפניו אמר רבא טעין תלת מאה כודנייתא נרגא דפרזלא דשליט בפרזלא שדר ליה נבוכדנצר לנבוזראדן כולהו בלעתניהו חד דשא דירושלם שנאמר [\[תהילים עד-ו\]](#) פתוחיה יחד בכשיל וכילמות יהלומן בעי למיהדר אמר מסתמינא דלא ליעבדו בי כי היכי דעבדו בסנחריב נפקא קלא ואמר שורר בר שורר נבוזראדן שורר דמטא זימנא דמקדשא חריב והיכלא מיקלי פש ליה חד נרגא אתא מחייה בקופא ואיפתח שנאמר [\[תהילים עד-ה\]](#) יודע כמביא למעלה בסבך עץ קרדומות הוה קטיל ואזל עד דמטא להיכלא אדליק ביה נורא גבה היכלא דרכו ביה מן שמיא שנאמר [\[איכה א-טו\]](#) גת דרך ה' לבתולת בת יהודה קא זיחא דעתיה נפקא בת קלא ואמרה ליה עמא קטילא קטלת היכלא קלא קלית קימחא טחינא טחינת שנאמר [\[ישעיה מז-ב\]](#) כחי רחים וטחני קמח גלי צמתך חשפי שובל גלי שוק עברי נהרות חטים לא נאמר אלא קמח חזא דמיה דזכריה דהוה קא רתח אמר להו מאי האי אמרו ליה דם זבחים הוא דאישתפך אמר להו אייתי ואנסי אי מדמו כסי ולא אידמו אמר להו גלו לי ואי לא סריקנא לכו לבשרייכו במסריקא דפרזלא אמרו ליה האי כהן ונביא הוא דאינבי להו לישראל בחורבנא דירושלם וקטלוהו אמר להו אנא מפייסנא ליה אייתי רבנן קטיל עילויה ולא נח אייתי דרדקי דבי רב קטיל עילויה ולא נח אייתי פרחי כהונה קטיל עילויה ולא נח עד די קטל עילויה תשעין וארבעה ריבוא ולא נח קרב לגביה אמר זכריה זכריה טובים שבהן איבדתי נחא לך דאיקטילניהו לכולהו מיד נח הרהר תשובה בדעתיה אמר מה הם שלא איבדו אלא נפש אחת כך ההוא גברא מה תיהי עליה ערק שדר פורטיתא לביתיה ואיתגייר תנו רבנן נעמן גר תושב היה נבוזר אדן גר צדק היה מבני בניו של סיסרא למדו תורה בירושלים מבני בניו של סנחריב לימדו תורה ברבים ומאן ניהו שמעיה ואבטליון מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק ואף מבני בניו של אותו רשע ביקש הקב"ה להכניסו תחת כנפי השכינה אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבונו של עולם מי שהחריב את ביתך ושרף את היכלך תכניס תחת כנפי השכינה היינו דכתיב [\[ירמיה נא-ט\]](#) רפינו את בבל ולא נפתה עולא אמר זה נבוכדנצר רבי שמואל בר נחמני אמר אלו נהרות בבל ותרגמה דצינייתא (צרידתא) דבבלאי אמר עולא עמון ומואב שיביי דירושלם הו כיון דשמעניהו לנביאי דקא מיתנבאי לחורבנא דירושלם שלחו לנבוכדנצר פוק ותא אמר מסתמינא דלא ליעבדו לי כדעבדו בקמאי שלחו ליה [\[משלי ז-יט\]](#) כי אין האיש בביתו הלך בדרך מרחוק ואין איש אלא הקדוש ברוך הוא שנאמר [\[שמות טו-ג\]](#) ה' איש מלחמה שלח להו בקריבא הוא ואתי שלחו ליה הלך בדרך מרחוק שלח להו אית להו צדיקי דבעו רחמי ומייתו ליה שלחו ליה [\[משלי ז-כ\]](#) צרור הכסף לקח בידו ואין כסף אלא צדיקים שנאמר [\[הושע ג-ב\]](#) ואכרה לי בחמשה עשר כסף וחומר שעורים ולתך שעורים שלח להו הדרי רשיעי בתשובה ובעו רחמי ומייתו ליה שלחו ליה כבר קבע לתן זמן שנאמר [\[משלי ז-כ\]](#) ליום הכסא יבא (לבייתו אין כסא אלא זמן שנאמר [\[תהילים פא-ד\]](#) בכסה ליום חגנו שלח להו סיתווא הוא ולא מצניא דאתי מתלגא וממיטרא שלחו ליה תא אשינא דטורא שנאמר [\[ישעיה טז-א\]](#) שלחו כר מושל ארץ מסלע מדברה אל הר בת ציון שלח להו אי אתינא לית לי זוכתא דיתבנא ביה שלחו ליה קברות שלהם מעולין מפלטיירין שלך דכתיב [\[ירמיה ח-א\]](#) בעת ההיא נאום ה' יוציא את עצמות מלכי יהודה ואת עצמות שריו ואת עצמות ההנאים ואת עצמות הנביאים ואת עצמות יושבי ירושלים מקבריהם ושטחום לשמש ולירח ולכל צבא השמים אשר האבום ואשר עבדום ואשר הלכו אחריהם אמר ליה רב נחמן לרבי יצחק מי שמיע לך איתא אתי בר נפלי אמר ליה מאן בר נפלי א"ל משיח משיח בר נפלי קרית ליה א"ל אין דכתיב [\[עמוס ט-יא\]](#) ביום ההוא אקים

רש"י ומי סליק כו' והא כתיב. כההיא פרשתא ויעלו דקדיה אל המלך רבלתה אלמנא ברבלה הוה: זו אנטוכיא. ואנטוכיא קיימא לן דלחינה מארץ ישראל: דמות דיוקנו. של נבוכדנצר: חקוקה לו על מרכבתו. של נבוזראדן ודומה לו כמו שעומד לפניו ולכך כתיב בל נבוכדנצר והיינו כבוד: טעין תלת מאה כודנייתא. משאוי שלש מאות פרוזות: נרגא דפרזלא. פשוט ברזל: דשליט דפרזלא. ברזל חדוד הקוץ ברזל חסר: בלעתניהו. לא בלעיה ממנא אלא שיבס שהיו מתפוצצין הפטויסים כהכוס בשער לשבעיה: פתוחיה יחד. משמע על פתח אחד הלמו כל הכשולים ויכילפות יחד ולא הועיל כלום: שורר בר שורר. דולג בר דולג קוס וכבש ירושלים לנבוזראדן קאמר ל"א שורר בר שורר מדלג בר מדלג קפלת פעם אחת עם סנחריב ועכשיו פעם שניה: בקופא. מגב הפטיש ולא מחודו כמו קופא דמחטא (ב"מ דף קח:); יודע כמביא למעלה. הפלה היא יודע לפניך אותו סבך עץ קרדומות ששבר בו את ירושלים כאילו הביאו למעלה בכוס הכבוד: גבה היכלא. ובקש לעלות לרקיע: דרכו ביה מן שמיא. והשפילהו: זחה דעתיה. מתגאה על שהיה מלכיה: עמא קטילא. שכבר נגזר עליהם על כך: וטחני קמח. וטחני חטים לא נאמר אלא קמח שאין כריך טחינה: כמתך. מקום שהקלעים טומחין בלך הראש: שובל. קלע הראש שדומין לשבלים: גלי שוק עברי נהרות. פורענות זה היה הקב"ה אומר לישראל לכו וטחנו קמח כלומר טחונים אחס כבר לקמח ותחזרו ותטחון עדיין תגלי קלעי ראשיכם ושוקיכם והלכו בגלות: אייתו לי וינסי. ואנסה אם דם זבחים הוא: כסי ולא אידמי. שחט בהמות ולא אידמי הדם: פרטתא. שטר כוואה: ואיתגייר. נבוזראדן: גר תושב. שלח קבל עליו שאר מלות וקבל עליו שלח לעבוד עבודת כוכבים: של אותו רשע. נבוכדנצר: רפינו ולא נפתה. שהיה הקב"ה מבקש לרפאותו להכניס מבני בניו תחת כנפי השכינה: אלו נהרות בבל. שהם רעים לשחת: ננייתא דכבל. דקלים מרים הם שעומדים בנהרות ל"א כיונייתא דכבל דקלים רעים של נהרות בבל שאין נושאים פירות לפי שהמים רעים הן לגדל פירות בסוטה (דף מו:); אמר' קושטא הוא דאמריתו הני ננייתא דכבל משעת ימי בראשית איתנהו ונהר שחתה הני כיונייתא מי מרים ניהו: שיבסי. שכניס: פוק תא. לא ממקומך ובה אל ארץ ישראל ותכבשנה: כי אין האיש. מקרא הוא במשלי: בקריבא הוא. בקריב הוא ויבא בעת דוחק לפי דרכו של מקרא זה שהם שלחו לו שומעים אנו שהוא אכל מילתא דהוה אמרי ליה הוא משיב דבר זה: כרור הכסף לקח בידו. לדיקים שבהן מהו: ואכרה לי בחמשה עשר כסף. פתיי אותה במלכים בט"ו בניסן: כסף וחומר שעורים ולתך שעורים. צווח לדיקים שנקראו כסף חומר שעורים שלשים שאין ולתך חמשה עשר שאין אלו ארבעים וחמשה לדיקים שהעולם מתקיים עליהם בחולין פרק גיד הגשה (דף קכ. כב). פעמים שלשים כאלו וט"ו בארץ ישראל ועל פיהם שט"ו כאלו ושלשים בארץ ישראל ובמסכת חולין היבא דקא מפרש האי קרא בלדיקיא אמרי אין כסף אלא לדיקים וכן הוא אומר כרור הכסף לקח בידו: כבר קבע להם זמן. שלח יבא עד ע' שנה שהשלים גלות בבל: מתלגא וממיטרא. מחמת שלמים ומטריס: תא אשינא דטוראי. בל דרך החתית ההרים וההרים יגינו עליך מן השלמים ומן המטריס. שלחו כר מושל ארץ. שלחו שליה אל נבוכדנצר שהיה מושל ארץ שיבא אל הר אל בה דת ליון דרך הסלעים וההרים: לית לי זוכתא. לא יהיה לי מקום סביב לירושלים שנוכל אני וחייילי ליבש במקום מכוסה מפני הגשמים: קדיהם של ישראל. מערות שלהן סביב לירושלים ובהן אתה וחיילותיך יכולין ליבש: ויציאו את עצמות מלכי יהודה. שעתידים להשליך מן הקברים העלמות שנקברים שנאמר בעת ההיא וגו': אימת אתי בר נפלי. אייתי דלמינין כרור הכסף לקח בידו שנתמעטו הלדיקים קא מיירי הא נמי במשיח וקאמ' תלמידים מתמעטין ואייתי דלמיני' והיה האמת נעדרת אייתי הא דההוא אחרא דמיה קושטא: (רש"י)

את סוכת דוד הנפלת א"ל הכי אמר רבי יוחנן דור שכן דוד בא בו תלמידי חכמים מתמעטים והשאר עיניהם כלות ביגון ואנחה וצרות רבות וגזרות קשות מתחדשות עד שהראשונה פקדה שניה ממחרת לבא ת"ר שבוע שכן דוד בא בו שנה ראשונה מתקיים מקרא זה [\[עמוס ד-ז\]](#) והמטרתו על עיר אחת ועל עיר אחת לא אמר שנה חיצונית רב משתלחים שלישיית רעב גדול ומתים אנשים ונשים וטף חסידים ואנשי מעשה ותורה משתכחת מלומדיה ברביעית שובע ואינו שובע בחמישית שובע גדול ואוכלין ושותין ושמיחין ותורה חוזרת ללומדיה בששית קולות בשביעית מלחמות במוצאי שביעית בן דוד בא אמר רב יוסף הא כמה שביעית דהוה כן ולא אתא אמר אביי בששית קולות בשביעית מלחמות מי הוה ועוד כסדרן מי הוה [\[תהילים פט-נב\]](#) (אשר חרפו אויבין ה' אשר חרפו עקבות משיח) תניא ר' יהודה אומר דור שכן דוד בא בו בית הועד יהיה לזנות והגליל יחרב והגבלן יאשם ואנשי גבול יסובבו מעיר לעיר ולא יחוננו וחכמת הסופרים תסרח ויראי חטא ימאסו ופני הדור כפי כלב והאמת נעדרת שנאמר [\[ישעיה נט-טו\]](#) ותהי האמת נעדרת (וסר מרע משתולל) מאי ותהי האמת נעדרת אמרי דבי רב מלמד שנעשית עדרים ועדרים והולכת לה מאי וסר מרע משתולל אמרי דבי ר' שילא כל מי שסר מרע משתולל על הבריות אמר רבא מריש הוה אמינא ליכא קושטא בעלמא אמר לי הוה מרבנן ורב טובות שמה ואמרי לה רב טביומי שמה דאי הוה יחיבי ליה כל חללי דעלמא לא הוה משני בדבוריה זימנא חדא איקלעי להווא אתרא וקושטא שמה ולא הוה משני בדבוריהו ולא הוה מיית איניש מהתם בלא זימניה נסיבי איתנא מינהון והוה לוי תרתין בנין מינה יומא חד הוה יתבא דביתוהו וקא חייפא רישה אתאי שיבבתה טרפא אדשא סבר לאו אורח ארעא אמר לה ליתא הכא שכיבו ליה תרתין בנין אתו אינשי דאתרא לקמיה אמרו ליה מאי האי אמר להו הכי הוה מעשה א"ל במטותא מינך פוק מאתירין ולא תגרי בהו מותנא בהנך אינשי תניא ר' נהוראי אומר דור שכן דוד בא בו נערים ילבינו פני זקנים וזקנים יעמדו לפני נערים ובת קמה באמה וכלה בחמותה ופני הדור כפי כלב ואין הבן מתיישב מאביו תניא ר' נחמיה אומר דור שכן דוד בא בו העזות תרבה והיוקר יעת והגפן יתן פרוי והיין ביוקר ונהפכה כל המלכות למינות ואין תוכחה מסייע ליה לר' יצחק ד"ר יצחק אין בן דוד בא עד שתתהפך כל המלכות למינות אמר רבא מאי קרא [\[ויקרא יג-ג\]](#) כולו הפך לבן טהור הוא ת"ר [\[דברים לב-ו\]](#) כי ידן ה' עמו [וגו'] כי יראה כי אזלת יד ואפס עצור ועוזב אין בן דוד בא עד שירבו המסורות ד"א עד שיתמעטו התלמידים ד"א עד שתכלה פרוטה מן הכיס ד"א עד שיתאישו מן הגאולה שנאמר ואפס עצור ועוזב כביכול אין סומך ועוזר לישראל כי הא דר' יירא כי הוה משכח רבנן דמעסקי ביה אמר להו במטותא בעינא מניינו לא תרחקו דתנינא ג' באין בהיסח הדעת אלו הן משיח מצאיה ועקרב אמר רב קטינא שית אלפי שני הוה עלמא וחד חרוב שנאמר [\[ישעיה ב-יא/א\]](#)

ובעונותינו שרבו יצאו מהם מה שיצאו אמר ליה אליהו לרב יהודה אחוה דרב סלא חסידא אין העולם פחות משמונים וחמשה יובלות וביובל האחרון בן דוד בא אמר ליה בתחילתו או בסופו אמר ליה איני יודע כלה או אינו כלה אמר ליה איני יודע רב אשי אמר הכי א"ל עד הכא לא תיסתכי ליה מאכא ואילך איסתכי ליה שלח ליה רב חנן בר תחליפא לרב יוסף מצאתי אדם אחד ובידו מגילה אחת כתובה אשורית ולשון קדש אמרתיו לו זו מניין לך אמר לי לחילול שבת רומי נשכרתי ובין גינזי רומי מצאתיה וכתוב בה לאחר ד' אלפים ומאתים ותשעים ואחד שנה לבריאתו של עולם העולם יתום מהן מלחמות תנינים מהן מלחמות גוג ומגוג ושאר ימות המשיח ואין הקב"ה מחדש את עולמו אלא לאחר שבעת אלפים שנה רב אחא בריה דרבא אמר לאחר חמשת אלפים שנה איתמר תניא רבי נתן אומר מקרא זה נוקב יורוד עד תהום [\[חבקוק ב-ג\]](#) כי עוד חזון למועד ויפח לקף ולא יכזב אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא לא יאחר לא כרבותינו שהיו דורשין [\[דניאל ז-כה\]](#) עד עידן ועידן ופלא עידן ולא כר' שמלאי שהיה דורש [\[תהילים פ-ו\]](#) האכלתם לחם דמעה ותשקמו בדמעות שלישי ולא כרבי עקיבא שהיה דורש [\[חגי ב-ו\]](#) עוד אחת מעט היא ואני מרעיש את השמים ואת הארץ אלא מלכות ראשון שבעים שנה מלכות שניה חמשים ושתיים ומלכות בן כוזיבא שתי שנים ומחצה מאי ויפח לקף ולא יכזב א"ר שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן תיפח עצמן. של מחשבי קיצין שהיו אומרים כיון שהגיע את הקץ ולא בא שוב אינו בא אלא חכה לו שנאמר אם יתמהמה חכה לו שמה תאמר אנו מחכים והוא אינו מחכה ת"ל [\[ישעיה ל-יח\]](#) לכן יחכה ה' לחוננכם ולכן ירום לרחמכם וכי מאחר שאנו מחכים והוא מחכה מי מעכב מדת הדין מעכבת וכי מאחר שמדת הדין מעכבת אנו למה מחכים לקבל שכר שנאמר [\[ישעיה ל-יח\]](#) אשרי כל חוכי לו אמר אביי לא פחות עלמא מתלתין ושיתא צדיקי דמקבלי אפי שכינה בכל דרא שנאמר אשרי כל חוכי לו לו בגימטריא תלתין ושיתא הוה איני והאמר רבא דרא דקמי קודשא בריך הוא תמני סרי אלפי [פרסא] הואי שנאמר [\[יחזקאל מח-לה\]](#) סביב שמנה עשר אלף לא קשיא הא דמסתכלי באיספקלריא המאירה הא דמסתכלי באיספקלריא שאינה מאירה ומי נפיש כולי האי והאמר חזקיה א"ר רימיה משום רשב"י ראינו בני עלייה והן מועטין אם אלף הם אני ובני מהם אם מאה הם אני ובני מהם אם שנים הם אני ובני הם לא קשיא הא דעילי בבר הא דעילי בלא בר אמר רב כלו כל הקיצין ואין הדבר תלוי בלאהבי ומעשים טובים ושמואל אמר דיו לאבל שיעמוד באבלו כנתניא ר' אליעזר אומר אם ישראל עושין תשובה נגאלין ואם לאו אין נגאלין אמר ליה רבי יהושע אם אין עושין תשובה אין נגאלין אלא הקב"ה מעמיד להן מלך שגזרותיו קשות כהמן וישראל עושין תשובה ומחזירן למוטב תניא אידך ר' אליעזר אומר אם ישראל עושין תשובה נגאלין שנאמר [\[ירמיה ג-יד/ב\]](#)

מלכים יראו וקמו שרים וישתחוו אמר לו רבי אליעזר והלא כבר נאמר [\[ירמיה ד-א\]](#) אם תשוב ישראל נאום ה' אלי תשוב אמר לו רבי יהושע והלא כבר נאמר [\[דניאל יב-ז\]](#) ואשמע את האיש לבוש הבדים אשר ממעל למימי היאור וירם ימינו ושמאלו אל השמים וישבע בחי העולם כי למועד מועדים וחצי וככלות נפך יד עם קדש תכלינה כל אלה וגו' ושתק רבי אליעזר ואמר רבי אבא אין לך קץ מגולה מזה שנאמר [\[יחזקאל לו-ח\]](#) ואתם הרי ישראל ענפכם נתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל וגו' רבי (אליעזר) אומר אף מזה שנאמר [\[זכריה ח-י\]](#) כי לפני הימים (האלה) [ההם] שכר האדם לא נהיה ושכר הבהמה איננה וליוצא זלבה אין שלום מן הצר מאי ליוצא זלבה אמר רב אמר אף תלמידי חכמים שכתוב בהם שלום דכתיב [\[תהילים קט-קסח\]](#) שלום רב לאהבי תורתך אין שלום מפני צר ושמואל אמר עד שיהיו כל השערים כולן שקולין אמר רבי חנינא אין בן דוד בא עד שיתבקש דג לחולה ולא ימצא שנאמר [\[יחזקאל לב-יד\]](#) אז אשקיע מימיהם ונהרותם כשמן אוליק וכתב (בתריה) [\[יחזקאל כט-כא\]](#) כיום ההוא אצמיח קרן לבית ישראל אמר רבי חמא בר חנינא אין בן דוד בא עד שתכלה מלכות הזלה מישראל שנאמר [\[ישעיה יח-ה\]](#) וכרת הזלזלים במזמרות] וכתיב בתריה בית ההיא יובל שי לה' עבאת עם ממשך ומורט אמר זעירי אמר רבי חנינא אין בן דוד בא עד שיכלו גסי הרוח מישראל שנאמר [\[צפניה ג-יא\]](#) כי אז אסיר מקרבך עליזי גאותך וכתב [\[צפניה ג-ב\]](#) והשארתי בקרבך עד עני דל וחסו בשם ה' אמר רבי שמלאי משום רבי אלעזר בר"ש אין בן דוד בא עד שיכלו כל שופטים ושופטים מישראל שנאמר [\[ישעיה א-כה\]](#) ואשיבה ידי עליך ואצרוך כבור סייגך וגו' ואשיבה שופטיך אמר עולא אין ירושלים נפדיית אלא בצדקה שנאמר [\[ישעיה א-כז\]](#) ציון במשפט תפדה ושביה

בדקה אחר רב פפא אי בטלי יהירי בטלי אמגושי אי בטלי דייני בטלי גזירפטי דכתיב [\[צפניה ג-טו\]](#). הסיר ה' משפטיו פנה אויבך אמר ר' יוחנן אם ראית דור שמתמעט והולך כחה לו ואסירה כל בדיליך ואי בטלי דייני בטלי גזירפטי דכתיב [\[צפניה ג-טו\]](#). הסיר ה' משפטיו פנה אויבך אמר ר' יוחנן אם ראית דור שמתמעט והולך כחה לו ונאמר [\[שמואל ב-כח\]](#). ואת עם בני תושבי וגו' אמר רבי יוחנן אם ראית דור שצרות רבות באות עליו כנהר חכה לו שנאמר [\[ישעיה נט-יט\]](#). כי בא כהר צר (ו) רוח ה' נוססה בו וסמך ליה ובה לציון גואל ואמר רבי יוחנן אין בן דוד בא אלא בדור שכולו זכאי או כולו חייב בדור שכולו זכאי דכתיב [\[ישעיה ס-כא\]](#) ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ בדור שכולו חייב דכתיב [\[ישעיה נט-טז\]](#) וירא כי אין איש וישתומם כי אין מפגיעו וכתיב [\[ישעיה מח-יא\]](#) למעני אעשה אמר רבי אלכסנדר רבי יהושע בן לוי רמי כתיב [\[ישעיה ס-כב\]](#) בעתה וכתיב אחישנה זכו אחישנה לא זכו בעתה אמר רבי אלכסנדר רבי יהושע בן לוי רמי כתיב [\[דניאל ז-יג\]](#) וארו עם ענני שמיא כבר אינש אתה וכתביב [\[זכריה ט-ט\]](#) עני ורוכב על חמור זכו עם ענני שמיא לא זכו עני רוכב על חמור אמר ליה שבור מלכא לשמואל אמריתו משיח על חמרא אתי אישדר ליה סוסיא ברקא דאית לי אמר ליה מי אית לך בר חיור גווי ר' יהושע בן לוי אשכח לאלהו דהוי קיימי אפיתחא דמערתא דרבי שמעון בן יוחאי אמר ליה אתינא לעלמא דאתי אמר ליה אם ירצה אדון הזה אמר רבי יהושע בן לוי שנים ראיתי וקול ג' שמעתי אמר ליה אימת אתי משיח אמר ליה זיל שייליה לדידיה והיכא יתיב אפיתחא דקרתא ומאי סימניה יתיב ביני עניי סובלי חלאים וכולן שרו ואסירי בחד זימנא איהו שרי חד ואסירי חד אמר דילמא מבעינא דלא איעבב אזל לגביה אמר ליה שלום עליך רבי ומורי אמר ליה שלום עליך בר ליואי א"ל לאימת אתי מר א"ל היום אתא לגבי אליהו א"ל מאי אמר לך א"ל שלום עליך בר ליואי א"ל אבטחך לך ולאבונך לעלמא דאתי א"ל שקורי קא שקר בי דאמר לי היום אתינא ולא אתא א"ל הכי אמר לך [\[תהילים צה-ז\]](#) היום אם בקולו תשמעו שאלו תלמידיו את רבי יוסי בן קיסמא אימתי בן דוד בא אמר מתירא אני שמא תבקשו ממני אות אמרו לו אין אנו מבקשין ממך אות א"ל לכשיפול השער הזה ויבנה ויפול ויבנה ויפול ואין מספיקין לבנותו עד שבן דוד בא אמרו לו רבינו תן לנו אות אמר להם ולא כך אמרתם לי שאין אתם מבקשין ממני אות אמרו לו ואף על פי כן אמר להם אם כך יהפכו מי מערת פמיים לדם ונהפכו לדם בשעת פטירתו אמר להן העמיקו לי ארוני

רש"י כי למועד מועדים. אלמא יק קץ בדבר: וככלות נפך יד עם קדש. כשהכלה תקומתה וחזק ידויהם שהיתה נפולה איך ואלוך גבורה ותועלת לפשוע אנה ואנה ואחר שהכלה גבורתה שיהיו שפלים למאה: תכליה. אלו הצרות ובה משא כלאמרינו כי חזלת יד: מגולה מזה. כשתתן ארץ ישראל פריה בעין אף אז יקרב הקץ ואין כך קץ מגולה ויהי: 'אליעזר אומר מזה. הפסוק כשהרעה דלון אום חרם משכר ורף עקר הבהמה לא נהיה והיינו כלאמרו עד שהכלה פרוטה מן הכיס אין מעות מנזיות כביש: כבר בהמה. עבודת האלמה שהיא על ידי בהמה חנונה: וליואל ולבא אין שגום. אז יבא משיח: אגלוס רבו. והיינו וליואל ולבא אלו תלמידי חכמים אותם שהיה דינם ללכת ולבא בשגום כדכתיב שגום רב לאוהבי תורתך אפילו להנהו אין שגום. מן הצר. מרוב הצרות ל"א מילר הרע: שקולין. שזין שער התבואה וזין רווחי כלאמרו חמשיית שובע גדול ל"א שקולין שזין שכולן יקרין: כשמן אוליד. שהיו כולן קפויין וכיון שהם קפויין אין דינם נמלאין בחכה: עד שהכלה מלכות הלה. שלא הא להם אום שולטנות לישאל אפילו שולטנות קלה ולה: נתיאחוו. ענפים טענים כלומר השקים והשפטים: וחסו בשם השם. כלומר שבה להם גאולה וחסו בכל שדי: סיגיד. הערבות שדי: בדיליד. המובלים לראשי עם: יהירי. גסי רוח מישאל: אמגושי. פרסיים מכשפין שמגעוין ישראל בשם' שבת (דף עה). פלוגתא איכא למאן דאמר אמגושי חרקי ואיכא מ"ד גזופי עובדי כוכבים: גזירפטי. שפטים עובדי כוכבים החובטין את ישראל במקלות: ואכרוף כבור סיגיד. פנה אויבך. גזירפטי: כשאכרוף ואסלקם ממך אזי אסירה כל בדיליד: אמגושי. הדגלים מיראת המקום: סיגיד. כמו רב דמתרגמינן סגוי: משפטיו כמו (לפניה ג) שופטיו: פנה אויבך. גזירפטי: נוססה. כמו (ישעיה ו) כמסוס נוסס וכמו (שם נה) יאכלס סס רוח המקום נוקבת ומחרבת אותן עם הצרות הבאות אלה הוא מתכוין להשמידם: יירשו ארץ. היינו גאולה: עם ענני שמיא כבר אינש אתי. במהיות: וכתבי עני ורוכב על החמור. כעני הבא על חמורו בעליות: סוסי ברקא. סוס מסורק ומכוון ונלה שיש לי דגנתי הוא שיעב על חמור מלגלג היה ל"א סוסיא ברקא סוס בדוק לרוץ: בר חיור גווי. כלום יש לך סוס בר מזה גווינן שחמור שלו כן הוא במלכתא בעלמא דחיה: חיור. מזה בלשון פריש: האדון הזה. שכניה היתה עמהם: קול שגשה. דשכניה הוה בהדייהו: לדידיה. למשיח: שפתחא (דקרתא). נראה למורי לא שפתח העיר ממש אלף גן עדן הוא כנגד כל העולם וקאמר ליה דבארוח כד של גן עדן שנגד פתח העיר משיח שרוי: סובלי חלאים. מנוגעים והוא נמי מנוגע דכתיב (ישעיה נג) והוא מחולל מפשעיו וכתבי (שם) חלייתו הוא נשא: כולהו. מי שיש לו חרבע וחמש נגעים: חרסי להו ושרו כחדא זימנא. מתירין כל נענתן ביחד ומקנחין אותן וחורין וקושין אותן: ואיהו. משיח: שרי חד. נגע ומקנחו וקושין ורח"כ מחיר האחר ועושה כן ואינו מחיר שני נגעים יחד דכבר אי בעי לי ללכת ולגאל את ישראל לא איתעבב כדי שקיפת שני נגעים: אמר ליה. ר' יהושע למשיח לאימת אתי מר אמר ליה היום: אבטחך לך ולאבונך לעולם הבא. דאי לאו לדיקים גמורין חרם לא הוה יחיב לך שלמא ולא הוה מדכר שמיא דאבונך: היום אם בקולו. של הקב"ה תשמעו: השער הזה. של עיר רומי. שבעיר רומי היה אותו שער: ואין מספיקין לבנותו. פעם שלשיש: מי פמיים. שירדן נובע ממנו כדנתיב בכבורות (דף נה). דן יואל ממערת פמיים ומפרש ההם שפיר: העמיקו ארוני. עשו לי קבר בקרקע עמוק: (רש"י)

תוספות אין	פירוש	לקטע	זה	תוספות
----------------------------	-----------------------	----------------------	--------------------	------------------------

דף - צח

שארין כל דקל ודקל שבבבל שאין סוס של פרסיים נקשר בו ואין לך כל ארון וארון שבארץ ישראל שאין סוס מדי אוכל בו תבן אמר רב אין בן דוד בא עד שתתפשט המלכות על ישראל תשעה חדשים שנאמר [\[מיכה ב-ב\]](#) לכן יתנם עד עת יולדה וילדה ויתר אחיו ישובו על בני ישראל אמר עולא ייתי ולא איחמיניה וכן אמר ר' יוחנן ייתי ולא איחמיניה רב יוסף אמר ייתי ואזכי דאיתבי בטולא דכופיתא דחמריה אמר ליה אביי (לרבה) (לרבה) מאי טעמא אילימא משום חבלו של משיח והתניא שאלו תלמידיו את רבי אלעזר מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח יעסוק בתורה ובגמילות חסדים ומר הא תורה והא גמילות חסדים אמר (ליה) שמה יגרום החטא כדר' יעקב בר אידי דר' יעקב בר אידי רמי כתיב [\[בראשית כח-טו\]](#) הנה אנכי עמך ושמרתך בכל אשר תלך וכתביב [\[בראשית לב-ח\]](#) ויירא יעקב מאד וייצר לו שהיה מתירא שמה יגרום החטא כדנתיב [\[שמות טו-טז\]](#) עד יעבור עמך ה' זו ביאה ראשונה עד יעבור עם זו קניית זו ביאה שניה אמר מעתה ראויהם היו ישראל לעשות להם נס בביאה שניה כביאה ראשונה אלא שגרם החטא וכן אמר ר' יוחנן ייתי ולא איחמיניה א"ל ריש לקיש מ"ט אילימא משום דכתיב [\[עמוס ה-יט\]](#) כאשר ינוס איש מפני הארי ופגעו הדוב [ובא הבית] וסמך ידו אל הקיר ונשכו נחש בא ואראך דוגמתו בעולם הזה בזמן שאדם יוצא לשדה ופגע בו סנטר דומה כמי שפגע בו ארי נכנס לעיר פגע בו גבאי דומה כמי שפגעו דוב נכנס לביתו ומצא בניו ובנותיו מוטלין ברעב דומה כמי שנשכו נחש אלא משום דכתיב [\[ירמיה ל-ו\]](#) שאלו נא וראו אם ילד זכר מדוע ראיתי כל גבר ידיו על חלציו כיולדה ונהפכו כל פנים לירקון מאי ראיתי כל גבר אמר רבא בר יצחק אמר רב מי שכל גבורה שלו ומאי ונהפכו כל פנים לירקון אמר רבי יוחנן פמליא של מעלה ופמליא של מטה בשעה שאמר הקב"ה הללו מעשה ידי והללו מעשה ידי היאך אבד אלו מפני אלו אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי רהיט ונפל תורא ואזיל ושדי ליה סוסיא באורייה אמר רב גידל אמר רב עתידין ישראל דאכלי שני משיח אמר רב יוסף פשיטא ואלא מאן אכיל להו חילק ובילק אכלי להו לאפקוי מדברי הייל דאמר אין משיח לישראל

שכבר אכלוהו בימי חזקיה אמר רב לא אברי עלמא אלא לדוד ושמואל אמר למשה ורבי יוחנן אמר למשיח מה שמו דבי רבי שילא אמרי שילה שמו שנאמר [\[בראשית מט-י\]](#) עד כי יבא שילה דבי רבי ינאי אמרי ינון שמו שנאמר [\[תהילים עב-ז\]](#) יהי שמו לעולם לפני שמש ינון שמו דבי רבי חנינה אמר חנינה שמו שנאמר [\[ירמיה טז-ג\]](#) אשר לא אתן לכם חנינה ויש אומרים מנחם בן חזקיה שמו שנאמר [\[איכה א-טז\]](#) כי רחוק ממני מנחם משיב נפשי ורבנן אמרי חזקיה דבי רבי שמו שנאמר [\[ישעיה נג-ד\]](#) אכן חליינו הוא נשא ומכאובינו סבלם ואנחנו חשבנוהו נגוע מוכה אלהים ומעונה אמר רב נחמן אי מן חייא הוא כנון אבא שנאמר [\[ירמיה ל-כא\]](#) והיה אדירו ממנו ומושלו מקרבו יצא אמר רב אי מן חייא הוא כנון רבינו הקדוש אי מן מתיא הוא כנון דניאל איש חמודות אמר רב יהודה אמר רב עתיד הקדוש ברוך הוא להעמיד להם דוד אחר שנאמר [\[ירמיה ל-ט\]](#) ועבדו את ה' אלהיהם ואת דוד מלכם אשר אקים להם הקים לא נאמר אלא אקים א"ל רב פפא לאביי והכתיב [\[יחזקאל לז-כה\]](#) ודוד עבדי נשיא להם לעולם כגון קיסר ופלגי קיסר דרש רבי שמלאי מאי דכתיב [\[עמוס ה-יח\]](#) הוי המתאווים את יום ה' למה זה לכם יום ה' הוא חשך ולא אור משל לתרגול ועטלף שהיו מצפין לאור א"ל תרגול לעטלף אני מצפה לאורה שאורה שלי היא ואתה למה לך אורה

רש"י שאין סוס מדי אוכל בו חנו. שמואלאין הארונות חוץ לקרקע ועשוין מהו חבוסים במלחמה גוג ומגוג: שאין כל דקל וכו'. כלומר עתידין פרס ומדי לבא על בבל ולכלבה והתמלחה כל ארץ בבל חיילות פריסיים וסוסיים ומשם באים לא"י ולבוכים אותה: עד שהפשוט מלכות על ישראל ט' חדשים שנאמר לכן יתנס לישאל עד עת יולדה ילדה. היינו ט' חדשים כדמתרגמינן בן יתמסרון כעידן דילדתא למילד וכתבי (מכה ה) ועמד ורעה בעוז ה' וגו' וישבו כי עתה יגדל ומתרגמינן ויהיו מביני גלותהו: על בני ישראל. היינו כל העולם שישאלו מפחדים בו: ייתי. משיח ולא אחמיניה: בטולא דכופיתא דחמריה. בבל הרעו של חמורו כלומר אפילו כדך אני רואה ובבל דארטנו: כופיתא. רעי כמו רמא כופת' וסכר ידנא בבבא בתרא (ד' עג:): מאי טעמא. אמר לא אחמיניה: חבלו של משיח. גרולו ולקמן בני משיח הוא ל"א חבלו פחדים וחבלים שהיו בימיו מחיל העובדי כוכבים: לעשות להם נס. לעלות חזרו על כרחם של מלכי פרס: בציאה שניה. בימי עזרא כציאה ראשונה בימי יהושע מדהקישן הכתוב: מאי טעמא. איזו כרה בלה בארץ בימיו שאתה אומר לא אחמיניה: סנטר. מפרש ב"ב (דף סה.) צר מחזייתא שידע מילכי השדות וגבוליהו עד כאן של פלוני מכלן ואילך של פלוני ובידו לרבות לאחד ולמעט לאחר וכשפוגעו אותו סנטר רואה למדוד שדותיו לקצר מילכי השדות ודומה כמי שפגע בו ארי: גבאי. גובה מס המלך: מי שכל הגבוה שבו. הקב"ה מטעם בעלמו כיוצא ומומר בשעה שמעביר העובדי כוכבים מפני ישראל היאך ארביד חלו מפני חלו: אמר פליא של מעלה ושל מטה. מלכיים וישאלו: אפילו הגרים לא גרסינן: רהיט ונפיל חורא ואזיל ושיי סוסיא בצוריה. כשרץ השור ונפל מעמידין סוס במקומו באבוס מה שלח היה רואה לעשות קודם מפתחו של שור שהיה חביב עליו שורו ביותר וכשהתפס השור היום או למחר ממפתחו קשה לו להוליא סוסו מפני השור לאחר שהעמידו שם כך הקב"ה כיון שראה מפתחו של ישראל נתון גלוהו לעובדי כוכבים ובשחורים ישראל בתשובה ונגאלין קשה לו להוליא סוסו מפני ישראל: אורייה. כמו (מלכים א ה) אריות סוסיים: דלכלי שני משיח. שובע שהיה באותן הימים לישאל יהיה: אלח חילק ובילק וכלי להו. כך היו רגולין לומר כאלה שאומר וכי שדים וקדמות ואלוהו ובמסכת חולין (דף יע.) לא חילק ידענא ולא בילק ידענא ולי נראה דמשמעות לשון חילק ובילק לשון חורבה כמו בוקה ומבוקה ומבולקה (נחום ב) ואמרינן בחולין (סג) לא חילק דרענן דמלכין לחלק הסימן שמלכין לחלק כל הטבעת ולשיר על פני כולו ולא בילק לרבי יוסי שמחייב הסימן שחורף קתה בתוך הטבעת והשאר חוץ לטבעת ונראה למורי דאין לו משמעות לא הכא ולא האם ל"א חילק ובילק ב' דייני סדום שהיו שמותיין כך: אין משיח לישראל. שחזקיה היה משיח ועליו נאמר כל הנבואות אלמתי קרן לבית ישראל ועמד ורעה בעוז ה': אלח לדוד. בזכות דוד שהיה עתיד לומר כמה שירות ותושבחות: למשה. בשביל משה שהיה עתיד לקבל את החוריה: מה שמו. של משיח: ינון שמו. כמו ינאי כל אחד היה דורש אחר שמו: לפני שמש. עד שלא נברא היה שמו ינון והיינו אחד מו' דברים שעלו במחשבה ליבראית: ולא אתן להם חנינה. עדיין לא יבא משיח: מנחם. בן חזקיה: חזקיה דבי רבי. מורע של בית רבי. אי מן חייא הוא כנון רבינו הקדוש. אם משיח מאותן שהיו עכשיו ודאי היינו רבינו הקדוש דסובל החלואים וחסיד גמור הוא כדאמרין בבבא מיעבא (דף פה.) ואם היה מאותן שמהו כבר היה לניאל איש חמודות שנוון ביסורין בגוב אריות וחסיד גמור היה והאי כנון לכו דווקא ל"א כנון רבינו הקדוש כלומר אם יש דוגמתו בחיים היינו רבינו הקדוש ואם דוגמתו הוא למתים היינו כנון דניאל איש חמודות: דוד אחר. שעתיד למלוך עליהם: אקים. הקים לא נאמר אלח אקים: כנון קיסר ופלגי קיסר. מלך ושינו לו בן דוד החדש מלך כדכתיב ודוד מלכם אשר אקים ודוד המלך שני לו כדכתיב נשיא להם ולא כתוב מלך: עטלף. קלפא שורי"ץ בלע"ז ואין לה עינים: שאורה שלי הוא. שיש לי עינים לראות ונמלכתי נהנית בה כך ישראל מפני גלוהו שיום ה' יהיה להם אור אבל העובדי כוכבים למה מקוים אותו הרי הוא להם חשך ולא אור: (רש"י)

תוספות	פירוש	לקטע	זה	תוספות
--------	-------	------	----	--------

צט

והיינו דא"ל ההוא מינא לרבי אבהו אימתי אתי משיח א"ל לבי חפי להו חשוכא להנהו אינשי א"ל מילט קא לייטת לי א"ל קרא כתיב [\[ישעיה ס-ב\]](#) כי הנה החשך יכסה ארץ וערפל לאומים ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה תניא ר' אליעזר אומר ימות המשיח ארבעים שנה שנאמר [\[תהילים צה-ג\]](#) ארבעים שנה אקוט בדור רבי אלעזר בן עזריה אומר שבעים שנה שנאמר והיה ביום ההוא ושכחת צור שבעים שנה כימי מלך אחד איזהו מלך מיוחד הוא אומר זה משיח רבי אומר שלשה דורות שנאמר [\[תהילים עב-ה\]](#) ייראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים ר' הילל אומר אין להם משיח לישראל שכבר אכלוהו בימי חזקיה אמר רב יוסף שרא ליה מריה לרבי הילל חזקיה אימת הוה בבית ראשון ואילו זכריה קא מתנבין בבית שני ואמר [\[זכריה ט-ט\]](#) גילי מאד בת ציון הריעית בת ירושלים הנה מלכך יבא לך צדיק ונושע הוא עני ורוכב על חמור ועל עיר בן אתונות תניא אידך ר' אליעזר אומר ימות המשיח ארבעים שנה כתיב הכא [\[דברים ג-ג\]](#) ויענך וירעיבך ויאכילך וכתוב התם [\[תהילים צ-טו\]](#) שמחנו כימות עניתנו שנות ראינו רעה רבי דוסא אומר ד' מאות שנה כתיב הכא [\[בראשית טו-ג\]](#) ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה וכתוב התם שמחנו כימות עניתנו רבי אומר ג' מאות וששים וחמש שנה כמנין ימות החמה שנאמר [\[ישעיה סג-ד\]](#) כי יום נקם בלבי ושנת גאולי באה מאי יום נקם בלבי א"ר יוחנן ללבי גליתי לאבריי לא גליתי ר"ש בן לקיש אמר ללבי גליתי למלאכי השרת לא גליתי תני אבימי בריה דרבי אבהו ימות המשיח לישראל שבעת אלפים שנה שנאמר [\[ישעיה סב-ה\]](#) ומשוש חתן על כלה (כן) ישיש עליך (ה') אלהיך אמר רב יהודה אמר שמואל ימות המשיח כמיום שנברא העולם ועד עכשיו שנאמר [\[דברים יא-כא\]](#) כימי השמים על הארץ רב נחמן בר יצחק אמר כימי נח עד עכשיו שנאמר [\[ישעיה נד-ט\]](#) כי מן נח זאת לי אשר נשבעתי אמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא לימות המשיח אבל לעולם הבא [\[ישעיה סד-ג\]](#) עין לא ראתה אלהים זולתך (אלהים) יעשה למחכה לו ופליגא דשמואל דאמר שמואל אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שבעוד מלכות בלבד ואמר רבי חייא בר אבא א"ר יוחנן כל הנביאים לא נתנבאו אלא לבעלי תשובה אבל צדיקים גמורים עין לא ראתה אלהים זולתך ופליגא דרבי אבהו דא"ר אבהו (א"ר) מקום שבעלי תשובה עומדין שם צדיקים אינן עומדין שם שנאמר [\[ישעיה נז-יט\]](#) שלום שלום לרחוק ולקרוב ברישא רחוק והדר קרוב מאי

רחוק רחוק דמיקרא ומאי קרוב דמיקרא ודהשתא ורבי יוחנן אמר לרחוק שהוא מעבירה קרוב שהוא קרוב מעבירה ונתרחק ממנה וא"ר חייא רב אבא א"ר יוחנן כל הנביאים כולן לא נתנבאו אלא למשיא בתו לתלמיד חכם ולעושה פרקמטיא לתלמיד חכם ולמהנה תלמיד חכם מנכסיו אבל תלמידי חכמים עצמם עין לא ראתה אלהים וזולתן מאי עין לא ראתה אמר רבי יוחנן בן לוי זה יין המשומר בענביו מששת ימי בראשית ו"ל אמר זה עין לא ראתה עין מעולם וא"ת אדם היכן דר בן גאון תאמר גן הוא עין לתלמוד לומר **[בראשית ב-י]** ונחיר יוצא מעדן להשקות את הגן: והאומר אין תורה מן השמים וכו': תנו רבנן **[במדבר טו-לא]** כי דבר ה' בזה ומצותו הפר הכרת תכרת זה האומר אין תורה מן השמים ד"א כי דבר ה' בזה זה המגלה פנים בתורה ואת מצותו הפר זה המפר ברית בשר הכרת תכרת בעולם הזה תכרת לעולם הבא מכאן אמר רבי אליעזר המודעי המחלל את הקדשים והמבזה את המועדות והמפר בריתו של אברהם אבינו והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה והמלביץ פני חבירו ברבים אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעולם הבא תניא אידך כי דבר ה' בזה זה האומר אין תורה מן השמים ואפילו אמר כל התורה כולה מן השמים חוץ מפסוק זה שלא אמרו הקדוש ברוך הוא אלא משה מפי עצמו זהו כי דבר ה' בזה ואפילו אמר כל התורה כולה מן השמים חוץ מדקדוק זה מקל וחומר זה מגזירה שיש זה הוא כי דבר ה' בזה תניא היה רבי מאיר אומר הלומד תורה ואינו מלמדה זה הוא דבר ה' בזה רבי נתן אומר כל מי שאינו משגיח על המשנה ר' נהוראי אומר כל שאפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק רבי ישמעאל אומר זה העובד עבודת כוכבים מאי משמעה דתנא דבי ר' ישמעאל כי דבר ה' בזה זה המבזה דבור שנאמר לו למשה מסיני **[שמות כ-ב/ה]**

דף צט ב

זמר בכל יום זמר בכל יום אמר רב יצחק בר אבדימי מאי קרא שנאמר **[משלי טז-כז]** נפש עמל עמלה לו כי אכף עליו פיהו הוא עמל במקום זה ותורתו עומלת לו במקום אחר אמר רבי אלעזר כל אדם לעמל נברא שנאמר **[איוב ה-ז]** כי אדם לעמל יולד איני יודע אם לעמל פה נברא אם לעמל מלאכה נברא כשהוא אומר כי אכף עליו פיהו הוא אומר לעמל פה נברא ועדיין איני יודע אם לעמל תורה אם לעמל שיחה כשהוא אומר **[יהושע א-ח]** לא ימוש ספר התורה הזה מפידן הוא אומר לעמל תורה נברא והיינו דאמר רבא כולהו גופי דרופתקי נינהו טובי לדוכי דהוי דרופתקי דאורייתא **[משלי ו-לב]** ונאף אשה חסר לב אמר ריש לקיש זה הלומד תורה לפרקים שנאמר **[משלי כב-יח]** כי נעים כי תשמרם בבטן כי יכונן יחדיו על שפתוך ת"ר **[במדבר טו-ל]** והנפש אשר תעשה ביד רמה זה מנשה בן חזקיה שהיה יושב דורש בהגדות של דופי אמר וכל היה לו למשה לכתוב אלא **[בראשית לו-כב]** ואחות לוטן תמנע ותמנע היתה פלגש לאליפז **[בראשית ל-ד]** וילך ראובן בימי קציר חטים וימצא דודאים בשדה יצאה ב"ק ואמרה לו **[תהילים ג-כ]** תשב באחיך תדבר בן אמך תתן דופי אלה עשית והחשתי דמית היות אהיה כמותך אויבך ואערכה לעיניך ועליו מפורש בקבלה **[ישעיה ה-ח]** הוי מושכי העון בחבלי השוא וכעבות העגלה חטאה מאי כעבות העגלה א"ר אסי יצר הרע בתחלה דומה לחוט של כוביא ולבסוף דומה לעבות העגלה דאתן עלה מיהת אחות לוטן תמנע מאי היא תמנע בת מלכים הואי דכתיב **[בראשית לו-כט]** אלוף לוטן אלוף תמנע וכל אלוף תמנע בלא תאגא היא בעיא לאיגיורי באתה אצל אברהם יצחק ויעקב ולא קבלוה הלכה והיתה פלגש לאליפז בן עשו אמרה מוטב תהא שפחה לאומה זו ולא תהא גבירה לאומה אחרת נפק מינה עמלק דצערניהו לישראל מאי טעמא דלא איבעי להו לרחקה וילך ראובן בימי קציר חטים אמר רבא בר' יצחק אמר רב מכאן לצדיקים שאין פושטין ידיהן בגזל וימצא דודאים בשדה מאי דודאים אמר רב יברוחי לוי אמר סיגלי ר' יונתן אמר **[סיבסוך]** **[סיבסוקי]**: א"ר אלכסנדר כל העוסק בתורה לשמה משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה שנאמר **[ישעיה ד-ה]** או יחזק במעוזי יעשה שלום לי שלום יעשה לי: רב אמר כאילו בנה פלטרין של מעלה ושל מטה שנאמר **[ישעיה נא-טז]** ואשים דברי בכיך ובצל ידי כסיתוך לנטוע שמים וליסד ארץ **[אמר ריש לקיש]** **[רבי יוחנן אמר]** אף מגין על כל העולם כולו שנאמר ובצל ידי כסיתוך ולוי אמר אף מקרב את הגאולה שנאמר **[ישעיה נא-טז]** ולאמר לציון עמי אתה אמר ריש לקיש כל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו שנאמר **[בראשית יב-ה]** ואת הנפש אשר עשו בחרן ר' **[אליעזר]** אומר כאילו עשאן לדברי תורה שנאמר **[דברים כט-ח]** ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם רבא אמר כאילו עשאו לעצמו שנאמר ועשיתם אותם אל תקרי אותם אלא אתם אמר רבי אבהו כל המעשה את חבירו לדבר מצוה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו שנאמר **[שמות יז-ה]** ומטף אשר הכית בו את היאר וכי משה הכהו והלא אהרן הכהו אלא לומר לך כל המעשה את חבירו לדבר מצוה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו: אפיקורוס: רב ור' חנינא אמרי תרויהו זה המבזה ת"ח רבי יוחנן ור' יהושע בן לוי אמרי זה המבזה חבירו בפני ת"ח בשלמא למ"ד המבזה חבירו בפני ת"ח אפיקורוס הוי מבזה תלמיד חכם עצמו מגלה פנים בתורה חכם עצמו אפיקורוס הוי מגלה פנים בתורה כגון מאי כגון מנשה בן חזקיה ואיכא דמתני לה אסיפא מגלה פנים בתורה רב ור' חנינא אמרי זה המבזה ת"ח רבי יוחנן ורביב"ל אמרי זה המבזה את חבירו בפני תלמיד חכם בשלמא למ"ד המבזה תלמיד חכם עצמו מגלה פנים בתורה הוי מבזה חבירו בפני ת"ח אפיקורוס הוי אלא למ"ד מבזה חבירו בפני תלמיד חכם מגלה פנים בתורה הוי אפיקורוס כגון מאן אמר רב יוסף כגון הני דאמרי מאי אהנו לן רבנן לדידהו קרו לדידהו תנו אמר ליה אביי האי מגלה פנים בתורה נמי הוא דכתיב **[ירמיה לג-כה]** אם בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי אמר רב נחמן בר יצחק מהכא נמי שמע מינה שנאמר **[בראשית יח-ב]** ונשאתי לכל המקום בעבורם אלא כגון דיתבי קמיה רביה ונפלה ליה שמעתא בדוכתא אחרייתא ואמר הכי אמרינן התם ולא אמר הכי אמר רבא אמר כגון הני דבי בנימין אסיא דאמרי מאי אהני לן רבנן מעולם

רפ"ז זמר בכל יום. היה מסדר למועד אע"פ שסדור פסח קומר והוא יגרום לך שיהיה לעולם הבא בשמחה ובקצרים: נפש עמל עמלה לו. מפני שעמל בחורה חורה עומלת לו: כי אכף עליו פיהו. מפני שהוא משיב דברים בפיו תמיד כחופץ שעל ההמור לישאף אחריה זמר כלומר שעוסק בקצרים ובזמירות תדיר תדיר נעשה זמר כך החורז על החורה נעשה לו פסוקים כפיו: תורה עומלת לו. שמחזרה עליו ומבקשת עליו קונה למסור לו טעמי תורה וסדריה וכל כך למה מפני שאכף שכפף פיהו על דברי תורה: דרופתקי. טרחניו כלומר כל הגופין לעמל נבראו: טוביה לדוכי. אשכרו למי צדקה והיה עמלו וטרחו בחורה לטון אחר דרופתקי כיס ארוך שמשימין בו מעות כל הגופין נרתקין הם לקבל ולהכניס דברים אשכרו למי צדקה ונעשה נרתח: לחורה: לומד תורה לפרקים. ואינו לומד תורה תדיר תדיר כמי שאין לו חשה ודובעל פעמים זו פעמים זו: שנאמר כי נעים כי תשמרם. אימתי תשמרם דבעתך **[צומן]** שיכונן יחדיו על שפתוך: לא היה לו למשה לכתוב לאלה ואחות לוטן תמנע. בתמייה דבר שאינו לריב הוא וכן היה מבלבל ואומר שכתבו משה שלח ללורך ולקמיה מפרש דהיינו מגלה פנים בתורה: ויכך ראונו וגו'. והיינו נמי שלח ללורך: בחבלי השוא. בתום בלא שום הנאה היה חוטא: מלכותא בלא תנא. שר גדול בלא שאינו מועדור וכיון דתמנע היתה אחות מלך ודאי בת מלך היא: מוטב שאהיה שפחה לאומה זו. לזני אברהם יצחק ויעקב: שן יראו שמים ולא אחיה גברת לאומה אחרת ולכן נעשית פלגש לאליפז בן עשו שהיה מוצרע: בן עשו שהיה מוצרע יצחק: לרחקה. מתחת כנפי השכינה שהיה להם לגיירה: בימי קציר חטים. לאחך שקלרו השדה שהכל רשאים לזכנם בתוך שדה חבירי: יברוחי. כדמתרגמינן ולא אחיפתך מאי הוא: סיגלי וסביסקי וסבסוך. מניין אחריים סיגלי עוקי עשבים והוא ממוני בשמים ואמרות של אותו עשבים קרי סגלי **[וסבסוך]** **[וסבסוקי]** נמי מין בשמים: מעוזי. חורה: שגום שגום. תהי זמני אחד למעלה ואחד למטה: פלטרין של מעלה ושלמטה. כדכתיב לנטוע שמים וליסד ארץ: אשך עשו חקר: אשך עשו חקר. דמתרגמינן דשעבדו לאורייתא בתוך וקרי להו עשוי: כאילו עשאו. לאורו דבר מלוה: והלא אהרן הכהן. דכתיב **[שמות ז]** **[ויחמר]** אל אהרן קח מטף וטהר ידו: מגלה פנים בתורה. מעוזי פנים כלפי עוסקי תורה מגלה פנים משתמע לן דחמיר מאפיקורוס דאפיקורוס היינו לזית ביה אפיקורוס בעלמא: אלא למ"ד מבזה תלמידי חכמים עצמן אפיקורוס הוי. כ"ף דמבזה חבירו בפני תלמידי חכמים לאו מגלה פנים הוא והשתא מאי נינהו מגלה פנים בתורה: מנשה בן חזקיה. שהיה דורש באגדות של דופי: איכא דמתני לה אסיפא. דברייתא דתנא מכאן אמר רבי אלעזר וכו' המגלה פנים בתורה רב ור' חנינא אמרי זה המבזה ת"ח רבי יוחנן ורביב"ל אמרי זה המבזה את חבירו בפני תלמיד חכם בשלמא למ"ד המבזה תלמיד חכם עצמו מגלה פנים בתורה חכם עצמו אפיקורוס הוי מגלה פנים בתורה כגון מאי כגון מנשה בן חזקיה ואיכא דמתני לה אסיפא מגלה פנים בתורה רב ור' חנינא אמרי זה המבזה ת"ח רבי יוחנן ורביב"ל אמרי זה המבזה את חבירו בפני תלמיד חכם בשלמא למ"ד המבזה תלמיד חכם עצמו מגלה פנים בתורה הוי מבזה חבירו בפני ת"ח אפיקורוס הוי אלא למ"ד מבזה חבירו בפני תלמיד חכם מגלה פנים בתורה הוי אפיקורוס כגון מאן אמר רב יוסף כגון הני דאמרי מאי אהנו לן רבנן לדידהו קרו לדידהו תנו אמר ליה אביי האי מגלה פנים בתורה נמי הוא דכתיב **[ירמיה לג-כה]** אם בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי אמר רב נחמן בר יצחק מהכא נמי שמע מינה שנאמר **[בראשית יח-ב]** ונשאתי לכל המקום בעבורם אלא כגון דיתבי קמיה רביה ונפלה ליה שמעתא בדוכתא אחרייתא ואמר הכי אמרינן התם ולא אמר הכי אמר רבא אמר כגון הני דבי בנימין אסיא דאמרי מאי אהני לן רבנן מעולם

דף ק - א

לא שרו לן עורבא ולא אסרו לן יונה רבא כי הוּ מייטי טריפתא דבי בנימין קמיה כי הוּ חזי בה טעמא להיתירא אמר להו תחזו דקא שרינא לכו עורבא כי הוּ חזי לה טעמא לאיסורא אמר להו תחזו דקא אסרנא לכו יונה רב פפא אמר כגון דאמר הני רבנן רב פפא אישתלי ואמר כגון הני רבנן ואיתיב בעתניתא לוי בר שמואל רב הונא בר חייה הוּ קא מתקני מטפחות ספרי דבי רב יהודה כי מטו מגילת אסתר אמרי הא [מגילת אסתר] לא בעי מטפחות אמר להו כי האי גוונא נמי מיחזי כי אפקירותא רב נחמן אמר זה הקורא רבו בשמו דאמר רבי יוחנן מפני מה ענש גיחזי מפני שקרא לרבו בשמו שנאמר [\[מלכים ב ח-ה\]](#) ויאמר גחזי אדני המלך זאת האשה וזה בנה אשר החיה אלישע יתיב רבי ירמיה קמיה דרבי זירא ויתיב וקאמר עתיד הקב"ה להוציא נחל מבית קדשי הקדשים ועליו כל מיני מגדים שנאמר [\[יחזקאל מז-יב\]](#) ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה כל עץ מאכל לא יבול עלהו ולא יתם פריו לחדשיו יבכר כי מימיו מן המקדש [המה] יוצאים והיה פריו למאכל ועלהו לתרופה א"ל ההוא סבא ישר וכן אמר ר' יוחנן (יישר) אמר ליה ר' ירמיה לרבי זירא כי האי גוונא מיחזי אפקירותא אמר ליה הא [האי] סיועי קא מסייע (ליה) [לך] אלא אי שמיע לך הא שמיע לך כי הא דיתביב רבי יוחנן וקא דריש עתיד הקב"ה להביא אבנים טובות ומרגליות שהן שלשים על שלשים אמות וחוקק בהם עשר ברום עשרים ומעמידן בשערי ירושלים שנאמר [\[ישעיה נד-יב\]](#) ושמתי כדכוד שמשותך ושעריך לאבני אקדח וגו' לגלג עליו אותו תלמיד אמר השתא כביעתא דצילצלא לא משכחינן כולי האי משכחינן לימים הפליגה ספינתו בים חזינהו למלאכי השרת דקא מנסרי אבנים טובות ומרגליות אמר להו הני למאן אמרי עתיד הקב"ה להעמידן בשערי ירושלים כי הדר אשכחיה לר' יוחנן דיתביב וקא דריש א"ל רבי דרוש ולך נאה לדרוש כשם שאמרת כך ראיתי אמר לו ריקה אם לא ראית לא האמנת מלגלג על דברי חכמים אתה יהב ביה עיניה ועשאו גל של עצמות מיתבי [\[ויקרא כז-ג\]](#) ואולך אתכם קוממיות ר' אומר מאתים אמה כשתי קומות של אדם הראשון רבי יהודה אומר ק' אמה כנגד היכל וכוותליו שנאמר [\[תהילים קמד-יב\]](#) אשר בנינו כנטיעים מגודלים בנעוריהם בנותינו כזויות מחוטבות תבנית היכל וגו' כי קאמר ר' יוחנן לכוזי דבי זיקא מאי ועלהו לתרופה ר' יצחק בר אבוחימי ורב חסדא חד אמר להתיר פה של מעלה וחד אמר להתיר פה של מטה איתמר (נמי) חזקיה אמר להתיר פה אילמין בר קפרא אמר להתיר פה עקרות ר' יוחנן אמר לתרופה ממש מאי לתרופה ר' שמואל בר נחמני אמר לתואר פנים של בעלי הפה דרש ר' יהודה ברבי סימון כל המשחיר פניו על דברי תורה בעולם הזה הקב"ה מבהיק זיוו לעולם הבא שנאמר [\[שיר השירים ה-טו\]](#) מראהו כלבנון בחור כארזים אמר ר' תנחום בר' חנילאי כל המרעיב עצמו על דברי תורה בעולם הזה הקב"ה משיבעו לעולם הבא שנאמר [\[תהילים לו-ט\]](#) ירויון מדשן ונחל עדניך תשקם כי אתא רב דימי אמר עתיד הקב"ה ליתן לכל צדיק וצדיק מלא עומסו שנאמר [\[תהילים סח-ב\]](#) ברוך ה' יום יום יעמס לנו האל ישועתנו סלה א"ל אביו וכי אפשר לומר כן והלא כבר נאמר [\[ישעיה מ-יב\]](#) מי מדד בשעלו מים ושמים בזרת תכן אמר מאי טעמא לא שכחת באגדתא דאמרי במערבא משמיה דרבא בר מרי עתיד הקב"ה ליתן לכל צדיק וצדיק ג' מאות ועשרה עולמות שני' [\[משלי ח-כא\]](#) להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא יש בגימטריא תלת מאה ועשרה היו תניא ר' מאיר אומר במדה שאדם מודד מודדין לו דכתיב [\[ישעיה כז-ח\]](#) בסאסאה בשלחה תריבנה אמר ר' יהושע וכי אפשר לומר כן אדם נתן מלא עומסו לעני בעולם הזה הקב"ה נתן לו מלא עומסו לעולם הבא והכתיב [\[ישעיה מ-יב\]](#) שמים בזרת תכן ואתה אי אומר כן איזו היא מדה מרובה מדת טובה מרובה או מדת פורענות

רש"י לא שרו לן עורבא. לא אמרו לנו שום חיודוש שלא מצינו בחזרה (דשרינן עורבא): ודקא שרינא לכו עורבא. שהיתר זה אינו מצינו בחזרה חלף סופרים אמרו: כגון דלמחר הנהו רבנן. כחדש שאומר אותו ת"ח דלשון בזוי. הוא זה שהיה לו לומר רבותינו שבמקום פלוני ל"א כגון דלמחר הני רבנן דכשהוא מספר שום דבר מרבנן אמר הני ולשון גנאי הוא הני אכל הנהו רבנן אינו גנאי: כי מטו מגלת אסתר. לתקן לה מטפחת אמרי הא מגלת אסתר לא בעיא מטפחת כלומר כלשון בעיא א"ל לרב יהודה הא ורתי לא כריכא מטפחת כגון האחרות ולשון גנאי הוא דהוה להו למימר לרבים כלשון שאלה כך כריכה או אינה כריכה: מעיין בית ה'. ילא והסקה חת נחל שטים (וירא ד): מגדים. דינטר"ם בלע"ז כל מיני פירות מחוקים: יבכר. בכל חדש חודש יתבשלו בו פירות: בשמו. שאומר פלוני ואינו אמר מורי רבי פלוני: א"ל ההוא סבא ישר וכן אמר רבי יוחנן. כדבריו ור' יוחנן נמי הכי קאמר כדלמרת מ"ד ולא גרסינן וכן אמר רבי יוחנן ישר: כי האי גוונא. מי מיחזי כדלמרתא: אלא אי שמיע לך מידי הא שמיע לך: לגלג עליו אותו תלמיד. ארבי יוחנן דהיינו אפקירותא: כדכד. לכן טובה וכן שמה: שמשותך. חלונות שהשמש זורח בהם כמו (ההלים פל) שמש ומנן היינו שמש ממש (ל"א) לאבני אקדח שהקב"ה חוקקו כדמקדח עד שחוקק בהם עשר ברום עשרים: אילצלא. עוף קטן: גל של עצמות. שמה לדשם שמה נעשה גל של עצמות: קוממיות. שתי קומות של אדם הראשון כדלמרינן בחגיגה (דף יב.) שמיעשו הקב"ה והעמידו על מזה אמה שנאמר ותשע עלי כפך כף בגימטריא הכי הוי: כנגד היכל וכוותליו. שך היה אורך כל ההיכל עם הכותלים דכתיב (מלכים א ו) והבית אשר בנה המלך שלמה לה' ששים אמה רחבו וכוותל מזרח שש אמות וכוותל מערב שש אמות ואמה אחת ערקסין הרי י"ג אמות ואולם עשר אמה רחבו וכוותל האולם תא אחד רחבו שש וכוותל ה' הרי מ' וס' אמה של אורך הבית הרי מאה והיאך יכולין לכוף קומתו וליכנס בפתח שאין לו אלא רום עשרים כדלמרת: אשר בנינו. כלומר בנינו שלנו יהיו לעתיד כאילנות גבוהין מגודלים: ובנות שלנו כזויות המחוטבות להבנית היכל כלומר ככותל ההיכל מחוטבות כמו (דברים כט) מחוטב עץך לישנא אחרינא אהיכל דבית שני קאמר דקים לן היכל ס' אורך ברום מאה הוא: לכוזי דבי זיקא. לחלונות שהשמש והאור נכנסין בהן אכל השערים גבוהים יותר: ולהתיר פה של מטה. להתיר פה חלמיש: סיהו מדברים: להתיר פה של מטה. רחם של העקרנות האוכלות מן העליון נפקותא: איתמר נמי חזקיה וכו'. והיינו ה' דלעיל לתרופה: מראהו כלבנון. וכתיב לעיל מינה שחורות כעורב וממין ליה חכו מתקיים: ירויון מדשן בידך. אמר לי רבי דלעיל מינה מהאי קרא מיירי עניינא דמרעיב את עצמו וקאמר ירויון מדשן בידך שהקב"ה משביען לעוה"ב: מלא עומסו. מלא חופשו של הקב"ה טובה: וכי אפשר לומר כן. היאך אדם יכול לקבל מלא עומסו של הקב"ה והרי אין לו מקום ליתן דכל העולם כולו אינו אלא כמזרח ועד אגודל: באוקן עולמות יתן ללדיק את העומס: במדה שאדם מודד. אם מדד נתן דקדק לעני מלא חפניו הקב"ה מודד בחפניו ונתן לו: וכי אפשר לומר כן. שהיה הקב"ה נתן ללדשם מלא חפניו והלא אינו יכול לסבול כל כך: (רש"י)

היו אומר מדה טובה מרובה ממדת פורענות במדה טובה כתיב [\[תהילים עח-כג\]](#) ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח וימטר עליהם מן לאכול ובמידת פורענות הוא אומר [\[בראשית ז-יא\]](#) וארובות השמים נפתחו במידת פורענות כתיב [\[ישעיה סו-כד\]](#) ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי כי תולעתם לא תמות ואשם לא תכבה והיו דראון לכל בשר והלא אדם מושיט אצבעו באור בעולם הזה מיד נכוח אלא כשם שנתון הקב"ה כח ברשעים לקבל פורענותם כך נתון הקב"ה כח בצדיקים לקבל טובתן: רבי עקיבא אומר אף הקורא בספרים החיצונים וכו': תנא בספרי מינים רב יוסף אמר בספר בן סירא נמי אסור למיקרי א"ל אביי מאי טעמא אילמא משום דכתב [\[ביה\]](#) לא תינטוש גילדנא מאודניה דלא ליוזיל משכיה לחבלא אלא צלי יתיה בנורא ואיכול ביה תרתין גריצים אי מפסטיה באורייתא נמי כתב [\[דברים כ-יט\]](#) לא תשחית את עצה אי מדרשא אורח ארעא קמ"ל דלא ליבעול שלא כדרכה ואלא משום דכתיב בת לאביה מטמות שוא מפחדה לא יישן בלילה בקטנותה שמה תתפתה בנערותה שמה תזנה בגרה שמה לא תינשא נישאת שמה לא יהיו לה בנים הזקינה שמה תעשה כשפים הא רבנן נמי אמרוהי אי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות אשרי מי שבניו זכרים אוי לו למי שבניו נקבות אלא משום דכתיב לא תעיל דויא בלבך דגברי גיברין קטל דויא הא שלמה אמרה [\[משלי יב-כה\]](#) דאגה בלב איש ישחנה ר' אמי ור' אסי חד אמר ישחנה מדעתו וחד אמר ישחנה לאחרים ואלא משום דכתיב מנע רבים מתוך ביתך ולא הכל תביא אל ביתך והא רבי נמי אמרה דתייא רבי אומר לעולם לא ירבה אדם רעים בתוך ביתו שנאמר [\[משלי יח-כד\]](#) איש רעים להתרועע אלא משום דכתיב זלדקן קורטמן עבדקן סכסן דנפח בכסיה לא צחי אמר במאי איכול לחמא לחמא סב מיניה מאן דאית ליה מעברתא בדיקני' כולי עלמא לא יכלי ליה אמר רב יוסף מילי מעלייתא דאית ביה דרשינן להו אשה טובה מתנה טובה בחיק ירא אלהים נתתן אשה רעה צרעת לבעלה מאי תקנתיה יגרשנה מביתו ויתרפא מצרעתו אשה יפה אשרי בעלה מספר ימיו כפלים העלם ענינך מאשת חן פן תלכד במצודתה אל תט אצל בעלה למסוך עמו יין ושכר כי בתואר אשה יפיה רבים הושחתו ועצומים כל הוויגה רבים היו פצעי רוכל המרגילים לדבר ערוה כניצוץ מבגירי גחלת [\[ירמיה ה-כז\]](#) ככלוב מלא עוף כן בתיהם מלאים מרמה מנע רבים מתוך ביתך ולא הכל תביא ביתך רבים יהיו דורשי שלומך גלה סודך לאחד מאלף משוכבת חיקך שמור פתחי פיך אל תצר צרת מחר [\[משלי כז-א\]](#) כי לא תדע מה ילד יום שמה למחר איננו ונמצא מצטער על עולם שאינו שלו [\[משלי טו-ט\]](#) כל ימי עני רעים בן סירא אומר אף לילות בשפל גגים גו ובמרום הרים כרמו ממטר גגים לגו ומעפר כרמו לכרמים [\[סימן זיר"א רב"א משרשי"א חנינ"א טובי"א ינא"י יפ"ה יוחנ"ן מרח"ם יחוש"ע מקצ"ר\]](#) אמר ר' זירא אמר רב מאי דכתיב [\[משלי טו-ט\]](#) כל ימי עני רעים אלו בעלי תלמוד וטוב לב משתה תמיד אלו בעלי משנה רבא אמר איפכא והיינו דאמר רב משרשיא משמיה דרבא מאי דכתיב [\[קהלת י-ט\]](#) מסיע אבנים יעצב בהם אלו בעלי משנה [\[קהלת י-ט\]](#) ובוקע עצים יסכן בהם אלו בעלי תלמוד רבי חנינא אומר כל ימי עני רעים זה מי שיש לו אשה רעה וטוב לב משתה תמיד זה שיש לו אשה טובה רבי ינאי אומר כל ימי עני רעים זה אסטניס וטוב לב משתה תמיד זה שדעתו יפה רבי יוחנן אומר כל ימי עני רעים זה רחמני וטוב לב משתה תמיד זה אכזרי רבי יחושע בן לוי אמר כל ימי עני רעים זה

רש"י היו אומר מדה טובה מרובה ממדת פורענות. דמדידה טובה כתיב דלחות וזמדת פורענות כתיב ארובות ודלת גדול מארובות דל' ארובות יא בלדת במסכת יומא בפרק יום הכפורים (דף עו.) אלמא מדה טובה מרובה ומעשיו אין לתמוה היך יא בלדת כח לקבל שכר כל כך שהרי למדת פורענות נתון הקב"ה כח בלדת לקבלו כל שכן שנתן כח בלדת מדה טובה: דלחות: וסופרין בלל חיו: רב יוסף אמר אף בספר בן סירא. שיש בו דברי הבאי ובלא עליהם לודי ביעול תורה: לא תופשטו גילדנא מאודניה. כלומר לא תטול עורו של דג אפילו מעל אנו מפני שמהם מפקיד העור לחיוב משכיה לחבלא להפסידא אלא כלי יתיה כנורא ואכול ביה תרתין גריצין שאלה יוכל לללות עור הדג עמו ולחכות בו שחי חלות דהוי לפתן לשחי חלות: גלדנא. שם הדג ל"א להכי נקט מאודניה שדרכו של דג להתחיל הפשטו מאוזו: אי מפשטיה. אי ממשמעותיה קא מתמהת באורייתא נמי כתיב: דלא לבעול שלא כדרכה. דלוח הגון בלדת לשנות את דרכו והיינו דקאמר מאודניה: לא יסון. אינו יכול לישן: קטניה. קודם שהביאה שחי שערות: נערה. מהביאה שחי שערות עד שזרעה שחור על הלפון הרי היא בוגרה: בנערותה שמה חונה. משנברה רחיהו היא לניסואון להכי אמר שלא תנשא: דויא. דלחנה: מנע רבים. אוחס שאין לך עסק עמהם מנעם מתוך ביתך: ולא הכל תביא ביתך. אפילו אוחס שאלה מתעסק עמהם לא תביאם תדיר לביתך אלא מתוך תדבר עמהם: איש רעים. שיש לו רעים הרבה: להתרועע. לכסף מריעים לו שמתקוטט עמהם: זלדקן. מי שזקנו דקה וחלשה: קורטמן. תדע שחכם וחריף הוא ביותה: עבדקן סכסן. מי שזקנו עבה שזעה הוא: סכסן. כמו כל בר דבר חנא סכסא בבבא בהרל (דף עז.) נפח בכסיה. מי שנופח אופיא שצטוק: לא לחי. בידוע שאינו מלא: אמר במאי איכול לחמא. האומר באיזה לפתן אוכל פת זה: סב לחמא מיניה. בידוע שאינו רעב וקא הלחם מידו שאינו היה רעב היה אוכל: מאן דאית ליה מעברתא בדיקני. שזקנו מחולק ומפוזל ויש בין שני שביטות כמין מעבר: כולי עלמא לא יכלי ליה. בערמימותיה דמתוך שחשב כל ימיו בערמות הוא משים ידו לזקנו ומועד כלדס שמתחבב עד שנקרחה ל"א גרסינן בהרתא מי שיש לו היכר בזקנו שסעד כולי עלמא שלא סעדו אין יכולין להגיע לבחו ל"א גוורתא והוא לשון קרחה וכל הני דברי רוח ולבך אין קרין בו: דרשין. כלומר אמרינן להו בפרקא ומשמעין להו כלבולי עלמא גוון כל הני אשה טובה ט' אשה רעה כרעת לבעלה מה תקנתו יגרשנה מביתו כך הלשון של ספר בן סירא אשה רעה מתנה רעה ל"ג: כפליים. מרוב הגאה חשודין כפליים: אל תט אצל בעלה. למסוך עמו יין ושכר: רבים היו פצעי רוכל. כמה וכמה מכות מקבל רוכל המחזיר בעיר [\[ונושא\]](#) הכסאית נשים ועסקו עמהם שפעמים שמואלו בעלה עמה מהיחד עם אשהו ומכהו ופועלו: המרגילים לדבר בעירה. נישוף הרי כן הניצוץ מצעיר גחלת כשביב המצעיר את הפחם כך כל אשר להם כלה והולך: גחלת. אקרי פחם שאינו בוער כלאמרינן [\[ברכות דף נג:\]](#) גחלים עוממות. מ"ר: ככלוב. דירה של עופות: רבים יהיו דורשי שלומך. שהיה מתחבב עם הכל ואף על פי כן לא תגלה סודך לכולם אלא לחמד מני חלף: מה יד יוס. מה אירע היום שמה למחר איננו שמת הוא היום: ונמצא. שמיצר על יום שאינו עתיד לראות והיינו עולם שאינו שלו שהוא מצטער עליו ודואג על חנם מיום המחמת שלא הבא עליו כרה: כל ימי עני רעים וטוב לב משתה. פסוק הוא במשלי [\(טו\)](#): בשפל גגים גו. שעני הוא ואינו יכול להגביהו לפיכך ממטר גגים לגו שזכר מטר הגגים הגבוהים לגו ומזלפים עליו הגשמים ואין לו מנוחה אפילו בגילוח: במרום הרים כרמו ממטר גגים לגו. שאין לו הגנה יד לקנות כרם בשפלה בדמיו יקרים וקונה לו בחמד מן ההרים בזול וכל עפר שהוא מוציא לזבל [\[ולדיר\]](#) מוליד הרוח מן ההר לשאר כרמים שצבקה ונמצא העני נפסד: בעלי תלמוד. שקשה ללמוד מרוב קושיהו וסוגיות שיש בו: משנה. טוחה ללמוד: רבא אמר איפכא. דבעלי תלמוד נהגין מיגיעו שידעו להורות איסור ויתיר אבל בעלי משנה שונה ואינו יודע מהו אומר דלחן מוריו הלכה מתוך משנה: יסכן. יתחמם: [\(רש"י\)](#)

שדעתו קצרה וטוב לב משהתמיד זה שדעתו רחבה ואמר ר' יהושע בן לוי כי מני עני רעים והאיכא שבתות וימים טובים כדשמואל דאמר שמואל שינוי וסת תחלת חולי מעיים תנו רבנן הקורא פסוק של שיר השירים ועושה אותו כמין זמר והקורא פסוק בבית משתאות בלא זמנו מביא רעה לעולם מפני שהתורה חוגרת שק ועומדת לפני הקב"ה ואומרת לפניו רבונו של עולם עשאוני בניך ככנור שמנגיני בו לצים אמר לה בתי בשעה שאוכלין ושותין במה יתעסקו אמרה לפניו רבונו של עולם אם בעלי מקרא הן יעסקו בתורה ובנביאים ובכתובים אם בעלי משנה הן יעסקו במשנה בהלכות ובהגדות ואם בעלי תלמוד הן יעסקו בהלכות פסח בפסח בהלכות עצרת בעצרת בהלכות חג בחג העיד רבי שמעון בן אלעזר משום רבי שמעון בן חנניא כל הקורא פסוק בזמנו מביא טובה לעולם שנאמר [\[משלי טו-כג\]](#). ודבר בעתו מה טוב: והלוחש על המכה וכו': אמר ר' יוחנן וברוקה בה לפי שאין מזכירין שם שמים על הרקיקה איתמר רב אמר אפילו נגע צרעת ר' חנינא אמר אפילו ויקרא אל משה תנו רבנן סכין וממשמשין בבני מעיים בשבת ולוחשין לחישת נחשים ועקרבים בשבת ומעבירין כלי על גב העין בשבת אמר רשב"ג במה דברים אמורים בכלי הניטל אבל בכלי שאינו ניטל אסור ואין שואלין בדבר שדים בשבת רבי יוסי אומר אף בחול אסור אמר רב הונא (אין) הלכה כר' יוסי ואף רבי יוסי לא אמרה אלא משום סכנה כי הא דרב יצחק בר' יוסף דאיבלע בארזא ואתעביד ליה ניסא פקע ארזא ופלטיה ת"ר סכין וממשמשין בבני מעיים בשבת ובלבד שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול היכי עביד רבי חמא ברבי חנינא אמר סך ואחר כך ממשמש רבי יוחנן אמר סך וממשמש בבת אחת תנו רבנן שרי שמו ושרי ביצים מותרין לשאול בהן אלא מפני שמכזבין לוחשין על שמן שבכלי ואין לוחשין על שמן שביד לפיכך סכין משמן שביד ואין סכין משמן שבכלי רב יצחק בר' שמואל בר' מרתא איקלע לההוא אושפיזא אייתי ליה מישחא במנא שף נפקן ליה צימחי באפיה נפק לשוק חזיתיה היא איתתא אמרה זיקא דחמת קא חזינא הכא עבדא ליה מלתא ואיתסי אמר ליה ר' אבא לרבה בר' מרי כתיב [\[שמות טו-כו\]](#). כל המחלה אשר שמת' במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רופאך וכי מאחר שלא שם רפואה למה אמר ליה הכי אמר ר' יוחנן מקרא זה מעצמו נדרש שנאמר [\[שמות טו-כו\]](#) ויאמר אם שמעו תשמע לקול ה' אלהיך אם תשמע לא אשים ואם לא תשמע אשים אעפ"כ כי אני ה' רופאך אמר רבה בר' בר חנה כשחלה ר' אליעזר נכנסו תלמידיו לבקרו אמר להן חמה עזה יש בעולם התחילו הן בוכין ורבי עקיבא משחק אמרו לו למה אתה משחק אמר להן וכי מפני מה אתם בוכים אמרו לו אפשר ספר תורה שרוי בצער ולא נבכה אמר להן לכך אני משחק כל זמן שאני רואה רבי שאין יינו מחמיץ ואין פשתנו לוקה ואין שמנו מבאיש ואין דובשנו מדביש אמרתי שמא חס ושלוס קיבל רבי עולמו ועכשיו שאני רואה רבי בצער אני שמח אמר לו עקיבא כלום חיסרתי מן התורה כולה אמר לו לימדתנו רבינו [\[קהלת ז-ב\]](#) כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ת"ר כשחלה ר' אליעזר נכנסו ארבעה זקנים לבקרו ר' טרפון ור' יהושע ור' אלעזר בן עזריה ור' עקיבא נענה ר' טרפון ואמר טוב אתה לישראל מטיפה של גשמים שטיפה של גשמים בעולם הזה ורבי בעולם הזה ובעולם הבא נענה ר' יהושע ואמר טוב אתה לישראל יותר מגלגל חמה שגלגל חמה בעולם הזה ורבי בעולם הזה ובעולם הבא נענה רבי אלעזר בן עזריה ואמר טוב אתה לישראל יותר מאב ואם שאב ואם בעולם הזה ורבי בעולם הזה ובעולם הבא נענה רבי עקיבא ואמר חביבין יסורין אמר להם סמכוני ואשמעה דברי עקיבא תלמידי שאמר חביבין יסורין אמר לו עקיבא זו מנין לך אמר מקרא אני דורש [\[מלכים ב כא-א\]](#) בן שתים עשרה שנה מנשה במלכו וחמשים וחמש שנה מלך בירושלים [וגו'] ויעש הרע בעיני ה' וכתב

רש"י שדעתו קצרה. משים ללבו כל דאגות חבירו ודואג על כל מה שעחיד לבה עליו: רחבה. ואינו משים ללבו דאגה כל כך ל"א דעתו קצרה רגז: והא איכא שבתות וימים טובים. שאין עני בישראל שאין לו מעדנים: שני וסת. משנה וסת ואוכל יותר שאינו רגיל ללבוש היינו תחילת חולי מעיים לפיכך אפילו שבתות ויו"ט רעים לו: ה"ג הקורא שיר השירים ועושה אותו כמין זמר. שקורא בנגינה אחרת שאינו נקוד בה ועושה אותה כמין שיר אע"פ שמשיר השירים הוא ועיקרו שיר אסור לעשותו כמין שיר אלא בקריאתו: הקורא פסוק בבית המשתאות בלא זמנו. במים על יינו עושה שחיקותיו בדברי תורה וקורא פסוקים בקול רם לשהק בהם בני המשחה אבל אם חומרנו בזמנו על המשחה כגון שהיא יום טוב וטובל כוס בידו וחומר עליו דברי הגדה ופסוקים מענינו של יום מביא טובה לעולם: וברוקה. שכן דרך מלמדים לרקק קודם הלחש ואסור להזכיר פסוק על הלחש ויש לחשים שדרכן לרקק אחרים ואומר אותן בלשון לעג ומזכירין להם שם בלשון לעג וא"ל רבי דמותך דאין אסור אלא לוחש אחר הרקיקה לנראה שמזכיר השם על הרקיקה ועוד לא נאסר אלא בלשון הקודש אבל בלשון חב"ד: אפילו נגע צרעת: אפילו לוחש (אחרי האין) קרא לזית ביה שם שמים על הרקיקה שקורא נגע צרעת כי תהיה צדקס והוציא אל הכהן (ויקרא יג) לשם רפואה אין לו חלק לעולם הבא: ואפילו ויקרא אל משה. שאין בו לא חולי ולא נגע דאין ראוי ללחש על המכה ואין מזכירו לשם רפואה אלא כסבור הוא להגלגל צדקת דברי תורה שהוא הזכיר אסור ללוחש: וממשמשין במעיים. של חולה בשבת ואין בכך משום רפואה דפיסה איתקש לפניה: ולוחשין על נחשים ועל עקרבים בשבת בשביל שלא יחוקו ואין בכך משום צידה: כלי על העין. שכן דרך ליתן כלי מתכות על העין כדי לקרר העין. א"ל כגון שעושין לאדם שחש בעינו מקיפים עינו בעצמות: כלי הניטל. כגון מפתח סכין וטבעת: דבר שדים. שכן עושין כשאוברין שום דבר שואלין במעשה שדים והם מנגידים להם ואסור לעשות בשבת משום ממטא חפץ (ישעיה נח): אף בחול אסור. לשאול בשדים כדמפרש לקמן משום סכנה: כי הא דרב יצחק. היה שואל במעשה שדים ובקש השד להזיקו ונעשה לו נס ובלעו הארז: סך ואחר כך ממשמש. הוא שנוי דבחו"ל דרך למשמש ואח"כ לכוון: שרי שמו. יש מעשה שדים ששואלין על ידי שמו וקרי להו שרי שמו והיינו שרי בזהו ויש ששואלין בשפופרת של ביצה וקרי להו שרי ביצים: אלא שמכזבין. לכך נגענו מלשאל בהן: לוחשים על שמו שבכלי. אותן העושין מעשה שדים דרכן ללחש על שמו שבכלי ואין דרכן ללחש על שמו שביד שאינו מועיל לפיכך אדם יכול לכוון על ידו משמן שביד ואין לחוש שמה נעשה בו מעשה שדים ואין בו סכנה השד: שף. סך שמו בפניו: לחמין. ארבעבעות מל"ג: זיקא דחמת. רוח של אותו שד ששמו חמת אני רואה בפניך שאלחש: חמה עזה יש בעולם. על עצמו היה חומר שבעם עליו המקום והכביד חוליו: שכל זמן שהייתו רואה את רבי שאין יינו מחמיץ וכו'. כלומר שהיתה הלילה בכל מעשיו: אמרתי קבל רבי את עולמו. כל שכרו: רואה רבי בצער. ושכרו משתמר להבא לכך אני שמה: מדביש. מתהלך ונעשה ללבו מחמת חמימותו: כלום הפרתי. שאתה חומר אני סובל עותותי: שגלגל חמה בעולם הזה. ולא לעחיד שמארוות מתחדשות: חביבין יסורין. שמכפין עליך: (רש"י)

דאיתפח הדר קא דריש אמרי לא קבילת עלך דלא דרשת בהו אמר אינהו מי הדרו בהו דאנא אהדר בי רב אשי אוקי אשלשה מלכים אמר למחר נפתח בחברין אתא מנשה איתחזי ליה בחלמיה אמר חברך וחבירי דאבוך קרית לן מהיכא בעית למישרא המוציא אמר ליה לא ידענא א"ל מהיכא דבעית למישרא המוציא לא גמירת וחברך קרית לן א"ל אגמריה ליה ולמחר דרישנא ליה משמך בפירקא א"ל מהיכא דקרים בישראל א"ל מאחר דחכימתו כולי האי מאי טעמא קא פלחיתו לעבודת כוכבים א"ל אי הות התם הות נקיטנא בשיפולי גלימא ורהטת אבתראי למחר אמר להו לרבנן נפתח ברבוותא אחאב אח לשמים אב לעבודת כוכבים אח לשמים דכתיב [\[משלי יז-יז\]](#) אח לצרה יולד אב לעבודת כוכבים דכתיב [\[תהילים קג-יג\]](#) כרחם אב על בניו [\[מלכים א טז-לא\]](#) ויהי הנקל לכתו בחטאת ירבעם בן נבט אמר ר' יוחנן קלות שעשה אחאב כחמורות שעשה ירבעם ומפני מה תלה הכתוב בירבעם מפני שהוא היה תחילה לקלקלה [\[הושע יב-יב\]](#) גם מזבחותם כגלים על תלמי שדי א"ר יוחנן אין לך כל תלם ותלם בא"י שלא העמיד עליו אחאב עבודת כוכבים והשתחוה לו ומנא לן דלא אתי לעלמא דאתי דכתיב [\[מלכים א כא-כא\]](#) והכרתי לאחאב משתינ בקיר ועצור ועצור בישראל עצור בעוה"ז ועצור לעוה"ב א"ר יוחנן מפני מה זכה עמרי למלכות מפני שהוסיף כרך אחד בארץ ישראל שנאמר [\[מלכים א טז-כד\]](#) ויקן את ההר שמרון מאת שמר בככרים כסף ויבן את ההר ויקרא [את] שם העיר אשר בנה על שם שמר אדני ההר שמרון א"ר יוחנן מפני מה זכה אחאב למלכות כ"ב שנה מפני שכיבד את התורה שניתנה בכ"ב אותיות שנאמר [\[מלכים א כב-ב\]](#) וישלח מלאכים אל אחאב מלך ישראל העירי ויאמר לו כה אמר בן הדד כספך וזהבך לי הוא ונשיך ובניך הטובים לי הם כי אם כעת מחר אשלח את עבדי אליך וחפשי את ביתך ואת בני עבדיך והיה כל מחמד עיניך ישימו בידם ולקחו ויאמר למלאכי בן הדד אמרו לאדוני המלך כל אשר שלחת [לעבדך] [אל עבדך] בראשונה אעשה והדבר הזה לא אוכל לעשות מאי מחמד עיניך לאו ס"ת דילמא עבודת כוכבים לא ס"ד דכתיב [\[מלכים א כח-א\]](#) ויאמרו אליו כל הזקנים וכל העם [לא תאבה ולא תשמע] ודילמא סבי דבהתא הו מי לא כתיב [\[שמואל ב יז-ד\]](#) ויישר הדבר בעיני אבשלום [והזקנים] [ובעיני כל זקני ישראל] ואמר רב יוסף סבי דבהתא התם לא כתיב וכל העם הכא כתיב וכל העם דאי אפשר דלא הו בהון צדיקי וכתוב [\[מלכים א יט-יח\]](#) והשארתי בישראל שבעת אלפים כל הברכים אשר לא כרעו לבעל וכל הפה אשר לא נשק לו אמר ר"נ אחאב שקול היה שנאמר [\[מלכים א כב-ב\]](#) ויאמר ה' מי יפתה את אחאב ויעל ויפול ברמות גלעד ויאמר זה בכה וזה אומר בכה מתקיף לה רב יוסף מאן דכתב ביה [\[מלכים א כא-כה\]](#) רק לא היה כאחאב אשר התמכר לעשות הרע בעיני ה' אשר הסתה אותו איובל אשתו ותנינא בכל יום היתה שוקלת שקלי זהב לעבודת כוכבים ואת אמרת שקול היה אלא אחאב וותון בממונו היה ומתוך שהנהגה תלמידי חכמים מנכסיו כיפרו לו מחצה [\[מלכים א כב-כא\]](#) ויצא הרוח ויעמד לפני ה' ויאמר אני אפתנו ויאמר ה' אליו במה ויאמר אצא והייתי רוח שקר בפי כל נביאיו ויאמר תפתה וגם תוכל צא ועשה כן מאי רוח א"ר יוחנן רוחו של נבות הזירעאלי מאי צא אמר רבינא צא ממחיצתי שכן כתיב [\[תהילים קא-ז\]](#) דובר שקרים לא יכון לנגד עיני אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי דפרע קיניה מחריב ביתיה [\[מלכים א טז-לג\]](#) ויעש אחאב את האשרה ויוסף אחאב לעשות להכעיס את ה' אלהי ישראל מכל מלכי ישראל אשר היו לפניו א"ר יוחנן שכתב על דלתות שמרון אחאב כפר באלהי ישראל לפיכך אין לו חלק באלהי ישראל [\[דברי הימים ב כב-ט\]](#) ויבקש את אחזיהו וילכדהו והוא מתחבא בשמרון א"ר לוי שהיה קודר אזכרות וכותב עבודת כוכבים תחתיהן מנשה שנסה יוה"א מנשה שהנשי את ישראל לאביהם שבשמים ומנלן דלא אתי לעלמא דאתי דכתיב [\[דברי הימים ב לג-א\]](#) בן שתיים עשרה שנה מנשה במלכו וחמשים וחמש שנה מלך בירושלים [\[מלכים א כא-ג\]](#) ויעש [הרע] [אשרה] [בעיני ה'] כאשר עשה אחאב מלך ישראל מה אחאב אין לו חלק לעוה"ב אף מנשה אין לו חלק לעוה"ב: רבי יהודה אומר מנשה יש לו חלק לעוה"ב שנאמר [\[דברי הימים ב לג-ג\]](#) ויתפלל מנשה אל ה' ויעתר לו וכו': א"ר יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו שנאמר [\[ימיה טו-ד\]](#) ונתתימ לעוה"ב לכל ממלכות הארץ בגלל מנשה בן יחזקיהו מר סבר בגלל מנשה שעשה תשובה ואינהו לא עבדו ומר סבר

רש"י איתפח. תרפח: אמרו לו. תלמידיו לא קבלת עילווך וכו': אמר אינהו מי הדרו בהו. מדרכם הרעה דלנא אהדר לי מלדירו: אוקי אשלשה מלכים. אוקי סוים דך פירקא עד שהגיעו לג' מלכים: אמר למחר נפתח בחברין. נדרוש בחברינו שהיו תלמידי חכמים כמותו ואין להם חלק לעוה"ב א"ל. מנשה בחלום חברך וחבירי דאבוך אנו. כלומר ובי סבור אהי שנהיה חבירי וחבירי דאבוך: מהיכא בעית למישרא המוציא. איך יודע מאיזה מקום בפת אהי כריך לנבוע המוציא: וחבירי קרית לן. ואתה קורא אותנו חביריך: מהיכא דקרים בשולא. דרפחא ממקום שנקרמין פניה של פת בחנוך והיינו מלמעלה או מסביבות הפת או משולבו אבל בחלמא לא שאם הביאו לפניו פרוסה של לחם לא יהא בולע ומבדך אלא משולבו הפת ולא מאמנעיתו ל"א מהיכא דקדים כלומר מהיכא שמקדים לפתו והיינו דך ל"א מהיכא דגמר בשולא ממקום שהלחם אפוי יפה ולא מאותו מקום שקורין בש"ל וראשון נראה: הוית נקוט סיפולי גלימך. היית מגבה שפת חלוקך מבוין רגלך כדי שתהא קל לרוץ והיית דך לשם מפני יר עבודת כוכבים שהיא שולטת: נפתח ברבוותא. נחיל לדרוש ברבוותא וכו' אמר בחבירי: אח לשמים. רע לשמים כדאמרין [מגילה דף יא]. בחאשדורש אח וראש: דכתיב ורח ללרה יולד. ווי ללרה] אלמא אח. לשון רעה ווי: אב לעבודת כוכבים. שהיא ארובה ביותר דכתיב כרחם אב על בניו והני קראי בכדי נקט לזה: ויהי הנקל. בחאחאב כותב וכלומר קלות היו לחאחאב כל חטאותיו של ירבעם: מפני מה תלה הכתוב בירבעם. דככמה מקומות כתיב לא סר מכל חטאת ירבעם ולא כתיב אחאב אע"פ שהיא רעה ממנו: תחלה לקלקלה. שהיא מלך ראשון שהקדיח את תשילבו: גם מזבחותם. הכי רישיה דקרא בגלגל שזורים זבחו גם מזבחותם כגלים על תלמי שדי: משחין בקיר. ת"ח משית בקירות לבו: ומניין שכבד את התורה דכתיב והיה כל מחמד עיניך ישימו בידם והיינו ספר תורה ועל זה השיבו את הדבר הזה לא אוכל לעשות: ודילמא. מחמד עיניו היינו עבודת כוכבים: לא ס"ד. מדקאמר ליה זקנים לא תשמע ולא תאבה ואי עבודת כוכבים מי הו אמרו ליה הכי: סבי דבהתא. זקנים שפלים שהיו רשעים כמו שמצינו בחששום דקרי ליה לסבי דבהתא זקנים: שקול היה. מחלה עונות ומחלה זכויות מדמהדרי כולי האי מי יפתה את אחאב משמע דבקושי גדול נענש: רוחו של נבות. שלפי שהוה הרג נבות היה רוחו מחזר לפתוחו ולהפילו: דפרע קיניה. הגאה הפורע נוקם חמתו וקנאתו מחריב ביתיה כרות של נבות שנקם כעסו מאחאב ויאל ממחיתו של הקב"ה: קודר אזכרות. מוחק שמות שבתורה: וכותב שם עבודת כוכבים תחתיהן. לפיכך היה מתחבא שאינהו היה עושה בפרהסיא לא היו מניחין וואותו לעשות כן קודר כמו [עירובין נח]. מקדוין בהרים ל' [נוקם] ומחטט ונוקרו: שגשה יה. ששכח הקב"ה: שהגשי. השכיח: מה אחאב אין לו חלק. כדאמר עזוב לעולם הבא: ושניהם. רבי יהודה דאמר יש לו חלק ורבנן דאמרי אין לו חלק: [רש"י]

תוספות	פירוש	לקטע	זה	תוספות
--------	-------	------	----	--------

בגלל מנשה דלא עבד תשובה א"ר יוחנן כל האומר מנשה אין לו חלק לעוה"ב מרפה ידיו של בעלי תשובה דתני תנא קמיה דר' יוחנן מנשה עשה תשובה (ל) שלשים ושלש שנים דכתיב [\[מלכים ב כא-א\]](#) בן שתיים עשרה שנה מנשה במלכו וחמשים וחמש שנה מלך בירושלים ויעש [הרע] [אשרה] כאשר עשה

אחאב מלך ישראל כמה מלך אחאב עשרין ותרתין שני מנשה כמה מלך חמישים וחמש דל מינייהו עשרים ותרתין פשו להו תלתין ותלת א"ר יוחנן משום רשב"י מאי דכתי' [\[דברי הימים ב לג-יג\]](#) וישמע אליו ויחתר לו ויעתר לו מיבעי ליה מלמד שעשה לו הקב"ה כמין מחתרת ברכיע כדי לקבלו בתשובה מפני מדת הדין וא"ר יוחנן משום רשב"י מאי דכתיב [\[ירמיה כו-א\]](#) בראשית ממלכת צדקיה וכי עני האידיא לא הו מלכי אלא בקש הקב"ה להחזיר את העולם כולו לתוהו ובוהו בשביל יהויקים נסתכל בדורו ונתקראה דעתו בקש הקב"ה להחזיר את העולם כולו לתוהו ובוהו בשביל דורו של צדקיה נסתכל בצדקיה ונתקראה דעתו בצדקיה נמי כתיב [\[מלכים ב כד-ט/ט\]](#)

דף קג - ב

[\[תהילים צא-יד\]](#) כי בי חשק ואפלטוהו אשגבהו כי ידע שמי יקראני ואענהו עמו אנכי בצרה אחלצהו ואכבדהו אורך ימים אשביעהו ואראהו בישועתי אמר ר"ש בן לקיש מאי דכתיב [\[איוב לח-טו\]](#) וימנע מרשעים אורם וזרוע רמה תשבר מפני מה עיי"ן של רשעים תלויה כיון שנעשה אדם רש מלמטה נעשה רש מלמעלה ולא נכתבה כלל ר' יוחנן ור"א חד אמר מפני כבודו של דוד וחד אמר משום כבודו של נחמיה בן חכליה תנו רבנן מנשה היה שונה חמישים וחמשה פנים בתורת כהנים כנגד שני מלכותו אחאב שמיים וחמשה ירבעם מאה ושלושה תניא היה ר"מ אומר אבשלום אין לו חלק לעוה"ב שנאמר [\[שמואל ב יח-טו\]](#) ויכו את אבשלום וימיתוהו ויכוהו בעוה"ז וימיתוהו לעוה"ב תניא ר"ש בן אלעזר אומר משום ר"מ אחז ואחזיה וכל מלכי ישראל שכתבו בהן ויעש הרע בעיני ה' לא חיינו ולא נידונין [\[מלכים ב כא-טז\]](#) וגם דם נקי שפך מנשה הרבה מאד עד אשר מלא את ירושלים פה לפה לבד מחטאתו אשר החטיא את יהודה לעשות הרע בעיני ה' הכא תרגימו שהרג ישעיה במערבא אמרי שעשה צלם משאוי אלף בני אדם ובכל יום ויום הורג (את) כולם כמאן אזלא הא דאמר רבה בר בר חנה שקולה נשמה של צדיק אחד כנגד כל העולם כולו כמ"ד ישעיה הרג כתיב [\[דברי הימים ב לג-ז\]](#) פסל וכתוב [\[דברי הימים ב לג-כב\]](#) פסילים א"ר יוחנן בתחלה עשה לו פרצוף אחד ולבסוף עשה לו ארבעה פרצופים כדי שתראה שכינה ותכעוס אחז העמידו בעלייה שנאמר [\[מלכים ב כג-יב\]](#) ואת המזבחות אשר על הגג עליית אחז וגו' מנשה העמידו בהיכל שנאמר [\[מלכים ב כא-ז\]](#) וישם את פסל האשרה אשר עשה בבית אשר אמר ה' אל דוד ואל שלמה [בנו] בבית הזה ובירושלים אשר בחרתי מכל שבטי ישראל אשים את שמי לעולם אמון הכניסו לבית קדשי הקדשים שנאמר [\[ישעיה כח-כ\]](#) כי קצר המצע מהשתרע והמסכה צרה כהתכנס מאי כי קצר המצע מהשתרע אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן [כי] קצר המצע זה מלהשתרע עליו שני רעים כאחד מאי והמסכה צרה וגו' אמר רבי שמואל בר נחמני רבי יונתן כי הוה מטי להאי קרא הוה קא בכי מי שכתב בו [\[תהילים לג-ז\]](#) כונס כנד מי היס תעשה לו מסכה צרה [אחז בטל את העבודת] וחתם את התורה שנאמר [\[ישעיה ח-טז\]](#) צור תעודה ותתום תורה בלמודי מנשה קדר את האזכרות והרס את המזבח אמון [שרף את התורה] והעלה שממית על גבי המזבח אחז התיר את הערוה מנשה בא על אחותו אמון בא על אמו שנאמר [\[דברי הימים ב לג-כג\]](#) כי הוא אמון הרבה אשמה רבי יוחנן ור"א חד אמר ששרף את התורה וחד אמר שבא על אמו אמרה לו אמו כלום יש לך הנאה ממקום שיצאת ממנו א"ל כלום אני עושה אלא להכעיס את בוראי כי אתא יהויקים אמר קמאי לא ידעי לארגווי כלום אנו צריכין אלא לאורו יש לנו זהב פרויים שאנו משתמשין בו יטול אורו אמרו לו והלא כסף וזהב שלו הוא שנאמר [\[חגי ב-ח\]](#) לי הכסף ולי הזהב נאם ה' צבאות אמר להם כבר נתנו לנו שנאמר [\[תהילים קטו-טז\]](#) השמים שמים לה' והארץ נתן לבני האדם א"ל רבא לרבה בר מרי מפני מה לא מנו את יהויקים משום דכתיב ביה [\[דברי הימים ב לו-ח\]](#) ויתר דברי יהויקים ותועבותיו אשר עשה והנמצא עליו מאי והנמצא עליו רבי יוחנן ור"א חד אמר שחקק שם עבודת כוכבים על אמותו וחד אמר שחקק שם שמים על אמותו א"ל במלכים לא שמעתי בהדיוטות שמעתי מפני מה לא מנו את מיכה מפני שפתו מצויה לעוברי דרכים שנאמר כל העובר ושב אל הלויים [\[זכריה י-יא\]](#) ועבר בים צרה והכה בים גלים א"ר יוחנן זה פסלו של מיכה תניא רבי נתן אומר מגרב לשילה ג' מילין והיה עשן המערכה ועשן פסל מיכה מתערבין זה בזה בקשו מלאכי השרת לדחופו אמר להן הקב"ה הניחו לו שפתו מצויה לעוברי דרכים ועל דבר זה נענשו אנשי פלגש בגבעה אמר להן הקב"ה בכבודי לא מחיתם על כבודו של בשר ודם מחיתם א"ר יוחנן משום רבי יוסי בן קסמא גדולה לגימה שהרחיקה שתי משפחות מישראל שנאמר [\[דברים כג-ה\]](#) על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים ורבי יוחנן דידיה אמר מרחקת את הקרובים ומקרבת את הרחוקים ומעלמת עינים מן הרשעים ומשרה שכינה על נביאי הבעל ושגגות עולה זדון מרחקת את הקרובים

[\[רש"י\]](#) כי בי חשק. לא שייך אלא כדכונא דעלמא כלומר אותו שחפץ בי ובידחתי אפלטוהו: ע' שדכשעים תלויה. שאינה כחובה בשפיטת אריות התיבה אלא תלויה היא למעלה ונראה כחכות ראים: כיון שנעשה אדם רש מלמעלה. שיש לו שגולאן ואין רוח הבריות נוחה הימנו: נעשה רש מלמעלה. בידוע שגולאן אותו מלמעלה להכי כחוב ראים שני מיני רשות: ולא נכתבה. לעי"ן כלל: משום כבודו של דוד. שאין הדבר נוגע בצדיקים ודוד היו לו שגולאם הרבה: ונחמיה בן חכליה. שהיו לו שגולאם הרבה מנכרים שמתקשין להרגו על שהיה בונה בית המקדש כדכתיב בעזרא (נחמיה ד) ואחת מחזותה השלח וגו' ל"א היו לו קנאים משראל דכתיב (סם ז) רבים ביהודה בעלי צדונה לו כי הוא חסון כלפניהו בן ארבע שהיו מבזין אותו. בקדושין (דף עג. עב) מפרכס להאי קרא ולהכי איכתבא לומר שדכשעים אמרינן ולא בצדיקים: היה שונה חמשים וחמשה פנים בתורת כהנים. ספר ויקרא היה מחדש בו כל שנה ושנה ודורשו מפלפול: לא חיון. לא יחיו לעולם הבא עם הצדיקים ואין נדונין נמי צדיקים: היה שונה חמשים מלכי ישראל אצל שלמה וצדקיה מבית דוד אחו ואף על גב דכתיב בהו ויעש הרע חיון הן לעתיד: אחז ואחזיה. ממלכי יהודה וקים להו שהיו רשעים ואמון ויהויקים לא חשיב ואף על גב דהו רשעים מאד כדלקמן בהנהו קים להו דחיון: הורג את כולו. שהיו נבקעין כבודד המשאוי: כמ"ד שהרג ישעיה. ואחז קאמר קרא מלא את ירושלים פה לפה שנשמתו של צדיק שקולה כמו שמלא את ירושלים חללים: כחוב. (במלכים) ודכ"ב [לן] וישם את פסל הסמל אשר עשה בבית האלהים: וכתיב והעמיד את האשפים והפסילים בדי"ה (סם): וכבסוף עשה. מנשה לאחז דמות ד' פרצופים: כדי שתרצה שפינה מכל צד. שחכנס להיכל תראה פרצוף כנגדו ותכעוס: מלהשתרע עליו שני רעים. שפינה דמות הפרצוף: מלע. בית המקדש: תעשה לו מסכה כרה. כאשה שנעשית כרה לחברתה: העלה שממית. קורי עכביש שבעל עבודה מכל וכל עד שארנו עכביש קוריהו ע"ג המזבח: היחר. נעשה לו כהיתר: ממקום שיצאת משם. מקום שאדם יוצא ממנו שבע הוא ממנו ואינו מתאוה להנאת אותו מקום: קמאי לא ידעי לארגווי. מלכים ראשונים שלפניו לא היו יודעים להפעים המקום כמו שהוא חרף ואמר כלום אנו צריכין אלא לאורו שמיכה שמיכה עמאי רבי יוחנן ור"א חד אמר שחקק שם עבודת כוכבים על אמותו וחד אמר שחקק שם שמים על אמותו א"ל במלכים לא שמעתי בהדיוטות שמעתי מפני מה לא מנו את מיכה מפני שפתו מצויה לעוברי דרכים שנאמר כל העובר ושב אל הלויים [\[זכריה י-יא\]](#) ועבר בים צרה והכה בים גלים א"ר יוחנן זה פסלו של מיכה תניא רבי נתן אומר מגרב לשילה ג' מילין והיה עשן המערכה ועשן פסל מיכה מתערבין זה בזה בקשו מלאכי השרת לדחופו אמר להן הקב"ה הניחו לו שפתו מצויה לעוברי דרכים ועל דבר זה נענשו אנשי פלגש בגבעה אמר להן הקב"ה בכבודי לא מחיתם על כבודו של בשר ודם מחיתם א"ר יוחנן משום רבי יוסי בן קסמא גדולה לגימה שהרחיקה שתי משפחות מישראל שנאמר [\[דברים כג-ה\]](#) על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים ורבי יוחנן דידיה אמר מרחקת את הקרובים ומקרבת את הרחוקים ומעלמת עינים מן הרשעים ומשרה שכינה על נביאי הבעל ושגגות עולה זדון מרחקת את הקרובים

דף

קד

ב

א"ל אחד מהם לחבירו גמל שמהלכת לפנינו סומא באחת מעיניה וטעונה שתי נודות אחת של יין ואחת של שמן ושני בני אדם המנהיגים אותה אחד ישראל ואחד נכרי אמר להן [שבאי] עם קשה עורף מאין אתם יודעין אמרו לו גמל מעשבים שלפניה מצד שרואה אוכלת מצד שאינה רואה אינה אוכלת וטעונה שתי נודות אחת של יין ואחת של שמן של יין מטפסף ושוקע ושל שמן מטפסף וצף ושני בני אדם המנהיגים אותה אחד נכרי ואחד ישראל נכרי לפנה לדרך וישראל נכרי לפנה לצדין רף אחריהם ומצא כדבריהם בא ונשקן על ראשן והביאן לביתן ועשה להן סעודה גדולה והיה מרקד לפניהם ואמר ברוך שבוחר בזרעו של אברהם ונתן להם מחכמתו ובכל מקום שהן הולכים נעשין שרים לאדוניהם ופטרן [והלכין] לבתיהם לשלום [איכה א-ב]. ככה תבכה בלילה שתי בכיות הללו למה אמר רבה אמר רבי יוחנן אחד על מקדש ראשון ואחד על מקדש שני בלילה על עסקי לילה שנאמר [במדבר יד-א] ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם בלילה ההוא אמר רבה א"ר יוחנן אותו (היום) ליל ט' באב היה אמר להן הקב"ה לישראל אתם בכיתם בכיה של חנם ואני אקבע לכם בכיה לדורות ד"א בלילה שכל הבוכה בלילה קולו נשמע ד"א בלילה שכל הבוכה בלילה כוכבים ומזלות בוכין עמו ד"א בלילה שכל הבוכה בלילה השומע קולו בוכה כנגדו מעשה באשה אחת שכתנו של רבן גמליאל שמת בנה והיתה בוכה עליו בלילה שמע רבן גמליאל קולה ובה כנגדה עד שנשרו ריסי עיניו למחר הכירו בו תלמידיו והוציאו משכונתו [איכה א-ב] ודמעתה על לחיה אמר רבא אמר ר' יוחנן כאשר שוכה על בעל נעוריה שנאמר [יואל א-ח] אלי כבתולה גורת שק על בעל נעוריה [איכה א-ה] היו צריה לראש אמר רבא אמר רבי יוחנן כל המיצר לישראל נעשה ראש שנאמר [ישעיה ח-כג] כי לא מועף לאשר מוצק לה כעת הראשון הקל ארצה זבולון וארצה נפתלי והאחרון הכביד דרך הים עבר הירדן גליל הגוים אמר רבא אמר ר' יוחנן כל המציק לישראל אינו עיף [איכה א-יב] לא אליכם כל עוברי דרך אמר רבא אמר ר' יוחנן מכאן לקובלנא מן התורה כל עוברי דרך אמר רב עמרם אמר רב עשאוני כעוברי על דת דאילו בסדום כתיב [בראשית יט-כד] וה' המטיר על סדום ואילו בירושלים כתיב [איכה א-יג] ממרום שלח אש בעצמותי וירדנה וגו' וכתוב [איכה ד-ו] ויגדל עון בת עמי מחטאת סדום וכי משוא פנים יש בדבר אמר רבא אמר ר' יוחנן מדה יתירה היתה בירושלים שלא היתה בסדום דאילו בסדום כתיב [יחזקאל טז-ט] הנה זה היה עון סדום אחותך גאון שבעת לחם ויד עני ואביון לא החזיקה וגו' ואילו בירושלים כתיב [איכה ד-ז] ידי נשים רחמניות בשלול ילדיהן [איכה א-טו] סלה כל אבירי ה' בקרבי כאדם שאומר לחברו נפסלה מטבע זו [איכה ב-טז] פצו עליך פיהם אמר רבא אמר רבי יוחנן בשביל מה הקדים פ"א לעינין בשביל מרגלים שאמרו בפיהם מה שלא ראו בעיניהם [תהילים יד-ד] אוכלי עמי אכלו לחם ה' לא קראו אמר רבא אמר ר' יוחנן כל האוכל מלחמן של ישראל טועם טעם לחם ושאינו אוכל מלחמן של ישראל אינו טועם טעם לחם ה' לא קראו רב אמר אלו הדיינין ושמואל אמר אלו מלמדי תינוקות מי מנאן אמר רב אשי אנשי בנות הגדולה מנאום אמר רב יהודה אמר רב בקשו עוד למנות אחד באה דמות דיוקנו של אביו ונשטחה לפניו ולא השיגו עליה באה אש מן השמים ולחכה אש בספסליהם ולא השיגו עליה יצאה בת קול ואמרה להם [משלי כב-כט] חזית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצב כל יתיצב לפני חשוכים מי שהקדים ביתי לביתו ולא עוד אלא שביתי בנה בשבע שנים וביתו בנה בשלש עשרה שנה לפני מלכים יתיצב [בל יתיצב] לפני חשוכים ולא השיגו עליה יצאה בת קול ואמרה [איוב לד-ג] המעמד שלפניהם כי מאסת כי אתה תבחר ולא אני וגו' דורשי רשומות היו אומרים כולן באין לעולם הבא שנאמר [תהילים ס-ט] לי גלעד ולי מנשה ואפרים מעוז ראשי יהודה מחוקקי מואב סיר רחצי על אדום אשליך נעלי על פלשת התרועעי לי גלעד (ולי מנשה) זה אחאב שנפל ברמות גלעד כמשמעו אפרים מעוז ראשי זה ירבעם דקאתי מאפרים יהודה מחוקקי זה אחיתופל

רש"י אהר. מן הנשכים לחברו: גמל. זו שמהלכת לפנינו סומא וכו': ומלך שרואה. שאינה אוכלת פעמים מלך ימין ופעמים מלך שמאל כהמה הרואה שאוכלת מכאן ומכאן אלף מלך שרואה אוכלת: יין מטפסף ושוקע. בקרקע ורואין אנו בין רגלנו הטיפין שנפלו כשעברה הגמל במקום זה מלך אחד שקועין ומלך אחר הטיפין של שמן שפסים: נפנה ללדין. שכן דרך ישראל להיותו כנוע: רדף. השבאי דרך הגמל והמנהיג ומלך כדבריהם ואמרו אותם יהודים על אותו שבאי אדוניהם שהוא בן קלסתר מלך אשכנזי"ק בלע"ז שהיה דיוקנו דומה למנמת פניו של אותו קלסתר של מלך שבזנות הארז: על עסקי לילה. לפי שבכו אותו לילה בכיית חנם: קולו נשמע יותר מנביוס. כדלמרינו בעלמא (ומלך דף כ.) מפני מה אין הקול נשמע ביום כבלילה מפני גגל חמה המנסר בקריע והיינו דכתיב בכה חכמה בלילה כדי שיהא קולה נשמע ויחממו עליה ואף על פי כן אין מנחם לה: סוככים ומזלות בוכים. שנכמרו רחמים עליו: בוכה כנגדו. מתוך שנשמע בהדיא מרכז לבו של אדם השומע קולו לבכות עמו: ריסי עיניו. שער שבבכה העין היה נופל ונפסל על העין מרוב דמעות: אלי. קונו קונה מתרגמין אליה: על בעל נעוריה. שבוכה תמיד ומאזיה דמעות: על לחיה. לשון לחות וערות כגון לח ויבש: מכאן לקובלנא מן התורה. כשארם מודיע עברו לאחר כריך שאימרו לו לא תבא זאת לך כמו שבאה אלי כי קשה הוא לשמוע שפעמים חוזרת עליו והמקפיד על כך אין בו משום יחוס. ל"א לקובלנא כשיש לו כרה יודיעה לרבים קובלנא כעקה ל"א נגד דמתרגמין קבל כחדם שאומר לחברו לא כנגד אני אומרי: וירדנה. וקרף אותה והיינו עשאוני כעוברי דת שדנני באש כסדום: לא עליכם. נביא היה מתגורר על החורבן כאילו באה עליו כרה ומהפכה לאחריים ואומר להם לישראל לא תהא לכם כרה כוח ממדומה לי נביא היה מדבר כנגד בני משה או כנגד י' השבטים שלא הגלה נבוכדנצר: וירדנה. לשון שבירה כמו (במדבר כד) וירד מיעקב כאדם המושל בחברו להלקותו ולשכרו: הכי גרסינן ויגדל עון בת עמי מחטאת סדום וכי משוא פנים יש בדבר והואיל וישראל רעים יותר מסדום למה לא נהפכו כסדום לשון אחר וכי משוא פנים יש בדבר דהתם כתיב וה' המטיר הוא בעצמו והבא כתיב שלח על ידי שליח: מדה יתירה לטובה. דבירושלים כתיב ידי נשים רחמניות בשלול ילדיהן היו לברות עמו שהיתה מזמנת חברתה ואוכלת בנה אלמא רחמניות היו ואילו כסדום כתיב יד עני ואביון לא החזיקה ומדה זו כפרה עליהם שלא נהפכו לשון אחר מדה יתירה פורענות גדולה היתה בירושלים שילדיהם היו אוכלת זו עם זו דכתיב היו לברות למו ואילו כסדום כתיב גאון שבעת לחם ויד עני ואביון לא החזיקה ומדה זו כפרה עליהם שכל עוני הא למדת גדול פורענות ירושלים מפורענות סדום ולא היה משוא פנים בדבר: סלה. לשון מוסף כלומר כל האבריים פסלם הקב"ה ועשאו פסולים וכבשו כמפלסא זו והיינו דמיא למטבע שנפסל ואין לו תקנה: מפני מה הקדים פ"א לעינין. ברוב האלפא ביתא שפרכים: מפני מרגלים. שהקדימו מאמר פיהם עד שלא ראו בעין: טועם טעם לחם. שהכותים מואלים טועם בלחמם של ישראל שהגלה הוא להם כפגזותין ארוגין: אלו הדיינין. מטה משפט בשביל ענותיהם היו לחם עמי למלכא אויביו: מלמדי תינוקות. שעושין מלכתן רמיה: מי מנאן. להבדיל מלכים והדיינות דהתני במתני' אין לחם חלק: עוד אחד. שלמה: דיוקנו. של דוד אביו נשתחו לפניו שלא בלחמו עמהם: כל יתיצב לפני חשוכים. בניהם: לפני מלכים יתיצב. כגון עין וכל לפני חשוכים: המעמד שלפניהם. וכי עליכם לשלם תשלומי עונשו לאדם שאחם נמאסים בו בשלמה לומר שאין לו חלק לעולם הבא: כי אתה תבחר ולא אני. וכי הבחירה בכם תלויה ולא בי ומר מי שיש לו חלק ומי אין לו חלק הלא בי הדבר תלוי: דורשי רשומות. דורשי פסוקים כדכתיב (דניאל ז) את הקדוש בכתב אמת היו אומרים שכלום יש להם חלק חספיה למנשה וירבעם ולאחאב: לי גלעד ולי מנשה. עלי לבבול עונם כדי שיהו הם זוכים: מנשה כמשמעו. מנשה בן חזקיהו: (רש"י)

דף

קה

א

דקאיתי מיהודה מואב סיר רחצי זה גחזי שלקה על עסקי רחיצה על אדום אשליך נעלי זה דואג האדומי עלי פלשת התרועעי אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע אם יבא דוד שהרג את הפלשתי והוריש את בניך גת מה אתה עושה לו אמר להן עלי לעשותן ריעים זה לזה [\[ירמיה ח-ה\]](#) מדוע שובה העם הזה ירושלים משובה נצחת וגו' אמר רב תשובה נצחת השיבה כנסת ישראל לנביא אמר להן נביא לישראל חזרו בתשובה אבותיכם שחטאו היכן הם אמרו להן ונביאיכם שלא חטאו היכן הם שנאמר [\[זכריה א-ה\]](#) אבותיכם איה הם והנביאים העלום יחיו אמר להן (אבותיכם) חזרו והודו שנאמר [\[זכריה א-ו\]](#) אך דברי וחוקי אשר צויתי את עבדי הנביאים וגו' שמואל אמר באו עשרה בני אדם וישבו לפניו אמר להן חזרו בתשובה אמרו לו עבד שמכרו רבו ואשה שגרשה בעלה כלום יש לזה על זה כלום אמר לו הקב"ה לנביא לך אמור להן [\[ישעיה נא-א\]](#) איזה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה או מי מנושי אשר מכרתי אתכם לו הן בעונותיכם נמכרתם ובפשעכם שלחה אמכם והיינו דאמר ריש לקיש מאי דכתיב דוד עבדי [\[ירמיה מג-ג\]](#) נבוכדנצר עבדי גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתידין ישראל לומר כך לפיכך הקדים הקב"ה וקראו עבדו עבד שקנה נכסים עבד למי נכסים למי [\[יחזקאל כ-לב\]](#) והעולה על רוחכם היה לא תהיה אשר אתם אומרים נהיה כגוים כמשפחות הארצות לשרת עץ ואבן חי אני נאם ה' אלהים אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחימה שפוכה אמלך עליכם אמר רב נחמן כל כי האי ריתחא לירתח רחמנא עלן ולפרוקינן [\[ישעיה כח-כז\]](#) ויסרו למשפט אלהיו יורנו רבה בר בר חנה אמר להן נביא לישראל חזרו בתשובה אמרו לו אין אנו יכולין יצר הרע שולט בנו אמר להם יסרו יצריכם אמרו לו אלהיו יורנו: ארבעה הדיוטות בלעם דיואג ואחיתופל וגחזי: בלעם בלא עם דבר אחר בלעם שבלע עם בן בעור שבא על בעיר תנא הוא בעור הוא כושן רשעתיים הוא לבן הארמי בעור שבא על בעיר כושן רשעתיים דעבד שתי רשעיות בישראל אחת בימי יעקב ואחת בימי שפוט השופטים ומה שמו לבן הארמי שמו כתיב [\[במדבר כב-ה\]](#) בן בעור וכתוב [\[במדבר כד-ג\]](#) בנו בעור אמר רבי יוחנן אביו בנו הוא לו בנביאות בלעם הוא דלא אתי לעלמא דאתי הא אחריני אתו מנותינן מני רבי יהושע היא דתניא ר"א אומר [\[תהילים ט-יח\]](#) ישובו רשעים לשאולה כל גוים שכחי אלהים ישובו רשעים לשאולה אלו פושעי ישראל כל גוים שכחי אלהים אלו פושעי עובדי כוכבים דברי ר"א אמר לו ר' יהושע וכי נאמר בכל גוים לא נאמר אלא כל גוים שכחי אלהים אלא ישובו רשעים לשאולה מאן נינהו כל גוים שכחי אלהים ואף אותו רשע נתן שימן בעצמו אמר [\[במדבר כג-ג\]](#) תמות נפשי מות ישרים אם תמות נפשי מות ישרים תהא אחריתי כמוהו ואם לאו הנני הולך לעמי וילכו זקני מואב וזקני מדין תנא מדין ומואב לא היה להם שלום מעולם משל לשני כלבים שהיו בעדר והיו צהובין זה לזה בא זאב על האחד אמר האחד אם איני עוזרו היום הורג אותו ולמחר בא עלי הלכו שניהם והרגו הזאב אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי כרכושא ושונרא עבדו הלולא מתרבא דביש גאד [\[במדבר כב-ח\]](#) וישבו שרי מואב עם בלעם ושרי מדין להיכן אול כיון דאמר להו [\[במדבר כב-ח\]](#) לינו פה הלילה והשבותי אתכם דבר אמרו כלום יש אב ששונא את בנו אמר רב נחמן חוצפא אמילו כלפי שמיא מהני מעיקרא כתיב לא תלך עמהם ולבסוף כתיב קום לך אתם אמר רב ששת חוצפא מלכותא בלא תאגא היא דכתיב [\[שמואל ב-ג-ט\]](#) ואנכי היום רך ומשוח מלך והאנשים האלה בני צרויה קשים ממני וגו' א"ר יוחנן בלעם חיגר ברגלו אחת היה שנאמר [\[במדבר כג-ג\]](#) ויך שפי שמשון בשתי רגליו שנאמר [\[בראשית מט-יז\]](#) שיפון עלי אורח הנושך עקבי סוס בלעם סומא באחת מעיניו היה שנאמר [\[במדבר כד-ג/ט\]](#)

דף

קה

ב

כרע נפל שכב וגו' [\[במדבר כד-טז\]](#) ויודע דעת עליון השתא דעת בהמתו לא הוה ידע דעת עליון הוה ידע מאי דעת בהמתו דאמרי ליה מאי טעמא לא רכבת סוסיא אמר להו שדאי להו ברטיבא אמרה ליה הלא אנכי אתונך לטעינא בעלמא אשר רכבת עלי אקראי בעלמא מעודך עד היום הזה ולא עוד אלא שאני עושה לך מעשה אישות בלילה כתיב הכא [\[במדבר כב-ל\]](#) ההסכן הסכנתי וכתוב התם [\[מלכים א-ב\]](#) ותהי לו סוכנת אלא מאי יודע דעת עליון שהיה יודע לכונן אותה שעה שהקב"ה כועס בה והיינו דקאמר להו נביא לישראל [\[מיכה ו-ה\]](#) עמי זכר נא מה יעץ בלך מלך מואב ומה ענה אותו בלעם בן בעור מן השטים ועד הגלגל למען דעת צדקות ה' מאי למען דעת צדקות ה' אמר להן הקב"ה לישראל דעו נא כמה צדקות עשיתי עמכם שלא כעסתי כל אותן הימים בימי בלעם הרשע שאילמלא כעסתי כל אותן הימים לא נשתייר משונאייהן של ישראל שריד ופליט היינו דקאמר ליה בלעם לבלק מה אקב לא קבה אל וגו' אותן היום [\[הימים\]](#) לא זעם ה' אל זועם בכל יום וכמה זעמו רגע שנאמר [\[תהילים ל-ו\]](#) כי רגע באפו חיים ברצונו וגו' איבעית אימא [\[ישעיה כ-ב\]](#) לך עמי בא בחדריך וסגור דלתך בעדך חבי כמעט רגע עד יעבור זעם אימת רתח בתלת שעי קמייחא כי חוורא כרבלתא דתרנגולא כל שעתא ושעתא נמי חוורא כל שעתא ושעתא אית ביה סוריקי סומקי היא שעתא לית ביה סוריקי סומקי ההוא מינא דהוה בשיבבותיה דרבי יהושע בן לוי דהוה קא מצער ליה יומא חד נקט תרנגולתא ואסר ליה בכרעיה ואותיב אמר כי מטא ההוא שעתא אילטייה כי מטא ההוא שעתא נמנם אמר שמע מינה לאו אורח ארעא דכתיב [\[משלי יז-כז\]](#) גם ענוש לצדיק לא טוב ואפילו במינה לא איבעי ליה למימרא הכי תנא משמיה דרבי מאיר בשעה שהחמה זורחת והמלכים מניחין כתרין על ראשיהן ומשתחווים לחמה מידי כועס [\[במדבר כב-כא\]](#) ויקם בלעם בבקר ויחבוש את אתונו תנא משום רבי שמעון בן אלעזר אהבה מבטלת שורה של גדולה מאברהם דכתיב [\[בראשית כא-יד\]](#) וישכם אברהם בבקר שנהא מבטלת שורה של גדולה מבלעם שנאמר ויקם בלעם בבקר ויחבוש את אתונו אמר רב יהודה אמר רב לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוה אמילו שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה שבשכר איבעים ושתיים קרבנות שהקריב בלך זכה ויצאה ממנו רות א"ר יוסי בר הונא רות בתו של גלון בן בנו של בלק מלך מואב היתה א"ל רבא לרבה בר מרי כתיב [\[מלכים א-מז\]](#) ייטב אלהים את שם שלמה משמך ויגדל [\[את\]](#) כסאו מכסאך אורח ארעא למימרא ליה למלכא הכי א"ל מעין קאמרה ליה דאי לא תימא הכי [\[שופטים ה-ד\]](#) תבורך מנשים יעל אשת חבר הקני מנשים באהל תבורך נשים באהל מאן נינהו שרה רבקה רחל ולאה אורח ארעא למימרא הכי אלא מעין קאמר רבא נמי מעין קאמר ופליגא דרב יוסי בר חוני דאמר רב יוסי בר חוני ככל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו בנו משלמה ותלמידו איבעית אימא [\[מלכים ב-ט\]](#) ויהי נא פי שנים ברוחך אלי ואיבעית אימא [\[במדבר כד-כג\]](#) ויסמוך את ידיו עליו ויצוהו [\[במדבר כג-ה\]](#) וישם דבר בפי בלעם ר"א אומר מלאך ר' יונתן אמר חכה א"ר יוחנן מברכתו של אותו רשע אתה למד מה היה בלבו ביקש לומר שלא יהו להם בתי כנסיות ובתי מדרשות [\[במדבר כד-ה\]](#) מה טובו אלהיך יעקב לא תשרה שכינה עליהם ומשכנותיך ישראל לא תהא מלכותן נמשכת כנחלים נטויו לא יהא להם זיתים וכרמים כגנות עלי נהר לא יהא ריחן ונדף כאהלים נטע ה' לא יהיו להם מלכים בעלי קומה כארזים עלי מים לא יהיה להם מלך בן מלך יזל מים מדליו לא תהא מלכותן שולטת באומות וזרעו במים רבים לא תהא עזה מלכותן וירם מאגג מלכו לא תהא אימת מלכותן ותנשא מלכותו אמר רבי אבא בר כהנא כולם חזרו לקללה חוץ מבתי כנסיות ומבתי מדרשות שנאמר [\[דברים כג-ו\]](#) ויהפוך ה' אלהיך לך את הקללה לכרכה כי אהבך ה'

אלהיך קלה ולא קללות א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מאי דכתיב [משלי כז-1] נאמנים פצעי אוהב ונעותרות נשיקות שונא טובה קלה שקילל אחיה השילוני את ישראל יותר מברכה שברכס בלעם הרשע אחיה השילוני קילל את ישראל בקנה שנאמר [מלכים א יד-טו] והכה ה' את ישראל כאשר ייוד הקנה במים וגו' מה קנה זה עומד במקום מים וגיעו

ר"ש"י כרע נפל. מה כריעה דהתם דלית ביה נפילה בעילה היא אף כריעה דהכא דכתיב נופל בעילה היא שצד על בהמתו: דעת בהמתו לא היה ידע. מאי בעיא לאהדורי כדמפיש דלמתי ליה שרי בלך מאי טעמא לא רכבה ארסויא: כרטיבא. בלחו לרעות עשבים לחים: אמר להו לטעינא בעלמא. לישא משאות ולא לרכוב: אמרה ליה אשך רכבת עלי: אקראי בעלמא. פשאין לי סוס מזומן: אמרה לו מעודך: מעשה אשיות. אשחה בועלי: סוכנת. מחממת: מן השטים ועד הגבל. משחטאו בשטים ועד שנסכו לארץ והטאו בגבל עשיתי עמהם דלקות הרבה: כל אוחן הימים. שהיה בלעם מאפה לקללכס בשעה שהקב"ה כועס בה כל הקללות מתקיימות: ה"ג לא זעם ה'. אוחן הימים לא זעם ה': אל זעם בכל יום. קרא הוא: כמה זעמו רגע. כדמפיק ליה מקרא כי רגע בלפו חיים כרעונו: בחלת שעי מקיימא. על יום זמן קימה שכל שלש שעות זמן קימה לעמוד ממטו וכוועם הקב"ה בשעה שרואה המלכים שמתחווים לחמה בשעה שמוניחין כתרניהם כראשם כדלקמן: כרבלחא. קירשח"א בלע"ז: כל שעתא נמי חוירא. רוב שעות מתלבנות ומכספת שאינה כל שעה בחוץ אדמימות: סורייתו סומקו. אפי' כשמכספת יא בה שורות שורות אדמות מאד כרגילותם אבל אוחה שעה כולה מכספת: גם ענוש לדיוק לא טוב. אין נכון לדיוק שיהא מעניש ולא היה ליה אינוש נענש בשביטו: אהבה. אהבה הקב"ה את אברהם ביטלה שורה של גדולה שחפש הוא בעלמו: ושנאה ששנה בלעם הרשע את ישראל ביטלה שורה של גדולה שחפש הוא בעלמו: מ"ז פרים לאילים ז' פרים ו' אילים ג' פעמים הרי מ"ז בין פרים ואילים: אורח ארעה למימר הכי. וכי דרך ארץ כן שיאמרו וייעבד אלהים שם שלמה משמך והא חלשא דעתיה דלמתי ליה שיהא גדול מאביו: מעין שמך. קאמר ליה ומעין כסאך ולא גדול ממך: נשים בזהב. שרה רבקה רחל ולאה שרה ורבקה דכתיב ויביאה יצחק אהלה שרה אמו וגו' רחל ולאה דכתיב (בראשית לא) ולא מהלך לאה ויצא בזהב רחל: אורח ארעה. אהמה דבורה ליעל (שהא) דבורה משרה ורבקה אלא מעין ברכת שרה קאמרה: ופליגא. האי דמשניטן שם שלמה משמך מעין פליגא דר' יוסי בר חוני: בנו מניין. שאינו מהלך בו: משלמה. דקאמרי ליה לדוד יעבד אלהים שם שלמה משמך: והלמידו. איבעית אימא דקאמר ליה לאליו ויהי נא פי שנים כרוחך אלי ונתן לו אליהו ולא נתקנה בו: ויסמוך את ידיו עליו ויאהו. מ"ג דהקב"ה לא א"ל אלא וסמכת את ידך עליו חדא חזיל איהו וסמך תרתי: מלאך. שמשפרו הקדוש ברוך הוא למלאך שלא ינחמו לקבל: חכה. נתן כפי בלעם שלא היה מניחו לקבל והיינו ויסם: מברכותיו אהה למד מה היה בלבו. דכתיב ויספוך ה' אלשה לך את הקללה לברכה הוא היה רוצה לקלל כדן שלא יהיו כתיב ויתרו ויתרו בשרח זכו בני בניו לישיב בלשכת הגזית שנאמר [דברי הימים א ב-נה] ומשפחות סומרים יושבי יעבץ תרעתיים שמעתיים סוכתיים המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב וכתבי [שופטים א-טז] ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרים [במדבר כד-כג] וישא משלו ויאמר אוי מי יחיה משמו אל (אמר רשב"ל אוי מי שמחיה עצמו בשם אל) א"ר יוחנן אוי לה לאומה שתמצא בשעה שהקב"ה עושה פדיון לבניו מי מטיל כסותו בין לביא ללביאה בשעה שנוקקין זה עם זה [במדבר כד-כד] וצים מיד כתיים אמר רב ליבון אספיר [במדבר כד-כד] וענו אשור וענו עבר עד אשור קטלי מיקטל מכאן ואילך משעבדי שיעבדו [במדבר כד-יד] הני הולך לעמי לכה איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך עמד להם מביעי ליה א"ר אבא בר כהנא כאדם שמקלל את עצמו ותולה קללתו באחרים אמר להם אלהיהם של אלו שונא זימה הוא והם מתאווים לכלי פשתן בוא ואשיאך עצה עשה להן קלעים והושיב בהן זונות זקינה מבחין וילדה מבפנים וימכרו להן כלי פשתן עשה להן קלעים מהר שלג עד בית הישימות והושיב בהן זונות זקינה מבחין וילדה מבפנים ובשעה שישאל אובלין ושותנין ושוחנין ויוצאין לטייל בשוק אומרת לו הזקינה אי אתה מבקש כלי פשתן זקינה אומרת לו בשוה וילדה אומרת לו בפחות שתיים ושלוש פעמים ואח"כ אומרת לו הרי את כבן בית שב ברור לעצמך וצורצור שלי יין עמוני מונח אצלה ועדיין לא נאסר (יין של עמוני ולא) יין של נכריס אמרה לו רצונך שתששה כוס של יין כיון שתשה בער בו אמר לה השמיע לי הוציאה יראתה מתוך חיקה אמרה לו עבוד לזה אמר לה הלא יהודי אני אמרה לו ומה איכפת לך כלום מבקשים ממך אלא פיעור [והוא אינו יודע שעבודתה בכך] ולא עוד אלא שאיני מנחתך עד שתכפור בתורת משה רבך שנא' [הושע ט-י] המה באו בעל פעור ויזונו לבשת והיו שקוצים באהבם [במדבר כה-א] וישב ישראל בשטים ר"א אומר שטים שמה רבי יהושע אומר שנתעסקו בדברי טטות ותקראן לעם לזבח אלהיהן רבי אלעזר אומר ערומות פגעו בהן רבי יהושע אומר שנעשו כולן בעלי קריין מאי לשון רפידיים רבי אליעזר אומר רפידיים שמה רבי יהושע אומר שריפו עצמן מדברי תורה שנאמר [ירמיה מז-ג] לא הפנו אבות אל בנים מרפיון ידיים אמר רבי יוחנן כל מקום שנאמר וישב אינו אלא לשון צער שנא' [במדבר כה-א] וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות אל בנות מואב [בראשית לז-א] וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם ונאמר [בראשית מז-כז] וישב ישראל בארץ גשן ויקרבו ימי ישראל למות [מלכים א ה-ה] וישב יהודה וישראל לבטח איש תחת גפנו ותחת תאנתו [מלכים א יא-יד] ויקם ה' שטן לשלמה את הדד האדומי מזרע המלך הוא באדם [במדבר לח-א] ואת מלכי מדין הרגו על חלליהם וגו' את בלעם בן בעור הרגו בחיב בלעם מאי בעי התם א"ר יוחנן שהלך לטול שכר עשירים וארבעה אף [שהפיל מישראל] אמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב היינו דאמרי אינשי גמלא אזלא למיבעי קרני אודני דהו ליה גזיין מיינה [יהושע יג-ב] ואת בלעם בן בעור הקוסם קוסם נביא הוא א"ר יוחנן בתחלה נביא ולבסוף קוסם אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי מסגני ושילטי הואי איזין לגברי נגדי

תוספות אין פירוש לקטע זה תוספות

קו

מחליף ושרשיו מרובין ואפילו כל רוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו אלא הוא הולך ובה עמהן כיון שדוממו הרוחות עמד קנה במקומו אבל בלעם הרשע ברכן בארז מה ארז זה אינו עומד במקום מים ושרשיו מועטין ואין גזעו מחליף אפילו כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזות אותו ממקומו כיון שנשבה בו רוח דרומית מיד עוקרתו והופכתו על פניו ולא עוד אלא שזכה קנה ליטול ממנו קולמוס לכתוב ממנו ס'ת נביאים וכתובים [במדבר כד-כא] וירא את הקיני וישא משלו אמר לו בלעם ליתרו קיני לא היית עמו באותה עצה מי הושיבך אצל איתני עולם והיינו דא"ר חייא בר אבא א"ר סימאי שלשה היו באותה עצה אלו הן בלעם איוב ויתרו בלעם שיעץ נהרג איוב בשתק נידון ביסורין ויתרו בשרח זכו בני בניו לישיב בלשכת הגזית שנאמר [דברי הימים א ב-נה] ומשפחות סומרים יושבי יעבץ תרעתיים שמעתיים סוכתיים המה הקינים הבאים מחמת אבי בית רכב וכתבי [שופטים א-טז] ובני קיני חותן משה עלו מעיר התמרים [במדבר כד-כג] וישא משלו ויאמר אוי מי יחיה משמו אל (אמר רשב"ל אוי מי שמחיה עצמו בשם אל) א"ר יוחנן אוי לה לאומה שתמצא בשעה שהקב"ה עושה פדיון לבניו מי מטיל כסותו בין לביא ללביאה בשעה שנוקקין זה עם זה [במדבר כד-כד] וצים מיד כתיים אמר רב ליבון אספיר [במדבר כד-כד] וענו אשור וענו עבר עד אשור קטלי מיקטל מכאן ואילך משעבדי שיעבדו [במדבר כד-יד] הני הולך לעמי לכה איעצך אשר יעשה העם הזה לעמך עמד להם מביעי ליה א"ר אבא בר כהנא כאדם שמקלל את עצמו ותולה קללתו באחרים אמר להם אלהיהם של אלו שונא זימה הוא והם מתאווים לכלי פשתן בוא ואשיאך עצה עשה להן קלעים והושיב בהן זונות זקינה מבחין וילדה מבפנים וימכרו להן כלי פשתן עשה להן קלעים מהר שלג עד בית הישימות והושיב בהן זונות זקינה מבחין וילדה מבפנים ובשעה שישאל אובלין ושותנין ושוחנין ויוצאין לטייל בשוק אומרת לו הזקינה אי אתה מבקש כלי פשתן זקינה אומרת לו בשוה וילדה אומרת לו בפחות שתיים ושלוש פעמים ואח"כ אומרת לו הרי את כבן בית שב ברור לעצמך וצורצור שלי יין עמוני מונח אצלה ועדיין לא נאסר (יין של עמוני ולא) יין של נכריס אמרה לו רצונך שתששה כוס של יין כיון שתשה בער בו אמר לה השמיע לי הוציאה יראתה מתוך חיקה אמרה לו עבוד לזה אמר לה הלא יהודי אני אמרה לו ומה איכפת לך כלום מבקשים ממך אלא פיעור [והוא אינו יודע שעבודתה בכך] ולא עוד אלא שאיני מנחתך עד שתכפור בתורת משה רבך שנא' [הושע ט-י] המה באו בעל פעור ויזונו לבשת והיו שקוצים באהבם [במדבר כה-א] וישב ישראל בשטים ר"א אומר שטים שמה רבי יהושע אומר שנתעסקו בדברי טטות ותקראן לעם לזבח אלהיהן רבי אלעזר אומר ערומות פגעו בהן רבי יהושע אומר שנעשו כולן בעלי קריין מאי לשון רפידיים רבי אליעזר אומר רפידיים שמה רבי יהושע אומר שריפו עצמן מדברי תורה שנאמר [ירמיה מז-ג] לא הפנו אבות אל בנים מרפיון ידיים אמר רבי יוחנן כל מקום שנאמר וישב אינו אלא לשון צער שנא' [במדבר כה-א] וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות אל בנות מואב [בראשית לז-א] וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען ויבא יוסף את דבתם רעה אל אביהם ונאמר [בראשית מז-כז] וישב ישראל בארץ גשן ויקרבו ימי ישראל למות [מלכים א ה-ה] וישב יהודה וישראל לבטח איש תחת גפנו ותחת תאנתו [מלכים א יא-יד] ויקם ה' שטן לשלמה את הדד האדומי מזרע המלך הוא באדם [במדבר לח-א] ואת מלכי מדין הרגו על חלליהם וגו' את בלעם בן בעור הרגו בחיב בלעם מאי בעי התם א"ר יוחנן שהלך לטול שכר עשירים וארבעה אף [שהפיל מישראל] אמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב היינו דאמרי אינשי גמלא אזלא למיבעי קרני אודני דהו ליה גזיין מיינה [יהושע יג-ב] ואת בלעם בן בעור הקוסם קוסם נביא הוא א"ר יוחנן בתחלה נביא ולבסוף קוסם אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי מסגני ושילטי הואי איזין לגברי נגדי

רש"י הרגו אל תלליהם. מיתות הרבה משמע שהלחור והאזן הם תחת הלחיבה וחתכו ראשו ונפל לתוך האש תלליהם היינו חנק החיכת הראש הרג כשנפל לדרך סקילה כשנפל לאור היינו שפיהם. בר תלחין ותלת. ור"ח לית ליה דר' סימאי דלמרי לעיל שפשה היו צרחה עלה דפרעה בלעם ואיוב ויחור דל"י סימאי בלעם היה יותר מן מחאים ועקר שנים דלא היה בעלת פרעה דכל הבן היטוד האזורה השליכוהו דלרבי סימאי כל ארון מחאים ועקר שנים שהיו ישראל בגלות מצרים על מלחמת מדין היה בלעם: חניאל. חנוס של פיסה: כל קטל יהיה פנחס ליסטתה. שר כבא ואפילו קטליה אחר כל המלחמה נקראת על שמו: בבלוהו. מלכים והדיוטות: לא הפיש ותדרוש. לננאי: לבר מבלעם. דכל מה דמשכחה ליה לננאי דרוש: (שמא יא' זה להרבות רעה) לאחר שילא להרבות רעה אמר ווי. לכך כחוב דוויי: א"ל הקב"ה לדואג והלא גבור אתה צרורה. למה תהלל לספר לרון הרע על דוד: לא חסד חורה עליך. לא חסד צרורה אלה דכתיב (משלי לא) ותורה חסד על לשונה: מרזחים. שהרג טוב: עלי פיד. ולא בלב: בחתלה ייראו. הדיוקים היו יראים שלא ילמד אדם ממעשיו של דואג שהולך וחוטא ומלליח: ולכסוף. כשמת בחי ימיו ושב גמולו כראשו יסחקו: חיל בעל ויקולנו. המתו עד שפסקת חורתו: אמר לפניו ומצטנו יורישט אל. אל תמתין לו עד שפסקת אלל תמהר ותפסיחטו: בי מדרכא. מהלל זה בית המדרש: ופרשך מדרך חיים סלה. שורש שלו תפסקת מדרך חיים דלא להו ליה בנין רבנו: כל אוחיות שחוריה. שהיה בקי בחסידות ויחירות: שוקל קלים וחמורים. יודע לדרוש בקל וחומה: כמגדל הפורח באוויר. מתג עליונה שלמעלה מן הלמ"ד מפני מה כפופה למטה. לרון מ"ר מפי השמועה. ל"א כמגדל הפורח באוויר הנכנס לדרך הארץ העמים שגידה חיבה ומגדל אם הוא עומד אם לאו. ל"א ג' מאות הלכות כמגדל הפורח באוויר כשוקל מאות הלכות כשנטיעות קאפון דלמרון כפירקין דלעיל (דף סח.) ולמורי נראה דה"ג שלש מאות הלכות כמגדל העומד [באוויר] ומשנה אחת באלהות (פ"ד משנה א') דמשמעו בכי מגדל העומד באוויר ועומדה בתוכה כלים שכתובו טמאים וכן נראה לר': רבותא למבעא בעיי. וללמוד תורה רחמנא לכא בעי דלא בשני דרב יהודה כולוהו טמוי כסדר נזיקין היה כל הגמרא שלהן לא היה אלא כסדר נזיקין שלא היו מביין כל כך [לדרוש]: האשה שכתובה וירק בקדישה. לא אשכחתיה במסכת עוקצין: שכתובה וירק. בחומן או צירי טורים דלון מקבלין טומאה ע"י עוקצין שאם נגע טומאה בקרקע העליון טהורין שאין נעשין יד לעליון ממחר שכנסת שאין מניחין להם אלא למראה: זיתים שכנסת כטרפיהן. איהא במסכת עוקצין (פ"ב מ"א): טרפיהן. עליון שלהן טהורין היותם שאין נעשין להם בית יד להכניס להם טומאה: היות דרב ושמאל קא חזינא הכא. דלא היה ידע מאי עממא הן טהורין: תליסר מחיבתא. ו"ג יצויהו שאנו עוסקין כולן במסכת עוקצין וידועין אותה יפה ואפי' הכי בהם היו חסידים יותר ממנו דלא רב יהודה כו': לא סביר. ליה היו יודעין הלכה לפניהם כקנה כעממא: דלא סלקא להו שמעתתא כו'. שלא זכו לקבוע הלכה כמותו: ומתרגמין לחלוטין. ואנן תנן לרון חלוטין גבי מורע: אלפי. היינו רבי: (כ"ט"ו)

תוספות אין	פירוש	לקטע	זה	(תוספות)
------------	-------	------	----	----------

דף קז - א

אוכל לחמי הגדיל עלי עקב אמר רב יהודה אמר רב לעולם אל יביא אדם עצמו לידי נסיון שהרי דוד מלך ישראל הביא עצמו לידי נסיון ונכשל אמר לפניו רבש"ע מפני מה אומרים אלהי יצחק ואלהי יעקב ואין אומרים אלהי דוד אמר אינהו מינסו לי ואת לא מינסית לי אמר לפניו רבש"ע בחנני ונסני שנאמר **[תהילים כו-ב]** בחנני ה' ונסני וגו' אמר מינסנא לך ועבידנא מילתא בהדך דלדידהו לא הודעתניהו ואילו אנא קא מודענא לך דמינסנא לך בדבר ערוה מיד **[שמואל ב-יא-ב]** ויהי לעת הערב ויקם דוד מעל משכבו וגו' אמר רב יהודה שהפך משכבו של לילה למשכבו של יום ונתעלמה ממנו הלכה אבר קטן יש באדם משיביו רעב ומרעיבו שבע **[שמואל ב-יא-ב]** ויתהלך יד גג בית המלך וירא אשה רוחצת מעל הגג והאשה טובת מראה מאד בת שבע הוה קא חייפא וישא תותי חלתא אתא שטן אידמי ליה כציפרתא פתק ביה גירא פתקה חלתא איגליה וחזייה מיד **[שמואל ב-יא-ג]** וישלח דוד וידרוש לאשה ויאמר הלא זאת בת שבע בת אליעם אשת אוריה החתי וישלח דוד מלאכים ויקחה ותבא אליו וישכב עמה והיא מתקדשת מטומאתה ותשב אל ביתה והיינו דכתיב **[תהילים יז-ג]** בחנת לבי פקדת לילה צרפתי בל תמצא זמותי בל יעבר פמי רבא אמר איכו זממא נפל בפומיה דמאן דסני לי ולא אמר כי הא מילתא דרש רבא מאי דכתיב **[תהילים יא-א]** למנצח לדוד בה' חסיתי איך תאמרו לנפשי נודי הרבם צפור אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע מחול לי על אותו עון שלא יאמרו הר שבכם צפור נדדתו דרש רבא מאי דכתיב **[תהילים נא-ו]** לך לבדך חטאתי והרע בעיניך עשיתי למען תצדק בדברך תזכה בשפטך אמר דוד לפני הקב"ה גליא וידועא קמך דאי בעיא למכפייה ליצרי הוה כיימינא אלא אמינא דלא לימרו עבדא זכי למריה דרש רבא מאי דכתיב **[תהילים לח-א]** כי אני לצלע נכון ומכאובי ננדי תמיד ראויה היתה בת שבע בת אליעם לדוד מששת ימי בראשית אלא שבאה אליו במכאוב וכן תנא דבי רבי ישמעאל ראויה היתה לדוד בת שבע בת אליעם אלא שאכלה פגה דרש רבא מאי דכתיב **[תהילים לה-טו]** ובלצלי שמחו ונאספו נאספו עלי נכים [ולא ידעתי] קרעו ולא דמו אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע גלוי וידוע לפניך שאם היו קורעין בשרי לא היה דמי שותת ולא עוד אלא בשעה שהם עוסקין בארבע מיתות ב"ד פוסקין ממשנתן ואומרים לי דוד הבא על אשת איש מיתתו במה אמרתי להם הבא על אשת איש מיתתו בחנק ויש לו חלק לעוה"ב אבל המלכין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעולם הבא אמר רב יהודה אמר רב אפילו בשעת חליו של דוד קיים שמנה עשרה עונות שנאמר **[תהילים ו-ז]** יגעתי באנחתי אשחה בכל לילה מטתי בדמעתי ערשי אמר רב יהודה אמר רב בקש דוד לעבוד ע"ז שנאמר **[שמואל ב-טו-לב]** ויהי דוד בא עד הראש אשר ישתחוה שם לאלהים ואין ראש אלא ע"ז שנאמר **[דניאל ב-לב]** והוא צלמא רישיה די דהב טב **[שמואל ב-טו-לב]** והנה לקראתו חושי הארכי קרוע כתנתו ואדמה על ראשו אמר לו לדוד יאמרו מלך שכמותך יעבוד ע"ז אמר לו מלך שכמותי יהרגנו בנו מוטב יעבוד ע"ז ואל יתחלל שם שמים בפרהסיא אמר מאי טעמא קנסיבת יפת תואר א"ל יפת תואר רחמנא שרייה א"ל לא דרשת סמוכין דסמיך ליה **[דברים כא-יח]** כי יהיה לאיש בן סורר ומורה כל הנושא יפת תואר יש לו בן סורר ומורה דרש ר' דוסתאי דמן בירי למה דוד דומה לסורר כותה אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע **[תהילים יט-ג]** שגיאות מי יבין [א"ל] שביקי לך ומנסתרות קנני שביקי לך גם מזדיים חסוד עבדך שביקי לי אל ימשלו בי אז אתם דלא לישתעבו רבנו שביקי לך ונקיתי מפשע רב שלא יכתב סרוחני אמר לו א"א מה יו"ד שנטלתי משרי עומד וצווח כמה שנים עד שבא יהושע והוספתי לו שנאמר **[במדבר יג-טז]** ויקרא משה להושע בן נון יהושע כל הפרשה כולה עאכ"ו ונקיתי מפשע רב אמר לפניו רבש"ע מחול לי על אותו עון כולו אמר כבר עתיד שלמה בןך לומר בחכמתו **[משלי ו-ז]** היחתה איש איש בחיקו ובגדיו לא תשרפנה אם יהלך איש על הגחלים ורגליו לא תכוניה כן הבא על אשת רעהו לא ינקה כל הנוגע בה א"ל כל הכי נטרד ההוא גברא א"ל קבל עליך יסורין קבל עליו אמר רב יהודה אמר רב ששה חדשים נצטרע דוד ונסתלקה הימנו שכניה ופירשו ממנו סנהדרין נצטרע דכתיב **[תהילים נא-ט]** תחטאני באזוב ואטתר תכסוני ומשלג אלכין שסתלקה הימנו שכניה דכתיב **[תהילים נא-יד]** השיבה לי ששון ישעך ורוח נדיבה תסמכני ופרשו ממנו סנהדרין דכתיב **[תהילים קט-ט]** ישובו לי יריאך וגו' ששה חדשים מנלן דכתי' **[מלכים א-ב-יא]** והימים אשר מלך דוד על ישראל ארבעים שנה

רש"י אוכל לחמי. לומד תורתו: שהפך משכבו של לילה לשל יום. שהיה משמש מטתו ביום כדי שיהא שבע מהשמים ולא יזהיר אחר אשה כל היום: ונתעלמה ממנו והלכה. שהמשיביו אברו בהשמים רעב ומרבה תאוה: ה"ג מתהלך על גג המלך ולא גרסין והיינו: חלתא. כוונה: פתק [ביה] גירא. ככוונה כלומר שהכה ופגרה ל"א

דף

קח

א

רשעים במשפט וחסאים בעדת צדיקים על כן לא יקומו רשעים במשפט זה דור המבול וחסאים בעדת צדיקים אלו אנשי סדום אמרו לו אינם עומדין בעדת צדיקים אבל עומדין בעדת רשעים (מרגלים אין להם חלק לעולם הבא שנאמר [במדבר יד-לז](#)) וימותו האנשים מוציא דבת הארץ רעה במגפה לפני ה' וימותו בעולם הזה במגפה לעולם הבא) דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא ואין עומדין בדין שנאמר [במדבר יד-לה](#) במדבר הזה יתמו ושם ימותו דברי רבי עקיבא ר' אליעזר אומר עליהם הוא אומר [תהילים נה](#) אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח עדת קרח אינה עתידה לעלות שנאמר [במדבר טז-לג](#) ותכס עליהם הארץ בעולם הזה ויאבדו מתוך הקהל לעולם הבא דברי ר' ר"א אומר עליהם הוא אומר [שמואל א ב-ו](#) ה' ממת ומחיה מוריד שאלו ויעל: **גמ'**

ת"ר דור המבול אין להם חלק לעולם הבא שנאמר [בראשית ז-כג](#) וימח את כל היקום אשר על פני האדמה וימח את כל היקום בעולם הזה וימחו מן הארץ לעולם הבא דברי ר' ר"ע בן בתירא אומר לא חיין ולא נדונין שנאמר [בראשית ו-ג](#) לא ידון רוחי באדם לעולם לא דין ולא רוח דבר אחר לא ידון רוחי שלא תהא נשמתן חוזרת לנדנה ר' מנחם בר יוסף אומר אפילו בשעה שהקב"ה מחזיר נשמות לפגרים מתים נשמתן קשה להם בגיהנם שנאמר [ישעיה לג-יא](#) תהרו חשש תלדו קש רוחכם אש תאכלכם ת"ר דור המבול לא נתגאו אלא בשביל טובה שהשפיע להם הקב"ה ומה כתיב בהם [איוב כא-ט](#) בתייהם שלום מפחד ולא שבת אלוה עליהם וכתוב [איוב כא-ג](#) שורו עבר ולא יגעיל תפלט פרתו ולא תשכל וכתוב [איוב כא-יא](#) ישלחו כצאן עויליהם וילדיהם ירקדון וכתוב [איוב כא-יב](#) ישאו בתוף וכנור וישמחו לקול עוגב וכתוב יבלו ימיהם בטוב ושונתם בנעימים וכתוב וברגע שאלו יחתו והיא גרמה שאמרו לאל [איוב כא-יד](#) סור ממנו ודעת דרכיך לא חפצנו מה שדי כי נעבדנו ומה נועיל כי נפגע בו אמרו כלום צריכין אנו לו אלא לטיפה של גשמים יש לנו נהרות ומעינות שאנו מסתפקין מהן אמר הקב"ה בטובה שהשפעתני להן בה מכעיסין אותי ובה אני דן אותם שנאמר [בראשית ו-ז](#) ואני הנני מביא את המבול מים ר' יוסי אמר דור המבול לא נתגאו אלא בשביל לגלג העין שדומה למים [שנאמר [בראשית ו-ב](#)] ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו] לפיכך דן אותן במים שדומה לגלגל העין שנאמר [בראשית ז-יא](#) נבקעו כל מעינות תהום רבה וארבות השמים נתחאו א"ר יוחנן דור המבול ברבה קלקלו וברבה נידונו ברבה קלקלו שנאמר [בראשית ו-ה](#)] וירא ה' כי רבה רעת האדם וברבה נידונו שנאמר [בראשית ז-יא](#)] כל מעינות תהום רבה א"ר יוחנן שלשה נשתיירו מהם בלועה דגדר וחמי טבריא ועיניא רבתי דבירים [בראשית ו-ב](#)] כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ א"ר יוחנן מלמד שהרביעו בהמה על חיה וחיה על בהמה והכל על אדם ואדם על הכל א"ר אבא בר כהנא וכולם חזרו חוץ מתושלמי [בראשית ו-ג/א/ג](#)

דף

קח

ב

א"כ לא נפנה דרך כרמים דרש רבא מאי דכתיב [איוב יב-ה](#) לפיד בוז לעשותות שאנן נכון למועדי רגל מלמד שהיה נח הצדיק מוכיח אותם ואמר להם דברים שהם קשים כלפידים והיי (בוזים) [מבזין] אותו אמרו לו זקן תיבה זו למה אמר להם הקב"ה מביא עליכם את המבול אמרו מבול של מה אם מבול של אש יש לנו דבר אחר ועליתיה שמה ואם של מים הוא מביא אם מן הארץ הוא מביא יש לנו עשיות של ברזל שאנו מחפין בהם את הארץ ואם מן השמים הוא מביא יש לנו דבר ועקב שמו ואמרי לה עקש שמו אמר להם הוא מביא מבין עקבי רגליכם שנאמר [איוב יב-ה](#) נכון למועדי רגל תניא מימי המבול קשים כשכבת זרע שנאמר נכון למועדי רגל אמר רב חסדא ברותחין קלקלו בעבירה וברותחין נידונו כתיב הכא [בראשית ח-א](#) וישכו המים וכתוב התם [אסתר ז-י](#) וחמת המלך שככה [בראשית ז-ב](#)] ויהי לשבעת הימים ומי המבול היו על הארץ מה טיבם של שבעת הימים אמר רב אלו ימי אבילות של מושלשלת למלך שהספדן של צדיקים מעבדין את הפורענות לבא דבר אחר לשבעת שנייה עליהם הקב"ה סדר בראשית שהיתה חמה יוצאת ממערב ושוקעת במזרח דבר אחר שקבע להם הקב"ה זמן גדול ואח"כ זמן קטן ד"א לשבעת הימים שהטעמים מעין העולם הבא כדי שידעו מה טובה מנעו מהן [בראשית ז-ב](#)] מכל הבהמה הטהורה תקח לך שבעה שבעה איש ואשתו אישות לבהמה מי אית לה א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן מאותם שלא נעבדה בהם עבירה מנא ידע אמר רב חסדא שהעבירן לפני התיבה כל שהתיבה קולטתו בידוע שלא נעבדה בהם עבירה וכל שאין התיבה קולטתו בידוע שנעבדה בה עבירה רבי אבהו אמר מאותן הבאין מאיליהן [בראשית ו-ד](#)] עשה לך תיבת עצי גופר מאי גופר אמר רב אדא אמרי דבי ר' שילא זו מבליגה ואמרי לה גולמיש צוהר תעשה לתיבה א"ר יוחנן אמר לו הקב"ה לנח קבע בה אבנים טובות ומרגליות כדי שיהיו מאירות לכם כנחירים [בראשית ו-טז](#)] ואל אמה תכלנה מלמעלה דבהכי [הוא] דקיימא [בראשית ו-טז](#)] תחתיים שנים ושלישים תעשה תנא תחתיים לזבל אמצעיים לבהמה עליונים לאדם [בראשית ז-ז](#)] וישלח את העורב אמר ר"ל תשובה ניצחת השיבו עורב לנח אמר לו רבך שונאני ואתה שנאתני רבך שונאני מן הטהורין שבעה מן הטמאים שנים ואתה שנאתני שאתה מניח ממין שבעה ושולח ממין שנים אם פוגע בי שר חמה או שר צנה לא נמצא עולם חסר בריה אחת או שמה לאשתי אתה צריך אמר לו רשע במותך לי נאסר לי בנאסר לי לא כ"ש ומנלן דנאסרו דכתיב [בראשית ו-יח](#)] ובאת אל התיבה אתה ובניך ואשתך ונשי בניך אתך וכתוב [בראשית ח-טז](#)] צא מן התיבה אתה ואשתך ובניך ונשי בניך אתך וא"ר יוחנן מיכן אמרו שנאסרו בתשמיש המטה ת"ר שלשה שמשו בתיבה וכולם לקו כלב ועורב וחס כלב נקשר עורב רק חס לקה בעורו [בראשית ח-ח](#)] וישלח את היונה מאתו לראות הקלו המים א"ר ירמיה מנאן שדירתן של עופות טהורים עם הצדיקים [בראשית ח-יא](#)] והנה עלה זית טרף בפיה א"ר אלעזר אמרה יונה לפני הקב"ה רבש"ע יהיו מזונותי מרורים כזית ומסורים בידך ואל יהיו מתוקים כדבש ומסורים ביד בשר דם מאי משמע דהאי טרף לישנא דמזוני הוא דכתיב [משלי לח-ח](#)] הטרפיני לחם חוקי [בראשית ח-ט](#)] למשפחותיהם יצאו מן התיבה א"ר יוחנן למשפחותם ולא הם אמר רב חנה בר ביזנא אמר ליה אליעזר לשם רבא כתיב למשפחותיהם יצאו מן התיבה אתון היכן היותון א"ל צער גדול היה לנו בתיבה בריה שדרכה להאכילה ביום האכלנוה ביום שדרכה להאכילה בלילה האכלנוה בלילה האי זקיתא לא הוה ידע אבא מה אכלה יומא חד הוה יתיב וקא פאלי רמונא נפל תולעתא מינה אכלה מיכן ואילך הוה גביל לה חיזרא כי מתלע אכלה אריא אישתא זינתיה דאמר רב לא בציר משיטא ולא טפי מתריסר זינא אישתא אורישינה אשכחינה אבא דגני בספנא דתיבתא א"ל לא בעית מזוני א"ל חזיתך דהות טרידא אמינא לא אצערך א"ל יהא רעוא דלא תמות שנאמר [איוב כט-יח](#)] ואומר עם קני אגוע וכחול ארבה ימים אמר רב חנה בר לואי אמר שם רבא לאליעזר כי אתו עלייכו מלכי מזרח ומערב אתון היכי עבידייתו אמר ליה אייתי הקב"ה לאברהם ואותיה מימיניה והוה שדינן עפרא והוה חרבי גילי והוה גירי שנאמר [תהילים קיא-א](#)] מזמור לדוד נאם ה' לאדוני שב לימיני עד אשית אויביך הדום לרגליך

וכתיב [ישעיה מא-ב] מי העיר ממזרח צדק יקראוהו לרגלו יתן לפניו גוים ומלכים ירד יתן כעפר חרבו כקש נדף קשתו נחום איש גם זו הוה רגיל דכל דהוה סלקא ליה אמר גם זו לטובה יומא חד בעו [ישראל] לשדורי דורון לקיסר אמרי בהדי

רש"י א"כ לא נפנה דרך כרמיס. וכלומר לא נסור ולא נפנה את דרך הכרמיס] אללא כל שעה נלך בהם כלומר א"כ לא נלך דרך כפוסה ולא נחזור מסורינו אללא נלך ונהלקל השורה דרכים משושבים בקוויים וברקניים כעין שזילי כרמיס: לעשות. כמו עשותות שיושבין שאלו וחושבין מחשבות רעות: עלייתה שמה. אין אש שולט בה: מבין עקבי רגליים. ששכנת זרע שלכס יכול למחות אתכס ל"א מבין עקבי רגליים מן הרגל יוליא ממש מים אם היה רואה ואי אפשר לכפות רגליים בעשיות: ששכנת זרע. רוחחין ועבין היו עבין ל"ג ופי' הוא: חמת המלך שככה. נחה מנחתו ה"נ מים נחו מרוחחין: סדרי בראשית. והיינו לשבעת המים סדר שבעת ימי בראשית שניה להם: זמן קטן אחר זמן גדול. בתחילה אמר להן והיו ימיו מלא ועשירים שנה כשעבר זמן זה ולא שבו לטובה חזר וקבע להם זמן קטן: אישית לבהמה מי אית ליה. נקבה אחת נשכנת לכמה זכרים ואין זו אישית: שלא נעבדה בהן עבירה. שלא נזקקה אללא לכן זוגם: מזלגיה. עץ הוא: במותר ליה. פי' באשתי אני אסור: בני נח. גם וחס ויפת: רק. רוקח זרע מפיו לפיה של נקבה: לכה בעורו. שיאל ממנו טוש: מאתו. גבי עורב לא כתיב מאתו מכאן שדירכס כו' כלומר הגאה הוא שדריס אללא שמכירים בזדוקים כדלמרי' בדוכתי אחריה: זית טרף בפיה. בפיה היתה שואלת מזון טרף של זית: למשפחותיהם ילאו מן התיבה. אללא כל חד וחד בפני עממו היה ולא היו אוכלין כולם בחבור אחד אללא משפחות ומשפחות היו שרויין: א"ל אליעזר. ועבד אברהם: לשם רבא. גדול בנו של נח: היכי הויתון. היאך הייתם יכולין להכין עניינים בכך לעשות לכל בריה וברייה חפלה: זיקתא. גם בריה: פאלי. מחתך כמו פלי פלווי במסכת נדה (דף כ"א): אישית זינתיה. חמה אחזתו וזנהו ולא היה חושש לדרכו משאר בהמות: לא כזרי משיחא ולא טפי מהריסר זינתא אישיתא. אין כך חמה קלה שלא תהא חמימותו יכולה לזנוו שש ימים שלא ימות בלא מאכל ואין כך חמה שיכולה לזון יותר מ"ב ימים בלי מאכל ומשקה כ"ש ואית דגרסי לא פחות משיחא ירחי ולא טפי מהריסר זנתא אישיתא ואחרי קאי כלומר לא פחות משקה חדשים ולא יותר מ"ב חדשים ולא נירחא ליה: אורשינא. עוף ושמו חול בשלון המקרא ואינו מה לעולם: בספא. בחדר ספון ומתוקן לו: [נאום ה' כו'] אליעזר אמר פסוק זה. גאס ה' לאלני אמר הקב"ה לאברהם שב לימיני אלני וכו': ממזרח זה אברהם. שבה מארס נהרים שהוה במזרח דכתיב (במדבר כג) מן ארס ינחני בלך מלך מואב וגו': כל דהוה סלקא ליה. כל דבר המאורע ליה: (רש"י)

תוספות	פירוש	לקטע	זה	תוספות
--------	-------	------	----	--------

דף קט - א

מאן נשדר נשדר בהדי נחום איש גם זו דמלומד בניסים הוא כי מטא להווא דירא בעא למיבת אמרי ליה מאי איכא בהדך אמר להו קא מובילנא כרגא לקיסר קמו בליליא שרינהו לסיפטיה ושקלו כל דהוה גביה ומלנהו עפרא כי מטא להתם אישכתח עפרא אמר אחוכי קא מחייכי בי יהודאי אפקוהו למקטליה אמר גם זו לטובה אתא אליהו ואידימי להו כחד מינייהו אמר להו דילמא האי עפרא מעפרא דאברהם אבינו הוא דהוה שדי עפרא הוה חרבי גילי הוה גירי בדוק ואשכחו הכי הוה מחוזא דלא הוה קא יכלי ליה למיכבשיה שדו מההווא עפרא עליה וכבשוה עיילוהו לבי גנזא אמרי שקול דניחא לך מלייה לסיפטא דהבא כי הדר אתא אמרו ליה הנך דירי מאי אמטית לבי מלכא אמר להו מאי דשקלי מהכא אמטאי להתם שקלי אינהו אמטו להתם קטלינהו להנך דירי: דור הפלגה אין להם חלק לעולם הבא וכו': מאי עבוד אמרי דבי רבי שילא נבנה מגדל ונעלה לרקיע ונכה אותו בקרדומות כדי שיזובו מימיו מחכו עלה במערבא א"כ ליבנו אחד בטורא (אלא) א"ר ירמיה בר אלעזר נחלקו לג' כיתות אחת אומרת נעלה ונשב שם ואחת אומרת נעלה ונעבוד עבודת כוכבים ואחת אומרת נעלה ונעשה מלחמה זו שאומרת נעלה ונשב שם הפיצם ה' זו שאומרת נעלה ונעשה מלחמה נעשו קופים ורוחות ושידים ולילין וזו שאומרת נעלה ונעבוד עבודת כוכבים [בראשית יא-ט] כי שם בלל ה' שפת כל הארץ תניא רבי נתן אומר כולם לשם עבודת כוכבים נתכוונו כתיב הכא [בראשית יא-ד] נעשה לנו שם וכתבי התם [שמות כג-יג] ושם אלהים אחרים לא תזכירו מה להלן עבודת כוכבים אף כאן עבודת כוכבים אמר רבי יוחנן מגדל שליש נשרף שליש נבלע שליש קיים אמר רב אורי מגדל משכח אמר רב יוסף בבל ובורסיף סימן רע לתורה מאי בורסיף אמר ר' אסי בור שאפי: אנשי סדום אין להם חלק לעולם הבא וכו': ת"ר אנשי סדום אין להן חלק לעולם הבא שנאמר [בראשית יג-ג] ואנשי סדום רעים וחטאים לה' מאד רעים בעוה"ז וחטאים לעולם הבא אמר רב יהודה רעים בגופן וחטאים בממונם רעים בגופן דכתיב [בראשית ט-ט] ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלהים וחטאים בממונם דכתיב [דברים טו-ט] והיה בך חטא לה' זו ברכת השם מאד שמתכוונים וחטאים במתניתא תנא רעים בממונם וחטאים בגופן רעים בממונם דכתיב [דברים טו-ט] ורעה עינך באחיד האביון וחטאים בגופן דכתיב [בראשית ט-ט] וחטאתי לאלהים לה' זו ברכת השם מאד זו שפיכות דמים שנאמר [מלכים ב כא-טז] גם דם נקי שפך מנשה (בירושלים) הרבה מאד [וגו'] ת"ר אנשי סדום לא נתגאו אלא בשביל טובה שהשפיע להם הקב"ה ומה כתיב בהם [איוב כח-ה] ארץ ממנה יצא לחם ותחתיה נהפך כמו אש מקום ספיר אבניה ועפרות זהב לו נתיב לא ידעו עיט ולא זופתו עין איה לא הדריכוהו בני שחף לא עדה עליו שחל אמרו וכי מאחר שארץ ממנה יצא לחם ועפרות זהב לו למה לנו עוברי דרכים שאין באים אלינו אלא לחסרינו [מממונו] בואו ונשכח תורת רגל מארצנו שנאמר [איוב כח-ד] פרץ נחל מעם גר הנשכחים מני רגל דלו מאנוש נעו דרש רבא מאי דכתיב [תהילים סב-ד] עד אנה תהותו על איש תרצחו כולכם כקיר נטוי גדר הדחיה מלמד שהיו נותנין עיניהן בעלי ממון ומושיבין אותו אצל קיר נטוי ודוחין אותו עליו ובאים ונוטלין את ממונו דרש רבא מאי דכתיב [איוב כד-טז] חתר בחשך בתים יומם חתמו למו לא [ראו] [ידעו] אור מלמד שהיו נותנים עיניהם בעלי ממון ומפקידיים אצלו אפרסמון ומניחים אותו בבית גנזיהם לערב באים ומריחין אותו ככלב שנא' [תהילים נט-ז/ט]

דף קט - ב

דאית ליה תורא נשקול חד משכא דלית ליה תורא נשקול תרי משכי אמרו ליה מאי האי אמר להו סוף דינא כתיחילת דינא מה תחילת דינא דאית ליה תורא מרעי חד יומא דלית ליה תורי מרעי תרי יומי אף סוף דינא דאית ליה חד תורא לשקול חד דלית ליה תורא לשקול תרי דעבר במברא נתיב חד זוזא דלא עבר במברא נתיב תרי דהוה ליה (תורא) [דרא] דלבי אתי כל חד וחד שקל' חדא א"ל אנא חדא דשקלי דהוה שדי תומי או שמכי אתו כל חד וחד שקול חדא א"ל אנא חדא דשקלי ארבע דייני היו בסדום שקראי ושקרוראי זייפי ומצלי דינא דמחי ליה לאיתתא דחברי' ומפלא ליה אמרי ליה יהבה ניהליה דניעברה ניהליך דפסיק ליה לאדונא דחמרא דחבריה אמרו ליה הבה ניהליה עד דקדחא דמדע ליה לחבריה אמרי ליה הבה ליה אגרא דשקל לך דמא דעבר במברא יהיב ארבעה זוזי דעבר במיא יהיב תמני זוזי זימנא חדא אתא ההוא כובס איקלע להתם אמרו ליה הב ד' זוזי אמר להו אנא במיא עברי אמרו ליה א"כ הב תמניא דעברת במיא לא יהיב פדיוהו אתא לקמיה דדיינא א"ל הב ליה אגרא דשקל לך דמא דעברת במיא אליעזר עבד אברהם איתרמי התם פדיוהי אתא לקמיה דדיינא א"ל הב ליה אגרא דשקל לך דמא שקל גללא פדיוהי איהו לדיינא אמר מאי האי א"ל אגרא דנפק לי מינך הב ניהליה להאי זוזי דידי כדקיימי קיימי הוא להו פורייתא דהו מגני עלה אורחין כי מאריך גיזי ליה כי גוף מתחין ליה אליעזר עבד אברהם אקלע להתם אמרו ליה קום גני אפוריא אמר להו נדרא נדרי מן יומא דמיתת אמא לא גנינא אפוריא כי הוה מתרמי להו עניא יהבו ליה כל חד וחד דינרא וכתיב שמיא עליה וריפתא לא הוה ממטי ליה כי הוה מית אתי כל חד וחד שקיל דידיה הכי אתני בינייהו כל מאן דמזמין גברא לבי הילולא לשלח גלימא הוה האי הילולא אקלע אליעזר להתם ולא יהבו ליה נהמא כי בעי למסעד אתא אליעזר ויתב לסיפא דכולהו אמרו ליה מאן אזמנך להבא א"ל לההוא [דיתב] אתה זמנתן [אמר דילמא שמעי בי דאנא אזמינתיה ומשלחי ליה מאניה דהאי גברא] שקל גלימיה ההוא דיתב גביה ורהט לברא וכן עבד לכולהו עד דנפקי כולהו ואכלא איהו לסעודתא הויה ההיא רבינא דהות קא מפקא ריפתא לעניא בחצבא איגלאי מלתא שפיוה דובשא ואוקמוה על איגר שורא אתא זיבורי ואכלהו והיינו דכתיב [\[בראשית יח-כ\]](#) ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי רבה ואמר רב יהודה אמר רב על עיסקי ריבה: מרגלים אין להם חלק לעולם הבא שנאמר [\[במדבר יד-לז\]](#) וימותו האנשים מוציאי דבת הארץ רעה במגפה וימותו בעולם הזה במגפה לעולם הבא: עדת קרח אין להם חלק לעולם הבא שנאמר [\[במדבר טז-לג\]](#) ותכס עליהם הארץ בעולם הזה ויאבדו מתוך הקהל לעולם הבא דברי ר' ע' רבי אליעזר אומר עליהם אמר הכתוב [\[שמואל א-ב\]](#) ה' ממית ומחיה מוריד שאלו ויעל: ת'ר עדת קרח אין להם חלק לעולם הבא שנאמר ותכס עליהם הארץ בעולם הזה ויאבדו מתוך הקהל לעולם הבא דברי רבי עקיבא רבי יהודה בן בתירא אומר הרי הן כאבידה המתבקשת שנאמר [\[תהילים קיט-קעו\]](#) תעיתי כשה אובד בקש עבדך כי מצותיך לא שכחתי: ויחך [קרח] אמר ריש לקיש שלקח מקח רע לעצמו קרח שנעשה קרח בישראל בן יצהר בן שהרתיח עליו את כל העולם כצהרים בן קהת בן שהקהה שיני מולידיהו בן לוי בן שנעשה ליה בגינהם וליחשוב נמי בן יעקב בן שעקב עצמו לגינהם אמר רב שמואל בר רב יוחנן יעקב ביקש רחמים על עצמו שנאמר [\[בראשית מט-ג\]](#) בסודם אל תבא נפשי ובקהלם אל תבא נפשי אלו מרגלים ובקהלם אל תבא נפשי זה עדת קרח דתן שעבר על דת אל אברים שאיבר עצמו מעשות תשובה ואון שישב באנינות פלת שנעשו לו פלאות בן ראובן בן שראה והבין אמר רב און בן פלת אשתו הצילתו אמרה ליה מאי נפקא לך מינה אי מר רבה אנת תלמידא ואי מר רבה אנת תלמידא אמר לה מאי אעביד הואי בעצה ואשתבעי לי בהדיהו אמרה ליה ידענא דכולה כנישתא קדישתא ניהו דכתיב [\[במדבר טז-ג\]](#) כי כל העדה כולם קדושים אמרה ליה תוב דאנא מצילנא לך אשקיתיה חמרא וארויתיה ואגניתייה גואי אותבה על בבא

רש"י דלית ליה תורא. כך היה מנהגם של אנשי סדום מי שהיה לו שור אחד רועה כל בהמות העיר יום א' ומי שאין לו בהמה מנגלליו עליו לרעות ב' ימים: אמר להו. יחמי למרי דקורא דלית ליה חד תורא כו': דעבר במברא. שהמעברות שלהם מימיו עזין והוה לזון קד: ללא עבר במברא. אלא בא דרך אחת: דה"ל דרא דלביני. מי שהיה לו שורה לבנים ומגבל ועושה אותן היה בא כל חד וחד ונוטל אחת: שדי תומי או שמכי. מי שהיה מפזר וקוטע לפניו שומים או כלבים ליבש כל א' וא' היה נוטל אחת: חומר לו. לנגזל מה חסרתי לך לא לקחתי ממך אלא שום אחד וגמלא קרח מכאן ומכאן: זייפא. ומלכי דין: יהבה ניהליה. וישכב עמה עד שהיה מעוברת: עד דקדחא. עד שהלמח אונן: דדעו. עשה לו פלע כמו פדעת במסכת ע" (דף כה). כפרדור"א בלע"ז: דעבר במיא. עובר בהגליו במים: גללא. מקל ל"א און: א"ל. דיינא לאליעזר מאי האי: א"ל. אליעזר אגרא דמחייבת לי דשקלי לך דמא הב ליה לההוא גברא דשקל לי דמא וזוזי דידי כדקיימי קיימי ל"א ה"ג וזוזי כדקאי קאי כך אמר ליה דין מי יתן שהייתי כפתחיה: הכי אתנו בהדיהו כל מאן דמזמן. אכסניא לבי הוללא: לשלחו לגלימיה. יפשיטו את בגדי אוחו האיש שהמינו: ואתא אליעזר. עבד אברהם: ויתב לסיפא דכולהו. הלך וישב בסוף כולם: א"ל מאן אזמנך. להבא: א"ל. אליעזר למאן דיתב גביה את זמנתיה להבא: שקל גלימיה. דיתב לגביה ורהט לברא וכהוה ליה אגרא דשקל לך דמא דעברת במיא אמר להו אמר רב און בן פלת אשתו הצילתו אמרה ליה מאי נפקא לך מינה אי מר רבה אנת תלמידא ואי מר רבה אנת תלמידא אמר לה מאי אעביד הואי בעצה ואשתבעי לי בהדיהו אמרה ליה ידענא דכולה כנישתא קדישתא ניהו דכתיב [\[במדבר טז-ג\]](#) כי כל העדה כולם קדושים אמרה ליה תוב דאנא מצילנא לך אשקיתיה חמרא וארויתיה ואגניתייה גואי אותבה על בבא

תוספות אין **פירוש** **לקטע** **זה** **(תוספות)**

דף קי

וסתרת למזיה כל דאתא חזיה הדר אדהכי והכי אבלעו להו איתתיה דקרח אמרה ליה חזי מאי קעביד משה איהו הוה מלכא לאחור שווייה כהנא רבא לבני אחוהי שוינהו סגני דכהנא אי אתיא תרומה אמר תיהו לכהן אי אתו מעשר דשקילתו אתון אמר הבו חד מ' לכהן ועוד דייגי ליה למזייכו ומיטלל לבו כי כופתא עינא יהב במזייכו אמר לה הא איהו נמי קא עביד אמרה ליה כיון דכולהו רבותא דידיה אמר איהו נמי [\[שופטים טז-ג\]](#) תמות נפשי עם פלשתים ועוד דקאמר לבו עבדיתו תכלתא אי ס"ד תכלתא חשיבא [מצוה] אפיק גלימי דתכלתא וכסניהו לכולהו מתיבתך היינו דכתיב [\[משלי יד-א\]](#) חכמות נשים בנתה ביתה זו אשתו של און בן פלת ואולת בידה תהרסנה זו אשתו של קרח [\[במדבר טז-ב\]](#) ויקומו לפני משה ואנשים מבני ישראל חמשים ומאתים מיוחדים שבעד קריאי מועד שהיו יודעים לעבר שנים ולקבוע חדשים אנשי שם שהיה להם שם בכל העולם [\[במדבר טז-ד\]](#) וישמע משה ויפל על פניו מה שמועה הייתי עמיהו ונשבעתי להם שאם יקראוני אלה עמיהם: דכולה כנישתא קדישתא. כולם נעשים וקדושים ולא ינסו אלי אם אני פדועה. (רש"י)

שמע אמר רבי שמואל בר נחמני א"ר יונתן שחשדוהו מאשת איש שנאמר [\[תהילים קו-טז\]](#) ויקנאו למשה במחנה א"ר שמואל בר יצחק מלמד שכל אחד ואחד קנא את אשתו ממשנה שנאמר [\[שמות לג-ז\]](#) ומשה יקח את האלה ונטה לו מחוץ למחנה [\[במדבר טז-כה\]](#) ויקם משה וילך אל דתן ואבירם אמר ר"ל מכאן שאין מחזיקין במחלוקת דאמר רב כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנאמר [\[במדבר יז-ה\]](#) ולא יהיה כקרח וכעדתו רב אשי אמר רבאי ליצטרע כתיב הכא ביד משה לו וכתוב התם [\[שמות ד-ו\]](#) ויאמר ה' לו עוד הבא נא ידך בחיך אמר ר' יוסי כל החולק על מלכות בית דוד ראוי להכישו נחש כתיב הכא [\[מלכים א-ט/יט/כח\]](#)

דף קי - ב

א"ל כל תלתי יומין מהדרא להו גיהנם כבשר בתוך קלחת ואמרי הכי משה ותורתו אמת והן בדאים: דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא וכו': ת"ר דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא שנאמר [\[במדבר יד-לה\]](#) במדבר הזה יתמו ושם ימותו יתמו בעולם הזה ושם ימותו בעולם הבא ואמר [\[תהילים צה-יא\]](#) אשר נשבעתי באפי אם יבואו אל מנוחתי דברי ר"ע ר"א אומר (הן באין) לעולם הבא שנאמר [\[תהילים נה-ה\]](#) אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח אלא מה אני מקיים אשר נשבעתי באפי באפי נשבעתי וחזורני בי רבי יהושע בן קרחה אומר לא נאמר פסוק זה אלא כנגד דורות הבאים אספו לי חסידי אלו צדיקים שכל דור דוד כורתי בריתי (עלי זבח) אלו חנניה מישאל ועזריה שמסרו עצמן לתוך כבש האש עלי זבח [אלו] ר"ע וחביריו שמסרו עצמן לשחיטה על דברי תורה ר"ש בן מנסיא אומר באים הן לעולם הבא שנא' [\[ישעיה לה-ג\]](#) ופדויי ה' ישובו ובאו ציון ברנה אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן שבקה ר"ע לחסידותיה שנאמר [\[ירמיה ב-ב\]](#) הלוך וקראת באזני ירושלים לאמר זכרתי לך חסד נעוריד אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה ומה אחרים באים בזכותם הם עצמן לא כל שכן: [\[מתני' עשרת השבטים אינן עתידין לחזור שנא' \[דברים כט-כז\] וישליכם אל ארץ אחרת כיום הזה מה היום הולך ואינו חוזר](#)

אף הם הולכים ואינן חוזרים דברי ר"ע ר"א אומר כיום הזה מה יום מאפיל ומאיר אף עשרת השבטים שאפילה להן כך עתידה להאיר להם: [\[גמ' ת"ר עשרת השבטים אין להם חלק לעוה"ב שנאמר \[דברים כט-כז\] ויתשם ה' מעל אדמתם באף ובחמה ובקצף גדול ויתשם ה' מעל אדמתם בעוה"ז וישליכם אל ארץ אחרת לעוה"ב דברי ר"ע ר"ש בן יהודה איש כפר עכו אומר משום ר"ש אם מעשיהם כיום הזה אינן חוזרין ואם לאו חוזרין רבי אומר באים הם לעוה"ב שנאמר \[\\[ישעיה כז-ג\\]\]\(#\) ביום ההוא יתקע בשופר גדול וגו' אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן שבקה ר"ע לחסידותיה שנא' \[\\[ירמיה ג-ב\\]\]\(#\) הלוך וקראת את הדברים האלה צפונה ואמרת שובה משובה ישראל נאם ה' ולא אפיל פני בכס כי חסיד אני נאם ה' לא אטור לעולם מאי חסידותיה דתניא קטני בני רשעי ישראל אין באין לעוה"ב שנא' \[\\[מלאכי ג-יט\\]\]\(#\) כי הנה היום בא בוער כתנור והיה כל זדים וכל עושי רשעה קש ולהט אותם היום הבא אמר ה' צבאות אשר לא יעזוב להם שורש וענף שורש בעוה"ז וענף לעוה"ב דברי רבן גמליאל ר"ע אומר באים הם לעוה"ב שנא' \[\\[תהילים קטז-ו\\]\]\(#\) שומר פתאים ה' שכן קורין בכרמי הים לינוקא פתאי ואומר \[\\[דניאל ד-ב\\]\]\(#\) גודו אילנא וחבלוהי ברם עיקר שרשוהי בארעא שבוקו ואלא מה אני מקיים לא יעזוב להם שורש וענף שאלא יניח להם לא מצוה ולא שיורי מצוה ד"א שורש זו נשמה וענף זה הגוף אבל קטני בני רשעי עובדי כוכבים ד"ה אין באין לעוה"ב ו"ג נפקא ליה \[\\[ישעיה כז-ב\\]\]\(#\) מותאבד כל זכר למו אתמר קטן מאימתי בא לעוה"ב ר' חייא ור"ש בר ר' חד אמר משעה שנולד וחד אמר משעה שסיפר מ"ד משעה שנולד שנא' \[\\[תהילים כב-לב\\]\]\(#\) יבואו ויגידו צדקתו לעם נולד כי עשה ומ"ד משעה שסיפר דכתיב \[\\[תהילים כב-לא\\]\]\(#\) זרע יעבדנו יסופר לה' לדור אתמר רבינא אמר משעה שנזרע דכתיב זרע יעבדנו ר"נ בר יצחק אמר משעה שנימול דכתיב \[\\[תהילים פח-טז\\]\]\(#\) עני אני וגויע מנוער נשאתי אימך אפונה תנא משום ר' מ' משעה שיאמר אמן שנא' \[\\[ישעיה כז-ב\\]\]\(#\) פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמוני' אל תקרי שומר אמונים אלא שאומר אמן](#)

תוספות אין פירוש לקטע זה (תוספות)

דף קיא - א

מאי אמן א"ר חנינא אל מלך נאמן [\[ישעיה ה-יד\]](#) לכן הרחיבה שאלו נפשה ופעה פיה לבלי חוק אמר ר"ל למי שמשירי אפי' חוק אחד א"ר יוחנן לא ניחא למרייהו דאמרת להו הכי אלא אפי' לא למד אלא חוק אחד (שנאמר) [\[זכריה יג-ח\]](#) והיה בכל הארץ נאם ה' פי שנים בה יכרתו ויגועו והשלישית יותר בה אמר ר"ל שלישי של שם א"ל רבי יוחנן לא ניחא למרייהו דאמרת להו הכי אלא אפי' שלישי של נח [\[ירמיה ג-ד\]](#) כי אנכי בעלתי בכס ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה אמר ר"ל דברים ככתבן א"ל ר' יוחנן לא ניחא ליה למרייהו דאמרת להו הכי אלא אחד מעיר מזכה כל העיר כולה ושנים ממשפחה מזכין כל המשפחה כולה יתיב רב כהנא קמיה דרב וייתבי וקאמר דברים ככתבן א"ל רב לא ניחא ליה למרייהו דאמרת להו הכי אלא אחד מעיר מזכה כל העיר ושנים ממשפחה מזכין כל המשפחה חזיה דהוה קא חייף רישיה וסליק וייתבי קמיה דרב א"ל [\[איוב כח-ג\]](#) ולא תמצא בארץ החיים א"ל מילט קא לייטת לי א"ל קרא קאמינא לא תמצא תורה במי שמחיה עצמו עליה תניא רבי סימאי אומר נאמר [\[שמות יז-ז\]](#) ולקחתי אתכם לי לעם ונאמר והבאתי אתכם מקיש יציאתן ממצרים לביאתן לארץ מה ביאתן לארץ שנים מס' ריבוא אף יציאתן ממצרים שנים מס' ריבוא אמר רב וכן לימות המשיח שנא' [\[הושע ב-יז\]](#) וענתה שמה כימי נעוריה וכיום עלותה מארץ מצרים תניא אמר ר' אלעזר ברבי יוסי פעם אחת נכנסתי לאלכסנדריא של מצרים מצאתי זקן אחד ואמר לי בא ואראך מה עשו אבותי לאבותיך מהם טבעו בים מהם הרגו בחרב מהם מעכו בבנין ועל דבר זה נענש משה רבינו שנא' [\[שמות כג-כז\]](#) ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה אמר לו הקב"ה חבל על דאבדין ולא משתכחין הרי כמה פעמים נגליתני על אברהם יצחק ויעקב באל שדי ולא הרירו על מדותי ולא אמרו לי מה שמך אמרתי לאברהם [\[בראשית יג-ז\]](#) קום התהלך בארץ לארחה ולרחבה כי לך אתננה בקש מקום לקבור את שרה ולא מצא עד שקנה בד' מאות שקל כסף ולא הררה על מדותי אמרתי ליצחק [\[בראשית כז-ג\]](#) גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכך בקשו עבדיו מים לשתות ולא מצאו עד שעשו מריבה שנאמר [\[בראשית כז-ב\]](#) ויריבו רועי גרר עם רועי יצחק לאמר לנו המים ולא הררה אחר מדותי אמרתי ליעקב [\[בראשית כח-ג\]](#) הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ביקש מקום לנטוע אהלו ולא מצא עד שקנה במאה קשיטה ולא הררה אחר מדותי ולא אמרו לי מה שמך ואתה אמרת לי מה שמך בתחלה ועכשיו אתה אומר לי [\[שמות ה-כג\]](#) והצל לא הצלת את עמך [\[שמות ו-א\]](#) עתה תראה (את) אשר אעשה לפרעה במלחמת פרעה אתה רואה ואי אתה רואה במלחמת שלשים ואחד מלכים [\[שמות לד-ח\]](#) וימהר משה ויקוד ארצה וישתחו מה ראה משה ר' חנינא בן גמלא אמר ארץ אפים ראה ורבנן אמרי אמת ראה: תניא

כמ"ד ארך אפים ראה דתניא כשעלה משה למרום מצאו להקב"ה שיושב וכותב ארך אפים אמר לפניו רבונו של עולם ארך אפים לצדיקים אמר לו אף לרשעים אמר לרשעים יאבדו א"ל השתא חזית מאי דמבעי לך כשחטאו ישראל אמר לו לא כך אמרת לי ארך אפים לצדיקים

ר"פ מאי אמר. כשעונו על כל ברכה וברכה אמן היאך משמע קבלת יראה שמים: אל מלך נאמן. בנותריון שמאמין עליו הקב"ה: למי שמשויר אפילו חק אחד. מלשמוך נידון בגיהנום: לא ניחא ליה למרייהו. אין הקב"ה רוצה שיהא דן את ישראל כל כך לבק חובה: פי שנים בה יכרתו. ויגושו והשלישית יוחר בה: אמר ר"ל שלישי של שם. ש"ב חלקים של כל העולם היו נכתיב וחלק ג' יותר בה ואיזה חלק שלישי כל שלישית שיש לשלש אנו משלשין שמנח נפרדו כל העולם וג' בנים היו לו הרי שלישי בניו שם ושלישי של שם הוא ארפכשד כדכתיב בני שם עיילם ואשור וארפכשד ולוד וארם ומסתמא בזרעו של ארפכשד יהיה שארית הוולד וישראל יואלם ממנו ושלישי של ארפכשד שהוא שלישי של שם הוא שלישי של נח ויוחר וכל העולם יכרת ולדברי ר"ל נמאלו ישראל מתמעטין ביוחר שמארפכשד ואלו ישראל כדכתיב ב' נח ארפכשד הוליד את שלח ושלח הוליד את עבר ועבר הוליד את פלג עד אברהם וכשאתה מחלק לג' חלקים זרעו של ארפכשד כגון בני ישראל וישמעאל שהן בני אברהם ובני לוט ובני הרן וכן שאר האומות שיאלו ממנו לג' חלקים שמה ישראל יהיו מרובין וקרבין להיות כנגד כולם ולא יגיעו כל זרע ארפכשד להיות פי שנים אח"כ ישראל משלימין רובן או חניין ונמאלו ישראל מתמעטין בתוך פי שנים: לא ניחא ליה למרייהו. להקב"ה שאתה ממעט אותן כל כך חלף אפילו שלישי של נח כלומר מכל בני נח דיינו מכל העולם כוונת יותר השליש ומסתמא אותו חלק הג' שישראל בו יהיה שארית ואם אין ישראל מרובין כל כך להיות אחד מג' שבעולם יהיו הגרים וחסידו עובדי כוכבים להשלים לשליש ואם הם מרובין להיות יותר מחלק השלישית יתמעטו קלה ומ"מ לרבי יוחנן אין ישראל מתמעטין כל כך כמו לדברי ר"ש בן לקיש מ"ר ל"א שלישי של שם והשלישית משמע שני שלישי לכך נאמר שלישי של שלישי לשם וכתוב וכוונת עיילם ואשור וארפכשד וישראל מארפכשד הוא ושלישית מארפכשד הוא שלישי לשם יותר היינו שלישי מן ישראל חלף שלישי של שלישי של נח כלומר כוונת יותר בה הוא שלישי של שלישי של נח דכתיב (בראשית ז) ובני נח שם חם ויפת וארפכשד שלישי לשם ועיקר: דברים ככתבן. שלח ימלטו חלף אחד מעיר ושנים ממשפחה: ולקחתי אחד מעיר. בשביל חסיד אחד שבעיר אחת את כל העיר כולה: חזייה. רב לרב כהנא: דקא חייף רישיה. חופף ראשו ומעדן בעצמו בשעה שהיה לו ללמוד תורה: לא תמאלך בארץ החיים. משמע שמקללו לא תבוא לעוה"ב: נאמן. בפרשה וארץ ולקחתי אתכם לי לעם וכתוב בחריה והבאתי אתכם אל הארץ: מה ביאתה לארץ שנים מס' רבוא. שלח נשחיירו מס' רבוא שיאלו ממנרים חלף ב' אנשים יהושע וכלב כדלמרינו בבבא בתרא ב' יש נוהלין (דף קכ"א). לא נגזרה גזרה לא בפחות מס' ולא ביותר מס' שנה בהנך נמי שנים רבוא שנמנו במדבר לא לחשוב לא פחות מכן כ' שנה ויותר מס': אף יליאתו ממנרים שנים מס' רבוא. שמכל ס' רבוא שהיו במנרים לא נשחיירו מהם חלף שנים בלבד ואותם שנים של ס' רבוא עלו ולם' רבואות שיאלו אחד מס' רבוא שהיו בהם והשאר מהו כולם בשלשה ימי אפילה שלח יהיו מנרים רואין במשפתן של ישראל: וכן ליומת המשיח. שלח יאשרו מכל ס' רבוא חלף ב': וענתה שמה כימי נעוריה וכיום עולותה מארץ מנרים. עניים ופלים יהיו כימי עולותה מארץ מנרים: מעכו בנין. היו בנין אותם במקום לבנים: ועל דבר זה ענגש משה רבינו. שכשראה שנעשה לישראל כך החליח להתרעם ולהרהר לפני הקב"ה אמר משה לפני הקב"ה ומלוא באתי: א"ל חבל על לבדין ולא משתכחין. הפסד גדול יש על גדולים שאבדו ואיני יכול למלוא חסידים אחרים כמותם שאין אתה כאברהם ויחזק ויעקב שלח הרהרו אחרי מדותי: אל דני. שאמרתו לו אני אל שדי פרה ורבה וגו' (בראשית לה) אני אל שדי התהבך לפני והיה תמים (שם ז) והייתי מבטיחו שכל א"י לו ולבניו ולא אמרו מה שמך כמו עשית אתה: בתחלה אמרת לי מה שמך. ועכשו הרהרת על מדותי ואמרת הלל לא הללה את עמך: לנטוע האלו. כמו ויטעו אהלי אפדנו (דניאל יא) ולשון טעינה שייך באתה: עתה תראה. הפעם תראה נפלאות שאני עושה לך: מה ראה על איזה מדה (אחת) של י"ג ומדות ראה והשתחוה: אמת ראה. במדותיו שנקראת אמת ונתיירא אם נתייבבו כליו אם הוא דן אותן דיון גמור ומינה והתפלל עליהם שלא יהא דן אותן לפי מעשיהם: ה"ג תניא כמ"ד ארך אפים ראה דתניא כשעלה משה למרום וכו' אמר לו רשעים יאבדו ולא יהיה לך ארך אפים עליהם: אמר לו. הקב"ה לא כך אמרת ארך אפים לצדיקים ולא לרשעים: (ר"פ)

תוספות **פירוש** **לקטע** **זה** **(תוספות)**

דף קיא - ב

אמר לפניו רש"ע ולא כך אמרת לי אף לרשעים והיינו דכתיב **[במדבר יד-יז]** ועתה יגדל נח כא ה' כאשר דברת לאמר ר' הוא הוה סליק ואזיל בדרגא דבי רבה בר שילא שמעיה להווא ינוקא דאמר **[תהילים צג-ה]** עדותיך נאמנו מאד לביתך נאווה קדש ה' לאורך ימים וסמיך ליה **[תהילים צא-א]** תפלה למשה וגו' אמר ש"מ ארך אפים ראה א"ר אלעזר א"ר חנינא עתידי קב"ה להיות עטרה בראש כל צדיק וצדיק שנאמר **[ישעיה כח-ה]** ביום ההוא יהיה ה' צבאות לעטרת צבי ולצפירת תפארה לשאר עמו וגו' מאי לעטרת צבי ולצפירת תפארה לעושים רצונו ומצפים לישועתו יכול לכל ת"ל לשאר עמו למי שמשים עצמו כשירים **[ישעיה כח-ג]** ולרוח משפט ליושב על המשפט ולגבורה משיבי מלחמה שעה ולרוח משפט זה הרודה את יצרו וליושב על המשפט זה הדן אמת לאמיתו ולגבורה זה המתגבר ביצרו משיבי מלחמה זה שנושא ונותן במלחמתה של תורה שעה אלו שמשכימין ומעריבין בבתי כנסיות ובתי מדרשות אמרה מדת הדין לפני הקב"ה רש"ע מה נשתנו אלו מאלו אמר לה **[ישעיה כח-ז]** וגם אלה ביין שגו ובשכר תעו [וגו'] פקו פליה ואין פוקה אלא גיהנם שנאמר **[שמואל א כח-לא]** לא תהיה זאת לך לפוקה ואין פליה אלא דיינין שנאמר **[שמות כא-כב]** ונתן בפלילים: **[מתני'** אנשי עיר הנדחת את להם חלק לעוה"ב שנאמר **[דברים יג-יד]** יצאו אנשים בני בליעל מקרבך וידיחו את (אנשי) [יושבין] עירם ואינן נהרגים עד שיהיו מדיחיה מאותה העיר ומאותו השבט ועד שיוחר רובה ועד שידיחוהו אנשים הדיחוהו נשים וקטנים או שהודח מיוטה או שהיה מדיחיה חוצה לה הרי אלו כיחידים וצריכין ב' עדים והתראה לכל אחד ואחד זה חומר ביחידים במרובים שהיחידים בסקילה לפיכך ממונם פלט והמרובין בסיף לפיכך ממונם אבד **[דברים יג-טז]** הכה תכה את יושבי העיר הזאת לפי חרב החמרת והגמלת העוברת ממקום למקום הרי אלו מצילין אותה שנה' **[דברים יג-טז]** החרם אותה ואת כל אשר בה ואת בהמתה לפי חרב מכאן אמרו נכסי צדיקים שבתוכה אובדין שבחוצה לה פליטין ושל רשעים בין שבתוכה בין שבחוצה לה הרי אלו אובדין שנאמר **[דברים יג-יז]** ואת כל שללה תקבץ אל תוך רחבה וגו' אם אין לה רחוב עושין לה רחוב היתה רחבה חוצה לה כונסין אותה לתוכה שנאמר **[דברים יג-יז]** ושרפת באש את העיר ואת כל שללה כליל לה' אלהיך שללה ולא שלל שמים מכאן אמרו ההקדשות שבה ימדו ותרומות ירקבו מעשר שני וכתבי הקדש יגזזו כליל לה' אלהיך אמר ר"ש אמר הקב"ה אם אתם עושין דין בעיר הנדחת מעלה אני עליכם כאילו אתם מעלים עולה כליל לפני **[דברים יג-יז]** והיתה תל עולם לא תעשה גנות ופרדסים דברי ר' יוסי הגלילי ר"ע אומר לא תבנה עוד לכמות שהיתה אינה נבנית אבל נעשית היא גנות ופרדסים ולא ידבק בידך מאומה מן החרם שכל זמן שהרשעים

בעולם חרון אף בעולם אבדו רשעים מן העולם נסתלק חרון אף מן העולם: **גמ'** ת"ר יצאו הן ולא שלוחין אנשים אין אנשים פחות מב' דבר אחר אנשים

דקביל עליה אחריות מהו דתימא כיון דקביל עליה אחריות כדידיה דמי קא משמע לן אמר רב חסדא בהמה חציה של עיר הנדחת וחציה של עיר אחרת אסורה עיסה חציה של עיר הנדחת וחציה של עיר אחרת מותרת מאי טעמא בהמה כמאן דלא פליגא דמיא עיסה כמאן דפליגא דמיא בעי רב חסדא בהמת עיר הנדחת מהו דתימא בה שחיטה לטהרה מידי נבילה לפי חרב אמר רחמנא לא שנה שחטה משחט לא שנה קטלא מקטל או דלמא כיון דשחטה מהניא לה שחיטה מאי תיקו בעי רב יוסף שיער נשים צדקניות מהו אמר רבא הא דרשעיות אסור **[דברים יג-יז]** תקבץ ושרפת כתיב מי שאינו מחוסר אלא קביצה ושריפה יצא זה שמחוסר תלישה וקביצה ושריפה אלא אמר רבא בפיאה נכרית היכי דמי אי דמחובר בגופה כגופה דמיא לא צריכא דתלי בסיבטא כנכסי צדיקים שבתוכה דמי ואבד או דלמא כיון דעייילא ונפקא כלבושה דמי תיקו: ואת כל שללה תקבוצ אל תוך רחובה וכו': ת"ר אין לה רחוב אינה נעשית עיר הנדחת דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר אין לה רחוב עושין לה רחוב במאי קמיפליג מר סבר רחובה מעיקרא משמע ומר סבר רחובה השתא נמי משמע:

ר"ש קשיא. לשון הפסוק קשה לתרץ למ"ד חולקין אבל לא מיתחב: גרידי. בדל"ת נמשכין וכן גרים רכי ככוליה הש"ס מגריד גריד ונ"ל שהוא לשון גרידא דמפרשין יחיד על של שהוא יחיד משוך ומופרש הוא מן הכל ואין להחריס סביבו ולשון חרמי הוא ואין דומה לו בפסוק (וזומה לו) אבל גורדו ומעמידו על גלדו (ר"ה ד' כז): הוא לשון עברי וזומה לו בפסוק (איוב ב') ויחה לו חרס להתגרד בו בדל"ת ופי' לשון חטוטה שמחטט וגורד בסכין או בכל דבר וגורר כרי"ש לשון עברי הוא כמו (שבת ד' כב.) גורר אדם מטה כסא ולשון וכן (ב"ב ד' פו.) היה מגרר ויואל מגרר ויואל: בתר נפשייהו גרידי. ומעשיהם מעשה ואדוקים ביותר הואיל ומעלמם הם נדחין וזין הוא שיעשה עיר הנדחת: אבל הך דהדוחו בתר נשים וקטנים. גרידי. שאין אדוקים כ"פ: היכי עבדינן. היאך נעשין רובא נדחים הואיל דלכריעין עדים והתראה לכל אחד ואחד: לנין וחובשין. כשרואין ב' או ג' מהם עובדים ע"ז לא יסקלו אותן ומניחין כל האחרים מלסקול אלא לנין אותם לסקולה וחובשין אותם בבית הסוהר וכן עושין עד שרואין אם מלכרפין לרובא וחוזרין וזנין אותם לנין אחד להריגה ומאבדין את ממונם: ומענה את דינם. שלאחר שנגמר דינם אחת משהה אותם ומענה את דינם: לנין וסוקלין. עד חליין דמחוקטין להו כחיילים וזנין וסוקלין ומחליין ואיך נחבדך הדבר למפרע שהדוחו רובא והו' בסיף וממונם אבד ומחליין ואיך אי אחת ראשי למשכן למיתה חמורה: ור"ל אמר מרבין להם בתי דינין. לאו משום דלון לנין ב' ביום אחד דהא אמרת בפרק נגמר הדין (לעיל מו.) דבמיתה אחת לנין אלא משום דנפיש עדים לכל אחד ואחד ואין פנאי לחקור כל אחד ואחד ביום אחד מרבין להם בתי דינים כדי שתקבל דעות ביום א' ויגמור דין כולם ביום אחד: לשעריד. לב"ד דשבעריד דהיינו סנהדרי קטנה: ואי אחת מוליא. אלא בסנהדרי גדולה: אלא מרבין להם בתי דינין ומעייני דביניהם. אם הו' מרבין ואם הדוחו רוב' מעלים את כולם לב"ד הגדול: כמה יחא בעיר. משנה בהשואפין: והיא כאלפי העיר. ליתן בלורכי העיר: למיהוי כבני מתא. שיהא נקרא כבני העיר אין נקרא בפחות מ"ב חדש אבל להקרות מושבי העיר כיון ששה' ל' יום נקרא מלגשי העיר וקרינן בהו את יושבי העיר הוא: והתיאל. בניוחתא: המודר הגאה. שאומר הרי עלי קונם אם הגנה: החרס אותה פרט לנכסי צדיקים שחבחה לה. שאם היו צדיקים דרים בחוכה והיו להו נכסים מופקדים במקום אחד ביד אחרים אין מחרימין אותן אבל נכסים שיש להם בחוזה העיר מחרימין אותן וטעמא מפורש לקמן: אמר ר"ש מפני מה וכו'. בכל דוכתי דרש ר"ש טעמא דקרא: ה"ג אמר מן ואת כל (שללה) אשר בה לרבות נכסי רשעים שחבחה לה: אמר רב הסדל ונבקבצין לחוכה. נכסי רשעים הקרובין לעיר שיכולים לקבצם לתוך העיר בחוזה כגון דנפלה להם בידיהם לא קרינא רחוקים דלון מנגיעין לעיר אינן אבדין ודוקא שכבר היו לחוכה אלא שמעכשיו היו מופקדים ביד אחרים אבל לא היו מעולם בחוכה כגון דנפלה להם בידיהם לא קרינא ביה שללה ואין הממונן אבד: אלא לידה. דבני עיר הנדחת ומופקדים הם בעיר אחרת: הא אמרה. רב הסדל ונבקבצין לחוכה והא אין נבקבצין: דקבל עליו אחריות. בני עיר הנדחת: כמאן דלא פליגא. א"ל לכוזית בשר בלא שחיטה ואפילו שחטה משחט אין בשחיטה כלוס דלא לשחיטה קיימא אלא למיתה ושחיטה זו היא מיתה הבהמה ואין יותר אפילו החי שאין על עיר הנדחת דכי שחט לסימן לעיר הנדחת אינו שחט אלא ממתה ולא מהניא ביה שחיטה: עיסה. כל אימת דבעי פליג לה ואין חלק של עיר הנדחת מעורב בו: ל"ש שחטה משחט ל"ש קטלא מקטיל. דבין בשחיטה ובין בהריגה קרינא ביה לפי חרב דלפילו שחטה מיתה בעלמא היא ולא מהני מידי או דילמא לפי חרב היינו שלא כדרך שחיטה אבל דרך שחיטה מהניא לה לטהרה מידי נבילה דנאי דלאכילה איסורא והאיסור הגאה הוא אבל תהני לטהרה מידי נבילה: שיער נשים דקניות. שבעיר הנדחת מהו אי הו' בכלל ואת כל שללה שהרף או לא: רשעניות. שפיטא לן דשרף עם שלל העיר: תלישה. שרפיך לגלחה: פיהה נכרית. גידל של שערות דעלמא שעושין לנו קא מצעי ליה לרב יוסף אם של דקניות הוי: מחובר בגופה. שנקשר בה: כגופה דמי. וכאם שאין שורפין מלבושין שעליהן שהרי דקניות הן כך אין שורפין אותן גידל: תלי בשבטא. הלה אותן גידל ביה ואין קשורין בה עכשיו: כיון דעייילא ונפקא. רגילה לקושרה תדיר אף על פי שלא קשרתו עכשיו כל מקום שיהא שם נזון כמלבוש שעליה דכל שנתא דעתה עליה וכשאר מלבושין דמי: רחובה מעיקרא משמע. רחובה שהיה לה מתחלה ולא שעושין לה רחוב עכשיו: (ר"ש יז)

תוספות אין	פירוש	לקטע	זה	(תוספות)
-------------------	--------------	-------------	-----------	-----------------

דף קיב - ב

וההקדשות שבה יפדו כו': ת"ר היו בה (קדשי) קדשים קדשי מזבח ימותו קדשי בדיק הבית יפדו ותרומות ירקבו ומעשר שני וכתבי הקדש יגנו ר"ש אומר בהמתה ולא בהמת בכור ומעשר שללה פרט לכסף הקדש וכסף מעשר אמר מר היו בה (קדשי) קדשים קדשי מזבח ימותו ואמאי ימותו ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהן לנדבה ר' יוחנן אמר **[משלי כא-כז]** זבח רשעים תועבה ור"ל אמר ממון בעלים הוא והכא בקדשים שחייב באחריותן ור"ש היא דאמר ממון בעלים הוא הא מדסיפא ר"ש היא רישא לאו ר"ש בקדשים קלים ואליבא דרבי יוסי הגלילי דאמר קדשים קלים ממון בעלים אבל קדשי קדשים מאי יפדו דאתני סיפא קדשי בדיק הבית יפדו ליפלו וליתני בדידה בד"א בקדשים קלים אבל קדשי קדשים יפדו כיון דאיכא חטאת שמתו בעליה דלמיתה אזלא לא פסיקא ליה בשלמא ר' יוחנן לא אמר כר"ל דכתיב זבח רשעים תועבה אלא ר"ל מ"ט לא אמר כר' יוחנן זבח רשעים תועבה הני מילי היכא דאתנהו בעיניהו אבל הכא כיון דאישתני אישתני: ר"ש אומר בהמתך ולא בהמת בכור ומעשר: במאי עסקינן אילימא בתמימין שלל שמים הוא אלא בבעלי מומין שללה נינהו אמר רבינא לעולם בבעלי מומין ומי שנאלץ בתורת בהמתך יצאו אלו שאין נאכלין בתורת בהמתך אלא בתורת בכור ומעשר דשלל שמים נינהו ופליגא דשמואל דאמר שמואל הכל קרב והכל נפדה מאי קאמר ר"ל כל שקרב כשהוא תם ונפדה כשהוא בעל מום משלל אימעיט וכל שקרב כשהוא תם ואינו נפדה כשהוא בעל מום כגון בכור ומעשר מבהמה נפקא: תרומות ירקבו: אמר רב חסדא ל"ש אלא תרומה ביד ישראל אבל תרומה ביד כהן כיון דמומניה הוא תשרף מתיב רב יוסף מעשר שני וכתבי הקדש יגנו והא מעשר שני ביד ישראל כתרומה ביד כהן דמי וקתני יגנו אלא אי אתמר הכי אתמר אמר רב חסדא ל"ש אלא תרומה ביד כהן אבל תרומה ביד ישראל תנן התם עיסה של מעשר שני פטורה מן החלה דברי ר"מ וחכמים מחייבין אמר רב חסדא מחלוקת במעשר שני בירושלים דר"מ סבר מעשר שני ממון גבוה הוא ורבנן סברי ממון הדיוט הוא אבל בגבולין דברי הכל פטור מתיב

רב יוסף מעשר שני וכתבי הקדש יגזו במאי עסקינן אילימא בירושלים מי הוא עיר הנדחת והתניא עשרה דברים נאמרו בירושלים וזו אחת מהן אינה נעשית עיר הנדחת ואלא בעיר אחרת ואסקוהו לגוה הא קלטוהו מחיצות אלא לאו בגבולין וקתני יגזו לא לעולם דעיר אחרת ואסקוהו לגוה והכא במאי עסקינן שנטמא ולפרקיה דא"ר אלעזר מניין למעשר שני שנטמא שפודין אותו אפילו בירושלים ת"ל [דברים יד-כד] לא תוכל שאתו ואין שאת אלא אכילה שנאמר [בראשית מג-לד] וישא משאת מאת פניו הכא במאי עסקינן בלקוח

ר"ש"י היו זה קדשי מזבח. כגון עולות ואשמות של רשעים בחוכה נהי ללא קרינו בהו את כל בהמתה לפי חרב דהא לך בהמתה היא אלא בהמת שמים אלא מאיסקוהו הוא להקריב קרבנות של רשעים הלכו שהודחו הלכך ימותו כונסין אותו לכיפה ומאכילין אותו ועורין עד שכריסין נבקעת לאפילו דמיהם אסור כדלקמן: שנאמר כליל לה' אלהיך ל"ג: ר"ש אומר וכו'. לקמן מפרש טעמא: זבח רשעים תועבה. ואפילו דמיהן אסורין: ור"ש הוא דלמרי. בההב (ב"מ נו: קדשים שחיב באחיותו ממון בעלים הוא ויש בהם אונאה הלכך לענין עיר הנדחת נמי ממון. בעלים הוא ודייניהו לפי חרב כשאר בהמות שבתוכה והלכך אסורין דמיהן בהגהה והאי קדאמרי ימותו ולא אמר שחייתו אותה עמהם משום כבוד שמים: ואליבא דרבי יוסי הגלילי דלמרי. בפ"ק דב"ק (ד' יב:) ומעלה מעל בה' לרבות קדשים קלים שהם ממונו והואיל וממונו הם אסורים בהגהה לאפילו דמיהן בהמתם מיקרו אבל קדשי קדשים אמאי ירעו דהא דלמי הוה עגמם אונס קרבים דזבח רשעים תועבה אלא ירעו עד שיסתאבו וימכרו ויפלו דמיהם לנדבה: אי הכי מדתני סיפא וכו'. דקא מפליג בין קדשי מזבח לקדשי דבה: לפיכך וליהי דדידה. בקדשי מזבח עגמם בין קדשים קלים לקדשי קדשים: לדמיהן אלא. כדלמרינו (תמורה ד' טז.) חמש חטאות מתות: לא פסיקא ליה. למיתני קדשי קדשים דעיר הנדחת ירעו דכיון דמתו להם אותם רשעים אי אכיל חטאות שהפישו בחייהם אזלי למיתה דכל חטאות שמתו בעליהם מתות במסכת הרויות (ד' ו.) מפרש טעמא אבל שאר קדשי קדשים כגון אשמות שמתו בעליהם ירעו: לאסתאבו ובעיניהו. דהן עגמם דאינו קרבים משום זבח רשעים תועבה: אבל כהא. דלמרי למימר ירעו ויפלו דמיהם לנדבה: כיון דלמיתני. לוכא כהא זבח רשעים תועבה: ולא בהמת כבוד ומעשר. שאם היו זה כבודות או מעשר בהמה שהוא של ישראל וחלבו ודמו קרב אין מחרימין אותו עמה ללא מיקרי בהמתה: שלל שמים הוא. ומשלה נפקא: אלא בעלי מומים. שאין בהם חלק לגבוה אלא נאכלין לבעלים שללה ניהו אמאי אין מחרימין אותו עמה: לעולם בעלי מומין. וא"פ אין נשפין עמה דדרשינן לקרא הכי בהמתה למי שנאכל לבעלים בחורה בהמתם יאלו אלו שיש להם שם לזוי שאין נאכלים בחורה בהמתם שאין אומרים בהמת עיר הנדחת אלא בהמת כבוד ומעשר של עיר הנדחת: ופליגא. הא דרבינא אדשמואל דלמרי שמואל עלה דהא מילתא דר"ש כי הוה קשיא לן במאי עסקינן הוה מחרז הכי הכל קרב והכל נפדה: מאי קאמר ה"ק. כל שהו קרב לגבוה כשהוא חס וכשהוא בעל מוס כרד פדייה כגון שאר קדשים קלים חוץ ממעשר בהמה וכבוד הנהו משללה נפקא דאין מחרימין אותם עמה דהואיל וכרייה פדייה במומן שלל שמים קרינו ביה ופליג עליה דת"ק דלמרי קדשים קלים ממון בעלים הוא: וכל שקרב כשהוא חס ואינו נפדה כשהוא בעל מוס. אלא נאכל לבעלים כגון כבוד ומעשר הוא לאו שלל שמים מקרו ואפילו בתמותו ולא מני למפרך והא בתמותו שלל שמים הוא שהרי נאכל במומו והלכך ארטריד בהמתה למעוטי כבוד ומעשר תמימים דמשללה לוכא למעוטיניהו והיינו פליגא דלמרי בגוה דלמרי לעיל דמותרינו ונהי דבאכילה לא שריגא לה דשמהוה נחנה לכהן רשע קרינא ביה ובסויף: תרומה ביד ישראל. שעדיין לא נתנה לכהן לאפילו אותו ואתננהו בגוה דלמרי לעיל דמותרינו ונהי דבאכילה לא שריגא לה דשמהוה נחנה לכהן רשע נתנה לכהן דקיי שבחולה לה הלכך אינה נשפחה דהיינו כפקדון דעיר אחרת ואתננהו בגוה דלמרי לעיל דמותרינו ונהי דבאכילה לא שריגא לה דשמהוה נחנה לכהן רשע שבתוכה הלכך יקבחו אבל תרומה ביד כהן דממוניה הוא השרף: וקתני יגזו. אע"ג דממוניה הוא לא אמר השרף: אלא תרומה ביד כהן. דממוניה הוא ולא מזלזלינו בה כולי האי הואיל וקדש הוא: לכהן שבעיר אחרת. כלומר לכהן שלל הודא עמה: אבל בגבולין. שאין לה היחר אכילה אלא בפדייה ד"ה פטורה מן החלה דממון גבוה הוא ל"א אבל בגבולין דאין לה היחר אכילה בשעת חיוב חלה דהיינו בשעת גלגול העיסה לא קרינא ביה ראשית עריסוחיכם (במדבר טו) ואפילו פדאה לחר מוכן פטור מן החלה: ו' דברים נאמרו בירושלים בפ' מרובה (ב"ק פב:) חשיב להו: אלא בעיר אחרת ואסקו לגוה. שהיה אותו מעשר שני של אחד מבני עיר הנדחת והעלו אותו לירושלים קודם שהודחה ואח"כ הודחו אם כן אמאי יגזו לשתרו נמי באכילה דהא קלמיהו מחיזות דהיינו חומה: אלא לאו בגבולין. ולא מטו ליה וקתני יגזו ואינו יואל לשרף בתמיה: ואם איתא. דבגבולין ל"ה ממון גבוה הוא לשתרי נמי באכילה דהא קלמיהו מחיזות דהיינו חומה: אלא לאו בגבולין. ולא מטו ליה וקתני יגזו ואינו ואסקיה לגוה. ודקאמרינן לשתרו נמי באכילה דהא קלטוהו מחיזות: הכא במאי עסקינן כשנטמא. דלאו בר אכילה בטומאה הוא דכתיב (דברים כו) לא בערתי ממנו בטמא ולקמן פריך מאי חייבי עיר הנדחת אפילו בחולה לה: ואפילו בירושלים. לאחר שנכנסו ארבעה דדשינן (שם יד) כי ירחק ממך המקום ואת הכסף בידך כרחוק מקום אתה פודה וכו' ולא בקרוב מקום: ואין שאת אלא אכילה. וה"ק קרא כי ירחק ממך המקום או כי לא תוכל לאוכלו שנטמא ואת הכסף בידך: בלקוח. שכבר הוציאה בהוצאה לכסף מעשר ונתנוהו בין וסכר ובשר ונטמא אותו לקוח דהוא לית ליה פדייה וכי קאמר ר"א בעמ"ש גופיה שהעלה פירות מע"ש לירושלים ונטמא: (ר"ש"י)

תוספות	פירוש	לקטע	זה	תוספות
--------	-------	------	----	--------

דף קיג

ולפרקיה דתנן הלקוח בכסף מעשר שנטמא יפדה כו"ר דאמר יקבר אי הכי מאי איריא עיר הנדחת אפילו דעלמא נמי אלא לעולם בטהור וכגון דנפול מחיצות וכדברא דאמר רבא מחיצה לאכול דאורייתא לקלוט דרבנן וכי גזור רבנן כי אתנהו למחיצה כי ליתנהו למחיצה לא: כתיב הקדש יגזו: מתניתין דלא כר"א דתניא ר"א אומר כל עיר שיש בה אפי' מזוזה אחת אינה נעשית עיר הנדחת שנא' [דברים יג-ז] ושרפת באש את העיר ואת כל שללה כליל והיבא דאיבא מזוזה לא אפשר דכתיב [דברים יב-ד] לא תעשון כן לה' אלהיכם: ר"ש אומר אמר הקב"ה וכו': לימא בדר' אבין א"ר אילעא קמיפלגי דא"ר אבין א"ר אילעא כל מקום שאתה מוצא כלל בעשה ופרט בלא תעשה אין דנין אותו בכלל ופרט דמר אית ליה דרבי אבין ומר לית ליה דרבי אבין לא דכ"ע אית להו דר' אבין והכא בהא קמיפלגי מר סבר עוד לגמרי משמע ומר סבר עוד לכמה שהיתה: אינה נבנית אבל נעשית היא גנות ופרדסים: ת"ר היו בה אילנות תלושין אסורין מחוברין מותרין של עיר אחרת בין תלושין בין מחוברין אסור מאי עיר אחרת אמר רב חסדא יריחו דכתיב [יהושע ו-יז] והיתה העיר חרם לה' וישבע יהושע בעת ההיא לאמר ארור האיש לפני ה' אשר יקום ובה את העיר הזאת את יריחו בבכורו ייסדנה ובצעירו יציב דלתיה תניא לא יריחו על שם עיר אחרת ולא עיר אחרת על שם יריחו דכתיב [מלכים א טז-לד] בנה חיאל בית האלי את יריחו באבירים בכורו יסדה ובשגוב צעירו יציב דלתיה תניא באבירים בכורו רשע לא היה לו ללמוד בשגוב צעירו היה לו ללמוד אבירים ושגוב מאי עבד (מאי קאמר) ה"ק באבירים בכורו היה לו ללמוד לאותו רשע בשגוב צעירו ממשמע שנאמר באבירים בכורו איני יודע ששגוב צעירו מה ת"ל שגוב צעירו מלמד שהיה מקבר והולך מאבירים עד שגוב אחאב שושביניה הוה אתא איהו ואליהו

למשאל בשלמא בי טמא יתיב וקאמר דילמא כי מילט יהושע הכי לט לא יריחו על שם עיר אחרת ולא עיר אחרת על שם יריחו א"ל אליהו אין אמר ליה השתא לווטתא דמשה לא קא מקיימא דכתיב [\[דברים יא-טז\]](#) וסרתם ועבדתם וגו' וכתיב וחרה אף ה' בכם ועצר את השמים וגו' והוא גברא אוקים ליה עבודת כוכבים על כל תלם ותלם ולא שביק ליה מיטרא דמיזל מיסגד ליה לווטתא דיהושע תלמידיה מקיימא מיד [\[מלכים א יז-יג/יט/כג/א/יא/כא\]](#) ויהי דבר ה' אליו לאמר לך מזה ופנית לך קדמה ונסתרת בנחל כרית [\[מלכים א יז-ו\]](#) והעורבים מביאים לו לחם ובשר בבקר וגו' מהיכא אמר רב יהודה אמר רב מבי טבחי דאחאב [\[מלכים א יז-ז\]](#) ויהי מקץ ימים וייבש הנחל כי לא היה גשם בארץ כיון דחזא דאיכא צערא בעלמא כתיב [\[מלכים א יז-ב/ח\]](#)

ב

-

קיג

דף

קפדן הוה רגיל למיתי גביה איכסי' מינייה תלתא יומי ולא אתא כי אתא א"ל אמאי לא אתא מר א"ל קפדן קרית לי א"ל הא דקמן דקא קפיד מר: [\[דברים יג-יח\]](#) ולא ידבק בידך מאומה מן החרם כל זמן שרשעים בעולם חרון אף בעולם וכו': מאן רשעים אמר רב יוסף גנבי ת"ר רשע בא לעולם חרון בא לעולם שנא' [\[משלי יח-ג\]](#) בבא רשע בא גם בוז ועם קלון חרפה רשע אבד מן העולם טובה באה לעולם שנא' [\[משלי יא-ג\]](#) ובאבוד רשעים רנה צדיק נפטר מן העולם רעה באה לעולם שנאמר [\[ישעיה נז-א\]](#) הצדיק אבד ואין איש שם על לב ואנשי חסד נאספים באין מבין כי מפני הרעה נאסף הצדיק צדיק בא לעולם טובה באה לעולם שנאמר [\[בראשית ה-כט\]](#) זה ינחמנו ממעשינו ומעצבון ידינו:

רש"י היה קפדן. שבעים על אחאב ואמר חי ה' אם יהיה השנים האלה טוב ומטרה: איכסי' מינייה. שהיה רגיל למיתי לבי מדקשו כל יומא ולא אחא בחלתא יומי: א"ל. ר' יוסי: הא דקמא דקא קפיד מר. הכי על דבר זה שאמרתי עליך קפיד שלא באת אלי ג' ימים מקפדנות שקלפת עלי: מפני הרעה. קודם שתבא הרעה הצדיק נאסף מכלל דכיון שמת הרעה באה: אבל צדיק בא לעולם פסקה הרעה שנאמר זה ינחמנו: (רש"י)

(תוספות)

זה

לקטע

פירוש

תוספות אין

